DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

RUS KLÂSİKLERİ: 62

SUÇ ve CEZA

Dostoyevski

(üçüncü basılış)

FİYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

SUÇ ve CEZA

Bu eseri Hasan Âli EDİZ dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1964 - MİLLÎ EĞÎTÎM BASIMEVİ

DOSTOYEVSKİ ve ESERLERİ

Çocukluğu ve ailesi: Rus edebiyatının en büyük kişilerinden biri olan Fiyodor Mihayloviç Dostoyevski, 1821 yılı kasım ayının 11 inde Moskova'da, yoksullara mahsus bir hastanede dünyaya geldi. Küçük Dostoyevski'nin ilk izlenimleri, hastanenin sarı duvarlarıyla hastaların iniltileri oldu.

Aynı müessesenin cerrahı olan babası, alkolik, sert ve sinirli bir adamdı. İşinde, ukalâ denecek kadar düzeni severdi. Ailesi kalabalık, maaşı azdı. Ama yine de çocuklarının tahsiline büyük bir ilgi gösterdi. Fransızca öğrenmeleri için bir mürebbiye tuttu. Kendisi de onlara Lâtince öğretti.

Dostoyevski on üç yaşındayken, Moskova'nın en iyi özel okullarından birine yatılı olarak verildi. 1837 yılında da, henüz 16 yaşında bir delikanlıyken, babasının zoruyla Petersburg askerî mühendis okuluna girdi. Aynı yıl içinde annesini kaybetti.

Dostoyevski'nin babası, 1839 yılında kendi toprak köleleri tarafından öldürüldü. Bu kanlı olayın nedeni, son yıllara kadar bir esrar perdesiyle örtülüydü. Tam yüzyıl sonra, yani 1939 yılında büyük yazarın hayatına ışık tutan yeni bazı vesikalar bulundu. Bu vesikalar sayesinde, katil hadisesini örten esrar perdesini sıyırmak imkânlarını elde ettik: altmışlık bir ihtiyar olan Dostoyevski'nin babası, karısının ölümünden sonra, kendi toprak kölelerinden Katya adlı 16 yaşlarında genç ve güzel bir kız sever. Hatta bu kızdan bir de nikâhsız çocuğu olur. Katil hadisesi, bu olayla sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim kızın amcasını, katillerin elebaşlarından biri olarak görmekteyiz.

Bu aile faciasının, sonraları sara illetine tutulacak olan büyük yazarın hasta ruhunda derin bir iz bırakmaması imkânsızdı. Dostoyevski, 1843 yılında mühendis okulunu bitirdi ve asteğmen rütbesiyle orduya katıldı. Petersburg'da, mühendis olarak çalışmak ona iyi bir mevki, hatta iyi bir maddi durum bile sağlayabilirdi. Ama Dostoyevski bu mesleği hiç de çekici bulmuyordu. Bir yıl sonra istifa ederek ordudan ayrıldı.

Şöhret, zenginlik, toplumda parlak bir mevki hayal eden genç Dostoyevski, bahtını bir başka alanda, edebiyat alanında denemeye karar vermişti.

Edebî hazırlığı: Dostoyevski, daha çocukluğundan beri, âdeta metotlu denecek biçimde edebî bir hazırlık devresi geçirmişti. İlk gençlik çağlarında, Rus şairlerinden Jukovski ile Karamzin'i pek sevmişti. Puşkin'i ise, daha çocukluğundan beri âdeta ezbere bilirdi.

Mühendis okulundayken Schiller, George Sand, Eugene Sue gibi yazarların eserleri, genç Dostoyevski'nin ufkunda yeni bir dünya açmıştı. Hele Balzac onu âdeta büyülemişti. O devirde kardeşine yazdığı birçok mektuplar, Balzac'a dair bitmez tükenmez hayranlıklarla doludur. Dostoyevski büyük Fransız yazarının roman kişilerinde kendini seçiyor, yine bu kişiler arasında kendini çevreleyen birçok insanlar buluyordu. 1843 yılında Balzac'ın "Eugenie Grandet" romanını okuyan Dostoyevski, bunu Rusça'ya çevirmekten kendini alamadı. Dostoyevski'nin ilk edebiyat çalışmaları bununla başladı. Dostoyevski'nin Balzac'ta en beğendiği şey, realizmle romantizmin ustaca birleşişiydi. Balzac'ın, Dostoyevski'nin eserleri üzerinde büyük bir etkisi olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Rus yazarlarından Puşkin, Gogol ve Griboyedov'un Dostoyevski'nin eserleri üzerinde nasıl derin izler bıraktığını ilerde göreceğiz. Meselâ Dostoyevski, gerek romanlarında, gerek edebî mektup ve makalelerinde,

Griboyedov’un “Akıldan Belâ” eserinin deyimlerinden bol bol faydalanmıştır.

Gogol, gerek “Petersburg Hikâyeleri”indeki, gerek “Ölü Canlar”daki kişileriyle, sıkı sıkıya, Dostoyevski’nin eserlerine bağlıdır. Zaten Dostoyevski’nin düşünce bakımından kendisine en yakın gördüğü Rus yazarlarından biri Gogol’du. Bir edebiyat eleştirmecisinin haklı olarak dediği gibi: “Ölü Canlar” hayatının sonuna kadar, bir an için bile Dostoyevski’yi bırakmadılar.

Dostoyevski’nin ilk eseri olan “İnsancıklar”ın gerek konusunda, gerek üslûp kompozisyonunda Gogol’ün “Kaput” adlı hikâyesinin etki ve nüfuzunu görmek çok kolaydır. Yine Dostoyevski’nin “Benzer” adlı eseri, Gogol’ün “Buran” hikayesiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Dostoyevski “Stepançikovo Köyü“nde de, birçok bakımlardan Gogol’ü taklit etmiştir.

Genç Dostoyevski’nin dünya görüşlerinin meydana gelişinde Schiller’in büyük bir etkisi vardır. Dostoyevski bunu şu sözleriyle açığa vurmuştu: “Schiller’i ezberledim. Konuşmalarımda, sayıklamalarımda onun eserlerini dilimden düşürmüyorum. Schiller adı, bende sonsuz hayaller canlandıran büyüleyici bir etki yapıyor.”

Dostoyevski, delikanlılık çağlarında büyük bir hayranlık duyduğu Schiller’in “Haydutlar”ını; “Karamazov Kardeşler”ini yazarken bile hatırlayacak, temel konusu kardeş rekabetine ve baba katilliğine dayanan bu roman, “Haydutlar”daki konunun kendine mahsus bir gelişmesi olacaktır.

Bununla beraber şunu da söylemeliyiz ki, Dostoyevski’nin üzerinde etki yapan edebiyat kişileri, yukarda saydıklarımızdan çok daha fazladır. Çünkü genç Dostoyevski, İngiliz ve Fransız macera romanlarıyla ilgilendiği gibi, Fransız klâsiklerine, devrindeki romantizme de yakın bir ilgi göstermiştir. Bunun içindir ki genç Dostoyevski’nin bu edebî sempatisini hesaba katmadan, gerek klâsik edebiyatın, gerek kendi devrindeki

edebiyatın en iyi mirasını benimseyen, edebiyat çalışmalarında, yeni yeni değerler eklemek suretiyle, bunları geliştiren büyük edip Dostoyevski'yi anlamamıza imkân yoktur. 1845 yılında yeni yazı yazmaya başlayan bir yazarın, "İnsancıklar" eserini hazırlarken, fakir bir memur konusunu nasıl ele aldığı bu bakımdan büyük bir ilgi uyandırmaktadır. Çünkü bu konu, o devir edebiyatında en umumileşmiş konulardan biriydi. O devir Rusya'sında vodviller için, komediler için, hikâyeler için, mizah eserleri için hemen hemen biricik konu memurlardı. Bazı edebiyat eleştirmecileri buna şaşmaktan kendilerini alamamışlardı. Onların düşüncelerine göre "hiç de şairce bir varlık olmayan memurlar" nasıl oluyor da o devir edebiyatının, kullanmasını en sevdiği bir kişisi olabiliyordu?

O devir edebiyatında memur tiplerini karikatürize etmek öylesine genel bir hal almıştı ki, Rus sansürüne, bunu önleyici tedbirler alması bile emredilmişti. Bu geleneğin dışında kalan yalnız Puşkin'le Gogol olmuştu.

Puşkin "Menzil Amiri'nde, Gogol de '"Kaput" adlı hikâyesinde "memur" konusunu tamamıyla insanca bir açıdan ele almışlardı.

İlk eseri "İnsancıklar" (1846): Genç Dostoyevski ilk eserinde özellikle bu geleneklere tamamıyla sadık kaldı. Bu bakımdan, gerek konu, gerek üslûp bakımından Puşkin ve Gogol'ün "İnsancıklar" üzerinde etkileri pek büyüktür. Ama şunu da hemen söylemeliyiz ki, "İnsancıklar"ın da kendine göre birtakım meziyetleri, hatta üstünlükleri vardı. Böyle olmasaydı eser, devrin düşünce ve edebiyat dünyasında böylesine büyük ve sarsıcı bir etki yapabilir miydi?

Birçok düzeltme ve değiştirmelerden sonra, nihayet 1845 yılı nisanında "İnsancıklar" eseri tamamlanınca, Dostoyevski müsveddeleri, dostlarından Grigoroviç'e verir. O da bunları devrin tanınmış şairlerinden Nekrasov'a götürür. İki arkadaş sıcağı sıcağına, gece oturup müsveddeleri okurlar. Eser Nekrasov'un üzerinde öylesine büyük bir etki yapmış ki, sabahın dördü

olmasına rağmen, hemen düşüncelerini söylemek ve Dostoyevski'yi tebrik etmek üzere genç yazarın evine koşmuş… Ertesi günü de müsveddeleri, devrin büyük eleştirmecisi Belinski'ye götürmüş ve yeni bir Gogol'ün doğduğunu ona müjdelemiş. Belinski bu sözleri biraz mübalâğalı bulmuş, hatta soğukça karşılamış. Kaşlarını çatarak:

"— Galiba sizde Gogol'ler mantar gibi yerden fışkırıyor." demekten kendini alamamış… Ama müsveddeleri okuyunca, o da hayranlığını gizleyememiş; "İnsancıklar, büyük bir istidat keşfetmemize sebep oldu. Eserin yazarı, Gogol'ü de geçecek, dehası sayesinde, eserleriyle şimdiki ve bundan önceki bütün edebiyatı gölgede bırakacak!" demiş.

Çok geçmeden Belinski, Dostoyevski'yi görmek istedi. Dostoyevski, Belinski ile olan bu ilk karşılaşmasının yarattığı derin izlenimi, ömrünün sonuna kadar unutmadı. Dostoyevski'nin sözlerine göre, Belinski onu ilkin, biraz kendini beğenmiş, biraz da ağır bir eda ile karşılamış. Ama aradan bir dakika bile geçmeden, her şey değişivermiş. Büyük düşünür, çakmak çakmak yanan gözleriyle ateşli ateşli konuşmaya başlamış.

Belinski'nin sözlerini Dostoyevski'nin kendi ağzından dinleyelim:

"Belinski bana, üst üste birkaç sefer: Delikanlı ne yaptığınızın farkında mısınız? dedi. Evet, ne yaptığınızı biliyor musunuz? Siz, sadece sanatçı olarak, bir sezişle bunu yazabilirdiniz!.. Ama, bize gösterdiğiniz bu korkunç gerçeğin üzerinde hiç düşündünüz mü?. Ama hayır, bu yirmi yaşınızla bunu düşünmüş olabilmenize imkân yoktur."

Belinski sözlerine devam ederek: "Siz meselenin ruhuna dokundunuz, demiş, bir çırpıda en can alacak noktayı gösterdiniz. Biz eleştirmeciler, sadece düşüncelerimizi söyler, bunu kelimelerle anlatmaya çalışırız. Siz sanatçılarsa elle tutulabilmesi, düşüncelerini söyleyemeyen bir okurun bile her şeyi birden kavrayabilmesi için meselenin esasını çizgiyle, bir çırpıda, bir tipte canlandırırsınız!.. İşte sanatçının sırrı diye buna derler… İşte

sanatçının gerçeğe hizmet etmesi diye buna derler… Kabiliyetinizi koruyunuz, siz büyük bir sanatçı olacaksınız!..”

Dostoyevski, devrin büyük eleştirmecisi Belinski ile olan bu ilk karşılaşmasını, her zaman büyük bir heyecanla hatırladı. Nitekim ölümünden on yıl önce yazdığı bir yazıda, bu izlenimini şöyle anlatır:

“Bu, hayatımın en heyecanlı bir anı idi. Sürgünde bulunduğum sıralarda, bu anı hatırlayarak tahammülümü biledim!.”

Dostoyevski’nin “İnsancıklar”ı, 1846 yılında, Nekrasov’un “Petersburg Seçmeleri” adlı almanağında basıldı. Daha sonra da kitap halinde çıktı.

“İnsancıklar” mektuplar halinde yazılmış bir romandır. Küçük bir memurun psikolojisini belirtmek bakımından Dostoyevski’nin bu santimantal, bu hümanist eseri, Puşkin’in “Menzil Âmiri” ve Gogol’ün “Kaput” adlı hikâyelerinden sonra, yeni bir basamak sayılabilir. Romanın kişilerinden, Makar Devuşkin ile Varvara Dobroselova arasındaki mektuplaşma, Petersburg’un köşe ve bucağında, kenar semtlerinde yaşayan insanların hayatını göstermektedir. Memur Makar Devuşkin’in, itiraflar biçiminde belirtilen iç dünyasının açığa vurulması, Dostoyevski’nin ilerde tafsilâtlı olarak üzerinde duracağımız sanat metodunun bir özelliğini teşkil eder.

Dostevevski’nin, gerek bundan sonra çıkan “Benzer” (1846), “Beyaz Geceler” (1948), “Netoçka Nezvanova” (1849) gibi hikâyelerinde, gerek daha sonra çıkacak büyük romanlarında gayet açık bir biçim alacak olan “ikilik”, yazarın daha bu ilk santimantal eserinde çizgiler halinde göze çarpmaya başlamıştı: önceleri haksızlığa, adaletsizliğe karşı protesto; sonra da, bu haksızlığı, bu adaletsizliği bizden yüksek bir gücün: “Allah’ın emri” sayarak, tevekkülle kabul etmek ve açığa vurulan isyan duygularından ötürü pişmanlık duymak…

İşte “İnsancıklar” dan başlayarak, Dostoyevski’nin bütün roman kişileri, birbirleriyle çelişen bu iki duygu arasında bocalayıp durmuştur.

Hapis ve sürgün: Dostoyevski’nin hayata atıldığı devirde, Rusya’da toprak köleliği rejimi vardı. O devrin birçok aydınları gibi Dostoyevski de toprak köleliği rejimini beğenmiyordu. O da, bu rejime karşı çalışan gençlik gruplarından birine katılmıştı. Grup üyeleri, zaman zaman aralarında toplantılar yapıyor, rejime karşı yazdıkları yazıları, şiirleri okuyorlardı. Grubun son toplantılarından birinde, tanınmış eleştirmeci Belinski’nin “Gogol’e Mektup” adlı bir yergisi okundu. Bu olaydan kısa bir zaman sonra, 22 Nisan 1849 da, bu gruba bağlı bütün gençler yakalanarak askerî mahkemeye verildiler. Gizli görülen muhakeme 8 ay sürdü.

Nihayet 21 Aralık 1849 sabahı, mahpusları çok erken uyandırdılar. Hepsini ayrı ayrı kupa arabalarına bindirdiler. Yanlarına birer jandarma oturttular. Arabaların etrafını çeviren atlı jandarmalar arasında, 45 dakika süren bir yolculuktan sonra kafile, Semyonovski alayının geniş eğitim alanına geldi. Mahkûmları arabalardan indirdiler. Alanın ortasında iki yanı tırabzanla çevrili, beyaz tahta merdivenle çıkılan bir sahanlık vardı. Daha ilerde yere çakılı üç kazık görülüyordu. Askerler bu darağaçları önünde bir kare teşkil edecek biçimde durmuşlardı. Karar burada okundu. Gençler idama mahkûm edilmişlerdi.

Gençlerin hepsi fena halde şaşırmışlardı. Bu kadar basit bir iş için verilen bu ceza, gerçekten de çok ağırdı. Olayın gelişimini, Dostoyevski’nin, kardeşine yazdığı şu mektuptan okuyalım:

“Bugün 22 Aralık, bizi Semyonov meydanına götürdüler. Orada idam hükmünü tebliğ ettiler. Haç öpmemize izin verdiler. Kılıçlarımızı başımızın üstünde kırdılar. Son tuvaletimizi de, beyaz gömlekler giydirerek tamamladılar. Sonra, içimizden ilk posta olarak kurşuna dizilecek üç kişiyi direklere bağladılar. İkinci gruptan altıncı olduğum için ancak bir dakikalık

ömrüm kalmıştı. Yanımdaki iki arkadaşımı öpecek kadar vaktim vardı. Derken, geri çekilme borusu çaldı. Direğe bağlanmış olanları çözdüler, bize de, İmparator hazretlerinin hayatımızı bağışladığını söylediler ve asıl kararı okudular."

Sonradan anlaşıldığına göre, Çar Birinci Nikola, gençlere bir gözdağı vermek istemiş, bu korkunç mizanseni en ince ayrıntılarına kadar bizzat kendisi tertiplemişti. İki gün bürolar arasında hararetli bir yazışma geçmişti. Kaç tane beyaz gömlek hazırlamalı? Hendek kazmalı mı? Kaç tane direk dikmeli? Çar Birinci Nikola, kendi deyimiyle "bu genç akılsızlara" bir ibret dersi vermek istemiş, ama ölçüyü kaçırmıştı. Ruhlarında pişmanlık uyandırayım derken onları öldürmüştü.

Sonradan okunan karara göre Dostoyevski 4 yıl kürek, 5 yıl da sürgün cezasına çarptırılmıştı.

Dosteyevski, 1850 yılından 1854 yılına kadar süren kürek cezasını Omsk hapishanesinde geçirdi. 1854 yılında da, sürgün cezasını çekmek üzere Semipalatinsk'teki askerî birliğe gönderildi. Bu birlikte, 1854 yılından 1859 yılına kadar erlikle hizmet etti. Sürgün cezası sona erdiği zaman subaylığa terfi ettirildi.

"Ölü Bir Evden Hatıralar" (1856): Hapishane ve sürgün, Dostoyevski'ye Rus hayatının birçok gerçeklerini tanımak fırsatını verdi. Bu fırsat ona "Ölü Bir Evden Hatıralar" gibi çok önemli bir eser kazandırdı.

Hapishanede kitap olarak ancak "İncil" bulundurulmasına izin veriyorlardı. Dostoyevski bu sayede bol bol Hıristiyanlık prensiplerini incelemeye fırsat buldu. Bir zamanlar ütopyacı sosyalizmle ilgilenen yazar, şimdi de Hıristiyanlıkla ilgilenmişti. "Ölü Bir Evden Hatıralar" da bu iki prensibin garip bir suretle sarmaş dolaş olduğunu görmekteyiz!..

Dostoyevski "Ölü Bir Evden Hatıralar" eserinde, hapishanedeki korkunç yaşayışı, oradaki alışkanlıkları anlatmakta ve hapishanenin dikkate değer tiplerini tasvir etmektedir.

Dostoyevski'nin "Ölü Bir Evden Hatıralar"ında çizdiği portreler arasında çok güçlüleri vardır. Bunlardan biri, Dostoyevski'nin büyük bir sempatiyle tasvir ettiği dağlı Ali'dir. Dostoyevski, okuma yazma bilmeyen bu temiz delikanlıya, elindeki biricik okuma vasıtası olan İncil'le okuma yazma öğretmiştir. Yazarın, İncil'den en çok hangi parçayı beğendiği sorusuna karşı, Ali:

"Affet, sev, kimseyi gücendirme. Hatta düşmanlarını bile sev!" parçası olduğu cevabını verir.

Bu, biraz da Ali'nin ağzıyla, Dstoyevski'nin İncil üzerine olan görüşlerini gösterir.

Hapishane ve sürgün Dostoyevski'ye daha başka eserler de kazandırmıştır. Bunların arasında en önemlisi "Stepançikovo Köyü" dür.

Sürgünden sonra Dostoyevski, 1860 yılında Petersburg'a döndü. 1861 yılından 1863 yılına kadar kardeşi Mihayil ile "Zaman" dergisini, 1863 yılından başlayarak da, "Devir" dergisini çıkardı.

O devrin kişizade aydınları "sanat, sanat içindir" görüşünü savunuyor, sosyal hayatta idarecilik hakkının yalnız kendilerine ait bulunduğunu iddia ediyorlardı. Dostoyevski'nin dergisi gerek bunlara, gerek nihilist akımlara karşı mücadele bayrağını açtı. Dostoyevski, yine bu arada, dergisiyle Çernişevski'nin "Sovremennik", Pisarev'in "Rus Sözü" dergileriyle de şiddetli bir tartışmaya girişti. Dostoyevski'nin inancına göre, şu veya bu gibi maksatlarla sanatı sıkmamak, ona serbest bir gelişme imkânı vermek lâzımdı. Sanat ne derece serbest ve normal gelişirse, kendisi için faydalı olan gerçek yolu o kadar çabuk bulabilecekti.

Dostoyevski'nin "Zaman" dergisi uzlaşıcı bir programla ortaya çıkmıştı. Dostoyevski, halk adına bütün sınıfların yaratıcılık işinde birleşmelerini istemekteydi. Siyasi görüşlerinde, panislavistler gibi, Rusya'nın batıdan farklı bir gelişme yolu izlemesi gerektiğine inanan Dostoyevski, bütün ümitlerini Çar'a bağlamış bir monarşistti.

Dostoyevski bu devirde, "Ölü Bir Evden Hatıralar" eserinden başka "Aşağı ve Hor Görülenler" romanını; "Tatsız Bir Olay", "Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları", "Gizli Notlar" gibi eserlerini yayımladı. 1865 yılında kardeşi Mihayil'in ölümünden sonra dergi çalışmalarına son verdi. Aynı yıl içinde, kendisine bir dakika rahat vermeyen alacaklılarından kurtulmak için, üçüncü defa olarak Avrupa'ya gitti. Bundan önce, biri 1862, ötekisi de 1863 yılında olmak üzere, iki defa daha Avrupa'ya gitmişti.

Dostoyevski'nin maddi durumu gerçekten de pek kötüydü. Yazar, başıboş bir yaşayış sürüyor, bütün kazancını kumara veriyordu. Kardeşi ona yirmi beş bin rubleye yakın borç bırakmıştı. Bu kötü durumdan kurtulması için biricik çare, elden geldiği kadar çok çalışmaktı. Dostoyevski de böyle yaptı. Kendini tamamıyla edebiyat çalışmalarına verdi. Böylece 1866 yılında, en iyi ve en ünlü eserlerinden biri olan "Suç ve Ceza" romanını bitirdi. Yine aynı yıl içinde, toplu eserlerini üç cilt halinde yayımladı. Bunlardan aldığı parayla durumunu biraz düzeltti ve hapishaneye girmekten yakasını kurtardı.

"Suç ve Ceza" (1866): Romanın çıkışı, Rusya ölçüsünde bir fırtınanın kopmasına sebep oldu. Çünkü romanın çıkışından beş - altı yıl önce, Rusya'da 1860 toprak reformu yapılmış, toprak köleliği kaldırılmıştı. Devrin düşünürleri iki karargâha ayrılmıştı. Turgenyev'in "Babalar ve Çocuklar" ı ile Çernişevski'nin "Ne Yapmalı?" romanı o devrin fikir mücadelelerini yansıtan birer aynaydı. İşte Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza" sı, âdeta "Babalar ve Çocuklar" la "Ne Yapmalı?" romanlarına bir karşılık,

bir cevap sayıldı. Çünkü Dostoyevski ne Turgenyev'in, ne de Çernişevski'nin görüşlerine ortak oluyor, sosyal olayların akışını, bunların çözüm yollarını bambaşka bir açıdan inceliyordu.

"Suç ve Ceza"nın konusu kısaca şöyledir: Petersburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, öğrencilerinden Rodiyon Romanoviç Raskolnikov, zeki, çok kabiliyetli bir gençtir. Onda olgun bir fikir adamının tohumları göze çarpmaktadır. Kendine göre birtakım düşünceleri vardır. Yakışıklı bir delikanlı olan Raskolnikov, özel hayatında sevimlidir. Çeşitli tesadüflerle, içinde yaşadığı büyük şehrin en iğrenç, en korkunç yanlarını görmüştür.

Akıllı, ama çok onurlu bir delikanlı olan Raskolnikov, bütün geçinme vasıtalarını yitirmiş, maddi imkânsızlıklar yüzünden üniversite öğrenimini bırakmak zorunda kalmıştı. Gerçi, şuna buna verdiği özel derslerden eline geçen üç beş kuruşla, annesinin dişinden tırnağından artırarak gönderdiği üç beş kuruş, üniversiteyi bitirinceye kadar, şöyle böyle onu geçindirebilir, ilerde annesini ve kız kardeşini sefaletten kurtarmak imkânlarını ona sağlayabilirdi. Nitekim üniversite arkadaşlarından Razumihin hayatını böyle kazanmakta ve böyle geçinmekteydi. Ama nedense bu yol Raskolnikov'u tatmin etmiyor. Bütün bu acılara, bıçakla keser gibi bir son vermek, birdenbire zengin olmak hevesine kapılıyor. Oturduğu pansiyonun hizmetçisi Peşenka ile yaptığı bir konuşmada, bu düşüncesini açıkça söylemekten bile çekinmiyor. Peşenka ona, niçin gidip ders vermediğini sorduğu zaman, Raskolnikov:

"— Ders için o kadar az para veriyorlar ki, diyor, birkaç kopekle insan ne yapabilir?.. "

"— Yoksa bir çırpıda büyük bir para mı kazanmak istiyorsun? "

"— Evet, büyük bir para!"

Raskolnikov, çaresizlik içinde kıvranırken, “bir çırpıda büyük bir para kazanmak” projeleri kurarken, annesinden bir mektup alır. Bu mektup, zaten bozuk olan Raskonikov’un sinirlerini büsbütün örseler. Kafasında gizliden gizliye yer eden düşüncelerin gelişmesine yardım eder. Annesi, iki esericedit kâğıdı tutan upuzun mektubunda, oğluna niçin para göndermediğini, delikanlının, kız kardeşinin başına gelenleri, nihayet kızın, âdeta kendini feda edercesine, yaşlı ama zengin bir adama, Lujin’e varma kararını anlatır.

Mektup, Raskolnikov’un kafasındaki projeler üzerinde hızlandırıcı etki yapar:

“Mutlaka bir şeyler yapmak… hem de şimdi hemen şimdi bir şeyler yapmak gerek… diye söylenir… Ne olursa olsun bir şeyler yapmak için karar vermek ya da… ya da… büsbütün yaşamaktan vazgeçmek… Tevekkülle, ebedî olarak kadere boyun eğmek, her türlü çalışma, yaşama ve sevme haklarından vazgeçerek içimdeki bütün ihtirasları boğmak lâzım.” diye düşünür.

Bu karar, Raskolnikov’un kafasında doğan korkunç düşüncelerin hayata tatbikine doğru atılmış güçlü bir adımdı. Ama bu adım yetmezdi.

Olaydan, yani cinayetten bir gün önce, rastlantı olarak meyhanede kulak misafiri olduğu bir konuşma, ondaki son duraksamaları, bütün kuşkuları ortadan kaldırır.

Roman kişilerinin ağzıyla kendi düşüncelerini açığa vurmak, Dostoyevski’nin en büyük sanat özelliklerinden biridir. Meyhanede, bir subayla bir öğrenci arasında geçen ve Dostoyevski’nin “Suç ve Ceza”daki başlıca felsefesini teşkil eden konuşma, aynı zamanda Raskolnikov’un içinde çırpındığı sosyal çelişmeyi çözmek için gördüğü biricik çıkar yoldur.

Raskolnikov’un, âdeta bir cankurtaran gibi dört elle sarıldığı, bütün varlığıyla benimsediği bu çıkar yol şuydu:

“… Bir yanda budala, manasız, önemsiz, aksi, hastalıklı, kimseye faydası olmayan; tam tersine, herkese zararı dokunan, niçin yaşadığını kendisi de bilmeyen, yarın nasıl olsa kendiliğinden ölecek olan bir kocakarı var… Öte yanda da yardım göremediklerinden boş vere ziyan olan, genç, körpe kuvvetler var… Hem bu gibileri binlercedir… Kocakarının manastıra adadığı parayla yapılması ve düzeltilmesi kabil olan binlerce hayırlı iş ve teşebbüs var. Yüzlerce, belki de binlerce varlık doğru yola çıkarılıyor… Onlarca aile sefaletten, ahlâk fesadına uğramaktan, fena yola dökülmekten, zührevi hastalıklar hastanesine düşmekten kurtarılıyor. Hem bütün bunlar kocakarının parasıyla oluyor… Kocakarıyı öldür, parasını al, sonra da bu parayı bütün insanlığın, herkesin yararına harca. Ne dersin, yapacağın binlerce hayırlı işle bu küçük cinayet unutturulamaz mı? Bir hayırlı ölüme karşı binlerce hayat… Bu bir hesap işi… Hem genel dengede bu veremli, bu aptal kocakarının hayatının ne değeri olabilir?”

Raskolnikov bu düşünceleri ilk defa duymuyordu. Bu ve buna benzer düşünceleri adım başında, üniversitede genç arkadaşlarından duymak fırsatını birçok defalar elde etmişti…

“Ama neden hele şu anda, bizzat kendi kafasında da harfi harfine aynı düşünceler doğduğu bir sırada böyle bir konuşmayı ve böyle bir düşünceyi işitmek zoruyla karşılaşmıştı? Neden, özellikle şimdi, kafasında kocakarı ile ilgili düşüncelerin, filiz verdiği bir sırada kocakarıya dair bir konuşmanın üstüne gelmişti?”

Fanatik Dostoyevski için, bu karşılaşmada, bu rastlantıda, olsa olsa, “kaderin bir işareti, bir karan” olabilirdi.

Bu maddi ve psikolojik hazırlıklardan sonra, artık Raskolnikov’un gidip tefeci kocakarıyı öldürmesinden başka yapılacak bir şey kalmamıştır.

Romanda Raskolnikov’un kişiliği, psikolojisi, ruh faciası, birbirine girift olmuş sosyal birtakım olayların, korkunç sefalet tablosunun fonu içinde canlandırılmıştır: işte, aç karısının, açlıktan bağrışan çocuklarının parasını çalıp içkiye verecek kadar alçalmış olan Marmelâdov. İşte, sarhoş babasına rakı, üvey annesine, üvey kardeşlerine bir lokma ekmek tedarik etmek için vücudunu pazara çıkaran iyi yürekli, uysal Soneçka… İşte, kardeşi için kendini feda eden Doneçka… İşte, daha bir yığın insan: ev kadınları… sarhoşlar… polis komiserleri… pomatlı kaytan bıyıklı polisler… randevucu Lâviza’lar… Svidrigaylov’lar… Lujin’ler… tefeci kocakarılar… sıvacılar… boyacılar… Bütün bunların arasında Raskolnikov başlıca kişi, vakanın, romanın kahramanıdır… Dostoyevski’nin bütün roman kişileri gibi, bizzat yazarın kendisi gibi, o da birbirleriyle çelişen iki şahsiyet sahibidir: bir anda, gözünü kırpmadan iki cana kıyacak kadar gaddar ve katı yüreklidir. Öte yandan, arabanın altında ezilen Marmelâdov’un ailesine bütün parasını çıkarıp verecek kadar merhametli ve iyi yüreklidir.

Raskolnikov, özellikle ”binlerce genç körpe bayatı” kurtarmak için tefeci kocakarıyı öldürdüğü halde, aldığı paralara el bile sürmemiş, bunları götürüp bir taşın altına saklamıştır. Bu davranış da, ancak Dostoyevski’nin kişilerine has bir çelişmedir.

Raskolnikov’un, kocakarıyı öldürdükten sonraki hayatı, baştanbaşa, iç mücadelelerle, vicdan azaplarıyla dolu bir ruh faciasıdır. Raskolnikov, ancak gidip teslim olduktan ve Sibirya’ya sürüldükten sonradır ki bir taraftan uysal ve iyi yürekli Soneçka’nın, öte yandan dini bütün mahkûmların etkisi altında iç sükûna ve gönül ferahlığına kavuşur.

Dostoyevski, tamamıyla kendi görüşlerine uygun ve devrinin ediplerinden farklı olarak, bütün öteki romanlarında olduğu gibi, bu

romanında da, sosyal fenalıkların nedenini aramaya koyulmamış, olayın gelişmesini, kendi siyasi ve dinî görüşlerine göre sonuçlandırmıştır.

Öteki önemli eserleri: Dostoyevski 1867 yılında ikinci defa evlendi ve hemen Avrupa'ya gitti. Bu sefer tam dört yıl (1867-1871) Avrupa'da kaldı. Dostoyevski'nin Avrupa'daki yaşayışı da oldukça ıstıraplı geçti, düzensiz bir yaşayış sürüyor, alacaklılarından kurtulmak için boyuna yer değiştiriyordu. Bu arada kumar oynamaktan da bir türlü kendini alamıyordu. Bu şartlar altında kendini yıpratırcasına çalışması da para etmiyor, durumunu bir türlü iyileştiremiyordu.

Bu yıllar içinde yazarın "Budala" (1868), "Ebedi Koca", "Ecinniler" (1871) gibi önemli eserleri çıktı.

Çaresizlik içinde bunalan ve bu gezginci yaşayıştan usanan Dostoyevski, 1871 yılında yeniden Petersburg'a döndü.

Gerçi burada da onu felâketler bekliyordu. Alacaklılar yine etrafını sarmış, ona nefes aldırmıyorlardı. Ama Dostoyevski'nin durumunda eskisine göre bir değişiklik vardı. Şimdi artık o, dünya ölçüsünde bir yazar olmuştu. Alacaklılar kadar editörler de kapısını aşındırıyor, ondan eser rica ediyorlardı. 1873 yılında, tanınmış editörlerden Meşcerski, Dostoyevski'ye çok elverişli şartlarla "Yurttaş" dergisinin yöneticiliğini teklif etti. O sıralarda Dostoyevski'nin öylesine büyük bir şöhreti vardı ki, görüşleri Dostoyevski'nin görüşlerine tamamıyla aykırı olan dergiler bile onunla işbirliği yapmak isteğini gösteriyorlardı.

1874 yılında "Yurttan Notlar" dergisi, ondan yüksek bir telif hakkı karşılığı olarak "Delikanlı" romanını satın aldı.

Dostoyevski, 1876 yılından başlayarak, yalnız başına "Yazarın Notlan" adlı dergisini çıkarmaya başladı. Dergi ona büyük bir gelir sağladı. Artık maddi durumu oldukça düzelmişti. Devrin yazarları arasında adı en başta

geliyor, ona âdeta bir peygamber, bir evliya gözüyle bakılıyordu. Her gün Rusya'nın dört bir yanından yüzlerce mektup alıyor, kendisiyle görüşmek isteyen yüzlerce insanın ziyaretini kabul ediyordu.

Hele, "Karamazov Kardeşler" (1880) romanının çıkışından ve "Puşkin Jubilesi"nde verdiği söylevden sonra şöhreti en yüksek mertebeye ulaştı.

Ama bu onun son eserleri oldu. Büyük yazar, 1881 yılı şubat ayının 9 unda, tam 60 yaşında iken, gözlerini hayata yumdu.

Sanatındaki özellik: Dostoyevski'nin romanları, kendi hayatının ateşten bir nehri idi. Onun bütün roman kişilerinin damarlarında kendi kanı dolaşır. İşte bunun içindir ki onun romanları, içinde yaşadığı toplumun bir aynası gibidir. Romanlarının sosyal temelini, büyük şehirlerin sefil tabakaları teşkil eder: malını mülkünü har vurup harman savurmuş kişizadeler; işini gücünü yitirmiş, serserileşmiş orta halli insanlar; bir lokma ekmeğe muhtaç fakir öğrenciler; kendilerini içkiye vermiş kalabalık nüfuslu küçük memurlar; orospular; aç, sefil, öksüz çocuklar; hülâsa şehrin aşağı tabakasını teşkil eden bütün bu kalabalık insanlar, imtiyazlı sınıfa mensup derebeylerle, prenslerle, generallerle, yargıçlarla, pansiyoncu kadınlarla, papazlarla gayet çapraşık ve dolambaçlı bir münasebet halindedirler. Bütün bu insanlar, birtakım ahlâk ve din meselelerini, birtakım sosyal problemleri çözerler. Bir şeyler ararlar.. Bir şeyler öğrenirler.. Vaaz ve nasihat ederler.. Sevk ve idare ederler… Suçluları kurtarırlar.. Suçsuzları mahv ve mahkûm ederler.. Açı çekerler.. Başkalarına acı çektirirler.

Dostoyevski'nin. roman kişileri çok konuşurlar.. Tartışırlar.. Sinirlidirler.. itiraz ederler.. Yalnız başlarına kaldıkları zaman da kendi kendileriyle tartışırlar… Âdeta bunlardan her birinin içinde, kendisiyle çelişen bir şahsiyet oturmuş gibidir. Dostoyevski'nin kişileri daima ikiz bir şahsiyet taşırlar. Bu onların en büyük özelliğidir. "Suç ve Ceza"nın tahlilinde söylediğimiz gibi, iki cana kıyacak kadar gaddarlaşan Raskolnikov

aynı zamanda dünyanın en iyi yürekli insanıdır, Dostoyevski'nin bütün roman kişileri hep böyledir. Zaten seçtiği tiplerin özellikleri buradan gelir. Dostoyevski'nin çağdaşlarından Tolstoy, bir konuşmasında, Dostoyevski'nin eserleri hakkındaki görüşlerini şu sözlerle anlatmıştı:

"Dostoyevski'nin roman kişileri, yapmak zorunda oldukları şeylerin tamamıyla tersini yaparlar.. Öyle ki, bu bazen çok bayağı bir hal alır: eseri okurken, kişilerinin, beklediğiniz şeyi yapmaları gereken şeyi yapmayacaklarını önceden bilirsiniz!.. Bu, şaşılacak kadar sanattan yoksunluk gösterir. Sonra, onun bütün kişileri hep bir dille konuşur."

Gerçekten de Dostoyevski, çok seyrek hallerde kişilerinin dilini şahsileştirmiştir. Avrupa'nın kültürlü kişileriyle okuması yazması kıt insanları; general kızlarıyla sokak dilencileri; erkeklerle kadınlar; ihtiyarlarla çocuklar hep aynı derecede akıllı kimselerdir. Hepsi de aynı ustalıkla dünya işlerini çözerler.. Meselâ "Karamazov Kardeşler" in on dört yaşlarında Kolya Krasotkin'i, Raskolnikov'un ve İvan Karamazov'un önünde duran problemleri çözmeye çalışır, onların diliyle konuşur.

Dostoyevski'nin roman kişileri, bitmez tükenmez bir zıtlaşma içinde çırpınır dururlar.. Onlar için, itidal yoktur, aşırılık vardır. Feryatlar, çığlıklar, ağlamalar, pek çabuk yerini gülüşlere, hatta kahkahalara bırakabilir. Bunlar, birbirinin sözlerini keserek, nefes nefese içlerini dökerler… Gerek kendi rezaletlerini, gerek başkalarının rezaletlerini aynı zevkle anlatırlar.. Ya da vaaz ve nasihatlerde bulunurlar, yemin ederler, alçalırlar, sinirli sinirli bağırırlar, el öperler, tokat atarlar, ısırır ve dövüşürler.

Hiç şüphe yok ki Dostoyevski hasta insan ruhunun nüanslarını bulup çıkarmakta, bir ruh halinden bir başka ruh haline geçmekte çok usta idi. Ama Dostoyevski'nin herkesi, her insanı hasta çizgilerle tasvir etmesi, üslûbunun bir özelliğini teşkil etmekle beraber, bu hal, çok defa realizme ve karakter özelliklerine karşı bir sonuç doğurmaktaydı.

Tanınmış edebiyat eleştirmenlerinden Lunaçarski, Dostoyevski üzerine yazdığı bir yazısında, şöyle demektedir:

’”İnsan ruhunun geçirdiği başkalaşmalar onu her şeyden çok ilgilendirdiği için, Dostoyevski’ye psikolog diyorlar. Bununla beraber, bence, ona psikolog demekten çok, onun eserlerinde psikoloji için pek çok materyal bulunabileceğini söylemek daha doğru olur. Çünkü psikolog denildiği zaman yalnız insan ruhunu tahlil etmesini bileni değil, ama aynı zamanda bu tahlilden psikolojik birtakım kanunlar çıkarmasını bileni anlarız. Hâlbuki Dostoyevski bunu yapmasını bilmezdi.”

Dostoyevski’nin devamlı konuları, alçalmış insanların namus ve şereflerini korumak için yaptıkları bitmez tükenmez mücadeledir. Bu mücadele çok defa korkunç, vahşi biçimler alır. Bu mücadelenin sona erişi, daima trajiktir. Dostoyevski’nin roman kişileri, kendilerini, kimsenin hor göremeyeceği şerefli, gerçek insanlar hissetmek için, mutlaka daha önce başkalarına hakaret etmiş olmalıdırlar. Bunlar, başkalarına hakaret ettikleri, hakaret etmek cesaretini gösterdikleri nispette kendilerini şerefli bir insan sayarlar. Bunu: yapmadıkları zaman bir insan olmaktan çıkarak bir “hiç” haline gelirler. Dostoyevski’nin kişileri, şuna veya buna fenalık etmedikleri, şunu veya bunu hor görmedikleri sürece, kendileri fenalık görürler, hakarete uğrarlar…

İşte Dostoyevski’nin kişilerinde rastlanan namus ve şeref savaşı…

Ama bu henüz bir başlangıçtır. Şuna buna hakaret eden, şuna buna acı çektiren bir insan, ancak şerefli bir insan olmanın ilk basamağındadır. Kelimenin gerçek ve tam manasıyla serbest ve bağımsız insanlar, hakaretlerin üstünde olan, kanun engellerini tanımayan, bu engelleri hiçe sayan insanlardır. Dostoyevski’nin kişileri, gerçek bir insan olduklarını, hiçbir kanun engeli tanımadıklarını göstermek için cinayete kadar giderler.. Gerçi her suç kaçınılmaz bir surette arkasından cezayı da sürükler.

Başkasına acı veriş, kaçınılmaz bir surette, insanın kendisinde de ıstırap ve üzüntü doğurur. Ama artık bu ıstırap, bu üzüntü, hak edilmiş, adil bir üzüntüdür. İşlenen günahların bir kefaretidir. Bu çeşit üzüntü ve ıstıraplar, insanı alçaltmaz. Bu gibi ıstırap ve cezalardan kaçmamak, aksine, bunları tevekkülle karşılamak lâzımdır. Hatta insanlığın en yüksek bir belirtisi olarak bunları aramak ve sevmek lâzımdır.

İşte Dostoyevski'nin romanlarındaki kişiler böyle bir patolojik daire içinde dönüp dururlar.. "İnsancıklar" dan "Karamazov Kardeşler" e kadar, Dostoyevski'nin bütün roman kişileri hep bu çeşit tiplerdir. Zaten daha ilk romanından başlayarak, Dostoyevski için karakteristik olan bu tipler düzeni kurulmuştur. İşte, yazarın ilk romanı olan "İnsancıklar"daki Makar Devuşkin, romanın başından sonuna kadar, isyanla tevekkül arasında çırpınıp durmadı mı? "İnsancıklar"daki bu baş kişi, bu kahraman, daha sonra ad değiştirerek "Suç ve Ceza" da Raskolnikov; "Karamazov Kardeşler" de Karamazov v.b… diye karşımıza çıkmadı mı?

Dostoyevski'nin edebî metodunun en büyük özelliği, konularındaki dinamizm ve olayların umulmadık bir biçimde bağlanışıdır. Bir günde, hatta çoğu zaman, birkaç saat içinde baş döndürücü bir sıra hadiseler olabilir. Okur, olayların gelişmesini ve değişmesini çok defa, hemen kavrayamaz. Bunun için hikâyeci, yani olayların ipini elinde tutan adam, ya da Dostoyevski, 1845 yılında kardeşine yazdığı bir mektupta, Turgenyev hakkındaki ilk izlenimlerini şöyle anlatır:

"Bugünlerde şair Turgenyev Paris'ten geldi. Gelir gelmez de bana öylesine bir yakınlık gösterdi ki, Belinski bunu, şairin bana âşık oluşuyla açıklamaktadır. Genç, yakışıklı, soylu, zengin, zeki bir şair… Tabiat ondan hiçbir şey esirgememiş…"

Bu, Dostoyevski'nin Turgenyev hakkındaki ilk izlenimleri idi. Dostoyevski, Turgenyev'in kendisine gösterdiği ilginin yarısını bile ona

göstermemiştir. Nitekim daha sonra kardeşine yazdığı bir mektupta Turgenyev'den oldukça soğuk bir eda ile söz etmekte ve onun aristokratça kucaklaşmalarından, öpüşme âdetlerinden şikâyet etmektedir.

Bu iki edebiyatçı kâh Rusya'da, kâh Avrupa'da sık sık karşılaşırlardı. Dostoyevski, bu karşılaşmalarda elinden geldiğince duygularını belli etmemeye çalıştı. Hatta Turgenyev'in hikâyelerini kendi dergisinde basmaktan kaçınmadı. "Duman" romanı müstesna olmak üzere, bunlardan yana yazılar da yazdı.

Ama yine de devrin bu iki büyük yazarı arasında derin uçurumlar yatıyordu. Sonraları bu iki edebiyatçı arasındaki anlaşmazlıklar, ideolojik bir mahiyet aldı. Dostoyevski "Ecinniler" romanında, Turgenyev'e olan düşmanlığını açıkça belli etmekten çekinmedi. Turgenyev, romanı okuyup da, karikatürize edilmiş tipler arasında kendisini tanıyınca; "Bu adamın hepten aklını oynattığını size söylememiş miydim? demekten kendini alamadı.

Bir eleştirmeciye göre; "Turgenyev'le Dostoyevski'yi, birbirinin taban tabana zıddı birer kutup saymak da mümkün değildi. Çünkü kutuplar ortaklaşa bir eksen üzerinde bulunur. Hâlbuki bu iki büyük yazar arasında ortaklaşa bir eksen bile yoktu: Dostoyevski, orta halli, hatta fakir bir memur ailesine mensuptu. Turgenyev ise, zengin ve soyluydu. Dostoyevski, hayatını kazanmak için yazı yazan fakir bir şehirliydi. Turgenyev ise, ömrünün büyük bir kısmını Avrupa'da geçiren, sadece zevk için yazı yazan bir insandı.

"Turgenyev, Avrupalılar tipinde, şık, zarif, melânkolik bir adamdı. Dostoyevski ise Rus yazarları içinde hepsinden çok Rus olan trajik bir düşünürdü. Turgenyev'in sanatı ihtişamlı bir güzellik, Dostoyevski'nin sanatı ise ümitsizce bir ürperişti. Turgenyev'in kişileri, sevgide, feragatte,

mücadelede, hatta ölümde bile bir güzellik damgasını taşırlar.. Dostoyevski'nin kişileri ise her şeyi ümitsizlik nöbeti içinde yaparlar…

"Turgenyev'i anlamak, eserlerine girmek çok daha kolaydır. Zamanında okurlar kadar editörler de onu Dostoyevski'den çok sever ve takdir ederlerdi."

Bu eski Rus eleştirmecisinin gözlemleri kısmen doğrudur. Dostoyevski'nin hayatta en büyük emeli, romanlarından hiç olmazsa bir tanesini, Turgenyev veya Tolstoy'un yaşadıkları konfor içinde yazmaktı. Büyük bir malikânesi, ihtiyacından çok fazla parası olan Turgenyev, romanlarının her forması için 400 ruble alırken biricik geçim vasıtası kalemi olan Dostoyevski, romanının her formasına ancak 100 ruble alırdı. Bu hal Dostoyevski'yi çok üzerdi.

Forma başına verilen bu paralar, hiç şüphe yok ki, bir sanat ölçüsü sayılamazdı. Dostoyevski çok defa, eserlerini dada bitirmeden satmak zorunda kalırdı. Bir eleştirmeci de Turgenyev'le Dostoyevski'yi mukayese ederken şunları söylemişti:

"Turgenyev bize, usta bir bahçıvanın elinden çıkmış, her şeyi düzgün, güzel bir bahçe hediye ederken, Dostoyevski, sonsuz ve vahşi güzelliklerle dolu koskocaman bir orman veriyordu."

Dostoyevski'ye, büyük çağdaşlarından, Tolstoy'la karşılaşmak hiç nasip olmamıştır. Dostoyevski şöhretinin en yüksek basamaklarına ulaştığı sıralarda, Tolstoy, hemen hemen hiç Petersburg'a gelmezdi. Bir seferinde ikisi de Vladimir Solovyev'in konferansında bulundukları halde, birbirinden haberleri olmamıştı. Dostoyevski, sonraları, Tolstoy'un da bu konferansta bulunduğunu öğrendiği zaman onunla görüşemediğine çok üzülmüştü.

Dostoyevski Tolstoy'u pek beğenir, ona yüksek bir değer verirdi. Dostoyevski'nin, Tolstoy'un eserleri içinde en çok değer verdiği ve

beğendiği eseri “Anna Karenina” idi.

Tolstoy, Dostoyevski hakkında daha ihtiyatlı bir dil kullanırdı. Dostoyevski’nin eserleri içinde başta “Suç ve Ceza” olmak üzere en çok ’”Ölü Bir Evden Hatıralar” la “Aşağı ve Hor Görülenler” i beğenirdi.

Tolstoy ile Dostoyevski’nin bütün görüş ayrılıklarına rağmen, aralarında yine de ortaklaşa bazı şeyler vardı. Ayrı ayrı bakımlardan olmakla beraber, ikisi de toplumu yeriyor, ikisi de mücadele yerine dinî bir tevekkül tavsiyesinde bulunuyorlardı.

Avrupa’da Dostoyevski: Dostoyevski’nin eserleri hemen hemen XIX uncu yüzyılın sonlarına kadar, Avrupa’da, ne ciddî bir ilgi gördüler, ne de anlaşıldılar. Onu ancak tek tük bazı edebiyat tarihçileri biliyor, kendisine ancak bir dereceye kadar değer veriyorlardı. Bununla beraber bunların bilgisi de üstünkörü ve dardı. Dostoyevski’ye dair Fransa’da yazılı olarak ileri sürülen ilk görüş olmak bakımından, Eugene Melchior de Vogüe’nin 1886 yılında yayımlanan “Rus Romanı” adlı eseri özellikle çok önemlidir. Bu eserinde Vogüe, Dostoyevski’yi büyük bir istidat, özelliği ve orijinalliği olan bir yazar olarak tasvir etmekle beraber, onu bir dâhi sayamayacağını, çünkü yazarın gerektiğinden çok bir taraflı ve duygu ölçüsünden yoksun olduğunu ilâve etmekteydi.

Ama sonraları, yani XX nci yüzyılın başlangıcından, hele birinci dünya savaşından sonra, Dostoyevski hızla Avrupa’da tanınmaya başladı. Dostoyevski’nin etkisi, her yerden çok Almanya’da görüldü. O devir Alman edebiyatının başlıca akımlarından biri olan expressionisme, tamamıyla Dostoyevski’nin etkisi altında gelişti. Bu akım Almanya’da Dostoyevski’yi, kendi ekolünün bir lideri olarak benimsedi. Dostoyevski’nin etki ve nüfuzunu, bilhassa, Stefan Zweig, Hermann Hesse, Gustave Meyrink gibi Alman yazarları üzerinde açıkça görmek kabildi.

Dostoyevski’nin eserlerini inceleme işinde, birinci plânda Almanya gelmektedir.

Yazımızın baş tarafında tafsilâtlı olarak anlattığımız, gibi, Dostoyevski, edebî kültürünün önemli bir kısmını Fransa’ya borçluydu. Daha çocukluğunda öğrendiği Fransızcayı çok iyi bilir, mektuplarında birçok deyimleri Fransızca yazardı. Bununla beraber Dostoyevski Fransa’ya, Puşkin’lerden Gogol’lerden, Turgenyev’lerden çok daha geç girdi. Ancak XIX. uncu yüzyılın sonlarına doğru eserlerini Fransızcaya çevirmeye başladılar. Meselâ Dostoyevski’nin çağdaşı olan Turgenyev’in eserleri 1854 yılından başlayarak Fransızcaya çevrildiği halde, Dostoyevski’nin Fransızcaya çevrilmiş ilk eseri 1884 tarihini taşır. Turgenyev’in “Babalar ve Çocuklar” eseri 1862 yılında çıkmış, hemen bir yıl sonra, yani 1863 yılında Fransızcaya çevrilmişti. Hâlbuki Dostoyevski’nin Fransızcaya ilk çevrilen “Suç ve Ceza” eseri, Rusya’da 1866 yılında yayımlandığı halde, Fransızcası ancak. 18 yıl sonra, yani 1884 yılında çıkmıştır.

Avrupa’nın başka ülkelerinde olduğu gibi, Dostoyevski Fransa’da da, hele birinci dünya savaşından sonra pek yayıldı. Açıkça onun etkisi altında kalan birçok Fransız yazarları yetişti. Bunların eti başında Paul Bourget’yi saymak lâzımdır. Bundan başka, Duhamel, Andre Gide, Emmanuel Bove, Andre Bouclere, Charles Louis Philippe gibi Fransız yazarları da, az veya çok Dostoyevski’nin etkisini taşımaktadırlar.

Dostoyevski’nin en çok rağbet gördüğü memleketlerden biri de İskandinavya’dır. Knut Hamsun Dostoyevski’ye büyük bir hayranlık beslerdi.

Dostoyevski İtalya’ya da birinci dünya savaşından sonra girdi. Avrupa eleştirmecileri, hele birinci dünya savaşından sonra, Dostoyevski’yi Balzac’tan ve Stendhal’den üstün, ruh tahlillerinin derinliği ve inceliği bakımından ise Shakespeare ile eşit görmeye başladılar.

Türkiye’de Dostoyevski: Avrupa’da olduğu gibi bizde de en geç tanınan Rus klâsiklerinden biri Dostoyevski’dir. 1891 de dilimize çevrilen Puşkin’i hesaba katmazsak, Dostoyevski’nin çağdaşlarından Tolstoy 1893 ten; Turgenyev ise 1905 ten başlayarak dilimize çevrilmişlerdir. Hâlbuki Dostoyevski’nin kitap halinde dilimize çevrilmiş ilk eseri 1933 tarihini taşır, Ama bunu tabii görmek lâzımdır. Çünkü 1937 yılma kadar Rus edebiyatıyla olan bütün alış verişimiz, Avrupa dilleri, özellikle Fransızca kanalıyla olmaktaydı. Çağdaşlarına göre Fransa’ya geç giren Dostoyevski’nin, bize de geç girmesi, bu bakımdan, pek tabiiydi.

Dostoyevski’den dilimize yapılan ilk çeviri 1918 tarihini taşır. Birinci dünya savaşının sonlarına doğru, 1917 yılında yayımlanmaya başlayan “Yeni Mecmua” dergisinde Ahmet Ağaoğlu’nun kalemiyle Rus edebiyatına dair bir yazı serisi çıkmıştı.. Rus edebiyatı üzerine dikkati çeken bu yazı serisini, yine aynı dergide, Rus klâsiklerinden yapılmış bazı çeviriler takip etti. Bu çevirilerin ilki, Maksim Gorki’nin “Şahin Üzerine Türkü“sü; ikincisi de Dostoyevski’nin “Zindan Hatıraları” adıyla Refik Halit tarafından dilimize çevrilen “Ölü Bir Evden Hatıralar” eserinden bir parçaydı.

“Beyaz Geceler” — Bundan sonra, yine aynı derginin 1918 tarihli 56 — 62 sayılarında, Ruşen Eşref tarafından dilimize çevrilen Dostoyevski’nin, “Beyaz Geceler” eseri çıktı. Aynı eser, içinde “Namuslu Hırsız” hikâyesi de olduğu halde, 1934 yılında Kanaat Kitabevi tarafından kitap halinde yayımlandı.

“Ölü Bir Evden Hatıralar” — Yine “Yeni Mecmua”nın 1923 tarihli 67 — 87 sayılarında, Yakup Kadri tarafından dilimize çevrilerek forma halinde verilmeye başlanan Dostoyevski’nin “Ölü Bir Evden Hatıralar” adlı eseri, 88 sahife çıktıktan sonra, yarıda kaldı. Daha sonra Haydar Rifat tarafından dilimize çevrilen bu eser 1933 yılında kitap halinde yayımlandı.

“*Munisler”* — Dostoyevski’nin “Uysal Kız” eseri, 1929 tarih ve 129 -142 sayılı “Hayat” dergisinde, Ahmet Ragıp tarafından dilimize çevrilmiş olarak, “Munisler” adıyla çıktı.

“*İçli Kız”* — Yine aynı eser, M. Vassaf tarafından dilimize çevrilerek “İçli Kız” adı altında, 1931 yılında umumi kütüphane serisinin 33 - 34 üncü numarası olarak çıkmıştır.

“*Suç ve Ceza”* — İlk defa Vâ-Nû tarafından dilimize çevrilerek Akşam gazetesinin 12 Mart - 16 Temmuz 1928 tarihli sayılarında tefrika edilmiştir.

“*Cürüm ve Ceza”* — Reşat Nuri tarafından piyes halinde Fransızcadan dilimize çevrilerek 1934- 1935 sezonunda Şehir Tiyatrosunda oynanmıştır.

“*Cinayet ve Ceza*” — Adı altında, yine piyes halinde olmak üzere Haydar Rifat tarafından dilimize çevrilerek, 1933 yılında kitap halinde yayımlanmıştır.

“*Karamazov Kardeşler*” — Piyes şeklinde Reşat Nuri tarafından dilimize çevrilerek 1935 - 1936 temsil sezonunda Şehir tiyatrosunda oynanmıştır.

“*Küçük Bir Kahraman”* — Yazarın bu hikâyesi, Vir Gül imzasıyla dilimize çevrilerek 1937 yılı başında “Karun” gazetesinde çıkmıştır.

“*Netoçka Nezvanova”* — Romanı, Mustafa Nihat Özön tarafından dilimize çevrilerek 1937 yılında, Remzi Kitabevinin “Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi” içinde çıkmıştır.

“Ölü Bir Evden Hatıralar” — Halikarnas Balıkçısı imzasıyla dilimize çevrilerek “Cep Kitapları Serisi” içinde 1939 yılında, küçültülmüş olarak çıkmıştır.

“Karamazov Kardeşler” — Dostoyevski’nin bu ünlü eseri, Hakkı Suha Gezgin tarafından dilimize çevrilerek 1940 yılında, Ahmet Halit Kitabevi

tarafından iki cilt halinde yayımlanmış, 1944 tarihinde ikinci baskısı yapılmıştır.

“*Aptal*” — Muharririn bu eseri, Ahmet Muhip Dranas tarafından tiyatro şeklinde dilimize çevrilerek 1940 yılında, Remzi Kitabevi tiyatro serisi içinde kitap halinde çıkmış, 1940 - 1941 yılında Şehir Tiyatrosunda temsil olunmuştur.

“*Budala*” — Aynı eser, bu defa da bu isim altında, Avni İnsel ve İlhan Akant tarafından dilimize çevrilerek 1941 yılında Hilmi Kitabevi tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır. Eserin başında İbrahim Hilmi Çığıraçan tarafından Troyat’dan çevrilmiş, iki formalık otobiyografik bilgi vardır.

“*Kumarbaz*” — Nurullah Ataç tarafından dilimize çevrilerek 1941 yılında Ahmet Halit Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

“*Yoksullar*” — Yazarın “İnsancıklar” eseri, bu isim altında Hamdi Varoğlu tarafından dilimize çevrilmiş ve 1941 yılında Semih Lûtfi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

“*Vur Abalıya*” — Yazarın “Aşağı ve Hor Görülenler” adlı eseri, Mümtaz Faik Fenik tarafından dilimize çevrilerek, 1943 tarihinde, Ankara’da Akba Kitabevi tarafından, “Vur Abalıya” adı altında yayımlanmıştır.

“*Karı Budalası*” — Ziya İhsan tarafından dilimize çevrilmiş ve 1944 yılında kitap halinde basılmıştır.

“*Suç ve Ceza*” — Hakkı Suha Gezgin tarafından dilimize çevirerek, Remzi Kitabevi tarafından 1945 yılında, iki cilt halinde yayımlanmıştır.

1945 yılına kadar Dostoyevski’den yapılan çevirilerin hemen hepsi de ikinci bir dilden olduğu için bunlardan çoğunun eksik ve yanlış olduklarına dair bazı tenkitler çıkmıştır. Ancak 1945 yılından başlayarak, Millî Eğitim

Bakanlığı Klâsikler Serisinde çıkan Dostoyevski çevirileri, Rusça asıllarından yapılmıştır.

“*Budala*” — Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş olup iki cilt halinde 1947 yılında Semih Lûtfi kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

“*Uysal Kız*” — S. Aytekin - D. Sorakın tarafından Rusça aslından dilimize çevrilmiş ve 1945 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Klâsikler Serisinde yayımlanmıştır.

“*Başkasının Karısı*” — İçinde yazarın “Namuslu Hırsız” hikâyesi de olduğu halde, gene S. Aytekin - D. Sorakın tarafından dilimize çevrilerek 1945 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Klâsikler Serisi içinde yayımlanmıştır.

“*Ölü Bir Evden Hatıralar*” — Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş ve iki cilt halinde, 1946 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Klâsikler Serisi içinde yayımlanmıştır.

“*İradesiz Adam*” — Yaşar Nabi Nayır ve Erol Güney tarafından dilimize çevrilerek 1946 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Klâsikler Serisi içinde yayımlanmıştır.

“*Delikanlı*” — Servet Lunel tarafından dilimize çevrilerek Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1946 yılında. Klâsikler Serisi içinde yayımlanmıştır.

“*Tatsız Bir Olay*” — Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilmiş, 1947 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Klâsikler Serisi içinde yayımlanmıştır.

Bundan başka hepsi de Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilen: “Ev Sahibi” (1951), “Beyaz Geceler ve Yufka Yürek” (1953), “Kumarbaz” (1954), “İnsancıklar” (1954), “Ebedi Koca” (1955), “Ezilenler” (1957), “Amcanın Rüyası” (1959), gibi eserler Varlık Yayınları arasında çıkmıştır.

Dostoyevski’nin son yıllarda yayımlanan çevirileri arasında, Nihal Yalaza Taluy tarafından dilimize çevrilen ve Millî Eğitim Bakanlığınca klâsikler serisi içinde dört cilt olarak yayımlanan “Karamazov Kardeşler” (1959-1963) romanı ile Ahmet Muhip Dranas ve Servet Lunel tarafından dilimize çevrilerek, yine Millî Eğitim Bakanlığı klâsikler serisi içinde çıkan “Ecinniler” (1959) romanı ile Servet Lunel tarafından dilimize çevrilen “Budala” (1963) romanı önemli bir yer tutmaktadır.

“Suç ve Ceza” — Büyük yazarın bu ünlü eserinin, tarafımdan üç cilt halinde yapılan çevirisinin ilk baskısı Millî Eğitim Bakanlığınca 1948 -1959 yılları arasında yayımlanmıştır. Aynı eserin 1960 -1961 yılları arasında yine üç cilt halinde yapılan ikinci baskısı da tükendiğinden, bu sefer üçüncü baskısına gidilmiştir.

Bu arada Vecdi Bürün’ün Andre Suares’den dilimize çevirdiği “Dostoyevski’ adlı monografya ile Cavit Yamaç’ın H. Troyat’tan dilimize çevirdiği ve “Kayan Yıldız” adı altında 1958 de yayımladığı Dostoyevski’nin monografisi de dikkate şayandır.

6-1-1964

Hasan Âli EDİZ

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Temmuz başlarında, çok sıcak bir akşamüstü, bir delikanlı “S…” sokağında pansiyon olarak tuttuğu odacığından çıktı. Kararsızlık içindeymiş gibi, ağır ağır “K…” köprüsüne doğru yürümeye başladı.

Merdivenlerde ev sahibi kadınla karşılaşmak tehlikesini kolayca savuşturmuştu. Delikanlının odacığı, beş katlı yüksek bir binanın tavan arasında bulunuyor ve evden çok bir dolabı andırıyordu. Kendisinden odayı, yemekli ve hizmetçili olarak, kiraladığı ev sahibi kadın ise, bir merdiven aşağıda, ayrı bir dairede oturuyordu. Delikanlı ne zaman sokağa çıksa, mutlaka, kadının kapısı hemen daima merdiven üzerine, ardına kadar açık duran mutfağı önünden geçmek zorunda kalırdı. Oradan her geçişinde, utanç duyar, suratını buruşturur, hastalıklı ve ürkek bir duyguya kapılırdı. Delikanlının pansiyoncu kadına bir hayli borcu vardı; bundan ötürü de onunla karşılaşmaktan korkuyordu.

Delikanlı, pek de öyle korkak, çekingen bir adam değildi, hatta tam tersine. Yalnız bir süreden beri karasevdaya benzer sinirli, tedirgin bir hali vardı. Kendi içine öylesine gömülmüş, herkesten öylesine uzaklaşmıştı ki, yalnız pansiyoncusuyla karşılaşmaktan değil, her türlü rastlantılardan korkuyordu. Delikanlı sefaletin ağır yükü altında ezilmişti; ama bu sıkıntılı hali bile son zamanlarda onu üzmez olmuştu. Hayati işlerini yüzüstü bırakmıştı, bunlarla uğraşmak bile istemiyordu. Doğrusu aranırsa, ev sahibi kadın, delikanlının aleyhinde neler kurarsa kursun, onu korkutmuyordu. Lâkin merdivenlerde durmak, kendisini hiç de ilgilendirmeyen o günün meselelerine dair türlü saçmaları, kirayı ödeme ısrarlarını, tehditleri,

şikâyetleri dinlemek, üstelik bahaneler bulmak, özür dilemek, yalan söylemek… Yok, iyisi mi, kimsenin göremeyeceği biçimde bir kedi gibi merdivenlerden süzülüp inmeliydi.

Ama bu sefer alacaklısıyla karşılaşmaktan korku duyması, sokağa çıkınca, kendisini bile şaşırttı. Garip bir gülümseyişle: “Hem yaman bir işe girişmek istiyorum, hem de manasız şeylerden korkuyorum” diye düşündü. “Hım.., Evet… Her şey insanın elindedir, insan salt korkaklık yüzünden ne fırsatlar kaçırıyor… Bu artık bilinen bir gerçek. Merak edilecek bir şey. Acaba insanlar en çok neden korkarlar?… Herhalde her şeyden çok yeni bir adım atmaktan, kendi söyleyecekleri yeni bir sözden korksalar gerek… Ama ben de epey gevezelik ediyorum. Gevezelik ettiğim için de hiçbir şey yapmıyorum. Galiba işin doğrusu şöyle olsa gerek: bir şey yapmadığım için gevezelik ediyorum. Ben gevezeliği bu son ay içinde, günlerce bir köşede yatarak ve saçma sapan şeyler düşünerek öğrendim. Peki, şimdi niçin gidiyorum? Sanki böyle bir şey yapmak elimden gelir mi? Acaba bu davranışım ciddî mi? Hiç de ciddî değil. Demek bir hayalle avunuyorum. Oyuncak!.. Evet, galiba da oyuncak!”

Sokakta müthiş bir sıcak ve boğucu bir hava vardı. Sonra da halkın itişip kakışması, ortalığın kireçli hali, yapı iskeleleri, tuğlalar, toz duman ve yazlığa gitmek imkânlarını bulamayan her Petersburg’lunun çok iyi bildiği yaza mahsus o pis koku… Velhasıl bütün bunlar delikanlının zaten bozuk olan sinirlerini birdenbire fena halde örseledi. Hele şehrin bu bölgesinde sayıları çok olan meyhanelerin dayanılmaz pis kokuları, iş zamanı olmasına rağmen adım başında rastlanan sarhoşlar, tablonun iğrenç ve gamlı rengini tamamlıyordu. Delikanlının ince yüz çizgilerinde derin bir tiksinme duygusu bir an belirip kayboldu. Sırası gelmişken şunu da söyleyelim ki delikanlı, harikulade güzel kara gözleriyle, esmer yüzüyle, ortadan biraz uzunca boyu ile ince ve biçimli vücuduyla çok yakışıklı bir gençti. Ama çok geçmeden derin bir düşünceye dalar gibi, daha doğrusu, kendini unutur gibi

oldu. Artık çevresinde olup bitenleri ayırt etmeyerek, ayırt etmesini de istemeyerek, yoluna devam etti. Ancak arada sırada, şimdi kendi kendine itiraf ettiği gibi, bir başına konuşmak alışkanlığıyla, bir şeyler mırıldanıyordu. Zaman zaman düşüncelerinin karıştığını, vücutça gücünü yitirdiğini, şu anda, kendisi de fark etti; ağzına hemen hemen hiçbir şey koymayalı bugün ikinci gün oluyordu.

Öylesine kötü giyinmişti ki, bir başkası, hatta alışık bile olsa, güpegündüz bu paçavralarla sokağa çıkmaktan utanırdı. Bereket versin, burası öyle bir semtti ki, insan, kılık kıyafetiyle kimseyi şaşırtmazdı. Saman pazarının yakınlığı, bilinen müesseselerin çokluğu, hele Petersburg'un bu merkez semtinin cadde ve sokaklarına fazlaca dolmuş olan işçi ve esnaf tabakası, bazen genel manzarayı öyle tiplerle alacalandırırdı ki, yabancı yüzlü birine rastlandığı zaman şaşmak bile gerçekten garip olurdu. Ama delikanlının ruhunda pek haince bir küçümseme duygusu birikmişti, bazen çocukluk mertebesine varan bütün alınganlığına rağmen, şu anda en az utandığı şey, sırtındaki paçavralardı. Tabii bazı dostlarına ve genel olarak karşılaşmaktan hoşlanmadığı eski arkadaşlarına rastladığı zamanlar iş değişirdi. Hâlbuki bu sırada, iri bir beygirin çektiği büyük bir yük arabasına bindirilip bu saatte nereye ve niçin götürüldüğü belli olmayan bir sarhoş, yanından geçerken, eliyle kendisini göstererek, birdenbire avazı çıktığı kadar: “Hey, sen, Alman şapkalı!” diye bağırdığı zaman, delikanlı birdenbire durmuş, sinirli bir davranışla şapkasını tutmuştu.

Bu şapka Zimmermann'dan satın alınmış, yüksek, yuvarlak, ama kullanıla kullanıla eskimiş, solmuş, delik deşik olmuş, leke içinde, kenarsız bir şapkaydı, üstelik çok çirkin bir köşe meydana getirecek biçimde yana sarkmıştı. Ama delikanlıyı utanç değil, korkuya benzer bambaşka bir duygu kapladı. Heyecanla:

— Ben zaten biliyordum, diye mırıldandı. Zaten aklıma da gelmişti. Bu, hepsinden kötüsü!.. İşte böyle saçma, böylesine manasız bir şey, her işi altüst edebilir. Evet, çok göze batan bir şapka!.. Gülünç olduğu için göze batıyor. Benim şu paçavralara mutlaka kasket lâzım. Hatta eski bir şey de olsa olur, yeter ki bu mendebur olmasın!.. Kimse böyle bir şapka giymiyor. Bir verstlik yoldan fark edilir ve hatırda kalır… En önemlisi, sonradan hatırlarlar, işte sana bir delil!.. Bu işte elden geldiği kadar az göze çarpmalı.. Ufak tefek şeyler, ama önemli olanı da bu ufak tefek şeylerdir… Her zaman, her şeyi mahveden işte bu ufak tefek şeylerdir.

Gideceği yer uzak değildi. Evinin kapısından kaç adım tuttuğunu bile biliyordu: tamamı tamamına yedi yüz otuz adım. Derin derin hayallere daldığı bir gün adımlarını saymıştı. Hâlbuki o zamanlar kurduğu bu hayallere kendisi de inanmıyor, yalnız bu hayallerin çirkin, ama kandırıcı bir küstahlıkla saldırışları sinirlerini bozuyordu. Şimdi ise, aradan bir ay geçtikten sonra, işi başka türlü görmeye başlamıştı. Kendi kendine konuşurken nefsini kararsızlıkla, kudretsizlikle suçlamasına rağmen "çirkin" hayali —hâlâ kendisine inanmamakla beraber— âdeta elinde olmayarak kendi niyet ve tasavvuru gibi saymaya alışmıştı. Hatta şimdi, işte, bu teşebbüsünün "deneme" sini yapmaya gidiyor ve her adımda heyecanı artıyordu.

Kalbi çarparak, sinirden titreyerek, bir yanı kanala, öbür yanı "***" sokağına bakan çok büyük bir binaya yaklaştı… Küçük küçük dairelerden kurulu olan bu evde, terziler, tesviyeciler, aşçı kadınlar gibi birtakım esnaf, çeşit çeşit Almanlar, genel kadınlar, küçük memurlar ve daha buna benzer birtakım kimseler oturuyordu. Evin iki kapısından ve avlusundan girip çıkanların gürültüleri hiç eksik olmuyordu. Burada üç veya dört kapıcı iş görüyordu. Delikanlı bunlardan hiçbirine rastlamayınca çok sevindi ve görülmeden, ana kapıdan geçerek, sağdaki merdivene sapıverdi. Merdiven, karanlık, dar bir "servis" merdiveniydi. Ama o bütün bunları incelemiş ve

öğrenmişti, bütün bu haller hoşuna gidiyordu: bu karanlıkta meraklı bir insan bakışı bile tehlikesizdi. Dördüncü kata çıkarken, istemeyerek: “Ben şimdi böyle korkarsam, bir fırsatını bulup da asıl işe giriştiğim zaman ne olacak?” diye düşündü. Burada, bir daireden eşya çıkarmakta olan asker emeklisi hamallar yolunu kestiler… Memur bir Almanın, ailesiyle birlikte burada oturduğunu daha eskiden biliyordu: “Demek Alman gidiyor, demek dördüncü katta, bu merdiven yönünde ve bu sahanlıkta, şimdilik içinde insan bulunan yalnız kocakarının dairesi kalıyor… Oh ne âlâ… Her ihtimale karşı…” diye, tekrar düşündü ve ihtiyar kadının kapısını çaldı. Çıngırak, sanki bakırdan değil de tenekedenmiş gibi, hafifçe çınladı. Bu gibi evlerin böyle küçük dairelerinde çıngıraklar hemen daima böyle çalar. O, bu çıngırak sesini unutmuştu bile… Şimdi bu özel çıngırak sesi ona birdenbire bir şeyler hatırlatmış, açıkça bir şeyler gözü önüne getirmişti. Zangır zangır titredi. Sinirleri bu sefer iyice gerilmişti. Bir süre sonra kapı hafifçe aralandı: evde oturan kadın, kapının aralığından ziyaretçiyi belli bir şüpheyle süzüyor ve yalnız, karanlıkta ışıldayan gözleri görünüyordu. Sahanlıkta birçok kimselerin bulunduğunu görünce cesareti arttı, kapıyı büsbütün açtı. Delikanlı, kapının eşiğinden adımını atarak, tahta perdeyle küçük bir mutfaktan ayrılan karanlık bir hole girdi. İhtiyar kadın hiçbir şey söylemeden karşısında duruyor, sorgu dolu bakışlarla kendisine bakıyordu. Kuru, ufak tefek, altmış yaşlarında, keskin, hain bakışlı, küçük sivri burunlu, başı açık bir kocakarıcıktı bu…

Kırı henüz az olan kumral saçlarına bol bol yağlı bir şey sürmüştü. Bir tavuk bacağını andıran ince, uzun boynunda bir fanila parçası sarılıydı. Omuzlarında da, havanın çok sıcak oluşuna rağmen, eskimiş, solmuş bir kürk pelerin sallanıyordu. Kocakarıcık ikide bir öksürüp inliyordu. Herhalde delikanlı ona garip bir bakışla bakmış olacaktı ki, kocakarının gözlerinde, birdenbire, tekrar az önceki güvensizlik belirdi.

Delikanlı daha nazik davranmak gerektiğini hatırlayarak hafifçe eğildi:

— Ben Raskolnikov’um, dedi. Üniversite öğrencisi. Bundan bir ay önce de gelmiştim.

Kocakarı sorgu dolu gözlerini delikanlıdan ayırmadan tane tane konuşmaya başladı:

— Hatırlıyorum, buraya geldiğinizi; çok iyi hatırlıyorum, dedi.

Kocakarının gösterdiği bu güvensizlikten biraz sıkılan ve şaşıran Raskolnikov, sözlerine devam etti:

— İşte efendim… Bu sefer de yine buna benzer bir iş için geldim, dedi, ve canı sıkılarak aklından şunları geçirdi: “Kim bilir, belki de kadın her zaman böyledir. Ben geçen sefer farkına varmamıştım.”

Kocakarı, kararsızlık içindeymiş gibi, bir süre sustu. Sonra biraz kenara çekildi ve misafirin öne geçmesine müsaade ederek kapısını gösterdi:

— Geçin, efendim.

Delikanlının girdiği, duvarları sarı kâğıt kaplı, pencerelerinde tül perdeler ve ıtır çiçekleri bulunan küçük oda, şu anda batan güneşin ışıklarıyla iyice aydınlanmıştı. Raskolnikov’un kafasında, âdeta elinde olmayarak: “Demek o zaman da güneş böyle aydınlatacak!” düşüncesi şimşek gibi çaktı. Odanın durumunu elinden geldiğince belleyip hatırlayabilmek için, çabucak etrafına bir göz gezdirdi. Ama odada hiçbir fevkalâdelik yoktu. Hepsi de sarı ağaçtan yapılmış, pek eski olan şu mobilyalar vardı: yüksek ve kamburlaşmış tahta aralıklı bir kanepe, bunun önünde yumurta biçimi yuvarlak bir masa, iki pencere arasına yerleştirilmiş aynalı bir tuvalet masası, duvar boyunca dizilmiş iskemleler ve ellerinde kuşlarla Alman kızlarını gösteren ucuz cinsinden sarı çerçeveli bir iki tablo… İşte bütün mobilyalar… Bir köşede, küçük bir Meryem Ana resminin önünde kandil yanıyordu. Her şey tertemizdi: mobilya da, döşemeler de adamakıllı ovulmuştu, her şey pırıl pırıldı. Delikanlı: “Elizaveta’nın işi”

diye düşündü. Bütün evde tozun zerresini bile bulmaya imkân yoktu. Raskolnikov içinden: “Böyle bir temizliğe ancak kötü yürekli ihtiyar dullarda rastlanabilir” diye düşünmekte devam etti ve öbür küçücük odanın kapısında asılı duran basma perdeye meraklı gözlerle baktı. Delikanlının, şimdiye kadar bir sefer olsun görmediği bu odada kocakarının yatağı ve konsolu vardı. Bütün daire bu iki odadan ibaretti.

Kocakarı odaya girince, delikanlının gözlerinin ta içine bakabilmek için, Raskolnikov’un önüne dikilerek sert bir sesle sordu:

— Neymiş bakalım?

Delikanlı:

— Rehin için getirdim, dedi, işte!..

Cebinden eski, yassı, gümüş bir saat çıkardı. Saatin arka kapağında bir küre resmi vardı. Halkası çeliktendi.

— Ama bundan önce getirdiğiniz rehinin de günü doldu. Ay biteli bugün üçüncü gün oluyor.

— Size bir aylık faiz daha ödeyeceğim… Azıcık sabredin!..

— Sabretmek mi, yoksa eşyanızı hemen şimdi satmak mı gerek, bu artık benim bileceğim iş!

— Saatim için çokça bir şey verecek misiniz, Alyona İvanovna?

— Hep entipüften şeylerle geliyorsun, kuzum. Bunlar bir pul bile etmez! Geçen sefer yüzük için size iki kayme vermiştim. Hâlbuki yenisini kuyumcudan bir buçuk rubleye almak kabil.

— Dört ruble verin, parasını getirip yine geri alırım. Baba yadigârıdır. Yakında elime para geçecek.

— Faizini peşin ödemek şartıyla bir buçuk ruble, işinize gelirse.

Delikanlı:

— Bir buçuk ruble mi? diye bağırdı.

Kocakarı:

— Canınız isterse, dedi ve saati geri uzattı.

Delikanlı saati aldı. Öylesine öfkelenmişti ki, neredeyse kalkıp gidecekti. Ama hemen aklını başına topladı; gidecek başka yeri olmadığını ve asıl başka bir şey için daha geldiğini hatırladı. Kabaca:

— Verin bakalım!.. dedi.

Kocakarı anahtarını çıkarmak için elini cebine soktu, perdenin arkasındaki öbür odaya geçti. Odanın ortasında bir başına kalan delikanlı merakla kulak kabarttı, birtakım düşüncelere daldı. Kadının anahtarla konsolu nasıl açtığı duyuluyordu. "Herhalde üst çekmece olacak, diye düşündü. Demek, anahtarları sağ cebinde taşıyor. Hepsi bir arada, çelik bir halkaya takılmış… Bir tanesi hepsinden büyük… Hiç değilse üç defa büyük… Ucu da girintili çıkıntılı… Herhalde konsolun anahtarı olmasa gerek… Öyleyse bir çekmece veya bir sandık filân daha olacak… İşte bu cihet önemli. Sandıkların anahtarları hep böyle olur. Ama bütün bunlar ne çirkin şeyler…"

Kocakarı geri döndü.

— İşte efendim: ruble başına ayda on kopek hesabıyla, bir buçuk ruble için on beş kopek peşin faiz eder. Bundan önceki iki ruble için de, aynı hesap üzerinden bir aylık peşin faiz yirmi kopek… Tutarı otuz beş kopek eder. Demek, saatiniz için bir ruble on beş kopek alacaksınız!.. Buyurunuz!..

— Neee! Şimdi de bir ruble on beş kopek mi oldu?

— Evet, efendim, öyle.

Delikanlı münakaşaya kalkışmadı, paraları aldı. Kadına baktı ve çıkıp gitmekte acele göstermedi. Âdeta daha söyleyecek veya yapacak bir şeyi varmış da ne olduğunu kendisi de kestiremiyormuş gibi bir hali vardı.

— Alyona İvanovna, belki de bugünlerde size başka bir şey daha getireceğim… gümüş… güzel bir şey… bir sigara tabakası… Şimdi bir arkadaşımda, verir vermez…

Şaşırdı ve sustu.

— Hele bir getirin de o zaman konuşuruz.

Delikanlı, odadan koridora çıkarken, elinden geldiği kadar serbest davranmaya çalışarak

— Allah'a ısmarladık, dedi. Siz evde hep yalnız mı oturursunuz, kız kardeşiniz yok mu?

— Kız kardeşimden size ne efendim?

— Hiç… Lâf olsun diye sordum… Siz de hemencecik… Allaha ısmarladık Alyona İvanovna!

Raskolnikov, müthiş bir düşünce perişanlığı içinde dışarıya çıktı. Bu düşünce perişanlığı gittikçe artıyordu. Hatta merdivenden inerken, sanki bir şey karşısında birdenbire şaşırmış gibi, birkaç sefer durakladı. Nihayet, sokağa varınca:

"Aman Yarabbi!.. Bütün bunlar ne iğrenç şeyler !… İmkânı var mı, imkânı var mı ki ben… Hayır, delilik bu… Saçma şey bu…" diye bağırdı ve kesin bir tavırla ilâve etti: "Nasıl oluyor da böyle müthiş bir şey düşünebiliyorum? Meğer yüreğim ne iğrenç şeylere elverişliymiş!..

İşin kötüsü: kirli, çirkin, iğrenç, iğrenç şeyler… Ve ben, bütün bir ay…"

Heyecanını, ne kelimelerle, ne de bağırmakla anlatabiliyordu. Daha kocakarıya giderken yüreğini ezmeye, bulandırmaya başlayan sonsuz bir

tiksinme duygusu, şimdi öyle bir dereceye yükselmiş, öylesine apaçık bir hal almıştı ki, delikanlı sıkıntısından nereye gideceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Yaya kaldırımda bir sarhoş gibi yürüyor, gelip geçen yolcuları görmeyerek onlara çarpıyordu. Ancak başka bir sokağa saptığı zaman kendine gelebildi. Etrafına bakınca bir meyhanenin önünde durduğunu anladı. Meyhanenin kapısı, kaldırımdan birkaç basamak aşağıda, bodrum katındaydı. Tam bu sırada, iki sarhoş birbirine tutunarak ve küfürler savurarak, kapıdan sokağa çıkıyorlardı. Raskolnikov, çok düşünmeden hemen aşağı indi. Şimdiye kadar meyhaneye hiç girmemişti. Ama şimdi, başı dönüyor, üstelik de susuzluktan yanıyordu. Canı soğuk bir bira içmek istedi. Sonra bu ani halsizliğini açlığına verdi. Karanlık, kirli bir köşede, yağlı bir masanın başına geçip oturdu. Bir bira getirtti. İlk bardağı hırsla yuvarladı. Hemen ferahladı ve düşünceleri duruldu. Ümit içinde: "Hepsi de saçma, diye söylendi, telâş edecek, üzülecek ne vardı sanki!.. Basit bir bünye rahatsızlığı… İşte bir bardak bira ve bir kaç halita ile insan kendine geliveriyor, işte bir anda akıl kuvvetleniyor, düşünce durulaşıyor, karar sağlamlaşıyor… Tuh!.. Bütün bunlar ne hiçten şeyler!.." Ama işi böyle küçümseyerek tükürüşüne rağmen, güya birdenbire sırtından ağır bir yük atmış gibi, neşeli görünüyordu, Etraftakilere dostça baktı. Ama o dakikada bile, bütün bu iyimserliğinin bile, hastalıklı bir hal olduğunu, uzaktan uzağa sezinledi.

Bu saatlerde meyhanede az insan kalırdı. Merdivende rastladığı iki sarhoştan başka, hemen onların peşi sıra, yanlarında bir kadın olduğu halde, armonikli beş kişilik bir grup daha gitti. Onların gidişinden sonra ortalık sessizleşti, ferahladı. Ortada önünde bir bardak birayla oturan, çakır keyif, tüccarımsı biriyle, onun arkadaşı, iri yarı, redingotlu, kır sakallı, sandalyenin üzerinde uyuklayan, adamakıllı sarhoş olmuş biri kalmıştı. Bu zat, zaman zaman uyanır gibi hareketler yaparak, kollarını açıyor ve parmaklarını şakırdatarak, sandalyesinden kalkmadan, vücudunun üst

yanıyla hoplamaya başlıyor ve mısralarını hatırlamaya çalıştığı manasız bir şarkı tutturuyordu:

Bütün yıl karımı okşadım,

Büüütün yıl kaaarımı okşadım.

Sonra yine dalıyor, uyanınca, bu sefer bir başka şarkıya başlıyordu:

Podyaçeskaya’dan geçerken..

Eski yârimi buldum

Ama onun bu mutluluğuna kimse ortak olmuyordu. Sessiz arkadaşı, bütün bu taşkınlıklara, biraz da düşmanca ve kuşkulu gözlerle bakıyordu. Burada, görünüşü emekli bir memuru andıran biri daha vardı. Bu zat, önünde kadehi, ayrı oturuyor, arasıra içkisinden bir yudum alarak etrafını gözden geçiriyordu. O da biraz heyecanlı gibi görünüyordu.

II

Raskolnikov, kalabalığa alışık değildi, yukarda da söylediğimiz gibi, hele son zamanlarda her türlü topluluklardan kaçıyordu. Ama şimdi, birdenbire bir şey onu insanlara doğru çekti. Benliğinde âdeta bir inkılâp oluyor, bununla birlikte ruhunda adamcıl olmak özlemi de uyanıyordu. Bu bir aylık sürekli üzüntüden, bu hüzünlü heyecandan öylesine bunalmıştı ki, bir dakikacık, nasıl olursa olsun, bir başka âlemde dinlenmek istiyordu. İşte, etrafın bütün pisliğine rağmen, bu meyhanede kalmaya memnuniyetle katlandı.

Meyhaneci bir başka odadaydı. Ama birtakım merdivenlerden inerek sık sık bu baş odaya da geliyordu. Her gelişinde, ilkin, kocaman kırmızı kırmaları olan şık ve parlak çizmeleri görünüyordu. Sırtında, beli büzgülü bir pardösü ve siyah atlastan, pek çok yağlanmış bir yelek vardı.

Kravatsızdı. Suratı da, tıpkı bir demir kilit gibi, sanki yağa bulanmıştı. Tezgâhın arkasında on dört yaşlarında bir garsonla müşterilere öteberi götüren, daha küçük bir başka garson vardı. Tezgâhın üzerinde küçücük hıyarlar, siyah halkalar, küçük parçalar halinde doğranmış balıklar duruyordu. Bütün bunlar pek fena kokuyordu. Hava öylesine bunaltıcıydı ki, insan burada oturmaya katlanamazdı. Bundan başka, her şeye öylesine bir şarap kokusu sinmişti ki, yalnız bu kokudan beş dakikada sarhoş olmak işten bile değildi.

Bazen hayatta hiç tanımadığımız kimselerle öyle karşılaşmalar olur ki, kendileriyle daha bir kelime konuşmadan, âdeta birdenbire, ansızın, ilk bakışta onlarla ilgilenmeye başlarız. İşte, ilerde oturan ve emekli bir memura benzeyen zat da Raskolnikov üzerinde aynı etkiyi yaptı. Delikanlı, sonraları bu ilk izlenimi birçok defalar hatırladı, bunu bir önsezi gibi saydı. Raskolnikov, gözlerini memurdan hiç ayırmıyordu; bu, biraz memurun da aynı biçimde, ısrarla kendisine bakmasından ileri geliyordu. Memurun bir konuşma kapısı açmak için can attığı besbelliydi. Memur, içlerinde meyhaneci de olduğu halde, meyhanede bulunanların hepsine, alışkın, hatta biraz da bıkkınlık gösteren bir bakışla bakıyordu. Bu bakışlarda, kendileriyle konuşulacak bir şeyi olmayan, sosyal durumları ve tahsil dereceleri aşağı insanlara karşı takınılan bir yüksekten bakma ve karşısındakini hor görme hali de seziliyordu. Ellisini geçkin, orta boylu, tıknaz bir adamdı; kır saçlı başının tepesi dazlaktı. Yüzünün derisi, içkicilere mahsus, yeşilimtırak sarı renkteydi. Şiş göz kapakları aralığından, küçücük, kızarmış, ama çok şeyler söyleyen gözleri görünüyordu. Lâkin onda çok acayip bir hal vardı; bakışlarında bir coşkunluk, hatta, galiba akıl ve zekâ ışıltıları vardı; ama, aynı zamanda deliliğe benzeyen bir mana da parlayıp sönüyordu. Sırtında, düğmeleri kopmuş, yırtık pırtık eski bir frak vardı. Düğmelerinden yalnız bir tanesi, nasılsa yerinde duruyordu. Adam, anlaşılan nezaket usullerine aykırı davranmış olmamak için bunu ilikli tu-

tuyordu. Nankin kumaşından yapılmış yeleği altından, bumburuşuk, kir pas içinde bir plâstron kabarıyordu. Yüzü, memur biçimi tıraş edilmişti, ama bir hayli zaman önce tıraş olduğu için esmer, mavimtırak, fırça gibi sık bir sakal tabakası yüzünü kaplamıştı. Adamın her halinden, bütün davranışlarından da koyu bir memurluk akıyordu. Ama üzüntülü bir hali vardı. Parmaklarıyla saçlarını karıştırıyor, bazen da delik dirseklerini ıslak ve kirli masaya dayayarak, başını kederli bir tavırla avuçları içine alıyordu. Nihayet gözlerini Raskolnikov'a dikti. Gür ve güçlü bir sesle söze başladı:

— Sizinle edep ve terbiye dairesinde konuşmaya başlamak cesaretini gösterebilir miyim, muhterem efendim? Çünkü her ne kadar kılık ve kıyafetiniz o kadar iyi değilse de, tecrübelerim, okumuş ve içkiye alışık olmayan bir zat olduğunuzu söylüyor. Bendeniz her zaman, samimî duygularla birleşmiş bilgiye saygı göstermişimdir. Zaten ben de, dokuzuncu dereceden bir memurum. Soyadım Marmelâdov'dur. Dokuzuncu dereceden memur. Sorabilir miyim efendim: zatıâliniz de bir yerde memur musunuz?

Gerek söylenen sözlerin bu kendine has süslü üslûbundan, gerek doğrudan doğruya, ısrarla kendisine seslenilişinden biraz şaşıran delikanlı:

— Hayır, tahsildeyim, dedi.

Delikanlı, nasıl olursa olsun, insanlarla kaynaşmak hususunda, az önce duyduğu o bir anlık arzuya rağmen, işte şimdi, bu ilk gerçek sesleniş karşısında, benliğine dokunan veya dokunmak isteyen her yabancıya karşı duyduğu o eski tatsız, sinirlendirici nefret duygusunu, birdenbire yine duydu.

Memur:

— Talebe yahut eski talebe, diye mırıldandı. Ben de öyle düşünmüştüm. Tecrübe efendim, uzun bir tecrübe… — ve aklını övmek

anlamında parmağını alnına koydu— talebeydiniz veya kurslara devam ettiniz!.. Müsaadenizle…

Ayağa kalktı, sendeledi, şişesini, kadehini aldı ve şöyle yanlamasına delikanlının yanına oturdu. Sarhoştu ama düzgün ve cerbezeli konuşuyordu. Ancak, arada sırada dili dolaşıyor, lâkırdıyı uzatıyordu, Raskolnikov'la öyle ateşli ateşli konuşmaya koyuldu ki, sanki o da bir aydır kimseyle konuşmamıştı.

Âdeta resmî bir edayla:

— Muhterem efendim, diye söze başladı, fukaralık ayıp değil; bunu bilirim. Sarhoşluğun da bir fazilet olmadığını daha iyi bilirim. Ama sefalet, muhterem efendim, sefalet ayıptır. Fukaralıkta, yaradılışınızın soylu duygularını henüz koruyabilirsiniz! Sefalette ise, bunu hiç kimse, hiçbir zaman yapamamıştır. Sefalete düşmüş bir kimseyi toplumun dışına atmak için sopayla kovmazlar da, süpürgeyle süpürürler; bu, onu daha çok alçaltmak içindir. Hakları da yok değil; çünkü sefalete düşünce kendi kendimi ilk aşağılayacak benim. Sarhoşluğun da sebebi budur. Muhterem efendim, bundan bir ay önce bay Lebezyatnikov karımı dövdü. Ama karım bana benzemez! Anlıyor musunuz? izin veriniz de, salt merak yüzünden size sorayım: Neva nehri üzerinde, saman kayıklarında gecelediğiniz oldu mu?

Raskolnikov:

— Hayır, olmadı, cevabını verdi. O da neymiş?..

— Hâlbuki ben orada yatıyorum, hem de beşinci gecedir…

Kadehini doldurdu, hepsini içti ve düşünceye daldı. Gerçekten de elbisesinin ötesinde berisinde ve saçlarının arasında saman çöpleri vardı. Beş günden beri soyunmamış ve yıkanmamış olması çok mümkündü. Hele siyah tırnaklı kırmızı, yağlı elleri pek kirliydi.

Konuşması, meyhanede, biraz gevşek olmakla beraber anlaşılan, genel bir ilgi uyandırmıştı. Tezgâhın arkasındaki çocuklar gülmeye başladılar. Meyhaneci, galiba, bu “maskarayı” dinlemek için yukarıdaki odadan mahsus indi ve uzakça bir yere oturarak, tembel tembel, ama önemli bir kişi edasıyla esnemeye başladı. Herhalde Marmelâdov çoktan beri burada tanınan biriydi. Parlak söz söyleme alışkanlığı da, türlü türlü yabancılarla meyhanelerde sık sık konuşma merakından doğmuş olsa gerekti. Bu alışkanlık, bazı içkicilerde, hele evlerinde kötü bir davranış görenlerde ve baskı altında yaşayanlarda bir ihtiyaç halini alır. Bunun içindir ki, böyleleri, içki topluluklarında daima, kendilerini temize çıkarmaya, hatta mümkün olursa saygı toplamaya çalışırlar.

Meyhaneci, yüksek sesle :

— Maskara! diye söylendi. Mademki memursunuz, ne demeye çalışmıyorsunuz; ne demeye vazifeye gitmiyorsunuz?

Marmelâdov, sanki soruyu soran o imiş gibi, sadece Raskolnikov’a hitap ederek:

— Niçin mi çalışmıyorum, muhterem efendimiz? Niçin mi vazifeye gitmiyorum? Hayatımı boş yere harcadığıma yüreğim yanmıyor mu sanıyorsunuz? Bundan bir ay önce şu Lebezyatnikov karımı dövdüğü zaman, ben de sarhoş yatıyordum, acaba ıstırap çekmedim mi sanıyorsunuz? Affedersiniz, delikanlı, hiç başınıza geldi mi… hiç, şey… meselâ, umudunuz olmadan borç para istemek?..

— Başıma geldi… Nasıl umudum olmadan yani?..

— Yani hiçbir umudunuz olmadan, bu işten bir sonuç çıkmayacağını önceden bilerek… Meselâ şu adamın, şu hayırsever ve faydalı yurttaşın, hiçbir suretle size para vermeyeceğini kesin olarak önceden biliyorsunuz… Hem rica ederim, ne demeye size para versin?.. Mademki geri

vermeyeceğimi biliyor… Acıdığı için mi?.. Halbuki yeni akımları takip etmekte olan Lebezyatnikov, geçenlerde, merhametin zamanımızda bilim bakımından yasak olduğunu, hatta ekonomi biliminin revaçta olduğu İngiltere'de bile böyle olduğunu anlattıydı. Sorarım size, bu zat ne demeye para versin?.. işte, vermeyeceğini önceden bile bile, yine yola çıkıyor ve…

Raskolnikov, onun sözlerini:

— Gitmeye ne lüzum var? diye tamamladı.

— Ya gidecek başka yerin, baş vuracak başka kimsen yoksa?.. Her insanın, hiç olmazsa gidebileceği bir yeri olması lâzım değil mi?.. Zira öyle zaman oluyor ki, mutlaka hiç değilse, bir yere gitmek gerekiyor. Meselâ benim biricik kızım ilk defasında vesika almaya gittiği zaman, ben de gitmiştim. (Marmelâdov, delikanlının yüzüne üzüntüyle bakarak, lâf arasında ilâve etti: Zira kızım vesikayla geçinir.) —Tezgâhtaki iki oğlan kıs kıs gülünce, meyhaneci de gülümseyince, görünüşte sükûnetle, acele acele açıkladı:— Zarar yok efendim, zarar yok. Böyle baş sallamakla ben mahcup olmam!.. Çünkü artık herkes her şeyi biliyor, her sır meydanda. Ben her şeye, kem gözle değil, sükûnetle bakarım. Öyle olsun!.. Öyle olsun!.. "Eccehomo!" Müsaade buyurun delikanlı: söyleyebilir misiniz… Yok, yok, -daha güçlü, daha tumturaklı ifade etmeliyim: Söyleyebilir misiniz, değil de, söylemeye cesaret edebilir misiniz?.. Şu anda bana bakarak domuz olmadığımı söylemeye cesaret edebilir misiniz?..

Delikanlı hiç cevap vermedi.

Hatip, salondaki gülüşmelerin kesilmesini bekledi, sonra artan bir vakarla ağır ağır sözlerine devam etti:

— Böyle işte… böyle… tutalım ki ben domuzun biriyim; ama o, bir hanımdır. Ben hayvana benziyorum; ama karım Katerina İvanovna, iyi yetişmiş, yüksek bir subay kızıdır. Ne çıkar, ben alçak bir adam olayım, ne

çıkar.. Ama o, hem yüksek kalplidir, hem de asil duyguları vardır. Hâlbuki… Ah, bana biraz acısaydı! Muhterem efendim, muhterem efendim, her insanın hiç olmazsa kendisine acıyacakları bir yanı olması lâzım değil midir? Hâlbuki Katerina İvanovna, yüksek duygulu bir kadın olmasına rağmen, haksızlık eder. Karım saçlarımı yolduğu zaman, bunu canının acısından yaptığını, ben de bilirim. (Tekrar gülüşmeye başladıklarını görünce yüksek bir vakarla ilâve etti: Evet, utanç duymaksızın tekrarlıyorum delikanlı, karım saçlarımı yolar.) Fakat Yarabbi, ne olurdu, ne olurdu, hiç olmazsa bir defa… Ama hayır!.. hayır!.. Bunların hepsi de boş şeyler… Söylemeye değmez!.. Söylemeye bile değmez!.. Çünkü bir kerecik bile istediğim olmadı; bir kerecik bile bana merhamet edilmedi. Ama… Neylersiniz, ben böyleyim işte… Ben doğuştan hayvanım…

Meyhaneci esneyerek:

— Ha şunu bileydin!.. dedi.

Marmelâdov, masaya şiddetli bir yumruk indirdi:

— Ben böyleyim işte… Biliyor musunuz ki, muhterem efendim, ben onun çoraplarını bile içkiye verdim? Ayakkabılarından söz etmiyorum; çünkü o gene akla yakın bir şey olurdu. Ama çoraplarını verdim efendim, çoraplarını. Keçi kılından örülmüş tiftik atkısını da içkiye verdim… Kendi atkımı değil, ona hediye edilmiş, şahsına ait atkıyı… Hâlbuki soğuk bir köşede oturuyoruz. Karım bu kış kendini üşüttü… Öksürüp kan tükürmeye başladı. Minimini üç yavrumuz var. Katerina İvanovna, sabah karanlığında, gece yarılarına kadar didinip durur, ortalığı siler süpürür, çocukları paklar… Çocukluğundan beri temizliğe alışıktır. Üstelik akciğerleri zayıftır, vereme yatkındır. Ve ben bunu hissediyorum. Ben bunu hissetmiyor muyum sanki?.. Ne kadar çok içersem o kadar çok hissediyorum. İçkide acı ve duygu aradığım için içiyorum. Neşe değil, sadece acı arıyorum, içiyorum, çünkü çok çok acı çekmek istiyorum.

Umutsuzluğa benzer bir halle başını masaya eğdi. Yine doğrularak sözlerine devam etti:

— Delikanlı, yüzünüzde acıya benzer bir şeyler okuyorum. Daha içeri girdiğiniz dakika bunu sezdim. Zaten sizinle hemen konuşmaya girişmemin sebebi de budur. Yoksa hayatımın hikâyesini anlatmakla kendimi anlatmadan da her şeyi bilen, bu avare adamların yanında küçük düşürmek istemem. Benim istediğim, duygulu, okumuş bir adamla konuşmaktır. Şunu biliniz ki, karım tahsilini kibarlara mahsus vilâyet enstitüsünde yaptı. Okulu bitirdiği gün valinin ve başka birtakım kimselerin karşısında şalla dans etti. Bunun üzerine altın madalyayla bir şeref beratı aldı. Altın madalya… Eh, işte, madalyayı sattık… Hem çoktan sattık. Şeref beratına gelince, sandığın bir köşesinde yatıp duruyor… Daha geçenlerde karım onu ev sahibimize gösteriyordu. Gerçi karım ev sahibimizle daima kavgalıdır, ama yine de canı birinin yanında övünmek, eski mutlu günlerini anmak istemiş… Ben onu ayıplamıyorum, ayıplamıyorum… Çünkü onda kalan biricik hatıra budur. Geri kalan her şey uçup gitti… Evet, evet, sinirli bir kadındır karım; kibirlidir, onurludur. Tahta silmeye katlanır, kuru ekmek yer, gelgelelim, kendisine saygısızlık gösterilmesine asla katlanamaz!.. Zaten bundan ötürüdür ki Lebezyatnikov'un kabalığını hazmetmek istememişti. Bay Lebezyatnikov, bu sebeple kendisini dövdüğü zaman, dayağın acısından çok, duyduğu üzüntüden yatağa düşmüştü.

Marmelâdov, küçük bir aralıktan sonra sözüne devam etti:

— Birbirinden küçük üç çocuğu ile onu dul aldım. Bir piyade subayı olan birinci kocasıyla sevişerek evlenmiş, onunla baba evinden kaçmış… Kocasını delice severmiş… Ama adam kendini kumara vermiş… Mahkemelere düşmüş, o yüzden de ölmüş… Hayatının son günlerine doğru karısını dövmeye başlamış… Kesin olarak ve vesikalara dayanarak öğrendiğime göre karım onun bu davranışını asla affetmemekle beraber, bugüne

kadar kocasını hâlâ gözleri yaşararak anar ve bu gözyaşlarıyla beni üzer. Ben bundan memnunum, pek memnunum; zira hayalinde olsun bir zamanlar kendini mutlu görmüş olur… Kocasının ölümünden sonra, uzak ve ücra bir vilâyette, üç küçük çocuğu ile kalmış.. O sıralarda ben de orada bulunuyordum. Zavallıcık orada öylesine sefalete düşmüş ki, birçok maceralar geçirmiş olmama rağmen, onların halini anlatmaya gücüm yetmez!.. Bütün akrabaları ondan yüz çevirmişlerdi. Sonra gururlu, hem de çok, çok gururlu bir kadındı. Muhterem, efendim, o sıralarda ben de duldum; birinci karımdan on dört yaşlarında bir kızım vardı. Çektiği yoksulluğa dayanamayarak şimdiki karıma evlenme teklif ettim. Onun gibi tahsilli, iyi yetişmiş, iyi aileden bir kızın benimle evlenmeye razı olması için ne müthiş bir sefalet içinde bulunduğunu tahmin edebilirsiniz!.. Razı oldu. Ağlayarak, hıçkırarak, ellerini oğuşturarak benimle evlenmeye razı oldu. Zira gidecek başka yeri yoktu. Anlıyor musunuz muhterem efendim, bir insanın artık gidecek hiçbir yeri olmaması ne demektir, anlıyor musunuz?.. Hayır! Siz bunu henüz anlayamazsınız.. Tam bir yıl vazifemi namusluca, doğrulukla yaptım ve şuna (parmağıyla şişeye dokunarak) el sürmedim. Zira bende duygu denen şey vardır. Ama bununla da yaranamadım. Derken efendim, hiç suçum olmadan, sadece idari değişiklikler yüzünden işimi kaybedince, kendimi içkiye verdim. Birçok felâket ve seyahatlerden sonra, nihayet bir buçuk yıl önce, şu, türlü anıtlarla süslü başkente gelmiş bulunuyoruz. Ben burada da işe yerleştim. Yerleştim ama, yine çıkarıldım, anlıyor musunuz efendim?.. Bu sefer kendi kabahatim yüzünden işimden oldum. Çünkü kötü huyum tepmişti. Şimdi Amalya Feodorovna Lippevehzel adlı bir pansiyoncu kadının yanında, bir köşede barınıyoruz. Ne yiyip ne içiyoruz, kirayı nasıl ödüyoruz?.. Bunu bilemem. Orada bizden başka daha birçok kiracılar da var. Rezilce bir Soclom efendiciğim… Hım… evet.. Bu arada, birinci karımdan olan kızım da büyüdü. Yavrucuğun, bu büyüme sırasında üvey anne elinden neler

çektiğini üstü kapalı geçiyorum, Katerina İvonovna, gerçi asil duygulu bir kadındır, ama öfkesi, siniri pek müthiştir. Evet… Neyse, şimdi bu cihetleri geçelim! Tasavvur buyuracağınız gibi, kızım Sonya pek tahsil görmedi. Bundan dört yıl önce kendisine coğrafya, umumi tarih öğretmeye kalkıştım. Ama, kendim bu konularda derin olmadığım gibi eldeki kitaplar da işe elverişli değildi. Hım!.. Şimdi bu kitaplar da yok ya… Böylelikle bütün okuma teşebbüsleri de sona erdi. Neyse, İran şahı Keyhusrev'de demir attık… Sonra, kızın yaşı biraz ilerleyince, roman kabilinden bazı kitaplar okudu. Geçenlerde de Lebezyatnikov'un yardımıyla Lewis'in fizyolojisini buldu. Bilmem bu kitabı gördünüz mü?.. Kızım, bu kitabı büyük bir ilgiyle okudu. Hatta bazı parçalarını yüksek sesle tekrarlayarak bize de dinletti, işte kızımın bütün tahsili bundan ibarettir. Şimdi size, şu özel konu etrafında bir soru ile hitap ediyorum, muhterem efendim: fakir ve namuslu bir kız, namuslu bir iş tutarak, alnının teriyle çok mu para kazanabilir? Böyle bir kız, şayet ırz ehli ise, pek de hünerli değilse, bütün gün, o da hiç durup dinlenmeden çalışarak, günde on beş kopek bile kazanamaz! Nitekim, devlet müşaviri Klopştok, yani İvan İvanoviç —belki adım duymuşsunuzdur— Hollânda keteninden diktirdiği yarım düzine gömleğinin dikiş parasını vermemekle kalmamış, gömleğinin yaka ölçüsü yanlış alınmış ve eğri dikilmiş diye, kızcağızı kapısından küfürle, tekmeyle kovmuştu. Hâlbuki beri yanda çocuklar evde açtı. Katerina İvanovna ise, yüzünde hastalığından gelme kırmızı lekeler olduğu halde, ellerini oğuşturarak, odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Kızcağızıma:

"Hazır yiyici, dedi, evimizde bedavadan yiyip, içip, yatıyor, ısınıyorsun!" Ah efendim, çocukların üç günden beri bir kabuk ekmek bulamadıkları bir yerde, kızcağız ne yiyip içebilirdi? Bense o sırada yatıyordum… Eh, saklayacak ne var sanki? Yarı sızmış bir halde, sarhoş yatıyordum. Derken Sonya'cığımın (sabırlıdır zavallı. Öyle tatlı bir sesi var ki… Kendi sarışındır, yüzü soluktur, vücudu zayıfçadır) şunları söylediğini

işittim: “Ne yapayım Katerina İvanovna, yoksa o yola mı döküleyim?” Hâlbuki kötü huylu bir kadın olan ve poliste birçok sabıkaları bulunan Darya Frantsovna, ev sahibi vasıtasıyla üç defa Sonya’nın ağzını aramıştı. Katerine İvanovna, alaycı bir sesle: “Ne olacakmış, diye cevap verdi, koru-yacak ne var sanki?.. Bak şu hazineye!”

Ama onu kabahatli saymayınız, kabahatli saymayınız, muhterem efendim, kabahatli saymayınız! Bu sözleri söylerken aklı başında değildi. Sinirleri bozuk, hasta olduğu bir sırada, aç çocuk ağlamalarının etkisi altında söylemişti.

Bu sözler, gerçek anlamıyla değil de, hakaret kastıyla söylenmişti. Katerina İvanovna’nın huyu böyledir: çocuklar ağlaşınca, açlıktan ağlaşsalar bile, hemen onları dövmeye kalkar. Bakıyorum, saat beşi geçerken Soneçka kalktı, başörtüsünü örttü. Pelerinini giydi, evden çıktı. Sekizi geçerken geri döndü. Kapıdan girince doğru Katerina İvanovna’ya gitti. Hiçbir şey söylemeden, elindeki otuz rubleyi masaya, kadının önüne koydu. Yavrucak bu sırada bir kelimecik olsun söylemedi. Başını bile çevirip bakmadı. Şam kumaşından yapılmış büyük, yeşil şalımızı aldı, (evde, ailece kullandığımız Şam kumaşından bir şalımız vardır) bununla başını, yüzünü sımsıkı örttü. Sonra kendini yatağın üzerine attı, yüzünü duvara çevirdi. Omuzcuklarının ve vücudunun sarsıldığı görülüyordu. Bense, az önce olduğu gibi, hep aynı durumda yatıyordum. İşte o zaman, delikanlı, bir aralık Katerina İvanovna’nın kalktığını fark ettim; bir kelime söylemeden Soneçka’nın yatağına yaklaştı; oracığa diz çöktü, bütün gece kalkmak istemeyerek, kızın ayaklarını öptü durdu. Sonra, ikisinin kucaklaşarak, sarmaş dolaş olduklarını, öylece uyuduklarını gördüm. Evet, bunu gözümle gördüm, ikisi de… ikisi de… Bense sızmış bir halde yatıyordum.

Marmelâdov, sanki sesi kısılmış gibi, sustu. Sonra birdenbire kadehini hızlı hızlı doldurdu, bir yudumda içti. Gırtlağında bir hırıltı duyuldu. Bir süre sustuktan sonra sözlerine devanı etti:

— O zamandan beri, muhterem efendim, kötü bir tesadüf ve kötü ruhlu insanların ihbarları neticesinde —bu işte, kendisine gösterilmesi gereken saygıda güya kusur edildiği bahanesiyle en çok Darya Frantsovna'nın etkisi olmuştur —işte o zamandan beri kızım Sonya Semyonovna, vesika almak zorunda kaldı. Bu sebepten ötürü de artık bizimle bir evde oturamaz oldu. Çünkü buna hem ev sahibimiz Amalya Feodorovna müsaade etmek istemiyordu, (halbuki eskiden Darya Frantsovna'ya aracılık eden o idi) hem de bay Lebezyatnikov. Hım… İşte Katerina İvanovna ile onun arasındaki kavga da Sonya yüzünden çıkmıştı. Önceleri kendisi de Soneçka'dan faydalanıyordu. Sonraları, nedense, bu iş onuruna dokundu: "Ben bu kadar aydın bir adam olayım da böyle bir kızla, bir evde nasıl otururum?" diye söylendi. Katerina İvanovna ise bunu hazmedemedi. Sonya'yı müdafaa etti. Ve işte o hadise oldu. Şimdi Soneçka, daha çok ortalık karardıktan sonra bize geliyor, Katerina İvanovna'yı teselli ediyor, ona elinden gelen yardımı yapıyor. Sonya, terzi Kapernaumov'un evinde bir odada oturur. Kopernaumov, topal, kekeme bir adamdır. Kalabalık olan ailesi efradı da baştanbaşa kekemedir. Karısı da kekemedir. Hepsi de bir odada otururlar. Ama Sonya'nın tahta perdeyle bölünmüş ayrı bir odası var. Hım… Evet… Çok fakir ve kekeme insanlar… Evet… O sabah kalkar kalkmaz partallarımı giydim, dua ettim ve ekselans İvan Afanasiyeviç'e gittim. Ekselâns İvan Afanasiyeviç'i tanır mısınız? Tanımıyorsunuz ha? O halde Allah'ın bir hak kulunu tanımıyorsunuz demektir! Bu mübarek adam, Allah'ın huzurunda damla damla eriyen bir muma benzer. Hatta beni dinlemek lûtfunda bulunduktan sonra gözleri yaşardı:

"— Ya böyle Marmelâdov, dedi, bir defa ümitlerimi boşa çıkarmıştın… Kendi sorumluluğum altında seni ikinci defa işe alıyorum. Bunu unutma.

Haydi bakalım, artık git!”

Bastığı yerleri öptüm; ama tabii içimden. Çünkü aydın düşünceli ve modern devlet fikrini taşıyan bir adam, bir memur olmak sıfatıyla, gerçekten böyle bir şey yapmama müsaade etmezdi. Eve döndüm, yeniden işe alındığımı ve maaşa geçirildiğimi söyleyince, aman Yarabbi, sevinç delisi oldular!..

Marmelâdov, büyük bir heyecana kapıldı, tekrar sustu. Bu sırada sokaktan meyhaneye, zaten kafaları bir hayli tütsülü olan bir sarhoş grubu girdi. Kapının ağzında, bu eğlence için kiralanmış bir lâterna çalmaya, yedi yaşlarında bir çocuk, gevrek sesiyle Hutorok şarkısını söylemeye başladı. Bir gürültü, bir kıyamettir koptu. Meyhaneciyle garsonlar, gelenlerle ilgilendiler. Marmelâdov, gelenlere hiç aldırış etmeden hikâyesine devam etti. Marmelâdov, görünüşe göre, kendini iyice kapıp koyuvermişti. Ama sarhoşluğu arttıkça çenesi de düşüyordu. Vazifesinde gösterdiği son başarıları hatırlamak onu âdeta canlandırmış, hatta bu, birtakım pırıltılar halinde yüzüne bile vurmuştu. Raskolnikov, onu dikkatle dinliyordu.

— Bu hadise, muhterem efendim, beş hafta önce olmuştu. Evet… İkisi, yani Katerina İvanovna ile Soneçka bunu öğrenir öğrenmez, ben âdeta cenneti âlâya yükseldim. Eskiden bana hayvandan farksız davranıyorlar, sadece küfür ediyorlardı. Şimdi ise, parmaklarının ucuna basarak yürüyor, çocukları: “Susss, yavaş olun!.. Semiyon Zahariç yorgun geldi, dinleniyor!” sözleriyle susturuyorlardı. Sabahları vazifeye gitmeden kahvemi getiriyor, krema ikram ediyorlardı. Hem de katışıksız krema bulmaya başlamışlardı, işitiyor musunuz? Sonra, oldukça iyi bir şekilde üstümü başımı düzmek için gerekli olan on bir ruble elli kopek’i nereden bulduklarını bilmiyorum. Bu on bir buçuk rubleye, hepsi de mükemmel olmak şartıyla, bir çift kundura, fevkalâde güzel bir plâstron, mükemmel bir frak bulup almışlardı. İlk günü öğleye doğru işimden eve dönünce, Katerina İvanovna’nın iki türlü yemek

hazırladığını görmeyeyim mi? Biri çorba, ötekisi de etli turptu. Hâlbuki o güne kadar böyle şeylerin yüzünü bile görmemiştim. Kadıncağızın elbisesi filân yoktu. Hâlbuki misafirliğe gider gibi giyinmişti. Ama yeni bir şey değil de… öyle işte… Hiçten süslenmesini pek iyi bilir; taranmış, temizce bir yakalık takmış, kollarına, dirseklerine kadar kolluklar geçirmişti. Gençleşmiş, güzelleşmiş, hülâsa bambaşka bir insan olup çıkmıştı. Sevgili Soneçka'm ise bize yalnız paraca yardım ediyordu: "Şimdilik size sık sık gelmem pek yakışık almaz, diyordu. Kimsenin görmemesi için ancak ortalık karardıktan sonra gelirim." inanır mısınız, inanır mısınız? Öğleden sonra şöyle biraz uzanayım, dedim. Ne dersiniz, bizim Katerina İvanovna dayanamadı. Daha bir hafta önce adamakıllı kavga ettiği ev sahibimiz Amalya Feodorovna'yı kahve içmeye çağırdı, iki saat baş başa verip fiskos ettiler: "Aman efendim bilsen, Semiyon Zahariç işe girdi. Aylık alıyor. Doğruca ekselansa başvurdu. Ekselâns, dışarı çıkarak, öteki ziyaretçilere beklemelerini söylediği halde, herkesin gözü önünde Semiyon Zahariç'i elinden tutup kendi çalışma odasına götürmüş." işitiyor musunuz, işitiyor musunuz? "Tabii, diyor ekselans, Semiyon Zahariç, eski hizmetlerinizi unutmadık… Gerçi siz o kötü alışkanlığa kendinizi kaptırdınız ama mademki şimdi söz veriyorsunuz. Sonra, üstelik de, siz gidince işlerimiz de aksadı… (İşitiyor musunuz, işitiyor musunuz?) Artık bu sefer asil sözünüze güveniyorum!" size şunu söyleyeyim ki, bunların hepsi de tabii uydurmaydı. Ama bunların hiçbiri hoppa bir maksatla, sadece övünmek için söylenmemişti. Hayır, efendim, Katerina İvanovna, söylediklerine kendisi de inanıyordu, kendi kuruntularıyla kendini avutmak istiyordu. Vallahi böyle işte!.. Ben de bunu ayıplamıyorum; hayır, ben bunu ayıplamıyorum. Bundan altı gün önce yirmi üç ruble kırk kopek tutarındaki ilk maaşımı tamamıyla götürüp kendisine teslim ettiğim zaman bana "Kıvırcık salatam!" diye seslendi. "Ah sen ne kıvırcık salatasın!" dedi. Hem bunu bana yapayalnızken söyledi. Anlarsınız ya? Hâlbuki benim ne bir güzelliğim, ne

de koca olarak övünülecek bir tarafım vardı. Ama işte, yanağımı makasladı ve bana: “Ah sen ne kıvırcık salatasın!” dedi.

Marmelâdov sustu, gülümseyecek gibi oldu. Ama birdenbire çenesi titremeye başladı. Fakat kendini tuttu. Bu meyhane havası, bu düşkün manzara, beş gece saman kayıklarında yatış ve rakı şişesi başında karısına ve ailesine olan bu derin sevgi, Raskolnikov’u şaşırtmıştı. Delikanlı onu büyük bir dikkatle, ama hastalıklı bir duyarlıkla dinliyordu. Buraya girmiş olmasına esef ediyordu.

Kendini toplayan Marmelâdov:

— Muhterem efendim, muhterem efendim, diye bağırdı. Oh efendim, bütün bu anlattıklarımı başkaları gibi belki siz de gülünç bulursunuz? Aile hayatımla ilgili bu değersiz, bu manasız ayrıntılarla belki de sizi sadece rahatsız etmiş oluyorum. Ama ben hiç de gülünç bulmuyorum. Çünkü bütün bunları hissedebiliyorum. Hayatımın bu mutlu gününü ve gecesini ben de kanatlı hülyalar içinde geçirdim. Yani; çocuklarımı nasıl giydirip kuşatacağımı, karımı nasıl rahata kavuşturacağımı, kızımı, düştüğü çirkeften çıkararak aile yuvasına nasıl getireceğimi, bütün bunları nasıl yoluna koyacağımı, daha birçok, birçok şeyleri hayal ettim. Bu kadarı da çok görülmemeli, efendim. Evet, muhterem efendim, (Marmelâdov birdenbire irkilir gibi oldu. Başını kaldırdı ve karşısındakinin yüzüne dik dik baktı) evet efendim, hülyalar içinde geçen bu gecenin hemen ertesi günü (yani bundan tam beş gün önce) akşama doğru kurnazca bir dalavereyle, tıpkı eve gece giren bir hırsız gibi, Katerina İvanov’dan sandığın anahtarını çaldım. Aylığımdan artakalan paraları, ne kadar olduğunu pek hatırlamıyorum, aşırdım, işte şimdi, halime bakınız!.. Evden kaçalı beş gün oluyor. Şimdi onlar beni arıyorlardır, işime de son vermişlerdir. Öte yandan frakım da, Mısır köprüsündeki meyhanede rehin olarak kaldı. İşte şu gördüğünüz elbiseleri de frakıma karşılık aldım. Artık her şey bitti!..

Marmelâdov, yumruğuyla alnına vurdu. Dişlerini gıcırdattı, gözlerini yumdu, dirseğini kuvvetle masaya dayadı. Ama bir dakika sonra yüzü birdenbire değişti. Yapmacık bir kurnazlıkla ve göze batan bir küstahlıkla Raskolnikov'a baktı, gülümsedi:

— Bugün de Sonya'daydım, dedi. Rakı parası istemeye gitmiştim. Hah hah hah!..

Son gelenlerden biri:

— O da verdi ha? diye bağırdı ve olanca gücü ile bir kahkaha attı.

Marmelâdov, daima Raskolnikov'a seslenerek:

— İşte bu şişeyi onun parasıyla aldım, dedi. Yavrucak kendi eliyle son otuz kopek'ini verdi. Olanı biteni buydu, gözlerimle gördüm. Verirken hiçbir şey söylemedi, yalnız sessizce yüzüme baktı. Yeryüzünde değil de orada… İnsanlar için böyle üzülür, böyle ağlarlar, ama onları azarlamazlar… azarlamazlar… Hâlbuki böylesi daha acı oluyor, bu türlüsü daha acı oluyor… Otuz kopek, evet, ama şimdi bu para ona da lâzım, öyle değil mi? Siz ne dersiniz, benim muhterem efendim? Şimdi onun temizliğe dikkat etmesi gerekmez mi? Halbuki bu temizlik paraya bağlı, özel bir temizlik, anlarsınız ya?.. Ne bileyim işte, birtakım kremler filân satın alması gerek… Bunlar olmazsa olmaz!.. Kolalı etekler… Daha şık, daha gösterişli kunduralar filân… Meselâ bir su birikintisinden geçerken ayağını göstermek için… Bu çeşit temizliğin ne demek olduğunu anlıyor musunuz muhterem efendim, anlıyor musunuz? Halbuki işte ben, onun öz babası, kafayı tütsülemek için otuz kopek'ini sızdırıyorum!. işte içiyorum, içtim bile!.. E, söyleyin bakalım şimdi, benim gibi bir mahlûka kim acır?

— Ha? Şimdi siz bana acır mısınız, yoksa acımaz mısınız? Söyleyin efendim, acır mısınız, acımaz mısınız?… Hah! hah! hah!..

Kadehini doldurmak istedi ama artık içkisi kalmamıştı. Şişe boştu.

Yine yanlarına gelen meyhaneci:

— Sana ne diye acısınlar? diye bağırdı.

Bir kahkaha, hatta bir küfür sağanağı koptu. Onun sözlerini duyanlar da, duymayanlar da sadece eski memurun yüzüne bakarak gülüyor, küfrediyorlardı.

Marmelâdov, sanki tam bu sözleri bekliyormuş gibi kesin bir ilham hamlesiyle elini ileri doğru uzatmış bir halde yüksek sesle haykırdı:

— Acımak! Bana ne diye acısınlar? Sana ne diye acısınlar diyorsun? Evet!.. Bana acımak için sebep yok!.. Acımak değil, beni çarmıha germek gerek, çarmıha! Onu çarmıha ger, ey adili mutlak, çarmıha ger ve çarmıha gerdikten sonra da ona merhamet et!.. O zaman çarmıha gerilmek üzere kendi ayağımla ben sana gelirim. Çünkü ben neşeye değil, gözyaşına ve acıya susadım. Sen meyhaneci, bu şişenin bana zevk verdiğini mi sanıyorsun? Ben bu şişenin dibinde hakaret aradım, hakaret… Hakaret ve gözyaşı… Aradığımı da buldum ve tattım. Bize gelince, bize ancak O acıyabilir… Herkese acıyan, her şeyi ve herkesi anlayan acıyabilir. Yalnız O acıyabilir… O hâkimi mutlaktır. O gün karşımıza çıkıp: “Veremli ve huysuz analığına, bir başkasının küçük çocuklarına kendini feda eden o kız nerede? Canavarca davranışlarından iğrenmeden o murdar sarhoşa, babasına acıyan o kız nerede?” diye soracak, sonra da “Gel, diyecek, ben seni zaten affetmiştim… Atfetmiştim ben seni… Şimdi de, pek çok sevdiğin için günahlarını affediyorum.” Ve benim Sonya’mı affedecek… Affedecektir. Affedeceğini ben zaten biliyorum. Daha geçenlerde kendisine gittiğim zaman içime doğmuştu. Herkesi: iyileri de, kötüleri de, usluları da, akıllıları da muhakeme edip affedecektir. Nihayet, herkesin işini bitirdiği zaman bize dönüp: “E, siz de gelin bakalım, diyecek, sarhoşlar, zayıf iradeliler, utanmazlar, siz de gelin!” Ve biz hepimiz, hiç utanmadan yaklaşacağız!.. O zaman bize dönüp: “Sizi domuzlar sizi, diyecek!.. Hayvan suretinde olan,

hayvan damgasını taşıyan sizler, siz de gelin!” Akıllılar, ukalâlar buna itiraz ederek: “Yarabbi! Diyecekler, bunları niçin kabul buyuruyorsunuz?” O zaman Tanrı onlara: “Ukalâlar diyecek, akıllılar diyecek, onları kabul ediyorum, çünkü kendilerini kabule lâyık görmeyenler yalnız bunlardır!” Bu sözleri söyledikten sonra kollarını bize açacak.. O zaman biz yerlere kapanacağız, feryat ve figana başlayacağız! Her şeyi anlayacağız! O zaman her şeyi anlayacağız… Ve Katerina İvanovna da… O da her şeyi anlayacak… Rabbim, elbet senin ilâhî saltanatın hüküm sürmeye başlayacak!..

Ve Marmelâdov, derin bir düşünceye dalarak, etrafındakileri unutmuş gibi, kimseye bakmadan, bitkin ve mecalsiz bir halde sıranın üstüne yığıldı. Sözleri, etrafta bir dereceye kadar tesir uyandırmıştı. Bir dakika ortalık sessizleşti. Ama çok geçmeden eski kahkahalar ve küfürler duyuldu:

— Hükmünü verdi!..

— Palavra savurdu!..

— Memur bozuntusu!..

Vesaire… vesaire…

Marmelâdov başını kaldırarak, birdenbire Raskolnikov’a:

— Gidelim efendim, dedi, beni götürün!,. Kazyol’un evi şurada avluda… Katerina İvanovna’ya gitme vakti geldi…

Raskolnikov, çoktandır gitmek istiyordu. Marmelâdov’a yardım etmeyi zaten, kendisi de düşünmüştü. Sarhoşun ayakları, dilinden bir hayli zayıfmış… Bütün vücuduyla delikanlıya abandı. Gidecekleri yer ancak iki yüz, üç yüz adım uzaktaydı. Eve yaklaştıkça sarhoşun korkusu, heyecanı artıyordu.

Marmelâdov heyecan içinde:

— Ben şimdi Katerina İvanovna’dan korkmuyorum, diye mırıldanıyordu. Sonra, saçlarımı yolacağından da korkmuyorum! Saç ne ki! Saç bana vız gelir! Saçlarımı yolarsa daha iyi!.. Benim korktuğum bu değil!.. Ben…. Onun gözlerinden korkuyorum… Evet… gözlerinden… Onun yüzündeki o kızıl lekelerden korkuyorum. Sonra da onun solumasından korkuyorum… Bu çeşit hastaların, heyecanlandıkları zaman nasıl soluduklarını sen gördün mü? Sonra, çocuk ağlamasından da korkuyorum. Çünkü Sonya onların karnını doyurmadıysa, o zaman… Bilmem ne olur!.. Bilmem ne olur!.. Dayağa gelince, ondan korkmuyorum… Şunu bil ki efendim, bu gibi dayaklar canımı yakmak şöyle dursun, bana zevk verir, haz verir!.. Çünkü dayaksız ben kendim duramam… Dayağın olması daha iyi… Varsın dövsün, hiç olmazsa ruhum sükûn bulur… Bu daha iyi… İşte eve geldik. Kazyol’un evi… Tesviyeci… Zengin bir Alman.. Götür beni!..

Avludan girdiler ve dördüncü kata çıkmaya başladılar. Merdiven yükseldikçe daha karanlık oluyordu. Saat on bire geliyordu. Gerçi bu mevsimde Petersburg’da gerçek gece yoktur, ama üst merdivenler çok karanlıktı.

En üst katta, merdivenin sonundaki isli küçük kapı açıktı. İçyağından yapılmış bir mum parçası, on adım boyunda sefil bir odayı aydınlatıyordu. Koridordan bütün oda görünüyordu. Başta çocuk bezleri olmak üzere her şey darmadağın ve düzensiz bir haldeydi. Odanın arka köşelerinden birine delik deşik bir çarşaf gerilmişti. Arkasında, herhalde bir karyola vardı. Odanın içinde topu topu iki sandalye ile muşamba kaplı, yırtık pırtık bir sedir ve bunun önünde çam ağacından yapılmış, boyasız, çıplak bir mutfak masası görünüyordu. Masanın bir kenarında da, demir şamdan içinde, içyağından bir mum parçası yanıyordu. Bu hesapça Marmelâdov evin bir köşesinde değil de, ayrı bir odada oturuyordu. Ama Marmelâdov’un odası, öbür odalara geçilen hol gibi bir şeydi. Amaliya Lippevehzel’in evine ait

öteki daire veya bölmelere açılan kapı aralıktı. Oradan gürültüler, bağrışmalar geliyordu. Kahkahalarla gülüyorlardı. Galiba iskambil oynuyor, çay içiyorlardı. Zaman zaman pek açık saçık birtakım sözler de kulağa çalınıyordu.

Raskolnikov, Katerina İvanovna'yı hemen tanıdı. Oldukça uzun boylu, güzel endamlı, ince, zayıf mı zayıf bir kadındı. Koyu kumral saçları hâlâ fevkalâde güzeldi. Yanaklarındaki kırmızılıklar gerçekten birer leke halindeydi. Ellerini göğsüne bastırmış, dudakları kurumuş bir halde, küçücük odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor ve kesik kesik, düzensizce soluyordu. Gözleri bir humma nöbetiyle ışıldıyordu. Ama bakışları sert ve sabitti. Bitmekte olan mumun, üzerinde titreşen son ışınları altında bu veremli ve heyecanlı yüz, korkunç bir etki yapmaktaydı. Kadın Raskolnikov'a otuz yaşlarında kadar göründü, gerçekten de Marmelâdov'un dengi değildi. Kadıncağız içeri girenleri duymadı ve fark etmedi; galiba derin bir dalgınlık içindeydi, ne görüyor, ne de işitiyordu. Odada boğucu bir sıcak olmasına rağmen, kadın pencere açmamıştı. Merdivenden pis bir koku geliyordu, ama merdiven kapısı kapanmamıştı. Aralık olan kapıdan, evin iç tarafından, dalga dalga sigara dumanları geliyor, kadın öksürüyor, ama kapıyı kapamıyordu. Altı yaşlarındaki en küçük kız çocuğu, sanki oturur gibi, iki büklüm bir halde başını sedire dayamış uyuyordu. Kızdan bir yaş büyük olan oğlan çocuğu bir köşede titriyor ve ağlıyordu. Herhalde az önce dayak yemiş olacaktı. Dokuz yaşlarında, uzunca boylu ve bir kibrit çöpü gibi incecik büyük kız çocuğu, köşede, küçük kardeşinin yanında durmuş, uzun ve çöp gibi kuru kollarıyla onun boynuna sarılmıştı. Kızın sırtında yırtık pırtık, berbat bir entari vardı. Çıplak omuzları üzerine de —diz kapaklarını bile örtmediğine göre herhalde iki yıl önce dikilmiş olan— bir pelerin atmıştı. Kız galiba kardeşini avutuyor, kulağına bir şeyler söylüyor, çocuğun yeniden ağlamaya başlamaması için elinden geleni yapıyordu. Bu arada da, zayıflamış, korkmuş yüzünde daha büyük görünen, iri kara gözle-

riyle, ürkek ürkek, annesini takip ediyordu. Marmelâdov odaya girdi, tam kapının ağzında diz çöktü, delikanlıyı da öne sürdü. Kadın, karşısında tanımadığı birini görünce, bir an için dalgınlıktan silkinerek, âdeta bu adamın niçin geldiğini anlamak ister gibi, şaşırmış bir halde önünde durdu. Ama odalarının bir geçit yeri olması dolayısıyla, bu adamın bir başka odaya gitmekte olduğu, pek tabii olarak hemen aklına geldi. Bunu düşündükten sonra Raskolnikov'a daha fazla önem vermeyerek, kapamak üzere, koridora açılan kapıya doğru yürüdü. Ve tam kapının önünde diz çökmüş kocasını görünce, birdenbire bir çığlık attı. Büyük bir öfkeyle:

— Ha!. diye bağırdı. Geldin ha!.. Zincir kaçkını!.. Canavar herif!.. Paralar nerede? Göster cebindekileri bakayım!.. Elbisesi de değişmiş!.. Elbisen nerede? Paralar nerede? Söyle!..

Kadın, aramak için sarhoşun üzerine atıldı. Marmelâdov ise, bu arama işini kolaylaştırmak için, hemen, uslu uslu, uysal uysal kollarını kaldırdı. Ama ceplerinde bir kopek bile kalmamıştı. Kadın:

— Paralar nerede? diye bağırıyordu. Aman Allah'ım, yoksa hepsini de mi içkiye verdi?.. Halbuki sandıkta on iki ruble vardı.

Kadın birdenbire köpürdü, kocasını saçlarından yakaladı ve odanın içine sürükledi. Marmelâdov ise, uslu uslu, dizüstü sürünerek kadının işini kolaylaştırıyordu.

Saçlarından sarsıla sarsıla sürüklenen, hatta bir seferinde alnı döşemeye çarpan Marmelâdov :

— Bu benim hoşuma gidiyor! diye bağırıyordu. Bu benim canımı acıtmıyor, hoşuma gidiyor, muhterem efendim.

Yerde uyuyan çocuk uyandı ve ağlamaya başladı. Köşedeki çocuk da kendini tutamadı, titredi ve bir çığlık atarak, büyük bir korku ile hatta bir kriz geçirerek ablasına doğru atıldı. Büyük kız bir yaprak gibi titriyordu.

Zavallı kadın ümitsizlik içinde:

— İçkiye vermiş!.. Hepsini, hepsini içkiye vermiş, diye bağırıyordu. Aç bunlar, aç! (Kadın ellerini ovuşturarak çocuklarını gösteriyordu) Ah, melun hayat!..

Kadın birdenbire Raskolnikov'a saldırarak:

— Ya siz, siz hiç utanmıyor musunuz? diye çıkıştı. Meyhaneden geliyorsunuz!.. Sen de onunla içtin değil mi? Sen de onunla içtin ha! Defol!..

Delikanlı bir kelime söylemeden çıkıp gitmekte acele etti. Bu sırada iç kapı ardına kadar açıldı, oradan meraklı birkaç kişi baktı. Pipolu, sigaralı, arsız arsız gülüşen bereli başlar uzandı. Bazılarının elinde oyun kâğıtları bulunan önleri açık robdöşambrlı kimseler, çirkin denecek kadar açık saçık giyinmiş birtakım gölgeler göründü. Karısının saçlarından sürüklediği Marmelâdov, bundan zevk duyduğunu söylediği zaman, bilhassa neşelenmişler, gülmüşlerdi. Hatta yavaş yavaş odaya bile girmeye başladılar. Nihayet, korkunç bir çığlık duyuldu: bu, kendi anlayışına göre düzeni sağlamak ve küfürlü emirlerle, belki yüzüncü defadır, hemen yarın odayı boşaltması için mutsuz kadını korkutmak üzere, ileriye doğru kendisine yol açan Amaliya Lippevehzel'in ta kendisi idi.

Raskolnikov, giderken, elini cebine sokmak fırsatını bularak, meyhanede bozdurduğu rubleden arta kalan bakır paralardan eline geçen bir miktarını avuçladı ve kimse görmeden pencereye bıraktı. Sonra, daha merdivenlerde fikrini değiştirdi ve geri dönmek istedi.

"Ne saçma bir iş yaptım," diye düşündü, onların Sonya'sı var, hâlbuki ben de muhtacım!" Ama artık parayı geri almanın imkânı olmadığını —hoş, olsa da gidip almazdı ya— düşünerek elini salladı ve evine yollandı. Yolda giderken acı acı gülümseyerek : "Sonya'nın kremlere ihtiyacı var, diye

düşündü. Bu temizlik paraya bağlı… Hım!.. Soneçka, günün birinde belki kendisi de iflâs edebilir… Çünkü vahşi hayvan avcılığında, altın arayıcılığında karşılaşılan tehlike bu işte de var. Ben o parayı bırakmasaydım belki de yarın hepsi aç kalırdı. Hele bak şu Sonya'ya! Ne yaman bir hazine keşfetmişler!.. Faydalanıyorlar da… Düpedüz faydalanıyorlar!.. Alıştılar da… Ağladılar mağladılar ama yine de alıştılar… İnsan denilen şu aşağılık mahlûk neye alışmıyor ki..."

Raskolnikov düşünceye daldı. Birdenbire, elinde olmayarak haykırdı:

— Ya ben yanılıyorsam, ya insanoğlu gerçekten de aşağılık bir mahlûk değilse… Yani, genel olarak, bütün insan soyu, demek istiyorum… O zaman, demek oluyor ki, alt tarafı bir boş inançtan, kuruntuya dayanan bir korkudan ibaret… Ve hiçbir engel de yok… Ve bunun böyle olması da gerek…

III

Kâbuslarla dolu bir uykudan sonra, ertesi gün epey geç uyandı. Ama uyku onu dinlendirmemişti. Hırçın, sinirli, somurtkan ve öfkeli kalkmış, tiksine tiksine odasına bakmıştı. Sararmış, tozlu ve boydan boya kabarmış duvar kâğıtlarıyla pek zavallı görünen bu oda, altı adım uzunluğunda bir kafesi andırıyordu. Tavanı öylesine alçaktı ki, biraz uzunca boylu bir adam, burada durmaktan korkar, insan, her dakika, nerdeyse başının tavana çarpacağını sanırdı, içindeki eşya da odaya uygundu: pek de düzeninde olmayan üç eski sandalyeyle, bir köşede, üstünde defterler, kitaplar duran boyalı bir masa. Bunları kaplayan toz tabakası, üstlerine çoktandır insan eli değmediğini gösteriyordu. Nihayet, nerdeyse boydan boya bütün duvarı ve genişlemesine odanın varışını kaplayan, bir zamanlar basma kaplıyken şimdi yırtık pırtık bir hale gelen ve Raskolnikov'a yatak vazifesini gören hantal, büyük bir somya vardı. Delikanlı çok kere, çarşafsız yatağına,

soyunmadan, olduğu gibi uzanır, eski, partal öğrenci paltosuyla örtünerek, başı altında küçük bir yastık olduğu halde uyurdu. Yastığın altına, daha yüksek olsun diye, temiz kirli, bütün çamaşırlarını koyardı. Somyanın önünde küçük bir masa duruyordu.

Bir insanın bundan fazla kendini salıvermesi, ihmal etmesi kabil değildi. Ama Raskolnikov'un, bugün içinde bulunduğu ruh haline göre bu durum hoşuna bile gidiyordu. Kabuğuna çekilmiş bir kaplumbağa gibi, herkesten büsbütün uzak yaşıyordu. Hatta ona hizmet etmek zorunda olan, bazen kapıdan başını uzatan hizmetçi kızın yüzü bile onda öfke ve şiddetli bir tiksinti uyandırmaktaydı. Bütün dikkatlerini bir noktaya toplayan bazı monomanlarda bu hal görülür.

Ev sahibi kadın yemeğini keseli iki hafta oluyordu. Aç oturmasına rağmen, şu ana kadar gidip kadınla görüşmeyi aklına bile getirmemişti. Pansiyoncu kadının aşçısı ve biricik hizmetçisi olan Nastasya, kiracılarının bu halinden biraz memnundu. Artık delikanlının odasını hiç silip süpürmez olmuştu. Bazen haftada bir defa, rastgele şöyle süpürür gibi oluyordu.

Şimdi onu uyandıran da bu kız olmuştu. Tepesine dikilerek:

— Haydi, kalk artık be, bu ne uykusu! diye bağırdı. Saat dokuzu geçiyor. Sana çay getirdim. Çay ister misin? Yoksa hasta mısın?

Kiracı gözlerini açtı, titredi ve Nastasya'yı tanıdı. Hasta bir insan haliyle, ağır ağır somyanın üzerinde doğrularak sordu:

— Çay ev sahibinin mi yoksa?..

— Ne diye ev sahibinin olsun!..

Kızcağız, delikanlının önüne, birazı içilmiş olan kendi çatlak çaydanlığıyla sararmış iki parça şeker koydu.

Delikanlı ceplerini araştırdı (çünkü soyunmadan, elbiseleriyle yatmıştı) ve bir avuç bakır para çıkararak:

— Kuzum Nastasya, dedi, lütfen bunları al da bana biraz francala alıver. Sonra, sucukçuya uğra da, hiç olmazsa ucuz cinsinden biraz da sucuk al.

— Francalayı şimdi alır gelirim, ama sucuk yerine biraz lahana çorbası getirsem yemez misin? Dün pişirmiştim, nefis bir çorba… Daha dünden sana ayırmıştım. Ama geç geldin… Güzel çorba doğrusu…

Delikanlı, getirilen çorbayı içmeye koyulduğu zaman, Nastasya da onun yanına, somyaya oturdu ve gevezeliğe başladı. Nastasya çok geveze bir köy kadınıydı.

— Praskovya Pavlovna seni polise şikâyet etmek istiyor, dedi.

Raskolnikov suratını adamakıllı buluşturdu:

— Polise mi şikâyet edecek? Ne istiyormuş?

— Kira vermiyor, evden de çıkmıyorsun!.. Ne istediği belli!

Delikanlı dişlerini gıcırdatarak:

— Eh, bir bu eksikti, diye mırıldandı. Hayır, bu şimdi… Hiç de işime gelmez.

Sonra yüksek sesle ilâve etti:

— Ne aptal karı. Ben bugün uğrar kendisiyle konuşurum.

— O da benim gibi, aptal olmasına aptal ama sen akıllı mısın sanki? Bütün gün leş gibi yatıp duruyorsun!.. Eskiden özel ders verdiğini söylerdin, şimdi neden hiç iş yapmıyorsun?

Raskolnikov, isteksiz isteksiz sert bir sesle:

— Yapıyorum, dedi.

— Ne yapıyorsun?

— İş yapıyorum.

— Ne işi yapıyorsun?

Delikanlı biraz sustuktan sonra ciddî bir eda ile:

— Düşünüyorum, dedi.

Nastasya, katıla katıla güldü. O, gülmesini seven kadınlardandı. Güldürüldüğü zaman, katıla katıla, bütün vücuduyla sarsıla sarsıla, içi bulanıncaya kadar kıs kıs gülerdi.

— Bari çok para düşünebildin mi? diyebildi.

— İnsanın ayağında, kundura yokken gidip çocuklara ders veremez!.. Hem tüküreyim böyle işin içine ben…

— Yavaş ol, kuyuya tükürme… [Bir Rus atasözüdür: “Kuyuya tükürme, sonra kendin içersin!”]

Delikanlı, âdeta kendi düşüncelerine cevap veriyormuş gibi, isteksizce sözlerine devam etti:

— Ders için o kadar az para veriyorlar ki… Birkaç kopekle insan ne yapabilir?

— Yoksa bir çırpıda büyük bir para mı kazanmak istiyorsun?

Raskolnikov garip bir bakışla kızı süzdü. Biraz sustuktan sonra kesin bir eda ile:

— Evet, büyük bir para, cevabını verdi.

— Biraz yavaş gel, beni korkutuyorsun! Aman, çok korktum! Sana gidip francala alayım mı, almayayım mı?

— Nasıl istersen!

— Bak, az kalsın unutuyordum! Dün sen evde yokken, sana bir mektup geldi.

— Mektup, ha! Bana! Kimden acaba?

— Kimden olduğunu bilmiyorum. Postacıya kendi cebimden üç kopek verdim. Vereceksin değil mi?

Raskolnikov büyük bir heyecan içinde:

— Allah aşkına getir şunu, getir, diye bağırdı. Aman Yarabbi!..

Bir dakika sonra mektup elindeydi. Tahmin ettiği gibi: R… ilinden, annesinden geliyordu. Mektubu eline alırken sararmıştı. Çoktandır mektup almıyordu. Ama şimdi, birdenbire bir başka şey daha onun yüreğini eziyordu.

— Nastasya, Allah aşkına git. İşte üç köpeğin, yalnız Allah rızası için çabuk git!

Mektup elinde titriyordu; ama Nastasya'nın yanında onu açmak istemiyordu. Bu mektupla baş başa kalmak isteğini duymuştu. Nastasya çıkıp gidince, mektubu acele dudaklarına götürüp öptü. Sonra, uzun uzun adresi, bir zamanlar kendisine okuma yazma öğreten anneciğinin bildik, sevimli, eğri büğrü, incecik yazısını inceledi. Mektubu açmakta ağır davranıyordu; âdeta bir şeyden korkuyor gibiydi. Nihayet mektubu açtı: mektup kocaman ve kalındı, hemen hemen yirmi beş gram ağırlığında vardı. İki esericedit kâğıdı, incecik bir yazıyla doldurulmuştu.

Annesi:

"Sevgili Rodya'm, diye yazıyordu, işte iki aydan fazla var ki seninle yazılı olarak konuşamadım. Buna öylesine üzülüyordum ki, düşüne düşüne bazı geceler uykum bile kaçıyordu. Ama herhalde sen, elimde olmayan bu

susuşumdan ötürü beni suçlandırmazsın!.. Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin; sen bizim, bizimle Dunyâ‘nın, biriciğimizsin! Sen bizim her şeyimiz, bütün ümidimiz, bütün güvenimizsin! Parasızlık yüzünden birkaç aydır üniversiteyi bıraktığını, vermekte olduğun derslerin ve diğer geçim vasıtalarının kesildiğini öğrendiğim zaman ne hale geldiğimi bilemezsin!.. Yılda elime geçen yüz yirmi ruble emekli maaşımla sana nasıl yardım edebilirdim? Dört ay önce gönderdiğim on beş rubleyi de, bildiğin gibi, bura tüccarlarından Vasili İvanoviç Vahruşin’den, emekli maaşımı, karşılık göstererek ödünç almıştım. İyi bir adamdır, sonra, babanın da dostlarındandı. Ama benim yerime maaşımı almak hakkını ona verdikten sonra, borcumun ödenmesini beklemek zorundaydım. Bu süre de ancak şimdi doldu. Böylece, bütün bu zaman içinde, sana hiçbir şey gönderemedim. Ama şimdi artık, Allaha şükür, sana biraz daha para gönderebileceğimi sanıyorum. Sonra, umumiyetle, biz şimdi artık, parlamaya başlayan talih yıldızımızla biraz da övünebiliriz. Bunu sana hemen müjdelemekten kendimi alamıyorum. Sevgili Rodya, her şeyden önce, kız kardeşinin, bir buçuk aydan beri benimle oturduğunu, artık bundan sonra da birbirimizden ayrılmayacağımızı bilmem tahmin edebilir misin? Zavallının çektiği çileler, hele şükür, sona erdi. Ama olup bitenleri ve şimdiye kadar senden sakladıklarımızı öğrenebilmen için, şimdi sana sırasıyla her şeyi anlatacağım… İki ay önce bana yazdığın bir mektupta, Dunya’nın, Svidrigaylov cenaplarının evinde gördüğü kabaca muamelelerden üzüldüğünü, kulağına böyle bir şeyler çalındığını bildirmiş ve her şeyi olduğu gibi yazmamı istemiştin; o zaman, sana ne cevap verebilirdim? Bütün gerçeği yazsaydım, sen, herhalde, her şeyi bırakır, yaya da olsa, yanımıza koşup gelirdin. Çünkü ben senin huyunu ve duygularını biliyorum. Kızkardeşinin horlanmasına katlanamazdın!.. Ben de çok üzülmüştüm ama ne yapabilirdim? Hem o vakitler ben de bütün gerçeği bilmiyordum, işin kötülüğü şu ki, geçen sene mürebbiye olarak

Svidrigaylov'ların yanına giren Düneçka, her ay maaşından kesilmek üzere, onlardan yüz ruble avans almıştı. Tabiatıyla, borcunu ödemeden, oradan ayrılamazdı. Duneçka bu parayı (sevgili Rodya, şimdi artık sana her şeyi anlatabilirim) daha çok, o zamanlar çok muhtaç olduğun altmış rubleyi sana gönderebilmek için onlardan almıştı. Nitekim bu parayı geçen sene sana gönderdiydik. O zamanlar biz seni aldatmış, bunu, Dunya'nın eskiden biriktirdiği paralardan ayırıp gönderdiğimizi yazmıştık. Hâlbuki iş böyle olmamıştı… Şimdi artık her şey, Allah'ın inayetiyle düzelmeye yüz tuttuğu için, sonra da Dunya'nın seni ne kadar sevdiğini, onun ne değer biçilmez bir yüreği bulunduğunu anlaman için, sana bütün gerçeği yazıyorum. Gerçi Svidrigaylov önceleri Dunya'ya karşı çok kaba davranıyor ve sofra başında ona çeşitli saygısızlıklarda bulunuyor, onunla alay ediyordu. Ama artık her şeyin kapanıp gittiği şu sırada seni boşu boşuna heyecanlandırmamak için, o acı tafsilâta girişmek istemiyorum. Kısacası, Svidrigaylov'un karısı Marfa Petrovna'nın ve bütün ev halkının nazik ve asil davranmalarına rağmen, Düneçka, özellikle Svidrigaylov, ordudan kalma bir alışkanlıkla, kafayı çektiği zamanlar, kendini pek muzdarip hissediyordu. Ama sonu ne çıktı biliyor musun? Bu kaçık adam, uzun zamandan beri Dunya'ya karşı bazı ihtirastlar beslemiyor muymuş? Ama bu duygularını kabalık ve nefret perdesi altında gizliyormuş… Kim bilir, belki de böyle hoppaca davranışları yaşına ve bir aile babası niteliğine yakıştıramadığı için bu halinden kendisi de utanıyor ve elinde olmayarak Dunya'ya kızıyordu. Kim bilir, belki de, bu kaba davranışlarıyla, alaylarıyla, sadece gerçeği başkalarının gözünden gizlemek maksadını da gütmüş olabilirdi. Nihayet kendini tutamamış ve Dunya'ya, çeşitli hediyeler vermeyi, hatta üstelik her şeyi bırakıp onunla bir başka köye, galiba da yabancı diyarlara gitmeyi vaat ederek açık ve iğrenç bir teklifte bulunmak cesaretini bile göstermiş. Bu durum karşısında Dunya'nın çektiği üzüntüleri tahmin edebilirsin!.. Dunya, sadece borcundan ötürü değil, ama Marfa Petrovna'ya acıdığı için de oradan hemen ayrılıp

gidemezdi. Çünkü Marfa Petrovna’nın birdenbire şüphelenmesi, bunun sonucu olarak da, aile huzurunun bozulması mümkündü. Sonra bu, Duneçka için de büyük bir rezalet teşkil edebilirdi. Herhalde iş, şimdi olduğu gibi tatlıya bağlanamazdı. Sonra ortada daha birçok sebepler de vardı. Bunun için Dunya, altı haftadan önce bu korkunç evden kurtulmayı ümit edemezdi. Tabii sen Dunya’yı tanırsın; onun ne akıllı, ne sağlam karakterli bir kız olduğunu bilirsin!.. Duneçka birçok şeylere dayanabilen, hatta en kötü hallerde bile metanetini kaybetmeyecek kadar ruh asaleti olan bir kızdır. Üzmemek için, bana bile her şeyi yazmazdı, hâlbuki biz onunla sık sık haberleşirdik. Olay beklenmedik bir biçimde çözüldü: Marfa Petrovna, tesadüfen bahçede kocasını kıza yalvarırken görmüş… Her şeyi ters anlayarak ve bütün bunlara Dunya’nın sebep olduğu düşüncesine kapılarak, olup bitenden onu sorumlu tutmuş. Hemen oracıkta, bahçede bir kızılca kıyamettir kopmuş. Marfa Petrovna, Dunya’ya bir de tokat atmış, onu dinlemek bile istememiş, kendisi ise, bir saat, durmadan bağırıp çağırdıktan sonra, nihayet, kızcağızı, adi bir köylü arabasıyla, hemen bana, şehre götürmelerini emretmiş… Kızın bütün eşyalarını, çamaşırlarını, elbiselerini, karmakarışık bir halde, rastgele arabaya doldurmuşlar… Bu sırada, bardaktan boşanırcasına da yağmur başlamış… Hakaret görmüş, namusu lekelenmiş zavallı Dunya, on yedi verstlik yolu, bir mujiğin yanında, açık bir araba içinde almak zorunda kalmış. Şimdi düşün bir defa, iki ay önce senden aldığım mektuba ne cevap verebilirdim ve nelerden söz edebilirdim?.. Ben kendim de perişan bir haldeydim. Sana olup bitenleri yazmaya cesaret edemedim. Çünkü sen de üzülecek, kahrolacak ve öfkelenecektin. Sonra, senin elinden ne gelebilirdi? Boşuna kendini yiyip bitirecektin. Zaten Düneçka da yazdırmıyordu. Yüreğimde böyle bir acı varken, mektubumu manasız şeylerle, abur cubura da dolduramazdım. Tam bir ay, bütün kasaba bu olayın dedikodusuyla çalkalandı. İş o hale gelmişti ki, etrafımızda yükselen fısıltılardan, bize çevrilen hakaret dolu bakışlardan,

kiliseye bile gidemez olmuştuk. Hatta yüzümüze karşı bile bunun lâfı ediliyordu. Bütün ahbaplarımız bizden yüz çevirmiş, hatta bize selâm bile vermez olmuştu. Bazı mağaza tezgâhtarlarının ve büro kâtiplerinin, evimizin kapısına katran sürerek bizi lekelemek istediklerini bile güvenilir bir kaynaktan öğrenmiştim; öyle ki, ev sahipleri evden çıkmamızı istemeye başladılar. Bütün bunlara sebep, her önüne gelen yerde Dunya'yı çekiştiren ve lekeleyen Marfa Petrovna idi. Burada tanımadığı kimse yok. Bu ay hemen her gün şehre indi. Biraz geveze olan, dolaştığı yerlerde her önüne gelene aile işlerinden söz etmeyi, en çok da kocasını çekiştirmeyi —hiç de iyi bir şey değil ama— seven bu kadın, olayı çok kısa bir zamanda, yalnız şehre değil de bütün ilçeye yaydı. Ben hastalandım, Duneçka benden daha dayanıklı çıktı. Bütün bunlara nasıl dayandığını, beni nasıl avuttuğunu, bana nasıl cesaret verdiğini bir görmeliydin!.. Melekmiş bu kız!.. Ama işte Allah'ın lûtfu ile çilemiz sona erdi; fikrini değiştiren, yaptıklarından pişman olan ve herhalde Dunya'ya acıyan Svidrigaylov, Duneçka'nın suçsuzluğunu ispat eden kesin ve açık delilleri ortaya çıkardı: en kuvvetli delil de, daha Marfa Petrovna'nın kendilerini bahçede yakalamasından önce, Svidrigaylov'un görüşme ve gizlice buluşma tekliflerini reddetmek maksadıyla Dunya'nın yazdığı mektuptu, kızcağız evden ayrılırken Svidrigaylov'un elinde kalmıştı. Dunya bu mektubunda çok dokunaklı bir dille ve büyük bir öfkeyle, Svidrigaylov'u, hele karısı Marfa Petrovna'ya karşı hiç de dürüst davranmadığı için ayıplıyor, onun evli, çoluk çocuk sahibi bir adam olduğuna, nihayet, zaten mutsuz ve müdafaasız bir kızı felâkete sürüklemenin, ona azap vermenin ne kadar iğrenç bir davranış teşkil edeceğine dikkatini çekiyordu. Hulâsa, sevgili Rodya, bu mektup öyle soylu, öyle dokunaklı bir üslûpla yazılmıştı ki, okurken hıçkıra hıçkıra ağladım. Bugün bile gözlerim yaşaramadan okuyamıyorum.

Bundan başka, Svidrigaylov'un tahmin ettiğinden de fazla şeyler bilen ve gören —bu her zaman böyle olur— hizmetçileri, Dunya'nın suçsuz

olduğunu gösteren tanıklıkları da nihayet ortaya çıktı. Marfa Petrovna, büsbütün şaşkına döndü ve kendi deyimiyle “bir defa daha vurulmuş” oldu. Ama buna karşılık Duneçka’nın suçsuzluğuna tamamıyla inandı. Ertesi pazar günü de doğru kiliseye koştu. Diz çökerek, pek mukaddes Meryem Ana’dan, bu yeni felâkete katlanması ve ödevini yapabilmesi için kendisine kuvvet bahşetmesini, gözyaşları içinde niyaz etti. Sonra, kiliseden çıkınca, hiçbir yere uğramadan, doğru bize geldi: Bütün olup bitenleri bir bir anlattı, acı acı ağladı ve içten gelen bir pişmanlıkla Dunya’yı kucaklayarak ondan af diledi. Hemen o sabah, hiç vakit kaybetmeden, bizden çıkıp şehirdeki bütün ahbaplarını dolaştı. Her gittiği yerde, Dunya’nın suçsuzluğunu, duygu ve davranışlarındaki asaleti, gözyaşları dökerek, ballandıra ballandıra övdü. Bununla da kalmayarak, Duneçka’nın Svidrigaylov’a yazdığı mektubun aslını her önüne gelene gösterip yüksek sesle okuyordu. Hatta bunun bir kopyasını çıkarmalarına bile (bence bu kadarı fazladır) izin verdi. Böylece, birkaç gün üst üste şehirdeki bütün ahbapları dolaşmak icabetti. Bazı ahbapları, başkaları kendilerine tercih edildi diye gücendikleri için sıra usulü kondu. Öyle ki her ev onu önceden bekliyor, herkes Marfa Petrovna’nın falan gün filân evde o meşhur mektubu okuyacağını önceden biliyordu. Hatta gerek kendi evlerinde, gerek ahbaplarının evinde evvelce mektubu birkaç sefer dinlemiş olanlar bile, mektubun her okunuşunda, tekrar bulunuyorlardı. Düşünceme göre Marfa Petrovna’nın bu davranışında çok, hem de pek çok lüzumsuz yanlar vardı. Ama ne yapalım ki Marfa Petrovna’nın huyu böyleydi. Bununla beraber kadıncağız Dunya’nın namusunu tamamıyla temizledi. Bu işin bütün iğrençliği, silinmez bir leke halinde, baş suçlu sıfatıyla, kocasına yüklendi. O kadar ki, ona acıyasım bile geldi. Çünkü bu zirzopa karşı gerektiğinden çok sert davranıldı. Bunun hemen arkasından, Dünya birçok yerlerden ders verme teklifleri aldı. Ama hepsini reddetti. Birdenbire herkes ona özel bir saygı göstermeye başladı.

Denilebilir ki bütün bunlar, esas itibariyle, şimdi bütün kaderimizi değiştirmekte olan o beklenmedik olayın meydana gelmesine de yardım etti.

Sevgili Rodya, şunu bil ki, Dunya'nın kısmeti çıktı, o da kabul etti. Hemen öğrenesin diye sana bunu müjdelemekte acele ediyorum. Gerçi bu iş, sana danışmadan oldu, ama, işin gidişatından anlayacağın üzere, senden bir cevap alıncaya kadar beklemek ve işi geciktirmek bizim için mümkün olmadığına göre herhalde ne bana, ne de kız kardeşine gücenmezsin. Sonra, zaten sen de uzaktan kesin bir yargıda bulunamazdın!

Mesele şöyle oldu: Piyotr Petroviç Lujin, yedinci dereceden bir devlet memuru ve bu işte büyük yardımı dokunan Marfa Petrovna'nın uzak bir akrabasıdır. Bu kadın vasıtasıyla bizimle tanışmak isteğini göstererek işe girişti. Kendisini iyi karşıladık, kahve ikram ettik… Ertesi gün de ondan bir mektup aldık. Lujin bu mektubunda, çok nazik bir dille Dunya'yı istiyor, acele ve kesin bir cevap vermemizi rica ediyordu. İş adamı ve çok meşgul bir zat… Şimdi de acele Petersburg'a gitmesi gerek… Bunun için, israf edilecek bir dakikası bile yok.

Bütün bunlar pek çabuk ve beklenmedik bir biçimde olup bittiği için, tabii biz, ilk anlarda çok şaşırdık. O gün bütün gün, ikimiz baş başa verip, uzun uzadıya düşünüp taşındık. Vakti hali yerinde, soylu, iki yerde vazifesi olan bir adam. Sonra şahsi serveti de var. Gerçi kırk beş yaşlarında ama oldukça yakışıklı. Daha kadınların hoşuna gidebilir… Sonra umumiyetle çok ciddî, çok rabıtalı bir adam, yalnız biraz asık suratlı ve kibirli gibi görünüyor. Ama kim bilir, belki de bize ilk bakışta böyle görünmüş olabilir.

Sevgili Rodya, sonra sana şunu önceden haber vereyim ki, onunla Petersburg'da görüştüğün zaman —ki bu çok yakında olacaktır— ilk bakışta onda bazı noksanlar görsen bile, âdetin olduğu üzere, çok acele ve sert hükümler vermeye kalkışma!.. Piyotr Petroviç'in sende iyi bir etki bırakacağına inanmakla beraber, bunu her ihtimale karşı söylüyorum.

Bundan başka, herhangi bir adamı iyice tanımak için ona karşı dikkatli ve ihtiyatlı davranmak lâzımdır; aksi takdirde sonradan düzeltilmesi, giderilmesi çok zor olan birtakım yanlışlıklara, yersiz yargılara yol açmış oluruz. Kaldı ki, Piyotr Petroviç'in hiç olmazsa saygıdeğer bir insan olduğunu gösteren birçok belirtiler var. Daha birinci ziyaretinde, olumlu bir insan olduğunu, ama birçok alanlarda kendi deyimiyle, "yeni kuşak gençlerinin görüşlerine ortak" ve her türlü boş inançlara düşman olduğunu söyledi. Biraz kendini beğenir bir adam olduğu ve sözlerini dinletmeyi de çok sevdiği için, bu arada daha pek çok şeyler anlattı; ama bence bu zaten bir kusur da sayılmaz. Tabii ben pek anlamadım ama, Dunya'nın söylediğine bakılırsa, Piyotr Petroviç, esaslı bir tahsil görmemesine rağmen akıllı, galiba da iyi yürekli bir insanmış! Kız kardeşinin huyunu bilirsin, Rodya. Benim iyice anladığıma göre, ateşli bir kalbi olmakla beraber, kararlı, aklı başında, sabırlı, iyi yürekli bir kızdır. Tabii burada, her iki taraf için bir aşk bahis konusu olamaz, ama Dunya, hem akıllı bir kız, hem de melek gibi soylu bir varlık olduğu için, kocasını mesut etmeyi bir borç bilecektir. Tabii kocası da buna karşılık onun mutluluğuyla ilgilenecektir, işlerin biraz aceleye geldiğini itiraf etmekle beraber, bundan şüphe etmek için şimdilik elimizde ciddî bir sebep yoktur. Bundan başka Piyotr Petroviç çok hesaplı bir adam; Dunya mutlu olduğu nispette kendi aile mutluluğunun da güvenlik altına gireceğini, hiç şüphe yok ki kendisi de görecektir. En mutlu evlenmelerde bile kaçınılması elde olmayan ufak tefek karakter farklarına, eski alışkanlıklara, hatta bazı düşünce ayrılıklarına gelince, Düneçka bu hususta kendisine güvendiğini, bu noktada merak edilecek bir şey olmadığını, aile hayatlarında şeref ve namus baki kaldığı sürece daha birçok şeylere katlanabileceğini bana söyledi. Meselâ önceleri Piyotr Petroviç bana da biraz sert gibi göründü. Ama bu belki de onun doğru sözlü bir adam olmasından ileri geliyordu; hatta belki değil, muhakkak böyledir. Yine meselâ, ikinci ziyaretinde, teklifini kabul ettiğimizi öğrendikten sonra,

söz arasında, daha Dunya'yı tanımadan önce, namuslu ama çeyizsiz ve muhakkak sefalet çekmiş bir kız almayı tasarladığını söyledi. Çünkü onun söyleyişine göre, kocanın hiçbir alanda karısına borçlu olmaması, buna karşılık kadının kocasını velinimet sayması çok daha uygunmuş. Sonra şunu da ilâve edeyim ki, o bunları benim sana yazdığımdan daha yumuşak, daha nazik bir dille söylemişti. Çünkü onun asıl kullandığı sözleri unuttum, sadece fikirler hatırımda kalmış. Sonra o bu sözleri hiç de bir maksatla söylememişti. Herhalde söz arasında ağzından kaçırıvermişti. Nitekim sonradan bu düşüncelerini düzeltmeye ve yumuşatmaya bile kalkıştı. Ama ne olursa olsun bunlar bana biraz sert göründü. Sonradan bu düşüncemi Dunya'ya açtım. Dunya, biraz da canı sıkılarak: "Lafla iş arasında büyük fark vardır" cevabını verdi. Ve bu söz, hiç şüphe yok ki doğru bir sözdü. Dunya karar vermeden önce, bütün gece uyumadı. Benim uyumuş olduğumu tahmin ederek yatağından kalktı ve bütün gece odanın içinde, bir aşağı bir yukarı dolaştı durdu. Nihayet Meryem Ana resmi önünde diz çökerek uzun uzun dua etti. Ertesi sabah da bana, evlenmeye karar verdiğini bildirdi.

"Piyotr Petroviç'in şimdi Petersburg'a gideceğini sana söylemiştim. Orada önemli birtakım işleri varmış, sonra bir de avukat yazıhanesi açmak istiyormuş… Zaten epey zamandan beri haciz ve icra gibi adlî kovuşturma işleriyle uğraşıyor. Bugünlerde çok önemli bir dava kazandı. Zaten Petersburg'a, yargıtayda önemli bir işi olduğu için gidiyor. Yani sevgili Rodya, onun sana da, hatta her alanda, büyük yardımı dokunabilir. Hatta senin bugünden itibaren ilerideki mesleğine başlayabileceğini ve geleceğini açıkça temin edilmiş sayabileceğim Dunya ile beraber, kabul bile ediyoruz. Ah, bir gerçekleşebilse!.. Bu öyle hayırlı bir iş olurdu ki, bunu doğrudan doğruya Allah'ın bize bir lûtfu gibi saymaktan başka türlü davranamazdık. Dunya'nın aklı fikri hep bunda. Biz bu hususta Piyotr Petroviç'e bazı şeyler çıtlatmak cesaretini bile gösterdik, ihtiyatlı bir cevap verdi: bir kâtibe

ihtiyacı olduğuna göre, yabancıya para vermedense, işte ehliyet gösterdiği takdirde (daha da neler, bir de sen ehliyet göstermeyecekmişsin!) bir akrabaya para vermesinin elbet daha akla yakın bir davranış olacağını söyledi. Hemen bu arada, üniversitedeki derslerinin yazıhane işleriyle uğraşmana fırsat verip vermeyeceği noktasındaki şüphelerini de ileri sürdü. Bu seferlik iş bununla kapandı; ama Dunya, şimdi artık bundan başka hiçbir şey düşünmüyor. Birkaç günden beri, âdeta bir humma nöbeti içinde, zamanla avukatlık işlerinde Piyotr Petroviç'in yardımcısı, hatta ortağı olabileceğine dair koskocaman tasarılar bile hazırladı, üstelik sen de Hukuk Fakültesinde bulunuyorsun! Bana gelince Rodya, ben de tamamıyla Dunya'nın fikrindeyim. Onun bütün plânlarına, bütün ümitlerine, tamamıyla gerçekleşeceklerine inanarak, ortak oluyorum. Piyotr Petroviç'in pek kolay açıklanabilecek olan (çünkü seni henüz tanımıyor) bugünkü çekingen tavrına rağmen Dunya, gelecekteki kocası üzerinde yapacağı iyi tesirle bütün tasarılarını gerçekleştireceğine kesin olarak inanıyor. Tabii biz, gelecek üzerine kurduğumuz hayallerin herhangi birini, hele onun ortağı olacağını ağzımızdan kaçırmaktan sakındık. Piyotr Petroviç, olumlu, düşünceli bir adamdır. Bütün bunlar ona sadece bir hayal gibi görünebileceğinden, düşüncelerimizi soğuk karşılayabilirdi. Yine bu sebepten, ne ben ne de Dunya, üniversiteye devam ettiğin sürece sana para gönderebilmemiz için bize yardım edeceğine dair olan kesin inancımızdan, bir kelimeyle olsun, asla kendisine söz etmedik. Söz etmedik çünkü: bir defa bu, zamanla kendiliğinden olacak bir iştir. Mutlaka kendisi, lüzumsuz sözlere yer kalmadan, bunu bir an önce kendiliğinden teklif edecektir (yok artık, bu işte Duneçka'yı kıracak değil ya!) kaldı ki sen, kısa bir zamanda, yazıhane işlerinde onun sağ kolu haline gelebilir ve bu yardımı bir iyilik olarak değil, hak edilmiş bir aylık şeklinde alabilirsin!.. Düneçka bu işi böyle halletmek istiyor, ben de tamamıyla onun gibi düşünüyorum. Sonra, ona bunu açmadık, çünkü yakında görüştüğünüz zaman onunla eşit bir

durumda bulunmanı özellikle istedim. Düneçka, ona senden hararetli bir dille söz ettiği zaman, Piyotr Petroviç, bir insan hakkında hüküm verebilmek için, onu yakından görüp tanımak gerektiğini, sana dair bir fikir edinmeyi de, seninle tanıştıktan sonraya bıraktığını söyledi.

"Sevgili Rodya'm, bana öyle geliyor ki, bazı düşünceler dolayısıyla (ama Piyotr Petroviç'le hiç ilgisi bulunmayan, sadece kişisel bazı düşünceler, hatta bir kocakarı huysuzluğu ile ilgili sebepler dolayısıyla) onlar evlendikten sonra da, kendileriyle beraber değil, şimdi olduğu gibi, ayrı oturmam, belki de daha doğru bir davranış olacak… Onun beni kendiliğinden davet ederek bundan böyle kızımdan ayrılmamamı teklif edecek kadar soylu ve kibar davranacağına tamamıyla eminim. Şimdiye kadar henüz daha bir şey söylemediyse, bu, söylenmeden de böyle olması tabii sayıldığı içindir. Ama ben reddedeceğim. Kaynanaların damatları tarafından sevilmediğini hayatta birçok defalar görmüşümdür. Bense, kim olursa olsun, hiç kimseye en küçük bir ağırlık vermek istemediğimden başka, bir lokma ekmeğim ve seninle Dunya gibi çocuklarım bulunduğu sürece, kendim de tamamıyla serbest olmak isterim. Kabil olursa ikinize yakın bir yere yerleşeceğim. Çünkü Rodya, en iyi havadisi mektubumun sonuna sakladım: sevgili yavrum, şunu bil ki, hemen hemen üç yıllık bir ayrılıktan sonra, çok yakında yine birbirimize kavuşup kucaklaşacağız! Dunya ile benim Petersburg'a gitmemiz, kesin olarak kararlaşmış bulunuyor. Ama ne zaman? Bunu pek bilmiyorum, ama herhalde yakında, hem de çok yakında… Hatta belki de bir hafta sonra… Her şey Piyotr Petroviç'in durumuna bağlı. Petersburg'a yerleşir yerleşmez bize haber gönderecek… Bazı sebeplerden, evlenme töreninin elden geldiği kadar çabuk yapılmasını istiyor; hatta kabilse düğünün şimdi, bu ay içinde olmasını, olamadığı takdirde, en kısa bir zamanda, hemen Uruç yortusundan sonra yapılmasını istiyor. Ah, ne büyük bir mutlulukla seni bağrıma basacağım: Dunya da seni görmek sevinciyle heyecan içinde… Hatta bir defasında, bana, şaka olarak,

Piyotr Petroviç‘e varmak için yalnız bu sebebin yeter olduğunu söyledi. Melektir bu kız vesselam. Kendisi bu seferlik mektubuma bir şey eklemiyor, yalnız sana şunu yazmaklığımı söylüyor: seninle konuşacak o kadar çok şeyleri varmış ki, birkaç satırla hiçbir şey söyleyemeyeceğinden, boşuna sinirlenmemek için, eline kalem bile almak istemiyormuş… Sana sımsıkı sarılarak, bitmez tükenmez öpücükler gönderdiğini yazmamı söylüyor. Çok yakında bir araya toplanarak yüz yüze gelmemiz ihtimali olmakla beraber, bugünlerde ben sana elden geldiği kadar çokça para göndereceğim.

“Duneçka’nın Piyotr Petroviç‘le evleneceği haberi ortalığa yayılalı beri, birdenbire kredim yükseldi. Bundan ötürü şimdi Afanasi Ivonaviç‘in aylığıma karşılık, hatta yetmiş beş rubleye kadar bir kredi açacağına yüzde yüz eminim. Böylece ben de sana, belki yirmi beş, hatta otuz ruble gönderebileceğim demektir. Yol masraflarımızdan korkmasam, daha da fazla gönderirdim. Gerçi Piyotr Petroviç başkente kadar olan yol masraflarımızdan bir kısanını kendi üzerine almak nezaketini gösterdi; bilhassa bagajımızla büyük sandığı kendi hesabına (galiba tanıdıkları vasıtasıyla) göndertmek teklifinde bulundu. Ama ne de olsa Petersburg’a gidişimizi hesaba katmak, hiç olmazsa ilk günlerde orada beş parasız kalmak gibi bir durumla karşılaşmamak gerek. Zaten biz Dunya ile her şeyi inceden inceye hesapladık. Bu hesapça yol parası çok bir şey tutmuyor. Bulunduğumuz yerden trene kadar topu topu doksan verst çekiyor. Biz her ihtimale karşı, bildik bir köylü arabacıyla anlaştık. Oradan da pekâlâ üçüncü mevkiiyle seyahat edebiliriz. O zaman sana belki de yirmi beş ruble değil de, herhalde otuz ruble göndermeye gayret edeceğim. Artık yeter. Altlı üstlü iki kâğıt doldurdum. Zaten yer de kalmadı, işte hikâyemiz. Ne kadar da çok olaylar birikmiş!.. Neyse, şimdilik sevgili Rodya’cığım, yakında görüşmemiz dileğiyle seni kucaklar, anne duaları ederim. Rodya, kız kardeşin Dunya’yı sev, onun seni sevdiği kadar sen de onu sev ve bil ki o

seni kendinden çok, sonsuz bir sevgiyle seviyor, O bir melektir, Rodya. Sen de bizim her şeyimiz, bütün ümidimiz, avuntumuzsun! Sen mutlu oldukça biz de mutlu oluruz.

Yine eskisi gibi dua ediyor, Allah’ın inayet ve rahmetine inanıyor musun Rodya? Günün modası olan dinsizliğin senin de ruhunda yer etmiş olmasından korkuyorum. Eğer böyleyse, senin için ben dua ederim. Henüz daha çocuk bulunduğun sıralarda, babanın sağlığında, dizlerimin üstünde nasıl dualar ettiğini, o zamanlar hepimizin ne kadar mutlu olduğumuzu hatırla, yavrum! Allaha ısmarladık veya daha doğrusu yine görüşelim! Seni bağrıma basar, binlerce defa öperim.

“Mezara kadar seni sevecek olan

Pülheriya Raskolnikova “

Daha ilk kelimelerinden başlayarak, hemen hemen mektubu okumaya devam ettiği sürece, Raskolnikov’un yanakları, göz yaşlarıyla hep ıslaktı. Ama mektup bittiği zaman yüzü sapsarıydı, gerilmiş, çarpılmıştı. Ağır, öfkeli ve hain bir gülümseme, dudaklarını büzdü. Başını, kirli ve yufkalaşmış yastığına bırakarak düşünceye daldı, uzun uzun düşündü. Kalbi hızlı hızlı çarpıyor, düşüncelerinde büyük bir perişanlık hüküm sürüyordu. Nihayet bir dolaba veya bir sandığa benzeyen bu sarı odada bunaldı, boğulur gibi oldu. Bakışları, düşünceleri bir genişlik arıyordu. Şapkasını kaptığı gibi dışarı fırladı. Bu sefer merdivenlerde şuna buna rastlamaktan da çekinmiyordu: çünkü artık her şeyi unutmuştu. *** bulvarı boyunca, sanki acele bir işi varmış gibi, Vasilyev adasına doğru bir yol tutturdu. Ama âdeti olduğu üzere hiç etrafına bakmadan, bir şeyler mırıldanarak, bazen da gelip geçenlerin hayretini çekecek kadar yüksek sesle konuşarak yürüyordu. Birçokları onu sarhoş sanıyordu.

IV

Annesinin mektubu onu üzmüştü. Ama mektubun başlıca, ana noktası üzerinde, daha mektubu okurken bile, bir dakika için olsun, kafasında bir duraksama olmadı. Meselenin en önemli noktasına dair kararını, hem de kesin kararını vermişti: "Ben sağ oldukça bu evlenme yapılmayacak. Lujin'i şeytanlar alsın!"

Kararının başarısını önceden kutlar gibi haince gülümseyerek, kendi kendine mırıldanıyordu: "Çünkü bu apaçık bir iş. Hayır, anneciğim, hayır Dunya, beni aldatamazsınız! Üstelik de benim düşüncemi almadıklarından, benden habersiz bu işe karar verdiklerinden özür diliyorlar!.. Bu da lâf mı? Şimdi artık bu işi bozmanın kabil olmayacağını sanıyorlar… Görürüz, kabil miymiş, değil miymiş!.. İleri sürdükleri bahane de ne önemli: "Piyotr Petroviç öylesine meşgul, öylesine meşgul bir adam ki posta arabasından, hatta neredeyse trenden başka bir yerde evlenemez!" Hayır, Duneçka, ben her şeyi görüyor ve benimle konuşmak istediğin o çok, pek çok şeylerin ne olduğunu biliyorum. Odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşırken bütün gece neler düşündüğünü, annemin yatak odasındaki Meryem Ana resmi önünde neler için dua ettiğini de biliyorum. Ama Golgotha'ya [Gologotha veya Calvaire tepesi: Hazreti İsa'nın çarmıha gerildiği rivayet olunan Kudüs yakınlarındaki tepenin adı.] tırmanmak eziyet verici bir şeydir. Hım… Demek ki artık kesin karar verilmiş bulunuyor: siz hemşirem Avdotya Romanovna, kişisel serveti olan (artık kişisel serveti olan diyeyim, böylesi daha heybetli, daha cafcaflı oluyor) iki yerde vazifesi bulunan, (annemin yazdığına göre) yeni kuşak gençlerinin görüşlerini paylaşan ve Duneçka'nın işaret ettiğine göre, "galiba da iyi bir insan" olan aklı başında bir iş adamıyla evlenmek arzusundasınız! Bu "galiba" hepsinden enfes! Ve işte bu Duneçka, işte bu galiba için kocaya varıyor. Enfes! enfes!"

"Meraka değer bir nokta: acaba annem mektubunda niçin bana "yeni kuşak gençlerinden söz ediyor? Sadece bir insanın karakterlerini anlatmış olmak için mi, yoksa Lujin'i bana sevdirmek gibi daha dolambaçlı bir mak-

satla mı? Ah sizi kurnazlar, ah!.. Bir noktayı daha aydınlatmak hoş olurdu: bu iki insan o gün, o gece ve ondan sonraki günlerde, acaba birbirlerine karşı ne dereceye kadar açık yürekliydiler? Acaba aralarında konuşulan bütün sözler doğrudan doğruya ağızlarından mı çıktı, yoksa her biri, gerek kendisinin, gerek karşısındakinin düşünce ve yüreğinde aynı şey bulunduğunu, böylece, her şeyi yüksek sesle söylemeye ve boş yere ağızdan lâf kaçırmaya lüzum olmadığını mı anlamıştır? Herhalde bu, biraz da böyle olmuşa benziyor; zaten mektuptan da anlaşılıyor: Piyotr Petroviç anneme biraz sert görünmüş, saf kadıncağız bu görünüşü Dunya'ya da söylemiş. Dunya ise, pek tabii olarak, buna içerlemiş ve "canı sıkılarak" cevap vermiş. Buna ne şüphe! İş, safça sorulara yer kalmayacak kadar açık olduktan, artık bir defa işe karar verildikten ve söylenecek bir söz kalmadıktan sonra buna kim içerlemez?.. Sonra annem, ne demeye mektubunda bana: "Rodya, Dunya'yı sev, bil ki o seni kendinden çok seviyor!" diye yazıyor? Bu, kızını oğluna fedaya razı olduğu için, içten içe çekilen bir vicdan azabı değil midir? "Sen bizim avuntumuz, sen bizim her şeyimizsin!" "Oh, anne!"

Yüreğinde, şiddeti gittikçe artmakta olan bir öfke kabarıyordu. Şu anda Lujin'le karşılaşsa, belki de onu öldürürdü.

Kafasında dönmekte olan düşünce kasırgasını kovalayarak :

"Hım, bu doğru, diye devam etti. Bir insanı iyice tanımak için, ona "yavaş yavaş ve ihtiyatla yanaşmak" gerektiği doğrudur. Ama bay Lujin, apaçık, aşikâr bir adam. Her şeyden önce "bir iş adamı, galiba da iyi bir adam." Şaka mı, bagajın, büyük sandığın navlununu üstüne almış!.. Bütün bunlardan sonra nasıl olur da iyi adam olmaz?.. Onlar ise, yani nişanlı ile annesi, bir köylüyle anlaşıp, üzeri tente örtülü bir arabayla yolculuk edecekler. (Ben de böyle bir arabayla yolculuk etmiştim!) Ama ne çıkar canım! Topu topu doksan verst; oradan da bin verstlik bir yolu "üçüncü

mevki bir vagonda rahatça geçiririz.” Akla yakın bir davranış: insan ayağını yorganına göre uzatmalı; bay Lujin siz ne yapıyorsunuz? Bu sizin nişanlınız yahu… Annemin bu yolculuk için emeklilik aylığını kırdırdığını bilmemezlik edemezsiniz! Tabii sizin bezirgânca düşüncelerinize göre bunu da, karşılıklı menfaat ve eşit kazanç prensiplerine göre kurulmuş bir müessese sayıyorsunuz!.. Bu hesapça masraf da yarı yarıya olmak lâzım. Hani bir atasözü vardır: tuzu benden, ekmeği senden; herkesin tütünü de kendisinden. Ama gel gelelim iş adamı, onları burada da biraz aldatmış oluyor. Çünkü bagajın gönderilmesi, onların yol masrafından daha ucuzdur; hatta belki de bedavadır. Onlar, ikisi de bunu görmüyorlar mı, yoksa görmemezlikten mi geliyorlar? Üstelik de memnun görünüyorlar, memnun!.. Bir de şunu hesaba katmak lâzım: bunlar henüz çiçekleri, asıl meyveleri sonra gelecek… Burada önemli olanı herifin ne pintiliği, ne de cimriliğidir. Asıl önemli olanı, bütün bunların tonudur. Bu ton, evlendikten sonra adamın ortaya çıkacak karakterini belli etmektedir. Sonra annem, ne diye bu israfları yapıyor? Petersburg’a neyle gelecek? Üç rubleyle mi, yoksa şu… Kocakarının dediği gibi “iki kaymecik”le mi?.. Hım!.. Sonraları, Petersburg’da neyle geçinmeyi düşünüyor? Hem kendisi, bazı sebeplerden ötürü, nikâhtan sonra, hatta ilk zamanlarda bile, Dunya ile beraber oturmasının kabil olmayacağını sezmemiş miydi? Annemin kesin inkârlarına: “Ben bunu kendim reddedeceğim” falan demesine rağmen, bu zatı şerifin bu alanda ağzından bazı şeyler kaçırdığı, işi çıtlattığı muhakkaktır. Şu halde annem kime, neye güveniyor? Afanasi İvonaviç‘e olan borcu kesildikten sonra yüz yirmi ruble emekli aylığından eline geçecek paraya mı? Kadıncağız bütün kış boyun atkısı ve eldiven örmekten zayıf gözlerini harap ediyor. Boyun atkılarının, annemin yılda almakta olduğu yüz yirmi rubleye, yirmi rubleden fazla bir şey katmadığını da ben biliyorum. Demek ki dönüp dolaşıp, her şeye rağmen, bay Lujin’in cömert duygularına güveniyorlar: “Güya kendisi teklif edecek ve ricalarda

bulunacakmış!” Avucunu yala!.. Schiller’in romantik ruhlu iyi insanlarında bu hep böyle olur: insanı son dakikaya kadar tavus tüyleriyle süslerler; son dakikaya kadar şer değil, hayır umarlar… Madalyonun ters tarafını hissetseler bile, ne pahasına olursa olsun, söylenmesi gereken sözleri, önceden “bir türlü ağızlarından çıkarmak istemezler. Bunu düşünmek bile ödlerini koparır… Tavus tüyleriyle süsledikleri adam bizzat gelip de onları burunlarından yakalayıncaya kadar gerçek karşısında, iki avuçlarıyla yüzlerini örterler. Bay Lujin’in nişanları olup olmadığını merak ediyorum. Yakasında Sainte-Aime nişanının kurdelesi bulunduğuna, bazı resmî kişilerin veya tüccarların yemeğine davetli olduğu zaman bu nişanı taktığına bahse girerim. Herhalde kendi düğününde de takmasını unutmayacaktır. Neyse canı cehenneme!..

“… Annemi bir yana bırakalım, Allahlık kadın… Onun huyu böyle… Ya Dunya? Sevgili Dunya’cığım, ben sizi çok iyi tanırım. Birbirimizle son defa görüştüğümüz zaman siz artık yirmisine basmıştınız!.. Huyunuzu iyice kavramıştım. Bak annem mektubunda diyor ki: “Duneçka çok şeylere katlanabilir!” Ben bunu biliyordum. Bunu daha iki buçuk yıl önce biliyordum. Ve işte o zamandan beri, iki buçuk yıldır, hep bunu, özellikle “Duneçka’nın çok şeylere katlanabileceğini” düşünüyorum. Bütün sonuçlarıyla bir Svidrigaylov’a katlandıktan sonra, artık onun pek çok şeylere katlanabileceğini kabul etmek gerek. Şimdi de ana kız, fakir aileden alınan ve kocasına minnet duyan bir kadının üstünlüğüne dair —hem de neredeyse daha ilk görüşmelerinde— nazariyeler ileri süren bay Lujin’e de kazanabileceklerini tasavvur ediyorlar… Aklı başında bir adam olmasına rağmen tutalım ki bunu “ağzından kaçırmış” olsun (hoş, belki de, ağzından falan kaçırma değil de, düpedüz karakterini anlatmak düşüncesiyle mahsus söylenmiş olabilir). Ya Dunya, Dunya? Bile bile böyle bir adamla yaşamaya kalkıyor… Dunya, kuru ekmeğini suya katık eder de yine ruhunu pazara çıkarmaz; bir konfor uğruna manevi hürriyetini feda etmez; bir Lujin için

değil, bir Schlezwig- Holstein için bile fena etmez! Hayır, benim bildiğim Dıınya böyle değildi. Ve… tabii bugün de değişmemiştir. Ne diyelim! Svidrigaylov'larda oturmak acıydı. Yılda iki yüz rubleye bütün ömrünce mürebbiye olarak il il dolaşmak da acıdır. Ama ben her şeye rağmen şunu biliyorum ki, kız kardeşim, saygı beslemeyeceği, aralarında hiç bir zaman ortaklaşa bir şey olmasına imkân bulunmayan bir adamla, sadece kişisel çıkarı yüzünden evlenerek ruhunu ve manevi varlığını alçatmadansa, zenci olarak bir plântöre, ya da Litvanyalı olarak Baltık Almanlarından birine satılmayı tercih eder. Hatta şu Lujin denilen zat som altından ya da halis pırlantadan bile olsa, kız kardeşim onun meşru metresi olmaya asla razı olmaz!..

Peki, o halde şimdi niçin razı oluyor? Bunun sebebi ne? Bu bilmeceyi nasıl çözmeli? Mesele apaçık: kız kardeşim kendisi için, kendi rahatı için, hatta kendisini ölümden kurtarmak bile bahis konusu olsa, yine kendisini satmaz!.. Ama bir başkası için olursa, bak işte o zaman satar!.. Sevdiği, taptığı bir insan için satar!.. işte, işin bütün sırrı burada: kardeşi için, annesi için kendini satar! Her şeyi satar!.. Oh! biz burada sırası gelince, vicdanımızın sesini boğar, hürriyetimizi, rahatımızı, hatta vicdanımızı, her şeyimizi, her şeyimizi pazara çıkarırız! Sevdiğimiz varlık mutlu olsun da, ne çıkar, varsın hayatımız mahvolsun!.. Üstelik de, Cizvitlerden öğrenilmiş, kendimize has birtakım yargılar uydurur, galiba geçici bir zaman için kendimizi yatıştırır, gayeye ulaşmak için gerçekten böyle davranmak gerektiğine kendimizi inandırırız. İşte biz böyleyiz ve her şey gün gibi apaçık! Burada sözü edilen ve ilk plânda duran zatın, Rodion Romanoviç Raskolnikov'dan başkası olmadığı besbelli. Başka türlü nasıl olur? Böyle davranmakla onu mutlu kılabilir, üniversitede okutabilir, Lujin'in ortağı yapabilir, bütün geleceğini temin edebilir… Ne belli, belki de sonraları, zengin, itibarlı, saygıdeğer bir adam da olur… Hatta, hatta meşhur bir adam olarak da gözlerini hayata kapayabilir!.. Ya annem? Onun sevgili Rodya'cığından, ilk

göz ağrısından başkasını gözü görmez!.. Böyle bir ilk göz ağrısı için, hatta Dunya gibi de olsa, bir kız feda edilmez mi? Ah sevgili ve insafsız yürekler!.. Hem durun bakalım: bu şartlar altında Soneçka'nın kaderine boyun eğmiş olmuyor muyuz? Soneçka, Soneçka Marmelâdova, dünya durdukça hiç ölmeyecek olan Soneçka!.. İkiniz de fedakârlığınızın derecesini iyice ölçtünüz mü? Bunu yaptınız mı? Gücünüzü tarttınız mı? Menfaatinize uygun mu? Yaptığınız akıllıca bir iş mi? Lujin'le birleşince bahtınızın, Soneçka'nın bahtından hiç de iyi olmayacağını bilmem biliyor musunuz, Düneçka? Annen: "Burada herhangi bir sevgi bahis konusu olamaz!" diye yazıyor. Ya sevgiden başka saygı da olamazsa, tam tersine nefret, küçümseme, tiksinti varsa o zaman ne olacak? O zaman, yine demek ki temizliğe dikkat etmek gerekecek… Öyle değil mi? Bu temizliğin ne demek olduğunu anlıyor musunuz? Bir Lujin temizliğinin, Soneçka temizliğinden hiçbir farkı olmadığını, belki de, ondan kötü, ondan iğrenç, ondan bayağı bir temizlik olduğunu anlıyor musunuz? Çünkü Düneçka, siz nihayet daha yüksek bir konforu hesaba katarak bunu yapıyorsunuz, halbuki öte taraf için iş, düpedüz açlıktan ölmemek meselesidir. "Düneçka, bu temizlik çok, çok pahalıya mal olur!" Ya bu yükü kaldıramaz da sonra pişman olursanız? O zaman bunun arkasından ne acılar, ne üzüntüler, ne beddualar, herkesten gizlenmiş ne göz yaşları gelecektir. Çünkü siz Marfa Petrovna değilsiniz ki!.. Ya o zaman anneniz ne yapar? O daha şimdiden üzüntü ve ıstırap içinde. Yarın, her şeyi bütün çıplaklığıyla gördüğü zaman ne yapacak? Ya ben ne hale gelirim? Kuzum siz beni ne sandınız? Hayır, Duneçka, ben sizin fedakârlığınızı istemiyorum. Sizin de istemiyorum anne!.. Ben sağ kaldıkça bu iş olmayacak, evet olmayacak!.. Ben kabul etmiyorum!"

Raskolnikov birdenbire kendine gelerek durdu.

"Bu iş olmayacak! İyi ama bunun olmaması için sen ne yapacaksın? Yasak mı edeceksin? Ne hakla? Kendinde böyle bir hak görebilmen için,

kendi hesabına onlara ne vaat edebilirsin? Tahsilini bitirip bir iş sahibi olduğun zaman, bütün geleceğini, bütün varlığını onlara bağlamayı mı? Biz bu sözleri çok dinledik; hem bunlar geleceğe ait şeyler… Ya şimdi? Hemen şimdi oturup bir şeyler yapmak gerek, bunun farkında mısın? Hâlbuki sen şu anda ne yapıyorsun? Onları soymakla meşgulsün!… Onlar bu paraları yılda aldıkları yüz ruble emekli aylığından, Svidrigaylov'lardan, rehinden tedarik ediyorlar… Ey onların kaderini avucunda tutan Olimpos tanrısı, geleceğin milyoneri, sen onları bu Svidrigaylov'lardan, Afanasi İvanoviç Vahruşin'lerden nasıl koruyacaksın? On yıl sonra mı? Ama bu on yıl içinde annen atkı örmekten, belki de gözyaşı dökmekten gözlerini kaybedecek, oruç tutmaktan vücudunu yıpratacak! Ya kız kardeşin? On yıl sonra veya bu on yıl içinde kız kardeşinin ne hale gelebileceğini hele bir düşün bakalım? Tahmin edebiliyor musun?"

Bu sorularla, hatta biraz da zevk duyarak, kendini böylece azaba sokuyor ve kızdırıyordu. Ama bu sorular onun için yeni ve işitilmemiş şeyler değildi; hepsi de eski, çözülme zamanları çoktan gelmiş meselelerdi. Nice zamandır bunlar kendisini üzüyor, yüreğini parçalıyordu. Bütün bu şimdiki can sıkıntıları çoktandır içine doğmuş, büyümüş, birikmiş ve son zamanlarda olgunlaşarak, yoğunlaşarak mutlaka çözülmesi gereken ve yüreğiyle dimağına acı veren, müthiş, korkunç, fantastik bir mesele halini almıştı. Şimdi ise annesinin mektubu birdenbire bir yıldırım gibi onu vurmuştu. Meselenin çözülmesi mümkün değildir diye kuru birtakım düşüncelerle çırpınmanın, elini kolunu bağlayıp acı çekmenin, şu anda yersiz olduğu apaçık bir şeydi. Mutlaka bir şeyler yapmak, hem de şimdi, hemen bir şeyler yapmak gerekti. Ne olursa olsun bir şeyler yapmak için bir karar vermeli, ya da…

Raskolnikov birdenbire öfkeyle bağırdı: "Ya da büsbütün yaşamaktan vazgeçmeli, tevekkülle, ebedî olarak kadere boyun eğmeli, her türlü

çalışma, yaşama ve sevme haklarından geçerek içimde bulunan bütün ihtirasları boğmalıyım”

Sonra, ansızın, Marmelâdov’un dünkü sorusunu hatırladı:

“Bir insanın artık gidecek hiçbir yeri olmaması ne demektir, anlıyor musunuz, muhterem efendim, anlıyor musunuz? Çünkü her insanın hiç olmazsa gidebileceği bir yeri olması gerekmez mi?”

Raskolnikov birdenbire ürperdi: yine dünkü düşüncelerden bir tanesi yeniden kafasında canlanmıştı. Ama onun ürperişi, bu düşüncenin tekrar kafasında canlanmış olmasından ileri gelmiyordu. Çünkü zaten bu düşüncenin kafasında mutlaka “canlanacağını” biliyor, önceden seziyor ve bekliyordu. Sonra bu düşünce hiç de dünkü düşüncelerden biri değildi. Ama arada şu fark vardı: bundan bir ay önce, hatta daha dün, bu düşünce bir hayalden başka bir şey değildi. Ama şimdi… Şimdi bu düşünce bir hayal olarak değil de, yeni, korkunç ve hiç tanımadığı bir biçimde ortaya çıkıyordu. Raskolnikov, birdenbire, kendisi de bunu anladı. Kan beynine hücum etti, gözleri karardı.

Acele acele etrafına bakındı, bir şeyler aradı. Oturmak ihtiyacını duymuş, bir sıra arıyordu. Bu sırada K… bulvarından geçmekteydi. Yüz adım ileride gözüne bir sıra ilişti. Olanca hızıyla yürümeye başladı. Ama yolda, birkaç dakika için bütün dikkatini çeken, küçük bir olay başından geçti.

Sıranın bulunduğu tarafa bakarken, yirmi adım kadar ileride yürümekte olan bir kadın fark etti. Şimdiye kadar karşılaştığı başka şeylere olduğu gibi, önce bu kadına da hiç dikkat etmemişti: Nitekim birçok seferler, geçtiği yolların hiç farkında olmadan evine döndüğü olmuştu. Böyle yürümek, onda bir alışkanlık haline gelmişti. Ama şu önünden gitmekte olan kadının, daha ilk bakışta göze çarpan öyle tuhaf bir hali vardı ki, delikanlı yavaş yavaş — önce biraz sıkılarak, âdeta isteksizce, ama sonra

gittikçe artan bir merakla — onunla ilgilenmeye başladı. İçinde birdenbire, bu kadındaki tuhaf halin bilhassa neden ileri geldiğini anlamak isteği uyandı. Bir defa o, bir kız, hem de çok genç bir kız olsa gerekti. Bu sıcakta, başı açık, şemsiyesiz, eldivensiz, âdeta gülünç denecek biçimde kollarını sallayarak, yürüyordu. Üstünde adi cinsten ipekli bir elbise vardı. Ama bu elbise de çok tuhaf bir biçimde giyilmiş, zorla iliklenmiş ve arka tarafta, tam bel üzerinde, etekliğin başladığı yerden yırtılmıştı. Buradan koca bir kumaş parçası ayrılmış, sallanarak sarkıyordu. Çıplak boynuna küçük bir boyun atkısı atmıştı; ama atkı da yan ve biçimsiz bir şekilde sallanıyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, kız, sendeliyordu, hatta dört bir yana yalpa vurarak, sarsak adımlarla yürüyordu. Bu karşılaşma, nihayet, Raskolnikov'un bütün dikkatini çekmişti. Tam sıranın yanında kıza yetişti. Ama kızcağız, sıranın yanına varınca, kendisini hemen bir köşeye bırakıverdi. Herhalde fazla yorulmuş olacak ki, başını sıranın arkalığına dayadı ve gözlerini yumdu. Delikanlı kıza dikkatle bakınca, onun adamakıllı sarhoş olduğunu hemen anladı. Manzara öylesine çirkin ve garipti ki, Raskolnikov bir an yanılıp yanılmadığını düşündü. Karşısında on altı, hatta belki de ancak on beş yaşlarında çok genç, beyaz, ince, küçücük, ama alev alev yanan ve âdeta şişmiş gibi duran bir yüz vardı. Kızcağız galiba hiçbir şeyin farkında değildi. Ayak ayak üstüne atmış, ama bir bacağını gerektiğinden fazla açmıştı. Bütün bu hallerden, kızın sokakta bulunduğunu fark etmediği anlaşılıyordu.

Raskolnikov ne oturuyor, ne de gitmek istiyordu. Şaşkın şaşkın kızın önünde duruyordu. Bu bulvar her zaman tenha olur; şimdi ise bu öğle sıcağında burada hemen hemen kimsecikler yoktu. Yalnız on beş adım kadar ileride, bir yanda, bulvar kenarında bir bay duruyordu. Her halinden, belli bir maksatla kıza yaklaşmaya can attığı anlaşılıyordu. O da kızı uzaktan görüp arkasından koşmuş olacaktı. Ama Raskolnikov ona engel olmuştu. Adam, göstermemeye çalışarak Raskolnikov'u öfkeli öfkeli sü-

züyor ve bu pejmürde kılıklı, can sıkıcı delikanlının defolup gitmesini, sıranın kendisine gelmesini sabırsızlıkla bekliyordu. İş meydandaydı. Otuz yaşlarında, etine dolgun, kanlı canlı, al yanaklı, kesik bıyıklı, pembe dudaklı çok şık giyinmiş bir adamdı bu. Raskolnikov fena halde öfkelendi. Bu şişman züppeye, nasıl olursa olsun, hakaret etmek için, birdenbire içinde bir istek duydu. Bir an için kızdan ayrılarak bu zata yaklaştı. Yumruklarını sıkarak ve öfkeden köpürmüş dudaklarıyla acı acı gülümseyerek:

— Hey Svidrigaylov, burada işiniz ne? diye bağırdı.

Öteki, kaşlarını çatarak kibirli bir hayretle ser sert sordu:

— Bu ne demek böyle?

— Buradan defolup gidiniz, demek!..

— Bunu ne cesaretle söylüyorsun, külhani!.. diye çıkıştı ve elindeki kırbacı salladı.

Raskolnikov, bu iri yarı adamın, kendisi gibi iki kişinin hakkından gelebileceğini bile hesaba katmadan, yumruklarını sıkarak üzerine atıldı. Ama işte tam bu sırada, biri onu arkasından kıskıvrak yakaladı. Bir polis aralarına girmişti:

— Bırakın baylar, böyle umumi bir yerde dövüşmeyin! dedi. Sonra Raskolnikov’un pejmürde kılığına bakarak, sert bir sesle ona döndü: Ne istiyorsunuz? Siz kimsiniz?

Raskolnikov dikkatle polise baktı. Şakakları, bıyıkları kırlaşmış, zeki bakışlı yiğit bir asker yüzüyle karşılaştı. Delikanlı polisi elinden yakalayarak:

— Hah, diye bağırdı, benim de size ihtiyacım var. Ben eski üniversite öğrencisi Raskolnikov.

Sonra, şişman züppeye hitap ederek:

— Bunu siz de öğrenebilirsiniz, dedi. Yine polise dönerek ilâve etti: Lütfen benimle geliniz, size bir şey göstereceğini!

Polisi elinden tutarak kızın oturmakta olduğu sıraya doğru sürükledi.

— Baksanıza, kör kütük sarhoş. Az önce bulvardan geliyordu: kim bilir kimdir, ama bir sokak kadınına benzemiyor. Bir yerde içirip tuzağa düşürmüş olsalar gerek; akla ilk gelen bu. İlk defa… Anlıyor musunuz? Sonra da sokağa atıvermişler… Baksanıza, elbisesi nasıl yırtılmış, sonra da ne biçim giydirilmiş… Zaten kendisi giyinmemiş, başkaları giydirmiş… Hem de tecrübesiz bir el, bir erkek eli giydirmiş… Apaçık bir şey… Şimdi de şu yana bakınız: kendisiyle az önce dövüşmeye kalkıştığım bu züppeyi hiç tanımam. Onu ilk defa görüyorum. O da kızı yolda giderken görmüş olacak… Bakıyor ki kız sarhoş, hiçbir şeyin farkında değil… Onun bu halinden faydalanarak, kızcağızı eline geçirmek, bir yerlere götürmek hevesiyle yanıp tutuşuyor… Muhakkak bu böyledir. Yanıltmadığıma inanınız!.. Kızın peşi sıra nasıl gittiğini, onu nasıl gözetlediğini gözümle gördüm. Ama işte ben engel oldum, şimdi gitmemi bekliyor. Bakınız, şimdi biraz uzaklaştı, sigara sarar gibi görünerek duruyor… Onun bu isteğine nasıl engel olsak? Nasıl etsek de bu kızcağızı evine yollasak!.. Hele bir düşünün bakalım!

Polis bir anda her şeyi anladı, kavradı. Şişman zatın meramı açıktı. Geriye bu kız kalıyordu. Polis, kızı daha yakından görmek için üzerine eğildi. Yüzünün çizgilerinde çok içten bir acıma belirdi. Başını sallayarak:

— Ah ne yazık! diye söylendi. Tamamıyla çocuk!.. Kandırdıkları besbelli!..

Sonra kıza seslenerek:

— Küçük hanım, küçük hanım, dedi. Nerede oturuyorsunuz?

Kızcağız yorgun, mahmur gözlerini açtı. Kendisine soru soranlara alık alık baktı, onları kendisinden uzaklaştırmak isteyen bir davranışla elini salladı.

Raskolnikov:

— Bana bakın, dedi (ceplerini araştırarak bulabildiği yirmi köpeği çıkardı). Şunu alın, bir araba tutup söyleyeceği adrese şu kızcağızı götürmesini tembih edin! Ah şunun bir adresini öğrenebilsek!

Polis parayı aldıktan sonra yeniden kıza seslenmeye başladı:

— Küçük hanım, küçük hanım, Ben şimdi bir araba tutup sizi kendim götüreceğim. Ama nereye götürmekliğimi emrediyorsunuz? Ha? Nerede oturuyorsunuz?

Kız:

— Defolun, amma da sırnaşık şeyler, ha! diye söylendi, yine eliyle, onları kendisinden uzaklaştırmak isteyen bir hareket yaptı.

Polis:

— Ah ne kadar da fena!.. Ah ne kadar da ayıp, küçük hanım, ne kadar ayıp!.. diye söylendi ve hoşnutsuzluk, acıma, utanma gösteren bir hal ile yine başını salladı. Sonra Raskolnikov’a dönerek:

— Al sana bir mesele!.. diye ilâve etti.

Göz ucuyla de delikanlıyı tekrar tepeden tırnağa kadar süzdü: böyle paçavralar içinde olduğu halde çıkarıp para versin, herhalde Raskolnikov da ona garip görünmüş olacaktı.

— Siz ona buradan uzakta mı rastladınız? diye sordu.

— Söyledim ya: şuracıkta, bulvarda, yalpa vura vura önümden gidiyordu. Sıranın yanına gelince, yığılıverdi.

— Aman Yarabbi, ortalıktaki şu hayâsızlığa bak!.. Bacak kadar kız böyle sarhoş olsun!.. Herhalde onu kirletmiş olacaklar!.. Baksanıza, entarisi de yırtılmış… Ortalığı alabildiğine bir hayâsızlık kaplamış… Kim bilir, belki de fakir düşmüş iyi bir aile kızıdır. Şimdi böyleleri pek çok. Görünüşte ne de olsa nazlı bir kıza benziyor, âdeta bir küçük hanım.

Polis tekrar kızın üzerine eğildi. Belki onun da böyle, hal ve davranışlarında iyi bir terbiyenin ve şuradan buradan alınmış çeşitli modaların izlerini taşıyan "âdeta bir küçük hanım gibi nazlı" kızları vardı.

Raskolnikov:

— Hepsinden önemlisi, ne yapıp yapıp şu alçağa fırsat vermemektir, diye çırpınıyordu. Pekâlâ, kıza şimdi ele fenalık edebilir… Meramını yüzünden okumak kabil: baksanıza, namussuz herif buradan bir türlü ayrılmıyor!..

Raskolnikov yüksek sesle konuşuyor ve eliyle açıkça züppeyi gösteriyordu. Adam, bu sözleri işitti ve tekrar öfkelenir gibi oldu, ama vazgeçti. Sadece Raskolnikov'a hakaret dolu bir bakışla baktı. Sonra, ağır ağır, on adım kadar daha uzaklaşarak tekrar durdu.

Erbaş [Dostoyevski burada "polis" yerine "erbaş" deyimini kullanmış; yazar, belki de polisin erbaşlıktan emekli olduğunu düşünerek böyle yazmıştır. Zaten polis anlatılırken onun "yiğit bir asker yüzü" taşıdığı belirtilmişti.], düşünceli bir eda ile:

— Fırsat vermesine vermeyiz ama dedi, kendisini nereye götüreceğimizi bir söylese… Yoksa…

Yine kıza doğru eğilerek:

— Küçük hanım, küçük hanım!… diye seslendi.

Kız birdenbire gözlerini iyice açtı. Olup bitenlerin farkındaymış gibi, dikkatle etrafına bakındı. Sıradan kalktı, gerisin geriye, geldiği tarafa doğru yürüdü. Eliyle bir defa daha birisini kendisinden uzaklaştırmak isteyen bir hareket yaparak:

— Tuh utanmazlar, nasıl da sırnaşıyorlar diye söylendi.

Hızla, ama yine eskisi gibi, adamakıllı yalpalayarak yürüyordu. Şık zat da, gözlerini kızdan ayırmaksızın, bir başka yoldan kızın peşinden yürüdü.

Polis kesin bir tavırla:

— Hiç üzülmeyin, ona müsaade etmeyeceğim, dedi ve onların arkasından gitti, Sonra içini çekerek yüksek sesle ilâve etti:

— Eh, ahlâk ne kadar da bozulmuş!..

Bu sırada Raskolnikov'a sanki bir şey batmış gibi oldu. Delikanlı bir an içinde değişiverdi. Polisin arkasından:

— Hey bana bak!.. diye seslendi.

Polis dönüp baktı.

— Vazgeçin!.. Hem size ne oluyor? Bırakın!.. (Züppeyi işaret ederek) Bırak da herif eğlensin!.. Hem size ne oluyor?

Bu sözlerden hiçbir şey anlamayan polis, şaşkın şaşkın gözlerini açtı:

— Allah Allah, diye söylenerek elini salladı ve kızla züppenin arkasından yürüdü. Herhalde Raskolnikov'u bir deli veya daha da kötü bir şey sanmış olacaktı.

Yalnız başına kalan delikanlı öfkeyle söylendi :

"Yirmi kopek'imi de aldı götürdü. Varsın öteki heriften de para alsın, kızı da ona peşkeş çeksin!.. Mesele de böylece kapanmış olur. Hem sanki ben ne demeye yardım etmeye kalktım? Ben mi kaldım yardım edecek?

Sonra, yardım etmeye hakkım var mı? Varsınlar birbirlerini çiğ çiğ yesinler, bana ne? Hem yirmi kopek'imi ne cesaretle onlara verdim? Bu para benim mi sanki?"

Bu garip sözlere rağmen yüreğinde büyük bir ağırlık duydu. Boş kalan sıraya oturdu.

Düşünceleri pek dağınıktı. Hem şu dakikada, herhangi bir şey üzerinde düşünmek ona çok zor geliyordu. Şimdi tamamıyla kendinden geçmeyi, her şeyi unutmayı, sonra uyanarak, yeni bir hayata başlamayı isterdi.

Sıranın boş kalan köşesine bakarak:

— Zavallı kızcağız, diye söylendi, kendine gelecek, biraz ağlayacak, sonra annesi işi öğrenecek, ilkin dövecek, sonra da merhametsizce, hakaretle onu hırpalayacak, belki de evinden kovacak… Annesi kovmasa bile, nasıl olsa onun kokusunu alacak bir Darya Frantsovna bulunacak… Ve artık kızımız, orası senin, burası benim deyip, ortalıkta dolaşmaya başlayacak. Sonra hemen hastaneye (annelerinin yanında çok namuslu görünerek sanatlarını gizlice yapanlarda her zaman böyle olur) sonra… Sonra yine hastane… şarap… meyhane… ve yine hastane… Nihayet, iki üç yıl sonra da, henüz on dokuz veya on sekiz yaşlarında iken kötürüm olup çıkacak… Ben sanki böylelerini görmedim mi? Onlar bu hale nasıl düştüler? Hep aynı yoldan geçerek… Adam sen de… Varsın olsun!.. Diyorlar ki, bunun zaten böyle olması lazımmış… Her yıl böyle bir yüzdenin bir yerlere defolup gitmesi gerekiyormuş… Anlaşılan ötekilerine engel olmamak, onların rahatını sağlamak için olsa gerek… Yüzde!.. Doğrusu parlak bir lâf: yatıştırıcı, bilimsel bir lâf… Bir defa yüzde dendi mi, artık korkuya ne hacet!.. Bak meselâ bunun yerine bir başka söz kullanılsaydı o zaman belki de bu kadar güven verici olmazdı. Ya Duneçka da, bugün olmasa bile yarın, bu yüzdenin içine katılıverirse ne olacak?

Raskolnikov ansızın: İyi ama ben böyle nereye gidiyorum? diye düşündü. Garip şey… Ben herhalde bir maksatla sokağa çıkmış olacağım… Mektubu okur okumaz kendimi sokağa attım. Evet, şimdi hatırlıyorum: Vasilyev adasında Razumihin'e gidiyorum. Ama niçin? Razumihin'e gitmek düşüncesi, hele şimdi, nereden aklıma geldi? Şaşılacak şey."

Kendi kendine şaşıyordu. Razumihin, onun eski üniversite arkadaşlarından biriydi. Üniversitedeyken, Raskolnikov'un hemen hiç arkadaşı olmaması gariptir. Kimseyle görüşmez, kimseye gitmez, kimse de ona gelmezdi. Zaten çok geçmeden herkes ondan yüz çevirmişti. Ne umumi toplantılara, ne konuşmalara, ne de eğlentilere, hulâsa hiçbir şeye asla katılmazdı. Kendine acımadan, delice çalışırdı. Bundan ötürü de onu sayarlardı, ama kimse sevmezdi. Çok fakirdi ve son derece gururluydu. Düşünce ve duygularını kimseyle paylaşmasını sevmezdi: içinde bir şeyler gizliyormuş gibi bir hali vardı. Bazı arkadaşlarında, Raskolnikov'un, gerek fikir gelişimi, gerek bilgi, gerek görüş bakımından hepsinden üstünmüş gibi topuna yüksekten, bir çocuk gözüyle baktığına, arkadaşlarının inanç ve çıkarlarını hor gördüğüne dair bir düşünce vardı.

Razumihin'e gelince, Raskolnikov nedense, onunla dost olmuştu. Daha doğrusu dost olmak değil de, onunla daha açık konuşur, düşünce ve duygularını paylaşırdı. Zaten Razumihin'e karşı başka türlü de davranılamazdı. Çünkü o pek neşeli, açık kalpli, saf denecek kadar temiz yürekli bir delikanlıydı. Bununla, beraber bu saflığın altında bir derinlik, bir asalet gizliydi. En iyi arkadaşları bunu anlıyor, hepsi de onu seviyordu. Gerçekten de bazen saf görünmesine rağmen hiç de aptal değildi. Uzun boyu ile, zayıf vücuduyla, kötü tıraşıyla, siyah saçlarıyla, ilk bakışta dikkati çekerdi.. Bazen gürültü patırtı ederek hadiseler çıkarır, bir Herkül etkisi yapardı. Bir gece arkadaşlarıyla dolaşırken, bir yumrukta 1,88 boyunda bir polisi yere sermişti. Aşırı derecede içki içebilir, ama ağzına bir damla koymadan da olabilirdi. Bazen aşırı denecek derecede maskaralık ettiği

halde, hiç maskaralık etmeden de durabilirdi. Razumihin'in dikkati çeken yanlarından biri de hiçbir başarısızlık karşısında yılmaması, en kötü durumlarda bile umutsuzluğa düşmemesidir. Bir damın üstünde yatıp kalkabilir, en müthiş açlığa, en şiddetli soğuğa bile katlanabilirdi. Çok fakirdi; yalnız kendi emeğiyle, yaptığı ufak tefek işlerden eline geçen parayla geçinirdi. Geçimi için para çıkarabileceği bin bir kaynak bilirdi. Bir yıl bütün kışı sobasız geçirmiş, soğukta daha güzel uyuduğunu iddia ederek bunun daha iyi olduğunu bile söylemişti. O da şu sırada, ama geçici bir zaman için, üniversiteyi bırakmak zorunda kalmış, tekrar devam edebilmek umuduyla, her çareye başvurarak durumunu düzeltmeye koyulmuştu. Raskolnikov, dört aydır ona uğramamıştı. Razumihin ise onun evini bile bilmiyordu. Bundan iki ay önce yolda birbirlerine rastlamışlardı. Ama Raskolnikov başını çevirmiş, hatta Razumihin kendisini görmesin diye yolun karşı tarafına bile geçmişti. Razumihin onu görmekle beraber, dostunu rahatsız etmek istemediği için, görmemezlikten gelmişti.

V

Raskolnikov hatırlamaya çalışarak:

"Gerçekten de daha geçenlerde Razumihin'den bana bir iş, bir ders falan bulmasını rica etmek istemiştim, diye düşünüyordu. Ama şimdi bana ne yolda yardım edebilir? Bana ders bulduğunu, hatta eğer varsa, benimle, son kopeğini de paylaştığım tutalım… Ben de bu parayla kundura, elbise satın alarak ders verebilecek hale geleyim… Hım… Hım… Peki ya, sonra ne olacak?.. Üç beş kopekle ben ne yapabilirim? Bana şimdi lâzım olan bu mu? Benim şimdi Razumihin'e gitmekliğim gerçekten de gülünç bir şey…"

Şu anda Razumihin'e niçin gittiği meselesi, onu gerektiğinden çok korkutuyordu. Raskolnikov, görünüşte pek tabii olan bu davranıştan büyük bir kaygı ile, kendisi için uğursuz birtakım manalar çıkarmaya çalışıyordu.

Kendi kendine hayretle soruyordu: “Bütün işleri yalnız Razumihin’le düzeltmek isteyişim, bütün kurtuluş umudunu Razumihin’e bağlamış olmaklığım kabil mi?”

Raskolnikov düşünüyor ve alnını ovuşturuyordu. Tuhaf değil mi, uzun düşüncelerden sonra, âdeta beklemediği bir anda, birdenbire, hemen hemen kendiliğinden, aklına çok garip bir düşünce geldi. Birdenbire, âdeta kesin bir karar vermiş gibi, çok sakin bir eda ile konuşmaya başladı :

“Hım… Evet, Razumihin’e gideceğim, dedi. Razumihin’e gideceğim. Bu muhakkak… Ama şimdi değil. Ben ona… o işten sonra, hemen ertesi gün gideceğim… O iş olup bittikten ve her şey yeni bir düzene girdikten sonra gideceğim…”

Ve birdenbire aklını başına topladı. Oturmakta olduğu sıradan fırlayarak: “O işten sonra mı? diye haykırdı. Gerçekten o iş olacak mı? O işin olması kabil mi?..”

Oturduğu sıradan ayrılarak hemen hemen koşarcasına yürümeye başladı. Geri dönüp evine gitmek üzereyken eve dönmek ona, birdenbire pek iğrenç göründü. Bütün bunlar bir aydan beri orada, o köşede, o korkunç dolapta olgunlaşmamış mıydı? Gözünün gördüğü yere, rastgele yürüdü.

Asabi ürpermesi bir sıtma nöbeti halini aldı. Hatta vücudunda bir titreme duydu; bu sıcakta üşümeye başladı. Âdeta kendini zorlayarak, hemen hemen şuursuzca, bir iç zorunluluğun etkisiyle ve şiddetli bir oyalanma ihtiyacıyla, her rastladığı şeyi incelemeye kalkıştı. Ama bunu pek de başaramıyor, her an, kendi dünyasına dalıyordu. Yine ürpererek başını kaldırıp etrafına bakındığı zaman, o anda ne düşündüğünü, hatta nereden geçmekte olduğunu bile hemen unutuyordu. Bütün Vasilyevski Ostrov’u böylece geçti, küçük Neva’ya çıktı, köprüden geçti ve Ada yolunu tuttu. Şehrin tozunu, kirecini, insanı sıkan ve boğan kocaman evlerini görmeye alışık olan Raskolnikov’un yorgun gözlerine, yeşillik, serinlik, önce hoş

göründü. Burada ne o boğucu sıcak, ne o pis koku, ne de meyhaneler vardı. Ama çok geçmeden bu yeni, bu hoş duygular da hastalıklı ve sinirlendirici bir hal aldı. Bazen, yeşillikler içinde kaybolmuş, rastgele bir villânın önünde duruyor, parmaklıklar arasından, uzakta, balkonlarda, taraçalarda şık giyinmiş kadınları, bahçede koşuşmakta olan çocukları seyrediyordu; en çok dikkatini çeken çiçeklerdi. Gözleri her şeyden çok bunlar üzerinde duruyordu. Şık arabalara, ata binmiş kadınlara, erkeklere de rastlıyordu. Delikanlı meraklı bakışlarla bunları izliyor ve daha gözden kaybolmadan unutuveriyordu. Bir aralık durakladı ve paralarını saydı. Otuz kopeğe yakın parası olduğunu anladı: "Yirmi kopek polise üç kopek de mektup için Nastasya'ya verdim. Demek ki dün gece Marmelâdov'lara kırk yedi veya elli kopek vermiş oluyorum" diye düşündü. Paralarını herhalde bir maksatla saymış olacaktı. Ama cebinden niçin çıkarmış olduğunu bile pek çabuk unuttu. Bunu, bir koltuk meyhanesini andıran bir aşçı dükkânının önünden geçerken hatırlamış ve karnının acıktığını hissetmişti, içeri girerek bir kadeh votka içti ve bir sandviç yedi. Sandviçi dışarıda bitirdi. Çoktandır votka içmemişti. Topu topu bir kadeh içmiş olmasına rağmen, içki hemen tesirini gösterdi. Ayakları birden ağırlaştı, müthiş uykusu geldi. Evinin yolunu tuttu. Ama Petrovski Ostrov'a gelince yorgunluktan bir adım atacak mecali kalmadı. Durakladı, yoldan ayrılarak koruluğa daldı ve çimenler üstüne uzanıp hemen uyudu.

Hastalıklı hallerde rüyalar çok defa, fevkalâde keskin ve canlı çizgileriyle, gerçeğe çok uygun oluşlarıyla dikkati çeker… Bazen tablo, tüyleri ürpertecek kadar korkunçtur, ama mizansen ve bütün düşünce silsilesi, gerçeğe öylesine uygun, sanat bakımından bütün tabloya ahenk teşkil eden ince ve beklenmedik ayrıntılarla öylesine doludur ki bu rüyayı gören insanın, hatta Puşkin veya Turgenyev gibi bir sanatçı bile olsa, uyanıkken bunu tasavvur ve icat etmesine imkân yoktur. Bu türlü rüyalar,

bu hastalıklı rüyalar, her zaman hafızalarda uzun bir süre yer eder, zaten bozuk ve sarsılmış olan uzviyet üzerinde derin izler bırakır.

Raskolnikov korkunç bir rüya gördü. Rüyasında, kendi kasabalarındaki çocukluk halini gördü: yedi yaşındaki Raskolnikov, bir bayram günü akşamı, babasıyla beraber şehir dışında dolaşmaya çıkıyor. Hava kurşuni, ortalıkta boğucu bir sıcak var. Yer, tıpkısı tıpkısına hafızasında yer ettiği gibidir. Hatta hafızasında yer eden görünüş, şimdi rüyada gördüğünden çok daha siliktir. Kasaba tabak gibi bir düzlükte görünüyor; etrafta bir söğüt ağacı bile yok… Çok uzaklarda bir yerde, yerle göğün birleştiği çizgide, küçük bir orman karartısı görünmektedir. Kasabanın son bahçesinden birkaç adım ötede bir meyhane vardır; babasıyla dolaşırken, önünden her geçtiği zaman, daima Raskolnikov'un üzerinde fena bir tesir bırakan, hatta bir korku uyandıran büyük bir meyhane… Bu meyhanenin içinde her zaman bağırıp çağıran, kahkahalarla gülen, küfreden, kısık sesle edepsizce şarkılar söyleyen, sık sık da dövüşen bir kalabalık bulunurdu. Meyhanenin yakınlarında her zaman, sarhoş ve korkunç suratlı bir takım insanlar dolaşırdı. Raskolnikov, onlara rastladıkça, babasına sımsıkı sarılır, tir tir titrerdi. Meyhanenin yanındaki yol, daha doğrusu patika, her zaman tozla, hem de siyah bir tozla örtülüdür. Bu yol zikzaklar yaparak uzanır ve üç yüz adım kadar ileride, sağda kasabanın mezarlığını çevirir. Mezarlığın ortasında yeşil kubbeli, taştan bir kilise yükselir. Raskolnikov, yılda bir iki sefer, annesiyle, babasıyla buraya gelir ve yüzünü bile görmediği, çoktan ölmüş olan büyük annesinin ruhuna okunan dualarda hazır bulunurdu. Bu ziyaret günlerinde her zaman, peçeteye sarılı beyaz bir tabak içinde, pirinç ve şekerden yapılmış, üzerine kuru üzümden bir haç gömülmüş bir pasta götürürlerdi. Çocuk bu kiliseyi, çoğu kakmasız olan eski resimleri ve titrek başlı ihtiyar papazı severdi. Üzerine taş dikilmiş olan büyük annesinin mezarı yanında, küçük bir mezar daha vardı. Bu mezar, daha altı aylıkken ölen küçük kardeşinin mezarıydı. Raskolnikov kardeşini de bilmez,

hatırlamazdı. Ama ona böyle bir kardeşi olduğunu söyledikleri için, her mezar ziyaretinde, saygıyla istavroz çıkarır, mezarın başında eğilir ve kardeşinin yattığı yeri öperdi. Gördüğü rüya da şuydu: babasıyla beraber mezarlığa giden yoldan yürüyerek, meyhanenin önünden geçiyorlar… Çocuk, babasının elinden tutmuş, korkuyla meyhaneye bakıyor. Garip bir şey dikkatini çekiyor; bu defa burada güya bir eğlenti var: cicili bicili tuvaletler giymiş esnaf karılarıyla köylü karıları, kadınların kocaları, aşağı tabakadan her çeşit insan kaynaşıp duruyor. Hepsi de sarhoş, hepsi de şarkı söylüyor. Meyhanenin kapısı önünde de bir araba duruyor; ama garip ve tuhaf bir araba. İri katanaların koşulduğu, yük ve şarap fıçıları taşımaya mahsus arabalardan biri. Küçük Raskolnikov, ölçülü adımlarla rahat rahat yürüyen, yüklü halleri yüksüz hallerinden âdeta daha iyiymiş gibi, kendini zorlamadan dağ gibi yükleri çeken, bu uzun yeleli, kalın bacaklı güçlü beygirleri seyretmekten daima hoşlanırdı. Ama şimdi, tuhaf değil mi, bu kocaman arabaya, çelimsiz, halsiz, lagar, demirkırı, zavallı bir köylü beygiri koşulmuştu. Hani şu Raskolnikov’un pek çok defalar gördüğü, büyücek bir odun veya saman yükü altında —hele araba çamurlara veya araba tekerleklerinin açtığı yataklara gömüldüğü zaman— takatten kesilen, bundan ötürü de mujikler tarafından insafsızca kamçıyla dövülen, hatta bazen, pek gaddarca, yüzlerine gözlerine vurulan beygirlerden biriydi. Raskolnikov, bu hayvanları öylesine sever, onlara öylesine acırdı ki, nerdeyse ağlayacak hale gelirdi, annesi de onu her zaman, pencereden uzaklaştırırdı. Ama işte birdenbire bir gürültü koptu: ceketlerini omuzlarına atmış, kırmızılı, mavili gömlekler giymiş, körkütük sarhoş, iri yarı birtakım mujikler, naralar atarak, şarkılar söyleyerek, balalayka çalarak meyhaneden çıktılar. Kalın enseli, havuç gibi kırmızı ve ablak suratlı, gençççe bir mujik:

— Binin, hepiniz binin! diye bağırdı. Hepinizi götüreceğim, binin!..

Bu sözleri, kahkahalar, bağrışmalar kovaladı:

— Bu lâğar beygir mi bizi çekecek?

— Kuzum Mikolka, sen aklını mı kaçırdın? Hiç bu kısrak bozuntusu böyle bir arabaya koşulur mu?

— Kardeşler, bu demirkırı hayvancağız bal gibi yirmi yaşında var.

İlkönce Mikolka, arabaya atlarken:

— Binin, hepinizi götüreceğim, diye tekrar bağırdı. Dizginleri eline alarak bütün heybetiyle öne geçti. Sonra arabadan bağırarak, şunu ilâve etti:

— Bizim doru at az önce Matvey ile gitti. Ama şu kısrak yok mu, kardeşler, yüreğimi tüketmekten başka bir şeye yaramıyor. Onu gebertmekten başka çare yok… Boşuna arpa yiyor!.. Binin arabaya diyorum size!.. Dörtnala koşturacağım!.. Dörtnala koşacak…

Mikolka, demirkırı kısrağı büyük bir hevesle dövmeye hazırlanarak eline kamçıyı aldı. Kalabalığın arasından kahkahalar yükseldi:

— Binin yahu!.. Baksanıza, dörtnala koşacakmış!..

— Bu hayvanın en aşağı on yıldır dörtnala koştuğu yoktur.

— Koşacak ya!..

— Acımayın kardeşler!.. Herkes birer kırbaç alsın, hazırlansın vurmaya!..

— Vay anasını!.. Vur gitsin!..

Hepsi de gülerek, şakalaşarak Mikolka'nın arabasına binerler… Altı kişi binmişti, daha da binebilirdi. Aralarına, şişman, kırmızı yanaklı bir de kadın almışlar. Kadının sırtında koyu kırmızı bir sarafan, başında kenarı inci işleme bir başlık, ayaklarında da kaba köylü kunduraları var. Kadın fındık yiyor, ara sıra da gülüyor. Arabanın etrafındaki kalabalık da gülüyor. Hem doğrusunu isterseniz, iskelet haline gelmiş böyle bir kısrağın bütün bu

kalabalığı dörtnala götürebileceğine kim gülmez?.. Arabada bulunan iki delikanlı da, Mikolka'ya yardım etmek üzere, ellerine hemen birer kırbaç alırlar… "Deh!" diye bir ses duyulur! Lâğar beygir bütün gücü ile arabaya asılır; ama dörtnala koşmak şöyle dursun, adi yürüyüşle bile zor gider… Ancak küçük, kısa adımlar atabiliyor. Bacakları bükülüyor, dolu gibi yağan üç kırbacın vuruşları altında inliyor. Arabadakilerle arabanın dışındakilerin gülüşmeleri iki misline çıkıyor. Mikolka içerliyor, kısrağın dörtnala kalkacağına gerçekten inanıyormuş gibi, müthiş bir öfke içinde kamçılarını sıklaştırıyor.

Kalabalık arasından iştahı kabaran bir delikanlı:

— Kardeşler, bırakın ben de bineyim, diye bağırıyor.

Mikolka :

— Binin!.. Hepiniz binin!.. Hepinizi götürür!.. Onu geberteceğim!.. diye haykırıyor ve kısrağı kırbaçlıyor, kırbaçlıyor… Öfkesinden artık neyle döveceğini bilmiyor.

Çocuk babasına sesleniyor:

— Babacığım, babacığım, bak ne yapıyorlar! Babacığım, zavallı beygiri dövüyorlar!…

Babası:

— Gidelim yavrucuğum, diyor, gidelim… Bu herifler sarhoş… Eğleniyorlar, aptallar… Biz gidelim, sen o yana bakma!..

Çocuğu oradan uzaklaştırmak ister, ama oğlan babasının elinden kurtulur, kendinden geçmiş bir halde beygire doğru koşar. Artık zavallı beygirin hali kötüleşmiştir: solumakta, bir an duraklayıp sonra yine arabayı çekmeye çalışmaktadır. Neredeyse yere yıkılacak…

Mikolka:

— Gebertinceye kadar dövün, diye bağırıyor. Artık iş oraya dayandı. Geberteceğim!..

Kalabalığın arasından bir ihtiyar:

— Sen Hıristiyan değil misin, gulyabani! diye bağırır.

Bir başkası:

— Bu kadarcık bir kısrağın böyle bir yükü çektiği nerede görülmüş? diye ilâve eder.

Bir üçüncüsü:

— Hayvanın pestilini çıkaracaksın! diye bağırır.

— Karışma!.. Mal benim!.. Ne istersem yaparım. Daha binin!.. Hepiniz binin! Mutlaka dörtnala kalkacak, ben böyle istiyorum.

Birdenbire bir kahkaha tufanı kopar ve her şeyi bastırır: birbiri ardınca inen kırbaç vuruşlarına dayanamayan zavallı kısrak, halsizliğine bakmadan çifte atmaya başlar. Hatta ihtiyar bile gülümsemekten kendini alamaz. Doğrusu, böyle bitkin bir kısrağın çifte atması gülünç oluyor, hani!

Kalabalıktan ayrılan iki delikanlı birer kırbaç bulurlar ve yan taraflarından vurmak üzere kısrağın yanına koşarlar.

Mikolka:

— Suratına vurun, gözlerine vurun, gözlerine, diye haykırır.

Arabanın içindekilerden biri:

— Kardeşler, haydi bir şarkı söyleyelim, der…

Hep bir ağızdan edepsizce bir şarkı tuttururlar; ıslıkların temposunda bir tef sesi duyulur. Köylü karısı fındık kırar ve güler.

… Çocuk hayvanın yanına koşar, ön tarafa geçer, hayvanın gözlerine, hem de tam gözlerinin içine nasıl vurduklarını görür. Ağlar. Yüreği kabarır, gözlerinden yaşlar akar. Hayvanı dövmekte olanlardan birinin kamçısı yüzüne çarpar. O bunu duymaz bile… Ellerini ovuşturur, bağırır. Başını sallayan, bütün bu hareketleri ayıplamakta olan ak saçlı, aksakallı ihtiyara koşar. Bir köylü karısı onu elinden tutup uzaklaştırmak ister. Ama çocuk kadının elinden kurtularak yine beygirin yanına koşar. Hayvan son gayretini harcamaktadır. Ama yine çifte atmaya başlar.

Gözlerini kan bürüyen Mikolka:

— Seni gulyabani, seni!.. diye bağırır. Kamçıyı elinden atar, eğilir ve arabanın dibinden uzun, kalın araba okunu çekip çıkarır. İki eliyle ucundan tutarak, zorla lâğar kısrağın başı üzerinde havaya kaldırır.

Etraftan bağrışırlar:

— Zavallının kafasını kıracak!

— Öldürecek!

Mikolka:

— Mal benim, diye bağırır. Var kuvvetiyle araba okunu hayvanın sırtına indirir. Boğuk bir ses duyulur.

Kalabalığın içinden:

— Kamçılayın onu, kamçılayın, sesleri yükselir, ne duruyorsunuz?

Mikolka ise oku bir daha havaya kaldırır, gene olanca gücüyle zavallı hayvanın sırtına indirir. Hayvan arka ayakları üzerine çöker, ama yine sıçrayarak ileri atılır. Arabayı çekmek için canını dişine takarak son kalan takatıyla dört bir yana saldırır. Ama her taraftan ona hücum eden altı kırbaçla karşılaşır. Araba oku yeniden havaya kalkar, üçüncü, sonra dördüncü defa, şiddetle, ölçülü bir biçimde hayvanın sırtına iner. Mikolka

bir vuruşta hayvanı öldüremediği için öfkesinden kudurmuş bir haldedir. Etraftan:

— Amma da it canlıymış ha! diye bağırırlar.

Kalabalığın arasındaki bir meraklı:

— Artık muhakkak yere yıkılır, diye söylenir. Şimdi hapı yutacak!..

Bir üçüncüsü:

— Ne uğraşıp duruyorsunuz, der baltayla bir vuruşta işini bitiriverin!

Mikolka büyük bir öfkeyle:

— Peki, öyle olsun, diye bağırır. Açılın bakayım!

Araba okunu elinden fırlatır. Tekrar arabanın içine eğilir. Bir demir küskü çıkarır:

— Sakının! diye bağırır ve küsküyü olanca gücüyle zavallı beygirine indirir. Bu vuruş, boğuk bir ses çıkarır. Kısrakçağız sallanır, arka ayakları üstüne yıkılır. Arabayı çekmek için bir defa daha ileri atılmak ister. Ama demir küskü yeniden şiddetle hayvanın sırtına iner. Hayvan, sanki dört ayağını birden kesmişler gibi, yere serilir.

Mikolka:

— İşini bitirelim, diye bağırır ve âdeta kendinden geçmiş bir halde arabadan atlar. Suratları kıpkırmızı, sarhoş birkaç delikanlı da kırbaç, sopa, araba oku gibi ellerine geçen şeylerle can çekişmekte olan zavallı kısrağa saldırırlar… Mikolka, hayvanın yan tarafında durarak, elindeki demir küsküyle, boş yere hayvanın sırtına vurmaya başlar. Lâğar beygir başını uzatır, ağır ağır soluyarak ölür.

Kalabalığın arasından:

— Öldürdün işte! diye bağırırlar.

— Ne diye dörtnala koşmuyor?

Mikolka, elinde küskü, gözleri kan çanağına dönmüş bir halde:

— Mal benimdi! diye söylenir.

Âdeta öldürecek başka bir yaratık bulunmayışına üzülüyormuş gibi bir hali vardır.

Kalabalığın içinden:

— Sen gerçekten de Hıristiyan değilmişsin! diyen birçok sesler yükselir.

Ama zavallı çocuk artık kendini kaybetmiş bir haldedir. Bir çığlık atarak kalabalığın arasından beygire kadar kendine yol açar. Hayvanın cansız, kanlı başını yakalar ve öper… Gözlerinden öper, dudaklarından öper… Sonra birdenbire yerinden fırlar, müthiş bir öfke ile küçücük yumruklarını sıkarak Mikolka'nın üstüne atılır. Tam bu sırada da, epey zamandan beri oğlunun arkasından koşmakta olan babası, nihayet onu yakalar ve kalabalığın arasından çekip götürür:

— Haydi, gidelim, gidelim, der. Eve gidelim !..

Çocuk:

— Babacığım, bunlar… niçin… bu zavallı… hayvancağızı öldürdüler? diye hıçkırır. Ama nefesi tutulur, kelimeler, daralmış göğsünden bir feryat halinde çıkar.

Babası:

— Bunlar sarhoş, diye cevap verir, eğleniyorlar… Bizim nemize gerek, biz gidelim!..

Çocuk, kollarıyla babasını kucaklar, ama nefesi tutulur. Soluk almak, bağırmak ister ve uyanır.

Raskolnikov, kan ter içinde, saçları terden ıslanmış bir halde, soluk soluğa uyandı. Dehşet içinde doğruldu. Ağacın altına oturup derin derin nefes alarak:

— Allah'a şükür, sadece bir rüya imiş, diye söylendi. Ama bu ne olsa gerek? Sakın bir nöbet başlangıcı olmasın? Ne korkunç bir rüya!

Bütün vücudu kırılıyor gibiydi. Ruhuna bir kasvet, bir kararsızlık çökmüştü. Dirseklerini dizkapaklarına dayadı, başını avuçları arasına aldı.

"Aman Allah'ım, diye söylendi, hiç olacak iş mi bu, hiç olacak iş mi bu, gerçekten de ben elime bir balta alıp kadının başına indireyim, kafatasını parçalayayım, yapışkan ve ılık kanlar içinde yüzeyim, kilitleri kırarak hırsızlık edeyim, tir tir titreyeyim, yüzüm gözüm kan içinde, elimdeki balta ile bir köşeye saklanayım… Aman Yarabbi hiç olacak iş mi bu?"

Raskolnikov bu sözleri söylerken bir yaprak gibi titriyordu. Tekrar doğrularak âdeta derin bir şaşkınlık içinde devam etti.

— Ama ben ne yapıyorum? Bunu yapamayacağımı ben zaten biliyordum. Şu halde şimdiye kadar niçin kendimi üzdüm? Zaten daha dün, şu… denemeyi yapmaya gittiğim zaman, buna dayanamayacağımı kesin olarak anlamıştım. Şu halde şimdi benim bu halim ne? Şu ana kadar ne diye şüphe etmiştim? Daha dün merdivenden inerken, bunun adi, iğrenç, alçakça, pek alçakça bir şey olduğunu kendim söylemedim mi? Bunu yalnız düşünmek bile gönlümü bulandırdı, beni dehşete saldı.

— Hayır, bunu yapamam, yapamam!.. Hatta bütün bu hesaplarda en küçük bir şüpheye yer kalmadığını, bir ay içinde verdiğim bütün bu kararların gün gibi açık, iki kere iki dört eder gibi doğru olduğunu kabul etsek bile… Hayır, ben bunu yapamam, yapamam! Şu halde nasıl oluyor da ben hâlâ…

Ayağa kalktı. Sanki buraya gelişine şaşmış gibi, şaşkın şaşkın etrafına bakındı ve T. köprüsüne doğru yürüdü. Yüzü sararmıştı, gözleri yanıyordu. Vücudunun her yanında bir halsizlik vardı. Bununla beraber, sanki daha rahat nefes almaya başlamıştı. Nice zamandan beri kendisini ezen o korkunç yükü silkip attığını, ruhunun birdenbire ferahlayıp hafiflediğini hissetti. “Allah’ım, diye yalvardı, bana yolumu göster, ben o melun… hayalden vazgeçiyorum!”

Köprüden geçerken, rahat rahat, sessizce Neva nehrini, kızıl ve parlak güneşin ışıltılı batışını seyretti. Halsizliğine rağmen kendinde yorgunluk bile duymuyordu. Bir aydan beridir yüreğinde zonklayan çıban, sanki birdenbire delinivermişti. Hürriyet, hürriyet!.. Şimdi artık büyüden, sihirbazlıktan, iyi saatte olsunlardan, hayaletlerden kurtulmuştu.

Raskolnikov sonraları bu günleri, bugünlerde başına gelenleri, dakikası dakikasına, saniyesi saniyesine, noktası noktasına hatırladığı zaman bir nokta —aslında hiçbir fevkalâdeliği olmayan, ama sonraları daima ona alınyazısını önceden belirten bir şeymiş gibi görünen bir nokta— kör inanç derecesinde daima onu hayrete düşürmüştür. Bu da şuydu: yorgun, bitkin düştüğü şu sırada, en kestirme, en doğru yoldan evine dönmesi gerekirken, ne diye, gitmesine hiç de lüzum olmayan Samanpazarı yoluyla evine dönmüştü? İşte onun bir türlü anlayıp açıklayamadığı nokta buydu. Yol o kadar sapa olmamakla beraber bu sapalık, apaçık ve tamamıyla lüzumsuzdu. Gerçi, geçtiği yolları hatırlamadan evine döndüğü çok olmuştur. Raskolnikov kendi kendine her vakit sorardı: kendisi için bu kadar önemli, bu kadar kesin tesirli, aynı zamanda tamamıyla rastlantı olan (geçmesi için de hiçbir sebep bulunmayan) Samanpazarındaki bu karşılaşma, ne diye şimdi, hayatının böyle bir saatinde, böyle bir dakikasında, özellikle böyle bir ruh hali içindeyken, bütün kaderi üzerinde en kesin, en son tesiri yapmaktan geri kalmayacak olan bilhassa böyle şartlar içinde olmuştu? Neden? Sanki tesadüf burada ona pusu kurmuştu.

Samanpazarından geçerken saat dokuz sularıydı. Dükkâncılar, barakalardaki, kayıklarda ki satıcılar, ayak satıcıları, dükkânlarını kapıyor veya mallarını derleyip toplayarak, müşterileri gibi onlar da evlerine dağılıyorlardı. Bodrum katlarındaki aşçı dükkânları etrafında, Samanpazarındaki evlerin kirli ve pis kokulu avlularında, hepsinden çok meyhanelerde, çok sayıda, her türlü, her cins esnaf, serseri kılıklı insanlar kaynaşıyordu. Raskolnikov, maksatsız sokağa çıktığı zaman, bütün bu semte yakın sokakları olduğu kadar, belki de daha çok, buralarını da severdi. Onun yırtık pırtık elbisesi burada kimsenin alaycı dikkatini çekmezdi. Burada, hiç kimse ayıplamadan, istenilen kılıkta gezilebilirdi. Tam K… sokağının köşesinde, bir karı koca, iki ayrı sergide iplik, kurdele, mendil, basma ve buna benzer başka birtakım şeyler satıyorlardı. Bunlar da evlerine gitmeye davranmışlar, ama yanlarına gelen bildik bir kadınla lâfa daldıkları için gecikmişlerdi. Bu bildik kadın, Raskolnikov'un, saatini rehine koymak ve denemesini yapmak üzere dün kendisini ziyaret ettiği, en küçük dereceden bir memurun dul karısı tefeci Alyona İvanovna'nın kız kardeşi Lizavetta İvanovna'ydı, ya da herkesin kısaca Lizavetta diye çağırdığı kadındı. Raskolnikov, çoktan beri bu Lizavetta'ya dair epey şeyler bilirdi; hatta kadın da onu biraz tanırdı. Bu, uzun boylu, hantal, tirkek, sessiz, biraz da aptalca, otuz beş yaşlarında, geçkin bir kızdı. Ablası onu tam bir esir gibi kullanırdı. Kızcağız, gece gündüz ablası hesabına çalışır, ondan ödü patlar, hatta ablasından dayak bile yerdi, işte şimdi de, elinde bir çıkın, satıcıyla karısının önünde düşünceli düşünceli durmuş, onları dikkatle dinliyordu. Satıcılar da ateşli ateşli ona bir şeyler anlatıyorlardı. Bu karşılaşmada şaşılacak bir şey olmamakla beraber, delikanlı, birden kadını görünce, aşırı şaşkınlığa benzer bir duyguya kapıldı.

Satıcı, bağıra bağıra:

— Lizavetta İvanovna, diyordu, siz bu işe kendi başınıza bir karar verseniz!.. Yarın yediye doğru gelin. Onlar da bizde olacaklar…

Lizavetta, kararsızlık içindeymiş gibi kelimeleri uzatarak, düşünceli düşünceli:

— Yarın mı? dedi.

Çenesi düşük bir kadın olan satıcının karısı yayvan bir ağızla:

— Alyona İvanovna sizi amma da korkutmuş ha, dedi. Halinize bakıyorum da, sizi bir çocuk sanıyorum. Sonra bu kadın sizin öz ablanız da değil, üvey ablanız. Ama bakın sizi nasıl avucu içine almış:

Kocası karısının sözünü keserek:

— Siz bu seferlik Alyona İvanovna'ya hiçbir şey söylemeyiniz, dedi, işte benim size tavsiyem. Ondan izin almadan bize geliniz!.. Kârlı iş, sonraları ablanız da anlayacak.

— Acaba gelsem mi?

— Yarın, saat yediye doğru. Onlar da gelecek. Bir başınıza bir karar verin!

Karısı:

— Semaveri de demleriz, diye ekledi.

Lizavetta, hâlâ kararsız bir halde:

— Peki, gelirim, dedi ve ağır ağır yürümeye başladı.

Raskolnikov, bu sırada yanlarından geçmiş, bundan ötesini duymamıştı. Konuşulan şeylerin bir kelimesini bile kaçırmamaya çalışarak, belli etmeden, ağır ağır yürümüştü, ilk şaşkınlığı yerine, yavaş yavaş onu bir dehşet kaplamış, sırtında soğuk soğuk ürpermeler dolaşmıştı. Yarın akşam, tam saat yedide, tefeci kocakarının kız kardeşi ve biricik can yoldaşı Lizavetta'nın evde olmayacağını, bu hesapça kocakarının akşamın tam

yedisinde evde bir başına bulanacağını ansızın, hiç beklenmedik bir biçimde, hem de tamamıyla bir rastlantı olarak öğrenmiş oldu.

Evine ancak birkaç adımlık bir yol kalmıştı. Odasına, ölüme mahkûm bir insan haliyle girdi. Hiçbir şey düşünmüyordu, zaten düşünecek bir halde de değildi. Ama artık ne muhakeme, ne de irade serbestliğine sahip olmadığını, her şeye kesin olarak karar verilmiş bulunduğunu, birdenbire bütün varlığıyla hissetti.

Şüphesiz, tasarısını uygulamak için, hatta yıllarca böyle elverişli bir fırsat beklemiş olsaydı, herhalde bu tasarının başarısı bakımından şimdi birdenbire karşısına çıkandan daha güven verici, başarı ihtimali daha çok bir fırsatın çıkmasına imkân olamazdı.

Öldürülmesi tasarlanan falan kocakarının, yarın filân saatte, evinde bir başına, yapayalnız bulunacağını, doğru olarak, büyük bir kesinlik ve en küçük bir tehlikeyle, şüphe uyandıracak herhangi bir soruşturma ve araştırmaya lüzum kalmadan bir gün öncesinden öğrenmek herhalde çok zor bir şey olacaktı.

VI

Sonraları Raskolnikov, satıcıyla karısının Lizavetta’yı evlerine asıl hangi iş için davet ettiklerini bir aralık öğrenmek fırsatını buldu. Mesele çok basitti, ortada hiçbir fevkalâdelik yoktu. Fakir düşmüş dışarlıklı bir aile, hepsi de kadın çamaşırından ibaret olan bazı eşyalarını satıyormuş. Pazara götürüp satmak elverişli olmadığı için, satıcı bir kadın arıyorlarmış. Hâlbuki Lizavetta bu işlerle uğraşıyordu. Sipariş alır, bu gibi işlerin peşinde koşardı. Müşterisi de kalabalıktı. Çünkü çok namuslu bir kadındı. Her zaman da son fiyatı verirdi: bir malın gerçek değeri neyse onu isterdi. Umumiyetle az konuşan, yukarda da söylenildiği gibi, pek sessiz, pek çekingen bir kadındı.

Ama Raskolnikov son zamanlarda kör inançlara kapılır bir insan olmuştu. Bu halin izleri sonraları da onda, hemen hemen silinmez bir şekilde, daha uzun zaman kaldı. Delikanlı bütün bu işlerde, sonraları, daima esrarlı bir hal, acayipliğe benzer bir şey, özel birtakım etki ve rastlantılar görmek eğilimini taşıdı. Daha kışın, Pokoryev adlı bildik bir öğrenci, Harkov'a giderken, lâf arasında bir aralık ona, bir şeyini belki rehine koymak ister diye, Alyona İvanovna adlı bir kocakarının adresini vermişti. Raskolnikov, uzun zaman kocakarıya başvurmak ihtiyacını duymadı. Çünkü ders veriyor, şöyle böyle geçinip gidiyordu. Bir buçuk ay önce bu adresi hatırladı. Elinde, rehine konmaya yarar iki şey vardı: biri, babadan kalma eski bir gümüş saat, ötekisi de, evden ayrılırken, hatıra olarak kız kardeşinin hediye ettiği, üç kırmızı taşla süslü bir altın yüzüktü. Yüzüğü götürmeye karar verdi. Kocakarıyı arayıp buldu. Hakkında esaslı hiçbir bilgisi olmadığı halde, daha ilk bakışta, kocakarıya karşı sonsuz bir nefret duymuştu. Kocakarıdan iki "kaymecik" almış, evine dönerken kötü bir meyhaneye uğramıştı. Bir çay ısmarlayıp oturmuş ve derin birtakım düşüncelere dalmıştı. Tıpkı bir civcivin yumurtadan baş vermesi gibi tuhaf bir düşünce dimağında beliriyor ve onu fazlasıyla meşgul ediyordu…

Hemen yanı başında, başka bir masada, hiç tanımadığı ve hatırlamadığı bir öğrenci ile genç bir subay oturuyordu. Bir parti bilârdo oynamış, şimdi de çay içmeye koyulmuşlardı. Ansızın Raskolnikov, öğrencinin subaya, tefeci bir kadından, küçük bir memurun dul karısı Alyona İvanovna'dan söz açtığını, kadının adresini verdiğini işitti. Bu bile Raskolnikov'a biraz garip göründü: kendisi şimdi oradan geliyordu, hâlbuki tesadüfe bakın ki, burada da o kadından konuşuluyordu. Şüphesiz bu bir rastlantı idi. Ama tuhaf değil mi, kendisi şu anda çok acayip bir etkiden yakasını kurtaramazken, burada bir başkası sanki kendisine azizlik etmek istiyordu: öğrenci birdenbire arkadaşına bu Alyona İvanovna üzerine çeşitli tafsilât vermeye koyuldu.

— İyi bir kadındır, diye anlatıyordu. Ondan her zaman para alınabilir… Bir çıfıt kadar zengindir. Bir defada beş bin ruble verebilir, ama öte yandan bir ruble değerinde bir rehini de almamazlık etmez!.. Bizimkiler ona birçok defalar başvurmuşlardır. Yalnız korkunç bir cadı…

Öğrenci onun ne kadar kötü huylu, ne kadar aksi bir kadın olduğunu, borcunu ödemekte bir gün geciken bir borçlunun, rehine koyduğu eşyasına nasıl kaybolmuş gözüyle bakması gerektiğini anlatmaya başladı. Kadın, rehine konan eşya değerinin ancak dörtte biri kadar para vermekte, buna karşılık ayda yüzde beş, hatta yüzde yedi faiz almaktaymış…

Öğrenci gevezeliğini artırdı. Bu arada kocakarının Lizavetta adında bir de kız kardeşi olduğunu, bücür cadalozun, en aşağı 1,76 boyunda olan Lizavetta'yı, bir çocuk gibi daima baskı altında tuttuğunu, ona sık sık dayak attığını anlattı. Öğrenci:

— Bu da şaşılacak bir şey, diye bağırdı ve kahkahayla güldü.

Karşılıklı olarak Lizavetta'dan konuşmaya başladılar. Öğrenci büyük bir memnunlukla Lizavetta'dan söz ediyor ve boyuna gülüyordu. Subay ise derin bir ilgiyle onu dinliyordu. Sonra da, çamaşırlarını yamamak üzere bu kadını kendisine göndermesini öğrenciden rica etti.

Raskolnikov, konuşmanın bir kelimesini bile kaçırtmamış, bir anda her şeyi öğrenmişti: Lizavetta, kocakarının küçüğü ve (başka anadan) üvey kardeşiymiş… Otuz beş yaşında kadar varmış. Gece gündüz ablası hesabına çalışır, yemek pişirir, çamaşır yıkarmış… Bundan başka şuna buna dikiş diker, tahta silmeye gider ve bütün kazancını ablasına verirmiş… Kocakarı izin vermeden hiçbir sipariş, hiçbir iş alamazmış… Kocakarı vasiyetnamesini hazırlamıştı; bunu Lizavetta da biliyordu. Bu vasiyetnameye göre evdeki sandalyelerle öteki ev eşyasından başka Lizavetta'ya beş para bile kalmıyordu. Alyona İvanovna bütün parasını, ruhunun ebedî istirahatı için N… ilindeki bir manastıra bırakıyordu.

Lizavetta bir memur ailesinden değildi, küçük esnaf sınıfındandı, vücudu pek biçimsiz, boyu fevkalâde uzundu. Ayakları kocaman, bacakları eğriydi. Her vakit ökçeleri aşınmış keçi derisinden kunduralar giyerdi. Lizavetta daima temiz gezen bir kızdı. Öğrencinin en çok şaştığı ve güldüğü şey, Lizavetta'nın boyuna gebe kalmasıydı.

Subay:

— Ama onun çirkin olduğunu söylemiyor muydun? dedi.

— Evet, öylesine esmer ki, âdeta kadın kılığına girmiş bir askeri andırıyor. Ama biliyor musun, hiç de öyle iğrenç çirkinlerden değil. Yüzüyle gözleri o kadar iyi ki… Hatta fevkalâde iyi… Birçoklarının onu beğenmeleri bunu ispat eder. Öylesine sessiz, öylesine uysal ki; ağzı var dili yok… Her şeye, ama her şeye razı olur. Hele gülüşüne, tatlı bir gülüş bile demek mümkün…

Subay gülerek sordu:

— Yoksa kadın senin de mi hoşuna gidiyor?

Öğrenci:

— Halindeki acayiplik dolayısıyla hoşuma gitti, dedi ve hararetle ilâve etti, hayır ama, bak sana ne diyeceğim: seni temin ederim ki, en küçük bir vicdan azabı duymadan ben şu melun kocakarıyı öldürür ve soyardım.

Subay tekrar güldü, Raskolnikov ise titredi. Bu ne kadar garip bir şeydi!

Öğrenci ateşli ateşli:

— Dur hele, sana ciddî bir soru sormak istiyorum, dedi. Tabii ben şaka ettim. Ama dinle: bir yanda budala, manasız, önemsiz, aksi, hastalıklı, kimseye faydası olmayan, tam tersine, herkese zararı dokunan, niçin yaşadığını kendisi de bilmeyen, yarın nasıl olsa kendiliğinden ölecek olan bir kocakarı var. Anlıyor musun? Anlıyor musun?

Subay, heyecanlanan arkadaşına dikkatle bakarak:

— Peki, peki, anlıyorum, dedi.

Sonunu dinle, öte yanda da, yardım görmediklerinden boş yere ziyan olan genç, körpe güçler var. Hem bu gibiler binlerce; onlara her yerde rastlanılabilir. Kocakarının manastıra adadığı parayla yapılması ve düzeltilmesi kabil olan yüzlerce, binlerce hayırlı iş ve teşebbüs var. Yüzlerce, belki de binlerce varlık doğru yola çıkarılıyor; onlarca aile sefaletten, ahlâk bozukluğuna uğramaktan, fena yola dökülmekten, zührevi hastalıklar hastanesine düşmekten kurtarılıyor… Bütün bunlar da kocakarının parasıyla oluyor. Kocakarıyı öldür, parasını al, sonra da bu parayı bütün insanlığın, herkesin yararına harca!.. Ne dersin, yapacağın binlerce hayırlı işle bu küçük cinayet unutturulamaz mı? Bir varlığa karşı, fena yola dökülmekten, mahvolmaktan kurtarılmış binlerce varlık… Bir ölüme karşı binlerce hayat… Bu bir hesap işi!.. Hem sosyal dengede bu veremli, bu aptal, bu aksi kocakarının hayatının ne değeri olabilir? Herhalde bir bitin, bir hamam böceğinin hayatından daha değerli olmasa gerek… Hatta onlar kadar bile değeri yoktur. Çünkü bu kocakarı zararlı bir yaratıktır. Başkasının hayatına kastediyor: aksi mi aksi; geçenlerde öfkelendiği bir sırada Lizavetta'nın parmağını ısırmış; az kalsın kadıncağızın parmağını keseceklerdi.

Subay:

— Hiç şüphe yok ki, yaşamaya lâyık değil, dedi, ama ne yaparsın, tabiatın işi!

— Ama kardeş, tabiatı düzeltirler, bir yön verirler… Böyle olmasa, insan kör inançlar okyanusunda boğulup giderdi. Yine böyle olmasa, bir tanecik büyük adam olamazdı. "Vicdan, ödev" falan diye birtakım lâflar ediyorlar. Ben vicdana, ödeve karşı hiçbir şey söylemek istemiyorum. Ama bizim vicdan ve ödev anlayışımız nedir? Dur bakalım, ben sana bir soru daha sorayım. Dinle!

— Hayır, sen dur da, şimdi ben sana bir soru sorayım. Dinle!

— Sor bakalım!

— Meselâ sen şimdi çene çalıp hatiplik ediyorsun, ama bana şunu söyle: sen kendi elinle bu kocakarıyı öldürebilir miydin? Evet, mi, hayır mı?

— Pek tabii olarak hayır! Ben burada adalet anlamı bakımından konuştum. Tabii burada benim kişiliğim bahis konusu değildir.

— Kanaatimce, mademki sen bu işi üzerine alamıyorsun, o halde burada herhangi bir adalet de bahis konusu olamaz!.. Haydi, bir parti daha oynayalım!

Raskolnikov müthiş bir heyecan içindeydi. Hiç şüphesiz bütün bunlar, Raskolnikov'un başka biçimler altında ve başka konular içinde olmakla beraber, birçok seferler genç arkadaşlarından dinlemek fırsatını bulduğu, adım başında rastlanan, en alelâde birtakım düşünce ve konuşmalardı. Ama neden bilhassa şu anda, kendi kafasında da harfi harfine aynı düşünceler doğduğu bir sırada, böyle bir konuşma ile böyle bir düşünceyle, karşılaşıyordu? Neden bilhassa şu anda, kafasında kocakarı ile ilgili düşüncelerin filizlendiği bir sırada, kocakarıya dair bir konuşmanın üstüne gelmişti? Bu rastlantı ona her zaman garip görünmüştür. Bu önemsiz meyhane konuşmasının, olayların bundan sonraki gelişmesi bakımından onun üzerinde büyük bir etkisi olmuştu: güya, gerçekten de bu konuşmada, kaderin bir işareti, bir kararı vardı.

*

Raskolnikov, Samanpazarından dönünce kendini divanın üstüne attı ve tam bir saat, hiç kımıldamadan orada oturdu. Bu arada ortalık karardı. Delikanlının mumu yoktu. Zaten ışık yakmak hatırına bile gelmemişti. Bir saat içinde herhangi bir şey düşünüp düşünmediğini hiçbir zaman

hatırlayamadı. Nihayet bundan bir süre önceki nöbet ve titreme yine geldi, divana yatmak da kabil olduğunu büyük bir memnunluk duyarak akıl etti. Çok geçmeden kurşun gibi ağır bir uyku, âdeta ezercesine onu bastırdı.

Görülmemiş derecede uzun ve rüyasız bir uyku çekti. Ertesi sabah saat onda delikanlının odasına giren Nastasya, onu güçlükle uyandırdı. Nastasya, çayla ekmek getirmişti. Çay yine artıktı ve yine kızın kendi çaydanlığıyla getirilmişti.

Kız öfkeyle:

— Hâlâ uyuyor, diye çıkıştı, boyuna uyuyor!

Delikanlı güçlükle doğruldu. Başı ağrıyordu; ayağa kalkmak istedi. Oda içinde bir dolaştı, ama yine divana düştü.

Nastasya:

— Yine mi uyku? diye bağırdı. Yoksa hasta mısın, nesin?

Delikanlı hiç cevap vermedi.

— Çay ister misin?

Raskolnikov, tekrar gözlerini kapayıp duvardan yana dönerek güçlükle:

— Sonra! dedi.

Nastasya bir süre başı ucunda durdu.

— Belki de gerçekten hastadır, diye söylendi, çıkıp gitti.

Saat ikide, elinde çorba olduğu halde yine içeri girdi. Delikanlı, az önce olduğu gibi, yine yatıyordu. Çaya hiç dokunmamıştı. Nastasya'nın biraz canı sıkılır gibi oldu. Öfkeyle delikanlıyı sarsmaya başladı. Tiksinti ile bakarak bağırdı:

— Ne uyuklayıp duruyorsun be?

Delikanlı doğruldu, oturdu. Ama kıza hiçbir şey söylemedi, gözlerini döşemelere dikti. Nastasya:

— Hasta mısın, değil misin? diye sordu. Ama yine hiçbir cevap alamadı. Biraz sustuktan sonra:

— Hiç olmazsa sokağa çıksan, dedi, biraz hava alırdın? Biraz bir şey yemez misin?

Delikanlı zayıf bir sesle:

— Daha sonra, sen git… dedi ve elini salladı.

Nastasya biraz daha durdu, acıyarak delikanlıya baktı, çıkıp gitti.

Delikanlı birkaç dakika sonra gözlerini yukarı kaldırdı; uzun uzun, çaya çorbaya baktı. Sonra da ekmeği aldı, kaşığı aldı, yemeğe başladı. Az ve iştahsız yedi, âdeta mihaniki bir hareketle, üç dört kaşık çorba içti. Baş ağrısı biraz hafiflemişti. Yemeğini bitirdikten sonra yine divana uzandı. Ama artık uyuyamadı. Yüzükoyun, başı yastığa gömülü bir halde, kıpırdamadan yatıyordu. Boyuna birtakım hülyalara dalıyordu. Bu hülyalar da hep tuhaf tuhaf şeylerdi: en çok, Afrika'da, Mısır'da, çölde, bitkili bir alanda olduğunu hayal ediyordu. Bir kervan mola vermiş, develer sessizce yatıyordu. Etraf baştanbaşa palmiye ağaçlarıyla çevrili idi. Herkes yemek yiyor, Raskolnikov ise boyuna su içiyor, hem de, oracıkta, yanı başında şırıl şırıl akan bir ırmaktan içiyordu. Renk renk çakılların arasından, pırıl pırıl tertemiz, yaldızlı kumların üstünden akan buz gibi mavi sular, öylesine serin, öylesine güzeldi ki…

Delikanlı ansızın bir saatin çaldığını açıkça işitti. Ürperdi, kendine geldi, başını kaldırıp pencereye baktı. Saatin kaç olabileceğini tahmin ettikten sonra, sanki biri gelip kendisini divandan çekip koparmış gibi, tamamıyla aklını başına toplayarak, birdenbire yerinden fırladı. Parmaklarının ucuna basa basa kapıya gitti, yavaşça kapıyı aralayarak

merdiveni dinlemeye başladı. Yüreği şiddetle çarpıyordu. Ama merdiven tamamıyla sessizdi; sanki herkes uykuya yatmıştı. Hiç hazırlanmadan, hiçbir şey yapmadan, dünden beri böyle kendinden geçmiş bir halde uyuyabilmiş olması, ona garip ve korkunç göründü. Hâlbuki belki de saat altıyı çalmıştı. Uykunun, uyuşukluğun yerini, birdenbire, tabii olmayan, hummalı, şaşkın diyebileceğimiz bir telâş almıştı. Zaten uzun boylu bir hazırlığa da lüzum yoktu. Hiçbir eksik gedik bırakmamaya, hiçbir şey unutmamaya bütün gücü ile çalışıyordu. Yüreği ise boyuna çarpıyordu. Hem öylesine şiddetle çarpıyordu ki, nefesi daralıyordu. İlkin bir ilmek yapıp paltosuna dikmesi lâzımdı; bu birkaç dakikalık bir işti. Elini yastığının altına soktu, oraya tıkıştırılmış çamaşırlar içinden, eski yırtık pırtık, kirli gömleklerinden birini çekip çıkardı. Bir verşok [Verşok : 4,4 santimetre uzunluğunda bir uzunluk ölçüsüdür.] genişliğinde ve sekiz verşok uzunluğunda bir parça kopardı. Bu parçayı ikiye katladı. Pamuklu, kaim bu kumaştan yapılmış olan bol, sağlam paltosunu (üstüne giydiği biricik paltoyu) sırtından çıkardı ve kopardığı parçayı, iki ucundan, sol koltuğu altına içeriden dikmeye başladı. Dikerken elleri titriyordu. Ama bu işi o kadar iyi becerdi ki, paltoyu tekrar sırtına geçirdiği zaman, dışarıdan hiçbir şey belli olmuyordu, iğneyle ipliği çoktan hazırdı. Bunlar, bir kâğıda sarılı olarak, masanın güzünde duruyordu. İlmiğe gelince, onun kendi icadı çok ustalıklı bir şeydi. Bu ilmek, baltayı asmak için yapılmıştı. Elde balta sokaklardan geçemezdi. Baltayı paltosunun altına gizlese, yine eliyle tutması lâzımdı. Bu da göze çarpardı. Şimdi ise ilmek olduğuna göre, baltayı ağız tarafından asmak yeterdi. Bu durumda balta, yol süresince, içeride, koltuğunun altında, rahatça asılı olarak durabilirdi. Elini paltosunun yan cebine sokarak, sallanmasın diye, baltanın sapından da tutabilirdi. Palto, âdeta bir çuval gibi, çok bol olduğu için, cebinin içinden eliyle bir şeyler tuttuğu dışarıdan belli olmazdı. Delikanlı bu ilmiği on beş gün kadar önce icat etmişti.

Bu işi de bitirdikten sonra, “alaturka” sedirle döşeme arasındaki küçük aralığa parmaklarını sokup sol köşeyi araştırdı ve oradan, bir hayli zaman önce hazırlayıp sakladığı bir rehin çıkardı. Doğrusunu isterseniz bu, hiç de rehin falan değildi. Uzunlukça, genişlikçe, gümüş bir tabakadan farkı olmayan, düzgünce yontulmuş, basit bir tahta parçasıydı. Delikanlı bu tahta parçasını, bir gün gezerken, bir atölye avlusunda tesadüfen bulmuştu. Bir süre sonra tahta parçasına, yine o gün sokakta bulduğu, düzgün, incecik, herhalde bir şeyden kopmuş olan bir demir levha ekledi. Demir levha, tahtadan biraz küçüktü. Bu iki parçayı üst üste koyduktan sonra bunları çaprazlama olarak bir iplikle sımsıkı birbirine bağladı. Sonra da, zarif bir biçimde, temiz beyaz bir kâğıda dikkatle sardı; ince bir sicimle, yine çaprazlama olarak bağladı, bunu da çözülmeyecek şekilde düğümledi. Delikanlının böyle yapmaktan maksadı, kocakarı, paketi çözünceye kadar onu biraz oyalamak, böylece vakit kazanmaktı. Demir levha ise, kocakarının, hiç olmazsa ilk ağızda bu “şeyin” tahta olduğunu anlamaması için, ağırlık olsun diye konmuştu. Bütün bunlar bir süreden beri divanın altında saklı duruyordu. Delikanlı rehini eline alır almaz, ansızın avludan birinin bağırdığı duyuldu:

— Saat altıyı vuralı epey oldu!

— Epey mi oldu? Aman Yarabbi!

Delikanlı kapıya koşarak etrafı dinledi.

Şapkasını yakaladığı gibi, ihtiyatla ve bir kedi sessizliğiyle, on üç basamak merdiveninden inmeye başladı. Şimdi önünde, mutfaktaki baltayı çalmak gibi, yapılması gereken en önemli işlerden biri duruyordu, işi baltayla görmesi lâzım geldiğine çoktandır karar vermişti. Bir de sustalı bahçıvan çakısı vardı. Ama bu bıçağa, hele kendi gücüne hiç güvenmiyordu, işte bunun içindir ki kesin olarak baltada karar kılmıştı. Delikanlının bu işte aldığı bütün kesin kararlar münasebetiyle, sırası

gelmişken bir noktaya işaret edelim: bu kesin kararların garip bir niteliği vardı: kararlar kesinleştikçe delikanlıya daha çirkin, daha manasız görünüyordu. Bütün o ıstıraplı iç didinmesine rağmen, tasarılarının yapılabilir şeyler olduğuna, bir an için olsun, asla inanmamıştı.

Şayet öyle bir şey olsaydı da delikanlı, hiçbir şüphesi kalmayacak biçimde en son noktasına kadar her şeyi çözümleyip kesin bir karara varsaydı, o zaman da galiba, iğrenç, çirkin ve yapılması kabil olmayan şeyler diye her şeyden vazgeçerdi. Ama henüz çözülmemiş duran daha bir yığın nokta ve şüphe vardı. Baltayı nereden tedarik edeceği meselesine gelince, bu basit iş onu zerre kadar düşündürmüyordu. Çünkü bundan kolay bir şey yoktu. Çünkü Nastasya'nın, hele akşamları, evde olmadığı zamanlar pek çoktu: ya konuyu komşuyu dolaşmaya çıkar, ya da bakkala giderdi. Kapıyı da daima ardına kadar açık bırakırdı. Zaten pansiyoncu kadın hep bu yüzden onunla kavga ederdi, işte böyle, vakti gelince, sessizce mutfağa girerek baltayı almak, sonra da, aradan bir saat geçince (her şey olup bittikten sonra) içeri girip baltayı yerine koymak kalıyordu. Ama birtakım aksilikler de hatıra geliyordu: meselâ delikanlının, baltayı yerine koymak üzere, bir saat sonra geldiğini; aksi gibi Nastasya'nın da geri döndüğünü ve mutfakta olduğunu tutalım. Tabii o zaman Nastasya'nın çıkmasını beklemek üzere, geçip gitmek gerekecekti. Hâlbuki bu arada kızın baltayı arayacağı tutması, bulamayınca bağırıp çağırması akla gelirdi, işte sana bir şüphe veya hiç olmazsa şüphe için bir sebep.

Ama bunlar, üzerinde düşünmeye bile başlamadığı ufak tefek şeylerdi. Zaten vakti de yoktu. O, ana meseleyi düşünüyor, ufak tefekleri ise, düşüncelerinin kesinleşmesinden sonraya bırakıyordu. Ama düşüncelerinin kesinleşmesi de, ona, gerçekleşmesi imkânsız bir şey gibi görünüyordu. Hiç değilse o böyle sanıyordu. Meselâ o, bir gün düşünmekten vazgeçeceğini ve düpedüz kalkıp oraya gideceğini bir türlü tasavvur edemiyordu. Hatta geçenlerde yaptığı denemeyi bile (yani, son bir defa daha yeri gözden

geçirmek maksadıyla oraya gidişi) “sanki hayal kurup da ne olacak, gideyim de bir deneyeyim!” gibilerden, gerçekten uzak, sadece bir deneme diye yapmak istemiş, ama dayanamayarak vazgeçmiş ve kendi kendine öfkelenip hemen kaçıp gitmişti. Hâlbuki bu arada, meseleyi ahlâk bakımından çözmek için yaptığı bütün tahliller, görünüşte bitmiş, inancı bir ustura gibi bilenmişti. Artık kendisine yapabileceği şuurlu bir itirazı kalmamıştı. Ama şimdi, açıkça kendisine inanmıyordu. Güya birisi kendisini buna zorluyor ve sürüklüyormuş gibi, sağdan soldan itiraz edilecek noktalar arıyordu. Ansızın çatıp gelen ve her şeye birdenbire karar verdiren son gün, onun üzerinde âdeta mihaniki bir etki yapmıştı; güya biri onun elinden yakalamış, tabii olmayan, karşı durulmaz bir güçle, itirazsızca, körü körüne peşinden sürüklemişti. Âdeta elbisesinin eteğini bir makinenin çarklarına kaptırmış, makine de onu kendine çekmeye başlamıştı.

İlkin —ama bir hayli önceydi— onu şu mesele meşgul etmişti: nasıl oluyor da hemen hemen bütün suçlar böylesine kolay meydana çıkıyor, hemen hemen bütün suçların izleri böylesine çabuk bulunuyordu? Yavaş yavaş çeşitli ve meraklı birtakım sonuçlara vardı. Onun düşünüşüne göre bunun başlıca nedenini, suçu gizlemekteki maddi imkânsızlıklardan çok, suçlunun kendisinde aramak lâzımdı. Suçluya gelince, hemen her suçlu, suç işlerken bir çeşit akıl ve irade zaafına düşüyordu. Hele muhakeme ve soğukkanlılığın en çok lâzım olduğu bir sırada, çocukça, garip bir havailiğe kapılıyordu… Onun kanaatince bu şuurunu kaybediş ve bu irade zaafı, âdeta bir hastalık gibi insanı yakalar, yavaş yavaş gelişerek suçun işlenmesinden az önce en yüksek derecesine varırdı. Bu hastalık, suç işlenirken ve suç işlendikten bir müddet sonra da —adamına göre— aynı şekilde devam eder, sonra da her hastalık gibi geçerdi… Şimdi asıl mesele şu: suçu doğuran hastalık mıdır, yoksa özel mahiyetine göre, suç mu her zaman hastalığa benzer bir şey doğurur? Raskolnikov, henüz kendisinde bunu çözecek bir güç hissetmiyordu.

Bu sonuçlara varınca, kendisinde, tasarladığı işi yaparken, buna benzer hastalıklı değişiklikler olmayacağına, tasarladığı şeyi yaptığı sürece — bilhassa bu davranışı “suç olmadığı” için — şuur ve iradesinin asla zayıflamayacağına karar verdi. Bu son karara varmasını sağlayan düşünce zincirini bir yana bırakıyoruz. Biz zaten bu yolda gerektiğinden çok ileri gittik. Yalnız şunu ilâve edelim ki, işin pratik tarafı, asıl maddi güçlükler, genel olarak onun kafasında tamamıyla ikinci derecede bir rol oynuyordu. Kendi kendine: “Yeter ki, diyordu, bu zorlukların karşısında bütün irade ve aklımı koruyayım, sırası gelince, işin bütün tafsilâtını, en ince noktalarına kadar öğrendiğim zaman bu zorlukların hepsini yenerim…” Ama iş bir türlü başlamıyordu. Kararlarının kesinliğine her zamandan daha az inanmakta devam ediyordu. Ama saati gelince, işler bambaşka, âdeta umulmadık, hatta hemen hemen beklenmedik bir biçim aldı.

Daha merdivenlerden inmeden, çok basit bir şey onu çıkmaza soktu: her zamanki gibi, kapısı ardına kadar açık duran ev sahibinin mutfağı hizasına gelince, Nastasya’nın bulunmadığı sırada ev sahibinin içeride olup olmadığını; içeride yoksa baltayı alırken, bakması ihtimaline karşı oda kapısının iyice kapalı bulunup bulunmadığını önceden anlamak için, ihtiyatla mutfağa bir göz attı. Nastasya’nın bu defa evde ve mutfakta oluşundan başka bir işle de meşgul bulunduğunu; bir sepetten çıkardığı çamaşırları bir ipe serdiğini görünce fena halde şaşırdı. Nastasya delikanlıyı görünce işini bırakarak ona döndü, geçip gidinceye kadar arkasından baktı. Delikanlı başını çevirerek hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi, geçip gitti, işi bozulmuş, baltasız kalmıştı. Raskolnikov’un fena halde canı sıkıldı.

Kapının önüne çıkarken aklından şunları geçiriyordu: “Özellikle şu dakikada Nastasya’nın evde bulunmayacağını nereden, nereden çıkardım? Niçin, niçin, bunun yüzde yüz böyle olduğuna karar verdim?” Acınacak bir duruma düşmüş, âdeta alçalmıştı. Öfkesinden kendi kendisiyle alay edeceği geliyordu. Kör, hayvanca bir öfkeyle köpürmüştü. Kapının önünde

kararsızlık içinde durakladı. Lâf olsun diye, hedefsizce sokağa çıkıp dolaşmayı saçma buluyordu; tekrar eve dönmek de daha çok sinirine dokunuyordu. Kapının önünde, tam kapıcının kapısı açık ve karanlık kulübesi önünde, hedefsizce dururken: “Bu fırsatı ebedî olarak nasıl kaçırdım!” diye mırıldandı. Ve birdenbire irkildi. İki adım ötedeki kapıcı kulübesinde, sağdaki sedirin altında, gözüne parlak bir şey ilişti. Etrafına bakındı: kimsecikler yoktu. Parmak uçlarına basarak kapıcı kulübesine yaklaştı, iki basamak merdiveni indi. Yavaşça kapıcıya seslendi. “Tahmin ettiğim gibi, evde yokmuş! Ama yakınlarda bir yerde, avluda falan olacak… Çünkü kapısı ardına kadar açık!” diye düşündü. Ve hızla baltaya atıldı (gördüğü baltaydı), iki kütük arasından, sedirin altından çekip çıkardı. Dışarı çıkmadan, hemen oracıkta ilmiğe geçirdi, ellerini cebine sokarak kapıcı kulübesinden çıktı. Kimsecikler görmemişti! Garip bir gülümseyişle: “Kul sıkılmayınca hızır imdada gelmezmiş!” diye düşündü. Bu rastlantı onu fevkalâde cesaretlendirmişti.

Şüpheyi çekmemek için yolda, acele etmeden, ağır ağır, temkinli yürüyordu. Gelip geçenlere pek az bakıyor, hatta yüzlerine hiç bakmamaya, elden geldiği kadar dikkati çekmemeye çalışıyordu. Bu sırada şapkasını hatırladı: “Aman Allah’ım! Evvelsi gün param olduğu halde kendime bir şapka alamadım’” diye söylendi. İçinden bir lânet sedası yükseldi.

Dükkânlardan birine, rastgele göz atınca, duvardaki saatin yediyi on geçtiğini gördü. Hem acele etmek, hem de sapa yoldan gitmek lâzımdı: dolaşık yoldan, öte yandan eve varmak daha uygundu.

Eskiden, bütün bu şeyleri hayalinde canlandırdığı zaman, bazen işe başlayınca çok korkacağını sanıyordu. Hâlbuki şimdi pek korkmuyor, hatta hiç korkmuyordu. Üstelik şu anda onu yabancı birtakım düşünceler oyalıyordu. Ama hiçbiri uzun sürmüyordu. Hatta Yusupov parkından geçerken, yüksek fıskiyeler yapılsa, bütün meydanlarda havayı ne güzel serinletirdi,

diye düşündü, bu düşünceyle pek ilgilendi. Sonra, yavaş yavaş, yazlık bahçe, Mars meydanına kadar uzatıldığı, hatta Mihaylovski sarayının bahçeleriyle birleştirildiği takdirde, şehir için çok güzel ve faydalı bir iş yapılmış olacağı inancına vardı. Burada birdenbire onu şöyle bir mesele ilgilendirdi: hele bütün büyük şehirlerde oturanlar, sadece bir zaruret yüzünden değil de, kendi istekleriyle şehrin parksız, fıskiyesiz, çamurlu, pis kokulu, murdar yerlerinde neye oturuyorlar? Bu sırada Samanpazarındaki gezintilerini hatırladı ve bir an kendine geldi: "Amma da saçmalıyorum ha! diye düşündü. İyisi mi hiçbir şey düşünmeyeyim!"

"Herhalde idam sehpasına götürülen mahkûmların akılları, yolda rastladıkları şeylere böyle takılır" düşüncesi bir an, bir şimşek gibi kafasında parladı. Ama bu ışığı hemen kendisi söndürdü. Eh işte artık yaklaşmıştı. İşte ev, işte cümle kapısı… Bir yerlerde bir saat, bir defa çaldı:"Bu ne, yoksa saat yedi buçuk mu? Ama kabil değil… Herhalde bu saat ileridir."

Kapıda talih bir defa daha yüzüne güldü, Bu yetişmiyormuş gibi, sanki mahsus, tam da bu sırada, Raskolnikov, kapının altından yürüdüğü sürece tamamıyla ona siper olan, ot yüklü koca bir araba da önü sıra kapıdan içeri girdi. Araba kapıyı geçip avluya girer girmez, delikanlı da çabucak, sağa sapıverdi. Arabanın öte tarafında birkaç kişinin bağrıştığı, münakaşa ettiği duyuluyordu. Ama onu kimse fark etmemiş, kimseyle de karşılaşmamıştı. Bu dört köşeli büyük avluya bakan pencerelerden birçoğu, bu saatte açıktı, ama o başını kaldırmamış, kendinde bu gücü bulamamıştı. Kocakarının dairesine giden merdiven hemen şuracıkta, kapıdan girer girmez sağdaydı. Delikanlı merdivenlere varmıştı bile.

Biraz soluk aldıktan, atmakta olan kalbini eliyle bastırdıktan sonra, hemen oracıkta, bir defa daha baltasını yoklayıp düzeltti. Sonra, adım başında kulak kabartarak, sessizce, yavaşça merdivenleri tırmanmaya

başladı. Ama bu saatte merdiven de tamamıyla tenhaydı. Bütün kapılar kapalıydı. Kimseyle karşılaşmadı. Gerçi ikinci katta kapısı ardına kadar açık boş bir daire vardı. İçinde boyacılar çalışıyordu. Ama başlarını bile çevirmediler… Delikanlı biraz durakladı, düşündü ve yoluna devam etti: "Bunlar da olmasaydı, tabii daha iyi olurdu, diye aklından geçirdi. Ama onların üstünde daha iki kat var!"

Nihayet işte dördüncü kat… işte kapı, işte karşısındaki daire… Ama boş. Üçüncü katta, tam kocakarının oturduğu dairenin altına rastlayan daire de, bütün belirtilere göre, galiba boştu: küçük çivilerle kapıya tutturulmuş olan kartviziti çıkarmışlar… Demek ki kiracılar gitmiş… Raskolnikov'un soluğu tutuldu. Bir an aklından: "Acaba çekilip gitsem mi?" düşüncesi geçti. Ama bu sorusuna cevap vermedi. Kocakarının dairesini dinlemeye koyuldu: içeride bir ölü sessizliği vardı. Sonra, bir defa daha, merdiven başından aşağılarını uzun uzun ve dikkatle dinledi. Son bir defa daha etrafını gözden geçirdi. Kendini topladı ve bir defa daha, ilmekteki baltayı yokladı. "Yüzüm sarardı mı… Acaba çok mu sarardı? Pek mi heyecanlıyım? Kocakarı işkillidir. Yoksa çarpıntım geçinceye kadar beklesem mi?" diye düşündü.

Ama yüreğinin çarpıntısı bir türlü dinmiyordu. Tam tersine, sanki mahsus yapıyormuş gibi yüreği artan bir hızla çarpıyor, çarpıyor, çarpıyordu. Artık daha fazla dayanamadı. Yavaşça elini çıngırağa uzattı ve çaldı. Yarım dakika sonra, daha kuvvetli olarak bir daha çaldı.

Cevap yok. Boşuna çalmanın hiçbir manası yoktu. Zaten bu, onun işine de gelmezdi. Kocakarının evde olduğu muhakkaktı. Ama kadın işkilliydi ve yalnızdı. Delikanlı onun alışkanlıklarını az çok biliyordu. Kulağını bir defa daha iyice kapıya dayadı. Duyguları mı bu kadar incelmişti, Yoksa gerçekten de bu kadar iyi duyuluyor muydu, tabii bunu kestirmek zordu, ama, birdenbire kulağına, âdeta kilidin sürgüsü üstünde gezen bir elin

dokunuşu, kapıya sürtünen bir eteğin hışırtısı gelir gibi oldu. Birisi sezdirmeden kilidin yanında duruyor ve tıpkı dışarıda duran kendisi gibi, gizlenerek ve galiba da kulağını kapıya dayayarak dışarısını dinliyordu.

Saklandığını belli etmemek için, mahsus kımıldadı ve yüksek sesle bir şeyler mırıldandı. Sonra, üçüncü defa olarak, ama yavaşça, hiçbir sabırsızlık belirtisi göstermeden, ağır ağır kapıyı çaldı. Sonraları bunu hatırlarken, bu dakikanın açıkça, tıpkı tıpkısına hafızasında yer ettiğini anladı ve buna şaştı. Hele zekâsının birden bulutlandığı, vücudunda duygu namına bir şey kalmadığı bir sırada bu kadar kurnazlığı nasıl düşünebildiğine bir türlü aklı ermiyordu.

Bir saniye sonra sürgünün çekildiği duyuldu.

VII

Kapı, yine eskisi gibi, pek az aralandı, yine iki keskin ve kuşkulu göz, karanlığın içinden ona dikildi. Raskolnikov şaşırdı. Az kalsın önemli bir yanlışlık yapacaktı.

Kocakarı kendisiyle yalnız kalmaktan korkar diye çekindiği, görünüşünün de kadına güven vereceğine inancı olmadığı için kapıyı tuttu, kocakarının aklına eser de kapatır diye, kendine doğru çekti. Bunu gören kocakarı kapıyı gerisin geriye kendine çekmedi, ama sürgünün kolunu da bırakmadı, öyle ki, delikanlı, az kalsın kapıyla beraber kocakarıyı da merdivene sürükleyecekti. Kocakarının boylu boyunca kapıda durarak, girmesine engel olduğunu gören delikanlı, doğruca kadının üzerine yürüdü. Kadın korkuyla geri sıçradı. Bir şeyler söylemek istemiş de söyleyememiş gibi bir hali vardı. Gözlerini fal taşı gibi açarak ona bakmaya başladı.

Raskolnikov, elinden geldiği kadar senli benli bir eda ile:

— Günaydın Alyona İvanovna, diye başladı, ama sesi kendisine boyun eğmedi, kesildi ve titredi. Size… şey getirdim… ama, şuraya… ışığa gidelim… daha iyi…

Delikanlı kocakarıyı bir kenara iterek, davetsizce odaya girdi. Kocakarı onun arkasından koştu. Dili çözülmüştü:

— Aman Allah'ım! Ne arıyorsunuz? Siz kimsiniz? Ne istiyorsunuz?

— İnsaf edin Alyona İvanovna!.. Ben tanıdığınız Raskolnikov'um. işte size rehin getirdim… Hani geçenlerde söylemiştim ya!..

Bu sözleri söyledikten sonra kadına rehini uzattı…

Kocakarı rehine bakacak oldu, ama hemen gözlerini davetsiz misafirin ta gözlerinin içine dikti. Delikanlıyı, dikkatle, öfkeli ve kuşkulu bakışlarla süzüyordu. Aradan bir dakika geçti. Delikanlı, kocakarının gözlerinde, âdeta her şeyi anladığını gösteren alaya benzer bir pırıltı görür gibi oldu. Kendini kaybetmekte olduğunu, âdeta korktuğunu, şayet kadın hiçbir şey söylemeden yarım dakika daha kendisine böyle bakacak olursa, oradan kaçacak kadar korktuğunu hissetti.

O da öfkelenerek:

— Sanki tanımamış gibi bana böyle ne bakıyorsunuz? diye birdenbire çıkıştı, işinize gelirse alırsınız, gelmezse ben de bir başkasına götürüp veririm. Kaybedecek vaktim yok!..

Delikanlı bu sözleri söylemeyi düşünmemişti bile. Kelimeler kendiliğinden, birdenbire ağzından dökülüvermişti.

Kocakarı kendini toplamıştı. Misafirin kesin edası, herhalde onu cesaretlendirmiş olacaktı. Rehine bakarak sordu:

— Kuzum ne oluyorsun böyle birdenbire… Nedir bu?

— Geçen sefer söylemiştim ya: gümüş bir tabaka…

Kocakarı elini uzattı:

— Ne kadar da sararmışsınız? Elleriniz de titriyor?

Delikanlı kesik kesik:

— Sıtma, diye cevap verdi, sonra, kelimeleri güçlükle söyleyerek ekledi: yiyecek bir şey olmadıktan sonra ister istemez sararırsın!

Yine dermanı kesiliyordu. Ama verdiği cevap doğru göründü ve kocakarı rehini aldı.

Raskolnikov'a bir defa daha dikkatle bakıp rehini elinde tarttıktan sonra sordu:

— Nedir bu?

— Şey… sigara tabakası… gümüştendir… bir defa bakın!

— Sanki gümüş değilmiş gibi geliyor bana… Amma da sarıp sarmalamışsın ha!..

İpi çözmeye çalışarak ve pencereye, ışığa dönerek (boğucu sıcağa rağmen evin bütün pencereleri kapalıydı) birkaç saniye delikanlıyı tamamıyla bıraktı ve ona arkasını döndü.

Delikanlı paltosunu çözüp baltayı ilmekten kurtardı. Ama büsbütün dışarı çıkarmadı, yalnız sağ eliyle elbisesinin altında tutmakla yetindi. Kollarına müthiş bir dermansızlık gelmişti. Kollarının her geçen saniye, gittikçe uyuşarak ağırlaştığını kendisi de fark ediyordu. Baltayı bırakıp düşürmekten korkuyordu. Birdenbire âdeta başı döner gibi oldu. Bu sırada kocakarı can sıkıntısıyla:

— Buraya böyle ne sarıp sarmalamış! diye söylendi ve Raskolnikov'un bulunduğu yana doğru bir hareket yaptı.

Artık bir an bile kaybetmeye gelmezdi. Baltayı tamamıyla çıkardı, iki eliyle tutup havaya kaldırdı. Ne yaptığının farkında olmadan, hemen hemen kendini zorlamadan, sanki bir makine gibi, baltanın tersini kadının kafasına indirdi. Bu sırada âdeta dermansız bir haldeydi. Ama baltayı indirir indirmez gücü yerine geldi.

Her vakit ki gibi, kocakarının başı açıktı. Âdeti olduğu üzere bol yağla yağlanmış kıra çalan açık renkli seyrek saçları sıçan kuyruğu halinde örülerek, ensesine sarkmış, kemik bir tarak kırığı altında toplanmıştı. Kadın, kısa boylu olduğu için balta tam tepesine inmişti… Kadın, çok hafif bir çığlık atarak, birdenbire bütün vücuduyla yere yığılıvermiş, ama yine de, iki elini başına kaldırmaya vakit bulabilmişti. Kadın bir elinde hâlâ “rehin”i tutmakta devam ediyordu. Delikanlı, bu sırada bütün gücü ile ve hep baltanın tersiyle, bir defa, bir defa daha kadının tepesine vurdu. Devrilen bir bardaktan akar gibi kan boşandı. Kadının vücudu sırtüstü yere yuvarlandı. Raskolnikov, geriye sıçrayarak bu düşüşe yol verdi ve hemen kadının yüzüne eğildi: kadın artık ölmüştü. Gözleri, yuvalarından fırlamak istercesine dışarı uğramıştı. Alnıyla bütün yüzü buruşmuş, ölüm kıvranışıyla çarpılmıştı.

Baltayı, ölünün yanına, yere bıraktı ve akmakta olan kanların üstüne bulaşmamasına dikkat ederek, hemen, kadının geçen sefer anahtarlarını çıkardığı cebini yoklamaya başladı. Artık tamamıyla aklı başındaydı. Göz kararmasından, baş dönmesinden onda eser kalmamıştı. Yalnız hâlâ elleri titriyordu. Bu sırada, hatta çok dikkatli, çok tedbirli davrandığını, hep kana bulanmamaya çalıştığını, sonraları hatırladı..

Anahtarları hemen bulup çıkardı. O zaman olduğu gibi, hepsi de çelik halkaya takılı bir deste halindeydi. Elindeki anahtarlarla hemen yatak odasına koştu. Bu, içinde Meryem Ana resimleriyle dolu kocaman bir dolap bulunan küçücük bir odaydı. Odanın öteki duvarı boyunca, parçalı ipek

kumaşlardan yapılmış pamuk bir yorganla örtülü tertemiz kocaman bir yatak vardı. Üçüncü duvarda ise bir komodin duruyordu. Ama garip değil mi, anahtarları komodine uydurmaya başlar başlamaz, anahtar şıkırtılarını duyar duymaz, vücudunda bir ürperme dolaşır gibi oldu. Birdenbire içinde yine her şeyi bırakıp gitmek isteği uyandı. Ama bu, bir anlık bir şeydi. Çıkıp gitmekte artık geç kalmıştı. Hatta kendisiyle hafifçe alay etti. Derken, birdenbire aklına bir başka korkulu düşünce geldi: birdenbire ona öyle geldi ki kocakarı hâlâ sağdır ve kendine gelebilir. Anahtarları ve komodini bırakarak, gerisin geriye, ölünün bulunduğu yere koştu. Baltayı yakaladığı gibi, kocakarıya bir defa daha indirmek üzere kaldırdı. Ama indirmedi. Kadının ölü olduğuna şüphesi kalmamıştı. Üzerine eğilerek bir daha yakından inceleyince, kafasının parçalandığını, hatta biraz da yana çarpıldığını açıkça gördü. Parmağıyla ellemek istedi, ama vazgeçti. Zaten belliydi. Bu arada, koca bir kan birikintisi de meydana gelmişti. Birdenbire kocakarının boynunda bir kordon fark etti. Çekti, ama kordon sağlam olduğu için koparamadı: üstelik kana da bulaşmıştı. Olduğu gibi koynundan çekip çıkarmaya çalıştı. Ama, bir şey buna engel oluyor, kordon bir yerlere takılıyordu. Sabırsızlanarak, kordonu hemen oracıkta, gövdenin üstünde kesmek için baltayı kaldırdı. Ama cesaret edemedi. iki dakikalık bir uğraşmadan sonra, ellerini ve baltayı kana bulayarak, kadının vücuduna dokunmadan büyük bir zorlukla kordonu kesebildi ve çıkardı. Evet, yanılmamıştı, kordonun ucunda bir para çantası vardı. Kordona, biri servi ağacından, ötekisi de bakırdan olmak üzere iki haçla mineli bir ermiş resmi takılıydı. Bunlarla beraber, kenarları ve halkası çelikten, güderi, küçük, kirli bir para çantası da vardı. Para çantası, ağzına kadar doluydu. Raskolnikov içine bakmadan çantayı cebine indirdi. Haçları da kocakarının göğsüne attı. Bu sefer baltasını da alarak, kendisini gerisin geriye yatak odasına attı.

Müthiş acele ediyordu. Anahtarları kaptı, yine onlarla uğraşmaya başladı. Ama nedense bir türlü beceremiyordu: anahtarlar kilide uy-

muyordu. Hani pek de elleri titriyor denemezdi, ama boyuna yanılıyordu. Meselâ anahtarın, komodinin anahtarı olmadığını, kilide uymadığını gördüğü halde, yine de sokmaya çalışıyordu. Derken, birdenbire, öteki küçük anahtarlarla beraber sallanıp duran şu ağzı dişli büyük anahtarın (geçen sefer de hatırladığı gibi) komodinin değil de bir çekmenin anahtarı olduğunu, kocakarının nesi varsa bu çekmecede olabileceğini hatırladı ve düşündü. Kocakarıların, âdetleri olduğu üzere kasalarını karyolaların altında sakladıklarını bildiği için komodini bırakarak, hemen karyolanın altına girdi. Tam da düşündüğü gibiydi: karyolanın altında, uzunluğu bir arşını geçen, kapağı kubbeli, kırmızı maroken kaplı, çelik çivilerle kakmalı büyücek bir çekmece vardı. Ağzı dişli anahtar tam da buna uydu ve çekmeceyi açtı. En üstte, beyaz bir örtünün altında, kırmızı kumaş kaplı, tavşan derisinden bir kürk vardı. Bunun altında ipekli bir entari, sonra bir şal göze çarpıyordu; çekmecenin dibinde de, galiba hep eski püskü şeyler vardı. Raskolnikov, her şeyden önce, kana bulanmış ellerini kırmızı kumaşa silecek oldu: "Kırmızı olduğu için kan fark edilmez:" diye düşündü. Ama birdenbire aklını başına toplayarak korkuyla: "Aman Allah'ım! Yoksa ben delirdim mi?" diye söylendi.

Bu eski püskü şeyleri kımıldatır kımıldatmaz, kürkün altından bir altın saat çıkıverdi. Delikanlı bütün eşyayı karıştırmaya başladı. Gerçekten de çamaşırların arasına, herhalde değerleri ödenmiş veya ödenmemiş bütün rehinler, bilezik, küpe, yüzük, iğne ve diğer birtakım eşya konmuştu. Bazıları mahfazaların içindeydi. Diğer bir kısmı ise, adi gazete kâğıdına, ama iki katlı olarak, dikkatle, düzgün olarak sarılmış ve şeritle bağlanmıştı. Hiç vakit kaybetmeden, mahfazaları ve paketleri açıp bakmadan, pantolonunun ve paltosunun ceplerine doldurmaya başladı. Ama fazla almaya fırsat bulamadı.

Ansızın, kocakarının bulunduğu odada birinin gezindiği duyuldu. Raskolnikov durdu, bir ölü gibi sessiz kaldı. Ama etrafta çıt yoktu. Demek

ki ona öyle gelmişti. Derken, birdenbire açık olarak hafif bir çığlık duyuldu. Yahut biri, âdeta kesik kesik inlemiş ve susmuştu. Sonra yine, bir veya iki dakika süren ölü bir sessizlik baş gösterdi. Delikanlı, zorla nefes alarak çekmecenin önünde çömelmiş bekliyordu. Derken, birdenbire sıçradı, baltayı kaparak yatak odasından fırladı.

Odanın ortasında, elinde büyük bir çıkınla Lizavetta duruyor, öldürülmüş ablasına şaşkın şaşkın bakıyordu. Yüzü kireç gibiydi. Âdeta kendinde haykırmaya bile güç bulamıyordu. Raskolnikov'un koşup girdiğini görünce, bir yaprak gibi zangır zangır titremeye başladı. Yüzü baştanbaşa ürperip gerildi. Elini kaldırdı. Ağzını açar gibi oldu ama yine de haykırmadı. Israrla delikanlının yüzüne bakarak ve güya bağırması için yeter derecede hava bulamıyormuş gibi, bağırmamakta devam ederek, ağır ağır bir köşeye gerilemeye, ondan uzaklaşmaya başladı. Katil, baltayla kadına saldırdı. Kadının dudakları, bir şeyden korkmaya başlayan ve kendilerini korkutan şeye dikkatle bakarak bağırmaya hazırlanan çok küçük çocuklarda olduğu gibi acıklı bir biçimde büzüldü. Bu bahtsız Lizavetta öylesine biçare, öylesine mazlum, öylesine çok korkutulmuş bir mahlûktu ki, yüzünü korumak için ellerini bile kaldırmadı. Hâlbuki baltanın suratına doğru kaldırıldığı bu anda, en kaçınılmaz, en tabii davranış bu idi. Kadın sadece serbest elini, o da suratına erişemeyecek kadar, biraz kaldırdı ve katili uzaklaştırmak ister gibi ileriye, ona doğru uzattı. Balta, keskin tarafıyla kadının tam kafatasına indi ve bir anda, hemen hemen tepesine kadar, alnın üst bölümünü baştan başa yardı. Kadın yere yıkıldı. Raskolnikov kendini tamamıyla kaybeder gibi oldu. Kadının elindeki çıkını yakaladı. Sonra bir tarafa fırlatarak antreye doğru koştu.

Hele hesapta olmayan bu ikinci cinayetten sonra, bütün varlığını, gittikçe artmakta olan bir korku kapladı. Elinden geldiği kadar buradan çabuk kaçmak istiyordu. Bu dakikada, daha doğru görüp muhakeme edebilecek bir halde olsaydı, durumunun nezaketini, ümitsizliğini,

çirkinliğini ve münasebetsizliğini kavrayabilseydi, buradan kurtulup evine varabilmek için daha ne gibi güçlükleri, hatta belki de cinayetleri göze almak zorunda kalacağını bilseydi her şeyi bırakarak hemen gidip polise teslim olması çok mümkündü. Hem bu teslim olmak isteği, akıbeti hakkında duyduğu korkudan çok, yaptığı işin kendisinde uyandırdığı dehşet ve tiksintiden ileri gelmekteydi.. Bu tiksinti, her geçen dakika kabarıyor ve büyüyordu. Şu anda, imkânı yok, çekmecenin yanına, hatta yatak odasına gidemezdi.

Ama bir çeşit dalgınlık, hatta kendinden geçmeye benzer bir hal yavaş yavaş ona hâkim olmaya başladı. Dakikalarca kendini, hatta daha doğrusu ana işi unutarak, ayrıntılarla uğraşmaya başladı. Bu arada mutfağa bir göz atıp, sıranın üstünde yarısına kadar su dolu bir kova görünce ellerini ve baltayı yıkamayı akıl etti. Elleri kan içinde ve yapış yapıştı. Baltanın ağzını suya daldırdı. Pencere kenarında, kırık bir tabakta duran bir sabun parçasını aldı ve doğrudan doğruya kovanın içinde ellerini yıkamaya başladı. Ellerini yıkayınca, baltayı da çıkardı. Demir bölümünü temizledi. Sonra, uzun uzun, üç dakika kadar sapın kanlanmış yerlerini yıkadı. Hatta kanları temizlemek için sabun bile kullandı. Sonra, hemen oracıkta mutfağa gerilmiş bir ip üzerinde kurumak için asılmış olan bezle hepsini kuruladı. Bu işi bitirince baltayı pencerenin yanında uzun uzun, dikkatle gözden geçirdi. Hiçbir leke kalmamıştı. Sadece sapı hâlâ nemli duruyordu. Baltayı, dikkatle, paltosunun altındaki ilmiğe taktı. Bundan sonra da, loş mutfaktaki ışığın müsaadesi nispetinde paltosunu, pantolonlarını, kunduralarını gözden geçirdi. Dışarıdan, ilk bakışta bir şeyler görünmüyordu. Yalnız kunduralarda lekeler vardı. Bir bez ıslatarak kunduralarını temizledi. Bununla beraber, iyi muayene etmediğini, kendisinin fark etmediği göze batacak bazı şeylerin kalmış olabileceğini biliyordu. Kararsızlık içinde odanın orta yerinde durdu. Kafasında, kapkara, acı verici bir düşünce doğmaktaydı: çıldırmak üzere olduğunu, şu anda ne muhakeme etmek, ne de kendini korumak gücünde

olmadığını, belki de yaptığı şeylerin, hiç de yapılmaması gereken şeyler olduğunu aklından geçiriyordu. “Aman Allah’ım! Kaçmak lâzım, kaçmak!” diye mırıldandı ve antreye doğru koştu. Ama burada onu şimdiye kadar hiç bilmediği müthiş bir korku bekliyordu.

Raskolnikov durmuş, bakıyor, gözlerine inanamıyordu: kapı, dış kapı, merdiven sahanlığına açılan, az önce çıngırağını çalarak içeri girdiği kapı açık, hatta bir karış aralıktı: demek bütün bu işler olup biterken sürgüsüz ve kilitlenmemiş bir haldeydi. Kocakarı, belki de bir ihtiyat tedbiri olarak, arkasından kapıyı kapamamıştı. Aman Allah’ım! Peki, ama sonra Lizavetta’yı görmemiş miydi? Peki, nasıl olup da, nasıl olup da bu kadının bir yerlerden içeri girdiğini düşünememişti. Duvar yarılıp bu kadın içeri girmemişti ya!

Hemen kapıya atıldı ve sürgüledi.

— Yok, yok, olmaz!.. Bu da değil… Gitmek lâzım, gitmek!..

Sürgüyü çekti, kapıyı açtı ve merdivenleri dinlemeye başladı. Uzun uzun dinledi. Uzaklarda bir yerde, aşağıda, herhalde cümle kapısının altında, iki kişi, cıyak, cıyak bağırarak münakaşa ve küfrediyordu. Raskolnikov “Kim bunlar?” diye mırıldandı ve sabırla bekledi. Nihayet, bıçakla kesilmiş gibi, bütün gürültü, birdenbire kesildi. Münakaşa edenler dağılmış olacaktı. Tam dışarı çıkacağı sırada, bir kat aşağıda, merdivene bakan kapılardan biri açıldı… Birisi bir şarkı tutturarak aşağı inmeye başladı. Raskolnikov içinden: “Nasıl da hiç durmadan gürültü ediyorlar!” dedi. Tekrar kapısını kapayarak bekledi. Nihayet, yine her şey sustu. Ortalıkta ne in vardı, ne de cin… Tam ayağını merdivene atmıştı ki yine birtakım başka ayak sesleri duyuldu.

Bu ayak sesleri çok uzaktan, ta alt kattan geliyordu. Ama o, bu ayak seslerinin muhakkak buraya, dördüncü kata, kocakarıya gelmekte olduğundan, nedense o zamanlar daha ilk adımda şüphe etmeye başladığını,

sonraları çok iyi ve çok açık bir surette hatırladı. Bu tahmin de nereden çıkmıştı? Yoksa bu ayak seslerinde bir özellik, bir mana mı vardı? Bunlar ağır, birbirine denk, yavaş yavaş ilerleyen adımlardı. İşte adam birinci katı geçti… İşte daha yükseldi… Ayak sesleri gittikçe daha iyi işitiliyordu… Merdivenleri çıkanın ağır nefes alışları duyuldu. İşte üçüncü kata tırmanmaya başladı. Buraya geliyor!.. Delikanlı, tıpkı rüyalarda olduğu gibi, taş kesildiğini sandı. Hani rüyalarda bizi yakından kovaladıkları ve öldürmek istedikleri zaman nasıl olduğumuz yere mıhlanır, kollarımızı bile kımıldatamazsak, şimdi o da öyle olmuştu.

Nihayet misafir, dördüncü kata çıkmaya başlayınca, delikanlı ancak o zaman, birdenbire canlandı. Hızla ve çevik bir hareketle gerisin geriye, koridordan içeri dönerek arkasından kapıyı kapadı. Sonra sürgüyü tutarak, yavaşça, gürültü etmeden, yuvasına sürdü. Burada kendisine içgüdüsü yardım etmişti. Bütün bunları bitirince, soluk bile almadan kapının arkasına gizlendi. Davetsiz misafir de artık kapıya gelmişti. Şimdi onlar, az önce, aralarında kapı olduğu halde, kocakarıyla kendisi ne vaziyette durmuşlarsa, bu adamla da karşı karşıya öyle durmuşlardı. Delikanlı kulak kesildi.

Misafir güçlükle birkaç defa nefes aldı. Raskolnikov eliyle baltasını sıkarak: “Herhalde şişman, iyi yarı bir adam olsa gerek!” diye düşündü. Gerçekten de bütün bunlar âdeta bir rüyaya benziyordu. Misafir çıngırağı tutarak hızla çaldı.

Çıngırağın madeni sesi çınlar çınlamaz, delikanlıya, birdenbire, güya odada biri kımıldıyormuş gibi geldi. Hatta birkaç saniye, ciddî ciddî dinledi. Yabancı adam bir daha çaldı, çalmaya devam etti ve birdenbire sabırsızlanarak, kapının koluna asılmaya başladı. Raskolnikov yuvasında zıplamakta olan sürgüye büyük bir dehşetle bakıyor ve neredeyse sürgünün fırlayacağını büyük bir korkuyla bekliyordu. Gelen adam kapıyı öylesine şiddetle sarsıyordu ki, gerçekten de bu ihtimal mümkün gibi görünüyordu.

Delikanlının aklından, eliyle sürgüyü tutmak düşüncesi geçti. Ama öteki bunu sezinleyebilirdi. Başı, yine dönmeye başlar gibi olmuştu. “Neredeyse düşeceğim!” diye düşündü. Ama bereket versin, yabancı adam konuşmaya başladı da Raskolnikov hemen kendini topladı.

Gelen adam, fıçıdan çıkar gibi bir sesle:

— Ne yapıyor bunlar? diye gürledi. Zıbardılar mı, nedir? Yoksa biri gelip kendilerini boğazladı mı? Heyyy Alyona İvanovna, koca cadı!.. Dilber Lizavetta İvanovna!.. Kapıyı açın!.. Hay Allah belâlarını versin, yemliha [Ashab-ı Kehf’in köpeği] uykusuna mı yattılar nedir?

Fevkalâde öfkelenen adam, tekrar tekrar, belki on sefer üst üste, olanca gücü ile çıngırağı çekti. Muhakkak ki sözü geçer ve evdekilerle senli benli biri idi.

Tam da bu sırada, birdenbire, merdivenlere pek de uzak olmayan bir yerden acele birtakım ayak sesleri duyuldu. Biri daha geliyordu. Raskolnikov, ilkin bunun pek de farkında olmamıştı.

Kapıya yeni gelen adam, hâlâ çıngırağı çekmekte olan birinci ziyaretçiye dönerek çınlayan, neşeli bir sesle:

— Acaba kimse yok mu? diye bağırdı. Merhaba Koh!..

Raskolnikov içinden: “Sesine bakılırsa çok genç biri olmalı!” diye düşündü.

Koh:

— Şeytan bilir, diye cevap verdi. Az kalsın kilidi sökecektim. Ya siz beni nereden tanıyorsunuz?

— Amma da yaptınız ha!.. Evvelsi gün Gambrinusta, bilardoda sizi üst üste üç sefer yenmemiş miydim?

— Ha, evet!

— Demek yoklar ha? Tuhaf şey!.. Budalaca, daha doğrusu korkunç bir şey! Şu kocakarı da nereye gidebilir? Onunla küçük bir işim vardı.

— Benim de bir işim vardı…

Genci:

— Eh, şimdi artık, geri dönmekten başka yapılacak bir şey kalmıyor? diye bağırdı. Vay canına!.. Hâlbuki ben para almayı düşünüyordum.

— Tabii, geri dönmekten başka yapılacak bir şey kalmıyor. Peki, şu halde ne diye söz verdi? Saatini de kendisi belirtmişti, cadı. Sonra bana burası sapa da geliyor. Hangi cehenneme gidebileceğine de aklım ermiyor? Cadı, yıllarca yerinden kımıldamaz, oturduğu yerde küflenir kalır, ayakları ağrılıklıdır. Derken birdenbire kalkar, gezmeye gider.

— Acaba kapıcıya bir sorsak mı?

— Neyi soracağız?

— Nereye gittiğini, ne zaman döneceğini!..

Bir defa daha çıngırağı çekerek:

— Hım… şeytan… sormak… o bir yere gitmez ki! Hay kör şeytan… Geri dönmekten başka çare yok!

Genç ziyaretçi birdenbire:

— Durun, durun, diye bağırdı. Baksanıza: sarsıldığı zaman kapı nasıl aralanıyor, görüyor musunuz?

— Peki, bundan ne çıkar?

— Demek ki kapı kilitli değil, sürmeli. Yani, daha doğrusu çengelli, işitiyor musunuz, çengel nasıl fıkırdıyor?

— Peki sonra?

— Nasıl da anlamıyorsunuz canım? Demek onlardan biri evde… ikisi de sokağa gitmiş olsaydı, o zaman kapıyı içeriden çengellemezlerdi de, dışarıdan kilitlerlerdi. Hâlbuki işitmiyor musunuz, çengel nasıl tıkırdıyor? Bir kapıyı arkadan sürgülemek içinse evde olmak gerek, anlıyor musunuz? Şu halde, evdeler ama kapıyı açmıyorlar demektir.

Şaşıran Koh:

— Vay canına!.. Sahi yahu, şu halde ne diye kapıyı açmıyorlar? diye bağırdı ve durmamacasına kapıyı tartaklamaya başladı.

Genci tekrar bağırdı:

— Durun!.. Tartaklamayın!.. işin içinde iş var… Siz kapıyı çaldınız, tartakladınız, ama açan olmadı. Demek ikisi de ya baygındırlar, ya da…

— Ya da?

— Bakın ne yapalım: gidip kapıcıyı çağıralım, kapıcı onları uyandırsın!..

— Mesele!..

İkisi de aşağı inmeye koyuldular.

— Durun!.. Siz burada kalın, ben kapıcıyı alır gelirim!..

— Ne diye kalayım?

— E, ne olur ne olmaz!

— Doğru…

Genç seslisi ateşli ateşli:

— Zaten ben sorgu yargıçlığında çalışıyorum, burada mutlaka, mut-la-kaaa işin içinde iş var, diye söylendi ve koşarak merdivenlerden inmeye başladı.

Koh yalnız kaldı. Yavaşça, bir sefer daha çıngırağı çekti. Çıngırak bir defa daha çınladı. Sonra, kapının kilitli olmayıp sadece sürgülü olduğuna inanç getirmek için, kâh kendine çekerek, kâh ileri iterek, âdeta muayene edercesine, kapının kolunu yavaşça kımıldatmaya başladı. Sonra, soluyarak eğildi ve anahtar deliğinden içeriye bakmaya koyuldu. Ama içeriden kilidin içine anahtar sokulmuş olduğu için bir şey göremedi.

Raskolnikov, baltasını sımsıkı tutarak ayakta duruyordu. Âdeta kendinden geçmiş bir haldeydi. İçeri girdikleri zaman onlarla dövüşmeye bile hazırlanıyordu. Kapıyı çalıp birbirleriyle konuştukları sırada, kapının arkasından onlara bağırarak, bu işe bir son vermeyi birçok defalar aklından geçirmişti. Henüz kapı açılmadan, bazen içinde, onlara küfretmek, onları kızdırmak isteğinin uyandığı da olmuştu. Kafasından: "Artık şu iş çabuk bitse!" düşüncesi geçti.

— Hay Allah belâsını versin!

"Vakit geçiyor, dakikalar birbirini kovalıyor, kimsecikler gelmiyordu. Koh, kımıldanmaya başladı.

Sonra, birdenbire, sabırsızlık içinde:

— Hay Allah belâsını versin! diye bağırdı.

Nöbetini bırakıp, ayaklarını merdivenlere vura vura, hızlı hızlı aşağı inmeye başladı. Artık ayak sesleri işitilmez oldu.

Raskolnikov :

— Aman Allah'ım, ne yapayım? diye söylendi.

Sürgüyü çekti. Kapıyı araladı. Ortalıkta tıs yoktu. Sonra, birdenbire, hiç düşünmeden, dışarı çıktı. Kapıyı da arkasından kabil olduğu kadar hafifçe kapadı ve merdivenlerden inmeye başladı.

Üç merdiven inmişti ki, birdenbire alt kattan şiddetli bir gürültü koptu… Nereye saklanmalıydı?

Saklanacak hiçbir yer yoktu. Tekrar gerisin geriye, kocakarının dairesine kaçmak istedi.

Ah iblis, şeytan!.. Tutun şunu!..

Birisi haykırarak, dairelerin birinden fırlamış, koşarak değil de, âdeta merdivenlerden yuvarlanarak avaz avaz bağırmaya başlamıştı:

— Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Seni şeytanlar alsın!

Bu haykırış bir çığlıkla sona erdi. Son sesler, artık avludan gelmiş, sonra her şey susmuştu. Ama tam bu sırada, yüksek sesle, çabuk çabuk konuşan birkaç kişi gürültüyle merdivenlerden çıkmaya başladı. Bunlar üç veya dört kişiydi. Raskolnikov genç adamın sesini tanıdı, içinden: "Onlar!" diye düşündü.

Tam bir umutsuzluk içinde dosdoğru üzerlerine yürüdü: "Ne olursa olsun, diye düşündü! Eğer beni durdururlarsa mahvolduğum gündür; bırakırlarsa, yine mahvolduğum gündür: çünkü yüzümü hatırlayacaklardır."

Artık birbirlerine yaklaşıyorlardı. Aralarında ancak bir merdiven kalmıştı. Derken bir kurtuluş umudu!.. Kendisinden birkaç basamak aşağıda, sağ tarafta, boş ve kapısı ardına kadar açık bir daire gördü. Hani şu boyacıların çalıştığı ikinci kattaki daire. Şimdi, daireyi sanki mahsus bırakıp gitmişlerdi. Herhalde, az önce, bağıra çağıra gidenler onlar olmalıydı. Döşemeler yeni boyanmıştı. Odanın orta yerinde bir tenekeyle bir boya çanağı, bir de fırça duruyordu. Delikanlı bir anda açık kapıdan içeri süzüldü, bir duvara yaslandı. Tam da zamanıydı: gelenler artık tam sahanlıkta duruyorlardı. Sonra yukarı saptılar ve yanından geçerek, yüksek sesle konuşa konuşa, dördüncü kata çıktılar. Raskolnikov biraz bekledi. Sonra ayaklarının ucuna basarak çıktı, merdivenlerden koşarak indi.

Merdivenlerde kimsecikler yoktu. Cümle kapısında da kimseye rastlamadı. Hızla kapıyı geçti. Sokağa çıkar çıkmaz sola saptı.

Onların şu anda kocakarının dairesinde olduklarını; az önce kapalı duran kapının şimdi açık olduğunu görünce büyük bir şaşkınlığa düştüklerini; artık kadınların ölüsüne baktıklarını; bir dakika geçmeden de, katilin az önce burada bulunduğunu ve yanlarından geçerek bir yerlere gizlenmeye ve savuşmaya muvaffak olduğunu keşif ve tahmin edeceklerini, çok iyi, fevkalâde iyi biliyordu… Hatta kendileri yukarı çıkarken, katilin boş dairede gizlendiğini bile tahmin etmeleri ihtimali olduğunu çok iyi biliyordu. Hâlbuki ilk dönemece yüz adımlık bir mesafe kaldığı halde, ne olursa olsun, adımlarını hızlandırmaya cesaret edemiyordu. “Acaba bir kapıya sığınsam veya bir evin merdivenlerine saklansam nasıl olur?” diye düşünüyor, içinden de: “Hayır, başımı derde sokarım sonra!” cevabını veriyordu. “Baltayı bir yere atsam mı? Bir arabaya falan binsem mi?” sorusuna da, yine “Hayır, başımı derde sokarım!” sözleriyle karşılık veriyordu.

Nihayet işte, yarı ölü bir halde, sokağa saptı. Artık yarı yarıya kurtulmuştu. Bunu anlıyordu: burada daha az şüphe edilirdi. Üstelik buradan gelip geçenler de çoktu. Kendisi ara yerde bir kum tanesi gibi kayboluyordu. Ama çektiği helecanlar onu öylesine güçten düşürmüştü ki, zorla adım atıyordu. Yüzünden, damla damla ter akıyordu. Boynu sırsıklam olmuştu. Kanala vardığı zaman biri ona: “Amma da kafayı çekmiş!” diye lâf attı.

Şu anda kendini çok fena hissediyordu. Yol uzadıkça hali de kötüleşiyordu. Ama yine de kanala çıkınca ortalığın tenha oluşundan ve fark edilmesi ihtimalinden nasıl birdenbire korktuğunu, gerisin geriye sokağa dönmek istediğini hatırladı. Adım atmaya gücü olmadığı halde, bir kavis çizdi ve büsbütün başka bir yoldan evine geldi.

Kendi evinin kapısından geçerken de tamamıyla aklı başında değildi. Çünkü ancak merdivenlerden çıkarken baltayı hatırladı. Hâlbuki önemli bir mesele karşısındaydı: Baltayı, elden geldiği kadar çaktırmadan yerine koymalıydı. Baltayı eski yerine koymayıp hiç olmazsa sonradan, rastgele bir yabancı avluya atmanın daha uygun olacağını artık düşünecek halde değildi.

Ama her şeyi başarı ile atlattı. Kapıcı kulübesi kapalıydı, ama kilitli değildi. Demek kapıcı, en kuvvetli bir ihtimalle evdeydi. Ama Raskolnikov herhangi bir şeyi muhakeme etmek kabiliyetini öylesine kaybetmişti ki, doğruca kapıcı kulübesine gitti ve kapıyı açtı. Eğer bu sırada kapıcı ona: "Ne istiyorsun?" diye sorsaydı belki de, doğrudan doğruya baltayı uzatıp verecekti. Ama kapıcı yine odasında değildi. Raskolnikov da, bu sayede, baltayı yine eski yerine, sıranın altına koymak, eskisi gibi iki kütük arasına yerleştirmek fırsatını buldu. Sonra da, ta kendi odasına çıkıncıya kadar hiç kimseye, canlı hiçbir varlığa rastlamadı. Ev sahibi kadının kapısı kapalıydı. Odasına girince, olduğu gibi, kendisini kanepeye attı. Uyumuyordu, ama kendinden geçmiş bir haldeydi. O sırada biri odasına girmiş olsaydı, hemen yerinden fırlayacak ve haykıracaktı. Kafasında birtakım düşünce kırıntıları, düşünce parçaları kaynaşıp duruyordu; ama o, bütün çabasına rağmen hiçbirini yakalayamıyor, hiçbiri üzerinde duramıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Böylece uzun bir süre yattı. Arada sırada uyanır gibi oluyor ve o dakikalarda gecenin bir hayli ilerlemiş olduğunu fark ediyordu. Ama kalkıp oturmak aklına gelmiyordu. Nihayet ortalığın gün ışığıyla aydınlandığını fark etti [Bu mevsimde Leningrat'ta (Petersburg) beyaz geceler hüküm sürdüğünü, kısa bir karanlıktan sonra ortalığın hemen ağardığını unutmamak lâzımdır.]. Kanepenin üstünde, az önceki baygınlığından hâlâ kendine gelememiş bir halde, sırtüstü yatıyordu. Sokaktan korkunç ve acı birtakım çığlıklar ona kadar geliyordu. Zaten bu gibi çığlıkları, her gece saat ikiden sonra penceresinin altında duymaktaydı. Onu uyandıran da bu çığlıklar oldu: "Hah, işte sarhoşlar da meyhaneden dağılıyor, demek saat ikiyi geçiyor!" diye düşündü. Birdenbire, sanki biri onu kanepeden çekip koparmış gibi fırladı: "Nasıl! Saat ikiyi mi geçiyor?" diye. tekrarlayarak kanepeye oturdu. Bu sırada her şeyi, bütün olup bitenleri hatırladı. Bir saniyede birdenbire her şeyi hatırladı…

İlk anlarda, çıldıracağını sandı. Fena halde üşüyordu. Ama bu üşüme bir hayli zaman önce, daha uykudayken başlayan sıtmadandı. Şimdi ise birdenbire öylesine bir titreme başlamıştı ki, nerdeyse bütün dişleri kırılacak, kemikleri birbirine geçecekti. Kapıyı açıp ortalığı dinlemeye başladı: evin içinde herkes derin bir uykudaydı. Şaşkın şaşkın kendini, odanın içindeki eşyayı gözden geçiriyor, nasıl olup da dün gece içeri girince kapıyı sürmelemediğini, yalnız elbisesini değil, şapkasını bile çıkarmadan nasıl yattığını bir türlü anlayamıyordu. Şapkası başından yuvarlanmış, yerde, yastığın yanında duruyordu. "Ben uyurken biri içeri girseydi acaba

ne düşünürdü? Herhalde sarhoşluğuma verirdi? Ama…" düşüncesi aklından geçti. Pencereciğine koştu. Ortalık oldukça aydınlanmıştı. Hemen üstünü başını, tepeden tırnağa kadar elbisesini gözden geçirdi. Acaba bir leke falan kalmış mıydı? Ama böyle üstünkörü bir muayene olmazdı: soğuktan titreye titreye soyunmaya ve bütün çamaşırlarını gözden geçirmeye başladı. Her şeyi, en küçük ipliğine varmaya kadar evirip çevirdi. Kendine güvenemedi, bu işi üç sefer tekrarladı. Hiçbir şey, görünürde, hiçbir leke yoktu. Yalnız pantolonlarının paçalarında, lime lime ayrıldıkları noktalarda, kurumuş birkaç kan lekesi vardı. Büyük sustalı çakısını alarak paçalarının bu sarkan yerlerini kesti. Galiba artık bir şeycikler kalmamıştı. Birdenbire, para çantasıyla koca karının çekmecesinden çıkardığı şeylerin, hâlâ ceplerinde durduğunu hatırladı. Şu ana kadar bunları ceplerinden çıkarıp saklamayı bile akıl etmemişti. Hatta şimdi bile, çamaşırlarını gözden geçirirken bile hatırlamamıştı: "Bu nasıl şey?" diye düşündü. Hemen ceplerindekileri çıkarmaya, masanın üstüne koymaya başladı. Her şeyi çıkardıktan, hatta ceplerinde hiçbir şey kalmadığına kanaat getirmek için, içlerini dışlarına çevirdikten sonra hepsini bir küme halinde topladı ve odanın bir köşesine götürdü. Orada, tam köşenin dibinde, duvardan ayrılan kâğıt kaplamalar bir noktada yırtılmıştı. Raskolnikov, bütün çaldıklarını hemen deliğin içine, kâğıt kaplamanın arkasına tıkmaya başladı: tamam, hepsi girdi. Biraz doğrularak daha fazla kamburlaşan kâğıt kaplamaları manasız bakışlarla seyreden Raskolnikov, sevinçle: "Hepsi gözden kayboldu, para çantası da!" diye düşündü. Derken birdenbire dehşetle irkilerek, ümitsizlik içinde: "Aman Allah'ım, diye mırıldandı. Ben ne yapıyorum? Saklamak bu mu? Böyle mi saklarlar?"

Gerçekten de Raskolnikov eşyayı hiç hesaba katmamıştı. O yalnız para bulacağını düşünmüştü. Bundan ötürü de, önceden yer falan hazırlamamıştı: "E, şimdi bu işin sevinilecek tarafı neresi? diye düşündü. Saklamak böyle mi olur? Sahiden bende akıl namına hiçbir şey kalmamış!"

Bitkin bir halde kanepeye çöktü. Hemen müthiş bir titreme nöbetiyle sarsılmaya başladı. Mihaniki bir hareketle, yanı başında, bir sandalye üstünde duran kışlık, kalın, ama delik deşik olmuş eski öğrenci paltosunu alıp sırtına çekti. Uyku ve nöbetle kendinden geçti.

Aradan beş dakika geçmeden yine yerinden fırladı, müthiş bir öfkeyle elbiselerine saldırdı : "Henüz hiçbir şey yapmadan nasıl oluyor da yine uyuyabiliyorum? Evet, evet tahmin ettiğim gibi koltuğumun altındaki ilmiği hâlâ çıkarmamışım!.. Bu kadar önemli bir şeyi unutmuşum!.. Hem de ne ipucu!" İlmiği kopardı, hemen parça parça yırtarak yastığın altındaki çamaşırların arasına tıkıştırmaya başladı. Odanın ortasında durarak, yerde, etrafta bir şey unutup unutmadığını anlamak için, insanı rahatsız edecek kadar gergin bir dikkatle ortalığı gözden geçiriyor, boyuna: "Yırtık bez parçaları asla şüphe uyandırmaz, diye tekrarlayıp duruyordu. Ben öyle sanıyorum, ben öyle sanıyorum !"

Her şeyin, hatta hafızasının, en basit muhakeme kabiliyetinin bile kaybolmaya başladığına dair kendisinde uyanan inanç, ona sonsuz bir acı vermeye başlamıştı. "Ne o, yoksa daha şimdiden başlıyor mu? Yoksa bu vicdan azabı mı? Evet, evet tahmin ettiğim gibi…" Gerçekten de, pantolonundan kestiği paça parçaları, odaya ilk girecek olanın gözüne çarpacak biçimde odanın ortasında, yerlerde sürünüyordu. Yine, âdeta kendinden geçmiş bir halde: "Bana ne oluyor böyle?" diye haykırdı.

Bu sırada aklına garip bir düşünce geldi: belki de elbiseleri baştanbaşa kan içindeydi. Belki de elbiselerinde bir sürü kan lekesi vardı da kendisi görmüyor, fark etmiyordu. Çünkü anlayışı zayıflamış, dağılmış… Aklı durmuştu. Birdenbire, para çantasının üzerinde de kan bulunduğunu hatırladı: "Vay, demek cebim de kana bulaşmış olacak. Çünkü o zaman çantayı ıslak ıslak cebime koymuştum!" Hemen cebini tersine çevirdi. Gerçekten de astarda kan izleri ve lekeler vardı. Sevinçle ve göğüs dolusu

içini çekerek, muzaffer bir eda ile aklından şunları geçirdi: “Mademki bunları kendim düşündüm, demek şuurumu büsbütün kaybetmemişim… Demek muhakemem, hafızam henüz yerinde… Halsizliğim sadece sıtmadan geliyor! Bir dakikalık bir sayıklama!” Pantolonunun sol cebindeki astarı kopardı. Bu sırada bir güneş ışını sol kundurasını aydınlatmıştı: kundurasının burnundan pırtlayan çorabında kan lekeleri görür gibi oldu. Kundurasını fırlatıp attı: “Gerçekten de kan lekeleri var. Çorabın burnu tamamıyla kan içinde” diye söylendi. Herhalde o zaman ihtiyatsızlık edip kan birikintisine basmış olacaktı. “Şimdi bunları ben ne yapayım? Bu çorabı, bu paça yırtıklarını, bu cep astarını nereye sokayım?”

Hepsini avucuna almış, odanın orta yerinde duruyordu. Tekrar divana oturarak söylenmeye devam etti: “Sobaya mı atsam? Ama her yerden önce sobayı aramaya kalkarlar… Yakmam mı? Ama neyle yakacağım? Kibritim bile yok! Hayır, en iyisi sokağa çıkıp hepsini bir yere atmalı. Evet!.. Atmak daha iyi!.. Hem de şimdi… şu anda… hiç vakit kaybetmeden!..” Ama gidip atacak yerde, başı yine yastığa düştü. Yine o dayanılmaz titremeler onu dondurdu. Yine paltosunu üzerine çekti. Daha uzun zaman, saatlerce, hemen hemen aralıksız olarak hep bu düşünce zihnini oyaladı: “Yabancı gözlerden gizlemek için hemen şimdi, vakit geçirmeden, bir yere gidip hepsini atmalı… şimdi… şimdi…” Birkaç defa yatağından fırlayıp kalkmak istedi, ama kalkamadı. Kapının şiddetle vurulması, onu iyice uyandırdı. Nastasya, kapıyı yumruklayarak bağırıyordu:

— Açsana yahu! Ölü müsün, diri misin? Boyuna uyur!.. Gece gündüz köpek gibi habire uyur! Köpekten farkı yok!.. Açsana be!.. Saat onu geçiyor.

Bir erkek sesi:

— Belki de evde yoktur, dedi.

Raskolnikov: “Vay!.. Kapıcının sesi… Ne istiyor acaba?” diye düşündü. Fırlayarak, kanepeye oturdu. Yüreği, ağrıyacak kadar hızlı hızlı çarpıyordu.

Nastasya, kapıcıya itiraz ederek:

— Ya kapıyı kim çengelledi? Şuna bak, artık kapıları da içeriden kapamaya başladı.

— Yoksa kaçırılacağından mı korkuyor? Aç bakalım dangalak, uyan!..

Raskolnikov: “Ne istiyorlar? Kapıcının ne işi var burada? Her şey apaçık… Karşı mı koymalı, yoksa kapıyı mı açmalı? En iyisi açmak… Yandık!” diye düşündü. Hafifçe doğruldu, öne doğru eğilerek çengeli kaldırdı.

Odası öylesine küçüktü ki, yatağından kalkmadan çengeli kaldırabilirdi.

Gerçekten de kapıcı ile Nastasya, karşısında duruyorlardı.

Nastasya onu garip bir bakışla süzdü. Raskolnikov, küstahça, ümitsiz ümitsiz kapıcıya baktı. Kapıcı hiçbir şey söylemeden ona ikiye katlanmış ve balmumu ile mühürlenmiş kül rengi bir kâğıt uzattı.

Kâğıdı verirken:

— Daireden bir celp, dedi.

— Hangi daireden?

— Yani polis çağırıyor, karakola… Hangi daire olduğu belli.

— Polisten çağırıyorlar! Niçin çağırıyorlarmış?

Ben ne bileyim!.. Mademki çağırıyorlar git işte!..

Kapıcı dikkatle delikanlıya baktı. Etrafını gözden geçirdi ve çıkmak için döndü. Nastasya delikanlıdan gözlerini ayırmaksızın:

— Galiba sen iyice hastalandın? dedi. Dünden beri ateşin var.

Kapıcı da bir an başını çevirip baktı.

Delikanlı hiç cevap vermiyor, elinde, açılmamış olarak celp kâğıdını tutuyordu. Delikanlıya acıyan ve kalkmak üzere ayaklarını kanepeden sarkıttığını gören Nastasya:

— Ne kalkıyorsun canım, diye söylendi. Mademki hastasın, gitmeyiver! Kıyamet kopacak değil ya… Elinde ne var öyle?

Delikanlı eline baktı: sağ elinde kesilmiş paça parçaları, çorap ve cep astarı parçası vardı. Elindekilerle uyumuştu. Sonraları, bu olayı düşünürken, nöbetleri arasında yarı uyandığı zamanlar bütün bunları elinde sımsıkı tuttuğunu ve bunlarla yeniden uykuya daldığını hatırladı.

Nastasya devam etti:

— Paçavraları sımsıkı yakalamış, âdeta bir hazineymiş gibi bunlarla uyuyor… dedi ve kendine mahsus sinirli gülüşüyle katıla katıla gülmeye başladı. Raskolnikov, bir anda hepsini paltosunun altına gizledi ve dikkatle kızın gözlerinin içine bakmaya başladı. Gerçi şu anda hiç de doğru dürüst bir muhakeme yürütecek halde olmamakla beraber, yakalamaya geldikleri bir adama karşı böyle davranmayacaklarını ne de olsa hissediyordu. “Ama… ya polis?”

— Çay içer miydin? İster misin? Getireyim… Biraz kalmıştı da…

Delikanlı ayağa kalkarak mırıldandı:

— Hayır… Ben gideceğim… Hemen şimdi gideceğim…

— Haydi git ama, merdivenlerden inebilecek misin?

— İnerim.

— Sen bilirsin!..

Nastasya kapıcının arkasından çıktı. Raskolnikov hemen, çorabıyla pantolon paçalarını gözden geçirmek üzere ışığa koştu: "Gerçi birtakım lekeler var ama pek de belli değil… Çamurdan, sürtünmeden rengini kaybetmiş… Önceden bilmeyenler hiçbir şeyin farkına varamazlar, Nastasya da, Allaha şükür, uzaktan hiçbir şeyin farkında olmadı." Bunun üzerine korkudan titreyerek celbi açıp okumaya başladı. Uzun uzun okudu ve en sonunda anlayabildi. Bu, bugün saat dokuz buçukta karakola giderek, komiseri görmesi için karakoldan gönderilen bayağı bir celpti.

Acı bir şaşkınlık içinde: "Peki, ne zaman olmuş? diye düşündü. Benim, kendimin, polisle hiçbir ilişiğim yok!.. Hem niçin bilhassa bugün? Ne olacaksa çabuk olsun!" Neredeyse diz çöküp duaya başlayacaktı. Ama kendisi de buna güldü. Lâkin duaya değil, doğrudan doğruya kendisine gülüyordu. Acele giyinmeye koyuldu. Birdenbire: "Mahvolursam olayım, ne yapalım! diye düşündü. Ne önemi var? Çorabı giyelim! Toz toprak içinde büsbütün aşınır, lekeler de kaybolur!" Ama giymesiyle, korku ve tiksinti ile çıkarması bir oldu. Çıkardıktan sonra da, başka çorabı olmadığını düşününce, alıp tekrar giydi, tekrar güldü. "Bütün bunlar şarta bağlı, bütün bunlar nispî şeyler… Sadece bir formaliteden ibaret" diye, şöylece, aklının kenarından geçirdi. Öte yandan, tir tir titreyerek: "Ama giydim yine!.. Eninde sonunda giydim işte!" diye söylendi. Gülüşü, birdenbire yerini, umutsuzluğa bıraktı: "Hayır, gücüm yetmeyecek…" diye düşündü. Bacakları titriyordu. Kendi kendine: "Korkudan olacak!" diye mırıldandı. Başı dönüyor, ateşten ağrıyordu… Merdivenlere doğru yürürken, kendi kendine söylenmeye devam etti: "Bu bir dalaveredir. Beni kandırıp faka bastırmak istiyorlar… Sonra da birdenbire ağzından her şeyi alıverecekler… Sayıklar bir halde bulunuşum kötü… Budalaca bir takım yalanlar uydururum da…"

Merdivenlerde, her şeyi olduğu gibi, kâğıt kaplamaların arasında bıraktığını hatırladı: "Belki de, mahsus, bensiz bir araştırma yapmak için

buna başvuruyorlar.” diye düşündü ve durakladı. Ama birdenbire kendisini öylesine bir umutsuzluğa, demek doğru olursa, öylesine bir mahvolma sinizmine kaptırdı ki: “Adam sen de, ne olacaksa çabuk olsun!” der gibilerden elini sallayarak yoluna devam etti.

Sokakta yine, dayanılmaz bir sıcak vardı. O günlerde bir damla bile yağmur yağmamıştı. Yine toz, tuğla ve kireç yığınlarıyla, yine meyhane ve dükkânlardan yayılan pis kokularla, yine adım başında sarhoşlarla, Finlândiyalı seyyar satıcılarla, yan gelip yatmış arabacılarla karşılaştı. Parlak güneş ışığı gözlerini öyle kuvvetle kamaştırdı ki, gözleri ağrımaya, başı büsbütün dönmeye başladı. Bu, parlak gün ışığına birdenbire çıkan her ateşi yüksek insanın duyacağı tabii bir şeydi.

Dünkü caddenin dönemecine gelince, üzüntülü bir telâşla caddeye ve o eve bir göz attı, Sonra hemen başını çevirdi. Karakola yaklaşırken; “Eğer bana bir şey sorarlarsa, belki de saklamaktan vazgeçip söylerim !” diye düşündü.

Polis karakolu, oturduğu yerden bir çeyrek verst uzaktaydı. Yeni bir apartmanın dördüncü katındaki yeni bir daireye taşınalı çok olmamıştı. Raskolnikov, polis karakolunun eski binasına, bir tarihte, ama çok eskiden, şöyle bir uğramıştı. Kapıdan girince, sağda, elinde defterle bir mujiğin inmekte olduğu bir merdiven gözüne ilişti: “Galiba kapıcı; demek polis karakolu da burada olacak!” diye düşündü. Gelişigüzel yukarı çıkmaya başladı. Kimseden bir şey sormak istemiyordu.

Dördüncü kata ayak basarken: “Girip diz çökeceğim ve her şeyi anlatacağım!” diye düşündü.

Merdiven dik ve dar olup pis birtakım sularla ıslanmıştı. Dört kattaki bütün dairelerin bütün mutfakları bu merdivene açılıyor ve hemen hemen bütün gün böylece duruyordu. Bundan ötürü de burada boğucu bir sıcak vardı. Koltuklarında defterler olduğu halde odacılar, kuryeler, kadınlı

erkekli iş güç sahipleri, merdivenlerden inip çıkıyorlardı. Polis karakolunun kapısı da ardına kadar açıktı. Raskolnikov içeri girip holde durdu. Birtakım mujikler durmuş, bekliyorlardı. Burada da korkunç bir sıcak vardı. Bundan başka, kokmuş bezir yağı üzerine yapılan bir boyayla yeni boyanmış ve kokuları henüz çıkmamış olan odalardan da, öğürtü veren bir koku burunlara çarpmaktaydı. Raskolnikov, biraz bekledikten sonra, biraz daha ilerleyip bundan sonraki odaya girmeyi uygun buldu. Odaların hepsi de alçak tavanlı ve küçüktü, içini kemiren bir sabırsızlık onu hep biraz daha ileri sürüklüyordu. Kimse onun farkında değildi, ikinci odada, kendisinden biraz iyice giyinmiş birtakım yazıcılar oturmuş, yazı yazıyorlardı. Bunların hepsi de acayip birtakım insanlardı. Raskolnikov, içlerinden birine başvurdu.

— Ne istiyorsun?

Elindeki celbi gösterdi. Yazıcı celp kâğıdına bakarak:

— Siz öğrenci misiniz? diye sordu.

— Evet, eski öğrencilerden.

Yazıcı onu tepeden tırnağa kadar süzdü. Ama bu bakışlarda herhangi bir merak ve ilgi yoktu. Saçları darmadağınık ve bakışlarında değişmez bir düşünce okunan bir adamdı. Raskolnikov: “Bu adamdan hiçbir şey öğrenmeye imkân yok, diye düşündü. Çünkü dünya umurunda değil!”

Kâtip:

— Şuraya, sekretere bir başvurun! dedi ve parmağıyla en son odayı gösterdi.

Raskolnikov odaya (baştan sırayla dördüncü) girdi. Burası da dar ve tıklım tıklım doluydu. Yalnız buradakilerin kılığı kıyafeti ötekilerden daha düzgünceydi. Ziyaretçiler arasında iki de kadın vardı. Biri, fakirce giyinmişti, yaslıydı. Sekreterin karşısında bir sandalyeye oturarak onun

yazdırdığı bir yazıyı yazmakla meşguldü. Ötekisi çok şişman, kıpkırmızı ve lekeli yüzlü, gösterişli bir kadındı. Nedense pek şatafatlı giyinmişti. Göğsünde çay tabağı büyüklüğünde bir broş vardı. Masadan biraz uzakta durmuş, bir şey bekliyordu. Raskolnikov, celbi sekretere uzattı. Sekreter kâğıda şöyle bir göz attıktan sonra; “Bekleyiniz!” dedi ve yaslı kadınla meşgul olmaya devam etti.

Delikanlı genişçe bir nefes aldı: “Herhalde o iş için olmasa gerek!” diye düşündü. Yavaş yavaş cesaretini toplamaya başladı. Olanca gücü ile kendine cesaret vermeye, aklını başına toplamaya çalışıyordu.

“Herhangi bir münasebetsizlik, küçücük bir ihtiyatsızlık kendimi ele vermeye yetebilir” diye düşündü. Sonra da: “Hım… Buranın havasız olması ne kötü! diye ilâve etti. Sıcak… Başım daha fazla dönüyor… Aklım da karışıyor…”

Bütün vücudunda korkunç bir rahatsızlık hissediyor, kendine hâkim olamayacağından korkuyordu.

Bir şeyle ilgilenerek büsbütün başka şeyler düşünmeye çalışıyor, ama bunu bir türlü yapamıyordu. Zaten sekreter de onu fazlasıyla ilgilendiriyordu. Sekreter, yirmi iki yaşlarında pek genç bir delikanlıydı. Ama esmer ve hareketli yüzüyle daha yaşlı görünüyordu. Modaya uygun, pek şık giyinmişti. Güzel taranmış briyantinli saçları, ince bir çizgiyle ikiye ayrılmıştı. Fırçayla yıkanmış beyaz parmaklarında birçok yüzükler, halkalar, yeleğinde altın kordon vardı. Orada bulunmakta olan bir yabancıyla iki üç kelime Fransızca bile konuşmuş, hem de bunu çok iyi becermişti.

Sekreter, yanı başında bir sandalye olduğu halde, âdeta kendiliğinden oturmaya cesaret edemiyormuş gibi boyuna ayakta durmakta olan pek şatafatlı giyinmiş, kırmızı yüzlü kadına, yavaşça:

— Luiza İvanovna, otursanıza, dedi.

Kadın:

— Ich danke [Aslında Almanca yazılmıştır. “Teşekkür ederim” anlamına gelir.], cevabını verdi. Ve yavaşça kendini sandalyeye bıraktı. Bir ipek hışırtısı duyuldu. Açık mavi, beyaz dantel işlemeli etekliği, tıpkı balon gibi, sandalyenin yanlarına döküldü, hemen hemen odanın yarısını kapladı. Ama kadın, odanın yarısını kapladığından ve ortalığı lavanta kokusuna boğduğundan ürkmüş olacak ki, ürkek, ama aynı zamanda yılışık gülümseyişinde açık bir endişe seziliyordu.

Yaslı kadın, nihayet işini bitirip kalkmaya davrandı. Bu sırada, birdenbire, gürültüyle ve kabadayıca bir yürüyüşle, her adım atışında omuzlarını oynatan bir subay içeri girdi. Kokartlı şapkasını bir sandalyeye atarak bir koltuğa gömüldü. Şatafatlı kadın onu görür görmez yerinden fırladı ve özel bir saygıyla onun önünde eğilmeye başladı. Ama subay ona aldırış bile etmedi. Kadınsa, artık onun yanında oturmak cesaretini gösteremedi. Bu subay, komiser muaviniydi. Küstahlıktan başka hiçbir özelliği olmayan pek ince çizgili yüzünün iki yanında yatay olarak sarkan kocaman kırmızı bıyıkları vardı. Yan yan, biraz da öfkeyle Raskolnikov’a baktı. Delikanlının kılık kıyafeti pek kötüydü. Ama bu sefil haline rağmen edası, hiç de kılığına uymuyordu. Raskolnikov, bir ihtiyatsızlık ederek, dik bakışlarla uzun uzun subayı süzdü, öyle ki, subay bu bakıştan rahatsız oldu. Herhalde böyle bir baldırı çıplağın, kendi yıldırım saçan bakışlarından yılmadığını görmekle şaşırmış olacak ki:

— Sen ne istiyorsun? diye bağırdı.

Raskolnikov:

— Çağırmışlar… Celp göndermişler, diye gelişigüzel bir cevap verdi.

Sekreter, kâğıtlardan başını kaldırarak cevap vermekte acele etti:

— Efendim, kendisinden para tahsili için getirtilen bir öğrenci.

Sekreter, Raskolnikov'a bir defter uzatarak parmağıyla bir yer gösterdi:

— İşte, okuyunuz!..

Raskolnikov: "Para mı? Ne parası? Yani… demek ki herhalde o mesele olmayacak!" diye düşündü ve sevincinden titredi. Birdenbire, anlatılmaz bir sevinçle ferahlamış, bütün yük omuzlarından gitmişti.

Ortada belli bir sebep yokken gittikçe öfkesi kabaran teğmen:

— Efendimiz, saat kaçta teşrif etmeniz yazılı? diye bağırdı. Size dokuzda gelmeniz için yazmışlar, hâlbuki şimdi saat on biri geçiyor.

Birdenbire, kendisinin de beklemediği bir öfkeye kapılan, hatta bundan biraz da zevk duyan Raskolnikov, yüksek sesle ve karşısındakini hiçe sayan bir eda ile bağırdı:

— Bana ancak bir çeyrek önce getirdiler. Böyle hasta, ateşli ateşli geldiğime şükredin!

— Rica ederim bağırmayın!

— Ben bağırmıyorum, aksine, aksine, ağır, temkinli konuşuyorum. Asıl siz bana bağırıyorsunuz! Ben bir üniversite öğrencisiyim, kendime böyle bağırılmasına müsaade etmem!..

Muavin o kadar öfkelenmişti ki, bir an söyleyecek söz bile bulamadı. Sadece ağzından köpükler saçıldı. Yerinden fırlayarak:

— Lütfen susunuz! diye çıkıştı. Bir makam huzurunda bulunuyorsunuz!.. Kaka-kabalığı bırakın!

Raskolnikov:

— Siz de bir makam huzurundasınız! diye bağırdı. Üstelik de bağırıp çağırmakla, sigara içmekle hepimizi hiçe sayıyorsunuz!

Delikanlı bunları söyleyince sonsuz bir zevk duydu.

Sekreter gülümseyerek onlara bakıyordu. Ateşli teğmen, görünüşe göre şaşırıp kalmıştı. Nihayet, bir aralık tabiliğini kaybetmiş bir sesle haykırdı:

— O senin üstüne vazife değil!.. Siz lütfen, sizden istenilen şeye cevap veriniz! Aleksandr Grigoryeviç, göstergenize… Hakkınızda şikâyet var. Borcunuzu ödemiyorsunuz! Bir de üstelik kalkmış, kafa tutuyorsunuz!

Ama artık Raskolnikov bu sözleri dinlemiyordu. Bir an önce bilmeceyi çözmek isteğiyle yanıp tutuşarak, kâğıda sarıldı. Bir defa, bir defa daha okudu, ama bir şey anlamadı. Sekretere dönüp:

— Nedir bu? diye sordu.

— Borç senedi. Sizden, tutarını istiyorlar… Para tahsili… Ya masraflarıyla, faiziyle falan borcu ödemeniz, ya da ne zaman ödeyebileceğinizi yazılı olarak bildirmeniz gerek. Sonra, borcunuzu ödeyinceye kadar başkentten asla ayrılamayacağınızı, mallarınızı satmayacağınızı, kaçırmayacağınızı da taahhüt etmeniz lâzım. Alacaklıya gelince, malınızı satmakta, hakkınızda da kanun gereğince davranmakta serbesttir.

— İyi ama… Benim kimseye borcum yok ki..

— Orası bizi ilgilendirmez… Dairemize, süresi geçmiş ve kanun gereğince protesto edilmiş yüz on beş rublelik bir borç senedi getirdiler… Senet, dokuz ay önce tarafınızdan Zarnitsm’ın dul karısı madam Zarnitsma’ya verilmiş. Kadın da bunu, saray müşaviri Çebarov’a ciro etmiş… İşte biz de sizi, bu mesele hakkında ifadenizi almak üzere buraya çağırdık.

— Ama bu kadın benim ev sahibim!..

— Varsın ev sahibin olsun, bundan ne çıkar?

Sekreter ona, acımanın verdiği hoşgörür bir gülümseyişle, biraz da hayatın sert çehresiyle ilk defa karşılaşan bir acemiyi seyretmenin muzaffer edasıyla, “E” delikanlım, şimdi nasılsın bakalım?” der gibi bakıyordu. Ama şimdi, borç senedi, ödeme emri falan filân Raskolnikov’un umurunda mıydı? Şimdi, kendi payına, bu iş üzülmeye, hatta küçücük bir ilgiye değer miydi? Ayakta duruyor, okuyor, dinliyor, cevaplar veriyor, hatta sorular bile soruyordu. Ama bütün bunları, bir makine şuursuzluğu ile yapıyordu. Bu dakikada onun bütün varlığını dolduran biricik duygu, kendini korumanın verdiği sevinç duygusu, onu korkutan tehlikeden kurtuluş duygusuydu. Bu duygu, hiçbir sorgu, hiçbir şüphe, hiçbir kâhinlik, hiçbir çözümleme ve önsezi tanımayan bir duyguydu. Bu an, düpedüz, tam manasıyla hayvanca sevinçle dolu bir andı.

Ama işte tam bu anda, polis karakolunda, gök gürültüsünü ve şimşek çakışını andıran bir kıyamet koptu. Uğradığı saygısızlıktan hâlâ heyecanı yatışmamış olan ve öfkesinden tir tir titreyen komiser muavini, herhalde kırılan gururunu tamir etmek düşüncesiyle olsa gerek, daha odaya ayak bastığı andan itibaren aptal bir gülümseyişle kendisine bakmakta olan zavallı “süslü kadın”a büyük bir şiddetle saldırdı. Kulakları çınlatan bir sesle:

— Ah seni gidi şırfıntı ah! diye bağırdı (yaslı kadın odadan çıkmıştı). Geçen gece senin evinde yine neler oldu? Ha? Yine sokak ortasında edepsizlik ve rezalet! Yine kavga ve dövüş! Anlaşılan kodes burnunda tütüyor!.. Hem sana söyledimdi, on birinci defa elimden kurtulamayacağını sana belki on sefer söyledimdi. Sen yine bildiğini okumakta devam ettin!..

Raskolnikov’un elindeki kâğıt bile yere düştü. Böyle saygısızca davrandıkları süslü kadına şaşkın şaşkın baktı. Ama meselenin ne olduğunu pek çabuk anladı. Çok geçmeden, bu olay hoşuna bile gitmeye başladı. Söylenenleri öylesine zevkle dinliyordu ki, canı gülmek, katıla katıla gülmek istiyordu. Sinirleri iyice bozulmuştu.

Sekreter ilgiyle:

— İlya Petroviç, diye söze başlamak istediyse de, bunu daha elverişli bir zamana bırakarak, sustu. Çünkü öfkelenen teğmeni, hiçbir suretle durdurmanın kabil olmadığını tecrübesiyle biliyordu.

Süslü kadına gelince, ilkin şimşeklerin parlayıp çakışından, yıldırımların yağışından fena halde korkmuştu. Ama tuhaf değil mi, küfürler çoğalıp ağırlaştıkça, kadının yüzü sevimlileşiyor, korkunç subaya tatlı tatlı gülümsemeye başlıyordu. Yerinde kıpır kıpır kıpırdıyor, söz sırasının kendisine geleceği anı sabırsızlıkla bekleyerek, hiç durmadan reveranslar yapıyordu. Nihayet söz sırası ona da geldi. Serbest bir Rusça ile ama yırtık bir çuvaldan nohut taneleri dökülür gibi, açık bir Alman şivesiyle konuşmaya başladı:

— Hayır, yüzbaşım, evimde ne dövüş, ne de kavga oldu. Sonra, hiçbir rezalet de olmadı. O sarhoş geldi… Ben size hepsini anlatacağım, yüzbaşım… Bu işte benim hiçbir suçum yok!.. Benim evim soylu bir evdir, yüzbaşım… Herkese soylu davranılır… yüzbaşım… Ben kendim, hiç, hiç bir zaman, bir rezalet çıkarılmasını istemem. Bu adam zaten zil zurna sarhoş bir halde gelmişti. Üstelik üç şişe daha getirtti. Sonra da bacaklarını kaldırıp ayaklarıyla piyano çalmaya başladı. Böyle soylu bir eve hiç de yakışmayan bir davranış. Sonra piyanomu tamamıyla kırdı… Hiç de, hiç de uygun olmayan bir davranış… Ben de kendisine ihtar ettim. O da eline bir şişe alarak, önüne gelenin gerisine vurmaya başladı. Ben de kapıcıyı çağırdım. Karl geldi. O da Karl'a saldırarak gözünü şişirdi. Henriette'in de gözünü şişirdi. Benim de suratıma beş tokat attı. Soylu bir evde bu gibi davranışlar yakışık alır mı, yüzbaşım? Ben de bağırmaya başladım. O da, evin kanala bakan penceresini açarak ve bir domuz yavrusunu taklit ederek bağırmaya başladı. Ne ayıp şey!.. Hiç pencereden sokağa bir domuz yavrusu gibi bağırılır mı? Tuh, tuh, tuh!.. Karl da onun frakının eteğinden tutup

pencereden çekti. Ne yalan söyleyeyim yüzbaşım, bu çekişme sırasında adamın eteğini kopardı. Bunun üzerine herif, on beş ruble tazminat vermeniz lâzımdır, diye bağırıp çağırdı. Ben de, yüzbaşım, ona beş ruble verdim. Ve işte bu bayağı misafir, yüzbaşım, evimde her türlü rezaletleri yaptı. Sonra da, ben bütün gazeteleri tanıyorum, size karşı kocaman bir yergi yazarım, dedi.

— Demek kendisi bir yazarmış, öyle mi?

— Evet yüzbaşım. Hem de ne bayağı bir misafirmiş, yüzbaşım, böyle soylu bir evde…

— E, e, e, yetişir artık!.. Ben sana kaç defa söyledim… Tekrarladım.

Sekreter, yine manalı manalı:

— İlya Petroviç! diye seslendi:

Komiser muavini hızla dönüp baktı. Sekreter, başıyla hafifçe bir işaret yaptı. Muavin sözüne devam ederek:

— … işte böyle çok sayın Laviza İvanovna, son defa olmak üzere sana son sözüm şudur: senin şu soylu evinde yalnız bir sefer daha rezalet çıkacak olursa, nazikçe deyimiyle, seni kendi elimle okşarım. Duydun mu? Demek bir edip, bir yazar, "soylu bir evde" frakının kuyruğu için beş ruble kabul ediyor. İşte, yazarların ne olduklarını gör bakalım! —Muavin bu sözleri söylerken hor görücü bir bakışla Raskolnikov'a baktı— Evvelsi gün bir meyhanede yine buna benzer bir hadise olmuştu: herifin biri yemek yemiş, parasını vermek istememiş: "Bunun için aleyhinizde bir yergi yazacağım!" diye bir tehdit savurmuş! Geçen hafta, yine böyle biri, bir gemide yüksek memurlardan birinin çok saygıdeğer ailesine, karısıyla kızına, ağza alınmayacak sözler söylemişti. Birini de daha geçen gün bir pastacı dükkânından ite kaka kapı dışarı etmişlerdi. İşte şu yazarlar, edibler,

öğrenciler, deve tellâlları böyle adamlardır… Öööö! Haydi bas bakalım sen de!.. Kendim gelip seni kontrol edeceğim!.. Bak kendini koru! Anladın mı?

Luiza İvanovna, aceleci bir nezaketle sağa sola reveranslar saçarak geri geri, kapıya kadar gitti. Ama kapıda, genç ve sevimli yüzlü, fevkalâde güzel, kumral favorili gösterişli bir subaya kıçıyla çarptı. Bu, polis komiseri Nikodim Fomiç‘ti. Luiza İvanovna, hemen hemen yerlere kadar eğilerek bir reverans daha yaptıktan sonra, küçük, sık adımlarla, seke seke karakoldan çıkıp gitti. Nikodim Fomiç nazik bir sesle ve dostça gülümseyerek, İlya Petroviç‘e:

— Yine mi gök gürlemesi, yine mi yıldırımlar, şimşekler, fırtınalar, kasırgalar? dedi. Yine seni sinirlendirmişler, yine öfkelenmişsin!.. Daha merdivenlerden işittim!..

Muavin, adım atışlarıyla omuz hareketlerini güzel bir biçimde birbirine uydurarak, her adım atışında omuzlarını oynatarak, elinde birtakım kâğıtlar olduğu halde, bir masadan başka bir masaya geçerken, soylu bir kayıtsızlıkla:

— Ah efendim! (Hatta “efendim” değil de “efem”), diye söylendi. Buyurun işte bakın! Meselâ: şu, bay yazar, yani öğrenci, daha doğrusu eski öğrenci borcunu ödemiyor… Birtakım senetler vermiş…. Oturduğu evi de boşaltmıyor… Hakkında tümen tümen şikâyetler var… Bu haline bakmadan, huzurunda sigara içiyorum diye de bana kafa tutuyor. Hâlbuki kendisi adi bir harekette bulunuyor, şunun kılığına bakın: ne muhteşem bir manzara değil mi?

— Fakirlik ayıp değil, azizim, ne yaparsın? Ama belli işte, barut gibisin: en küçük bir hakarete katlanamıyorsun! Herhalde bu zat sizi kızdırmış olacak. Siz de dayanamadınız. —Nikodim Fomiç, nezaketle Raskolnikov’a dönerek— Siz onun kusuruna bakmayın, pırlanta gibi bir adamdır. Ama işte barut gibidir, barut!.. Parlamasıyla sönmesi bir olur.

Öfkesi geçince, ortada altın bir yürekten başka bir şey kalmaz!.. Zaten ona alayda da “barut teğmen” derlerdi.

İlya Petroviç gururunun okşanmış olmasından çok memnun, ama hâlâ somurtkan bir eda ile:

— Hem de nasıl bir alaydı, diye söylendi.

Birdenbire Raskolnikov’un içinde, oradakilerin hepsine fevkalâde hoşa gidecek birkaç söz söylemek isteği uyandı. Ansızın Nikodim Fomiç‘e dönerek, tamamıyla serbest bir eda ile:

— Ama insaf edin yüzbaşım, kendinizi benim yerime koyun!.. Kendilerine karşı bir saygısızlıkta bulunduysam, hemen tarziye vermeye hazırım. Ben fakir, hasta, sefaletin pençesi altında zebun (evet, o aynen “zebun” tabirini kullanmıştı) bir üniversite öğrencisiyim. Eskiden okuyordum, bıraktım. Çünkü geçinecek param yok. Ama yakında para alacağım. X… vilâyetinde annemle bir kız kardeşim var. Bana para gönderecekler… ben de… borcumu ödeyeceğim… Ev sahibim iyi bir kadındır. Yalnız özel derslerimi kaybettiğim ve dördüncü aydır kirasını ödemediğim için, bana öylesine kızdı ki, artık öğle yemeklerini bile vermez oldu. Doğrusunu isterseniz bu borç senedini katiyen anlamıyorum. Şimdi benden borç senedini ödememi istiyor. Ama siz söyleyin, ben ona ne vereyim?

Sekreter:

— Orasına biz karışmayız… diyecek oldu. Raskolnikov, sekretere değil, hep Nikodim Fomiç‘e hitap ederek, hatta, ısrarla kâğıtlarıyla meşgulmüş gibi bir eda takınmasına ve delikanlıyı küçümseyerek katiyen önem vermemesine rağmen bütün gayretiyle İlya Petroviç’e de hitap etmeye çalışarak sözüne devam etti:

— Müsaade buyurun, müsaade buyurun, ben tamamıyla sizin fikrinizdeyim… Ama müsaade edin ben de anlatayım… Hemen hemen üç yıldan beri, taşradan geldiğimden beri onun evinde oturuyorum. Daha ilk gününden… Evet, daha ilk gününden… Hem ne diye söylemeyecekmişim, daha ilk gününden beri kızıyla evleneceğime söz verdim. Hani şöyle sözle, serbest bir vaatte bulundum… Genç bir kızdı… Söz aramızda, gerçi âşık filân değildim ama kız hoşuma gidiyordu. Bir kelimeyle, gençlik işte… Yani demek istiyorum ki, o zaman ev sahibim bana geniş bir kredi açmıştı. Ben de öyle bir hayat sürüyordum ki… O zamanlar pek havai idim ben…

İlya Petroviç kabaca ve muzaffer bir eda ile:

— Sizden böyle mahrem şeyler sormadık, zaten dinlemeye de vaktimiz yok! diye sözünü kesecek oldu. Ama Raskolnikov büyük bir coşkunlukla onu durdurdu. Birdenbire konuşurken büyük bir güçlük çekmesine rağmen sözüne devam etti:

— Ama müsaade edin, müsaade edin de size işin nasıl olduğunu anlatayım! Gerçi bunları anlatmak gerekmez… Size hak veriyorum. Neyse, bu kızcağız bir yıl önce tifodan öldü. Bense, yine eskisi gibi, kiracı kalmakta devam ettim. Ev sahibim, şimdiki dairesine taşınır taşınmaz, yanıma gelip, hem de dostça bir tavırla, bana tamamıyla güveni olmakla beraber, borcumun tutarı olan şu yüz on beş rublelik senedi imzalamaya razı olup olmayacağımı sordu. Sonra da, yine istediğim kadar kredi açmakta devam edeceğini, ben kendiliğimden parayı ödemedikçe hiç, ama hiçbir zaman —bunu aynen böyle söylemişti— bu senetten faydalanmaya kalkışmayacağını ilâve etti… Ve işte şimdi, ben özel derslerimi kaybedip bir lokma ekmeğe muhtaç bir hale gelince, o da alacağını istemeye kalktı. Şimdi buna ne diyeyim?

İlya Petroviç, küstahça bir eda ile Raskolnikov’un sözünü keserek:

— Bütün bu duygusal tafsilât bizi zerre kadar ilgilendirmez, dedi. Şimdi siz cevap verip taahhüt altına girmek zorundasınız!.. Sizin âşık olmanızdan ve bütün bu acıklı hikâyelerinizden bize ne?

Masanın başına geçip yazı yazmaya koyulan Nikodim Fomiç:

— Ama sen de pek merhametsizlik ediyorsun! diye mırıldandı.

Bu durumdan âdeta utanç duymuştu.

Sekreter, Raskolnikov'a :

— Yazsanıza, dedi.

Delikanlı, özentili bir kabalıkla:

— Ne yazayım? diye sordu.

— Ben size söylerim.

Raskolnikov, macerasını anlattıktan sonra, sekreterin daha senli benli davrandığını ve kendisini küçümsediğini sandı. Ama garip değil mi, birdenbire, her kim olursa olsun, kimsenin ne düşündüğünü umursamaz bir hal alıvermişti. Hem de bu değişiklik, âdeta, bir anda, bir dakikada oluvermişti. Biraz düşünmek zahmetine katlansaydı, bir dakika önce nasıl olup da onlarla böyle konuşabildiğine, hatta nasıl olup da kendi duygularını anlatıp, başlarını ağrıtmaya kalkıştığına elbette şaşardı. Hem bu duygular da nereden çıkmıştı? Şimdi ise, tam tersine, oda birdenbire polislerle değil de, en aziz, en samimî dostlarıyla dolsaydı, galiba onlara söyleyecek bir tek insanca söz bulamayacaktı; yüreği birdenbire öylesine boşalıvermişti. Yalnızlığın ve dünyadan elini eteğini çekmenin ıstıraplı ve bitmez tükenmez karanlık duyguları birdenbire şuurlu olarak ruhuna etki yapmıştı. Onun ruhunu altüst eden şey, ne İlya Petroviç'in karşısında adice içini boşaltması, ne de teğmenin adiliği ve kâbına sığmayan haliydi. Oh, şu anda, kendi adiliği, bütün bu izzetinefisler, teğmenler, Alman kadınları, borç senetleri,

polis karakolları falan filân, zerre kadar umurunda değildi. Şu dakikada onu diri diri yakılmaya mahkûm etseler bile yerinden kımıldamayacaktı. Hatta bu idam hükmünü dikkatle dinleyeceği bile şüpheliydi Asla tanımadığı, hiç beklemediği, daha önce hiç başına gelmeyen yepyeni bir halle karşılaşıyordu. Az önce yaptığı gibi, gönlündeki sırları dökmek için değil de, her ne iş için olursa olsun polis karakolundaki bu insanlara —hatta bunlar polis memuru olmasalar da öz kardeşleri bile olsalar— bundan böyle hiçbir suretle, hiçbir şey için başvurmaması gerektiğini anlamaktan ziyade, sinirlerinin bütün duygu kabiliyetiyle açıkça hissediyordu. Bu dakikaya kadar hiçbir zaman böylesine garip, böylesine korkunç bir duyguya kapılmamıştı. Ona asıl acı veren şey, bunun bir anlayış, bir anlam olmaktan çok, bir duygu, hem de düpedüz bir duygu, hayatında şimdiye kadar tanıdığı en ıstıraplı bir duygu oluşuydu.

Sekreter ona, bu gibi hallerde yazılması âdet olan belli formülü yazdırmaya başladı. Yani: şimdi ödeyemem. Falan tarihte ödemeye söz veriyorum. Şehirden ayrılmayacağım, malımı satmayacağım, kimseye de bağışlamayacağım ilh… gibi…

Sekreter, merakla Raskolnikov’a bakarak:

— Yahu siz yazamıyorsunuz, dedi. Kalem elinizden düşüyor. Yoksa hasta mısınız?

— Evet… başım dönüyor… devam ediniz!

— Hepsi bu kadar, imzalayınız!

Sekreter kâğıdı aldı ve başkalarıyla meşgul olmaya başladı. Raskolnikov kalemi verdi. Ama kalkıp gidecek yerde dirseklerini masaya dayadı, başını avuçları arasına aldı. Âdeta tepesine bir çivi çakılıyordu. Birdenbire kafasına: hemen kalkıp Nikodim Fomiç‘in yanına gitmek, dün akşam olup bitenleri, en küçük ayrıntılarına kadar anlatmak, sonra da onu

yanına alarak, odasına götürüp köşedeki deliğin içinde bulunan eşyayı göstermek gibi garip bir düşünce geldi. Bu istek öylesine güçlü idi ki, bunu yapmak için hemen yerinden kalktı. Ama hiç olmazsa bir dakikacık düşünsem nasıl olur?” diye aklından geçirdi. Az sonra “hayır, düşünmeden bunu yapmak ve yükü sırtımdan atmak daha iyi!” dedi. Ama birdenbire, donakaldı: Nikodim Fomiç, ateşli ateşli İlya Petroviç‘e bir şeyler söylüyordu. Şu sözler kulağına kadar geldi:

— Hayır, böyle şey olmaz, ikisini de bırakacaklardır. Bir defa, her şey bunun tersini söylüyor. Düşünün bir kere: bu işi onlar yapmış olsalardı, gidip kapıcıyı çağırırlar mıydı? Kendilerini ele vermek için mi yani? Yoksa kurnazlık etmiş olmak için mi? Olamaz, bu kadarı da pek fazla kaçar! Nihayet öğrenci Pestriyakov kalıyor ki, onu da içeri girerken, tam kapının ağzında iki kapıcıyla satıcı kadın görmüşler: öğrenci üç arkadaşıyla gidiyormuş… tam kapının ağzında arkadaşlarından ayrılmış, daha arkadaşlarından ayrılmadan kapıcılara oda sormuş… Böyle bir niyetle gelen bir insan, kalkar da kapıcılardan oda sorar mı? Koh’a gelince, kocakarıya gitmeden önce, aşağıda, yarım saat kadar kuyumcuda oturmuş ve tam sekize çeyrek kala, kuyumcudan çıkıp yukarı kocakarıya gitmiş… Şimdi artık siz hüküm verin!..

— Ama müsaade edin, sözlerindeki bu aykırılık nereden çıkıyor: kendileri de itiraf ediyorlar ya, kapıyı çaldıkları zaman kilitliymiş.. Üç dakika sonra kapıcıyla geldikleri zaman kapıyı açık bulmuşlar.

— İşin can alacak notası burası ya: katil muhakkak içerideymiş, kapı da sürmeliymiş… Şayet Koh, kapıcıyı aramak budalalığını göstermesiydi, katili muhakkak orada enseleyeceklerdi. Katil tam bu sırada merdivenlerden inmek, şu veya bu şekilde, onlara görünmeden sıvışmak fırsatını bulmuş olsa gerek. Koh yemin billâh ederek: “Eğer ben orada kalsaydım, üzerime

atılıp beni de baltayla öldürürdü” diyor. Hatta adamcağız bu kurtuluş şerefine, Rus kilisesinde dua ettirmeyi bile adamış… Hah, hah…

— Ya katili kimse görmemiş mi?

Oturduğu yerden konuşulanları dinlemekte olan sekreter lâfa karışarak:

— Nereden görecekler, dedi, ev değil, Nuh’un gemisi!..

Nikodim Fomiç ateşli ateşli:

— Mesele apaçık, mesele apaçık, diye tekrarladı.

İlya Petroviç ise:

— Hayır, diye ısrar etti, mesele hiç de açık değil.

Raskolnikov şapkasını kaldırdı ve kapıya doğru yürüdü. Ama kapıya varamadı.

Ayıldığı vakit bir sandalyede oturmakta olduğunu gördü. Sağında biri onu tutuyor, solunda da, elinde sarı suyla dolu sarı bir bardak olduğu halde bir başkası ayakta duruyordu. Nikodim Fomiç, önünde duruyor, dikkatle kendisini süzüyordu. Raskolnikov sandalyeden kalktı.

Nikodim Fomiç, oldukça sert bir sesle sordu:

— Ne o, yoksa hasta mısınız?

Yerine oturarak yine kâğıtlarıyla meşgul olmaya başlayan sekreter:

— Senedi imzalarken kalemi zorla tutuyordu, dedi.

İlya Petroviç de kâğıtlarını yerleştirirken, oturduğu yerden bağırdı:

— Çoktan beri mi hastasınız?

O da, tabii, delikanlı baygınken yanına koşmuş, ama ayılır ayılmaz ondan uzaklaşmıştı.

Raskolnikov:

— Dünden beri, cevabını verdi.

— Dün evden çıktınız mı?

— Çıktım.

— Hasta hasta?

— Evet, hasta hasta.

— Hangi saatte?

— Akşamın sekizine doğru.

— Nereye gittiğinizi sorabilir miyim?

— Sokağa.

— Kısa ve açık…

Raskolnikov, çakmak çakmak yanan siyah gözlerini Ilya Petroviç‘in gözlerine dikmiş bir halde, yüzü kireç gibi, sert ve kesik kesik cevap veriyordu.

Nikodim Fomiç:

— Çocuk zorla ayakta duruyor, sen kalkmışsın… diyecek oldu.

İlya Petroviç garip bir tonla:

— Aldırma efendim, diye cevap verdi.

Nikodim Fomiç bir şeyler daha ilâve etmek istedi ama gözleri kendisine dikkatle bakmakta olan sekreterin gözleriyle karşılaşınca vazgeçti. Birdenbire hepsi de susmuştu. Ortalıkta garip bir hava esmişti. İlya Petroviç:

— Pekâlâ, sizi alıkoymuyoruz! sözleriyle bahsi kapadı.

Raskolnikov çıktı. Dışarı çıkar çıkmaz da, birdenbire içeride ateşli bir konuşmanın başladığını fark etti. Nikodim Fomiç'in sorgu dolu sesi, bütün öteki sesleri bastırıyordu… Delikanlı sokakta tamamıyla kendine geldi.

Hızlı hızlı evine giderken, içinden: "Bir arama yapacaklar, hemen şimdi bir arama yapacak!" diye söylendi. "Haydutlar! Şüpheleniyorlar !"

Az önceki korku, yine tepeden tırnağa kadar bütün benliğini sarmıştı.

II

"Ya arama yapılmışsa? Ya onları şimdi evde bulursam?"

Ama işte odası… Ne in var, ne cin!.. Kimsecikler uğramamış… Hatta Nastasya bile hiçbir şeye el sürmemiş. Fakat aman Allah'ım! Az önce bütün bu şeyleri nasıl olup da bu delikte bırakmıştı?

Hemen köşeye atıldı. Kolunu kâğıt kaplamaların arkasına sokarak, oradaki şeyleri çıkarmaya ve ceplerine doldurmaya başladı. Hepsi topu topu sekiz parçaydı: içlerinde küpe —doğrusu pek de dikkatle bakmamıştı— veya buna benzer şeyler bulunan iki küçük kutu… Sonra, dört küçük maroken mahfaza… Bir de, doğrudan doğruya gazete kâğıdına sarılmış bir saat kordonu… Bundan başka, yine gazeteye sarılmış bir başka şey, galiba bir de madalya vardı.

Hepsini, belli olmamalarına dikkat ederek, paltosunun ayrı ayrı ceplerine ve pantolonunun sağlam kalan sağ cebine yerleştirdi. Para çantasını da aldı. Sonra, odasından çıktı, bu defa kapıyı, ardına kadar açık bıraktı.

Hızlı hızlı ve sert adımlarla yürüyordu. Gerçi bütün vücudunda bir kırıklık vardı. Ama şuuru yerindeydi. Takip edilmesinden korkuyordu. Belki yarım saat, belki de çeyrek saat sonra, aleyhine bir kovuşturma kararı

çıkmasından korkuyordu. Demek ki, her ne pahasına olursa olsun, bütün izleri vakit kaybetmeden yok etmek lâzımdı. Biraz olsun gücü yettiği, biraz olsun kafasının işlediği sürece bu işin üstesinden gelmesi gerekti.

Nereye gitmeliydi?

Kararını çoktan vermişti: “Hepsini kanala atar, ipuçlarını yok ederim, ortada da mesele kalmaz!”

Daha geceden bu kararı vermişti. Humma ateşiyle sayıkladığı anlarda bunu hatırına getirdikçe: “Aman çabuk, çabuk gidip hepsini atayım!” diye birkaç defa kalkıp gitmeye davranmıştı. Ama şimdi atmanın çok zor olduğunu anladı.

Yarım saatten, belki de daha fazla bir zamandan beri Katerina kanalı boyunca başıboş dolaşıyor, her önüne çıkan ve kanala inen merdivenleri birkaç sefer gözden geçiriyordu. Ama hayır, düşündüklerini yerine getirmeyi aklından bile geçiremezdi: ya merdivenlere, çamaşır yıkayan çamaşırcılarla dolu birtakım sallar bağlanmış, ya da kayıklar yanaşmıştı. Sonra gelip geçenler de hiç eksik değildi. Bundan başka, dört bir yandaki rıhtımlardan, her yandan görülüp fark edilebilirdi de: öyle ya, bir adamın mahsus merdivenlerden inmesi, durup suya bir şeyler atması şüphe uyandırmaz mı idi? Ya mahfazalar batmayıp da suyun üstünde yüzmeye kalkarsa ne olurdu? Böyle olması da pek tabiiydi. Elbette herkes görürdü. Zaten yolda rastladığı kimseler, sanki başka işleri yokmuş gibi, kendisine bakıyor, onunla ilgileniyorlardı. Kendi kendine: “Acaba bunun sebebi nedir? diye düşündü. Yoksa bana mı böyle geliyor?”

Nihayet “acaba Neva nehrine götürüp atsam daha iyi olmaz mı?” düşüncesi aklından geçti. Orası hem daha tenha, hem de daha az dikkati çeken bir yerdi. Sonra, muhakkak daha elverişliydi. En önemlisi de, buralardan uzaktı. Raskolnikov, nasıl olup da böyle kederli ve korkmuş bir yüzle, bu tehlikeli yerlerde yarım saatten beri serserice dolaşabildiğine ve

bunu daha önce akıl edemediğine birdenbire şaştı. Uykuda, sayıklama nöbeti sırasında verdiği saçma bir karar yüzünden yarım saatini feda etmişti. Çok dalgın ve unutkan olmuştu. Bunu kendisi de biliyordu. Mutlaka acele etmesi lâzımdı.

*** caddesinden Neva nehrinin yolunu tuttu. Ama yolda giderken aklına başka bir şey geldi: “Ne diye Neva’ya gidecekmişim? Niçin suya atacakmışım? Meselâ çok uzaklara, hiç olmazsa adalara gidip, tenha bir yerde, ormanda bir ağacın altına gömmek, sonra da ağaca bir nişan koymak daha iyi olmaz mıydı?”

Gerçi şu anda akıllıca ve doğru bir yargıda bulunacak halde olmadığını hissetmekle beraber bu düşünce ona hiç de aykırı görünmedi.

Ama adalara varması da kısmet olmadı, iş başka türlü bir renk aldı: V… caddesinden bir meydana çıkarken, birdenbire sol tarafta, boydan boya duvarla çevrilmiş bir avlu kapısı gördü. Avlu kapısından içeri girer girmez, hemen sağda, dört katlı bir binaya ait sıvasız, penceresiz, yüksek bir duvarın, avlunun derinliğine doğru uzanmakta olduğunu gördü. Solda, bu yüksek duvara paralel olarak, yine kapıdan başlamak üzere, avlunun yirmi adım derinliğine kadar uzanan, sonra sola kıvrılan bir tahta havale vardı. Burası, tahta havaleyle çevrilmiş, içinde öte beri duran boş bir yerdi. Daha ileride, avlunun dibinde, tahta havalenin ardından, isten kararmış, alçak, taş bir kulübenin köşesi görünmekteydi. Herhalde burası, bir atölyenin bir bölümü olsa gerekti. Muhakkak burada bir araba veya bir çilingir atölyesi, ya da bu cinsten bir başka atölye olacaktı. Hemen hemen kapıdan başlayarak yerler kömür tozuyla simsiyahtı. Raskolnikov’un kafasından birdenbire: “Hepsini buraya atıp savuşsam!” düşüncesi geçti. Avluda kimseyi göremeyince, kapıdan girdi ve hemen kapıya yakın bir yerde, tahta havaleye dayalı bir oluk gördü. (Fabrika ve atölye olarak kullanılan evlerde bu gibi oluklara sık sık rastlanır.) Oluğun tam üzerinde tebeşirle tahta

havaleye, bu gibi yerlere her zaman yazılması âdet olan, şu hikmet yazılmıştı: “Burada durmak yasaktır!” [Aslında, bozuk bir imlâ ile yanlış yazılmıştır.] Onun gelip burada durduğundan kimse şüphelenemezdi. Bu bakımdan da burası iyiydi. “Hepsini bir köşeye atar, savuşurum!” diye düşündü.

Bir defa daha etrafını gözden geçirip tam elini cebine soktuğu bir sırada birdenbire aralarında ancak bir arşınlık mesafe bulunan kapı ile oluk arasında sokak duvarına bitişik bir halde, aşağı yukarı bir buçuk pud ağırlığında, yontulmamış, kocaman bir taş gördü. Bu duvarın ötesinde cadde ve yaya kaldırımı vardı. Oradan, hiç eksik olmayan gelip geçenlerin ayak sesleri duyulmaktaydı. Ama içeri girmedikçe, kimse onu burada göremezdi. Her an içeri birinin girmesi mümkün olduğu için, acele etmesi gerekti.

Taşın üstüne eğildi, iki eliyle sıkıca tepesinden kavradı. Bütün gücünü toplayarak yere devirdi. Taşın altında pek de büyük olmayan küçük bir çukur peyda olmuştu. Hemen ceplerindeki şeyleri bu çukura atmaya başladı. Para çantası en üste gelmişti. Çukurun içinde yine de yer kalmıştı. Bu işi gördükten sonra, tekrar taşa sarıldı. Bir devirle onu eskiden bulunduğu tarafa çevirdi. Taş, tam da eski yerine oturdu. Yalnız azıcık yüksek görünüyordu. Ama delikanlı toprağı biraz kazıdı. Ayağıyla taşın kenarlarını bastırdı. Artık hiçbir şey fark edilmez olmuştu.

Raskolnikov, sonra avludan çıktı ve meydana doğru yürüdü. Tekrar, tıpkı demin, polis karakolunda duyduğu sevince benzer büyük bir sevinç, bir anda benliğini sardı: “Bütün delilleri yok ettim. Hem bu taşın altını aramak kimin aklına gelebilir? Bu taş, belki de bina yapıldığı tarihten beri buradaydı. Bir o kadar zaman daha burada kalabilir. Hem bulduklarını kabul etsek bile benden kim şüphe edebilir? Artık her şey bitti. Ortada delil falan kalmadı” diye düşündü ve güldü. Sonraları hatırladığına göre, o gün, kesik

kesik, sinirli sinirli, sessiz bir gülüşle uzun uzun gülmüş ve meydanı geçtiği sürece boyuna gülmeye devam etmişti. Ama evvelsi gün o kızla karşılaştığı K… bulvarına ayak basınca, gülmesi birdenbire kesildi. Şimdi başka şeyler düşünüyordu. Kız kalkıp gittikten sonra üzerine oturup düşünceye daldığı sıranın yanından geçmek, sonra o gün kendisine yirmi kopek verdiği o palabıyıkla karşılaşmak, ona birdenbire dayanılmayacak kadar ağır ve acı geldi, içinden: "Allah belâsını versin!" diye söylendi.

Etrafına dalgın dalgın, öfkeli öfkeli bakarak yürüyordu. Şimdi bütün düşünceleri, bir ana nokta etrafında toplanıyordu. Kendisi de, bunun gerçekten bir ana nokta olduğunu; şimdi, hele şimdi bu ana nokta ile baş başa, hatta iki aydan beri ilk defa olarak baş başa kaldığını hissediyordu.

Birdenbire içinde kabaran müthiş bir öfkeyle:

"Ama bütün bu şeylerin Allah belâsını versin! diye düşündü. Mademki bir defa ok yaydan çıktı, ne yapalım; yeni hayatın Allah belâsını versin! Ne saçma şey bu, Allah'ım! Hâlbuki bugün ne çok da yalanlar uydurdum, ne adi işler gördüm! Şu mendebur İlya Petroviç'in gözüne girmek için ne adice dalkavukluklar ettim, ne numaralar yaptım!.. Ama varsın olsun, ne çıkar! Hepsi, şu yaptığım dalkavukluklar da, numaralar da bana vız gelir!.. Hiç de bu değil, hiç de bu değil!"

Ansızın durdu. Yeni, hiç beklenmedik, çok basit bir soru, bir anda düşüncelerini altüst etti, onu acı bir şaşkınlığa düşürdü:

"Şayet gerçekten bütün bu işler budalaca değil de şuurlu olarak yapıldıysa, şayet gerçekten belli ve kesin bir maksadın var idiyse, ne diye hâlâ çantanın içine bile bir göz atmadın? Eline ne geçtiğini, bütün bu ıstıraplara niçin katlandığını, böyle adi, iğrenç ve alçakça bir işi şuurlu olarak niçin işlediğini bile bilmiyorsun? Az önce onu, yani para çantasını, yine henüz yüzlerini bile görmediğin öteki şeylerle beraber suya atmak istemiyor muydun? Bütün bunların manası ne?"

Evet, bu böyle, hep bu böyle. Zaten o bunu eskiden de biliyordu. Bu soru, kendisi için hiç de yeni bir soru değildi. Geceleyin, suya atma kararını verdiği zaman, güya bunun böyle olması lâzımmış, güya başka türlü olamazmış gibi, en küçük bir duraksama geçirmeden ve itirazda bulunmadan bu kararı vermişti. Evet, bütün bunları biliyor, hatırlıyordu. Evet, bu karar hemen hemen, daha dün, çekmece başında oturup içinden mahfazaları çıkardığı an verilmiş bulunuyordu. Ne yapalım ki, işte bu böyle!.. Nihayet hazin bir tavırla: "Çok hasta olduğum için bu böyle oluyor, diye düşündü. Kendimi üzüp bitiriyorum, ne yaptığımı da bilmiyorum. Dün de, evvelsi gün de, daha önceleri de hep kendime eziyet ediyordum, iyileşeyim… Artık kendimi üzmem! Ama ya hiç iyileşmezsem? Aman Yarabbi!.. Bütün bunlardan öylesine bıktım, usandım ki!"

Durmadan yürüyordu. Her ne suretle olursa olsun açılmak, kendini toparlamak için, içinde derin bir istek vardı. Ama ne yapmak, hangi çareye başvurmak gerektiğini bilmiyordu. Her dakika gittikçe artmakta olan, önüne geçilmez yeni bir duyguya kendini kaptırmaktaydı. Bu duygu, her rastladığına. etrafındaki her şeye karşı kendisinde uyanan bir çeşit sonsuz, fizikî tiksinmeydi, inatçı, yabani, kinle dolu bir tiksinme.. Yolda rastladıklarının hepsi de, yüzleriyle, yürüyüşleriyle, davranışlarıyla iğrenç görünüyordu. Biri kendisiyle konuşmaya kalksa, düpedüz suratına tükürmekten, belki de o adamı ısırmaktan çekinmeyecekti.

Köprü civarında Vasilyev adasındaki küçük Neva rıhtımına çıkınca, birdenbire durdu. "İşte o burada, şu evde oturuyor, diye düşündü. Bu da ne demek? Galiba bacaklarım kendiliğinden beni Razumihin'in evine getirdi. Yine o günkü hikâye… Ama pek merak ettiğim nokta şu: ben buraya kendiliğimden mi geldim, yoksa geçerken, tesadüfen mi buraya çıkıverdim? Her neyse… Üç gün önce, o işi yaptığımın ertesi günü ona uğrarım demiştim… Pekâlâ, işte, ben de şimdi uğrarım… Sanki şimdi ona uğrayamaz mıyım?!.."

Razumihin'in oturduğu beşinci kata çıktı.

Arkadaşı, evde, odasındaydı. Yazı yazmakla meşguldü. Kapıyı kendisi açtı. Dört aydan beridir görüşmemişlerdi. Razumihin'in sırtında yırtık pırtık bir rob dö şambr, çorapsız ayaklarında da bir pantufla vardı. Saçları karmakarışıktı. Ne yıkanmış, ne de tıraş olmuştu. Yüzünde bir şaşkınlık okunuyordu, içeri giren arkadaşını tepeden tırnağa kadar süzerek :

— Sen ha?. diye haykırdı. Sonra sustu ve bir ıslık çaldı.

Daha sonra Raskolnikov'un üstündeki paçavralara bakarak ilâve etti:

— Bu kadar da kötüledin mi yahu? Şıklıkta beni de geçmişsin kardeş! Otursana be, herhalde yorulmuş olacaksın!..

Raskolnikov, kendi odasındaki sedirden daha kötü bir halde olan muşamba kaplı alaturka sedire yığıldığı zaman Razumihin birdenbire arkadaşının hasta olduğunu fark etti:

— İyice hasta olduğunun bilmem farkında mısın? dedi ve arkadaşının nabzını yoklamaya başladı.

Raskolnikov elini çekerek:

— Lüzumu yok, dedi. Ben buraya… Şey, bana bak: benim özel derslerim yok… Ben isterdim ki… Ama ben hiç de ders falan istemiyorum…

Arkadaşını dikkatle süzen Razumihin:

— Kuzum sayıkladığının farkında mısın? dedi.

— Hayır, sayıklamıyorum!..

Raskolnikov kanepeden kalktı. Razumihin'e çıkarken, onunla yüz yüze gelmek zorunda kalacağım aklına bile getirmemişti. Şimdi ise bir anda tecrübeyle öğrenmişti ki, şu dakikada, kiminle olursa olsun, yüz yüze

gelmek, her zamandan daha az isteyebileceği bir şeydir. Bütün öfkesi kabarmıştı. Daha Razumihin'in eşiğinden adımını atarken, kendi kendisine karşı duyduğu öfkeden az daha tıkanacaktı.

Birdenbire:

— Allah'a ısmarladık! dedi ve kapıya doğru yürüdü.

— Dur yahu, nereye gidiyorsun? Amma da tuhaf adamsın be!..

Raskolnikov, elini kurtarmaya çalışarak:

— Lüzumu yok!.. diye tekrarladı.

— Böyle olduktan sonra hangi şeytana uyup da geldin? Yoksa çıldırdın mı nedir? Bu davranışınla… Âdeta bana hakaret ediyorsun!.. Seni böyle bırakmam!

— Şu halde dinle: senden başka bana yardım edecek kimseyi tanımadığım için geldim. Çünkü sen ötekilerin hepsinden iyisin… Yani daha akıllısın… Muhakeme edebilirsin. Ama şimdi, hiçbir şeye ihtiyacım olmadığını görüyorum. İşitiyor musun, hiç, ama hiçbir şeye… Hiç kimsenin yardımına, ilgisine ihtiyacım yok… Ben…. yapayalnızım… Bu kadarı da yeter… Artık beni rahat bırakın!

— Bir dakika dursana be hırpani!.. İyice aklını kaçırmış! Bence hava hoş, sen bilirsin. Mesele şu ki: benim özel derslerim yok, zaten bu pek de umurumda değil. Buna karşılık bitpazarında Heruvimov adlı bir sahaf var. İşte bu zat kendine göre bir derstir. Ben buradaki işi, beş özel derse değişmem! Tabii bilimlere dair öyle birtakım broşürler basıyor ki, peynir ekmek gibi satılıyor… Yalnız başlıkları başlı başına bir âlem!.. Sen her zaman benim budala olduğumu söyler dururdun!.. Ama şunu bil ki kardeş, benden budalaları da varmış!.. Herif kara cahilin biri, ama günün modasına uymaktan kendini alamıyor… Tabii ben de onu kışkırtmaktan geri durmuyorum. İşte şurada iki formayı geçen Almanca bir metin var. Bence

şarlatanlığın daniskası. Bu metinde kadının insan olup olmadığı inceleniyor… Pek tabii olarak, şatafatlı bir biçimde insan olduğu ispat ediliyor… Heruvimov bunu, feminizm bahsi münasebetiyle hazırlıyor… Ben de tercüme ediyorum. Heruvimov bu iki küsur formayı, şişire şişire altı forma haline getirecek, buna, yarım sahife tutan cafcaflı bir de başlık koyarak elli köpeğe satacağız!.. Mükemmel gider! Tercüme ücreti olarak forma başına altı ruble veriyor, demek ki bütün broşür on beş ruble tutacak!.. Avans olarak altı ruble aldım… Bunu bitirince, balina balıklarına dair tercümeler yapacağız!.. Daha sonra da Conffessions'un ikinci bölümünden can sıkıcı birtakım masalların tercümesini kararlaştırdık. Herifin biri Heruvimov'a, güya Rousseau'nun, kendine göre bir Radişçev olduğunu söylemiş. Tabii, ben de tersini iddiaya kalkışacak değilim, canı cehenneme!.. E, söyle bakalım şimdi, kadın insan mıdır? Broşürünün ikinci formasını tercüme etmek ister misin? Şayet istiyorsan hemen metni al… Kâğıt kalem de caba!.. Üç ruble de senin olur. Ben bütün tercüme için, yani birinci ve ikinci forma için, avans olarak altı ruble aldığıma göre, üç rublesi de senin payına düşer!.. Formayı bitirince daha üç ruble alırsın! Yalnız çok rica ederim, bu davranışımı benim bir yardımım gibi sayma!.. Tam tersine sen kapıdan girer girmez, bana ne gibi bir faydan dokunabileceğini kafamda tasarladım. Bir defa, imlâm kötüdür. Sonra, bazen Almancam öyle berbatlaşıyor ki, çoğunu kendim uyduruyorum. Yalnız beni avutan biricik nokta, bu uydurmalarımın aslından güzel oluşudur. Ama kim bilir, belki de uydurmalarım, aslından iyi olmuyor da, daha kötü oluyor. Nasıl, kabul ediyor musun, etmiyor musun?

Raskolnikov, sessizce Almanca formaları, üç rubleyi aldı ve hiçbir şey söylemeden çıktı. Razumihin, hayretle arkasından baktı. Ama ilk sokağın başına gelince, Raskolnikov birdenbire döndü, tekrar Razumihin'in odasına çıktı, Almanca formalarla paraları masanın üstüne bıraktı. Yine bir söz söylemeden çıkıp gitti.

Nihayet çileden çıkan Razumihin:

— Sen çıldırdın mı Allah aşkına? diye bağırdı. Yoksa komedya mı oynuyorsun? Beni bile çileden çıkarttın!.. Böyle olduktan sonra ne diye gelirsin?

Artık merdivenleri inmeye başlamış olan Raskolnikov:

— Bana tercüme falan lâzım değil, diye mırıldandı.

Razumihin yukardan ona bağırdı:

— Şu halde sana hangi şeytan lâzım?

Raskolnikov, sessizce merdivenlerden inmekte devam etti.

— Hey bana bak!.. Sen nerede oturuyorsun?

Bu soru cevapsız kaldı.

— Öyleyse canın cehenneme!..

Raskolnikov ise artık sokağa çıkıyordu.

Nikolayev köprüsünde, onun hesabına hiç de hoşa gitmeyen bir olay yüzünden, bir defa daha iyice kendine geldi: bir kupa arabacısı, kenara çekilmesi için kendisine üç dört defa seslendiği halde çekilmediği için, az daha atların ayakları altında ezilecekti, bu yüzden arabacı, delikanlının sırtına şiddetli bir kamçı indirdi. Sırtına inen kamçı onu öyle öfkelendirmişti ki, ta köprünün korkuluklarına kadar fırladı, (delikanlının, neye yayalar için değil de arabaların geçmesine ayrılmış olan köprünün tam ortasından yürüdüğü pek de belli değildi) öfkeyle dişlerini gıcırdattı. Tabii, sağdan soldan, gülüşmeler başladı:

— Pekâlâ oldu!

— Dolandırıcının biri.

— Belli, sarhoş taklidi yaparak mahsus kupaların önüne atılıyor… Sonra işin yoksa uğraş dur!..

— Geçinmeleri bu yüzden efendim, sanatları bu!..

Raskolnikov, tam bu sırada, köprü korkuluğunun kenarında durup hâlâ sırtını ovuşturarak uzaklaşmakta olan arabanın arkasından şaşkın şaşkın, öfkeli öfkeli bakarken, birdenbire, birinin avucuna para sıkıştırmakta olduğunu hissetti. Delikanlı baktı: Bu, başı sarılı, ayağında keçi derisi iskarpin olan yaşlıca bir tüccar karısıydı. Yanında, başı şapkalı, yeşil şemsiyeli bir kız vardı, belki de kızıydı. Kadın: ’”İsa adına kabul et!” dedi. Delikanlı parayı aldı. Ötekiler de yürüyüp gittiler. Para yirmi kopeklikti. Palto ve kılığına göre onlar delikanlıyı pekâlâ bir dilenciye, hem de sokaklarda para dilenen profesyonel bir dilenciye benzetebilirlerdi. Yirmi kopeklik bir parayı ise, kadınları merhamete getiren kamçı vuruşuna borçluydu.

Yirmi köpeği avucunda sıkarak on adım kadar yürüdü ve yüzünü, tam saray tarafına rastlayan Neva’ya çevirdi. Gökyüzünde en küçük bir bulut bile yoktu. Sular, âdeta maviydi. Bu hale Neva’da pek seyrek rastlanır. Nöbetçi kulübesine yirmi adım kala, köprünün bu noktasından olduğu kadar hiçbir yerden böyle güzel görünmeyen katedralin kubbesi öylesine ışıldıyordu ki, açık havada her süsü açıkça görülebiliyordu. Kamçının acısı geçmiş, Raskolnikov da bu vuruşu unutmuştu. Şimdi kafası yalnız üzüntülü, belirsiz bir düşünceyle meşguldü. Durduğu yerden, uzun uzun, dikkatle uzakları seyretti. Raskolnikov, burasını iyi bilirdi. Vaktiyle üniversiteye devam ettiği sıralarda, âdeti üzere daha çok evine dönerken, tam şimdi durduğu yerde, belki yüzlerce defa durduğu, gerçekten çok güzel olan bu panoramayı seyrettiği, her seferinde de içinde uyanan belirsiz, anlaşılması güç bir duyguyla hemen hemen şaşkına döndüğü olmuştur. Bu çok güzel panorama onda daima, anlatılması mümkün olmayan soğuk bir etki bırakıyordu. Bu zengin panorama, onca dilsiz ve sağırdı. Her seferinde bu

panoramanın kendisinde bıraktığı kasvetli, anlaşılmaz izlenime şaşar, kendisine ve geleceğe inancı olmadığı için bu bilmeceyi çözmeyi geciktirirdi. Şimdi ise, birdenbire, hem o eski soruları, hem de duyduğu şaşkınlığı apaçık bir biçimde hatırladı ve bu hatırlayış ona pek de rastgele görünmedi. Güya şimdi de, yine eskiden olduğu gibi düşünebileceğini, eskiden ilgilendiği konu ve manzaralarla ilgilenebileceğini akıl etmiş gibi, sadece aynı yerde, yine eskisi gibi durması bile ona garip ve tuhaf göründü. Buna, hem gülecek gibi oluyor, hem de kalbi burkuluyordu. Şimdi ona bütün o eski geçmiş, o eski düşünceler, eski ödevler, eski konular, eski izlenimler ve bütün bu panorama, hatta kendisi bile, her şey, her şey dipsiz derinliklerde, aşağıda, ayaklarının altında bir yerdeymiş gibi geliyordu. Âdeta yükseklere çıkmışçasına her şey gözlerinden kaybolmuştu. İstemeyerek eliyle yaptığı bir hareket sonucunda, avucunda sımsıkı tutmakta olduğu yirmi kopeklik parayı birden fark etti. Avucunu açıp uzun uzun paraya baktı ve kolunun geniş bir hareketiyle onu suya fırlattı. Sonra gerisin geriye dönerek evine yollandı. Ona öyle geldi ki, şu dakikada, her şeyle ve herkesle olan ilgisini makasla kesmiş gibiydi.

Ancak akşama doğru odasına döndü. Demek ki aradan tam altı saat geçmişti. Nereden ve hangi yollardan döndüğünü kendisi de hatırlamıyordu. Soyunarak ve çok yürümüş bir beygir gibi titreye titreye kanepeye uzandı, paltosunu başına çekti, hemen kendinden geçti.

Müthiş bir çığlıkla gözlerini zifiri bir karanlığa açtı. Aman Allah'ım bu ne çığlıktı!.. Böyle tabii olmayan sesleri, böyle ulumaları, böyle çığlık ve diş gıcırdatmalarını, göz yaşlarını, böyle dayak ve küfürleri o ana kadar ne görmüş, ne de işitmişti!.. Böyle bir vahşeti, böyle bir öfkeyi tasavvur bile edemezdi. Her an kalbi duracak gibi oluyordu, ıstırap içinde, dehşetle doğruldu, yatağında oturdu. Dayaklar, feryatlar, küfürler gittikçe artıyor ve şiddetleniyordu. İşte, birdenbire, büyük bir hayretle ev sahibinin sesini tanıdı. Kadın uluyor, bağırıyor, hızlı hızlı, âdeta anlaşılmayacak şekilde

kelimeleri arka arkaya sıralayarak ve bir şeyler yalvararak sızlanıyordu. Herhalde daha fazla dövmemeleri için yalvarsa gerekti. Çünkü merdivenlerde onu merhametsizce dövüyorlardı. Dayak atanın sesi, öfkeden sinirden öyle bir hal almıştı ki, sadece bir hırıltı halinde çıkıyordu. Ama o da bir şeyler söylüyor, o da hızlı hızlı, tıkana tıkana, anlaşılmaz bir şeyler homurdanıyordu.

Raskolnikov, birdenbire bir yaprak gibi titredi: bu sesi tanımıştı. Bu İlya Petroviç'in sesiydi. İlya Petroviç burdaydı ve ev sahibini dövüyordu! Ona tekmeyle vuruyor, kafasını merdiven basamaklarına çarpa çarpa dayak atıyordu. Bu, yükselen seslerden, çığlıklardan, vuruşlardan belliydi. Ne oluyordu, dünyanın altı üstüne mi gelmişti? Bütün katlardaki kiracıların merdivenlere nasıl üşüştükleri işitiliyor, sesler, bağrışmalar duyuluyor, kapılar açılıp kapanıyordu. Delikanlı, iyice aklını oynattığını sanarak: "Ama bu neden? Neden, hem bu nasıl olabilirmiş?" diye durmadan tekrarlıyordu. Ama işte, apaçık işitiyordu. İş böyle olunca, neredeyse şimdi kendisine de geleceklerdi… Çünkü… Herhalde o şeylerden ötürü… Dün olup bitenler için… Aman Allah'ım!" Kapıyı çengellemeye davrandı, ama kolu kalkmadı. Hem ne faydası olabilirdi. İçine müthiş bir korku çökmüş, ona acı vermeye başlamış, onu uyuşturmuştu. Upuzun on dakika süren bu cehennem gürültüsü, nihayet işte yavaş yavaş dinmeye başladı. Ev sahibi kadın inleyip ağlıyor, İlya Petroviç ise hâlâ homurdanmakta ve sövüp saymakta devam ediyordu. Ama işte galiba, nihayet o da sustu. Artık onun da sesi duyulmaz oldu. "Aman Allah'ım, acaba sahiden gitti mi?" Evet, işte ev sahibi kadın da, hâlâ inlemesine ve ağlamasına devam ederek, gidiyordu. İşte kapısı da gürültüyle kapandı. İşte merdivenlerdeki kalabalık da odalarına çekiliyordu. Kimi ahlıyor, kimi münakaşa ediyor, bazen seslerini yükselterek, bazen da fısıltı derecesinde alçaltarak bağırıyorlardı. Herhalde dışarısı çok kalabalıktı… Hemen hemen bütün apartman halkı üşüşmüş

olacaktı. “Aman Allah’ım, gerçekten bütün bunlar mümkün mü!.. Hem o niçin, niçin buraya gelmişti?”

Raskolnikov, bitkin bir halde kanepeye düştü. Ama artık gözüne uyku girmedi. Şimdiye kadar ömründe görmediği bir acı, sonsuz bir dehşetin dayanılmaz acısı içinde yarım saat yattı.

Birdenbire parlak bir ışık odasını aydınlattı. Nastasya, elinde mum ve çorba tabağı olduğu halde içeri girdi. Delikanlıya dikkatle bakıp uyumadığını görünce, mumu masanın üstüne koydu ve getirdiği ekmek, tuz, tabak, kaşık gibi şeyleri sıralamaya başladı.

— Herhalde dünden beri bir şey yememiş olacak. Bütün gün sürttü durdu, hem de ateşler içinde yandığı halde…

— Nastasya… Ev sahibi kadını niçin dövdüler?

Nastasya ona dikkatle baktı:

— Ev sahibi kadını döven kim?

— Şimdi… yarım saat önce… komiser muavini İlya Petroviç, hem de merdivenlerde… Onu öyle niçin dövdü?.. Hem… o herif buralara neye gelmiş?

Nastasya, hiçbir şey söylemeden, kaşları çatılmış bir halde uzun uzun onu süzdü. Delikanlı bu bakışlardan fena halde sıkılmış, hatta korkmuştu.

Nihayet, ürkek ve zayıf bir sesle sordu:

— Kuzum Nastasya, sen neye susuyorsun?

Kız zayıf bir sesle, âdeta kendi kendine konuşur gibi:

— Kandan olsa gerek!.. diye mırıldandı. Delikanlı sarardı, duvara doğru gerileyerek:

— Kan mı!.. Ne kanı? diye sordu. Nastasya sessizce onu süzmekle devam etti. Sonra yine, sert ve kesin bir sesle:

— Ev sahibini kimse dövmedi, dedi. Raskolnikov, zorlukla nefes alarak kıza baktı. Daha ürkek bir sesle:

— Ama ben işittim, dedi… Uyumuyordum. Oturuyordum. Uzun uzadıya dinledim. Komiser muavini geldi. Bütün dairelerdeki kiracılar merdivenlere dolmuştu.

— Hayır, kimsecikler gelmedi. Sende bağıran kandır. Kan, akacak bir yer bulamayıp karaciğerde tıkanıp kalırsa, hayaller başlar. Sen yemek yiyecek misin, ondan haber ver?..

Delikanlı cevap vermiyordu. Nastasya yanında duruyor, dikkatle onu süzüyor, yanından da gitmiyordu.

— Nastasyacığım bana su ver!.. Nastsaya aşağı indi. İki dakika sonra da, su dolu, beyaz bir toprak maşrapayla döndü. Ama delikanlı bundan ötesini pek hatırlamıyordu. Yalnız bir yudum soğuk su içtiğini ve maşrapadaki suyu da göğsüne devirdiğini biliyordu. Sonra kendini kaybetmişti.

III

Ama bu kendini kaybediş, bütün hastalığı boyunca sürüp gitmemişti. Bu hal, sayıklamalarla, zaman zaman kendini kaybedişlerle geçen bir humma haliydi. Sonraları, bu haliyle ilgili birçok şeyler hatırladı. Bazen etrafında birçok insanlar toplandığını, onu alıp bir yerlere götürmek istediklerini, onun hakkında birçok münakaşa ve kavgalar ettiklerini sanır gibi oluyordu. Bazen da, birdenbire odada yapayalnız kaldığını, herkesin gittiğini, kendisinden korktuklarını, sadece, pek seyrek olarak, ona bakmak

için kapıyı araladıklarını, kendisini tehdit ettiklerini, aralarında bir şeyler üzerine fiskos ettiklerini, gülüştüklerini, kendisiyle alay ettiklerini hatırlar gibi oluyordu. Nastasya'yı sık sık yanı başında gördüğünü hatırlıyordu. Bu arada çok iyi tanıdığını sandığı bir başkasını da hatırlar gibi oluyor, ama kim olduğunu bir türlü kestiremiyordu. Bu yüzden üzüldüğü, hatta ağladığı bile olmuştu. Bazen bir aydan beri hasta yattığını sanıyor, bazen da, hep aynı günün sürüp gittiğine inanıyordu. Ama o işe gelince, o işi büsbütün unutmuştu. Buna karşılık, unutulmaması gereken bir şeyi unuttuğunu her dakika hatırlıyor, hatırladıkça da üzülüyor, acı çekiyor, inliyor, öfkesinden köpürüyor yahut müthiş, dayanılmaz bir korkuya kapılıyordu. O zaman yatağından fırlıyor, kaçmak istiyor, ama her seferinde, onu zorla yakalayıp durduruyorlar, o da tekrar takatten düşüp kendini kaybediyordu.

Nihayet bir gün tamamıyla kendine geldi.

Bu olay, sabahleyin saat ona doğru olmuştu. Açık havalarda, sabahın bu saatinde, güneş daima uzun bir şerit halinde odanın sağ duvarını yalayarak kapının yanındaki köşeyi aydınlatırdı. Yatağının yanında Nastasya ve kendisini büyük bir merakla süzen, hiç tanımadığı bir adam duruyordu. Görünüşte Artel [Artel: Çarlık Rusya'sında küçük esnafın teşkil ettiği bir çeşit üretim kooperatifine verilen isimdir.] üyesini andıran, kaftan giymiş, sakallı bir gençti. Aralık duran kapıdan ev sahibi kadın içeriye bakmaktaydı. Raskolnikov doğruldu. Yabancıyı işaret ederek sordu:

— Bu kim, Nastasya?

Nastasya:

— Hele şükür, kendine geldi! dedi.

Artel üyesini andıran adam:

— Kendine geldi!.. diye doğruladı.

Delikanlının kendine geldiğini anlayınca, kapının aralığından bakan ev sahibi kadın, hemen kapıyı kapayarak gizlendi. O, her zaman utanır, sıkılırdı, konuşmak, açıklamalarda bulunmak onu üzerdi. Kırk yaşlarında, şişman, tombul, kara kaşlı, kara gözlü bir kadındı. Şişman ve tembel olduğu için iyi yürekli ve dış görünüşü oldukça sevimliydi. Sıkılganlıkta ise eşi yoktu.

Delikanlı bu defa doğrudan doğruya Artel üyesi kılıklı adama dönerek soruşturmaya devam etti:

— Siz… Kimsiniz?

Ama tam bu sırada, kapı yine ardına kadar açıldı. İçeriye, uzun boyundan ötürü biraz eğilerek Razumihin girdi. İçeri girerken de:

— Ev değil, vapur kamarası, diye bağırdı. Her zaman alnımı tavana çarpıyorum. Sonra da adına ev diyorsunuz! Nihayet kendine gelebildin mi kardeş? Bunu şimdi Paşenka'dan öğrendim.

Nastasya :

— Ancak şimdi kendine gelebildi, dedi. Artel üyesi kılıklı adam da, gülümseyerek doğruladı:

— Henüz şimdi kendilerine gelebildiler… Razumihin birdenbire bu zata dönerek:

— Lütfen kim olduğunuzu öğrenebilir miyim? diye sordu. Meselâ ben Vrazumihin'im. Herkesin seslendiği gibi Razumihin değil, Vrazumihin'im. Üniversite öğrencisiyim, bir kişizadenin oğluyum. Bu da benim dostumdur. Peki, ya siz kimsiniz?

— Ben, bizim büroda Artel üyesiyim… Tüccar Şelopayev tarafından bir iş için buraya gönderildim.

— O halde buyurun şu sandalyeye oturun! Razumihin de, masanın karşı tarafındaki bir başka sandalyeye oturdu. Raskolnikov'a dönerek sözüne devam etti:

— Kendine geldiğine iyi ettin kardeş!.. Çünkü dört günden beri ne yiyorsun, ne de içiyorsun! Yalnız birkaç kaşık çay içirebildik… Sana iki defa Zosimov'u getirdim. Zosimov'u hatırlıyor musun? Seni dikkatlice bir muayene etti ve hemen hastalığının önemli olmadığını söyledi. Bir sinir krizi imiş… Fena beslenmenin sonucu bir sinir zayıflığı… Ama geçer dedi. Aferin şu Zosimov'a doğrusu!.. Mükemmel tedavi ediyor.

Razumihin tekrar Artel üyesine dönerek:

— Sizi alıkoymayayım, efendim, dedi. Arzularınızı öğrenebilir miyim?

Sonra Raskolnikov'a dönerek:

— Bu bürodan ikinci seferdir buraya geliyorlar, Rodya! Yalnız birinci sefer gelen bu değildi, bir başkasıydı. Biz onunla anlaşmıştık. Sizden önce buraya gelen kimdi?

— Herhalde evvelsi gün geleni kastediyorsunuz, değil mi? Aleksey Semyönoviç'ti. O da bizim büroda çalışır.

— Ama o galiba sizden biraz daha anlayışlı, ne dersiniz?

— Evet, efendim. O gerçekten de benden daha gösterişlidir.

— Sizi tebrik ederim. Neyse, devam edin!

Artel üyesi, doğrudan doğruya Raskolnikov'a dönerek:

— Mesele şu ki, birçok seferler adını işittiğinizi sandığım Afanasi İvanoviç Vahruşin, annenizin ricası üzerine, büromuz vasıtasıyla adınıza bir para havalesi göndermiş bulunuyor. Afanasi İvanoviç, annenizin ricası üzerine Semyön Semyönoviç'e buna dair bir mektup yazdığına göre, aklınız

başınıza geldiği zaman size otuz beş ruble verilecektir. Bilmem haberiniz var mı?

Raskolnikov düşünceli düşünceli:

— Evet… Hatırlıyorum… Vahruşin, diye mırıldandı.

Razumihin:

— Duydunuz ya, diye bağırdı, tüccar Vahruşin'i tanıyor! Nasıl olur da aklı başında olmaz? Zaten sizin de anlayışlı bir zat olduğunuzun şimdi ben de farkındayım!.. Haydi bakalım!.. Akıllıca lâflar dinlemek insanın her vakit hoşuna gider.

— Evet, efendim, ta kendisi, Afanasi Ivanoviç Vahruşin… Evvelce de, yine bu vasıtayla namınıza bir sefer daha para gönderen validenizin ricasını bu sefer de reddetmeyerek, size bu defalık, otuz beş ruble vermesi için Semyön Semyönoviç'e haber göndermişler.

— Şu "bu defalık" sözünü hepsinden fiyakalı söylediniz! Sonra "valideniz" sözü de fena değil… Neyse, sizce şimdi bu delikanlının aklı başında mı, değil mi? Ne dersiniz?

— Bana göre hava hoş… Ama işte bir makbuz lâzım.

— Çiziktiriverir!.. Sizdeki defter mi, nedir?

— Defter efendim., işte…

— Verin buraya. E, Rodya, kalk bakalım! Ben seni tutarım!.. Şuraya bir "Raskolnikov" atıver bakalım! Al eline kalemi, çünkü kardeş, şu anda her zamandan çok paraya ihtiyacımız var…

Raskolnikov, kalemi iterek:

— Lüzumu yok!.. dedi.

— Neyin lüzumu yok?

— İmzalamayacağım.

— Hay Allah belâsını versin, makbuzsuz nasıl olur?

— Lüzumu yok… Paranın lüzumu yok…

— Paranın lüzumu yok, ha!.. işte şimdi yalan söyledin kardeş, ben şahidim… Rica ederim merak etmeyin, lâf olsun diye söylüyor… Yine dalga geçiyor… Zaten aklı başındayken de böyle yapar… Siz akıllı bir adamsınız, biz onu idare ederiz, daha doğrusu, düpedüz elini idare ederiz, o da imzasını atıverir!.. Haydi bakalım, başlayın!..

— Zararı yok efendim, ben bir defa daha gelirim…

— Hayır, hayır!… Ne diye zahmet edeceksiniz!.. Siz akıllı bir adamsınız… E, Rodya, misafiri fazla oyalama!.. Görüyorsun, bekliyor.

Razumihin böyle söyleyerek, gerçekten de Raskolnikov'un elinden tutup yazdırmaya kalkıştı.

Raskolnikov:

— Bırak, ben kendim imzalarım, diye söylendi ve kalemi alarak imzasını attı. Artel üyesi paraları çıkarıp verdi ve gitti.

— Bravo! Şimdi, kardeş bir şey yemek ister misin?

Raskolnikov :

— İsterim, cevabını verdi.

— Çorbanız var mı?

Bütün bu zaman içinde odada bulunan Nastasya:

— Var ama dünden kalma, dedi.

— Patates ve pirinç çorbası, değil mi?

— Evet, patates ve pirinç çorbası…

— Ezbere biliyorum. Getir şu çorbayı, çayı da unutma!

— Olur.

Raskolnikov her şeye derin bir şaşkınlıkla, hayvanca ve manasız bir tavırla bakıyordu. Susuyordu, bundan sonra ne olacak diye sonucu beklemeye karar vermişti: “Artık sayıklamıyorum, diye düşündü, bütün bu olup bitenler galiba gerçek…”

İki dakika sonra Nastasya çorbayı getirdi, çayın da şimdi hazır olacağını bildirdi. Çorbayla beraber iki kaşık, iki tabak ve şimdiye kadar bu odada görülmeyen bir kusursuzlukta: tuzluk, biberlik, koyun eti için hardal ilh… gibi tam bir sofra takımı getirdi. Sofra örtüsü de tertemizdi.

Razumihin :

— Nastasyacığım, dedi, Praskovya Pavlovna bize iki şişe bira gönderse hiç de fena olmaz!.. içerdik…

Nastasya:

— Sen de az açıkgözlerden değilsin! diye mırıldanarak verilen emri yapmaya gitti. Raskolnikov, yabani bakışlarla ve gergin bir dikkatle etrafına bakmakta devam etti. Bu sırada Razumihin, kanepeye, Raskolnikov’un yanı başına oturdu. Sol koluyla, doğrulmak için yardıma ihtiyacı olmayan arkadaşının başını, bir ayı hoyratlığıyla, kucakladı. Sağ eliyle de bir kaşık çorba alıp yanmasın diye önceden birkaç sefer üfledikten sonra, arkadaşının ağzına götürdü. Ama çorba zaten ılıktı. Raskolnikov büyük bir istekle ilk kaşığı içti. Sonra, ikinci ve üçüncü kaşıkları da yuvarladı. Ama Razumihin, birkaç kaşık içirdikten sonra birdenbire durdu, fazlası için Zosimov’a danışmak gerektiğini söyledi.

Nastasya, elinde iki şişe bira olduğu halde içeri girdi.

— Çay ister misin?

— İsterim.

— Nastasya, koş da çay getir. Çünkü çay için, galiba pek de danışmaya lüzum yok… Hah, işte biralar da geldi.

Kendi sandalyesine geçip oturdu. Çorbayı, koyun etini önüne çekti. Üç günden beri ağzına hiçbir şey koymamış bir insan iştahıyla yemeğe başladı. Tıka basa ağzını doldurduğu koyun etinin müsaadesi nispetinde mırıldandı:

— Kardeşim Rodya, ben şimdi her gün burada böyle yemek yiyorum. Bütün bunlar senin ev sahibin Paşenka'dan geliyor. Kadın bana candan ikramlarda bulunuyor. Tabii ben ısrar falan etmiyorum ama ikramları da geri çevirmiyorum, işte Nastasya da çayı getirdi. Ne hamarat kız!.. Nastasya'cığım, bira ister misin?

— Aman ne alaycı adam!

— Ya çay?

— Eh, çay olur.

— Koy bakalım. Ama dur, ben sana kendim korum. Şöyle masa başına geç de otur.

Ev sahipliğine başladı. Bir bardak çay doldurdu, sonra bir ikincisini doldurdu. Kendi yemeğini bir yana bırakarak, yine kanepeye oturdu. Az önce yaptığı gibi, sol kolu ile hastanın başını kucaklayıp onu biraz doğrulttu ve güya iyileşmenin başlıca kurtarıcı sırrı bu üfleme işindeymiş gibi, hiç durmadan ve canla başla kaşığa üfleyerek, çay kaşığıyla ona çay içirmeye başladı. Raskolnikov, hiç kimsenin yardımına muhtaç olmadan doğrulup kanepeye oturacak, yalnız eliyle çay bardağını veya çay kaşığını tutmak değil, belki de kalkıp yürüyecek kadar kendinde kudret gördüğü halde, sesini çıkarmıyor, hiç karşı koymuyordu. Ama garip, —nerede ise hayvanca denilebilecek— bir kurnazlıktan ötürü, bir zaman için gücünü saklamak, pusuya yatıp, gerekirse, henüz hiçbir şey anlamıyormuş gibi bir eda

takınarak, bu arada, olup bitenleri görüp öğrenmek aklına esmişti. Yalnız, içinde kabaran nefrete hâkim olamadı: on kaşık kadar çay içtikten sonra, birdenbire başını kurtardı, hırçın bir eda ile kaşığı itti ve tekrar kendini yastığa bıraktı. Şimdi başının altında gerçekten de, kuştüyünden, temiz kılıflı bir yastık vardı. Delikanlı bunu da fark etmiş, buna da dikkat etmişti.

Eski yerine oturarak yemeğinin artakalan kısmını yemeğe ve birasını içmeğe koyulan Razumihin:

— Paşenka'nın bize bugün, hemen ahududu reçeli göndermesi lâzım, dedi. Şu delikanlıya içecek bir şey hazırlamalıyız!..

Nastasya, çay tabağını, açık avucunun beş parmağı üzerinde tutarak ve çayı, ağzındaki "şekerin arasından" süzerek sordu:

— Kadın sana ahududuyu nereden bulsun?

— Dostum, ahududuyu bakkaldan alır. Biliyor musun, Rodya, senin haberin olmadan burada koskocaman bir macera geçti… Adresini bile söylemeden bir dolandırıcı gibi benden kaçtığın gün, birdenbire öylesine içerlemiştim ki, seni bulup cezalandırmaya karar verdim… Hemen o gün kararımı tatbike koyuldum. Dolaştım, dolaştım, sordum, soruşturdum. Şimdi oturduğun bu evin adresini unutmuştum. Daha doğrusu hiçbir zaman aklımda tutmamıştım… Çünkü bilmiyordum. Eski oturduğun eve gelince, sadece, Beşköşe'lerde, Harlamov'un evi olduğunu hatırlıyorum. Bu Harlamov'un evini bir hayli aradım. Sonunda, bunun Harlamov'un evi olmayıp Buh'un evi olduğunu öğrenmeyeyim mi? insan bazen seslerde nasıl da aklanıyor! Neyse, ben de bu işe içerledim. O öfkeyle, ne olursa olsun deyip, ertesi gün adres bürosuna başvurdum. Ne dersin,: iki dakikada adresini buluverdiler… Meğer sen orada kayıtlıymışsın!..

— Kayıtlıymışım… ha!..

— Ona ne şüphe!.. Halbuki general Kobelyev'in adresini bir türlü bulamadılar. Neyse, uzun hikâye. Buraya gelir gelmez hemen senin bütün işlerini, ama her şeyini, her şeyini öğrendim, her şeyini biliyorum, işte Nastasya da gördü: Nikodim Fomiç'le tanıştım. Bana şu İlya Petroviç'i de gösterdiler. Kapıcıyla, bura polis karakolunun sekreteri bay Aleksandr Grigoryeviç Zamiyotov'la münasebet peyda ettim. Nihayet Paşenka ile de tanışmak şerefine nail oldum. Nastasya da bilir ya!

Nastasya kurnaz kurnaz gülerek:

— Kadını baştan çıkardın, diye mırıldandı..

— Nastasya Nikiforovna, şekeri bardağın içine koysana!..

Kız birdenbire kahkahalar savurarak:

— Köpek, sen de, diye bağırdı. Kahkaha sağanağı geçtikten sonra da ilâve etti:

— Benim adım Nikiforova değil ki, Petrova'dır.

— Birbirimize saygı gösterelim. Neyse kardeş, fazla söze hacet yok. Ben burada bütün saçma düşünceleri kökünden söküp atmak için, ilkin herkese bir gözdağı vermek istedim. Ama Paşenka benden baskın çıktı. Doğrusu bu kadının böyle olacağını hiç sanmıyordum. Sen ne dersin, ha?

Raskolnikov, ürkek bakışlarını Razumihin'den hiç ayırmamakla beraber, susuyordu. Şimdi de ısrarla ona bakmakta devam ediyordu.

Razumihin, delikanlının bu susuşundan zerre kadar alınmayarak ve güya aldığı cevabı doğruluyormuş gibi bir eda takınarak:

— Hatta her bakımdan, evet her bakımdan kusursuz bir kadın, dedi.

Görünüşe göre bu konuşmadan anlaşılmaz bir mutluluk duyan Nastasya:

— Seni hayvan, seni!.. diye söylendi.

— Kardeş, bütün kötülük şu noktada: baştan işi nasıl ele alacağını bilmemişsin. Ona karşı böyle davranmayacaktın!.. Gerçekten de onun çok tuhaf bir karakteri var. Neyse, bu karakter işinden sonra konuşuruz. Yalnız, nasıl oldu da meselâ, onu sana yemek vermemeye cesaret edebilecek bir hale kadar getirebildin? Sonra, meselâ şu borç senedi işi!.. O senedi imzalaman için aklını kaçırmış olman lâzım!.. Veya, kızı Natalya Yegorovna henüz daha sağken düşünülen evlenme işi! Ben hepsini biliyorum!.. Ama görüyorum ki bamteline dokundum, eşeklik ettim. Beni affet! Budalalık bahsine gelince: ne dersin, Praskovya Pavlovna hiç de ilk görüşte sanıldığı kadar budalaya benzemiyor, öyle değil mi?

Raskolnikov, başka tarafa bakmakla beraber, konuşmanın daha elverişli olacağını anlayarak, dişleri arasından:

— Evet… diye mırıldandı.

Görünüşe göre sözlerine cevap verilmiş olmasından sevinen Razumihin:

— Doğru değil mi? diye bağırdı. Ama akıllı da değil, değil mi? Tamamıyla, tamamıyla acayip bir karakter. Emin ol ki kardeş, ben pek de buna akıl erdiremiyorum… Ferah ferah kırkında var ama, otuz altı yaşında olduğunu söylüyor. Tabii bu hususta yerden göğe kadar hakkı var. Ama sana yemin ederim ki, onun hakkında daha çok akli gözlemlere göre, yalnız metafizik bakımından hüküm veriyorum. Kardeş, aramızda öyle birtakım rumuz ve işaretler kuruldu ki, bunların yanında senin cebrin vız gelir… Hiçbir şey anlamıyorum. Neyse, bütün bunlar saçma şeyler… Yalnız işte, kadın, öğrencilikten çıktığını, özel derslerini kaybettiğini, kılık kıyafetçe pek kötülediğini görünce, hele kızının da ölümünden sonra, artık seni aile erkânından saymak için sebep görmedi. Birdenbire ürktü. Öte yandan sen de kabuğuna çekilmiş, eski bağlarını tamamıyla koparmıştın! Kadın bu

durum karşısında, seni kapı dışarı etmekten başka çare göremedi. Hoş, çoktandır bu düşünceyi besliyormuş ama elindeki senede açıyormuş. Öte yandan sen de, borçlarını annenin ödeyeceğine onu inandırmaya çalışıyormuşsun!

Raskolnikov, yüksek sesle tane tane söyleyerek:

— Bunu alçaklığımdan söylemişim, dedi. Çünkü annem neredeyse kendisi dilenecek… Bu yalanları, beni evden kovmasınlar, yiyecek versinler diye uydurmuştum.

— Böyle söylemekle akıllıca davranmışsın!.. Ama işte şu bâlâ ricalinden, iş adamı Çebarov'un araya girmesi, her şeyi altüst etmiş… Bu herif olmasaydı, Paşenka, yalnız başına bir halt karıştıramazdı. Çok utangaç bir kadındır. Ama iş adamına gelince, onda utanmak falan hak getire… Tabii, ilk işi, "Senetteki parayı almak ümidi var mıdır?" diye sormak olmuş. Kadın da cevap olarak: "Evet, vardır, demiş. Çünkü onun öyle bir annesi vardır ki, kendisi aç bile kalsa ne yapar yapar, yılda eline geçen yüz yirmi beş rublelik emekli aylığıyla Rodenka'sının borcunu ödemeye çalışır… Sonra onun öyle bir kız kardeşi vardır ki kardeşi için köleliği bile göze alır." O da buna dayanarak işe girişmiş. Sen ne kıpırdanıp duruyorsun Allah aşkına? Şimdi kardeş, ben senin bütün geçmişini öğrendim. Ailenin bir ferdi sayıldığın günlerde, içini Paşenka'ya boş yere dökmemişsin. Seni sevdiğim için söylüyorum. Mesele şu: namuslu ve duygulu insanlar saflıkla içlerini dökerken, iş adamları kulak kesilir, sonra da bunu çıkarlarına göre kullanırlar, işte Paşenka da bu senedi, şu Çebarov denilen zata güya parasını alarak ciro etmiş, o da sıkılmadan yürürlüğe koydurmuş. Bunları öğrenince ben de içimi boşaltmak için ona iyice bir gözdağı vermek istedim.

İşin bu kertesinde Paşenka ile anlaştık. Senin, parayı ödeyeceğine kefil oldum, bütün bu işlemleri temelli durdurmasını kadına emrettim. Anlarsın ya, sana kefil oldum, kardeş? Çebarov'u çağırdık, ağzına on ruble tıkayıp

senedi geri aldım. İşte onu size takdim etmekle şeref duyarım. Şimdi artık sözünüz yeter görülüyor. Buyurun alın, onu usulünce yırttım.

Razumihin borç senedini masanın üstüne bıraktı. Raskolnikov, ona şöylece bir göz attı, sonra, bir kelime söylemeden, duvardan yana döndü. Razumihin bundan sıkılır gibi oldu. Aradan bir dakika geçtikten sonra:

— Kardeş görüyorum ki yine saçmaladım, dedi. Seni biraz eğlendirmek, gevezelik ederek avutmak istedim. Ama galiba canını sıkmaktan başka bir şey yapmadım.

Raskolnikov da bir dakika kadar sustuktan sonra başını çevirmeden:

— Dalgınlığım sırasında görüp tanıyamadığım adam sendin değil mi?

— Evet bendim. Bu yüzden buhranlar bile geçirdin, hele Zamiyotov'u getirdiğim gün…

Raskolnikov hızla döndü ve gözlerini arkadaşına dikti:

— Zamiyotov'u? Şu komiserlikteki sekreteri mi? Ne diye?

— Canım ne oluyorsun? Böyle telâşlanacak ne var? Seninle tanışmak istedi… Kendisi istedi. Çünkü senden uzun uzun söz etmiştik… Yoksa sana dair bu kadar bilgiyi kimden alabilirdim? Sevimli, eşi bulunmaz bir çocuktur… Tabii kendi benzerleri arasında… Şimdi onunla dostuz. Hemen hemen her gün görüşüyoruz. Hem ben zaten bu semte taşındım. Senin daha bundan haberin yok, değil mi? Yeni taşındım. Onunla beraber iki defa Laviza'ya gittik… Laviza'yı hatırlıyor musun, şu Laviza İvanovna'yı?

— Bir şeyler sayıkladım mı?

— Hem de nasıl! Kendinde değildin ki!..

— Neler sayıkladım?

— Hoppala! Neler sayıkladın? Neler sayıklandığı belli!.. E, haydi bakalım, vakit kaybetmeden işimize bakalım.

Razumihin iskemleden kalkarak kasketini aldı.

— Neler sayıkladım?

— Amma da ısrar ediyor!.. Yoksa ağzından bir şey kaçırmış olmandan mı korkuyorsun? Üzülme, prenses hakkında hiçbir şey söylemiş değilsin!.. Ama buna karşılık, bir buldok köpeğinden, birtakım küpelerden, saat kordonlarından, Krestovski adasından, bir kapıcıdan, Nikodim Fomiç'ten, komiser muavini İlya Petroviç'ten pek çok söz ettin… Sonra, ayrıca, kendi çorabınızla pek ilgilendiniz, pek!… İlle de çoraplarımı verin!.. diye tutturdunuz!.. Bizzat Zamiyotov kalkıp odanın içinde çoraplarını aradı. Ve lâvantalı, yüzüklü, tertemiz elleriyle bu murdar şeyleri getirip size verdi. İşte ancak o vakit rahatladınız. Bu pis şeyleri yirmi dört saat elinizden bırakmadınız, bir türlü elinizden alamadık. Herhalde şu anda bile, yorganın altında bir yerde olsalar gerek… Sonra, pantolon paçalarından sarkan birtakım iplikler de istedin!.. Hem de yana yakıla, yalvarıp durdun! Hangi pantolon paçalarından bahsettiğini sorduk, hiçbir şey anlamak kabil olmadı… Neyse, işimize bakalım!.. işte şurada otuz beş ruble var. Bunlardan onunu ben alıyorum. İki saat sonra da hesabını size veririm. Bu arada Zosimov'a da haber gönderirim. Gerçi onun haber göndermeden de çoktan burada olması lâzımdı, çünkü saat on biri geçiyor… Siz de, Nastenka, ben yokken, sık sık hastayı yoklayıverin, su veya bir başka şeye ihtiyacı olup olmadığını soruverin! Gerekli şeyleri ben kendim Paşenka'ya söylerim. Allaha ısmarladık!

Delikanlı çıkıp gidince, Nastasya:

— Şuna bak, "Paşenka" diye çağırıyor! Seni tilki suratlı herif, seni! diye söylendi. Sonra kapıyı açıp kulak kabarttı. Ama dayanamayarak kendisi de aşağı indi. Razumihin'in ev sahibi kadınla neler konuştuğunu

öğrenmek onu pek ilgilendiriyordu. Zaten Nastasya’nın Razumihin’e büyük bir hayranlık beslediği besbelliydi.

Nastasya odadan çıkar çıkmaz, hasta, üstündeki yorganı atarak deli gibi yataktan fırladı. Hemen işe girişmek için, içini yakan büyük bir sabırsızlıkla çabucak gitmelerini beklemişti. Ama neye, hangi işe girişecekti? Şimdi, âdeta mahsus gibi bunu unutmuştu. “Aman Allah’ım, bana yalnız bir şey söyle: her şeyi biliyorlar mı, yoksa henüz bilmiyorlar mı? Belki de her şeyi biliyorlar da, hasta yattığım sürece bilmemezlikten geliyorlar, benimle alay ediyorlar… Sonra da birdenbire içeri girip çoktandır her şeyi bildiklerini, ama mahsus bilmemezlikten geldiklerini söyleyiverecekler… Öyleyse şimdi ne yapmalı? Sanki mahsus gibi unuttum. Birdenbire unutuverdim, hâlbuki az önce aklımdaydı!”

Raskolnikov, odanın ortasında ayakta duruyor, üzüntülü bir şaşkınlık içinde etrafına bakınıyordu. Kapıya yaklaştı. Açıp dışarıya kulak verdi. Ama istediği bu değildi. Birdenbire, âdeta hatırlamış gibi, delik duvar kâğıtlarının bulunduğu köşeye atıldı. Her şeyi gözden geçirdi. Elini deliğe soktu, deliğin içini araştırdı. Hayır, istediği bu da değildi. Sobaya gitti, kapısını açıp külleri karıştırmaya başladı: pantolonundan kopardığı paça iplikleriyle pantolon cebinin astarı, evvelce nasıl bıraktıysa, öyle duruyordu. Demek, kimse oraya bakmamıştı. Bu sırada Razumihin’in az önce bahsettiği şu çorap hikâyesini hatırladı. Çorap, gerçekten de, sedirin üzerinde, yorganın altında durup duruyordu, ama, o günden beri öylesine yıpranmış, öylesine kirlenmişti ki Zamiyotov’un hiçbir şey fark etmemesi pek tabiiydi.

“Hım… Zamiyotov! Polis karakolu… Acaba beni oraya niçin çağırmışlar? Celp nerede? Hım!.. Ben olayları birbirine karıştırıyorum: beni o zaman çağırmışlardı… Ben o zaman da çorabımı muayene etmiştim. Ya şimdi… Şimdi ben hastaydım… Peki, şu Zamiyotov buraya niçin gelmiş? Razumihin onu ne diye getirmiş?”

Raskolnikov, bitkin bir halde bu sözleri mırıldanarak tekrar sedire oturdu. “Ne oluyor? Acaba hâlâ sayıklıyor muyum, yoksa bütün bunlar gerçek mi? Galiba gerçek… Evet hatırladım: kaçmalı!.. Elden geldiği kadar çabuk kaçmalı… Mutlaka, mutlaka kaçmalı!.. Evet… ama nereye? Ya elbiselerim nerede? Kunduralarım yok, kaldırmışlar? Saklamışlar!.. Anlıyorum!.. Ama işte paltom burada!.. Görmemişler!.. Allaha şükür, işte paralar da masanın üstünde duruyor. İşte senet de burada. Paraları alıp giderim… Kendime başka bir oda tutarım… Beni bulamazlar… Ama, ya şu adres bürosu? Bulurlar… Razumihin bulur. Büsbütün kaçmak daha iyi… Hepsine yuf çekip uzaklara… Amerika’ya gitmek daha iyi… Senedi de alırım… Bana orada lâzım olur… Daha neler alsam acaba? Onlar beni hasta sanıyorlar… Kalkıp yürüyebileceğimi bilmiyorlar… Hah hah hah!.. Her şeyi bildiklerini gözlerinden anladım… Yalnız şu merdivenlerden bir inebilsem! Ama, ya nöbetçiler, polisler varsa!.. Bu ne, çay mı? Bak işte, yarım şişe kadar da bira kalmış, hem de soğuk!..”

İçinde bir bardak kadar bira bulunan şişeyi yakaladı, göğsündeki ateşi söndürmek ister gibi, hepsini bir yudumda içti. Ama aradan bir dakika bile geçmeden bira başına vurdu, sırtında da hafif, hatta tatlı bir ürperme dolaştı. Yatıp üstüne yorganı çekti. Zaten hasta, dağınık olan düşünceleri, gittikçe bulandı, vücudunu hafif ve tatlı bir titreme kapladı. Büyük bir zevkle başını yastığa koydu. Eski, yırtık paltosu yerine üzerine örtülen yumuşacık yorgana sımsıkı sarınarak, yavaşça içini çekti ve derin, şifalı bir uykuya daldı.

Birinin odaya girdiğini duyarak uyandı. Gözlerini açtı, Razumihin’i gördü, kapıyı ardına kadar açmış, eşikte duruyor ve içeri girip girmemekte tereddüt ediyordu. Roskolnikov hızla sedirin üstünde doğruldu. Güya bir şeyler hatırlamaya çalışarak Razumihin’e baktı.

— Demek uyumuyorsun ha! İşte ben de geldim. —aşağı seslenerek— Nastasya, paketi getir!.. Şimdi hesabını veririm.

Ürkek bir bakışla etrafını süzen Raskolnikov :

— Saat kaç? diye sordu.

— Yaman bir uyku çektin kardeş! Dışarıda ortalık karardı, saat altı oldu. Altı saatten fazla uyudun!

— Aman Allah'ım!.. Ne yaptım ben!

— Ne olmuş sanki? Afiyetle uyu!.. işin ne? Yoksa bir randevun mu vardı? Artık bütün zamanlar bizim… Üç saattir seni bekliyorum. İki kere içeri girdim, uyuyordun! iki sefer de Zosimov'a uğradım, bir türlü evde bulamadım vesselam!.. Ama zararı yok, gelir!.. Biraz da kendi işlerim için buradan ayrıldım. Ben bugün taşındım, dayımla taşındım. Şimdi bir dayım var. Neyse, işimize bakalım… Nastenka, ver şu paketi bana… Şimdi icabına bakarız. E, söyle bakalım, şimdi nasılsın?

— Ben iyiyim. Hasta falan değilim… Razumihin, sen çoktan beri mi buradasın?

— Üç saatten beri seni beklediğimi söyledim ya!

— Hayır, canım, bundan önce?

— Ne olmuş bundan önce?

— Ne zamandan beri buraya gelip gidiyorsun?

— Canım sana evvelce anlatmıştım ya, yoksa unuttun mu?

Raskolnikov düşünceye daldı… Olup bitenler ona eski bir rüya gibi geliyordu. Bunları kendi başına hatırlayamıyor, bir şeyler sorar gibi Razumihin'e bakıyordu:

Arkadaşı:

— Hım, unutmuş, dedi. Zaten daha tamamıyla kendine gelmediğini o zaman anlamıştım. Şimdi, bu uykudan sonra kendini toparladın! Gerçekten de bakışların çok daha iyi! Aferin! Neyse işimize bakalım! İşte şimdi hatırlarsın!.. Şuraya bak sevimli çocuk!..

Büyük bir ilgi gösterdiği anlaşılan paketi çözmeye koyuldu.

— İnanır mısın kardeş, en çok bu, yüreğime dert olmuştu. Çünkü seni adam kılığına sokmak gerekti… İşe girişelim; yukardan başlayalım. Şu kasketi görüyor musun? —Razumihin bu sözleri söyleyerek, oldukça iyi ama aynı zamanda, ucuz cinsinden basbayağı bir kasket çıkardı — Dur bakalım şunu bir deneyelim!..

Raskolnikov, tiksintiyle onu iterek:

— Sonra, sonra, diye mırıldandı.

— Yoo kardeşim Rodya, hiç direnip durma, sonra geç kalmış oluruz. Beni bütün gece uyku tutmaz, çünkü gelişigüzel, ölçüsüz aldım. —Kasketi giydirdikten sonra, sevinçle haykırdı— Hah, mükemmel!.. Tıpatıp geldi. Şapka, insan kıyafetinde başrolü oynar, kendine göre bir çeşit tavsiye görevini görür. Tolstyakov adlı ahbabım, herkesin kasket ve şapkayla bulunduğu umumi bir yere girerken, her seferinde, şapkasını çıkarmak zorunda kalırdı. Herkes dostumun bu davranışını kölece duygularına verirdi. Hâlbuki dostum, sadece başında böyle bir kuş yuvası taşımaktan utandığı için böyle davranırdı: ne yaparsın, utangaç bir adam. Bana bak Nastiyonka, işte size iki şapka: şu Palmerston'la (kim bilir hangi düşünceyle Palmerston adını taktığı Raskolnikov'un yamru yumru melon şapkasını köşeden çıkardı) şu pırlanta gibi şapkadan birini seç bakalım? Rodya kaça aldım dersin bunu?

Delikanlının cevap vermediğini görünce bu defa kıza dönerek:

— Sen ne dersin Nastasyüşka? diye sordu.

Nastasya:

— Herhalde yirmi kopek vermiş olacaksın! dedi.

İçerleyen Razumihin:

— Yirmi kopek mi! diye bağırdı. Haydi be sersem sen de!.. Bugün yirmi köpeğe seni bile satın alamam! Buna tam seksen kopek verdim. O da kullanılmış olduğu için… Gerçi şarta bağlı: bunu eskitirsen, gelecek yıl sana bir başkasını bedava veririz, dediler… Vallahi böyle… E, lisedeyken dediğimiz gibi, şimdi de Birleşik Amerika Cumhuriyetine gelelim… Sana önceden haber vereyim ki, pantolonlarla övünebilirim -—Razumihin böyle söyleyerek Raskolnikov'un önüne ince dokunmuş yünlü kumaştan gri bir pantolon serdi.— Kullanılmış olmakla beraber, ne bir deliği, ne de bir lekesi var. Pek mükemmel bir pantolon… Yelek de aynı renkte, tam modaya uygun… Kullanılmış olmasına gelince, doğrusu, bu daha iyi: çünkü kullanılmış eşya daha yatkın, daha yumuşaktır. Biliyor musun Rodya, bence insanların toplumda mevki sahibi olmaları için her zaman mevsime uymaları yeter. Meselâ ocak ayında kuşkonmaz yemeğe kalkmazsan, her zaman cebinde üç beş kopek'in bulunur. Bugün satın aldığım eşyalar için de aynı şeyi söyleyebiliriz: şimdi yaz mevsimindeyiz, ben de yazlık eşya satın aldım. Çünkü sonbahar mevsimi, zaten sıcak tutan kalın elbiseler ister. O zaman nasıl olsa bunları atmak lâzım. Hele bütün bu aldıklarımız, nasıl olsa o zaman, şıklıktan değilse bile ihmalden dolayı eskiyip gidecek. E, şimdi değer biç bakalım!.. Sence kaç para eder bunlar? İki ruble yirmi beş köpeğe aldım. Hatırında kalsın, yine aynı şartlarla efendim, bunları eskitince gelecek sene bedavaya yenisini alacaksın!… Fedyayev'lerin dükkânında başka türlü alış veriş olmaz: oraya, hayatında bir defa para verirsin, bir daha da semtine uğramazsın! E, şimdi de kunduralara gelelim! Nasıl buluyorsun? Kullanılmış oldukları besbelli ama iki ay ferah ferah giyebilirsin, çünkü gerek işçiliği, gerek malzemesi Avrupa'dır. İngiliz sefareti kâtiplerinden

biri, geçen hafta bitpazarında elden çıkarmış. Topu topu altı gün kadar giymiş, sonra da kendisine para lâzım olmuş… Fiyatı da bir ruble elli kopek. Nasıl iyi mi?

Nastasya :

— Belki de ayağına göre değildir, dedi.

Razumihin:

— Ayağına göre mi, değil? Ya bu ne? diyerek cebinden, Raskolnikov'un, çatlak, dört bir yanı kurumuş çamurla kaplı, delik deşik kundurasını çıkardı. Ben ihtiyatlı gittim. Bu mendebura göre ayağının tam ölçüsünü aldılar. Bütün bu işleri canla başla yaptım. Çamaşır meselesine gelince, bu iş için ev sahibi kadınla anlaştık… İşte sana üç gömlek… Kaba ketenden ama plâstronları modaya uygun… Böylece: kasket seksen kopek; elbise iki ruble yirmi beş kopek, ikisinin tutarı: üç ruble beş kopek eder. Pabuçlara da, fevkalâde iyi oldukları için, bir buçuk ruble verdik. Tutarı: dört ruble elli beş kopek eder. Çamaşırlara da yuvarlak hesap beş ruble verdik… Böylece, hepsinin tutarı, dokuz ruble elli beş kopek eder. Geriye bakır beşlikler halinde kırk beş kopek kalır… Lütfen alınız !.. İşte Rodya, şimdi kılığını kıyafetini tamamen yenilemiş oldun! Çünkü bana kalırsa palton henüz daha giyilebilir, üstelik görünüşünde de özel bir asalet vardır. Bu da Şarmer'de yaptırmış olmanın bir özelliği… Çorap vesaire ufak tefekleri de artık sen kendin düşün!.. Geriye yirmi beş ruble kadar bir paramız kalıyor. Paşenka'dan ve ev kirasından yana hiçbir düşüncen olmasın! Söyledik ya: sonsuz bir kredimiz var… Haydi, kardeş, müsaade et de çamaşırlarını değiştirelim. Şimdi hastalığın muhakkak ki çamaşırlarına sinmiştir.

Razumihin'in, zoraki bir maskaralıkla anlattığı çamaşır alma hikâyesini tiksinerek dinlemiş olan Raskolnikov, eliyle iter gibi karşılık vererek:

— Bırak beni, istemem! diye söylendi.

Razumihin:

— Yo kardeşim, olmaz! diye ısrar etti. Ben ne diye bu kadar pabuç eskittim!.. Nastasyüşka, utanmayı bırakın da gelin yardım edin!.. Hah şöyle!

Karşı koymasına bakmadan delikanlının çamaşırlarını değiştirdi. Raskolnikov, yatağın başucuna yığılarak, iki dakika kadar hiçbir şey söylemeden öylece durdu.

“Daha uzun zaman defolmayacaklar!” diye düşündü. Nihayet, duvara bakarak sordu:

— Bütün bunlar hangi parayla alındı?

— Hangi parayla mı? Aşkolsun doğrusu! Hangi parayla olacak, senin kendi paralarınla!.. Canım, hani Artelden biri getirmişti. Vahruşin vasıtasıyla… Annen göndermiş… Yoksa bunu da mı unuttun?

Uzun ve kederli bir düşünüşten sonra:

— Şimdi hatırlıyorum! dedi. Razumihin, çatınarak, kaygılı bakışlarla arkadaşını süzüyordu.

Kapı açıldı. Uzun boylu, tıknaz bir adam içeri girdi. Raskolnikov’un gözü bu adamı biraz ısırıyor gibiydi.

Razumihin sevinerek:

— Zosimov!.. Hele şükür!.. diye haykırdı.

IV

Zosimov, uzun boylu, şişman bir adamdı. Sinekkaydı tıraş edilmiş tombul yüzü, renksiz denilecek kadar solgun; düz saçları beyaz denilecek kadar açık sarı renkli idi. Yağdan kütleşmiş parmağında kocaman bir altın yüzük, gözlerinde de gözlük vardı. Yirmi yedi yaşındaydı. İnce kumaştan

şık ve zengin bir pardösüyle açık renk yazlık bir pantolon giymişti. Umumiyetle zengin, şık ve yeni elbiseler giyerdi. Gömleği kusursuz, saat kordonu kocamandı. Davranışlarında uyuşuk denecek kadar bir ağırlık, aynı zamanda özentili bir lâubalilik vardı. Dikkatle gizlemeye çalışmasına rağmen, kendini beğenmişliği her an göze çarpıyordu. Bütün tanıdıkları onu çekilmez bir insan bulurlar, ama, işinin ehli olduğunu da söylerlerdi.

Razumihin :

— Kardeş, sana iki sefer uğradım. Görüyorsun ya hasta açıldı, diye bağırdı.

Hastanın ayakucuna, sedire iliştikten sonra, hemen mümkün olduğu kadar yayılıveren Zosimov, Raskolnikov'u dikkatle süzerek:

— Görüyorum, görüyorum, dedi. E, keyfimiz nasıl bakalım?

Razumihin:

— Hep canı sıkkın, dedi. Şimdi çamaşırlarını değiştirirken neredeyse ağlayacaktı.

— Pek tabii şey… Mademki kendisi değişmek istemiyordu, sonraya da bırakabilirdiniz! Nabız mükemmel!.. Başın hâlâ biraz ağrıyor, değil mi?

Birdenbire sedirin üstünde doğrulan ve gözleri kıvılcımlanan Raskolnikov, sinirli sinirli ve ısrarla:

— Ben iyiyim… Çok iyiyim… diye söylendi ve hemen yine yastığın üzerine yığılarak, duvardan yana döndü. Zosimov onu dikkatle süzüyordu, ilgisizce:

— Çok iyi, dedi… Her şey gerektiği gibi… Bir şey yedi mi?

Ona hastanın ne yediğini anlattılar ve ne verilebileceğini sordular.

— Canım, her şey verebilirsiniz… Çorba, çay falan gibi… Tabii mantar, hıyar gibi şeyler vermezsiniz? Sonra sığır eti de yiyemez!.. Canım işte, gevezeliğe ne lüzum var? —Razumihin'le bakışarak— Şurup murup gibi şeylere de lüzum yok… Yarın gelir kendisini görürüm… Hatta bugün bile… Neyse…

Razumihin:

— Yarın akşam onu biraz gezmeye çıkaracağım, dedi. Yusupov bahçesine, sonra da "Kristal Palas" a gideriz.

— Bana kalsa, onu yarın yerinden kımıldatmazdım. Bununla beraber… Şöyle biraz… Neyse sonra düşünürüz.

— Ne yazık, ben de bugün yeni eve taşınmanın şerefine arkadaşlara bir ziyafet çekiyorum. Şuradan iki adım ötede… O da gelse… Hiç olmazsa aramızda bir kanepeye uzanırdı.

Razumihin birdenbire Zosimov'a dönerek:

— Sen geleceksin değil mi? dedi. Unutayım demeyesin, söz verdin!

— Belki gelirim ama biraz geç… Neler hazırladın bakayım?

— Canım öyle önemli bir şey değil: çay votka, balık… Sonra börek de var. Biz bize olacağız!…

— Meselâ kim?

— Hep bu semtten; ihtiyar dayımdan başka hemen hepsi de yeni ahbaplar… Hoş, dayım da yeni ya… Bazı işler dolayısıyla daha dün Petersburg'a geldi. Kendisiyle beş yılda bir defa görüşürüz!

— Ne iş yapar?

— Bütün ömrünü ilçelerde posta müdürü olarak geçirdi. Küçük bir emekli aylığı var. Altmış beş yaşında… Kendisinden söz etmeye değmez!..

Ama ben onu severim. Sonra semtimizin sorgu yargıcı Porfiri Semiyonoviç gelecek… Hukukçu… Canım sen tanırsın onu!

— Galiba o da akraban?

— Şöyle uzak akrabalardan. Kuzum sen ne diye surat asıyorsun? Yoksa onunla aranızda bir şey mi geçti? Şu halde gelmeyeceksin demek?

— Aldırma efendim, ben ona metelik bile vermem.

— Doğrusu da budur. Bundan başka öğrenciler, bir öğretmen, bir memur, bir çalgıcı, Zamiyotov adlı bir de subay bulunacak.

— Kuzum seninle ya da —başıyla Raskolnikov'u işaret ederek— bununla şu Zamiyotov arasında ne gibi bir ilişik olabilir?

— Ah şu hiçbir şeyi beğenmeyenler yok mu? Hem bütün bunlar prensip adına oluyor…

— Senin için prensipler, hareketini sağlayan birer zemberektir. Kendi iradenizle kımıldamaya bile korkarsınız!.. Bana gelince, falan adam iyidir, işte benim prensibim… Alt tarafı vız gelir. Zamiyotov fevkalâde bir adam.

— Ama anafor da alır.

Pek de tabii denmeyecek bir biçimde sinirlenen Razumihin:

— Ne çıkar, evet, anafor da alır, diye haykırdı. Anafor almasından ne çıkar? Onun anafor almasını kalkıp sana övdüm mü? Ben onun sadece, kendine göre iyi bir adam olduğunu söyledim. Ama her yönden incelemeye kalkarsan, dünyada kaç tane iyi insan kalır? O zaman, ben eminim ki, bütün bu işkembemle beraber bana bir çürük soğan bile vermezler… Hatta seni de onlar arasında sayabiliriz.

— Bu kadarı da az be, ben senin için iki veririm.

— Bense senin için yalnız bir tane verirdim. Sen savur esprileri bakalım… Zamiyotov daha çocuktur. Onun biraz saçlarını çekeceğim… Çünkü onu itip kakmakla değil, tam tersine okşayarak yola getirmek lâzımdır, insanlar, hele çocuk olurlarsa, sertlikle yola gelmezler… Çocuklara iki misli dikkat edip bakmalı… Ah siz ileri düşünceli mankafalar, dünyadan haberiniz yok!.. Başkalarına saygı göstermezsiniz, kendinizi aşağılarsınız!.. Mademki öğrenmek istiyorsun, söyleyeyim: evet, gerçekten de Zamiyotov'la aramızda ortaklaşa bir mesele var.

— Ne olduğunu da öğrenmek isterdim.

— Canım hep şu sıvacı meselesi… Yani şu boyacı meselesi… Biz onu bu işten kurtaracağız… Zaten şimdi ortada korkulacak bir şey yok… İş artık meydanda… Biz sadece biraz yardım etmiş olacağız!..

— Ne boyacısı yahu?

— Nasıl, sana anlatmadım mıydı? Sahi mi? Belki de yalnız baş tarafını söylemişimdir… Canım şu tefeci kocakarının, şu dul memur karısının öldürülmesi hikâyesi… Şimdi bu işe bir de boyacı karıştı.

— Evet, bu cinayetin hikâyesini sen anlatmadan duymuştum. Hatta hatta bu işle… kısmen… ilgileniyorum… Bir münasebetle… Gazetelerde okumuştum… Peki sonra…

Bu sırada Nastasya, birdenbire Raskolnikov'a dönerek:

— Lizavetta'yı da öldürdüler, diye lâfa karıştı.

Kız, bütün bu zaman içinde, kapıya yaslanmış bir halde, odada kalmış, konuşulanları dinlemişti.

Raskolnikov, güç işitilir bir sesle:

— Lizavetta'yı mı? diye mırıldandı.

— Yoksa şu satıcı karı Lizavetta'yı tanımıyor musun? Aşağı gelir giderdi. Senin gömleğini bile yamamıştı.

Raskolnikov, beyaz çiçekli kirli, sarı kâğıtlarla kaplanmış olan duvardan yana döndü. Esmer taramalı biçimsiz bir beyaz çiçek seçerek kaç yaprağı olduğunu, yapraklardaki tırtılların çeşitlerini, taramaların sayısını incelemeye koyuldu. Elleriyle ayaklarının uyuştuğunu, âdeta vücudundan ayrıldığını hissediyor, ama kımıldamaya kalkışmıyor, gözlerini ayırmadan çiçeğe bakıyordu.

Zosimov, Nastasya'nın gevezeliğini göze çarpan bir hoşnutsuzlukla keserek sordu:

— Peki, bu boyacı ne olmuş?

Nastasya içini çekerek sustu.

Razumihin, hararetle sözüne devam ederek:

— Ne olacak, dedi, bu işte parmağı var diye onu da yakalamışlar…

— İp ucu falan var mıymış, ne gibi ip uçları varmış?

— Ne ip ucu canım!.. Bununla beraber, özellikle bazı ipuçlarına dayanmışlar… Hoş, ileri sürülen ip uçlarının ip ucu denecek yanı yok ya!.. işte ispat edilmesi gereken nokta da bu. Bu iş, tıpkı, ilk defa şüphelenip yakaladıkları, neydi canım adları, Koh ile Pestriyakov'un işine benzer bir şey!.. Tuh, bütün bu işler ne budalaca yapılıyor! Hatta insana dışarıdan bile iğrenç görünüyor. Pestriyakov belki de bugün bana uğrar, iyi ki aklıma geldi, Rodya, bu işi sen de bilirsin, hastalığından önce olmuştu, hani polis karakolunda tafsilâtını anlatırlarken bayılmıştın ya, işte tam ondan bir gün önce olup biten hadise.

Zosimov merakla Raskolnikov'a bakıyordu. Raskolnikov ise hiç kımıldamıyordu.

Zosimov:

— Biliyor musun ne Razumihin? dedi, sana bakıyorum da, ne didinmesini, uğraşmasını seven, her şeye burnunu sokan bir adam, diye düşünüyorum…

Razumihin yumruğuyla masaya vurarak:

— Öyle olsun, diye bağırdı. Biz yine de onu kurtaracağız!.. Burada insanın canını sıkan şey nedir biliyor musun? Herhalde onların yalan söylemesi değil. Yalan, her zaman mazur görülebilir… Yalan sevimli bir şeydir, çünkü insanı gerçeğe ulaştırır. Hayır, burada insanın canını sıkan şey, yalnız yalan söylemeleri değil, ama kendi yalanlarına kendilerinin de inanmalarıdır. Benim Porfiri’ye saygım var ama… Meselâ onları her şeyden önce şaşırtan şey ne oldu? İlkin kapı kapalıymış… Sonra kapıcıyla geldikleri zaman açık bulmuşlar… Şu halde cinayeti Koh’la Pestriyakov işlemiştir, işte mantıklarının vardığı sonuç…

— Hırslanma canım; onları sadece tevkif ettiler. Hem başka türlü yapamazlardı ki… İyi aklıma geldi, ben şu Koh denilen zatı gördümdü. Günü dolan rehinleri kocakarıdan satın aldığı meydana çıkmış, öyle değil mi?

— Evet, dolandırıcının biri!.. Bono da satın alıyormuş… Herif sanayici… Canı cehenneme!.. Ben neye içerliyorum biliyor musun? Onların o kaşarlanmış, kokmuş, bayağı usullerine… Hâlbuki burada, yalnız bu işte, yepyeni bir usul keşfetmek kabil. Yalnız psikolojik verilere dayanarak, asıl ize götürecek yolu göstermek kabil… “Yok efendim, elimizde olay var!” Ama olay her şey demek değildir ki… Hiç olmazsa işin yarısı, bu olayların yorumlanışına bağlıdır.

— Ya sen, olayları yorumlamayı bilir misin?

— İşe yardım edebileceğine inanınca susmak olmaz!.. Ee! Sen işin tafsilâtını biliyor musun?

— Anlatmaya başladığın şu boyacı hikâyesini dinleyelim…

— Ha, evet!.. Dinle hikâyeyi: cinayetten tam iki gün sonra, bir sabah onlar henüz —attıkları her adımı ispat etmelerine ve gerçeğin gün gibi apaçık olmasına rağmen— Koh ve Pestriyakov ile körebe oynarlarken, birdenbire hiç beklenmeyen bir hadise olur. Cinayetin işlendiği evin karşısındaki meyhanenin sahibi olan Duşkin adlı bir köylü, içinde, bir çift elmas taşlı altın küpe bulunan bir mahfazayla karakola başvurur ve uzun bir hikâye anlatır : "Evvelsi akşam, der, aşağı yukarı saat sekizi biraz geçe, —güne, saate iyice dikkat ediyor musun?— bundan önce de dükkânıma gelip gitmiş olan boyacı Nikolay geldi, içinde elmaslı bir çift altın küpe bulunan şu mahfazayı getirdi ve bu rehine karşılık benden iki ruble istedi. Bunları nereden aldın? sorusuna karşılık da, yaya kaldırımı üzerinde bulduğunu söyledi. Bu meseleye dair, ona daha fazla bir şey sormadım." Duşkin bunları söyleyerek sözüne devam eder: "Ben de ona bir kayme verdim, der." Yani bir ruble… "Çünkü ben vermesem, nasıl olsa gidip bir başkasına yatıracak ve parasını da içkiye verecek. Şu halde varsın bunlar bende kalsın… Fazla mal göz çıkartmaz.. Bunların hırsızlık malı olduğunu anlar veya duyarsam gider haber veririm, diye düşündüm." Tabii herif kurt masalı okuyor… İt gibi yalan söylüyor… Çünkü ben Duşkin denilen herifi tanırım. O da tefecinin biri. Hırsızlara yataklık eder. Nikolay'dan otuz rublelik küpeleri, hiç de "haber vermek" maksadıyla almamıştı… Sadece korkusundan böyle söyledi. Neyse, canı cehenneme… Sen alt tarafını dinle. Duşkin sözüne devam eder: "Bense, Nikolay Dementiyev adlı bu köylüyü çocukluğundan tanırım. Çünkü o da benim gibi Riyazan ilinin Zaraysk ilçesindendir. Bu Nikolay içen bir adam olmamakla beraber, ara sıra kafayı çekmesini sever. Mitri ile beraber bu evde çalıştığını, boyacılık ettiğini de biliyordum. Çünkü ikisi hemşeridir… Kaymeyi alınca hemen bozdurdu. Üst

üste iki kadeh yuvarladı, bozukluğu cebine atarak çıkıp gitti. Ben o saatte Mitri’yi onunla beraber görmedim. Ertesi gün ise, Alyona İvanovna ile kız kardeşi Lizavetta İvanovna’nın baltayla öldürüldüklerini duyduk. Ben onları tanırdım. Küpelerden ötürü içime bir kurt düştü. Çünkü bu kadının, bu gibi rehinler karşılığı faizle para verdiğini biliyordum. Kalkıp olayın geçtiği eve gittim. Yavaşça meseleyi kurcalamaya başladım. İlk işim Nikolay’ın evde olup olmadığını sormak oldu. Mitri bana, Nikolay’ın kendini içkiye verdiğini, şafak sökerken, sarhoş bir halde eve geldiğini, on dakika kadar evde kaldıktan sonra tekrar sokağa çıktığını, bir daha da onu görmediğini, işi de yalnız başına bitirmeye çalıştığını anlattı. Çalıştıkları yer, ikinci katta, öldürülen kadınların oturdukları daireyle bir merdiven üzerindedir. Bütün bunları öğrendikten sonra, o zaman kimseye bir şey açmadım.” Duşkin sözüne şöyle devam eder: “Cinayet hakkında da öğrenebildiklerimi öğrendikten sonra hep aynı kuşkular içinde eve döndüm… Bu sabah, saat sekiz sularında… yani olayın üçüncü günü, anlıyor musun? Nikolay’ın içeri girdiğini görmeyeyim mi?.. Ayık değildi ama, fazlaca sarhoş da denemezdi. Konuşulanları anlayabilecek bir haldeydi. Sıralardan birine oturdu. Konuşmuyordu. Bu saatte meyhanede, kendisinden başka, topu topu bir yabancı müşteriyle, bir başka sırada uyumakta olan buranın gediklilerinden biri ve tabii iki garsonum vardı. Mitri’yi gördün mü? diye sordum. Hayır, görmedim, dedi. Buralara uğramadın mı? dedim. Hayır, evvelsi günden beri uğramadım, dedi. Peki, dün gece nerede yattın? diye sordum. Kumlar semtinde,. Kolomna’lılarda, cevabını verdi. Peki, ya küpeleri nereden aldın? Yaya kaldırımında buldum, dedi. Bu sözleri, yüzüme bakmadan, tuhaf bir tavırla söyledi. Aynı gece, falan saatte, sizin çalıştığınız merdiven üstündeki dairede şöyle bir vaka olduğundan haberin var mı? diye sordum. Hayır, haberim yok, dedi. Ama ben anlatırken gözlerini fal taşı gibi açmış, yüzü de kireç gibi olmuştu. Ben ona meseleyi anlatırken, o şapkasını alarak gitmeye davrandı. Alıkoymak istedim: dur hele Nikolay, bir şey içmeyecek misin?

dedim. Bu arada çırağa da, kapıyı tutması için bir işaret çaktım. Kendim de tezgâhın başından kalktım. Ama onun fırlamasıyla kendini caddeye atması bir oldu. Ben onu ancak bir sokağa saparken görebildim. Artık şüphelerim kesinleşmişti. Suçlu olduğu apaçıktı…"

Zosimov:

— Ona ne şüphe, diye mırıldandı.

— Dur hele! Hikâyenin alt tarafını dinle. Tabii var kuvvetiyle Nikolay'ı aramaya koyulurlar. Duşkin'i yakalarlar, evini ararlar… Mitri de aynı akıbetten kurtulamaz. Kolomna'lıları da sıygaya çekerler. Nikolay'ı ancak evvelsi gün getirdiler, bilmem hangi karakola yakın bir handa yakalamışlar… Nikolay, hana gelince, boynundaki gümüş haçı çıkarıp, buna karşılık bir şişe votka vermelerini rica etmiş. Vermişler. Biraz sonra, oradaki inek ahırına giren bir kocakarı, tahta aralığından bakınca: bitişik ahırda, kuşağını bir kirişe bağlayıp bir ucuna ilmek yapmış olan bir adamın, kütüğe tırmanarak ilmiği boynuna geçirmeye çalıştığını görmüş… Kocakarı avaz avaz haykırmaya başlamış. Etraftan koşuşmuşlar… "Sen kimsin, neyin nesisin?" falan demişler… "Beni falan karakola, götürün orada her şeyi itiraf edeceğim!" demiş… Onu lâyık olduğu merasimle dediği karakola, yani bizim karakola getirmişler… Kimliğini tespit etmişler, adını, sanını, yaşını sormuşlar. "Yirmi iki yaşındayım" demiş… Falan filân… Soru "Mitri ile çalıştığınız sırada, falan ve filân saatlerde birinin merdivenlerden inip çıktığını gördünüz mü?" Cevap: "Herhalde inip çıkanlar olmuştur ama biz farkında değiliz!" "Gürültü falan veya buna benzer bir şey duymadınız mı?" "öyle dikkati çekecek hiçbir şey duymadık!" "Falan gün ve filân saatte, falan kocakarının kız kardeşiyle beraber öldürüldüklerini ve soyulduklarını o gün duydun mu?" "Ne duydum, ne de işittim. Bunu ancak evvelsi gün, meyhanede Afanasi Pavliç'ten öğrendim." "Peki, ya küpeleri nereden aldın?" "Yaya kaldırımında buldum." "Ertesi gün Mitri ile beraber işe niçin

gelmedin?” “Biraz keyfettim de ondan.” “Nerelerde dolaştın?” “Falan ve filân yerlerde dolaştım.” “Duşkin’den niçin kaçtın?” “O gün çok korkmuştum da ondan.” “Niçin korkmuştun?” “Mahkûm ederler diye.” “Mademki kendini hiçbir suretle suçlu gömüyorsun, o halde ne diye korkuyorsun?” Böyle işte Zosimov, sen buna ister inan, ister inanma, ama bu sorular kelimesi kelimesine, söylediğim biçimde ona sorulmuştur. Bunu kesin olarak biliyorum. Yerinden öğrendim. Nasıl?.. Nasılmış?..

— Ama hayır, ne de olsa, ortada deliller var.

— Ben sana şimdi delillerden söz etmiyorum. Meseleden, onların, işin aslını nasıl kabul ettiklerinden söz ediyorum. Neyse, çocuğu öyle sıkıştırmışlar, öylesine sıkıştırmışlar, öylesine sıkıştırmışlar ki, sonunda itiraf etmiş: “Ben bu küpeleri yaya kaldırımında bulmadım. Mitri ile beraber boyadığımız apartmanda buldum.” demiş. “Ne yolda, nasıl buldun?” “Basbayağı işte… Mitri ile beraber akşam sekize kadar bütün gün çalıştık. Tam gitmeye hazırlanıyorduk. Mitri, fırçayı kaptığı gibi, boyaları yüzüme gözüme sürdü ve kaçtı. Ben de onu kovalamaya başladım. Ben hem onu kovalıyor, hem de avazım çıktığı kadar bağırıyordum. Tam merdivenden kapıya çıkacağım zaman bütün gücümle kapıcıya ve yanındaki birkaç adama çarptım. Kapıcının yanında kaç kişi vardı, pek hatırlamıyorum. Kapıcı bana çıkıştı. Öteki kapıcı da aynı şeyi yaptı. Kapıcının karısı da bizi payladı. Tam kapının ağzında, bir bayanla içeri girmekte olan bir bay da, bize çıkıştı. Çünkü Mitka ile ben, boylu boyumuzca yere yuvarlanmıştık: ben Mitka’yı saçlarından yakalayarak yere yatırmış ve yumruklamaya koyulmuştum. Mitka da altımdan, saçlarıma yapışmış, o da beni yumrukluyordu. Ama bunu kızarak yapmıyorduk, şakacıktan, alay olsun diye yapıyorduk. Sonra Mitka elimden kurtulup caddeye kaçtı. Ben de peşine takıldım ama yetişemeyince, yalnız başıma apartmana döndüm. Çünkü ötemizi berimizi toplamak lâzımdı. Ötemizi berimizi toplayarak, belki, döner diye Mitri’yi beklemeye başladım. Bu

sırada, koridorda, kapının arkasında, köşede bir kutuya bastım. Baktım, kâğıda sarılı, duruyor. Kâğıdı açtım, çengelli bir kutu… Çengeli açtım, kutunun içinden küpeler çıktı.”

Eliyle sedire dayanarak yavaşça doğrulan Raskolnikov, bulanık ve korkmuş gözlerle Razumihin’e bakarak birdenbire:

— Kapının arkasında mı? Kapının arkasında mıymış? Kapının arkasında ha? diye bağırdı.

Razumihin de yerinde doğrularak:

— Evet… dedi. Ne olacak? Senin nen var? Sen böyle ne oluyorsun?

Tekrar başını yastığa koyan ve duvardan yana dönen Raskolnikov, güç işitilir bir sesle:

— Hiççç!.. dedi.

Bir an herkes susmuştu…

Nihayet Razumihin, sorgu dolu gözlerle Zosimov’a bakarak:

— Herhalde uyuklamış olacak, dedi. Uyku sersemliğiyle yaptı.

Zosimov, hayır manasına gelmek üzere, başıyla hafif bir işaret yaptı :

— Devam etsene, dedi. Sonra ne olmuş?

— Sonrası ne olacak? Küpeleri görünce, apartmanı da, Mitri’yi de unutmuş, şapkasını kaptığı gibi, soluğu Duşkin’de almış ve bildiğimiz gibi ondan bir ruble kopararak, küpeleri sokakta bulduğu yalanını kıvırmış ve hemen eğlenmeye gitmiş… Cinayet hakkında ise eski söylediklerini tekrarlamış: “Ne bir şeyden haberim var, ne de bir şey biliyorum. Olayı ancak evvelsi gün duydum.” “Peki, şimdiye kadar niçin saklandın?” “Korkumdan.” “Peki, kendini niçin asmak istedin?” “Düşünceden.” “Ne düşüncesinden?” “Beni mahkûm ederler diye.” İşte, bütün hikâye bundan

ibaret. Şimdi, ne düşünüyorsun, ne dersin, onlar bundan nasıl bir sonuç çıkarırlar?..

— Ne diyeyim, bunda düşünecek bir şey yok. Ne olursa olsun ortada bir iz var. Bir gerçek var. Herhalde senin boyacıyı serbest bırakacak değiller ya!..

— Zaten onlar da kendisini düpedüz katil olarak kabul ediyorlar… Bu konuda en küçük bir şüpheleri bile yok…

— Heyecana kapılıyor, uyduruyorsun! Peki, ya küpeler? Düşün bir defa, mademki küpeler kocakarının çekmecesinden çıktıkları gün ve saatte Nikolay'ın eline geçmiştir. O halde, bunların herhangi bir vasıtayla onun eline geçmiş olduklarını kabul etmek zorunda değil miyiz? Bu çeşit soruşturmalar için bu, az bir şey midir?

Razumihin:

— Nasıl eline geçmiş! diye bağırdı. Nasıl eline geçti? Sen ki hekimsin, her şeyden önce insanları incelemek, herkesten önce insan karakterini öğrenmek zorundasın! Bu kadar açıklamalardan sonra şu Nikolay denilen adamın ne yaradılışta bir insan olduğunu nasıl olup da anlamıyorsun? Onun sorgu sırasında, bütün söylediği şeylerin baştanbaşa doğru olduğunu, nasıl olup da görmüyorsun? Küpeler onun eline, tıpkı anlattığı gibi geçmiştir: kutunun üstüne basmış, kaldırıp almış…

— Baştan başa doğru!.. Ama gelgelelim, ilkin söylediği şeylerin yalan olduğunu kendisi de itiraf etmedi mi?

— Beni dinle. Hem de dikkatle dinle: gerek kapıcı, gerek Koh ve Pestriyakov, gerek öteki kapıcı, sonra birinci kapıcının karısı ve o sırada onun yanında oturmakta olan satıcı kadın, gerek tam o sırada, arabadan inerek kolunda karısıyla kapıdan içeri girmekte olan müşavir Krükov, yani aşağı yukarı sekiz on tanık, Nikolay'ın Dimitri'yi yere yatırdığını ve

üzerine çıkarak onu yumrukladığını, Dimitri'nin de Nikolay'ı saçlarından yakalayarak yumruklarken gördüklerini ağız birliğiyle söylüyorlar… Bunlar boylu boyunca kapının önüne uzandıkları için yolu kapamışlardı. Herkes onları azarlıyor, onlar ise "tıpkı küçük çocuklar gibi" (tanıklar aynen böyle söylemişler) alt alta, üst üste boğuşarak, bağırıp çağırarak, kahkahayla gülüyorlarmış… Hem de yüzlerinin en gülünç ifadesiyle, birbirleriyle yarışırcasına gülüyorlarmış… Sonra, tıpkı çocuklar gibi, birbirlerini kovalayarak sokağa fırlamışlar… İşitiyor musun? Şimdi özellikle şu noktaya dikkatini çekerim : öldürülen kadınların vücutları yukarıda henüz soğumamıştır. Çünkü onları sıcak olarak bulmuşlardı. Şayet bu iki delikanlı yahut bir başına Nikolay öldürmüş ve çekmecenin kilidini kırarak içini boşaltmışlarsa ya da sadece, yapılan soygunla şu veya bu biçimde bir ilgileri varsa, şu halde sana bir tek soru sormama izin ver: böyle bir ruh hali, yani haykırmalar, kahkahalar, kapının önündeki çocukça itişip kakışmalar, baltayla, kanla, canice kurnazlıkla, ihtiyatla, hırsızlıkla nasıl bağdaşabilir? Beş, on dakika önce —cesetler henüz soğumamış olduğuna göre böyle olmak lâzım— çifte bir cinayet işlesinler de sonra, birdenbire arkalarında cesetleri, kapısı açık daireyi, çaldıkları eşyaları bıraksınlar, hem de birtakım adamların yukarı çıktığını bile bile, kapının önünde çocuklar gibi alt alta, üst üste boğuşsunlar, kahkahalar atsınlar, herkesin dikkatini kendi üzerlerine çeksinler, bunu da on tanığın gözü önünde yapsınlar!..

— İşin içinde bir tuhaflık olduğu muhakkak!.. İmkânsız gibi görünüyor, ama…

— Hayır, kardeş, aması yok. Şayet aynı günün aynı saatinde Nikolay'ın eline geçen küpeler, ona karşı olan maddi ve önemli bir suç delilini teşkil ediyorsa —kaldı ki, Nikolay'ın verdiği ifadelerle akla yakın bir surette açıklandığı için şüpheli bir delil haline gelmiştir— çocuktan yana olan olayları da dikkate almak lâzımdır. Üstelik bunlar itiraz kabul etmez olaylar halindedir. Ne dersin, bizim muhakeme usullerimiz, mahiyetlerine göre,

sadece ruhi imkânsızlıklara, ruhi hallere dayanan bir olayı, bütün diğer maddi suç delillerini, ne çeşit olurlarsa olsunlar, bütün maddi suç delillerini çürüten, itiraz kabul etmez bir delil olarak kabul ederler mi, yahut bunu kabule yetkileri var mıdır? Hayır, kabul etmezler… Asla kabul etmezler… Çünkü mahfaza onda bulundu, kendini asmaya kalkıştı; "şayet kendini suçlu görmeseydi böyle bir şeye asla başvurmazdı" düşüncesiyle kabul etmezler… İşte bütün mesele burada. Ben de buna sinirleniyorum. Bunu anlaman gerek!..

— Sinirlendiğini ben de görüyorum. Ama dur hele, sormayı unuttum: küpelerin, öldürülen kadının çekmecesinden çalınmış olduğu ispat edilmiş mi?

Razumihin somurtarak, âdeta istemeye istemeye bu soruya cevap verdi:

— Evet, ispat edilmiş. Koh, küpeleri tanımış, rehine koyanı da göstermiş. O adam da, küpelerin kendisinin olduğunu ispat etmiş!

— Kötü. Bir nokta daha: Koh ile Pestriyakov, kocakarıya gitmek üzere yukarı çıkarlarken Nikolay'ı gören olmamış mı ve bunu ispat etmek kabil değil mi?

Razumihin, canı sıkılmış bir halde:

— Asıl iş burada ya işte, kimse görmemiş… Can sıkacak nokta da burası. Hatta, şu anda bunların tanıklıkları çok bir şey ifade etmemekle beraber, Koh ile arkadaşı Pestriyakov bile yukarı çıkarlarken onların farkında olmamışlar. "Kapının açık olduğunu gördük. Herhalde içeride çalışanlar da vardı, ama geçerken dikkat etmedik, o sırada orada adam olup olmadığını kesin olarak hatırlamıyoruz!" demişler.

— Hım… Şu halde onları temize çıkaracak biricik şey, boğuşup birbirlerini yumruklamaları ve gülmeleridir. Bunun kuvvetli bir delil olduğunu kabul edelim, ama… Peki, sen kendin bu olayı nasıl açıklıyorsun?

Nikolay, küpeleri, gerçekten anlattığı gibi bulduysa, bunların orada bulunuşunu nasıl açıklıyorsun?

— Nasıl mı açıklıyorum? Burada açıklanacak ne var ki: mesele apaçık! Hiç olmazsa tutulması gereken yol apaçık ve aydınlıktır. Bunu aydınlatan da küpelerdir. Asıl katil bunları düşürmüştür. Koh ile arkadaşı Pestriyakov kapıyı çaldıkları zaman, katil oradaydı, kapı da sürmeliydi. Koh budalalık edip de aşağı inince, katil dışarı fırladı, o da aşağı indi. Çünkü onun için başka hiçbir kurtuluş yolu yoktu. Merdivenlerden yukarı çıkmakta olan Koh'tan, Pestriyakov'dan ve kapıcıdan, Nikolay ve Dimitri'nin tam dışarı çıkıp boş bıraktıkları daireye girerek gizlendi. Onlar yukarı çıkarken, o da kapının arkasına saklandı. Ayak sesleri kesilinceye kadar bekledi. Sonra da, tam Dimitri ile Nikolay'ın sokağa fırladıkları, herkesin dağıldığı ve kapının ağzında kimsenin kalmadığı bir sırada, rahatça aşağı indi. Belki de onu görenler olmuştur, ama dikkat etmemişlerdir. Çünkü bu eve kim bilir ne kadar insan girip çıkar? Mahfazaya gelince; katil kapının arkasına gizlendiği zaman bunu cebinden düşürmüş ve düşürdüğünün farkında olmamıştır. Bu sırada dikkat edecek vakti mi vardı? İşte bütün mesele bundan ibaret!

— Pek kurnazca! Hayır, kardeş, bu pek kurnazca! Bu, hepsinden kurnazca!

— Niçin ama? Niçin?

— Çünkü anlattıklarının hepsi de birbiriyle o kadar ustaca uzlaşıyor ki… Tıpkı tiyatro sahnesinde olduğu gibi…

Rahumihin:

— Ehhh! diye ağzını açmak istediyse de, tam bu sırada kapı açıldı, içeriye, odadakilerden hiçbirinin tanımadığı yabancı bir adam girdi.

V

Giren, kibirli, kellifelli, yüzünde önemli ve hiçbir şeyi beğenmeyen bir hal okunan, pek de genç olmayan bir adamdı. Gizlenmeyen gücenik şaşkın bir bakışla etrafını süzerek ve âdeta gözleriyle: “Ben böyle nereye geldim?” diye sorar gibi, ilkin, kapıda durakladı. Kuşkuyla, hatta biraz da korkunun verdiği yapmacık bir heyecanla, nerede ise hakaretle, Raskolnikov’un daracık ve basık tavanlı “vapur kamarası“nı gözden geçirmeye başladı. Sonra, aynı şaşkınlıkla, bakışları, yüzü gözü kir içinde, saçı başı darmadağınık soyunmuş bir halde, sefil ve kirli divan üstünde yatmakta olan Raskolnikov’a takıldı. Raskolnikov da kımıldamadan onu süzüyordu. Daha sonra, aynı ağır bakışlarla, Razumihin’in taranmamış başını, tıraş olmamış yüzünü incelemeye koyuldu. Beriki de, kendi payına, hiç yerinden kımıldamadan, sorgu dolu küstah bir bakışla gelenin ta gözlerinin içine bakıyordu. Bu can sıkıcı sessizlik bir dakika kadar sürdükten sonra, tahmin edildiği gibi, dekorlarda küçük bir değişiklik oldu. İçeri giren yabancı adam, herhalde yüzüne haykıran bazı belirtiler karşısında, aşırı bir büyüklük taslamakla bu “vapur kamarası“nda hiçbir etki yapamayacağını anlamış olacak ki, biraz yumuşadı. Sertliğini tamamıyla elden bırakmamakla beraber sorusunun her hecesini birer birer söyleyerek, nazik bir eda ile Zosimov’a sordu:

— Rodiyon Romaniç Raskolnikov adlı bir üniversite öğrencisini, ya da eski bir üniversite öğrencisini arıyorum?

Zosimov, ağır ağır yerinden kımıldadı. Şayet, hiç de kendisine hitap edilmeyen Razumihin, hemen ondan önce davranmasaydı, belki de cevap verecekti.

— İşte divanda yatıyor! Ne istiyorsunuz bakalım?

Bu “Ne istiyorsunuz bakalım?” sözündeki lâubalilik, büyüklük taslayan kişiyi, çok biçimsiz bir duruma sokmuştu. Az daha Razumihin’in bulunduğu yana dönecekti, ama yine de, vaktinde sinirlerine hâkim oldu ve yeniden Zosimov’a döndü.

Zosimov, hastayı göstererek:

— İşte Raskolnikov, dedi.

Sonra, tabii denmeyecek kadar ağzını fazla açarak esnedi ve tabii denmeyecek kadar uzun zaman bu durumda tuttu. Daha sonra ağır ağır, parmaklarını yeleğinin cebine sokarak, som altından, kubbeli, kocaman bir saat çıkardı. Açıp baktı, yine aynı şekilde ağır ağır saati cebine yerleştirdi.

Raskolnikov ise, bütün bu süre içinde, hiçbir şey söylemeden sırtüstü yatıyor ve tamamıyla manasız bir bakışla yeni gelene bakıyordu. Duvar kâğıdındaki merak sardığı çiçekten bu yana çevrilmiş olan yüzü, güya az önce çok ıstıraplı bir ameliyat geçirmiş veya şimdi işkenceden kurtulmuş gibi sonsuz bir acıyı ifade ediyordu. Ama içeri giren zat yavaş yavaş onda, gittikçe artan bir dikkat, sonra bir şaşkınlık, daha sonra da güvensizlik, hatta bir korku uyandırmıştı. Zosimov, kendisini göstererek: “işte Raskolnikov” dediği zaman, o, birdenbire yerinden fırlarcasına doğrularak yatağına oturmuş, kesik kesik, hafif bir sesle, ama hemen hemen meydan okurcasına:

— Evet!.. Ben Raskolnikov’um, demişti… Ne istiyorsunuz?

Misafir, dikkatle ona baktıktan sonra, kurumlu bir eda ile:

— Ben, Piyotr Petroviç Lujin’im, dedi. Adımın sizce pek de meçhul olmadığına kesin olarak inanıyorum.

Büsbütün başka şeyler bekleyen Raskolnikov, Piyotr Petroviç adını sanki ilk defa işitiyormuş gibi, boş ve dalgın bakışlarla ona baktı ve hiç cevap vermedi…

Piyotr Petroviç biraz bozularak:

— Peki, ama nasıl? Nasıl oluyor da şu ana kadar hiçbir bilgi almamış bulunuyorsunuz? diye sordu.

Raskolnikov, cevap olarak yavaşça kendini yastığa bıraktı, ellerini başının altına kilitleyerek tavana bakmaya başladı. Lujin'in yüzünde bir keder gölgesi dolaştı. Zosimov ile Razumihin, daha büyük bir merakla onu incelemeye koyuldular. Görünüşe göre Lujin, nihayet utanmıştı.

— Ben öyle sanıyordum ki on gün, hatta hemen hemen iki hafta önce gönderilmiş olan mektup artık elinize… diye gevelediyse de, Razumihin, birdenbire onu sözünü keserek:

— Bana bakın, dedi. Niye hep kapıda duruyorsunuz? Mademki söyleyeceğiniz var, geçip oturun! Orada Nastasya ile sığışamazsınız! Nastasyüşka, şöyle kenara çekil de, yol ver!.. Geçiniz, efendim. Şuraya, sandalyeye buyurun! Geçsenize!

Razumihin, oturmakta olduğu sandalyesini masadan biraz geri çekti. Masayla dizleri arasında küçük bir aralık bıraktı ve misafirin bu deliğe "sokulması" için gergin bir durumda beklemeye başladı. Bu davet için öyle bir an seçilmişti ki reddetmeye imkân kalmamıştı. Misafir, ayakları sürçerek, hızlı hızlı dar aralıktan geçti. Sandalyenin yanına gelince, oturdu ve kuşkulu bir bakışla Razumihin'i süzdü. Razumihin :

— Ama rica ederim sıkılmayınız! Rodya beş günden beri hastadır. Üç gün kendini bilmeden sayıkladı durdu. Şimdi artık kendine geldi, hatta iştahlı iştahlı yemek bile yedi. İşte şu oturan zat onun doktoru. Az önce, onu muayene etmişti. Ben de Rodya'nın arkadaşıyım. Ben de eski bir üniversite öğrencisiyim. Şimdi işte ona dadılık ediyorum. Siz bize aldırmayın, sıkılmadan işinize bakın!

Piyotr Petroviç, Zosimov'a dönerek sordu:

— Teşekkür ederim, ama burada oturup konuşmakla hastayı rahatsız etmiş olmaz mıyım?

Zosimov:

— Hayır, hatta eğlendirmiş bile olursunuz, dedi ve yeniden esnedi.

Razumihin:

— Ooo, o kendisine geleli çok oldu. Daha sabahleyin kendine geldi, diye devam etti.

Bu çocuğun lâubaliliğinde öylesine içten gelme bir saflık vardı ki, Piyotr Petroviç düşündü ve cesaretini toplamaya başladı. Bu, belki de, kısmen, bu arsız ve baldırı çıplak delikanlının, nihayet kendisini üniversite öğrencisi olarak tanıtabilmiş olmasından ileri geliyordu.

Lujin:

— Anneniz… diye başladı.

Razumihin'in ağzından gürültülü bir:

— Hımmm!.. sedası çıktı.

Lujin, sorgu dolu bakışlarla ona baktı.

Razumihin:

— Bir şey değil… Ağzımdan kaçtı… Siz devam edin!.. dedi.

Lujin omuzlarını silkti.

—… Anneniz, daha ben oradayken size bir mektup yazmaya başlamıştı. Buraya geldikten sonra da, her şeyi öğrendiğinize iyice emin olmak için, mahsus birkaç gün bekledim, yanınıza gelmedim. Ama şimdi, büyük bir şaşkınlıkla görüyorum ki…

Yüzünde çok öfkeli bir sabırsızlık okunan Raskolnikov, birdenbire:

— Biliyorum, biliyorum!.. diye söylendi. Siz ha? Şu nişanlı değil mi? O halde biliyorum!.. Yeter artık!..

Piyotr Petroviç'in bayağı canı sıkılmıştı, ama sesini çıkarmadı. Bütün bunların ne manaya geldiğini bir an önce anlamaya çalışıyordu. Aradaki sessizlik bir dakika kadar sürdü.

Bu arada, cevap verirken hafifçe ona doğru dönmüş olan Raskolnikov, birdenbire onu yeniden, dikkatle ve büyük bir merakla süzmeye başladı. Sanki az önce, onu adamakıllı görmeye fırsat bulamamış, ya da onda merakını gıcıklayan yeni bir şey keşfetmişti. Hatta yalnız bunun için, başını yastıktan bile kaldırmıştı. Gerçekten de Piyotr Petroviç'in genel görünüşünde onu şaşırtan, az önce, lâubalice suratına fırlatılan "nişanlı" deyimini haklı göstermeye çalışan başka bir şeyler var gibiydi. Her şeyden önce görünen, hatta gerektiğinden çok göze batan şey de şuydu: Piyotr Petroviç, başkentte nişanlısını bekleyerek geçirdiği birkaç gününden, süslenip püslenmek ve kendisine çeki düzen vermek için elinden geldiği kadar faydalanmıştı. Hiç şüphe yok ki bu, tamamıyla masumca ve meşru bir şeydi. Hatta kılık kıyafetinin düzeldiğini görüp de kendi kendini fazlaca beğenmesi bile, böyle hallerde mazur görülebilirdi. Çünkü Piyotr Petroviç, ne de olsa, nişanlıydı. Üstündeki her şey, terzinin elinden yeni çıkmıştı. Elbisesinin fazla yeni olması ve belli bir maksadı açığa vurması bir yana, her şeyi zarifti. Hatta şık, yeni melon şapkası bile bu maksadını ispat ediyordu: Piyotr Petroviç şapkasına gerektiğinden çok özen gösteriyor, büyük bir dikkatle elinde tutuyordu. Sonra, leylâk rengindeki şu çok zarif, hakiki juven eldivenler de —giyilmeyerek sadece gösteriş için taşınmaları bakımından olsun— aynı şeye tanıklık etmiyor muydu? Piyotr Petroviç in elbiselerinde daha ziyade açık ve gençlerin hoşlandığı renkler hâkimdi. Arkasında açık kahverengi, güzel bir yazlık ceket, açık renkli hafif pantolonlar, buna benzer bir yelek, yeni satın alınmış incecik bir gömlek, kırmızı çizgili, çok hafif patist bir kravat vardı. Hepsi de Piyotr Petroviç'e

bayağı yaraşmıştı. Tamamıyla genç, hatta güzel yüzü, kendi yaşı olan kırk beşten az gösteriyordu. Yanaklarının iki yanını hoş bir kıvrımla çerçeveleyen iki kotlet biçimindeki esmer favorileri, pırıl pırıl tıraş olmuş çenesinin etrafında fevkalâde güzel bir biçimde koyulaşıp genişliyordu. Hatta, pek az ağarmış ve berber tarafından taranıp maşalanmış saçları bile, bu haliyle, gülünç ve budalaca görünmüyordu. Hâlbuki umumiyetle kıvırtılmış saçlar, her zaman gülünç görünür ve sahibini, nikâhlanmaya giden Alman damatlarına döndürür. Eğer bu güzel ve ciddî yüzde, gerçekten hoşa gitmeyen, insanı kendinden uzaklaştıran bir şeyler varsa, sebebini başka noktalarda aramak lâzımdır.

Raskolnikov, Lujin’i teklifsizce süzdükten sonra, alaylı alaylı gülümsedi, tekrar başını yastığa bıraktı ve tekrar tavanı seyre koyuldu.

Ama bay Lujin kendini tuttu. Bütün bu garip halleri şimdilik görmemezlikten gelmeye karar vermişe benziyordu. Zoraki bir çaba ile sessizliği bozarak, tekrar söze başladı:

— Sizi bu halde bulduğum için, çok, pek çok üzgünüm. Eğer hasta olduğunuzu bilseydim, daha önce gelirdim. Fakat malûm efendim, meşguliyet!.. Üstelik yargıtayda da avukatlık mesleğimle ilgili önemli bir davam var. Sizin de tahmin edeceğiniz öteki işlerimden bahsetmiyorum. Sizinkileri, yani annenizle kız kardeşinizi akşama sabaha bekliyorum.

Raskolnikov kıpırdadı, bir şeyler söylemek istedi. Yüzünü bir heyecan dalgası kapladı. Piyotr Petroviç durakladı, bekledi, ama arkası gelmediğini görünce sözlerine devam etti:

—… Evet, akşama sabaha gelmelerini bekliyorum. Her ihtimale karşı onlara bir ev buldum.

Raskolnikov hafif bir sesle:

— Nerede? diye sordu.

— Buraya çok yakın… Bakaleyev’in evi…

Razumihin onun sözünü keserek:

— Voznesensk sokağında, dedi. İki katı pansiyon olarak kiraya verilir. Tüccar Yüşin tutuyor. Gitmişliğim var…

— Evet, pansiyon olarak…

— Berbat bir yer: pislik, fena kokular, üstelik de şüpheli bir yer. Bir zamanlar kötü birtakım hadiseler de olmuştu. Şeytan bilir orada ne çeşit insanlar oturuyor. Ben de, çıkan bir rezalet üzerine oraya gitmiştim. Ama ucuz bir yer.

Piyotr Petroviç dokunaklı bir sesle itiraz etti:

— Ben de buraya yeni geldiğim için, pek tabii olarak, bütün bunlar hakkında bilgi edinemezdim. Ama ne de olsa, tertemiz iki oda… Sonra çok kısa bir zaman için olduğuna göre… —Raskolnikov’a dönerek— Ben asıl evimizi, yani ileride oturacağımız evi de buldum. Şimdi dayayıp döşüyorlar… Ben de şimdilik buradan iki adım ötede, Madam Lippevehzel’in pansiyonunda, genç dostlarımdan Andrey Semyoniç Lebezyatnikov’un dairesinde kalıyorum. Bana Bakaleyev’in evini salık veren de odur.

Raskolnikov, âdeta bir şeyler hatırlamış gibi, ağır ağır:

— Lebezyatnikov mu? dedi.

— Evet, Andrey Semyoniç Lebezyatnikov, bakanlıklardan birinde memurdur. Yoksa tanıyor musunuz?

Raskolnikov:

“— Evet… şey… hahahayır, diye cevap verdi.

— Affınızı rica ederim, sorunuz üzerine öyle sanmıştım. Bir zamanlar onun vasisiydim. Çok sevimli bir delikanlıdır. Hem, yeni düşünce akımlarını da izleyen bir gençtir. Gençlerle ahbaplık etmesini severim. İnsan onların sayesinde yenilikler öğrenir.

Piyotr Petroviç, takdir edilmek ümidiyle odadakilere baktı.

Razumihin:

— Hangi alanlarda? diye sordu.

Piyotr Petroviç, kendisine soru sorulmuş olmasından âdeta sevinmiş gibi:

— En ciddî alanlarda, demek uygunsa, en temelli meselelerde… Biliyor musunuz, ben on yıldan beri Petersburg'u ziyaret etmemiştim. Bütün bu yeniliklerimiz, reform hareketlerimiz, yeni fikirlerimiz, bizlere, yani taşraya kadar yayılmıştır. Ama daha açık, daha etraflı görebilmek için Petersburg'da yaşamak lâzım. Ben bilhassa şu kanaatteyim ki, bizim genç kuşakları incelemek ve müşahede etmek yolu ile insan daha çok görmek, öğrenmek imkânlarını elde eder. İtiraf ederim ki memnun kaldım.

— Özellikle neden memnun kaldınız?

— Sorunuz geniş. Belki yanılabilirim. Ama bana öyle geliyor ki, daha açık bir görüş, nasıl diyeyim, daha tenkitçi bir ruh, daha büyük bir beceriklilik görülüyor.

Zosimov:

— Orası doğru!.. diye mırıldandı.

Razumihin atıldı:

— Sen yalan söylüyorsun, beceriklilik falan yok!.. Beceriklilik gökten hazır olarak inmez, büyük emeklerle elde edilir. Biz helisten vazgeçeli nerdeyse iki yüzyıl olacak… —Piyotr Petroviç'e dönerek— Düşüncelere

gelince, galiba düşünceler mayalanıyor… Çocukça olmakla beraber iyi niyet de var. Bir yığın dolandırıcının istilâsına uğramakla beraber, namusluluğa da rastlamak kabil… Beceriklilliğe gelince, o yok işte!.. Beceriklilik henüz çok ilkel bir safhada.

Piyotr Petroviç, görünür bir neşeyle itiraz etti:

— Ben sizin düşüncenizde değilim!.. Gerçi kendini kaptırmalar, yanlış davranışlar yok değil, ama insaflı olmak lâzım: kendini kaptırma, iş heyecanını ve o işin, içinde bulunduğu elverişsiz şartları gösterir. Eğer yapılan şey azsa, zamanın da az olduğunu düşünmek lâzımdır. Vasıtaların ise, sözünü bile etmiyorum. Doğrusunu isterseniz, benim kişisel görüşüme göre, bazı şeyler yapılmış bile: yeni, faydalı fikirler yayıldı, eski hayalî ve romantik eserlere karşılık, bazı yeni ve faydalı eserler yayımlandı, edebiyat daha olgun bir manzara göstermeye başladı. Birçok zararlı projelerin kökü kazındı, bunlarla alay edildi. Kısacası geçmişle olan ilgimizi katî olarak kestik, bence bu da bir şeydir.

Raskolnikov birdenbire:

— Ezberlemiş! diye homurdandı. Kendini satıyor!

Bu söylenen sözleri iyice işitmeyen Piyotr Petroviç:

— Ne? diye sordu. Ama bir cevap alamadı.

Zosimov:

— Bütün bunlar çok doğru… diye ilâve etmekte acele etti.

Piyotr Petroviç, Zosimov’a tatlı bir bakışla bakarak sözlerine devam etti:

— Ama doğru değil mi? Sonra Razumihin’e dönerek ilâve etti; hiç olmazsa bilgi ve ekonomik gerçekler alanında olsun bir ilerleme, ya da sizin bugünkü deyiminizle bir progres olduğunu siz de kabul edersiniz!

Piyotr Petroviç bu sözlerinin sonuna, az daha “delikanlı” sözünü bile ilâve edecekti. Sesinin ahenginde bir zafer, hatta bir üstünlük edası vardı.

— Beylik gerçekler!..

Piyotr Petroviç, belki de biraz yersiz bir acelecilikle sözlerine devam etti:

— Hayır, beylik gerçekler değil, efendim. Meselâ bana, bugüne kadar “başkalarını sev!” dedilerse ben de sevdiysem, bundan nasıl bir sonuç çıkıyordu? Şöyle bir sonuç çıkıyordu: ben kaftanımı ikiye bölüyor, yarısını komşuma veriyordum. Böylece ikimiz de, “Birkaç tavşanın peşinden koşan hiçbirini tutamaz!” diyen Rus atasözünde olduğu gibi, yarı yarıya çıplak kalıyorduk. Bilgi ise, herkesten önce kendini sev, der. Çünkü dünyada her şey özel menfaat temeli üzerine kurulmuştur. Yalnız kendini seversen, hem işlerini gerektiği gibi yaparsın, hem de kaftanın sapasağlam kalır. Ekonomik gerçekler ise, şunu ilâve eder: bir toplumda özel işler ne kadar tıkırında giderse, bir başka deyimle kaftanlar ne kadar bütün kalırsa, o toplumun temelleri öylesine sağlam, genel işleri de öylesine düzenli olur. Demek, yalnız ve yalnız kendim için kazanmakla da âdeta herkes için kazanıyor ve komşumun, ikiye bölünmüş bir kaftandan daha fazlasını almasına, hem de şunun bunun cömertliğiyle değil, genel bir ilerleyiş sonunda almasına imkân vermiş oluyorum. Düşünce basittir ama maalesef hayalperestlik ve heyecan yüzünden uzun müddet akla gelmedi. Hâlbuki bunun anlaşılması için galiba pek fazla zekâya da ihtiyaç yok.

Razumihin sert sert onun sözünü kesti:

— Affedersin, ben de zeki bir adam değilim, onun için bırakalım!.. Zaten ben bir maksatla söze başlamıştım. Yoksa bütün bu gevezelikler, bu züğürt tesellileri, bütün bu sürekli, bitmez tükenmez beylik sözler, bu hiç sonu gelmeyen aynı şeyler, tam üç yıl bana öylesine tiksinti verdi ki, kendim değil de bir başkası bile yanımda böyle şeyler konuşurken vallahi

yüzüm kızarıyor. Siz pek tabii olarak bilginizi bir an önce bize göstermeye çalıştınız! Bunda da mazursunuz. Ben sizi uslandırmıyorum. Şimdi sadece kim olduğunuzu öğrenmek istemiştim. Çünkü biliyor musunuz, son zamanlarda şu genel işlere o kadar çok ve çeşit çeşit sanayici burnunu soktu, onlar her dokundukları şeyleri kendi çıkarlarına uygun olarak öylesine değiştirdiler ki, bütün işler büsbütün berbat oldu… Eh artık yeter!

Lujin, pek önemli bir adam edasıyla kırılıp dökülerek:

— Muhterem efendimiz, bu derece teklifsiz bir eda ile, yoksa, benim de onlardan… diye söze girişti ise de, Razumihin onun sözünü keserek:

— Ama efendim, rica ederim, nasıl olur? E, hem yeter artık, dedi.

Sonra, birdenbire Zosimov'a dönerek yarıda kalan konuşmalarına devam etti.

Piyotr Petroviç, Razumihin'in yaptığı açıklamaya hemen inanmak akıllılığını gösterdi. Zaten iki dakika sonra da kalkıp gitmeyi tasarlamıştı. Raskolnikov'a dönerek:

— Şu anda başlayan tanışmamızın iyileşmenizden sonra sizce bilinen sebepler dolayısıyla daha da kuvvetleneceğini umarım… Size bilhassa sağlıklar dilerim.

Raskolnikov, başını bile çevirmedi. Piyotr Petroviç, sandalyesinden kalkmaya davrandı.

Zosimov, tasdik eder gibi:

— Onu müşterilerinden biri öldürmüş olsa gerek, diyordu.

Razumihin de tasdik etti:

— Öyle olsa gerek! Porfiri düşüncelerini açığa vurmuyor ama, yine de kocakarıya rehin yatırmış olanları bir bir sorguya çekiyor!

Raskolnikov, yüksek bir sesle sordu:

— Rehin yatıranları sorguya mı çekiyormuş?

— Evet, ne olacak?

— Hiç!..

Zosimov sordu:

— Onları nereden bulup çıkarıyor?

— Bazılarını Koh haber vermiş, bazılarının adları ise, rehinlerin sarılı olduğu kâğıtların üstünde yazılıymış; bir kısmı da olayı haber alır almaz kendiliğinden gelmiş…

— Herhalde tecrübeli, usta bir cani imiş… Ne cesaret!.. Ne cüret!..

Razumihin arkadaşının sözünü keserek:

— Hiç de öyle değil, dedi. Asıl mesele burada ya! Hepimizi şaşırtan da bu nokta. Bense, caninin tecrübesiz, acemi olduğunu iddia ediyorum. Herhalde ilk cinayeti olsa gerek… Hesaplı yapılmış bir işle ve kaşarlanmış bir cani ile karşı karşıya olduğumuzu tutarsak, olmayacak sonuçlara varırız. Karşımızda tecrübesiz bir katil olduğunu düşünecek olursak, onu felâketten kurtaran şeyin sadece bir rastlantı olduğunu görürüz. Hâlbuki rastlantılar neler yapmaz? Düşün bir kere, belki de katil, karşılaşacağı engelleri bile önceden kestirememiştir. Ya olay sırasındaki davranışı? On beş yirmi ruble değerindeki şeylerle ceplerini dolduruyor, kocakarının sandıklarını, bohçalarını karıştırıyor… Hâlbuki öte yanda, komodinin üst gözündeki çekmecede, banknotlardan başka, çil para olarak bin beş yüz ruble buluyorlar… Herif çalmasını bile becerememiş, yalnız adam öldürmesini bilmiş!,. Onun ilk vakası diyorum sana, ilk vakası!.. Hemen şaşırıvermiş! Yakalanmayışını, ustalığından çok rastlantıya borçludur.

Şapkasıyla eldivenleri elinde ayakta durmakta olan, ama gitmeden önce akıllıca birkaç lâf daha savurmak isteyen Piyotr Petroviç, Zosimov'a dönerek:

— Galiba şu geçenlerde öldürülen ihtiyar memur karısından sözediyorsunuz? diye lâfa karıştı.

Piyotr Petroviç'in iyi bir etki yapmaya çalıştığı görülüyordu. Şöhret hırsı mantığını yenmişti.

— Evet, siz de işittiniz mi?

— İşitmez olur muyum, yanı başımızda.

— Tafsilâtlı olarak biliyor musunuz?

— Bildiğimi iddia edemem! Ama beni burada ilgilendiren başka bir noktadır, deyim uygunsa, büyük bir meseledir. Son beş yıl içinde, aşağı tabaka arasında cinayetlerin çoğaldığından söz etmiyorum… Yine dört bir yanda arka arkaya tekrarlanan kundakçılık ve soygunculuk olaylarından da söz etmiyorum! Asıl tuhafıma giden şey, cinayetlerin, buna paralel olarak yüksek tabaka arasında da artışıdır. Şurada bir üniversite öğrencisi, ana yollardan birinde bir posta arabasını soyar; ötede, sosyal mevki sahibi bazı kimseler, sahte banknot basarlar; Moskova'da son istikraz tahvillerinin sahtelerini yapan koskoca bir çete yakalanır; çetenin elebaşlarından birinin, üniversitede bir genel tarih profesörü olduğu görülür. Yabancı memleketlerden birinde ise, parası için ve daha başka esrarlı sebeplerle, bir sefaret kâtibimiz öldürülür… Şimdi de bu faizci kocakarı, müşterilerinden biri tarafından öldürüldüyse, bu cinayeti işleyenin de yüksek tabakadan biri olması lâzım gelir… Çünkü mujikler altın eşyalarını rehine koymazlar… Şu halde toplumumuzun aydın takımında hüküm süren bu ahlâksızlığın nedenlerini nasıl açıklamalı?

Zosimov:

— Ekonomik değişiklikler pek çok… diye cevap verecek oldu.

Razumihin, arkadaşının lâfının ağzına tıkayarak:

— Neyle mi açıklamalı? dedi. İyice kökleşmiş olan tembellikle açıklanabilir.

— Yani nasıl, ne gibi?

— Şu Moskova'daki profesörümüz bu sahtecilik işini niçin yaptığı sorusuna ne cevap vermişti: "Herkes bir yolunu bulup zengin oluyor, ben de çabucak zengin olmak isteğine kapıldım!" Gerçi profesörün sözlerini hatırlamıyorum, ama düşünce buydu: zahmetsizce, havadan, çabucak zengin olmak. Hazır yemeye, başkasının sırtından geçinmeye alışmışlar!..

— Ve işte böyle, saati gelince, herkes neye kabiliyeti varsa, onu yapıyor…

— Peki, ama ya ahlâk? Sonra, ne bileyim işte, düzen…

Raskolnikov ansızın lâfa karıştı:

— Neye bu kadar telâş ediyorsunuz? Tam sizin nazariyenize göre…

— Ne gibi benim nazariyeme göre?

— Az önce propaganda ettiğiniz düşünceleri genişletiniz, bu düşüncelerin size insanları boğazlamak hakkını verdiğini göreceksiniz!

Piyotr Petroviç Lujin:

— Ama insaf edin!.. diye bağırdı.

Zosimov:

— Hayır, öyle değil, diye atıldı.

Raskolnikov, yüzü sararmış bir halde yatıyordu. Üst dudağı titriyor, güçlükle soluyordu.

Lujin, böbürlenerek sözüne devam etti:

— Her şeyin bir ölçüsü vardır. Ekonomik düşünceler henüz insanları cinayete sürüklemiyor. Sadece farz edilse bile…

Raskolnikov, yine birdenbire, öfkeden titreyen, ama aynı zamanda içinde hakaret etmenin verdiği sevinç sezilen bir sesle Lujin'in sözünü kesti:

— Nişanlınız sizinle evlenmeye razı olduğunu söylediği zaman, her şeyden çok onun fakir oluşuna sevindiğinizi, sonradan ona tahakküm etmek ve ikide bir size borçlu olduğunu hatırlatmak için fakir aileden kız almanın daha uygun olduğunu kendisine söylemiş olduğunuz doğru mudur?

Kıpkırmızı kesilen ve şaşıran Lujin, öfkeli ve sinirli bir sesle bağırdı:

— Sayın bayım, sayın bayım… Benim düşüncelerimi değiştiriyorsunuz!.. Affedersiniz ama size şunu söylemek zorundayım ki, kulağınıza çalınan, daha doğrusu size yetiştirilen söylentilerin gerçekle en küçük bir ilgisi bile yok… Hiç şüphe yok, bunu söyleyen… Bir kelimeyle bu iğne… Kısacası anneniz… Zaten kendisi bu olaydan önce de, bütün üstün meziyetlerine rağmen, düşüncelerinde bana biraz heyecanlı ve romantik görünmüştü… Ama, yine de meseleyi bu kadar hayalî bir biçimde değiştirebileceğini düşünmekten bin fersah uzaktım. Ve nihayet… nihayet…

Yastığına dayanarak doğrulan ve kor gibi yanan gözleriyle dik dik Lujin'e bakan Raskolnikov:

— Biliyor musunuz sonra ne olur? diye bağırdı. Biliyor musunuz ne olur?

Lujin:

— Sonra ne olurmuş? diyerek durakladı ve hakarete uğramış bir insan edasıyla, meydan okurcasına beklemeye başladı. Bu sessizlik birkaç saniye sürdü:

— Şu olur ki, annem hakkında bir kelimecik daha söylemek cesaretini gösterirseniz sizi merdivenlerden tepetaklak atarım!

Razumihin;

— Ne oluyorsunuz? diye bağırdı.

Lujin sarardı ve dudaklarını ısırdı:

— Bak sen! demek öyle ha!.. diye, tane tane ve bütün gücü ile kendini tutmaya çalışarak, ama yine de tıkanarak söze başladı. Ben zaten daha demin, daha ilk adımımı atar atmaz, bana olan düşmanca durumunuzu fark etmiştim, ama buna daha iyi inanmak için, mahsus burada kaldım. Bir hastanın ve bir akrabanın birçok kusurlarını görmemezlikten gelebilirdim, ama şimdi… sizin… asla…

Raskolnikov:

— Ben hasta değilim, diye bağırdı.

— Daha fena ya!..

— Defol buradan!..

Zaten Lujin, sözünü bitirmeden, tekrar masayla sandalye arasından geçerek, kendiliğinden çıkıp gidiyordu. Razumihin, ona yol vermek için bu defa ayağa kalkmıştı. Lujin, kimseye bakmadan, hatta, hastayı rahat bırakması için uzun zamandan beri kendisine işaret etmekte olan Zosimov'a bile selâm vermeden çıkıp gitti. Sırtını kamburlaştırarak kapıdan çıkarken ihtiyaten şapkasını omuzu hizasına kaldırmıştı. Sırtının kamburlaşmasında, âdeta beraberinde müthiş bir hakaret götürdüğü izlenimi vardı.

Şaşırmış olan Razumihin, başını sallayarak:

— Böyle şey olur mu? Hiç böyle şey olur mu? diye söylendi.

Raskolnikov, şiddetli bir öfke arasında:

— Bırakın beni, hepiniz gidin! diye bağırdı. Nihayet beni rahat bırakacak mısınız, cellâtlar? Sizden korkmuyorum!.. Şimdi artık kimseden, kimseden korkmuyorum!.. Defolun buradan!.. Yalnız kalmak istiyorum!.. Yalnız, yalnız, yalnız!..

Zosimov, Razumihin'e işaret ederek:

— Gidelim!.. dedi.

— Ama rica ederim, onu bu halde nasıl bırakabiliriz?

Zosimov ısrarla:

— Gidelim! diye tekrarladı ve dışarı çıktı.

Razumihin biraz durup düşündükten sonra, ona yetişmek üzere arkasından koştu.

Zosimov, merdivenlerden inerlerken:

— Onu dinlemeseydik daha fena olacaktı, dedi. Sinirlendirmeye gelmez!..

— Nesi var?

— Ah ona şimdi olumlu bir heyecan verebilsek!.. Az önce gücünü ne güzel toplamıştı… Biliyor musun, onun kafasında bir şeyler var. Değişmez, ıstırap verici bir şey!.. Ben bundan çok korkuyorum! Muhakkak bu böyle!

— Belki de şu bay Piyotr Petroviç'tir. Bu zatın Rodya'nın kız kardeşiyle evlenmek üzere olduğu, Rodya'nın da, tam hastalığı arifesinde buna dair bir mektup aldığı, aralarında geçen konuşmadan anlaşılıyor.

— Evet; şu sırada sanki onu buraya şeytan getirdi; belki de bütün işleri altüst etti.

— Rodyâ‘nın hiçbir şeyi umursamadığına, ne konuşursak konuşalım, lâfa karışmadığına bilmem dikkat etin mi? Onu sinirlendiren yalnız bir nokta var: o da şu cinayet meselesi.

Razumihin bu düşünceyi doğruladı:

— Evet, evet tamamıyla farkındayım!.. Bu olay onu ilgilendiriyor, korkutuyor… Herhalde tam hastalığının başladığı gün karakolda ürkütülmüş olsa gerek… Çocuk düşüp bayılmış!..

— Sen bana akşama bunu biraz daha tafsilâtlı anlat, ben de sana bazı şeyler söyleyeceğim!.. Bu çocuk beni çok ilgilendiriyor!.. Yarım saat sonra onu yoklamaya geleceğim… Ama artık ateşi çıkmaz!

— Teşekkür ederim. Ben de bu arada Paşenka’da oturur, Nastasya’yı hastanın yanında bekletirim.

Yalnız başına kalan Raskolnikov, sabırsızlıkla ve can sıkıntısıyla Nastasya’ya baktı. Nastasya ise gitmekte hâlâ ağır davranıyordu.

— Şimdi çay içer misin? diye sordu.

— Sonra!.. Şimdi uykum var. Beni rahat bırak.

Bütün vücudu titriyordu, duvardan yana döndü. Nastasya odadan çıktı.

VI

Nastasya odadan çıkar çıkmaz Raskolnikov kalktı, kapıyı çengelledi. Razumihin’in az önce getirdiği ve tekrar bağladığı elbise paketini çözdü, giyinmeye başladı… Tuhaf değil mi, âdeta birdenbire iyice sakinleşmişti. Ne az önceki yarı çılgın sayıklamalardan, ne de son zamanlarda sürüp giden

ve ruhunu paniğe düşüren korkudan eser kalmıştı. Bu hal garip ve beklenmedik bir sakinleşmenin ilk dakikasıydı. Kesin ve açık davranışlarında güçlü bir karar göze çarpıyordu. Kendi kendine: "hemen bugün, bugünden tezi yok…" diye mırıldanıyordu. Bununla beraber henüz daha dermansız olduğunu anlıyordu. Ama sükûnet ve değişmez düşünce haline kadar gelen büyük bir ruh çabası, ona güç ve kendine güvenme duygusu veriyordu. Yollarda düşmeyeceğini umuyordu. Tepeden tırnağa kadar yeniler giyindikten sonra, masanın üzerinde duran paralara bir göz attı. Biraz düşündü, paraları cebine indirdi. Hepsi yirmi beş ruble kadar bir şeydi. Razumihin'in elbise ve çamaşır için harcadığı on rubleden arta kalan bozuklukları da aldı. Sonra yavaşça çengeli kaldırdı, odadan çıktı. Merdivenlerden inerken, kapısı ardına kadar açık olan mutfağa bir göz attı: sırtı kapıya dönük olan Nastasya, eğilmiş, ev sahibi kadının semaverini yelliyordu. Hiçbir şey duymamıştı. Hem onun kalkıp gideceğini kim aklına getirebilirdi? Raskolnikov, bir dakika sonra sokaktaydı.

Saat sekiz sularıydı, güneş batıyordu. Ortalıkta yine boğucu sıcak vardı. Ama o, bu pis kokulu, tozlu, bulaşık şehir havasını derin derin içine çekti. Başı biraz döner gibi oldu. Birdenbire, kor gibi yanan gözlerinde ve zayıflamış sarı, solgun yüzünde yabani bir güç parladı. Nereye gideceğini bilmiyor, bunun üzerinde düşünmek de istemiyordu. Yalnız, bildiği bir şey vardı: "Bütün bunlara hemen bugün, bıçakla keser gibi, hemen bir son vermek gerekti. Aksi takdirde eve dönemeyecekti; çünkü böyle yaşamak istemiyordu." Ama nasıl son vermeliydi? Buna dair bir düşüncesi bile yoktu. Zaten düşünmek istemiyordu. Düşünceleri kafasından uzaklaştırmıştı, çünkü düşünceler ona acı veriyordu. O sadece, her şeyin şu veya bu biçimde değişmesi gerektiğini hissediyor ve biliyordu. Delice bir cesaretle ve değişmez bir düşüncenin verdiği kendine inanış ve azimle: "Değişsin de nasıl değişirse değişsin!" diye tekrarlayıp duruyordu.

Eski bir alışkanlıkla, her vakit ki gezinti yollarından geçerek doğru Samanpazarı tarafına yürüdü. Ama pazar yerine varmadan bir tuhafiyeci önünde, kaldırımlar üzerinde, siyah saçlı bir genç, lâterna ile çok dokunaklı bir romans çalmaktaydı. Lâternacı, biraz, ileride, yaya kaldırımında duran on beş yaşlarında bir kıza eşlik ediyordu. Bu kız, sokak kadınları kılığındaydı: kıl dokuma geniş bir eteklik giymiş, bir İspanyol şalına bürünmüştü. Elinde eldivenler, başında da ateş renginde tüyü olan hasır bir şapka vardı. Bütün bunlar eski püskü ve yıpranmış şeylerdi. Sokak kadınlarının çatlak, ama oldukça hoş ve gür sesiyle, dükkâncıların vereceği iki köpeği gözleyerek, romans okuyordu. Raskolnikov, orada iki üç dinleyicinin yanı başında durdu. Bir az dinledi. Cebinden beş kopek çıkararak kızın eline sıkıştırdı. Kız, birdenbire şarkıyı, en tiz, en dokunaklı yerinde, âdeta bıçakla keser gibi keserek, sert bir sesle lâternacıya: “Artık yeter!..” diye bağırdı, ikisi beraber, öteki dükkâna doğru yürüdüler.

Raskolnikov, yanıbaşında lâtarna dinlemekte olan ve görünüşü işsiz güçsüz bir adamı andıran yaşlıca bir zata dönüp birdenbire sordu:

— Sokak türkülerini sever misiniz?

Beriki, yabani bir bakışla Raskolnikov’a baktı, şaşırdı. Raskolnikov ise, sanki hiç de sokak şarkılarından söz etmiyormuş gibi sözlerine devam etti:

— Ben severim, dedi. Lâternayla söylenilen bu sokak şarkılarını, soğuk, karanlık ve ıslak sonbahar akşamlarında, hani, bütün gelip geçenlerin yüzlerinin yeşilimtırak - sarı ve hasta gibi göründüğü, hele ıslak akşamlarda dinlemesini pek severim. Hele sulu karın biteviye yağdığı karlar arasından da sokak lâmbalarının parıldadığı rüzgârsız havalarda ne kadar iyi olur, değil mi?

Gerek kendisine sorulan sorudan, gerek Raskolnikov’un garip görünüşünden ürken adam:

— Bilmiyorum efendim… Affedersiniz!.. dedi ve sokağın karşı tarafına geçti.

Raskolnikov dosdoğru yürüdü ve Samanpazarında, satıcı karı kocanın Lizavetta İvanovna ile konuştukları köşeye çıktı. Ama şimdi onlar burada yoktu. Yeri tanıyınca durakladı, etrafına bakındı. Bir uncu dükkânının kapısında esneyerek durmakta olan kırmızı gömlekli bir delikanlıya sordu:

— Şurada, köşe başında karısıyla satıcılık eden biri vardı, değil mi?

Raskolnikov'u yukardan aşağı süzen genç:

— Herkes satıcılık eder, dedi.

— Onun adı neydi?

— Nasıl bir ad taktılarsa öyledir.

— Sakın sen de Zaraysk'lı olmayasın? Hangi ildensin?

Delikanlı, ona bir daha baktı:

— Efendimiz, bizimki il değil, kazadır. Kardeşim gidip kazaya uğradı, bense evde kaldım, bunun için bilmiyorum. Bundan ötürü affınızı rica ederim, yüksek kalpli efendimiz!..

— Şu yukarıdaki meyhane mi?

— Hayır, gazino, bilârdosu da var. Orada prensesler de bulunur.

Raskolnikov, meydanı boydan boya geçti. Orada, köşede, hepsi de mujik olmak üzere büyük bir insan kalabalığı vardı. Raskolnikov, adamların suratına baka baka kalabalığın en koyu yerine kadar girdi. Nedense içinde herkesle konuşmak için sonsuz bir istek vardı.

Ama mujiklerin ona aldırdıkları yoktu, küme küme toplanmış, kendi aralarında gürültü ediyorlardı. Biraz durup düşündükten sonra sağ taraftaki

yaya kaldırımı boyunca V… ye doğru yürüdü. Meydanı geçince bir sokağa saptı.

Bir dirsek yapıp meydanı Sadovaya ile birleştiren bu kısa sokaktan eskiden de sık sık geçtiği olmuştu. Son günlerde, kederli olduğu zamanlar “daha çok acı duymak için” bütün bu yerlerde dolaşmak hoşuna bile gidiyordu. Şimdi ise, hiçbir şey düşünmeksizin bu sokağa girmişti. Burada büyük bir ev vardı, bütün alt katı, meyhane ve buna benzer yiyecek içecek satan dükkânlarla doluydu. Buralardan her dakika “ev kılığıyla” başı açık, sırtlarında yalnız bir entari olduğu halde, birtakım kadınlar çıkıyor, yaya kaldırımının iki üç yerinde, hele iki basamakla çeşitli eğlence yerlerine inilebilen bodrum katlarının ağızlarında kümeleniyorlardı. Bu dakikada bu eğlence yerlerinden birinden yükselen gürültü ve patırtı, bütün sokağa yayılıyordu. Gitar çalıyor, şarkı söylüyor, fevkalâde eğleniyorlardı. Kalabalık bir kadın grubu kapının ağzına birikmişti. Bir takımı merdivenlerin, bir takımı da yaya kaldırımının üstüne oturmuştu. Üçüncü bir kısmı ise, ayakta gevezelik ediyordu. Bunların yanında, caddede, yüksek sesle küfrederek elinde sigara, sarhoş bir er dolaşıyordu. Bir yere girmek istediği, ama gireceği yeri unuttuğu sanılabilirdi. Bir serseri başka bir serseriyle kavga ediyordu. Körkütük bir sarhoş ise, boylu boyunca yerlerde yuvarlanıyordu. Raskolnikov kalabalık bir kadın grubu yanında durdu. Kadınlar, kısık sesle konuşuyorlardı. Hepsi de basma entari, terlik giymişlerdi. Hepsinin de başları açıktı. Bazıları kırkını geçkindi. Ama on yedisinde olanlar da vardı. Hemen hepsinin gözleri şiş ve çürük içinde idi.

Aşağıdan gelen şarkı sesleri, bütün o gürültü patırtılar, nedense Raskolnikov’u ilgilendiriyordu. Birinin, kahkahalar ve bağrışmalar arasında, tiz perdeden söylenen bir şarkıya ve bir gitar sesine ökçeleriyle tempo tutarak hızlı bir hora teptiği işitiliyordu. Raskolnikov, meyhanenin kapısına doğru eğilmiş bir halde, dikkatle, kederli bir yüzle, düşünceli bir

tavırla dinliyor ve yaya kaldırımından koridora bir göz atıyordu. Okuyucunun incecik sesi:

”Benim güzel cici sevgilim

Boş yere dövme beni!”

diye inliyordu. Raskolnikov’un içinde, sanki başka hiçbir düşüncesi yokmuş gibi, bu şarkıyı dinlemek için sonsuz bir istek uyandı.

“Acaba ben de girsem mi?” diye düşündü. “Kahkahayla gülüyorlar! Hepsi sarhoş. Ben de körkütük oluncaya kadar içsem ne olur sanki?”

Kadınlardan biri oldukça ahenkli ve henüz büsbütün bozulmamış bir sesle sordu:

— Sevimli bay, girmez misiniz?

Genç bir kadındı. Hatta oradaki kadın kalabalığı içinde insana tiksinti vermeyen biricik kadın o idi.

Raskolnikov, doğrulup ona bakarak:

— Bak sen, hem de güzelmiş!.. diye cevap verdi.

Kadın gülümsedi. Bu iltifat pek hoşuna gitmişti.

— Siz de çok güzelsiniz!.. dedi.

Kalın sesli bir başka kadın:

— Ne kadar da zayıf, diye lâfa karıştı. Hastaneden yeni mi çıkmış, nedir?

Bu sırada, kalın kumaştan önü açık bir kaftan giymiş, kurnaz kurnaz gülümseyen, çakır keyif bir mujik birdenbire yanlarına yaklaşarak sözlerini kesti.

— Belli, hepsi de bir general kızı ama, burunları küt ve kalkık.. Ne de neşeli şeyler!..

— Mademki geldin, gir içeri!..

Mujik:

— Gireceğim, güzelim!.. dedi ve aşağı indi.

Raskolnikov yoluna devam etti. Kız arkasından seslendi:

— Bana bakın, beyefendi!

— Ne var?

Kız utandı.

— Sevimli bay, sizinle birkaç saat geçirmeye memnunlukla, her zaman hazırım. Ama şimdi sizden nedense pek sıkılıyorum… Hoş kavalye, bir kadeh içebilmem için bana altı kopek vermez misiniz!..

Raskolnikov, elini cebine sokup rastgele birkaç para çıkardı: çıkan on beş kopekti.

— Ah ne iyi yürekli bir baymış!..

— Senin adın ne?

— Duklida diye sorarsanız!

Kalabalığın arasındaki kadınlardan biri başıyla Duklida'yı işaret ederek birdenbire:

— Yok artık, bu da nesi!.. diye söylendi. Nasıl da böyle para isteyebiliyor, doğrusu bilmiyorum! Ben olsam, utancımdan yerin dibine geçerdim.

Raskolnikov, bu sözleri söyleyene merakla baktı. Bu, otuz yaşlarında, çiçek bozuğu, yüzü gözü yara bere içinde, üst dudağı şiş bir kızdı. Sakin ve

ciddî bir eda ile konuşmuş ve ayıplamıştı.

Raskolnikov, yoluna devam ederek: “Acaba ben bunu nerede okumuştum?” diye düşündü. “Nerede okumuştum? Bir idam mahkûmu ölümünden bir saat önce, galiba şöyle düşünmüş; şayet yüksek bir yerde, bir kayanın üzerinde, ancak iki ayağını koyacak kadar daracık bir yerde oturması icabetse, etrafında uçurumlar, ummanlar olsa, sonsuz karanlıklar, ebedî bir yalnızlık, bitmez tükenmez fırtınalar hüküm sürse, o, bir arşınlık daracık yerde ömrü boyunca, binlerce yıl, kıyamete kadar ayakta dursa, yine de öyle bir yaşayış, o anda ölmekten daha iyidir. Yeter ki yaşasın! Yalnız yaşasın ve yaşasın!.. Her ne yolda olursa olsun yalnız yaşasın! Ne yaman bir gerçek!.. Aman Allah’ım ne yaman bir gerçek!.. İnsan ne alçak bir mahlûkmuş!..” Raskolnikov, bir dakika sonra:

“İnsana bu yüzden alçak diyen de alçaktır!” sözlerini ekledi.

Bir başka caddeye çıktı. “Vay!.. “Kristal Palas!..” Razumihin geçenlerde “Kristal Palas” tan söz etmişti. Yalnız ben bir şey yapmak istiyordum galiba?.. Ha evet, okumak istiyordum. Zosimov, gazetelerde okuduğunu söylemişti…”

Çok geniş, hatta temiz ve oldukça tenha birkaç odadan ibaret bir gazinoya girerek:

— Gazeteniz var mı? diye sordu.

İki, üç müşteri çay içiyordu. Uzak odalardan birinde dört kişilik bir grup oturmuş şampanya çekiştiriyordu. Raskolnikov onların arasında Zamiyotov’u tanır gibi oldu. Bununla beraber uzaktan iyice seçmek kabil değildi. İçinden de: “Varsın olsun!” diye düşündü.

Garson:

— Votka mı emrediyorsunuz? diye sordu.

— Sen bana çay getir! Sonra bana eski gazeteleri de getir, şöyle son beş günlük gazeteler olsun… Sana bahşiş de veririm…

— Başüstüne efendim, işte bugünküler. Votka da getireyim mi efendim? Eski gazeteler ve çay geldi. Raskolnikov iyice yerleşerek aramaya koyuldu: “izler - izler – Aztekler Aztekler - izler - Bartola - Massino - Aztekler - İzler… Tuh Allah belâsını versin!.. Hah, işte, polis haberleri: bir kadın merdivenden düşmüş — bir tüccar şarap içmekten çatlamış — Kumlar semtinde bir yangın - Petersburgskaya’da yangın - Petersburgskaya’da bir yangın daha - İzler - izler - izler - Massimo… Hah, işte…”

Nihayet, aradığını bulmuştu. Okumaya başladı. Gerçi satırlar gözleri önünde dans ediyordu ama yine de bütün “havadis”” i okudu, sonra, büyük bir hırsla, bundan sonraki sayılarda yeni tafsilât aramaya koyuldu. Sabiteleri karıştırırken, sabırsızlıktan elleri titriyordu. Birdenbire, biri gelip yanı başına, masasına oturdu. Raskolnikov dönüp baktı. Bu Zamiyotov’du; yüzüklü elleri, kordonu, briyantinli siyah kıvırcık saçlarını ikiye ayıran düzgün çizgisi, şık yeleği, biraz örselenmiş redingotu, eskice gömleğiyle yine aynı kılıkta, şu bildiğimiz Zamiyotov’du. Neşesi yerindeydi. Hiç olmazsa, çok neşeli ve saf bir gülüşle gülüyordu. Esmer yüzü, içtiği şampanyadan biraz kızarmıştı.

Hayretle ve âdeta çok eskiden beri kendisini tanıyormuş gibi:

— Nasıl, siz burada mısınız? diye söze başladı. Hâlbuki Razumihin daha dün bana hâlâ kendinize gelmediğinizi söylemişti. Garip şey!.. Ben sizin ziyaretinize de gelmiştim…

Raskolnikov, Zamiyotov’un masasına geleceğini biliyordu. Gazeteleri bir kenara bırakarak Zamiyotov’a döndü. Dudaklarında, sinirli bir sabırsızlığı gösteren alaycı bir gülümseme vardı:

— Geldiğinizi biliyorum, diye cevap verdi. Söylediler. Çorabı aramışsınız!.. Biliyor musunuz, Razumihin sizin için deli oluyor. Birlikte Laviza İvanovna'ya gitmişsiniz. Onu anlattı. Hani şu, o gün koruduğunuz kadın; barut teğmene boyuna kaş göz işaretleri ediyordunuz da adam bir türlü anlamıyordu. Hatırladınız mı? Bunda anlaşılmayacak bir şey yoktu galiba, iş apaçık… değil mi?

— Ne geveze, ne boşboğaz çocuk!..

— Barut mu?

— Yok canım, dostunuz Razumihin.

— Mükemmel yaşıyorsunuz, bay Zamiyotov! En güzel yerlere parasız giriyorsunuz!.. Az önce içtiğiniz şampanyayı kim ikram etti size?

— Biz kendimiz… içtik… Neden ikram etsinler?

Raskolnikov:

— Ücret olarak!.. Siz her şeyden faydalanıyorsunuz! diye alay etti. Bir şey değil, benim güzel çocuğum, bir şey değil!.. —Sonra, Zamiyotov'un omzuna vurarak, ilâve etti— Hem ben kötü bir niyetle söylemiyorum, sizin karakoldaki şu memurun, kocakarı işinden Mitka'yı döverken söylediği gibi: "Size olan sevgimden, şakacıktan" söylüyorum…

— Peki, ama siz bunu nereden biliyorsunuz?

— Ben belki sizin bildiklerinizden fazla şeyler biliyorum.

— Siz ne tuhaf insansınız!.. Hâlâ iyice hasta olduğunuz muhakkak. Sokağa çıkmakla iyi etmemişsiniz!

— Demek size tuhaf görünüyorum, öyle mi?

— Evet. Ne o, gazeteleri mi okuyordunuz?

— Gazeteleri.

— Bir sürü yangın havadisi var.

— Hayır, ben yangın havadislerini okumuyorum.

Raskolnikov, esrarlı bir bakışla Zamiyotov’a baktı. Alaycı bir gülümseme yine dudaklarını büzmüştü. Zamiyotov’a göz kırparak, sözlerine devam etti:

— Sevimli delikanlı, itiraf ediniz ki, ne okuduğumu anlamayı çok merak ediyorsunuz, değil mi?

— Yok canım, hiç de merak etmiyorum. Lâf olsun diye sordum. Yoksa sormak yasak mı? Bilmem ki neden daima…

— Beni dinleyin. Siz okumuş, kültürlü bir adamsınız, değil mi?

Zamiyotov, biraz koltukları kabararak:

— Jimnasyumun altıncı sınıfından çıktım, cevabını verdi.

— Altıncı sınıfından, ha!.. Ah seni çapkın ah… Saat kordonu da var, yüzükleri de var… Zengin adam efendim… Aman şuna bakın, ne sevimli çocuk!..

— Raskolnikov, adamın burnuna kadar sokularak sinirli bir kahkaha attı. Ötekisi, öfkeden çok, hayretle kendini geri çekti. Çok ciddî bir tavırla:

— Amma da tuhaf adamsınız!.. diye tekrarladı. Bana öyle geliyor ki, siz hâlâ sayıklıyorsunuz !..

— Sayıklıyor muyum? Yalan söylüyorsun serçeciğim! Demek tuhaf adamım, ha? Merakınızı gıcıklıyorum, değil mi? Bana merakla bakıyorsunuz değil mi?

— Evet.

— Şu halde, gazetelerde ne okuduğumu, ne aradığımı söyleyeyim mi? Bakın hem kaç tane gazete getirttim… Şüpheli bir şey, değil mi?

— Haydi, söylesenize!

— Kulaklarını kabarttın, değil mi?

— Ne kulak kabartması canım?

— Ne kulak kabartması olduğunu sonra söylerim. Şimdilik, sevimli dostum, size şunu bildiriyorum… Hayır, “itiraf ediyorum…” daha iyi… Hayır, hayır, bu da değil, “ben ifade veriyorum, siz de zapt ediyorsunuz!” işte böyle… Böylece ifade veriyorum ki, gazeteleri okuyuşum, ilgi gösterişim, arayıp buluşum —Raskolnikov sözünün burasında gözlerini yarı kapamış bir durumda biraz bekledi. Sonra, yüzünü Zamiyotov’un yüzüne fevkalâde yaklaştırarak, adeta fısıltıyla ilâve etti:— Buraya gelişim, tefeci kocakarının öldürülüşüne dair tafsilât almak içindir.

Zamiyotov, yüzünü onun yüzünden ayırmaksızın, hiç kımıldamadan, ısrarla Raskolnikov’a bakıyordu. Sonraları, Zamiyotov’un hepsinden fazla tuhafına giden şey, aradaki sessizliğin tam bir dakika sürmesi ve tam bir dakika ikisinin de birbirine böyle bakmaları olmuştur.

Nihayet sabrı tükenen Zamiyotov, birdenbire:

— Okumanızdan ne çıkar? diye bağırdı. Sonra bundan bana ne? Sanki ne olmuş?

Raskolnikov, karşısındakinin bağırmasına kulak asmadan, aynı fısıltıyla sözüne devam etti:

— Canım, hatırlamıyor musunuz, hani şu karakolda kendisinden söz edilirken düşüp bayıldığım kocakarı. Nasıl, şimdi anlıyor musunuz?

Zamiyotov, âdeta endişeli bir tavırla sordu:

— Ne var, ne oluyor? “Anlıyor musunuz?” sözüyle ne demek istiyorsunuz?

Raskolnikov’un durgun ve ciddî yüzü, bir anda değişti. Birdenbire, sanki kendini bir türlü tutamıyormuşçasına, az önce olduğu gibi, sinirli kahkahalarla gülmeye başladı. Bir anda çok aydınlık bir şekilde, birkaç gün önce geçirdiği bir anın heyecanını: elinde balta, kapının arkasında durduğu, kapı çengelinin zıp zıp zıpladığı, kapının dışındakilerin ise, küfrederek kapıyı zorladıkları anın heyecanını yaşadı. O sırada, birdenbire onlara çıkışmak, onlarla kavga etmek, heriflere dilini çıkararak alay etmek ve katıla katıla gülmek isteğini duymuştu.

Zamiyotov:

— Siz ya delisiniz, ya da… dedi ve birdenbire aklına gelen bir düşünceden şaşırmış gibi durakladı.

— Ya da? Ne “ya da” Ne? Haydi, söylesenize?

Zamiyotov, öfkeyle:

— Hiç!! diye cevap verdi. Bunların hepsi saçma!

İkisi de sustular. O ani kahkaha nöbetinden sonra, Raskolnikov, birdenbire düşünceli ve üzgün bir hal aldı. Dirseğini masaya, başını da eline dayadı. Zamiyotov’un orada oluşunu büsbütün unutmuş gibiydi. Bu sessizlik oldukça uzun sürdü. Zamiyotov:

— Çayınızı niçin içmiyorsunuz? dedi. Soğuyacak!..

— Ne? Ne var? Çay mı? Olabilir…

Raskolnikov bardaktan bir yudum aldı, ağzına bir lokma ekmek attı ve birdenbire Zamiyotov’a bakarak, görünüşe göre her şeyi hatırladı ve kendine gelir gibi oldu. Yüzü, o anda eski alaycı halini aldı. Çayını içmeye koyuldu.

Zamiyotov:

— Bugünlerde bu dolandırıcılık vakaları pek çoğaldı, dedi. Moskova'da büyük bir kalpazan çetesini enselediklerini daha geçenlerde "Moskovskiye Vedomosti" gazetesinde okumuştum. Koskoca bir çeteymiş… Sahte kayme basıyormuş…

Raskolnikov, soğukkanlılıkla:

— O, eski bir şey, ben bunu daha bir ay önce okumuştum, dedi ve alaycı bir gülümsemeyle sözüne devam etti. Peki, sizin kanaatinizce şimdi bunlar sahteci midir?

— Sahteci değil de nedir?

— Onlar mı? Onlar sahteci değil, toy çocuklardır. Böyle bir iş için kalkıp elli kişi bir araya gelmiş… Hiç böyle şey olur mu? Bu gibi işlerde üç kişi bile çoktur. Hem de her birinin suç ortağına kendinden fazla inanmış olması lâzımdır. Yoksa birinin sarhoşlukla ağzından bir şey kaçırması, bütün işleri altüst edebilir… Toy çocuklar!.. Güvenilmemesi gereken birtakım insanlar tutup, onlar vasıtasıyla gişelerde sahte paraları sürmeye kalkışmışlar!.. İnsan böyle bir işi ilk karşısına çıkana nasıl güvenir de açabilir? Hem tutalım ki bu toy çocuklar muvaffak oldu. Yine tutalım ki, her biri birer milyonluk kalp para sürmüş olsun, peki, ya sonra? Bütün hayatlarınca ne yapacaklar? Her biri ömrü boyunca, bir başkasına bağlı olarak yaşayacak!.. Böyle yaşamadansa, insanın kendini boğması daha iyi!.. Hoş, onlar parayı sürmesini bile becerememişler ya!.. Bir tanesi gişede para bozdurmaya başlamış, beş bin ruble almış, elleri titremiş… Paranın dört binini saymış, beşinci bine gelince, bir an önce savuşayım diye, itimat ederek, saymadan cebine atmış… Tabii, bu hali şüphe uyandırmış… Bir aptal yüzünden her şey altüst olmuş!.. Hiç böyle şey olur mu?

Zamiyotov:

— Ellerinin titremiş olması mı? dedi. Niçin, pekâlâ kabil… Hayır, ben bunun olabileceğine tamamıyla inanıyorum… insan bazı hallerde kendine hâkim olamaz!..

— Hâkim olamaz mı?

— Yoksa siz kendinize hâkim olabilir misiniz? Hayır, ben kendi hesabıma hâkim olamazdım!.. Yüz ruble için başımı böyle bir belâya sokamam!.. Sahte banknotlarla gişeye başvurmaktan, hem de, bu işlerde pişmiş olan bir banka gişesine başvurmaktan utanırdım doğrusu! Siz utanmaz mıydınız?

Raskolnikov, karşısındakine tekrar "dilini çıkarmak" için, birdenbire şiddetli bir istek duydu. Zaman zaman, sırtında soğuk ürpermeler dolaşıyordu. Dolambaçlı bir yoldan söze başladı:

— Ben olsam böyle yapmazdım, dedi, şöyle davranırdım: ilk binlik paketi, her kaymeyi evire çevire iyice gözden geçirmek şartıyla, en aşağı dört defa sayardım. Sonra da ikinci bine el atar, onu da saymaya başlardım. Ortasına kadar saydıktan sonra, içinden rastgele elli rublelik bir kavime çıkarıp ışığa tutar ve sahte olmasın diye, evire çevire ışıkta muayene eder, bu arada: "Ne yalan söyleyeyim, bu işten korkuyorum. Geçenlerde akrabalarımdan bir kadın bu yüzden yirmi beş ruble zarara girdi." diye bir de yalan kıvırırdım. Üçüncü bini saymaya başlayınca da, şöyle davranırdım: "Affedersiniz, ikinci bini sayarken galiba, yedinci yüzden sonra şaşırdım, bunda biraz şüphem var" der ve üçüncü bini bırakarak yeniden ikinci bine sarılırdım. Her beş paket için aynı şeyi yapardım. Saymayı bitirince, beşinci ve ikinci binlik paketlerden birer kayme çıkarır, yine ışığa tutar ve yine şüphelenirdim: "Lütfen şunu değiştiriniz!" derdim.. Veznedarı buram buram terletirdim. Öyle ki adamcağız beni başından atmak için ne yapacağını şaşırırdı. Bütün bunları bitirdikten sonra gitmeye davranır, çıkmak için

kapıyı açardım. Ama hayır, affedersiniz, bir şeyler sormak, bazı izahat almak üzere tekrar geri dönerdim, işte ben olsam böyle yapardım.

Zamiyatov gülerek:

— Amma da korkunç şeyler söylüyorsunuz, ha! dedi. Tabii bunların hepsi de sadece lâftan ibaret… işe gelince, hiç şüphe yok ki, apışıp kalırdınız!.. Size şunu söyleyeyim ki, bence, değil siz ve ben, ama, en kaşarlanmış, en tecrübeli bir adam bile kendisine güvenemez!.. Hem uzağa gitmeye ne hacet, işte size bir misal: mahallemizde bir kocakarıyı öldürdüler… Katil, güpegündüz her tehlikeyi göz aldığına göre, görünüşte müthiş bir herif… Mucize kabilinden kurtulmuş. Ama gelgelelim, onun bile elleri titremiş… Çalmasını becerememiş… Sinirlerine hâkim olamamış… Bu da yapılan işten belli…

Raskolnikov bu sözlere gücenmiş gibiydi. Hakaret dolu hain bir sevinçle Zamiyotov'a bağırdı:

— Evet öyle!.. Gelin de onu yakalayın bakalım şimdi.

— Merak etmeyin, yakalarlar!..

— Kim? Siz mi? Siz mi yakalayacaksınız? Boşuna zahmet edeceksiniz! Herif para harcıyor mu, harcamıyor mu? İşte sizce en önemli nokta budur. Dün parası yoktu, bugün para harcıyor, eh, şu halde katil o değil de kim olabilir? Eğer isterse, bu işte bir çocuk bile sizi aldatabilir…

Zamiyotov:

— İşte mesele burada ya, dedi. Onların hepsi de böyle davranırlar. Ustaca adam öldürürler, cana kıyarlar, ondan sonra da hemen meyhaneye gidip yakayı ele verirler. Polis böyle para harcadıklarını görür, onları enseler,.. Katillerin hepsi de sizin gibi kurnaz değildir. Siz herhalde kalkıp da meyhaneye gitmezdiniz, değil mi?

Raskolnikov kaşlarını çattı ve dik dik Zamiyotov’a baktı. Canı sıkılmış bir halde:

— Galiba merakınız uyandı. Bu işte benim nasıl davranacağımı öğrenmeyi pek merak ediyorsunuz, değil mi? diye sordu.

Zamiyotov, kati ve ciddî bir eda ile:

— Evet, merak ediyorum cevabını verdi. Nedense bakışları ve sözleri çok ciddî bir hal almıştı.

— Çok mu merak ediyorsunuz?

— Çok.

Raskolnikov, yüzünü tekrar Zamiyotov’un yüzüne yaklaştırdı, yine gözünü kırpmadan ona bakarak fısıltıyla:

— Güzel. Ben olsam, şöyle davranırdım, diye söze başladı. Öyle ki, bu defa Zamiyotov, karşısındakinin bu davranışından irkildi. Evet, ben olsam şöyle yapardım: paraları ve mücevherleri alınca hemen oradan savuşurdum. Hiçbir yere uğramadan, etrafı duvarla çevrili, kimsenin bulunmadığı, tenha, ıssız bir bostana, ya da buna benzer bir yere giderdim. Daha önce, bu avluda, belki de binanın yapılışından beri duvarın dibinde, bir köşede durmakta olan, bir veya bir buçuk pud ağırlığındaki bir taşı arayıp bulurdum. Bu taşı kaldırır, paralarla mücevherleri, taşın altında bulunması lâzım gelen çukurun içine yerleştirirdim. Sonra taşı eski durumuna getirip ayağımla düzelttikten sonra, çekip giderdim. Bir sene, iki sene, hatta üç sene bunlara el sürmezdim. İşiniz yoksa katili arayın durun!

Zamiyotov da, nedense, hemen hemen fısıltıyla:

— Siz delisiniz!.. dedi. Ve yine, nedense, birdenbire kendini Raskolnikov’dan geri çekti.

Raskolnikov'ın gözleri kıvılcımlandı. Yüzü fena halde sarardı. Üst dudağı titredi, seğirmeye başladı. Elden geldiği kadar Zamiyotov'a doğru eğildi, hiçbir söz söylemeden dudaklarını oynatmaya başladı. Bu hal, yarım dakika kadar sürdü. Ne yaptığını biliyordu, ama kendini tutamıyordu. Korkunç kelimeler, tıpkı o zaman zıplayan kapının sürgüsü gibi, dudaklarında titreşip duruyordu, neredeyse fırlayıp çıkacaktı. İşte, işte, bu sözler neredeyse ağzından dökülüverecekti! Nihayet birdenbire:

— Ya kocakarıyla kız kardeşi Lizavetta'yı ben öldürdüysem, dedi ve kendine geldi.

Zamiyotov, garip ve tuhaf bir bakışla Raskolnikov'a baktı. Yüzü kireç gibi oldu. Acayip bir gülümseyişle ve güç işitilir bir sesle:

— Hiç olacak şey mi bu? dedi.

Raskolnikov, öfkeli bir bakışla Zamiyotov'a baktı:

— Ama kabul ediniz ki, buna inanmıştınız, değil mi? Öyle değil mi?

Zamiyotov, telâşla:

— Hiç de inanmamıştım, dedi. Hele şimdi, her zamandan daha az inanıyorum.

— Nihayet yakalandın!.. Kapana tutuldun!.. Mademki şimdi "her zamandan daha az inanıyorsunuz." Demek ki önceleri inanmıştınız!..

Görünüşe göre utanan Zamiyotov:

— Hiç de inanmamıştım, diye bağırdı. Zaten siz beni bu düşünceye sürükleyip getirmek için korkutmadınız mı?

— Demek inanmıyorsunuz, ha? O gün ben karakoldan çıktıktan sonra, arkamdan neler söylediniz? Sonra, barut teğmen ben ayıldıktan sonra, beni ne diye sorguya çekti?

Raskolnikov, yerinden kalkarak ve kasketini alarak:

— Hey garson, diye seslendi. Borcum ne kadar?

Garson koşup gelerek:

— Topu topu otuz kopek, efendim, dedi.

— Al işte sana yirmi kopek de bahşiş! dedi ve içi kâğıt para dolu titrek elini Zamiyotov'a uzatarak:

— Bak, ne kadar da çok para! Kırmızı, mavi kaymeler… Yirmi beş ruble… Bunlar nereden? Sonra şu yepyeni elbiselere ne buyrulur? Biliyorsunuz ki beş param yoktu… Herhalde ev sahibimi sigaya çekmişsinizdir!.. Neyse yeter: Assez cause! Hoşça kal! Yine görüşürüz.

İçinde, kısmen dayanılmaz bir zevk sezilen garip ve sinirli bir heyecanın etkisiyle tir tir titreyerek dışarı çıktı. Vücudu bitkin, suratı asıktı. Yüzü, bir insanın inmeden sonraki yüzü gibi çarpılmıştı. Yorgunluğu gittikçe artıyordu. İlk heyecan duygusuyla beraber, gücü de birdenbire harekete geliyor, yükseliyor, heyecan duygusu azaldığı nispette, gücü de aynı hızla azalıyordu.

Yalnız başına kalan Zamiyotov ise, düşünceye dalmış bir halde, uzun müddet, bulunduğu yerde oturdu. Raskolnikov, hiç umulmadık bir biçimde onun bilinen mesele hakkındaki bütün düşüncelerini altüst etmiş, kafasında kesin bazı inançlar uyandırmıştı. Kesin bir kararla: "İlya Petroviç aptalın biriymiş!" hükmünü verdi.

Raskolnikov, gazinonun dış kapısını henüz açmıştı ki, merdivenlerde, içeri girmekte olan Razumihin'le burun buruna geldi. İkisi de, aralarında bir adım kalmaya kadar birbirlerini görmemişlerdi. Neredeyse, kafa kafaya tokuşacaklardı. Bir süre göz göze bakıştılar. Razumihin fevkalâde şaşırmıştı. Ama birdenbire gözleri, köpürüp taşan bir öfkeyle, gerçek bir öfkeyle tutuştu. Avazı çıktığı kadar:

— Bak neredeymiş, diye bağırdı. Yataktan kaçtın ha!.. Bense onu, kanepenin altına varıncaya kadar aradım. Tavan arasına çıktım… Senin yüzünden az kalsın Nastasya’yı dövecektim… Bak neredeymiş!.. Rodya, bu ne demek kuzum? Bana doğruyu söyle! İtiraf et!.. işitiyor musun?

Raskolnikov, sakin bir eda ile:

— Bu şu demektir ki, siz hepiniz de beni son derecede bıktırdınız ve ben, yalnız kalmak istiyorum.

— Yalnız kalmak!.. Ayakta durmaya hali yok, suratı kireç gibi, nefesi kesiliyor, bir de yalnız kalacak!.. Seni aptal seni!.. “Kristal Palas” ta ne yapıyordun? Çabuk söyle bakalım!..

Raskolnikov:

— Beni bırak, dedi ve yürüyüp gitmek istedi. Bu davranış Razumihin’i artık çileden çıkarmıştı. Raskolnikov’u sıkıca omzundan yakaladı :

— Bırak, ha? Ne cesaretle “bırak” diyorsun? Biliyor musun şimdi ne yapacağım? Seni kucaklayıp koltuğuma sıkıştıracağım ve bir çıkın gibi eve götüreceğim… Üstüne de kapıyı kilitleyeceğim!..

Raskolnikov, ağır ağır ve çok sakin bir eda ile:

— Bana bak Razumihin, diye söze başladı, iyiliklerini istemediğimi nasıl oluyor da görmüyorsun? Sonra… Bu iyilikleri hor görenlere… Nihayet, bu iyiliklerden gerçekten de rahatsız olanlara bu ne iyilik etmek isteği böyle? Hem, ilk hastalandığım günlerde ne diye gelip beni aradın? Belki de ölüm beni daha çok sevindirecekti! Bana acı verdiğini, beni bıktırdığını, bugün sana apaçık söylemedim miydi? Anlamıyorum, insanlara acı vermekten ne zevk duyuyorsun!.. Seni temin ederim, bütün bunlar benim iyileşmeme iyiden iyiye engel oluyor. Çünkü hiç durmadan beni sinirlendiriyorlar… Az önce Zosimov beni sinirlendirmemek için gitmemiş miydi? Allah rızası için, sen de yakamı bırak!.. Hem zorla beni tutmaya ne

hakkın var? Tamamıyla aklım başımda olarak konuştuğumu görmüyor musun? Bana musallat olmaktan, iyilik etmekten vazgeçmen için sana nasıl, ne biçim yalvarayım, söyle bana!.. İsterseniz bana nankör bir adam deyin, isterseniz beni aşağılık bir insan diye kabul edin. Yalnız Allah rızası için benim yakamı bırakın!.. Bırakın yakamı! Bırakın! Bırakın!..

Söze soğukkanlılıkla, akıtmaya hazırlandığı zehir için, önceden sevinerek başlamıştı. Ama sözlerini az önce Lujin'le konuşurken olduğu gibi, öfkeyle ve tıkanarak bitirdi.

Razumihin biraz durdu, düşündü. Sonra arkadaşının kolunu bırakarak, âdeta düşünceli bir eda ile yavaşça:

— Defol öyleyse!.. dedi.

Ama Roskolnikov'un gitmeye davrandığını görünce, birdenbire öfkeyle:

— Dur!.. diye bağırdı. Beni dinle. Sana şunu söyleyeyim ki, son ferdinize kadar hepiniz bir gevezeden, bir farfaradan farklı değilsiniz!.. Küçücük bir ıstırabınız olsa, bir yumurta için dünyayı velveleye veren tavuklara dönersiniz! Hatta bu işte bile başka yazarların düşüncelerini çalarsınız!.. Sizde bağımsız bir varlığın eseri bile yok!.. Siz ispermeçetten yapılmışsınız, damarlarınızda kan yerine ayran var. İçinizden hiçbirinize inanmıyorum. Hangi şartlar altında olursa olsun ilk işiniz, her ne pahasına olursa olsun insanlara benzememektir.

Raskolnikov'un tekrar gitmeye davrandığını görünce, delice bir öfkeyle:

— Dur!.. diye haykırdı. Beni sonuna kadar dinle!.. Bu akşam yeni eve taşınmamız şerefine davetlilerim olduğunu biliyorsun!.. Belki de şimdiye kadar gelmişlerdir bile… Misafirleri karşılamak üzere dayımı bıraktım, kendim de buraya koşup geldim. Eğer sen bir ahmak olmasaydın, ama şöyle

dört başı mamur, sırılsıklam bir ahmak olmasaydın, kalkıp gelirdin!.. Bak Rodya, itiraf ederim ki akıllı bir çocuksun, ama ahmaksın!.. işte böyle, ahmak olmasaydın, boş yere pabuç eskiteceğine, kalkıp bu akşam bize gelir, otururdun!.. Mademki bir defa sokağa çıkmışsın, yapılacak bir şey kalmıyor demektir. Sana rahat, yumuşak bir de koltuk bulurdum… Ev sahiplerinde var. Bir bardak çay içer, misafirlerle çene çalarsın! Bunu istemezsen, seni yatağa da yatırabilirim… Yanımızda yatarsın! Zosimov da gelecek… Gelirsin, değil mi?

— Hayır.

Sabrı tükenen Razumihin:

— Saçmalıyorsun!.. diye bağırdı. Hem ne biliyorsun? Sen kendinden sorumlu olamazsın ki… Hem senin bu işten bir şey anladığın yok!.. Benim de böyle binlerce defa insanlardan kaçtığım olmuştur… Ama yine geri dönerdim… Sonra bu davranışlarımdan utanır, yine insanlar arasına karışırdım… Aklında kalsın, Poçinkov'un apartmanı, üçüncü kat…

— Demek, siz böylece iyilik yapmak uğruna, galiba kendinize dayak atılmasına bile müsaade edeceksiniz, bay Razumihin?

— Kime? Bana mı? Aklından geçirenin; burnunu kırarım… Poçinkov'un apartmanı 47 numara… Memur Babuşkin'in dairesi.

Raskolnikov:

— Gelmeyeceğim Razumihin, dedi ve arkasını dönüp yürüdü.

Razumihin onun arkasından:

— Bahse girerim ki geleceksin, diye bağırdı, Yoksa… yoksa sana selâm bile vermem!… Hey dursana! Zamiyotov orada mı?

— Evet.

— Seni gördü mü?

— Gördü.

— Seninle konuştu mu?

— Konuştu.

— Nelerden söz etti? Mademki istemiyorsun, canın cehenneme, anlatma!.. Poçinkov apartmanı, 47 numara… Babuşkin'in dairesi… Unutma!..

Raskolnikov, Sadovoy bulvarına kadar geldi, köşeyi döndü. Düşünceye dalan Razumihin arkasından bakakaldı. Nihayet, adam sen de, demek isteyen bir davranışla elini sallayarak binaya girdi. Ama merdivenlerin ortasında durdu, âdeta yüksek sesle:

— Hay Allah belâsını versin, diye söylendi. Ne kadar akıllıca konuşuyor, hâlbuki… Ben de ne budala insanım!.. Sanki deliler akıllıca konuşmazlar mı? Bana öyle geliyor ki Zosimov'un da asıl korktuğu bu. — Parmağıyla alnına vurarak — Ya, şayet… Onu yalnız başına nasıl bırakabildim? Belki de kendini suya atabilir… Hata ettim… Olmaz !..

Gerisin geri, Raskolnikov'un arkasından koştu. Ama delikanlının izi bile kalmamıştı. Razumihin tükürdü, hemen Zamiyotov'u sorguya çekmek üzere hızlı hızlı "Kristal Palas" a döndü.

Raskolnikov doğru *** köprüsüne gitti. Köprünün ortasında, dirseklerini korkuluklara dayayarak, uzakları seyretmeye koyuldu. Razumihin'den ayrıldıktan sonra üstüne öylesine bir halsizlik çökmüştü ki, buraya kadar zorla gelebilmişti… Canı, sokakta şöyle bir yere oturmak, ya da uzanıp yatmak istiyordu. Suya sarkarak, batan güneşin son pembe akislerine, koyulaşan alacakaranlıkta gittikçe loş bir hal alan ev dizilerine, kanalın sol kıyısında, çatı katındaki bir evin, camlarına vuran son güneş ışınlarıyla, âdeta alev alev yanan uzak bir penceresine, kanalın kararan sularına, elinde olmayarak bakmaya başladı. Delikanlı, bilhassa bu sulara

dikkatle bakıyor gibi görünüyordu. Nihayet gözlerinde kırmızı birtakım dairecikler dönmeye, evler kaybolmaya, gelip geçenler, rıhtımlar, arabalar, etrafında dans etmeye başladı.

Birdenbire irkildi; çirkin ve acayip bir hayalle, belki yeni bir baygınlıktan kurtulmuştu. Sağında, yanı başında birinin durduğunu hissetti. Başını çevirip bakınca, uzun boylu, başında baş örtüsü, uzun zayıf yüzlü, solgun benizli bir kadın gördü. Kadının kızarmış gözleri çukura gömülmüştü. Kadın dosdoğru onun yüzüne bakıyordu. Ama, herhalde, hiçbir şey görmüyor, kimseyi fark etmiyordu. Birdenbire, sağ kolunu korkuluğa dayadı. Sağ ayağını kaldırıp korkuluktan aşırdı, sonra, sol ayağını da aynı biçimde aşırdı ve kendini kanala attı. Kirli sular yarıldı, bir anda kurbanını yuttu. Ama, bir dakika sonra, kadın suyun yüzüne çıktı. Başı, ayakları suyun içinde, sırtı yukarda, etekliği suyun üstünde toplanmış ve bir yastık gibi şişmiş olduğu halde, yavaş yavaş akıntıya kapılarak sürüklenmeye başladı. Birçok sesler:

— Boğuldu!.. Boğuldu!.. diye bağrışıyordu. Sağdan soldan insanlar koşuşuyor, kanalın her iki kıyısı seyircilerle doluyordu. Köprünün üstünde, Raskolnikov'un etrafında, onu arkasından itip kakan, büyük bir kalabalık toplandı. Çok da uzak olmayan bir yerden ağlamaklı bir kadın sesi duyuldu:

— Aman Yarabbi! Meğer bu bizim Afrosinyüşka imiş? Allah rızası için kurtarın şunu! Hayır sahipleri çıkarın şu zavallıyı!..

Kalabalığın arasından:

— Kayık!.. Kayık!.. diye bağırıyorlardı.

Ama artık kayığa lüzum kalmamıştı: bir bekçi iskelenin merdivenlerinden kanala inmiş, ceketini, çizmelerini çıkararak suya atılmıştı. Yapılacak çok bir şey yoktu: akıntı, kadını iskelenin iki adım ötesinden götürüyordu. Bekçi, sağ eliyle onu elbisesinden yakaladı; sol eliy-

le de, bir arkadaşının uzattığı sırığa yapıştı. Kadın hemencecik kıyıya çıkarıldı. Granit iskeleye yatırıldı. Çok geçmeden de kendine geldi, doğrulup oturdu, ellerini, manasız bir davranışla, ıslak entarisine silerek, aksırmaya, hıçkırmaya başladı. Hiç konuşmuyordu.

Aynı kadın sesi, ama bu sefer Afrosinyüşka'nın yanı başında uludu.

— Ah, kardeşler, bulut gibi sarhoştu, bulut gibi! Demin de kendini asmaya kalkıştıydı, ipten kurtardılar. Bakkala kadar gitmiştim, giderken de kıza göz kulak olmasını tembih etmiştim. Ama işte olanlar oldu. Bizim satıcı kadın, kardeşler, bizim satıcı kadın. Nah şuracıkta oturuyoruz, kenardan ikinci ev. Nah şuracıkta…

Kalabalık dağılıyordu. Polisler hâlâ kadınla uğraşıyorlardı. Oradakilerden biri karakoldan söz etti. Raskolnikov, bu olup biten şeylere, garip bir ilgisizlik ve kaygusuzluk duygusuyla bakıyordu. Bir tiksinti duydu. Kendi kendine: "Hayır, iğrenç… su… değmez…" diye söylendi ve arkasından ilâve etti: "Bir şey çıkmaz… Beklemeye değmez… Bu ne, karakol galiba… Zamiyotov niye karakolda değil? Saat dokuzu geçtiği halde karakol açık" Sırtını köprünün korkuluklarına çevirdi, etrafına bakındı…

Kesin bir kararla: "Eh ne olacak sanki! diye söylendi. Gidelim!" Köprüden ayrıldı, karakolun bulunduğu yana yürüdü. Yüreği boş ve kapalıydı. Düşünmek istemiyordu, içindeki sıkıntı da geçmişti. "Her şeye bir son vermek!" kararıyla evinden çıktığı zaman duyduğu enerjiden eser bile kalmamış, bunun yerine tam bir uyuşukluk gelmişti.

Ağır ağır, uyuşuk bir halde kanalın kenarından yürürken: "Ne yapalım, diyordu, bu da bir çıkış yoludur. Ne olursa olsun buna bir son vereceğim… Çünkü istiyorum… Ama gerçekten de bu bir çıkış yolu mudur? Adam sen de!.. Nasıl olsa bir arşınlık bir saha bulunur. Ne sonu imiş bu! Gerçekten de bu bir son mu? Onlara söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi? Eh, kör şeytan!..

Ne kadar da yorulmuşum; kabil olsa da hemen şöyle bir yere uzanıp yatsam ya da otursam!.. İşin en utanılacak tarafı, çok budalaca bir şey oluşudur. Adam sen de, bu da vız gelir… Tuh Allah belâsını versin, insanın aklına ne saçma şeyler geliyor…”

Karakola gitmek için dosdoğru yürümek, sonra ikinci dönemeçte sola sapmak lâzımdı: karakol şuracıkta, hemen iki adımlık bir yerdeydi. Ama birinci dönemece gelince, durakladı, düşündü, sokağa saptı ve iki cadde öteden dolaşacak şekilde yürüdü. Bunu, belki maksatsızca yapmıştı, ama belki de, bir dakika olsun vakit kazanmak için böyle davranmıştı. Yere bakarak yürüyordu. Birdenbire, sanki birisi kulağına bir şey fısıldar gibi oldu. Başını kaldırınca o evin tam kapısı önünde durduğunu gördü. O akşamdan beri buraya gelmemiş, evin önünden bile geçmemişti.

Karşı durulmaz, anlatılmaz bir istek onu çekmişti, içeri girdi. Kapının altından geçti. Sağa saptı. Bildiği merdivenlerden çıkarak dördüncü kata tırmanmaya başladı. Bu dar ve dik merdivenler çok karanlıktı. Her sahanlıkta durarak, merakla etrafı gözden geçiriyordu. Birinci katın sahanlığındaki pencere tamamıyla çerçevelenmişti. “O zaman yoktu” diye düşündü, işte, Nikolaşka ile Mitka’nın çalıştıkları ikinci kattaki daire… “Kilitli; kapısı da yeniden boyanmış. Demek kiraya veriliyor.” işte üçüncü… ve dördüncü kat… “Burası!” Delikanlıyı bir şaşkınlıktır aldı: kapı ardına kadar açıktı, içeride adamlar vardı, birtakım sesler geliyordu, Raskolnikov böyle bir şeyi hiç de beklemiyordu. Küçük bir duraksamadan sonra, son basamakları da çıktı, daireden içeri girdi.

Burasını da tamir ediyorlardı, içinde işçiler vardı. Delikanlı bu manzaradan şaşırır gibi oldu. Nedense burasını, bıraktığı gibi, eski halinde, hatta belki de cenazeleri bile, olduğu yerde, döşemelerin üstünde bulacağını sanıyordu. Hâlbuki şimdi ev tamtakır, duvarlar çıplaktı. Bu, tuhafına gitmişti. Pencereye doğru ilerledi, kenarına oturdu.

İçeride topu topu iki işçi vardı. İkisi de gençtiler. Biri daha yaşlı, ötekisi bundan çok daha gençti. Duvarlara, eski sarı, yıpranmış ve yırtılmış duvar kâğıtları yerine, eflâtun çiçekli beyaz ve yeni duvar kâğıtları yapıştırıyorlardı. Nedense bu, Raskolnikov'un hiç, ama hiç hoşuna gitmedi. Her şeyin bu biçimde değişmiş olmasına âdeta acıyormuş gibi, bu yeni duvar kâğıtlarına düşmanca bakıyordu.

İşçiler, herhalde geç kalmış olacaklardı ki, şimdi acele ediyor, evlerine gitmeye hazırlanıyorlardı. Raskolnikov'un girişinin hemen hemen farkında bile olmadılar. Aralarında bir şeyler konuşuyorlardı. Raskolnikov ellerini kavuşturdu, onları dinlemeye koyuldu.

İşçinin yaşlısı gencine:

— İşte o kadın, bir sabah, ama çok erken saatlerde, fevkalâde süslenmiş bir halde bana geldi. "Karşımda ne kırıtıp duruyorsun, ne kırılıp dökülüyorsun?" dedim. "Bundan böyle artık büsbütün sizin olmak istiyorum, Tit Vasilyiç." dedi. İşte böyle azizim. Ama ne kadar süslenmişti: model, tıpkı bir model gibi…

Genci:

— Amcacığım, model ne demektir? diye sordu.

Herhalde "amcacığından" bilgi ediniyordu.

— Kardeşçiğim, model demek, her cumartesi günü yabancı ülkelerden posta ile bura terzilerine gelen ve erkeklerle kadınların nasıl giyinmeleri gerektiğini gösteren renkli birtakım resimlerdir. Yani resim demek… Erkek modelleri daha ziyade belleri büzgülü kalın paltolarla gösterilmiştir. Kadın resimlerine gelince, kardeş, bunlar o kadar güzeldir ki, hani dünyayı versen azdır.

Genç işçi, aşırı bir heyecanla:

— Ah şu Petersburg’da neler yok ki, diye bağırdı. Kuş sütünden başka her şey var.

Yaşlısı, öğüt verir bir eda ile:

— Evet kardeş, ondan başka her şey var, kararını verdi.

Raskolnikov kalktı, evvelce çekmeceyle karyolanın ve komodinin bulunduğu odaya gitti. Oda ona mobilyasız çok küçük göründü. Duvar kâğıtları hep aynı idi. Köşede, Meryem Ana resmiyle Meryem Ana kandilinin izi, duvar kâğıdı üzerinde açıkça belli oluyordu. Delikanlı bunları gözden geçirdi, yine penceresine döndü. Yaşlı işçi, göz ucuyla ona bakıyordu, Raskolnikov’a dönerek ansızın sordu:

— Siz ne istiyorsunuz?

Raskolnikov cevap verecek yerde ayağa kalktı, koridora çıktı, kapı çıngırağının kordonunu çekti. Hep aynı çıngırak, aynı madenî sesti. Bir ikinci, bir üçüncü defa daha çekti. Sese kulak verdi, hatırlamaya çalıştı. Eski korkunç, ıstıraplı müthiş duyguları, gittikçe daha parlak, daha canlı bir halde hatırlamaya başladı. Her çıngırak sesinden titriyor, keyfi arttıkça artıyordu.

İşçi ona doğru yürüyerek bağırdı:

— Ne istiyorsun? Sen kimsin?

Raskolnikov, yine kapıdan içeri girdi:

— Daireyi kiralamak istiyorum, dedi, geziyorum.

— Daireler geceleyin kiralanmaz!.. Hem siz kapıcıyla beraber gelmeliydiniz!..

Raskolnikov sözlerine devam ederek:

— Döşemeyi yıkamışlar; yoksa boyayacaklar mı? Hiç kan yok mu?

— Ne kanı?

— Canım, hani kocakarıyla kardeşini öldürmüşlerdi ya… Burada koskocaman bir kan birikintisi vardı,

İşçi endişeyle bağırdı:

— Sen ne biçim adamsın?

— Ben mi?

— Evet.

— Öğrenmek mi istiyorsun? Haydi, karakola gidelim, orada söylerim.

İşçiler şaşkın şaşkın ona baktılar. Bunlardan daha yaşlısı:

— Gitme zamanımız geldi, geç kaldık, dedi. Gidelim, Alyoşa. Burasını kilitlemeliyiz.

Raskolnikov, kayıtsız bir eda ile:

— Peki, gidelim, dedi. Önden çıkarak yavaşça merdivenlerden indi. Avlu kapısına gelince:

— Hey kapıcı!.. diye seslendi.

Kapının, tam sokaktan eve girilecek ağzında, geleni geçeni seyrederek birkaç kişi duruyordu. Bunlar: iki kapıcı, bir köylü kadın ve rob dö şambra benzer bir palto giymiş olan bir satıcı ve daha bazı kimselerdi. Raskolnikov doğruca bunların yanına gitti. Kapıcılardan biri:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu.

— Karakola gittin mi?

— Şimdi oradaydım. Bir şey mi istiyorsunuz?

— Orada kimse var mı?

— Evet var.

— Muavin de orada mı?

— Az önce oradaydı. Siz ne istiyorsunuz?

Raskolnikov cevap vermedi. Düşünceli bir eda takınarak onların yanı başında durdu. Bu sırada yanlarına yaklaşan işçilerin büyüğü:

— Daireyi görmeye gelmiş, dedi.

— Hangi daireyi?

— Bizim çalıştığımız daireyi. Bize: “Kanı niye yıkamışlar? diye soruyor. Burada bir cinayet işlenmişti. Ben de burasını tutmaya geldim.” Sonra, kapının çıngırağını çalmaya başladı, neredeyse koparacaktı. Bir aralık, karakola gidelim diye tutturdu. Orada her şeyi ispat edeceğim diye tebelleş oldu.

Kapıcı, kaşlarını çatarak, hayretle Raskolnikov’u süzmeye başladı ve tehdide yakın bir eda ile:

— Siz kimsiniz? diye bağırdı.

— Ben, eski öğrencilerden Rodiyon Romaniç Raskolnikov’um. Şurada sokağın içinde Şil’in apartmanında oturuyorum. Hemen şuracıkta, 14 numaralı dairede. Kapıcıya sor… Beni tanır.

Raskolnikov, bütün bu sözleri, âdeta uyuşuk, düşünceli bir eda ile hiç arkasını dönmeden, gittikçe karanlıklaşan caddeye dikkatle bakarak söylemişti.

— Peki, siz apartman dairesine ne yapmaya geldiniz?

— Görmeye geldim.

— Orada görülecek ne var?

Rob dö şambra benzeyen palto giymiş olan adam:

— Sanki alıp karakola ne diye götürmüyorsun? Düşüncesini ileri sürdü ve sustu.

Raskolnikov omuzu üzerinden ona bir göz attı, dikkatle süzdü. Yine aynı ağır ve uyuşuk eda ile:

— Gidelim! dedi.

Bu cevaptan cesaretlenen rob dö şambrlı adam:

— Alıp götürmeli, dedi. Ne diye o iş için kalkıp geliyor, herhalde kafasının içinde bir şey olsa gerek, değil mi?

İşçi:

— Sarhoş mu, değil mi, onu Allah bilir… diye mırıldandı.

Gerçekten kızmaya başlayan kapıcı yeniden bağırdı:

— Siz ne istiyorsunuz? Neye tebelleş olup duruyorsun?

Raskolnikov, alaycı bir gülümseyişle:

— Ne o, yoksa karakola gitmekten korktun mu? diye mırıldandı.

— Ne korkacakmışım? Hem sen ne diye başımıza tebelleş olup duruyorsun?

Köylü kadın:

— Yankesicinin biri! diye bağırdı.

Sırtında önü açık bir köylü paltosu, belinde anahtarlar olan çok iri yapılı öteki kapıcı:

— Onunla ne diye çene çalıyorsunuz? diye çıkıştı. Defol! Gerçekten de yankesicinin biri! Defol bakayım!..

Bunları söyledikten sonra Raskolnikov'u omuzlarından tutup sokağa itti. Raskolnikov yuvarlanır gibi oldu, ama düşmedi. Doğruldu. Hiçbir şey söylemeden, dönüp kapıdakilere baktı ve yürüyüp gitti.

İşçi:

— Ne tuhaf adam!.. diye söylendi.

Köylü kadın:

— Şimdi insanlar bir tuhaf olmuş! Düşüncesini ileri sürdü.

Rob dö şambra benzer palto giymiş olan adam:

— Onu karakola götürmek gerekti, diye ilâve etti.

İri yarı kapıcı:

— Onunla ilgilenmeye değmez, dedi. Yankesicinin biri. Kendisi çanak tutuyor, ama bir defa selâm verdin mi yakanı kurtarabilirsen aşkolsun! Biz böylelerini biliriz!..

Raskolnikov, dört yol ağzında kaldırımların ortasında durup sanki birinin son sözü söylemesini bekliyormuş gibi etrafına bakınarak:

"Gitmeli mi, gitmemeli mi?" diye düşünüyordu. Ama hiçbir yerden, hiçbir cevap alamadı.. Her şey, şu ayaklarının altındaki taşlar gibi dilsiz ve ölüydü. Onun için ölüydü, yalnız onun için.

Birdenbire, kendisinden iki yüz adım kadar ilerde, oldukça uzakta, sokağın sonunda, koyulaşan karanlığın arasında bir insan kalabalığı fark etti. Konuşmalar, bağrışmalar işitti. Kalabalığın ortasında bir araba duruyordu. Caddenin ortasında bir ışık parladı. "Acaba ne oluyordu?" Raskolnikov sağa saptı, kaynaşan kalabalığa doğru yürüdü. Âdeta her gördüğü şeye sarılmak istiyordu. Bunu düşününce soğuk soğuk güldü. Çünkü herhalde karakol işinde kesin kararını vermiş olacaktı. Şimdi her şeyin sona ereceğini kesin olarak biliyordu.

VII

Bir çift oynak ve kır atın koşulu olduğu şık bir konak arabası yolun ortasında duruyordu. Arabanın içinde kimsecikler yoktu. Yerinden inmiş olan arabacı da arabanın yanı başında durmuştu. Beygirleri dizginlerinden tutuyorlardı. Arabanın etrafını koyu bir insan kalabalığı çevirmişti. En önde polisler vardı. Bunlardan biri, elinde bir fener, iki büklüm bir halde, kaldırımlarda, tekerleklerin altında bir şeyi aydınlatmaya çalışıyordu. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes bağırıp çağırıyor, vah vah, sözleri işitiliyordu. Arabacı şaşırmış görünüyor, ikide birde:

— Aman Yarabbi ne felâket!.. Ah efendim ne felâket!.. deyip duruyordu.

Raskolnikov, elinden geldiği kadar kendine bir yol açtı ve nihayet, bu telâş ve meraka sebep olan şeyin ne olduğunu gördü. Yerde, az önce atlar tarafından çiğnenmiş, yüzü gözü kan içinde, görünüşe göre baygın bir halde, fakirce, ama “asilce” giyinmiş bir adam yatıyordu. Adamın başından ve yüzünden kan akıyordu. Yüzü yamyassı olmuş, biçimini kaybetmiş, derisi soyulmuştu. Adamın şöyle böyle değil de, ağırca çiğnendiği görülüyordu.

Arabacı:

— Daha nasıl dikkat edeyim, diye dert yanıyordu. Dolu dizgin atları süreydim yahut ona avaz avaz bağırmasaydım, neyse… Hâlbuki ağır ağır gidiyordum. Herkes gördü. Onlar yalan söylüyorsa, ben de yalan söylüyorum. Neredeyse yere yuvarlanacak kadar sallana sallana caddenin bir tarafından öbür tarafına geçtiğini fark ettim. Bir defa seslendim, bir ikinci defa, bir üçüncü defa seslendim. Beygirleri durdurdum. Ama herif, kendini düpedüz atların ayakları altına atmasın mı? Mahsus mu yaptı, yoksa

çok mu sarhoştu, bilmiyorum. Hayvanlar genç, ürkek… Sinirlendiler… Adam bağırdı. Atlar büsbütün gemi azıya aldı ve işte bu felâket oldu.

Seyirciler arasında bulunanlardan biri de ona tanıklık etti:

— İş tıpkısı tıpkısına, anlattığı gibi olmuştur.

Bir başka ses de:

— Arabacının bağırdığı doğrudur, diye tasdik etti. Ona üç defa bağırdı!..

Bir üçüncüsü:

— Evet, gerçekten de üç defa bağırdı, bunu herkes işitti, diye söylendi.

Zaten arabacı da fazla üzülmüş ve korkmuş değildi. Herhalde şimdi gelip kendisini almalarını bekleyen araba sahibinin zengin ve tanınmış bir kişi olduğu anlaşılıyordu. Polisler bu işi yoluna koymak için hiç şüphesiz az uğraşmıyorlardı. Ezilen adamı, karakola ve hastaneye kaldırmak gerekiyordu. Kimse onun adını bilmiyordu.

Bu arada Raskolnikov biraz daha sokulmak ve yakından eğilip bakmak fırsatını buldu. Ansızın küçük fenerin ışığı, bu zavallının yüzünü iyice aydınlattı. Raskolnikov onu tanıdı. Büsbütün ileri geçerek:

— Ben bunu tanıyorum, ben bunu tanıyorum, diye bağırdı. Bu emekli bir memurdur, fahrî müşavir Marmelâdov. Hemen şuracıkta Kozel apartmanında oturuyor. Çabuk doktor çağırın! Parasını ben vereceğim!..

Raskolnikov cebinden para çıkarıp polislere gösterdi. Çok heyecanlıydı.

Polisler, ezilen adamın kim olduğunu öğrendiklerine sevindiler. Raskolnikov, kendi adını da söyledi, adresini verdi. Sanki ezilen kendi öz babasıymış gibi, baygın bir halde bulunan Marmelâdov’u bir an önce evine götürmeleri için her çareye başvurarak onları kandırmaya çalışıyordu:

— İşte şuracıkta, üç ev ötede, Kozel adlı zengin bir Almanın apartmanı, diye çırpınıp duruyordu, Herhalde şimdi sarhoş bir halde evine dönüyordu. Ben onu tanıyorum… Sarhoşun biridir. Aile sahibidir. Karısı, çocukları, bir de kızı var. Hastaneye götürünceye kadar… Hâlbuki burada apartmanında mutlaka bir doktor bulunur. Parasını ben veririm… Ne de olsa başka türlü bakılır… Hemen yardımına koşarlar… Yoksa hastaneye gidinceye kadar ölür.

Hatta farkına vardırmadan, polislerden birinin avucuna para bile sıkıştırmak fırsatını buldu: zaten iş açık ve kanuni idi. Sonra, herhalde, burada kendisine daha çabuk yardım edilebilirdi. Yaralıyı tutup kaldırdılar. Yardım edenler de bulundu. Kozel apartmanı ancak otuz adım kadar ötedeydi. Raskolnikov arkadan gidiyor, ihtiyatla yaralının başını tutarak yolu gösteriyordu.

— Buraya, buraya!.. diye söylendi. Başı yukarıya gelmek üzere merdivenlerden çıkarmak lâzım. Çeviriniz… Hah, şöyle!.. Parasını ben vereceğim, minnettar kalacağım!

Katerina İvanovna, bir dakika boş kalır kalmaz, her zaman yaptığı gibi kollarını göğsü üstünde sımsıkı kavuşturmuş bir halde, kendi kendine konuşarak ve öksürerek, küçücük odasında pencereden sobaya ve sobadan pencereye gidip geliyordu. Son zamanlarda büyük kızı on yaşlarında Polya ile gittikçe sıklaşan uzun konuşmalara girişmeyi âdet edinmişti. Gerçi Polya henüz birçok şeylere akıl erdiremiyordu, ama annesine lâzım olduğuna çok iyi aklı eriyordu. Bunun için de iri, zeki gözleriyle her zaman onu takip ediyor, her şeyi anlıyormuş görünmek için de bütün kurnazlığını harcıyordu. Şu anda Polenka, bütün gün hastalıktan göz açamayan küçük kardeşini yatırmak üzere soyuyordu. Çocuk, gece yıkanacak olan gömleğinin çıkarılmasını bekleyerek, ciddî bir yüzle, kıpırdamadan dimdik, bir sandalyede sessizce oturuyordu… Ökçeleri kapıya çevrili burunları da

birbirinden ayrılmış bacaklarını, sımsıkı birbirine bitiştirmiş bir halde ileri uzatmıştı. Yatırılmak için elbiseleri değiştirilen her uslu çocuğun yaptığı gibi, o da dudaklarını şişirmiş, gözlerini aşırı derecede açmış bir halde, annesiyle ablasının ne konuştuklarını dinliyordu. Onun küçüğü olan bir kız çocuğu, tamamıyla paçavralara bürünmüş bir halde, paravanın yanında duruyor, sırasını bekliyordu. Merdivenlere bakan kapı, ardına kadar açıktı. Zavallı veremli kadın, bu sayede, öteki odalardan hücum eden ve kendisini uzun ve ıstıraplı öksürüklere boğan tütün dumanlarından biraz olsun korunmak çarelerini bulabiliyordu. Katerina İvanovna, bu son hafta içinde daha çok zayıflamışa benziyordu. Yanaklarındaki kızıl lekeler de eskisinden daha parlak yanıyordu.

Kadın odanın içinde dolaşarak:

— Polenka, diyordu, babamın evinde ne kadar neşeli, ne kadar rahat yaşadığımıza, bu içkici herifin hayatımı nasıl zehirlediğine, sizin hayatınızı da nasıl zehirleyeceğine inanmazsın, bunu bir türlü tasavvur bile edemezsin! Babamın albaylığa yakın sivil bir memuriyeti vardı. Hemen hemen vali gibi bir şey… Zaten bu mevkiye yükselmesi için bir adımlık bir şey kalmıştı. Herkes, ona “Biz zaten şimdiden sizi valimiz sayıyoruz, İvan Mihayliç” diyordu. Son baloda… khe… ah, son baloda… khe-khe-khe — kadın, göğsünü tutup ağzındaki balgamı çıkararak haykırdı— oh melun hayat… Başkanın verdiği son baloda, Prenses Bezzemelnaya beni gördüğü zaman (bu kadın, Polya, sonraları, babanla evlendiğim zaman beni kutsamıştı) hemen sormuştu: “Okulu bitirdiği gün şalıyla dans eden şu sevimli kız değil mi bu?” (Şu yırtığı dikmek lâzım, iğneyi alsan da, hemen şimdi, sana öğrettiğim biçimde bunu tutturuversen!.. Yarına kalırsa, khe!.. Yarına kalırsa khe-khe-khe delik büyür, diye boğularak haykırdı!) O sıralarda mabeyinci Prens Sçegolskiy Petersburg’tan yeni gelmişti. Benimle bir mazurka oynadıktan sonra, ertesi gün gelip beni resmen isteyeceğini bildirdi. Ben de en nazik kelimelerle kendisine teşekkür ederek, kalbimin,

çoktan başkasına ait olduğunu söyledim. Bu başkası, senin babandı, Polya. Babam bu işe çok kızdı. Su hazır mı? Ver şu gömleğimi… Ya çoraplarını? —küçük kızına seslenerek — Lida, dedi, artık sen bu gece, gömleksiz yatıver!.. Nasıl edersen et, işte!.. Sonra çoraplarını da yanına koy… Hepsini birden yıkarım. Şu serseri neye daha gelmiyor? İçkici herif!.. Gömleğini paçavraya döndürmüş… Baştanbaşa parçalanmış… Bari hepsini birden yıkayayım da… Üst üste iki gece yorulmayayım…

Kadın koridordaki kalabalığa, bir şey taşıyarak kendi odasına doğru ilerlemeye çalışan adamlara bakarak:

— Aman Allah'ım! diye bağırdı. Khe-khe- khe! Yine mi! Ne oluyor? Ne var böyle? Böyle ne getiriyorlar? Aman Yarabbi!

Kan içinde ve baygın bir halde olan Marmelâdov'u odaya getirdikten sonra, polislerden biri, etrafına bakınarak:

— Bunu nereye yatıracağız? diye sordu.

Raskolnikov:

— Divanın üstüne! Doğruca divanın üstüne yatırın, diye yol gösterdi. İşte, başını bu yana koyun!

Koridordaki kalabalığın arasından biri:

— Yolda araba çiğnemiş… Sarhoşmuş! diye bağırdı.

Katerina İvanovna, sapsarı kesilmiş bir halde güçlükle nefes alıyordu. Çocuklar çok korkmuştu. Küçük Lidoçka, bir çığlık kopararak ablası Polya'ya atıldı, ona sarılarak bir yaprak gibi titremeye başladı.

Raskolnikov, Marmelâdov'u yatırdıktan sonra Katerina İvanovna'ya koştu… Telâşlı bir sesle:

— Allah aşkına sükûnet bulunuz, korkmayınız, dedi. Yolda, karşıdan karşıya geçerken araba çiğnemiş. Üzülmeyiniz, kendine gelir. Buraya

getirmelerini ben söyledim. Ben evvelce de size gelmiştim, hatırlıyor musunuz? Kendine gelir, parasını ben vereceğim!

Katerina İvanovna:

— Bana olanlar oldu! feryadını basarak kocasına atıldı.

Raskolnikov bu kadının, öyle olur olmaz şeyler karşısında ayılıp bayılanlardan olmadığını anlamakta gecikmedi. Bir anda yaralının başı altına, şimdiye kadar kimsenin koymaya akıl edemediği, bir yastık kondu. Katerina İvanovna, büsbütün kendini unutmuş bir halde, titreyen dudaklarını ısırarak ve göğsünden fırlamaya hazır çığlıklarını tutarak, kendini kaybetmeden onu soymaya, yaralarını muayene etmeye koyuldu.

Bu arada Raskolnikov, oradakilerden birini, gidip doktor getirmeye razı etti. Meğer doktor, bir ev aşırı oturmaktaymış. Hiç durmadan da Katerina İvanovna'ya:

— Doktora adam koşturdum, üzülmeyiniz, parasını ben vereceğim, diye tekrarlayıp duruyordu. Su yok mu? Bana bir peçete, bir havlu, veya buna benzer bir şey veriniz, ama çabuk olunuz!.. Yaralarının ne çeşit olduğu daha belli değil… Yaralıdır, ama, ölmedi, buna inanınız!.. Bakalım doktor ne diyecek?

Katerina İvanovna pencereye koştu. Orada, köşede, oturulacak yeri çökmüş bir sandalyenin üzerinde, geceleyin çocuklarıyla kocasının çamaşırlarını yıkamak için hazırlanmış su dolu büyük bir toprak leğen vardı. Geceleyin bu çamaşır yıkama işini, en az haftada iki sefer, bazen de daha çok olmak üzere, Katerina İvanovna kendisi görürdü. Çünkü artık o hale gelmişlerdi ki, yedek çamaşırları hemen hemen hiç kalmamıştı. Aile fertlerinden her birinin ancak birer kat çamaşırı vardı. Katerina İvanovna pisliğe asla katlanamazdı. Evin içinde pislik görmedense, ıslak çamaşırları sabaha kadar iplerde kurutup temiz çamaşır verebilmek için, geceleyin

herkes uyurken takatinin üstünde yorgunluklara katlanmayı tercih ederdi. Raskolnikov'un istemesi üzerine, toprak leğeni getirmeye koştuysa da az kalsın leğenle beraber düşüyordu. Bereket versin Raskolnikov, bir havlu bulup ıslattı ve Marmelâdov'un kan içindeki yüzünü silmeye koyuldu. Katerina İvanovna, güçlükle nefes alarak ve elleriyle göğsünü bastırarak yanı başında duruyordu. Kendisi de yardıma muhtaçtı. Raskolnikov, yaralıyı buraya getirmeleri için polisleri kandırmakla, belki kötü bir iş yapmış olduğunu anlamaya başladı. Bekçi de şaşkın şaşkın duruyordu. Katerina İvanovna:

— Polya, diye bağırdı, çabuk Sonya'ya koş. Evde bulamazsan da zararı yok. Babasının, arabanın altında kaldığını, döner dönmez hemen buraya koşup gelmesi gerektiğini söyle!.. Çabuk ol Polya!.. Al da şu başörtüsüyle örtün !

Sandalyede oturmakta olan çocuk, birdenbire:

— Yığdıyım gibi kos! diye bağırdı ve bunu söyledikten sonra, yine, gözlerini kocaman kocaman açarak ve ökçeleri bitişik, burunları ayrı bir halde ayaklarını ileri doğru uzatarak eski sessiz oturma durumuna geçti.

Bu arada oda öylesine dolmuştu ki, iğne atılsa yere düşmeyecek bir hal almıştı. Polisler çekilip gitmişti. Yalnız bir tanesi, merdivenlerden üşüşüp gelen kalabalığı yine merdivenlere kovmak için kalmıştı. Buna karşılık iç odalardan, neredeyse bayan Lippewehzel'in bütün kiracıları üşüşmüşlerdi. Önceleri yalnız kapıları önünde duruyorlardı. Sonraları, küme halinde odanın içine doldular. Katerina İvanovna küplere bindi. Kalabalığa dönerek:

— Hiç olmazsa rahat rahat ölmesine müsaade ediniz, diye çıkıştı. Seyredecek başka tiyatro bulamadınız galiba!.. Üstelik sigaralarını da tellendirmişler!.. Khe-khe-khe!.. Yok, ne hacet, şapkalarınızla giriniz! İşte, gerçekten de biri şapkalı… Çık dışarı!.. Hiç olmazsa ölüye saygı gösterin!..

Bir öksürük nöbeti onu tıkadı. Ama çıkışması da işine yaradı. Anlaşılan Katerina İvanovna'dan biraz çekiniyorlardı. Kiracılar birbiri peşinden kendi kapılarına çekildiler. Hepsinin halinde, en yakınlarının beklenmedik bir felâketi karşısında bile insanlarda her zaman görülen garip bir sevinç duygusu vardı. En samimî acıma, acısını paylaşma duygularına rağmen, istisnasız olarak hiç kimse böyle bir duyguya kapılmaktan kendini alamamıştır.

Zaten kapının ötesinden, hastane lâfları, buradakilerin boşu boşuna rahatsız edilmemesi gerektiği sözleri gelmeye başlamıştı.

Katerina İvanovna:

— Ölmek de yasak! diye bağırdı. İçindeki hıncı boşaltmak için kapıya atıldığı bir sırada, ev sahibi Lippewehzel ile burun buruna geldi. Bayan Lippewehzel, kazayı yeni haber almış, ortalığı düzene sokmak için koşup gelmişti. Bu, çok terbiyesiz ve kavgacı bir Alman kadınıydı. Ellerini birbirine vurarak, Alman şivesiyle:

— Aman Allah'ım, diye söylendi. Sizin, koca sarhoş, beygir çiğnemiş… Onu hastaneye gitmek… Ben ev sahibi…

Katerina İvanovna kurumlu bir eda ile:

— Amaliya Lüdvigovna, diye söze başladı. Ne söylediğinizi düşünmenizi rica ederim. (Katerina İvanovna, ev sahibi kadınla konuşurken "ona mevkiini hatırlatmak için" daima kurumlu bir eda takınırdı. Şu anda bile kendisini bu zevkten yoksun etmek istememişti.) Amaliya Lüdvigovna…

— Beni Amal Lüdvigovna diye çağırmamanızı size bundan önce de bir defa söylemiştim. Ben Amal-İvan'ım.

Hayır, siz Amal-İvan değil, Amaliya Lüdvigovna'sınız!.. Ve ben, şimdi şu kapının ardında kıs kıs gülen aşağılık dalkavuğunuz Lebezyatnikov

ayarında bir insan olmadığım için (gerçekten de bu sırada kapıınn arkasından bir kahkaha yükselmiş ve “iyice kapıştılar!” sözleri duyulmuştu.) bu isimden niçin hoşlanmadığınızı iyice bilmemekle beraber, sizi daima Amaliya Lüdvigovna diye çağıracağım!.. Semiyon Zaharoviç‘in başına neler geldiğini işte siz de görüyorsunuz!.. Adamcağız ölüyor. Hemen şu kapıyı kapamanızı, buraya da kimseyi sokmamanızı rica ederim. Bırakın da hiç olmazsa adamcağız rahat rahat can versin!.. Aksi takdirde, inanınız ki, bu yaptıklarınız, yarından tezi yok, bizzat valinin kulağına gitmiş olacaktır. Prens, daha kızlığımdan beni tanır. Birçok defalar lûtuflarına boğduğu Semiyon Zaharovic’i de çok iyi hatırlar. Semiyon Zaharoviç‘in birçok dostları ve koruyucuları bulunduğunu herkes bilir… Ama şu uğursuz zaafını hissettiği için, soylu bir gururla, herkesten elini eteğini çekmişti. Ama şimdi, kocamın çocukluğundan beri tanıdığı, vakti hali yerinde (Raskolnikov’u göstererek) şu yüksek kalpli delikanlı bize yardım ediyor. Emin olunuz ki, Amaliya Lüdvigovna…

Bütün bu sözler, gittikçe artan bir hızla, çok çabuk söylenmişti. Ama bir öksürük nöbeti, Katerina İvanovna’nın bu güzel söylevini birdenbire yarıda kesti. Bu sırada, ölmekte olan yaralı da kendine gelerek inledi. Genç kadın ona koştu. Hasta, gözlerini açtı, ama henüz kimseyi seçemediği, hiçbir şey anlamadığı için, başucunda duran Raskolnikov’a bakmaya başladı. Güçlükle, kesik kesik, ta ciğerlerinin derinliklerinden nefes alıyordu. Dudaklarının kenarında bir kan çizgisi fark ediliyor, alnında ter taneleri parlıyordu. Raskolnikov’u tanımadığı için, endişeli bakışlarla etrafı gözden geçirmeye başladı. Katerina İvanovna, kocasına üzgün, ama sert bakışlarla bakıyor, gözlerinden de yaşlar akıyordu.

Ağzından ümitsizlikle:

— Aman Allah’ım! sözleri döküldü, bütün göğsü yamyassı olmuş. Her yanı kan revan içinde!.. Elbiselerini tamamıyla soymak lâzım. Semiyon

Zaharoviç, eğer yapabilirsen, şöyle biraz dön!..

Marmelâdov onu tanıdı..Kısık bir sesle:

— Bir papaz!.. diye fısıldadı.

Katerina İvanovna pencereye çekildi. Alnını pencere kenarına dayadı ve umutsuzluk içinde haykırdı:

— Oh, melun hayat!..

Ölmekte olan yaralı, küçük bir sessizlikten sonra yine mırıldandı:

— Bir papaz!

Katerina İvanovna:

— Sus bakayım, diye çıkıştı.

Yaralı bu çıkışmaya boyun eğdi ve sustu, ürkek ve üzgün bakışlarla karısını aramaya başladı. Kadın, tekrar onun yanına dönüp başucunda durdu. Yaralı biraz yatıştı, ama bu, uzun sürmedi. Çok geçmeden gözleri bir köşede sıtma nöbetine tutulmuş gibi titremekte ve şaşırmış çocuk gözleriyle kendisine bakmakta olan (babasının sevgilisi) küçük Lidoçka'ya takıldı. Onu göstererek:

— A… a… diye üzüntüyle kekeledi. Bir şeyler söylemek istediği anlaşılıyordu.

Katerina İvanovna:

— Daha ne istiyorsun? diye bağırdı.

Yarı dalgın bakışlarıyla kızının çıplak ayaklarını göstererek, mırıldandı.

— Yalınayak!.. Yalınayak!..

Katerina İvanovna sinirli sinirli bağırdı:

— Susss! Niçin yalınayak olduğunu kendin bilirsin!..

Sevinen Raskolnikov:

— Hele şükür, doktor geldi diye bağırdı.

Doktor etrafını kuşkulu gözlerle süzerek içeri girdi. Bu, kellifelli, ufak tefek ihtiyar bir Almandı. Hastaya yaklaştı. Nabzını yokladı. Dikkatle başını muayene etti ve Katerina İvanovna’nın yardımıyla, baştanbaşa kana bulanmış gömleğini çözerek, hastanın göğsünü açtı. Göğsü tamamıyla parçalanmış, berbat olmuştu. Sağ taraftaki kaburga kemiklerinin bazıları kırılmıştı. Sol tarafta, tam kalbinin üzerinde, şiddetli bir çiftenin izini taşıyan, kocaman, sarımtırak - siyah, korkunç bir leke vardı. Doktor kaşlarını çattı. Polis yaralının tekerlekler arasına girerek, kaldırımların üstünde otuz adım kadar sürüklendiğini anlattı.

Doktor, yavaşça Raskolnikov’a fısıldadı:

— Nasıl ayıldığına şaşıyorum.

Raskolnikov sordu:

— Sizin düşünceniz ne?

— Şimdi ölecek.

— Gerçekten hiç umut yok mu?

— Hayır, en küçük bir umut bile yok! Can çekişiyor. Üstelik başında da tehlikeli yarası var… Hım… Gerçi kan alınabilir, ama… Bunun da bir faydası olmaz. Beş on dakika sonra muhakkak ölecek.

— Şu halde kan alsanız iyi olur.

— Alalım… Ama bunun hiçbir faydası olmayacağını size peşin olarak söyleyeyim.

Bu sırada başka ayak sesleri duyuldu. Koridordaki kalabalık aralandı. Eşikte, son dinî töreni yapmak üzere kır saçlı ihtiyar bir papaz göründü. Bir

polis, ta sokaktan beri arkasından gelmekteydi. Doktor, hemen yerini ona bıraktı. Papazla doktor manalı manalı bakıştılar. Raskolnikov, biraz daha beklemesini doktordan rica etti. Doktor omuzlarını silkti ve kaldı.

Herkes geri çekilmişti. Yaralının itirafları uzun sürmedi. Zaten bir şeyler anladığı şüpheliydi. Ağzından ancak, kesik kesik, anlaşılmaz birtakım sesler çıkmaktaydı. Katerina İvanovna, Lidoçka'yı aldı. Küçük oğlanı sandalyeden indirdi. Soba tarafına köşeye çekilerek diz çöktü, çocuklarına da önünde diz çöktürdü. Kızcağız, sadece titriyordu. Oğlan ise, küçücük çıplak dizleri üzerinde durarak ölçülü bir şekilde elceğizini kaldırıyor, geniş hareketlerle istavroz çıkarıyor, alnını döşemelere çarpa çarpa yere kapanıyordu. Görünüşe göre de bu hareket çok hoşuna gidiyordu. Katerina İvanovna dudaklarını ısırıyor, göz yaşlarını tutmaya çalışıyordu. O da zaman zaman oğlanın gömleğini düzelterek, yerinden kalkmadan, ibadetini bozmadan konsoldan çıkardığı bir başörtüsüyle fazlaca çıplak olan Lidoçka'nın omuzlarını örtmek fırsatını da bularak, ibadet ediyordu. Bu arada, buraya bakan iç odaların kapıları, yine meraklılar tarafından açılmaya başlanmıştı. Bütün dairelerin kiracılarından ibaret olan koridordaki seyirciler ise gittikçe artıyor, ama eşikten bu yana geçmiyorlardı. Bütün bu sahneyi yalnız bir mum artığı aydınlatıyordu…

Ablasını çağırmaya giden Polya, kalabalığı yararak, hızlı hızlı koridordan geldi. Çok koşmaktan nefesi tutulmuş bir halde odaya girdi. Başörtüsünü çıkardı. Gözleriyle annesini arayarak yanına sokuldu:

— Geliyor, dedi, sokakta rastladım.

Annesi ona da kendi yanında diz çöktürdü. Kalabalığın arasından bir genç kız, ürkek ürkek, sessizce süzüldü. Sefalet, perişanlık, umutsuzluk ve ölüm havası esen bu odada onun birdenbire görünüşü, garip bir etki yapmıştı. Onun da üstü başı perişandı. Kılık kıyafeti işporta malıydı, ama bu kıyafette, kendi özel dünyasının zevk ve kurallarına göre meydana gelen

ve maksadı, göze batacak ve yüz kızartacak bir biçimde belli eden bir sokak kadınının şıklığı vardı. Sonya, koridoru geçerek tam kapının eşiğinde durmuş, ama eşiği geçmemişti. Hiçbir şey anlamıyormuşçasına, sanki kendinden geçmiş bir halde etrafına bakınıyordu. Gerek eskiciden satın alınmış olup burası için uygunsuz görünen, gülünç ve uzun kuyruklu, bütün kapıyı kaplayan geniş ve kabarık etekli, renkli ipek robunu, açık renk iskarpinlerini, gerek geceleyin hiç de lüzumu olmadığı halde beraberinde getirdiği şemsiyesini, tepesinde ateş renginde sorguç bulunan gülünç, yuvarlak hasır şapkasını hepsini, hepsini unutmuştu. Erkek çocuklar gibi yana yıktığı bu şapkanın altından zayıf, solgun, ürkmüş küçük bir yüz, açık bir ağız ve dehşetten hareketsiz bir hal alan bir çift göz görünüyordu. Sonya, on sekiz yaşlarında, kısa boylu, zayıf ama oldukça şirin, sarışın bir kızdı. Mavi gözleri çok güzeldi. Yatağa, papaza ısrarla bakıyordu. O da, koşmaktan nefes nefeseydi. Nihayet fısıltılar, kalabalığın içinde söylenen bazı sözler, herhalde, ona kadar gelmiş olacaktı. Başını eğerek eşikten atladı, odaya girdi. Ama yine de kapının yanında durdu.

Günah çıkartma ve dinî tören bitmişti. Katerina İvanovna yeniden kocasının yatağına yaklaştı. Papaz geri çekildi. Gitmeden önce de Katerina İvanovna’ya veda yollu avutucu birkaç söz söyleyecek oldu.

Katerina İvanovna, çocuklarını göstererek, sert ve sinirli bir eda ile onun sözlerini kesti:

— Peki, ya bunları ne yapacağım?

Papaz:

— Allah kerimdir, onun rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz… diyecek oldu.

— Eh… kerim… ama bize göre değil!

Papaz, başını sallayarak:

— Günaha giriyorsunuz hanım, günaha giriyorsunuz!.. dedi.

Katerina İvanovna ölmekte olan kocasını göstererek:

— Ya bu günah değil midir? dedi.

— İstemeyerek bu felâkete sebep olanlar, hiç olmazsa kaybettiğiniz gelir kaynağının yerini tutacak bir tazminat vermeye belki de razı olacaklardır.

Katerina İvanovna, elini sallayarak, sinirli sinirli bağırdı:

— Siz beni anlamıyorsunuz? Bana ne diye tazminat versinler? Sarhoşlukla kaldırıp kendini beygirlerin ayağı altına atmış! Hem hangi gelir kaynağından bahsediyorsunuz? O bizim için bir gelir kaynağı değil, bir ıstırap kaynağı idi. Sarhoşun biriydi. Varını yoğunu içkiye veriyordu. Bizden çalıp meyhaneye götürüyordu. Hem onların hayatını, hem benim hayatımı meyhanelerde tüketti, öldüğüne bin şükür!.. Zararımız azalır…

— Ölüm döşeğindeki bir insanı affetmek gerektir. Böyle söylemek günahtır, hanımefendi… Böyle duygular beslemek büyük bir günahtır.

Katerina İvanovna, yaralının etrafında, telâşlı telâşlı dolaşıyor, ona su veriyor, başındaki kan ve terleri siliyor, yastığını düzeltiyor, bu iş arasında, arada sırada papazla da konuşmak fırsatını buluyordu. Papazın son sözleri üzerine, birdenbire, âdeta deli gibi ona çıkıştı:

— Eh, babacığım! Bunların hepsi sadece lâftan ibaret!.. Affetmek!.. Meselâ, şayet atların altında ezilip çiğnenmeseydi, bugün yine sarhoş bir halde gelecekti. Sırtındaki kirli ve paramparça gömleğinden başka bir gömleği olmadığı için, yatıp zıbarır zıbarmaz, ben de sabaha kadar onun ve çocukların kirli çamaşırlarıyla uğraşacak, pencerede kurutacaktım. Sabah olur olmaz da sökükleri dikmeye, yırtıkları yamamaya oturacaktım, işte benim gecem… Bu durumda aftan söz etmenin lâfı mı olur? Zaten ben onu affettim…

Şiddetli ve korkunç bir öksürük sağanağı sözünü kesti. Mendiline tükürdü ve görmesi için papaza uzattı, öteki eliyle de, ağrıyan göğsünü tuttu. Mendil tamamıyla kan içindeydi.

Papaz başını eğdi, hiçbir şey söylemedi.

Marmelâdov son dakikalarını yaşıyordu. Gözlerini, tekrar üstüne eğilmiş olan, Katerina İvanovna'dan ayırmıyordu. Boyuna bir şeyler söylemek istiyordu. Hatta zorla elini oynatarak ve belli belirsiz bir şeyler mırıldanarak, sözlerine başladı, ama kocasının kendisinden af isteğinde bulunacağını anlayan Katerina İvanovna, hemen emreden bir sesle:

— Sus!.. diye bağırdı. Lüzumu yok! Ne söylemek istediğini biliyorum!..

Yaralı sesini kesti. Ama hemen o anda, etrafta dolaşan bakışları, kapıya takıldı. Sonya'yı gördü.

Bu ana kadar onu fark etmemişti: Sonya köşede, gölgede duruyordu.

Yaralı birdenbire müthiş bir heyecan ve dehşet içinde, gözleriyle kızının durmakta olduğu kapıyı göstererek kısık bir sesle ve nefes nefese:

— Kim bu? Kim bu? diye sordu ve doğrulmaya çalıştı.

Katerina İvanovna:

— Yat!.. Yat.. diye bağıracak oldu. Ama yaralı olağanüstü bir gayretle elleri üzerinde doğruldu. Âdeta onu tanımıyormuş gibi garip ve dik bakışlarla, bir süre kızına baktı. Kızını asla bu kılıkta görmemişti. Derken birdenbire onu tanıdı. Genç kız, alçalmış, süslü püslü ve utangaç, ölmekte olan babasıyla vedalaşmak için boynu bükük, sırasını bekliyordu. Marmelâdov'un yüzünde, sonsuz bir ıstırap ifadesi belirdi.

— Sonya! Kızım! Beni affet!.. diye bağırdı, ona elini uzatmak istedi. Ama dayanağını kaybettiği için, düştü, divandan aşağı, yüzükoyun yere

yuvarlandı. Kaldırmaya koştular. Yatırdılar. Ama artık ölüyordu. Sonya hafif bir çığlık kopardı. Babasının yanına koşup, kucakladı, öylece kalakaldı. Marmelâdov, kızının kolları arasında can verdi.

Kocasının ölüsünü gören Katerina İvanovna:

— Lâyığını buldu! diye bağırdı. Ama şimdi ben ne yapacağım!.. Cenazesini neyle kaldıracağım? Yarın şu çocukların karnını neyle, neyle doyuracağım?

Raskolnikov, Katerina İvanovna'nın yanına sokuldu:

— Katerina İvanovna, diye söze başladı. Geçen hafta, rahmetli kocanız bana, bütün hayatını ve durumunu anlatmıştı. Emin olunuz ki sizden, aşırı bir saygıyla bahsettiydi. Hepinize ne kadar bağlı olduğunu, hele size, Katerina İvanovna, ne kadar saygı ve sevgi beslediğini öğrendiğim o geceden beri, onunla dost olmuştuk. Şimdi… bir hizmette bulunmama… dostuma olan borcumu ödememe müsaadenizi rica edeceğim. Burada… galiba yirmi ruble olacak… Bunun size bir yardımı olabilirse… ben… bir kelimeyle, ben yine uğrarım. Hem mutlaka uğrarım. Hatta belki de yarın gelirim,.. Allah'a ısmarladık…

Raskolnikov, hızla odadan çıktı. Kalabalığı yararak acele merdivenlere yürüdü. Kalabalığın arasında, kazayı öğrenen ve talimat vermek için gelen Nikodim Fomiç'le burun buruna geldi. Polis karakolundaki hadiseden beri, birbirlerini görmemişlerdi. Ama Nikodim Fömiç onu hemen tanıdı.

— Ooo, siz misiniz!.. diye sordu.

Raskolnikov:

— Öldü, cevabını verdi. Doktor geldi. Papaz geldi. Her şey yolunda. Yalnız şu zavallı kadını fazla rahatsız etmeyiniz. Zaten veremdir. Elinizden gelirse ona biraz kuvvet veriniz.

Sonra, polis komiserinin ta gözlerinin içine bakarak alaycı bir eda ile:

— Biliyorum, siz zaten iyi bir adamsınız! diye ilâve etti.

Fener ışığında, Raskolnikov'un yeleğinde taze birkaç kan lekesi gören Nikodim Fomiç:

— Nasıl da kana bulanmışsınız!.. dedi.

Raskolnikov, biraz garip bir eda ile:

— Evet, kana bulanmışım… Her tarafım kan içinde, dedi.

Sonra gülümseyerek, başıyla bir selâm verdi ve merdivenlerden aşağı yürüdü.

Farkında bile olmadığı bir humma nöbeti içinde, sadece birdenbire bütün varlığını kaplayan bol ve kudretli bir hayatın yeni ve sonsuz bir duygusuyla dolu olarak, acele etmeden, yavaşça merdivenlerden iniyordu. Bu duygu, birdenbire, umulmadık bir anda, affedildiği bildirilen bir idam mahkûmunun duyacağı heyecanla ölçülebilirdi…

Merdivenin ortasında, evine dönmekte olan papaz, arkasından yetişti. Raskonikov. sessizce ona yol verdi. Sessizce selâmlaştılar. Tam son basamakları inerken, birdenbire, arkasında acele birtakım ayak sesleri duydu. Birisi arkasından koşuyordu. Gelen Polya idi. Kız hem arkasından koşuyor, hem de: "Biraz bakar mısınız! Biraz bakar mısınız!" diye sesleniyordu.

Raskolnikov Polya'ya döndü. Kız, son basamakları koşarak indikten sonra, delikanlının tam karşısında, bir basamak yukarısında durdu. Avludan buraya solgun bir ışık sızmaktaydı. Raskolnikov. Polya'nın kendisine gülümseyen ve çocukça gözlerle bakan, zayıf ama sevimli yüzünü tanıdı. Kız, görünüşe göre, pek hoşuna giden bir vazifeyle koşup gelmişti. Nefes nefese, acele acele sordu:

— Bana bakın sizin adınız ne? Sonra… siz nerede oturuyorsunuz?

Delikanlı ellerini kızın omuzlarına koydu, mutlu bir bakışla ona baktı. Sebebini kendisi de bilmeden, kıza bakmaktan büyük bir. .zevk duyuyordu.

— Sizi kim gönderdi? diye sordu.

Polya, daha büyük bir neşeyle gülümseyerek:

— Beni Sonya ablam gönderdi, diye cevap verdi.

— Sizi Sonya'nın gönderdiğini ben zaten biliyordum.

— Beni annem de gönderdi. Sonya ablam gönderirken annem de yanımıza gelerek "Aman Polya'cığım, çabuk ol!" dedi.

— Sonya ablanızı seviyor musunuz?

Polya, dikkati çeken bir kesinlikle:

— Ben onu herkesten çok severim, dedi. Gülümsemesi, birdenbire daha ciddî bir hal aldı.

— Beni de sevecek misiniz?

Cevap yerine, kızın yaklaşan yüzünü kendisini öpmek için masumca uzanan şişkin dudaklarını fark etti. Birdenbire, kibrit çöpü gibi incecik iki kol, onu sımsıkı kucakladı. Polya'nın başı omzuna yaslandı. Kızcağız, yüzünü gittikçe daha fazla delikanlının göğsüne bastırarak, yavaşça ağlamaya başladı. Bir dakika sonra da gözyaşlarından ıslanmış yüzünü kaldırdı, eliyle yaşlarını silerek:

— Babama acıyorum, dedi Sonra, çocukların, "büyükler" gibi konuşmak hevesine kapıldıkları zaman takındıkları o ciddî eda ile.. Birdenbire ilâve etti: ne de olsa şimdi felâkete uğradık!

— Babanız da sizi sever miydi?

Bu defa kızcağız büyük bir ciddiyetle, hiç gülümsemeyerek, tamamıyla büyüklerin konuştukları bir eda ile sözlerine devam etti:

— Hepimizden çok Lidoçka’yı severdi, Lidoçka hepimizden küçük olduğu için, sonra da hastalıklı olduğu için onu severdi. Ona hep hediyeler getirirdi. Bize de okuma öğretirdi. Bana da ayrıca —Polya bunu gururla söylemişti— gramer ve din dersleri gösterirdi. Annem bir şey söylemezdi. Ama biz onun bundan hoşlandığını bilirdik… Babam da bilirdi. Annem bana Fransızca öğretmek istiyor. Çünkü artık ben öğrenme çağına geldim.

— Siz dua etmesini bilir misiniz?

— A, elbet bilirim!.. Hem çoktan beri… Ben artık büyük olduğum için, kendi kendime dua ederim. Kolya ile Lidoçka, annemle birlikte yüksek sesle dua ederler. İlkin “Meryem Ana” duasını okurlar; sonra: “Allah’ım ablamız Sonya’yı af ve takdis et!” duasını okurlar… Daha sonra: “Yarabbi! Bizim öteki babamızı da af ve takdis et!” diye yalvarırlar. Çünkü bizim ilk babamız ölmüştür. Bu bizim başka babamızdır. Ama biz bunun için de dua ederiz.

— Poleçka, benim adım Rodiyon’dur. Ara sıra benim için de dua ediniz!.. Sadece “Rodiyon kulunuzu da…” deyin yetişir!..

Polya, ateşli ateşli:

— Bundan sonra bütün ömrümce size dua edeceğim! dedi ve yine, birdenbire gülümseyerek delikanlının kucağına atıldı, onu tekrar sımsıkı kucakladı.

Raskolnikov adını söyledi, adresini verdi ve hemen ertesi günü mutlaka geleceğine söz verdi. Kızcağız büyük bir sevinç içinde ondan ayrıldı. Delikanlı sokağa çıktığı zaman saat onu geçiyordu. Beş dakika sonra köprünün üstünde, tam o kadının bir süre önce kendini suya attığı yerde durmaktaydı.

Kati ve muzaffer bir eda ile: “Artık yeter!” diye söylendi ve sanki kara bir kuvvete hitap ediyor, ona meydan okuyormuş gibi, azametle ilâve etti: “Ey seraplar, ey manasız korkular, ey hayaller hepiniz geri!.. Hayat denilen şey var. Sanki şimdi ben yaşamıyor muyum? Hayatım, henüz o ihtiyar kocakarıyla birlikte sönmedi. Allah sana rahmet etsin, ama, sen de başkalarını rahat bırak!.. Artık akıllandım, ışığa çıktım, irademi, gücümü kazandım. Şimdi görürüz! Boy da ölçüşürüz! Hâlbuki ben bir arşınlık bir alan üzerinde bile yaşamaya razı olmuştum!”

“… Şu anda, henüz çok halsizim ama… Bana öyle geliyor ki, bütün hastalığım geçti. Az önce evden sokağa çıkarken, hastalığımın geçeceğini biliyordum. İyi aklıma geldi! Poçinkov apartmanı, buradan iki adımlık yerde… Hoş daha da uzakta olsa, yine Razumihin’e mutlak uğramalıyım… Varsın bahsi o kazansın!.. Varsın biraz da o alay etsin, ne çıkar!.. Güç lâzım, güç!.. Güçsüz hiçbir şey elde edilmez. Hâlbuki gücü güçle elde etmek gerek… İşte onlar bunu anlamıyorlar…” Raskolnikov bu sözleri, gururla, kendine inanmış bir eda ile söyledi ve bacaklarını zorla sürüyerek köprüden yürüdü. Gururu, kendine inanışı, dakikadan dakikaya artıyordu. Daha aradan bir dakika geçer geçmez, bir dakika öncekinden bambaşka bir adam olmuştu. Onu böyle altüst edecek ne gibi bir fevkalâdelik olup bitmişti? Bunu kendisi de bilmiyordu. Saman çöpüne sarılan biri gibi o da, birdenbire: “Yaşamanın mümkün olduğu, hayatın daha bitmediği, hayatın kocakarıyla birlikte ölmediği” düşüncesine sarıldı. Belki de hükmünü vermekte çok acele etmişti. Ama o bunu düşünmüyordu.

“Yine de, Rodiyon kulu için dua etmesini rica ettim” düşüncesi birdenbire kafasında parladı. “Ama bu… Her ihtimale karşı…” diye ilâve etti. Ve bu çocukça düşüncesine gülmekten kendini alamadı. Keyfi pek yerindeydi.

Razumihin'i kolayca buldu. Poçinkov apartmanında yeni kiracıyı artık tanıyorlardı. Kapıcı hemen ona yol gösterdi. Daha merdivenin yarısından, kalabalık bir insan topluluğunun canlı konuşmalarını, gürültüsünü işitebiliyordu. Merdivene bakan kapı ardına kadar açıktı. Bağrışmalar, münakaşalar işitilmekteydi. Razumihin'in odası oldukça büyüktü. Toplantıda on beş kadar insan vardı. Raskolnikov, holde durakladı. Burada, tahta bölmenin arkasında, ev sahibinin iki hizmetçisi, ev sahibinin mutfağından getirilmiş iki büyük semaverin, şişelerin, tabakların, meze ve böreklerin etrafında pervane gibi dönüyorlardı.

Raskolnikov, Razumihin'i çağırttı. Beriki, büyük bir sevinçle koşup geldi. İlk bakışta, pek çok içtiği fark ediliyordu. Gerçi Razumihin, hemen hemen hiçbir zaman sarhoş olacak bir hale gelmezdi, ama bu sefer nedense sarhoşluğu belli oluyordu.

Raskolnikov hemen söze başladı:

— Bana bak, dedi, sana sadece bahsi kazandığını, gerçekten de hiç kimsenin, başına neler gelebileceğini bilmediğini söylemeye geldim. içeri girmeye gelince, giremeyeceğim. Çünkü öylesine halsizim ki, neredeyse şimdi yere düşeceğim… İşte bunun için, sana hem günaydın, hem Allah'a ısmarladık! Yarın da bana uğrayıver!..

— Madem ki ayakta duracak halin olmadığını kendin söylüyorsun, bari dur seni eve kadar geçireyim…

— Ya misafirlerin ne olacak? Şimdi buraya bakan şu kıvırcık saçlı zat kim?

— Şu mu? Kim olduğunu şeytan bilir… Herhalde dayımın ahbaplarından biri olacak. Kim bilir, belki de kendiliğinden gelmiştir… Dayımı misafirlerle bırakırım. Dayım çok değerli bir adam. Onunla şimdi tanışamadığına çok yazık! Aman canım sen de, topunun canı cehenneme!

Şimdi onların beni sorup arayacak halleri yok! Sonra benim de biraz hava almaya ihtiyacım var. Sen tam zamanında geldin. Daha iki dakika geçseydi mutlaka içeride dövüşecektim. Öyle palavralar savuruyorlar ki… Bir insanın nihayet ne derece palavra savurabileceğini tasavvur edemezsin!.. Hoş niçin tasavvur etmeyesin? Sanki biz, kendimiz de yalan söylemiyor muyuz? Hem varsınlar yalan söylesinler: buna karşılık ille de yalan söylemezler. Bir dakika bekle de Zosimov'u çağırayım…

Zosimov, âdeta can atarcasına Raskolnikov'a atıldı. Onda özel bir merak göze çarpmaktaydı. Çok geçmeden yüzü aydınlandı. Hastasını şöyle bir muayene etikten sonra:

— Hemen gidip yatmalısınız, kararını verdi. Gece de bir şey almanız hiç de fena olmaz… Alır mısınız?.. Ben size az önce bir toz hazırlamıştım.

Raskolnikov:

— İsterse iki olsun!.. dedi.

— Tozu hemen oracıkta aldı…

Zosimov, Razumihin'e dönerek:

— Onu eve kadar götürmekle çok iyi ediyorsun, dedi. Bakalım yarın ne olacak? Ama bugün hiç de fena değil. Eskisine göre büyük bir değişiklik var. İnsan yaşadıkça öğrenir.

Sokağa çıkar çıkmaz Razumihin, Raskolnikov'a:

— Evden çıkarken Zosimov kulağıma ne söyledi, biliyor musun? Şimdi ben sana hepsini açıkça söyleyeceğim, çünkü onlar budala insanlar. Zosimov bana, yolda giderken gevezelik ederek ağzından lâf almamı, sonra da bunları kendisine anlatmamı tembih etti. Çünkü onun kafasında senin delirdiğine ya da delirmek üzere olduğuna dair bir düşünce var. Düşün bir kere!.. Bir defa, sen ondan üç kat daha akıllısın; sonra, mademki deli

değilsin, o halde onun kafasında yer eden bu saçma sapan düşüncelere boş verirsin; daha sonra, ihtisası operatörlük olan et kafalı adam, şimdi de sinir hastalıklarına merak sardırmış… Zamiyotov'la yaptığın bugünkü konuşma, Zosimov'un sana dair olan düşüncelerini kesin olarak değiştirmeye sebep olmuş.

— Zamiyotov sana her şeyi söyledi mi?

— Evet, her şeyi söyledi, söylediğine de iyi etti. Şimdi meselenin içyüzünü tamamıyla anladım. Zamiyotov da anladı. Hım, evet, bir kelimeyle Rodya… Mesele şu ki… Ben şimdi biraz çakırkeyifim… Ama bunun önemi yok… Mesele şu ki… Hani o düşünce yok mu? Anlıyorsun ya? Gerçekten de bir zamanlar o düşüncesince onların kafasında yer etmişti… Anlıyorsun, değil mi? Ama onlardan hiçbiri bu düşünceyi açıktan açığa söylemeye cesaret edemiyordu… Çünkü bu, gayet saçma, manasız bir düşünceydi. Hele şu boyacının tevkifinden sonra bütün bu düşünceler, sonsuz olarak sönüp gitti… Ama niçin onlar böyle salaktır? Ben o zaman Zamiyotov'a biraz çatmıştım… Ama rica ederim, bu aramızda kalsın! Bildiğini katiyen çaktırma! Dikkat ettim, Zamiyotov biraz alıngan adam… Bu, Laviza'nın evinde olmuştu. Ama bugün, artık her şey anlaşıldı… Kabahat hep şu İlya Petroviç'te. O zaman karakolda bayılmandan faydalanarak senden şüpheye kalkışmıştı. Ama sonra kendisi de utandı. Ben zaten biliyordum…

Raskolnikov büyük bir ilgiyle dinliyordu. Razumihin sarhoşlukla boşboğazlık etmişti..

Raskolnikov:

— O zaman bayılmama sebep boğucu sıcaklar ve yağlıboya kokusuydu, dedi.

— Şuna bak, bir de izahat veriyor! Sebep yalnız boya kokusu değil ki… Sendeki bu hastalık bir aydan beri için için hazırlanmaktaymış… işte Zosimov burada!… Ya şu Zamiyotov çapkının şimdi ne kadar üzgün olduğunu tahmin edemezsin: "Ben o adamın tırnağı bile olamam!" diyor… "O adam" dediği de sensin!… Onda bazen iyi duygulara rastlanıyor. Ama bugün, "Kristal Palas" ta ona verdiğin ders yok mu, şaheser bir şey olmuş! Önceleri onu korkutmuşsun, adamcağız iliklerine kadar titremiş!… Yahu, onu hemen hemen yeniden o manasız saçmalara inanmaya mecbur etmiş, sonra da birdenbire dilini çıkararak, "nasıl alır mısın?" gibilerde alay etmişsin!… Mükemmel doğrusu!… Şimdi adamcağız berbat, perişan bir halde… Sen gerçekten de bir üstatsın vallahi… Onlara böylesi lâzım… Yazık ki ben orada değildim. Zomitoyov şimdi seni büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu. Porfiri de seninle tanışmak istiyor…

— Yaa… O da mı? Peki, kuzum, ama bunlar ne diye beni deli sanıyorlar?

— Yani, deli değil canım… Kardeş, galiba ben sana gerektiğinden çok açıldım. Biliyor musun, senin sadece yalnız o noktayla ilgilenmen geçenlerde onu şaşırtmıştı. O noktanın seni niçin ilgilendirdiği şimdi besbelli… Bütün olup bitenleri öğrenince, sonra da, bunların o zamanlar seni nasıl sinirlendirdiğini, hastalığınla aynı zamana rastladığını dikkate alınca… Ben şimdi biraz sarhoşum azizim. Yalnız, şeytan bilir ama Zosimov'un kendine mahsus bir düşüncesi var… Sana söylüyorum: o şimdi sinir hastalıklarıyla aklını bozdu. Ama sen ona aldırma!

Yarım dakika kadar ikisi de sustular. Sonra Raskolnikov:

— Dinle Razumihin, dedi, seninle açıkça konuşmak istiyorum: ben şimdi bir ölünün yanından geliyorum. Ölen bir memur. Bütün paramı onlara verdim. Bundan başka, şimdi beni öyle bir varlık öptü ki… Eğer birini öldürmüş olsaydım bile, yine de… Hulâsa, ben orada bir başka varlık daha

gördüm… Başında ateş renginde sorguç bulunan bir varlık… Neyse, gerektiğinden çok gevezelik ettim… Çok halsizim, tut beni… Hem şimdi merdiven de çıkacağız.

Telâşlanan Razumihin:

— Nen var? Ne oluyorsun? diye sordu.

— Biraz başım dönüyor… Ama bir şey değil… Önemli olanı şu ki, içimde üzgünlük var… Bir kadın gibi müthiş üzgünüm… Ciddî söylüyorum. Baksana, bu ne? Bak!… Bak!…

— Ne var?

— Görmüyor musun? Odamda ışık var, fark etmiyor musun? delikten sızıyor…

Son merdivenin dibinde, ev sahibinin kapısı hizasında duruyorlardı. Gerçekten de, Raskolnikov'un odasında ışık bulunduğu, aşağıdan fark ediliyordu.

Razumihin:

— Tuhaf şey!… diye söylendi. Belki de Nastasya'dır.

— Nastasya hiçbir zaman bu vakitte benim odamda bulunmaz. Hem zaten o çoktan uyumuştur. Ama… Ne olursa olsun!… Allah'a ısmarladık!…

— Ne oluyorsun? Seni geçireyim, içeri beraber gireriz.

— İçeri beraber gireceğimizi biliyorum. Ama ben burada senin elini sıkmak, seninle burada vedalaşmak istiyorum. Haydi, bakalım, ver elini! Allah'a ısmarladık!

— Rodya, sana ne oluyor kuzum?

— Hiç; haydi gidelim, sen de tanıklık edersin!..

Merdivenden çıkmaya başladılar… Razumihin'in kafasında, Zosimov'un haklı olabileceğine dair birdenbire bir şimşek çaktı. Kendi kendine: "Gevezeliğimle çocuğun sinirlerini bozdum!" diye söylendi. Kapıya yaklaşınca, birdenbire, odada bazı sesler duydular.

Razumihin :

— Kuzum burada ne oluyor? diye bağırdı.

Raskolnikov daha önce davranıp kapıyı ardına kadar açtı ve mıhlanmış gibi eşikte donakaldı.

Annesiyle kız kardeşi, orada, kanepeye oturmuş, bir buçuk saattir onu bekliyorlardı. Hareket ettiklerine, gelmek üzere olduklarına, neredeyse geleceklerine dair haberlerin daha bugün tekrarlanmasına rağmen, acaba neden herkesten az onları beklemiş, herkesten az onları aklına getirmişti? Bu bir buçuk saat içinde onlar, şu anda hâlâ karşılarında duran ve kendilerine her şeyi anlatmış bulunan Nastasya'yı devamlı bir soru yağmuruna tutmuşlardı. Hele Raskolnikov'un hasta hasta ve Nastasya'nın anlatışına göre, herhalde ateşler içinde "bugün kaçtığını" öğrendikleri zaman korkudan ödleri kopmuştu.

"Aman Yarabbi, acaba ne oldu?" diye ikisi de ağlayıp durmuşlar, bu bir buçuk saatlik bekleme zamanını, bir kabir azabı içinde geçirmişlerdi.

Raskolnikov'un kapıda görünüşü, sevinçli, heyecanlı çığlıklarla karşılandı, ikisi de ona atıldılar. Ama delikanlı, ölü gibi duruyordu. Güçlü, ani bir düşünce, bir yıldırım gibi beynine vurmuştu. Onları kucaklamak için kolları da kalkmamış, kalkamamıştı. Annesiyle kız kardeşi onu bağırlarına basıyor, öpüyor, hem ağlıyor, hem gülüyorlardı… Raskolnikov bir adım attı, sallandı ve baygın bir halde yere düştü.

Telâş, korkulu bağrışmalar, iniltiler

Eşikte durmakta olan Razumihin, odaya atıldı. Hastayı güçlü kolları arasına aldı. Delikanlı bir anda kendini kanepede buldu.

Razumihin anneyle kız kardeşe:

— Bir şey değil, diye bağırıyordu. Küçük bir baygınlık, önemsiz bir şey… Doktor daha şimdi, onun çok daha iyi olduğunu, tamamıyla sağlıklı bulunduğunu söyledi. Su verin!… Hah işte, kendine geliyor… Bak işte ayıldı bile!…

Razumihin bunları söyledikten sonra, Doneçka'yı, neredeyse kolunu çıkaracak gibi şiddetle, bileğinden kavrayarak, kardeşinin "ayıldığını" göstermek için eğilmeye zorladı. Gerek anne, gerek kız kardeş Razumihin'e bir kurtarıcı gözüyle, sevgi ve minnetle bakıyorlardı; Dunya ile baş başa bir konuşmasında, bizzat Pulheriya Aleksanrovna Raskolnikova'nın "becerikli delikanlı" adını taktığı Razumihin'in, bütün hastalığı boyunca, Rodya'larına gösterdiği ilgiyi daha bu akşam Nastasya'dan dinlemişlerdi.

Birinci Cildin Sonu

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Raskolnikov doğruldu, divanın üstüne oturdu.

Annesiyle kız kardeşini teselli etmek için Razumihin’in ağzından sağanak halinde dökülen ateşli ve rabıtasız sözleri kesmek maksadıyla hafifçe ona elini salladı. Sonra ikisini de ellerinden tutarak iki dakika kadar, konuşmadan, kâh birinin kâh ötekisinin yüzüne baktı. Annesi bu bakışlardan korktu. Bu bakışlarda, insana acı verecek kadar kuvvetli bir duygu parıltısı tutuşuyor, ama aynı zamanda hareketsiz, hatta delice bir şeyler bile seziliyordu. Pulheriya Aleksandrovna ağlamaya başladı. Avdotya Romanovna’nın yüzü sapsarı idi. Ağabeysinin avucundaki eli titriyordu.

Raskolnikov, Razumihin’i göstererek, kesik kesik:

— Onunla… evinize gidin, dedi. Yarına kadar. Yarın her şeyi… geleli çok mu oldu?

Pulheriya Aleksandrovna:

— Bu akşam geldik Rodya, dedi. Trenimiz çok rötar yaptı. Ama Rodya’cığım, ben şimdi senden dünyada ayrılmam. Şuracıkta, yanı başında gecelerim.

Delikanlı elini sinirli bir eda ile sallayarak:

— Beni üzmeyin! dedi.

Razumihin:

— Onun yanında ben kalırım, diye bağırdı. Bir dakika bile ondan ayrılmam. Evdeki misafirlerin canı cehenneme, varsın küplere binsinler. Dayım, onlara ev sahipliği eder.

Pulheriya Aleksandrovna tekrar Razumihin’in ellerine sarılarak:

— Size nasıl, teşekkür edeceğimi bilemiyorum… diye başladı ise de, Raskolnikov yine onun sözünü keserek, sinirli sinirli:

— Dayanamayacağım, dayanamayacağım, beni üzmeyiniz, diye tekrarladı. Yeter artık, gidin… Dayanamayacağım!

Korkmuş olan Dunya, annesinin kulağına:

— Gidelim anneciğim, diye fısıldadı. Hiç olmazsa bir dakika için olsun odadan çıkalım. Öldüresiye canını sıktığımız besbelli.

Pulheriya Aleksandrovna ağlamaya başladı:

— Üç yıllık bir ayrılıktan sonra nasıl olur da onu doya doya olsun seyretmeyeyim?

Raskolnikov tekrar onların sözünü keserek:

— Durun! dedi. Boyuna sözümü kesiyorsunuz, tabii düşüncelerim de karmakarışık oluyor… Lujin’i gördünüz mü?

Pulheriya Aleksandrovna:

— Hayır Rodya. Ama geldiğimizi biliyor, dedi ve biraz çekinerek ilâve etti: Piyotr Petroviç‘in seni bugün ziyaret etmek lûtfunda bulunduğunu da işittik!

— Evet… O lûtfu benden esirgemedi… Dunya, az önce ben ona kendisini merdivenlerden atacağımı söyledim, buradan da kovdum.

Pulheriya Aleksandrovna korku ile:

— Ne diyorsun Rodya! Sen sahiden de…. her halde onu demek istemedin, diye söze başladı ise de, Dunya’ya bir göz atınca durakladı.

Avdotya Romanovna, gözlerini ağabeysinin yüzüne dikmiş, sözlerini bitirmesini bekliyordu, ikisi de bu sabahki kavgayı, anladığı ve anlatabildiği kadar Nastasya’dan dinlemişler, hayret ve meraka kapılarak çok üzülmüşlerdi.

Raskolnikov güçlükle sözüne devam etti:

— Dunya, ben bu evlenmenin olmasını istemiyorum. İşte bunun için sen de, hemen yarın, ilk karşılaşmanda, Lujin’e verdiğin sözü geri alırsın, artık onun lâfım bile işitmek istemiyorum.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Aman Allah’ım! diye bağırdı.

Avdotya Romanovna, hırsla:

— Ama kardeşim, ne dediğini düşün bir defa, diye söze başladı ise de, hemen kendini tuttu. Yumuşak bir eda ile: Belki de şimdi keyfin yerinde değil, yorgunsun, diye devam etti.

— Sayıkladığımı mı zannediyorsun? Hayır, sen Lujin’e benim yüzümden varıyorsun! Ben fedakârlık kabul etmiyorum. Bunun için yarından tezi yok ona bir mektup yaz… Vazgeçtiğini bildiren bir mektup. Sabahleyin bana okursun olur biter!

Gücenen kız:

— Ben bunu yapamam, diye bağırdı. Hem ne hakla…

Korkan anne, Dunya’ya koşarak:

— Duneçka, dedi, sen de pek hırslısın! Kes artık… Yarın… görmüyor musun? İyisi mi biz buradan gidelim.

İçki başına vuran Razumihin:

— Sayıklıyor! diye bağırdı. Yoksa ne cesaretle bunu söyleyebilirdi? Yarın bütün bu budalalıkları geçer… Ama bugün gerçekten de o adamı kovdu. İş dediği gibi oldu. Tabii adam da kızdı… Burada bir nutuk çekti, bilgisini gösterdi, sonra da kuyruğunu bacakları arasına kısarak gitti.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Demek, doğru ha?

Dunya acıyan bir eda ile kardeşine:

— Yarın görüşürüz ağabey, dedi. Gidelim anneciğim… Allah’a ısmarladık Rodya!

Raskolinav, son gayretini toplayarak arkalarından:

— Anladın mı kardeşim, dedi, ben sayıklamıyorum. Bu evlenme bir alçaklıktan başka bir şey değildir. Tut ki ben alçağım, ama sen olmamalısın… Bir kişinin olması yeter… Gerçi ben alçağım ama böyle bir kardeşi, kardeşliğe kabul etmem! Ya ben, ya Lujin! Haydi, artık gidin.

Razumihin:

— Sen çıldırmışsın be! diye kükredi. Müstebit adam.

Ama Raskolnikov artık cevap vermedi, belki de cevap verecek hali yoktu. Bitkin bir halde divana uzandı, yüzünü duvardan yana döndürdü. Avdotya Romanovna merakla Razumihin’e baktı. Siyah gözleri kıvılcımlandı. Razumihin bile bu bakışların altında titredi. Pulheriya Aleksandrovna, yıldırımla vurulmuş gibi duruyordu. Âdeta ümitsiz bir tavırla Razumihin’e fısıldadı:

— Ben mümkün değil gidemem! Ben şurada bir yerde kalırım… Siz Dunya’yı götürün!

Razumihin kendinden geçerek aynı fısıltı ile:

— Bütün işleri de alt üst edersiniz! dedi. Hiç olmazsa merdiven başına çıkalım. Nastasya, bize ışık tut!

Razumihin, merdivenlerde fısıltı ile devam etti:

— Size yemin ederim ki, daha bu sabah doktoru da, beni de az kalsın dövecekti! Anlıyor musunuz, doktoru bile dövmeye kalkıştı. Doktor da onu daha fazla sinirlendirmemek için ısrar etmeyerek çekilip gitti. Ben ise, aşağıda beklemek için kaldım. Raskolnikov da bu arada giyinip kaçmış. Şimdi de onu sinirlendirmeye kalkarsanız yine kaçıp gider. Geceleyin de kendine bir şeyler yapmaya kalkar.

— Ah, siz ne söylüyorsunuz!

— Sonra, Avdotya Romanovna da, siz olmadan yalnız başına bu kiralık odalarda kalamaz! Nerede bulunduğunuzu hele bir düşünün! Şu Piyotr Petroviç alçağı sanki size daha iyi bir yer bulamaz mı idi? Ama biliyor musunuz, ben bu akşam biraz çakırkeyfim, bunun için… küfrediyorum…. kusura bakmayın.

Pulheriya Aleksandrovna ısrar etti:

— Buranın ev sahibesine gidip Dunya ile bana, bu gece sığınacak bir köşe göstermesini rica edeceğim. Onu böyle bırakamam, hayır bırakamam!

Onlar bunu konuşurken, merdivende, tam ev sahibi kadının kapısı önündeki sahanlıkta bulunuyorlardı. Nastasya, bir basamak aşağıdan onlara ışık tutuyordu. Razumihin, büyük bir coşkunluk içinde idi. Daha yarım saat önce, Raskolnikov'u evine geçirirken, kendisinin de itiraf ettiği gibi, lüzumundan fazla gevezelik etmekle beraber, pek çok şarap içmiş olmasına rağmen, tamamıyla dinç ve hemen hemen aklı başında idi. Şimdi ise halinde âdeta bir nevi hayranlık ve heyecan görülüyordu. Güya içtiği bütün şaraplar, birdenbire iki misli bir kuvvetle, yeniden başına vurmuştu. Kadınları

kandırmaya çalışarak ve büyük bir açıklıkla bahaneler ileri sürerek ikisinin de ellerinden yakalamış bir halde, onlarla duruyordu. Herhalde kendilerini daha çok inandırmak için olsa gerek, hemen her sözünde, kerpetenle sıkıyormuş gibi, acıtacak kadar ikisinin de ellerini sıkıyor ve hiç çekinmeden, gözleriyle yiyecekmiş gibi, Avdotya Romanovna'ya bakıyordu. Kadınlar bazen acının tesiriyle onun kocaman ve kemikli pençelerinden ellerini kurtarıyorlardı. Ama o bunu fark etmemekle kalmıyor, hatta onları daha büyük bir kuvvetle kendine çekiyordu. Şayet onlar şu anda, kendilerine bir hizmet olsun diye, merdivenlerden tepesi üstü kendini aşağı atmasını istese idiler, delikanlı hiç düşünmeden ve gözünü kırpmadan hemen bunu yapardı. Rodya'sının telâşına düşen Pulheriya Aleksandrovna, Razumihin'in çok tuhaf bir insan olduğunu ve elini lüzumundan fazla sıktığını hissetmekle beraber, şu anda delikanlı ona bir koruyucu olarak göründüğü için bütün bu acayiplikleri görmezlikten geliyordu. Ama aynı telâş içinde bulunmasına rağmen Avdotya Romanovna, pısırık bir kız olmadığı halde bu ağabey dostunun vahşi bir ışıkla tutuşan bakışları karşısında şaşkınlık, hatta korku duymaktan kendini alamıyordu. Dunya'yı, annesini de beraber sürükleyerek bu delikanlının yanından kaçmaktan alıkoyan biricik şey, Nastasya'nın bu acayip adama dair anlattığı hikâyelerle içinde uyanan sonsuz güvendi. İhtimal ki genç kız, şimdi artık belki de ondan kaçmalarının mümkün olmayacağını da anlıyordu. Zaten on dakika sonra Avdotya bir hayli ferahladı. Çünkü Razumihin'in, ne durumda bulunursa bulunsun, bir anda bütün düşüncelerini açığa vurmak alışkanlığı vardı. Böylece onlar ne kıratta bir adamla karşı karşıya bulunduklarını pek çabuk anladılar.

Razumihin, Pulheriya Aleksandrovna'yı kandırmaya çalışarak:

— Ev sahibinin yanında kalamazsınız, diye bağırdı. Hem bu çok saçma bir şey olur. Gerçi siz annesisiniz ama burada kalacak olursanız, Rodya'yı deli edersiniz, o zaman neler olacağını Allah bilir! Dinleyin, bakın şimdi ne

yapmak düşüncesindeyim: Nastasya şimdi Rodya'nın yanında kalır, ben de ikinizi evinize kadar götürürüm. Çünkü siz yalnız başınıza sokaklarda gidemezsiniz. Bizim Petersburg bu hususta…. Ne ise, boş verin! Sizi evinize bırakınca, hemen koşup buraya gelirim. Sizi namusumla temin ederim ki, on beş dakika sonra da, Rodya'nın durumuna, uyuyup uyumadığına dair size bir haber getiririm. Sonra, dinleyin! Sonra, sizden koşa koşa kendi evime giderim. Evde bir yığın misafir var, hepsi de sarhoş… Zosimov'u alırım. Bu, Rodya'yı tedavi eden doktordur. Şimdi o bizdedir, sarhoş da değildir. O hiçbir zaman sarhoş değildir. Onu Rodya'ya alıp götürürüm. Sonra da hemen, yine size gelirim. Böylece bir saat içinde ondan iki defa haber almış olursunuz! Hem de bir doktor ağzından… Benim gibi bir adamın ağzından değil de doğrudan doğruya bir doktor ağzından… Çocuğun durumu kötü ise, yemin ederim ki, sizi alıp buraya getiririm. Yoook, durumunda bir iyilik varsa, siz de yatıp uyursunuz! Ben ise gecemi burada, koridorda geçiririm. Rodya'nın haberi bile olmaz! Zosimov'a da, elimizin altında bulunması için, ev sahibinin yanında gecelemesini söylerim. Eeee, şimdi söyleyin bakalım, onun için siz mi daha faydalısınız, yoksa doktor mu? Hiç şüphe yok ki doktor daha faydalıdır. Şu halde şimdi eve gidin! Ama ev sahibi kadının yanında kalamazsınız! Ben kalabilirim ama siz kalamazsınız! Sizin kalmanıza razı olmaz… Çünkü… Çünkü sersemin biridir de ondan… Beni Avdotya Romanovna'dan kıskanır. Hatta açıkçası, sizden de kıskanır. Hele Avdotya Romanovna'dan muhakkak kıskanır… Tuhaf, ama çok tuhaf bir tabiatı var. Hoş, ben de budalanın biriyim… ne ise, boş verin! Gidelim! Bana inanıyor musunuz? Bana inanıyor musunuz, yoksa inanmıyor musunuz?

Avdotya Romanovna:

— Gidelim anneciğim, dedi. Vaat ettiği gibi hareket edeceği muhakkaktır. Kardeşimizi dirilten odur. Gerçekten de doktor burada gecelemeye razı olursa, bundan ötesi can sağlığı!

Razumihin coşkunluk içinde bağırdı:

— Hah işte… işte siz beni anlıyorsunuz, çünkü sız bir meleksiniz! Gidelim! Nastasya, sen hemen ışıkla yukarı, onun yanına çık! Ben on beş dakikaya kadar gelirim.

Pulheriya Aleksandrovna, tamamıyla kani olmamakla beraber, daha fazla itiraz etmedi. Razumihin ikisinin de koluna girdi ve merdivenlerden sürükleyip götürdü. Bununla beraber delikanlı, kadına endişe veriyordu: “Gerçi becerikli, iyi yürekli bir çocuk ama acaba vaadini yerine getirebilecek bir durumda mı? Çünkü o kadar sarhoş ki…” diye düşünmekten kendini alamıyordu.

Razumihin, iki kadını koşturduğunun farkında olmadan, kocaman bacakları ile yaya kaldırımını arşınlarken Pulheriya Aleksandrovna’nın aklından geçenleri sezinleyerek:

— Anlıyorum, anlıyorum, beni sarhoş zannediyorsunuz! diye kadının düşüncesini yarıda kesti. Ama boş lâf! Yani… gerçi ben körkütük sarhoşum ama mesele bu değil. Ben şaraptan sarhoş olmadım. Sizi görür görmez içki başıma vurdu. Siz bana boş verin! Aldırmayın! Ben yalan söylüyorum. Ben size lâyık bir insan değilim. Ben sizin tırnağınız bile olamam! Sizi götürür götürmez, hemen şuracıkta kanalda, başıma iki kova su dökeceğim. O zaman bir şeyciğim kalmaz! Ah, sizi ikinizi de ne kadar sevdiğimi bir bilseniz! Gülmeyiniz, hem darılmayınız! Herkese darılın ama bana darılmayınız! Ben onun dostuyum, bu hesapça sizin de dostunuz sayılırım. Ben böyle istiyorum… Zaten bu benim içime doğmuştu. Geçen yıl öyle bir an olmuştu… Ama hayır, hiç de içime doğmamıştı, çünkü siz âdeta gökten indiniz! Ben galiba bu gece hiç uyumayacağım! Şu Zosimov, az önce, onun çıldırmasından korkuyordu. İşte bunun için onu hiç sinirlendirmemek lâzım. Anne:

— Siz neler söylüyorsunuz? diye bağırdı.

Ürken Avdotya Romanovna:

— Sahiden de doktor böyle bir şey söyledi mi? diye sordu.

— Söylemesine söyledi ama öyle bir şey yok, hiç de öyle bir şey yok! Sonra Rodya'ya bir ilâç da verdi, bir toz! Gözümle gördüm. Derken siz de çıkageldiniz! Ah… yarın gelseydiniz daha iyi ederdiniz! Ama kalkıp gittiğimize iyi ettik. Bir saat sonra da Zosimov size gelip her şeyi anlatacaktır. O benim gibi sarhoş değil… Bundan sonra ben de sarhoş olmayacağım! Ama ben ne diye böyle zilzurna olacak kadar içtim? Çünkü melunlar beni münakaşaya sürüklediler. Hâlbuki ben münakaşa etmemeye yemin etmiştim. Öyle saçma sapan şeyler söylüyorlardı ki, nerede ise kendileri ile dövüşecektim! Onlara başkanlık etsin diye dayımı bıraktım. İnanır mısınız, tam bir şahsiyetsizlik istiyorlar ve bunda büyük bir zevk buluyorlar. Kendi şahsiyetlerinden uzaklaşmak, kabil olduğu kadar kendilerine benzememek! İşte onlara göre en büyük ilerleme de budur. Hiç olmazsa savurdukları palavralar kendi uydurmaları olsa, halbuki…

Pulheriya Aleksandrovna ürkek ürkek:

— Bana bakın diye sözünü kesti. Ama bu onu büsbütün coşturmaktan başka bir şeye yaramadı.

Razumihin sesini daha çok yükselterek bağırdı:

— Siz ne zannediyorsunuz? Onlar palavra savurduğu için mi ben kızıyorum zannediyorsunuz? Saçma! Ben yalan dinlemesini severim. Yalan insanların bütün öteki varlıklara karşı üstünlüğünü sağlar. Yalanla gerçeğe ulaşılır. Ben yalan söylediğim için insanım. Hiç olmazsa önceden on dört defa hatta belki de yüz on dört defa yalan söylenmeden hiçbir gerçeğe ulaşılmamıştır. Ve bu, kendine göre bir şereftir. Hâlbuki biz kendi aklımızla yalan söylemesini bile beceremiyoruz. Bana kendin uydurduğun bir yalan söyle, seni alnından öpeyim! Kendi uydurman olan bir yalan söylemek,

başka bir ağızdan işitilip tekrarlanmış bir gerçeği söylemekten hemen hemen daha iyidir. Birinci ihtimalde sen bir insansın, ikincisinde ise bir papağandan hiçbir farkın yoktur. Sanki biz neyiz şimdi? Biz şimdi istisnasız olarak hepimiz, bilgide, ilerlemede, düşüncede, icatta, ülküde, istekte, liberalizmde, akılda, tecrübede, her şeyde, her şeyde, her şeyde, her şeyde henüz daha gimnasyumun ihzari sınıfındayız! Elâlemin aklı ile yetinmek hoşlarına gidiyor! Fena alışmışlar!

Razumihin, her iki kadının da elini sarsarak ve sıkarak:

— Öyle değil mi? Öyle değil mi diyorum size? Öyle değil mi? diye bağırdı.

Zavallı Pulheriya Aleksandrovna:

— Oh aman Yarabbi, ben bilmiyorum, dedi.

Avdotya Romanovna, ciddî bir eda ile:

— Sizinle her sahada mutabık olmamakla beraber, evet… evet doğrudur diye onu tasdik etti ve can acısı ile haykırdı. Çünkü Razumihin bu defa genç kızın elini acıtacak kadar sıkmıştı.

Razumihin kendinden geçmiş bir halde:

— Evet mi? Evet mi diyorsunuz? diye bağırdı. Mademki böyle söylüyorsunuz şu halde… şu halde siz iyiliğin, temizliğin, akıl ve… mükemmelliğin kaynağısınız! Verin bana elinizi, verin! Siz de elinizi verin, hemen şuracıkta diz çökerek ellerinizi öpmek istiyorum.

Delikanlı bunları söyledikten sonra, talihlerine bu defa tenha olan caddenin kaldırımlarına diz çöktü.

Bu halden fevkalâde telâşlanan Pulheriya Aleksandrovna :

— Rica ederim, bırakın bunları, diye bağırdı. Ne yapıyorsunuz?

Telâş etmekle beraber gülmekten de kendini alamayan Dunya:

— Kalkınız, kalkınız! diyordu.

— Elinizi vermeden dünyada kalkmam! Hah şöyle… oldu işte, kalktım bile…. şimdi gidelim artık! Ben talihsiz bir sersemim, size lâyık olmayan bir sarhoşum, sizden utanıyorum… Sizi sevmeye lâyık değilim, ama önünüzde saygı ile eğilmek, semerli bir eşek değilse her insanın borcudur! Ben önünüzde saygı ile eğildim. İşte oteliniz! Rodya'nın az önce sizin Piyotr Petroviç'i kovması, ortada başka bir şey olmasa bile yalnız bu sebepten ötürü yerinde bir hareketti. Ne cesaretle sizi böyle bir yere yerleştirdi? Bu rezalettir! Burada ne biçim insanlar yaşar bilir misiniz? Halbuki siz onun nişanlısısınız! Siz nişanlı değil misiniz? Bunu gördükten sonra artık nişanlınızın bir alçak olduğunu söyleyeceğim!

Pulheriya Aleksandrovna:

— Bana bakın Bay Razumihin, ileri gidiyorsunuz, diyecek oldu. Razumihin onun sözünü keserek:

— Evet, evet hakkınız var, dedi, ben ileri gittim, ayıp ettim. Ama böyle söylediğim için bana gücenemezsiniz! Çünkü ben samimî söylüyorum, yoksa şeyden… ötürü değil, hımmm! Çünkü böyle bir hareket, pek alçakça bir şey olurdu. Bir kelime ile ben bunu, sizi şey ettiğim için değil… Hımmm! Ne ise, öyle olsun, lüzumu yok, neden olduğunu söylemeyeceğim, cesaret edemiyorum. Az önce, daha içeri girer girmez bu adamın bizim dünyamızdan olmadığını hepimiz anlamıştık. Ama zannetmeyiniz ki saçlarını berberde maşalattığı için, bize bilgiçlik taslamaya kalkıştığı için biz ondan hoşlanmadık… Hayır, bir muhtekir, bir casus olduğu için biz onu beğenmedik… Bir çıfıt, bir soytarı olduğu için hoşumuza gitmedi; bu besbelli bir şey. Siz onu akıllı bir şey mi zannediyorsunuz? Hayır, o aptalın biridir. Hem o sizin denginiz mi? Oooh, Allah göstermesin.

Tam otelin merdivenlerinden çıkarken, birdenbire duraklayarak:

— Biliyor musunuz bayanlar, diye devam etti, gerçi benim evdekilerin hepsi de sarhoştur, ama buna karşılık hepsi de namuslu insanlardır. Sonra, gerçi biz yalan da söylüyoruz, çünkü ben de yalan söylüyorum, ama yalan söyleye söyleye eninde sonunda gerçeğe ulaşacağız! Çünkü biz dürüst bir yol tutturduk…. Halbuki Piyotr Petroviç'in tuttuğu yol dürüst değildir. Gerçi ben şimdi onları en ağır küfürlerle kalayladım ama yine de onları sayarım. Hatta şu Zamiyotov'a bile saygım olmadığı halde, onu da severim. Çünkü o toy bir delikanlıdır. Evet, evet, hatta şu hayvan Zamiyotov'u bile… Çünkü namuslu ve işinin ehli bir adamdır. Eee, yeter artık, her şeyi söyledik ve affedildik: Affedildik, değil mi? Öyle değil mi? Eeee, Haydi gidelim. Ben bu koridoru bilirim, gelmişliğim vardır. İşte şu 3 numaralı odada bir rezalet çıkmıştı. Siz burada hangi odadasınız? Kaç numarada? 8 numarada mı? Pekâlâ… Geceleyin kapınızı kilitleyiniz, kimseyi içeri sokmayınız! On beş dakika sonra yeni haberlerle dönmüş olacağım. Yarım saat sonra ise, Zosimov'la beraber geleceğim, görürsünüz! Allah'a ısmarladık, ben gidiyorum!

Pulheriya Aleksandrovna, ürkek ve telâşlı bir hareketle kızına dönerek:

— Aman Yarabbi Duneçka, dedi, bu ne olacak?

Duneçka, şapkasını ve şalını çıkararak:

— Sükûnet bulunuz anneciğim, diye cevap verdi. Bu adamı bize düpedüz Allah gönderdi. Gerçi doğru bir içki âleminden geliyor ama sizi temin ederim ki, ona güvenebiliriz. Hele kardeşime yaptığı bütün o şeylerden sonra…

— Ah Duneçka, gelip gelmeyeceğini Allah bilir! Ne cesaretle Rodya'yı bırakabildim? Onu bu halde bulacağımı hiç, ama hiç ummuyordum! Ne kadar da sert davrandı, âdeta gelişimize sevinmemiş bir hali vardı.

Kadının gözlerinde yaşlar parladı.

— Hayır anneciğim, bu böyle değil! Boyuna ağladığınız için görmek fırsatını bulamadınız! Geçirdiği büyük hastalık onu iyice sarsmış, işte bütün bu hallere sebep de budur.

Annesi, ürkek bakışlarla kızının gözlerinin içine bakarak, kafasının içindeki bütün düşünceleri okumaya çalıştı. Dunya'nın, kardeşini müdafaa etmesinden onu affettiği neticesini çıkardı ve bundan yarı yarıya teselli bularak:

— Ah şu hastalık! Bunda bir şeyler olacak, olacak bir şeyler! Hem seninle ne biçim konuştu Dunya! diye söylendi ve kızının düşüncelerini okumakta devam ederek ilâve etti: Ama ben yarın fikrini değiştireceğine eminim.

Avdotya Romanovna, annesinin sözünü keserek:

— Ben ise onun yarın da aynı şeyleri söyleyeceğine eminim, dedi.

Hiç şüphe yok ki bu, işin nazik bir safhası idi. Çünkü burada Pulheriya Aleksandrovna'nın şimdi konuşmaktan pek çok çekindiği bir nokta vardı. Dunya annesine yaklaşıp öptü. Annesi, bir kelime söylemeden kızını sımsıkı kucakladı. Sonra oturup üzüntülü bir merakla Razumihin'in dönüşünü beklemeye ve gözleri ile kızını takip etmeye başladı. Dunya da Razumihin'i bekliyordu. Ellerini göğsüne kavuşturmuş, kafasından bir şeyler geçirerek odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Böyle düşünceye dalmış bir halde, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmak, Avdotya Romanovna'nın âdeti idi. Annesi onun böyle zamanlardaki bu dalgın halini her zaman âdeta bozmaktan çekinirdi.

Razumihin, hiç şüphe yok ki, sarhoşluğu sırasında birdenbire Avdotya Romanovna'ya karşı alevlenen ihtirasıyla gülünçtü. Ama hele şimdi, kollarını göğsü üstüne kavuşturmuş olarak, düşünceli ve mahzun bir halde

odada dolaşan Avdotya Romanovna’yı gördükten sonra, belki de birçokları delikanlıyı, bu sarhoş hali hesaba katılmasa bile mazur görürlerdi.

Avdotya Romanovna, gerçekten de çok güzeldi. Uzun boylu, çok düzgün vücutlu, gürbüz bir kızdı. Her hareketinde kendine güvenir bir hali vardı. Ama onun bu hali, hareketlerindeki yumuşaklık ve zarafeti zerre kadar bozmuyordu. Yüzce ağabeysine benziyordu. Ama onda güzellik son mertebesini bulmuştu. Koyu kumral saçları, ağabeysininkinden biraz daha açıktı. Siyaha yakın gözlerinde pırıltı, gurur, zaman zaman da sonsuz bir iyilik seziliyordu. Benzi solgundu, ama bu hastalıklı bir solgunluk değildi. Yüzünden körpelik ve sağlık fışkırıyordu. Ağzı biraz küçüktü; kırmızı ve canlı alt dudağı, çenesi ile beraber hafifçe ileri doğru çıkıktı. Bu çok güzel yüzde biricik uygunsuzluk da bu idi. Ama bu da, bu yüze, dikkati çeken bir hususiyet, âdeta bir kibir ve azamet vermekte idi. Yüzünün ifadesi, her zaman, neşeli olmaktan çok ciddî ve düşünceli idi. Buna karşılık gülümseme bu yüze ne kadar da yaraşıyordu; neşeli, genç, kaygısız bir gülüş bu yüze ne kadar da uygun düşüyordu! Ateşli, samimî, açık yürekli, biraz safça, dürüst, bir bahadır kadar kuvvetli, ömründe böyle bir şey görmemiş olan sarhoş Razumihin’in daha ilk görüşte aklını kaybetmesi, pek tabii idi. Üstelik de, tesadüf ona, sanki mahsus gibi, Dunya’yı, ağabeysi ile buluşmanın yarattığı o pek güzel sevgi ve sevinç anında karşısına çıkarmıştı. Daha sonra, ağabeysinin kaba ve sert emirleri karşısında, kızın alt dudağının, öfke ile nasıl titrediğini görmüş ve artık dayanamamıştı.

Razumihin az önce merdivenlerde bir sarhoş gevezeliği ile Raskolnikov’un acayip ev sahibesi Praskovya Pavlovna’nın, değil yalnız Avdotya Romanovna’yı ama belki de bizzat Pulheriya Aleksandrovna’yı da kıskanacağını söylerken, doğru söylemişti. Pulheriya Aleksandrovna kırk üç yaşında olmasına rağmen, yüzü hâlâ eski güzelliğinin izlerini muhafaza ediyordu. Sonra, düşünce duruluğunu, duygu yeniliğini, yüreğinin temiz ateşini koruyabilmiş, hemen hemen bütün kadınlarda olduğu gibi, yaşından

çok daha genç görünüyordu. Söz arasında şunu da söyleyelim ki, bütün bu saydıklarımızı koruyabilmek, ihtiyarlıkta bile güzelliğini kaybetmemenin biricik çaresidir. Saçları artık ağarmaya ve seyrelmeye başlamış, gözlerinin etrafında, birbirinden uzaklaşan çizgicikler halinde kırışıklar, çoktandır belirmişti. Yanakları üzüntü ve acıdan çökmüş ve çukurlaşmıştı; ama yine de bu yüz fevkalâde güzeldi. Alt dudağının ileri doğru uzanışı bir yana bırakılırsa, bu yüz, Avdotya Romanovna'nın yirmi yıl sonraki bir portresi idi. Pulheriya Aleksandrovna duygulu bir kadındı. Ama bu duygululuk aşırı bir derecede değildi. Bir hadde kadar sıkılgan ve uysaldı. Hatta kendi kanaatlerine uymasa bile birçok sahalarda uysallık gösterebilir, birçok şeylere boyun eğebilirdi. Ama onda, her zaman öyle bir namus hududu, öyle birtakım prensipler ve aşırı inançlar vardı ki, hiçbir şey onu, bunların ötesine geçmeye zorlayamazdı.

Razumihin'in gidişinden tam yirmi dakika sonra, kapıya hafifçe, ama arka arkaya iki defa vuruldu. Razumihin geri dönmüştü.

Kapıyı açtıkları zaman, hızlı hızlı:

— Hayır girmeyeceğim, dedi, vaktim yok. Raskolnikov, derin, rahat, mükemmel bir uykuya dalmış bulunuyor. Allah vere de on saat böyle uyusa! Nastasya da yanında oturuyor. Ben dönünceye kadar ayrılmamasını tembih ettim. Şimdi gidip Zosimov'u getireceğim, o size durumu anlatır. Bundan sonra siz de yatarsınız; görüyorum ki yorgunluktan bitkin bir haldesiniz!

Razumihin bunları söyler söylemez kendini koridora attı.

Pek sevinen Pulheriya Aleksandrovna:

— Ne becerikli ve… ne sadık bir delikanlı, diye söylendi.

Odanın içinde yeniden bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlayan Avdotya Romanovna, biraz heyecanla:

— Çok iyi bir insana benziyor, dedi.

Aşağı yukarı bir saat sonra koridorda ayak sesleri duyuldu ve yeniden kapıya vuruldu. Kadınların ikisi de Razumihin'in vaadine tamamıyla inanmış olarak onu bekliyorlardı. Delikanlı gerçekten de Zosimov'u getirmeye muvaffak olmuştu. Zosimov, hemen ziyafet sofrasını bırakarak Raskolnikov'u gidip görmeye razı olmuştu. Ama, sarhoş Razumihin'e güvenmediği için, kadınların yanına istemeyerek ve inanmayarak gelmişti. Lâkin çok geçmeden yatışmış, hatta gururu bile okşanmıştı: Gerçekten de kendisini bir kâhini bekler gibi beklediklerini anladı. Kadınların yanında tam on dakika oturdu ve Pulheriya Aleksandrovna'yı tamamıyla inandırmaya ve yatıştırmaya muvaffak oldu. Büyük bir ilgi ile ama itidal ile âdeta zoraki bir ciddiyetle, mühim bir konsültasyona çağırılmış, tam manasıyla yirmi yedi yaşındaki bir doktor edası ile konuştu. Bu konuşma sırasında, mevzu dışında bir kelime söylemediği gibi, iki kadından hiçbirisi ile daha şahsi veya daha hususi münasebetlere girişmek isteğini de göstermedi. Daha odaya girer girmez Avdotya Romanovna'nın göz kamaştırıcı güzelliğini fark eden delikanlı, ona hiç dikkat etmemeye çalışmış ve bütün ziyareti devamınca yalnız Pulheriya Aleksandrovna'ya hitap etmişti. Bütün bunlar ona büyük bir iç ferahlığı veriyordu. Hastaya gelince, şu anda tamamıyla sevinç verici bir durumda bulduğunu söyledi. Zosimov'un müşahedelerine göre, hastalığın, delikanlının son aylarda katlandığı maddî sıkıntılardan başka, ruhî bazı sebepleri de vardı. "Yani bu, maddî, manevi birçok karışık tesirlerin, bazı düşüncelerin doğurduğu korku, heyecan ve üzüntülerin… ve daha bazı şeylerin mahsulüdür."

Zosimov, Avdotya Romanovna'nın kendisini büyük bir dikkatle dinlemeye başladığını fark edince, bu konu üzerinde biraz daha etraflıca izahat vermeye başladı. Çocuğun "Delirmesi ihtimaline dair bazı şüpheleri" olup olmadığı hakkında Pulheriya Aleksandrovna'nın, endişeli ve ürkek bir eda ile sorduğu suale karşı, Zosimov, sakin ve samimî bir gülümseme ile

sözlerinin aşırı derecede büyütüldüğü cevabını verdi. Gerçi hastada monomani'yi — kendisinin, yani Zosimov'un, hususi bir ilgi ile şimdi incelemekte olduğu doktorluğun bu yeni bilgi kolunu — andırır sabit bir fikir göze çarpmıyor değildi, ama hastanın, hemen hemen bugüne kadar sayıklar bir halde bulunduğunu da hatırlamak gerekti. Sonra… hiç şüphe yok, annesi ile kız kardeşinin gelişi, onun kendisini toparlamasına, kuvvetlenmesine yardım edecek ve üzerinde şifalı bir tesir yapacaktır.

Zosimov manalı bir eda ile:

— Ancak, yeni, fevkalâde birtakım heyecanlardan kaçınmak kabil olursa… diye ilâve etti.

Sonra, kalktı, ciddî ve samimî bir eda ile onları selâmladı. Takdislerle, samimî teşekkürlerle, dualarla, hatta kendisi tarafından herhangi bir istek olmadan sıkması için uzanan Avdotya Romanovna'nın küçücük eliyle uğurlanarak, bu ziyaretinden, bilhassa kendinden pek memnun bir halde dışarı çıktı.

Zosimov'la beraber çıkarken Razumihin:

— Yarın konuşuruz, siz şimdi mutlaka yatmalısınız, diye perçinledi. Yarın kabil olduğu kadar erkence raporumu veririm.

İkisi de sokağa çıktıkları zaman Zosimov, nerede ise dudaklarını yalayarak:

— Şu Avdotya Romanovna da ne enfes bir kızmış, diye söylendi.

Razumihin:

— Enfes mi? Enfes dedin ha! diye uludu ve birdenbire Zosimov'un gırtlağına sarıldı. Sakın böyle bir şey yapayım demeyesin… Anlıyor musun? Anlıyor musun? — Doktoru duvara dayayarak ve yakasından tutup sarsarak bağırmakta devam etti — anlıyor musun?

Zosimov kendini müdafaa ederek:

— Sarhoş şeytan, bırak beni, diye bağırdı.

Sonra, Razumihin kendisini bırakınca uzun uzun yüzüne baktı ve birdenbire katıla katıla gülmeye başladı.

Razumihin onun karşısında, kolları sarkık, kapkara ve ciddî birtakım düşüncelere dalmış olduğu halde ayakta duruyordu. Üzgün bir tavırla:

— Hiç şüphe yok ki, eşeğin biriyim, diye söylendi. Ama gelgelelim… Sen de öylesin!

— Amma yaptın ha! Hayır dostum, ben hiç de öyle değilim! Çünkü ben senin gibi budalaca hülyalara kapılmıyorum.

Sonra, ikisi de konuşmadan yürüdüler. Ancak, Raskolnikov'un evine yaklaştıkları zaman, derin birtakım düşüncelere dalmış olan Razumihin bu sessizliği bozarak Zosimov'a:

— Bana bak, dedi, sen iyi bir çocuksun ama birçok kötü huylarından başka bir de zamparalığın var. Ben bunu biliyorum. Hem de pis zamparasın! Sen sinirli, zayıf yürekli, şımarık bir adamsın! İyice şişmanladın, kendini hiçbir şeyden mahrum edemezsin! İşte ben bu gibi şeylere pis diyorum. Çünkü bunlar insanı düpedüz pisliğe kadar sürükler. Kendini o kadar kibar alıştırdın ki, ne yalan söyleyeyim, en az aklımın erdiği nokta, bütün bunlara rağmen nasıl olup da iyi, hatta fedakâr bir hekim olabildiğindir. Doktorumuz kuştüyü yatakta yatar, öte yandan da, hastalan için geceleri yatağından kalkar. Üç yıl sonra artık hastalarırı için kalkmaya katlanmayacaksın! Neyse, Allah belânı versin, söylemek istediğim bu değil; maksadım şudur: Sen bu gece ev sahibinin dairesinde yatarsın — kadını güç belâ buna razı ettim — ben de mutfakta gecelerim. İşte size kısa yoldan bir tanışma fırsatı! Ama iş senin düşündüğün gibi değil! Dostum, burada senin düşündüğünün gölgesi bile yok…

— Zaten benim hiç de düşündüğüm yok.

— Dostum, burada, bir yandan utangaçlık, konuşmazlık, sıkılganlık, şiddetli bir fazilet vardır; bütün bunlarla beraber de, iç çekmeler, ahlar, ohlar, mum gibi erimeler gırla gider. Dünyadaki bütün şeytanlar adına sana yalvarırım, kurtar beni şundan. Çok lâtif bir mahlûktur. Bu iyiliğini ömrümce unutmam!

Zosimov deminkinden daha şiddetli bir kahkaha attı:

— Sana amma da tesir etmiş ha! Hem ben onu ne yapacağım kuzum?

— Seni temin ederim ki, fazla zahmet etmeyeceksin! Sadece aklına esen saçmaları ona anlatman, yanına oturup onunla konuşman yeter! Üstelik de sen doktorsun. Herhangi bir şeyini tedavi ile işe başla! Yemin ederim ki pişman olmayacaksın! Kadının bir org'u var. Sonra bilirsin ki, ben de biraz şarkı söylerim. Ona şöyle hakikî bir Rus şarkısı okumuştum: "Yakıcı gözyaşları dökmüştüm" diye… O böyle şarkılar sever. Ne ise, aramızdaki münasebet şarkı ile başlamıştı. Halbuki sen piyanoda bir virtüöz, bir üstatsın, hakikî bir Rubinsteinsın…. Seni temin ederim ki pişman olmazsın!

— Yoksa ona bir vaatte falan mı bulundun? Sakın senet falan vermiş olmayasın? Belki de evlenme vaadinde bulundun….

— Hayır, hayır, katiyen böyle bir şey olmadı. Sonra o hiç de böyle bir kadın değil. Meselâ Çebarov ona…

— Şu halde vazgeç şu kadından!

— Böyle durup dururken olmaz ki…

— Neden olmazmış?

— Hiiç, işte, sadece olmaz da onun için! Dostum, bu işin çekici bir başlangıcı var.

— Şu halde sen ne diye kadının aklını çeldin?

— Ben hiç de onun aklını çelmedim. Belki de aptallığım yüzünden o benim aklımı çeldi. Kadına gelince, yanında içini çeken biri bulunsun da bu ister sen ol, ister ben olayım, onun için zerre kadar ehemmiyeti yoktur. Burada, dostum… bilmem ki sana nasıl anlatayım… Evet burada… Ne bileyim işte, meselâ sen matematiği çok iyi biliyorsun, hâlâ da meşgul olduğunu biliyorum… İşte ona integral aritmetikten bir şeyler anlat… Vallahi şaka etmiyorum, ciddî söylüyorum. Onun için bunun zerre kadar ehemmiyeti yoktur. O senin yüzüne bakıp içini çekecek ve bu böylece bir yıl sürüp gider. Meselâ bu cümleden olarak ben ona iki gün üst üste Prusya Ayan Meclisinden bahsedip durmuştum (çünkü onunla hangi konular üzerinde konuşabilirdim?), kadıncağız sadece içini çekip durdu. Yalnız ona aşktan bahsetme, çünkü çok sıkılgandır. Yalnız, ondan vazgeçemeyecekmişsin gibi bir eda takın, kâfidir. Konfor adamakıllı yerinde; tamamıyla evinde imişsin gibi hareket edebilirsin: Oku, yat, otur, yaz… Hatta öpebilirsin de, ama ihtiyatlı olmak şartıyla…

— Kuzum bu kadın benim neme gerek?

— Ooof, sana bir türlü anlatamıyorum ki! Biliyor musun ne: Siz âdeta birbiriniz için biçilmiş birer kaftansınız! Ben bundan önce de seni aklımdan geçirmiştim. Nasıl olsa böyle bir şey yapacaksın! Şu halde, ha şimdi olmuş, ha sonra, senin için hepsi bir değil mi? Eeeh kardeş, burada kuştüyü yatak prensibi var. Hatta yalnız kuştüyü yatak da değil! Buraya seni alın yazın çekiyor. Burası senin için dünyanın sonudur. Burada demir atacağın sakin bir liman bulacaksın! Dünyanın göbeği, kâinatın kaidesi buradadır. Gözleme kokuları ortalığa yayılacak, kaymaklı börekler pişecek, akşam semaverleri kaynayacak, sıcacık kürkler, tandırlar emrine amade olacak… Adeta ölmüşken yaşayacaksın, yani bir taşla iki kuş vuracaksın! Ooof kardeş, amma da gevezelik ettim haa! Yatma zamanı geldi. Bana bak: Ben bazen geceleri uyanırım. Kalkarsam, gider onu yoklarım. Sakın bunlara kulak asma! Bunların hepsi de boş lâftan ibaret! Ortada telâş edecek bir şey

yok, istersen sen de çıkıp bir yokla! Şayet onda sayıklama yahut ateş veya buna benzer bir şeyler görürsen hemen beni uyandır! Hoş, olması ihtimali yok ya!

II

Razumihin ertesi gün, saat 7'yi geçe ciddî ve düşünceli bir halde uyandı. Bu sabah birdenbire kendini, birçok yeni ve önceden tahmin edemediği şüphe ve kararsızlıkların istilâsına uğramış buldu. Bir gün gelip de bu halde uyanacağını asla tasavvur bile etmemişti. Dün olup bitenleri en küçük teferruatına kadar hatırlıyor, kendisine fevkalâde bir şeyler olduğunu, şimdiye kadar asla tanımadığı, bundan öncekilere hiç benzemeyen bir duygunun tesiri altında kaldığını anlıyordu. Delikanlı, aynı zamanda kafasında kuruntu ettiği hayalin hiçbir suretle gerçekleşecek bir şey olmadığını da apaçık kavrıyordu. O derece gerçekleşemez bir şey ki, delikanlı böyle bir şeyi kuruntu ettiğinden utanç bile duymaya başladı. Hemen kendini "Dünkü melun günden" miras kalan daha hayatî başka birtakım kaygı ve düşüncelere kaptırdı.

Düne ait en korkunç hatırası "Alçak ve iğrenç" bir insan durumuna düşmüş olması idi. Ama bu sadece sarhoş oluşundan ileri gelmemişti. Aynı zamanda, kızın durumundan faydalanarak, birdenbire içinde kabaran budalaca bir kıskançlıkla kızın yüzüne karşı nişanlısına ulu orta küfür etmesinden de ileri geliyordu. Halbuki nişanlısı ile kız arasındaki münasebetin ve karşılıklı mecburiyetlerin derecesini bilmek şöyle dursun, hatta adamı bile iyice tanımıyordu. Sonra, bu adam hakkında böyle acele ve düşüncesiz hükümler vermeye ne hakkı vardı? Hem onu, fikrini söylemeye kim çağırmıştı? Dahası da var: Avdotya Romanovna gibi bir varlık, kendisine lâyık olmayan bir adama parası için kendini verir mi idi? Demek ki herifin de bazı meziyetleri olmak lâzımdı. Peki, ya şu otel meselesi? Ama

otelin bu çeşit bir şey olduğunu gerçekten de nereden bilebilirdi? Zaten adamcağız onlara bir başka ev de hazırlamakta idi…. Tüüüh, bütün bu yaptığı şeyler ne kadar da adice idi. Sarhoş oluşu da ne mühim bir mazeretti sanki? Onu daha çok alçaltan budalaca bir bahane! Hakikat şarapta idi; ve bu hakikat olanca çıplaklığı ile meydana çıkmıştı. "Yani, kıskanç ve kaba ruhunun bütün iğrençlikleri ortaya çıkmıştı!" Hem ona, Razumihin'e, bu çeşit kuruntular, şu kadarcık olsun yaraşır mı idi? Böyle bir kıza kıyaslanınca o kim oluyordu? Kavgacı bir sarhoştan, dünkü palavracıdan başka bir şey olabilir mi idi? "Böyle gülünç ve küstahça bir kıyaslama yapmak kabil midir?" Razumihin, bu düşünce ile kıpkırmızı kesildi ve birdenbire, âdeta mahsus gibi tam da bu sırada, dün gece merdivenlerde onlara ev sahibi kadının kendisini Avdotya Romanovna'dan kıskanacağını nasıl söylediğini çok açık olarak hatırladı… Artık bu kadarı da dayanılır şey değildi. Razumihin olanca kuvvetiyle mutfaktaki ocağa bir yumruk indirdi. Bu vuruştan eli incindi, bir tuğla kırıldı.

Delikanlı bir dakika sonra derin bir aşağılık duygusu ile kendi kendine mırıldandı: "Şüphesiz, evet şüphesiz, bütün bu rezaletleri ne şimdi, ne de hiçbir zaman unutturmaya veya tamir etmeye imkân yok. Demek oluyor ki, bu mesele üzerinde düşünmeye de lüzum yok… Onun için oraya sessizce gitmekten ve… Vazifelerimi de… Yine sessizce yapmaktan başka yapılacak bir şey de yok. Sonra, özür de dilememeliyim, hiçbir şey de konuşmamalıyım. Ve… Tabii artık her şey de mahvoldu!"

Bununla beraber, giyinirken elbiselerini her zamankinden daha dikkatli gözden geçirdi. Başka elbisesi yoktu. Ama olsaydı da belki yine giymeyecekti, "Hani mahsus giymeyecekti." Ama herhalde pis ve murdar bir serseri olarak kalamazdı: Başkalarının duygularına hakaret etmeye hakkı yoktu; hususiyle bu başkalarının ona ihtiyaçları vardı, kendileri onu arayıp çağırıyorlardı. Elbisesini dikkatle fırçaladı. Çamaşırları her zaman akça pakça idi; bu hususta bilhassa temizdi.

Bu sabah hususi bir itina ile yıkandı. Nastasya'da sabun varmış, saçlarını, boynunu, bilhassa ellerini yıkadı. İş, tıraş olup olmamak meselesine geldiği zaman (Praskovya Pavlovna'nın, rahmetli kocası Zarnitsin'den kalma çok iyi usturaları vardı) delikanlı bu meselede — hem de oldukça sert bir şekilde — menfi bir karar verdi: "Varsın böyle kalsın! Yoksa, benim… şey için tıraş olduğumu düşünebilirler… Hem mutlaka böyle düşünürler! Hayır, dünyada traş olmam!"

"Ve… Ve hepsinden önemlisi, o öyle kaba, öyle pis bir adamdır, münasebetsiz halleri vardır. Hem… tutalım ki, hiç olmazsa biraz da namuslu bir insan olduğunu bilmiş olsun! Ama namuslu bir insanım diye burada böbürlenecek ne var sanki? Herkes namuslu bir insan olmak zorundadır. Hatta temizce bir insan… Hem… böyle olmakla beraber (o bunu hatırlıyor) onun da ufak tefek yolsuz hareketleri olmuştur. Gerçi bunlar öyle namussuzca işler falan değil ama ne de olsa işte! Halbuki o neler düşünüyordu! Hımmm… Ve işte bütün bunları Avdotya Romanovna ile yan yana koymalı! Evet, canına yandığımın! Aman efendim varsın olsun! İnadına böyle kirli, pis, münasebetsiz bir insan olarak kalacağım, bana vız gelir! Hatta bundan da beter olacağım!"

Praskovya Pavlovna'nın salonunda gecesini geçiren Zosimov, onu bu tarzda kendi kendine konuşurken buldu.

Zosimov evine gidiyordu. Giderayak da hastayı şöylece bir yoklamak istemişti. Razumihin hastanın bir tarla faresi gibi derin derin uyuduğunu haber verdi. Doktor, kendiliğinden uyanıncaya kadar ona dokunulmamasını tembih etti. Saat on bire doğru da uğramayı vaat etti:

— Yeter ki evde bulunsun, diye ilâve etti. Tüh, Allah cezasını versin! Bir doktor, hastasına hâkim olmazsa, onu nasıl tedavi eder? Ne dersin, bu mu onlara gidecek, yoksa onlar mı buraya gelecek?

Sorunun hedefini anlayan Razumihin:

— Öyle zannediyorum ki onlar gelecek, cevabını verdi. Tabii aile işlerini konuşacaklar… Ben kalkıp gideceğim. Sana gelince, doktor olman sıfatıyla, pek tabii olarak benden çok hakkın var.

— Ben papaz değilim ki… Uğrayıp gideceğim, onlarsız da işim başımdan aşkın!

Razumihin, kaşlarını çatarak arkadaşının sözünü kesti:

— Beni üzen bir nokta var. Dün gece Raskolnikov'la yolda giderken, sarhoşlukla ağzımdan saçma sapan bazı şeyler kaçırdım. Bu arada senin, onun çıldırması ihtimalinden korktuğunu da söyleyiverdim.

— Sen dün gece aynı şeyi kadınlara da ağzından kaçırmışsın!

— Budalalık ettiğimi biliyorum, istersen döv beni! Ama bana bak, sahiden bu hususta katı bir fikrin var mıydı?

— Boş lâf efendim; ne katî fikrim olacak! Beni ona götürdüğün zaman bir monomani vakası karşısında olduğumuzu bizzat sen kendin bana söylemiştin! Halbuki biz ise dün işi büsbütün kızıştırdık; yani, daha doğrusu sen… Şu boyacı hikâyeleri ile. Belki de bu yüzden aklını kaçıran bir adamın yanında konuşulacak ne güzel bir mevzu doğrusu! O zaman polis merkezinde olup bitenleri noktası noktasına bilseydim, orada bir hergelenin şu mahut şüphe ile onu incittiğini haber alsaydım, dünkü konuşmalara müsaade etmezdim. Zaten şu monomanlar bir damla sudan bir umman yaratırlar… Kafalarındaki kuruntuları bir gerçek sanırlar. Hatırladığıma göre, benim için meselenin yarısı, dün Zamyotov'un anlattığı şeylerle aydınlanmış bulunuyor. Yaaa, böyle işte! Ben bir vaka biliyorum: Karasevdaya tutulmuş kırk yaşlarında bir adam, sekiz yaşında bir çocuğun sofra başındaki şakalarına dayanamayarak çocuğu boğazlamış. Burada, karşımızda, üstü başı perişan bir delikanlı, küstah bir polis ve başlangıç halinde bir hastalık, bir de böyle bir şüphe var… Hem de kimden? Sinirleri

çok bozuk, karasevdaya tutulmuş bir hastadan… Hem de, delice şöhret hırsı besleyen biri karşısında… Belki de küstahlığın bütün hareket noktası buradadır. Evet, Allah cezasını versin! İyi hatırıma geldi, şu Zamiyotov, gerçekten de sevimli bir çocuk, ama hımmm… Dün gece lüzumsuz yere bunların hepsini oturup anlattı… Çok geveze bir şey doğrusu!

— Kime anlattı canım? Seninle bana değil mi?

— Porfiri'ye de anlattı.

— Porfiri'ye anlattı ise ne olur sanki?

— Sırası gelmişken söyleyeyim: Şunlara, yani şu anne ile kıza sözün geçer mi bilmem? Bugün çocuğa karşı ihtiyatlı davransalar iyi olur.

Razumihin istemeyerek cevap verdi:

— Anlaşırlar.

— Sonra kuzum, bu çocuk Lujin'e ne diye atıp tutuyor? Vakti hali yerinde bir adam, eh sonra galiba kız da ondan pek nefret etmiyor. Hâlbuki onların bir zırnıkları bile yok? Öyle değil mi?

Razumihin sinirli bir eda ile:

— Ne diye ağzımı arayıp duruyorsun? Diye bağırdı. Onların bir zırnıkları olup olmadığını ben ne bileyim? Kendin sor, belki de öğrenirsin…

— Tüüüh, bazen ne kadar da münasebetsiz oluyorsun! Hâlâ dün geceki sarhoşluğun geçmemiş! Allah'a ısmarladık. Gösterdiği misafir severlikten ötürü tarafımdan Praskovya Petrovna'ya teşekkür et! Odasına kapandı, kapının arkasından kendisine "Bonjur!" dedim, karşılık vermedi. Halbuki saat yedide kalkmıştı, mutfakta hazırlanan semaverini koridordan geçirdiler… Bu suretle yüzünü görmek şerefine nail olamadım.

Tam saat dokuzda Razumihin, Bakaleyev oteline geldi. Kadınların ikisi de onu, çoktandır, büyük bir sinir buhranı içinde bekliyorlardı. Saat yedide,

hatta belki de ondan önce kalkmışlardı. Delikanlı, kapkaranlık, asık bir suratla içeri girdi. Beceriksizce bir selâm verdi ve hemen bu halinden ötürü kendine içerledi. Halbuki o, ev sahiplerini hiç hesaba katmamıştı: Pulheriya Aleksandrovna ona doğru atılarak iki elinden yakalamış, nerede ise bunları öpecek bile olmuştu. Razumihin ürkek bakışlarını Avdotya Romanovna üzerinde gezdirdi. Fakat bu kibirli yüzde bile şu anda, alaycı bakışlar, iyi gizlenmemiş, elde olmayan bir tiksinti yerine, öyle bir minnet ve dostluk ifadesi, delikanlının hiç beklemediği saygı dolu öyle bir hal vardı ki, doğrusu küfürle karşılaşsa idi, kendisi için çok daha kolay oturdu. Hâlbuki şimdi, çok mahcup olmuştu. Bereket versin elde konuşulacak hazır bir mevzu vardı, delikanlı dört elle buna sarıldı.

Oğlunun “Henüz uyanmadığını” ama “Her şeyin yolunda gittiğini” öğrenen Pulheriya Aleksandrovna, bunun daha iyi olduğunu “Çünkü kendisinin daha önce Razumihinle konuşmak için, büyük, ama çok büyük bir ihtiyaç duyduğunu” söyledi. Bundan sonra kahvaltı meselesi ve delikanlının kahvaltıya daveti ortaya atıldı. Ana-kız, Razumihin’in gelmesini bekleyerek henüz kahvaltı etmemişlerdi. Avdotya Romanovna zili çaldı. Zil sesine, üstü başı yırtık pırtık, kir içinde bir adam geldi, işte bu adama çay getirmesini emrettiler. Ama servis o kadar berbat, o kadar pisti ki, kadınlar bu halden utandılar. Razumihin, otele okkalı bir küfür savurmak üzere iken, Lujin’i hatırlayıp sustu, utandı. Nihayet Pulheriya Aleksandrovna onu ardı arası kesilmeyen bir soru yağmuruna tutunca çak sevindi.

Delikanlı bu sorulara cevap verirken, hiç durmadan sözleri kesilerek ve yeni yeni sorularla karşılaşarak tam üç çeyrek saat konuştu. Bu arada Rodiyon Romanoviç‘in son bir yıllık yaşayışına dair bilebildiği en esaslı ve zaruri gerçekleri anlatmaya vakit buldu. Sözlerini, arkadaşının hastalığına dair verdiği etraflıca bilgi ile bitirdi. Ama gerektiği üzere, birçok noktaları, bu arada polis karakolunda geçen hâdiseyi, bütün sonuçları ile beraber,

atladı. Kadınlar, anlattıklarını büyük bir dikkatle dinlemişlerdi. Ama lâflarını bitirdiğini ve dinleyicilerini artık tatmin etmiş olduğunu sanırken, kadınlar için bunun âdeta henüz başlamamış olduğu anlaşıldı.

Pulheriya Aleksandrovna acele ile sordu:

— Kuzum söylesenize, söylesenize bana şey… Ah af buyurun, ben hâlâ isminizi bile bilmiyorum?

— Dimitri Prokofyiç.

— İşte böyle Dimitri Prokofyiç, oğlumun… Umumiyetle… şeyleri nasıl telâkki ettiğini… Yani, ne demek istediğimi anlayın işte, bilmem ki bunu size nasıl anlatsam, iyisi mi şöyle diyeyim: Oğlum neden hoşlanır, neden hoşlanmaz? Bunu bilmeyi çok, ama çok isterdim. Her zaman böyle sinirli midir? Sonra kabilse arzuları, emelleri nelerdir? Şu anda bilhassa ne gibi şeylerin tesiri altındadır? Bir kelime ile isterdim ki…

Dunya:

— Ah anneciğim, dedi, bütün bunlara böyle birdenbire nasıl cevap verebilir?

— Oh aman Yarabbi, ben onu hiç, ama hiç de böyle bulacağımı tahmin etmemiştim, Dimitri Prokofyiç!

Dimitri Prokofyiç:

— Bu pek tabii bir şey, diye cevap verdi. Benim anam yoktur. Dayım ise, her yıl ziyaretime gelir ve hemen her seferinde, hatta dış görünüşüm bakımından bile beni güçlükle tanır. Halbuki dayım zeki bir adamdır. Sizin birbirinizi görmediğiniz bu üç yıl içinde az şeyler mi oldu! Bilmem ki size ne söyleyeyim? Ben Rodya’yı bir buçuk yıldır tanıyorum. Asık suratlı, kederli, gururlu, kendini beğenmiş bir hali var. Son zamanlarda (belki de epey zamandan beri) kuruntulu ve melânkolik bir insan oldu. İyi yürekli ve

cömerttir. Düşüncelerini açığa vurmayı sevmez, yüreğindekileri sözle anlatmadansa, kabalık etmeyi tercih eder. Bununla beraber, bazen hiç de melânkolik değildir. Sadece soğuk ve merhametsiz denecek derecede duygusuzdur. Ne yalan söyleyeyim, âdeta onda, birbirine zıt iki huy, nöbetleşe yer değiştirmektedir. Bazen hiç konuşkan değildir, hiç vakti yoktur, herkes onu rahatsız eder, halbuki hiçbir şey yapmadan sırt üstü yatmaktadır. Müstehzi değildir. Ama bu, zekâsının kıtlığından ileri gelmez, belki bu hal, böyle saçma sapan şeylere harcayacak vakti olmayışındandır. Anlatılan şeyleri sonuna kadar dinlemez! O anda herkesi ilgilendiren bir mesele, onu asla ilgilendirmez. Kendisine çok büyük bir değer verir ve galiba bu işte kısmen haksız da değildir. Bilmem ki daha ne söyleyeyim? Bana öyle geliyor ki, buraya gelişiniz onun üstünde çok hayırlı bir tesir yapacaktır.

Razumihin'in Rodya'ya dair anlattığı şeylerden üzülen Pulheriya Aleksandrovna:

— Aaah, İnşallah! diye söylendi.

Razumihin ise, nihayet, daha cesur bir bakışla Avdotya Romanovna'ya bir göz attı. Konuşma sırasında sık sık gözleri ona kaymıştı, ama bu bakışlar kaçamak ve süreksiz olmuş, delikanlı gözlerini hemen başka tarafa çevirmişti. Avdotya Romanovna kâh masa başında oturup onu dikkatle dinlemiş, kâh ayağa kalkarak âdeti olduğu üzere ellerini göğsünde kavuşturmuş ve dudaklarını sımsıkı kapamış bir halde, bir aşağı bir yukarı dolaşmış, pek seyrek olarak da yürümesini kesmeden dalgın dalgın suallerini sormuştu. Onun da, ağabeysi gibi, söylenen şeyleri sonuna kadar dinlememek âdeti vardı. İnce kumaştan yapılmış koyu renkte bir rob giymiş, boynuna da beyaz, şeffaf bir eşarp bağlamıştı. Razumihin birçok belirtilere bakarak her iki kadının da çok fakir olduklarını hemen anlamıştı. Şayet Avdotya Romanovna bir kraliçe gibi giyinmiş olsaydı, galiba

delikanlı ondan hiç korkmayacaktı. Şimdi ise, bilhassa kızın böyle fakirce giyinişi, delikanlının da bütün bu yoksulluğu görmüş olması, içine bir korku salmış ve o, ağzından çıkacak her sözden, yapacağı her hareketten korkmaya başlamıştı. Zaten bunsuz da kendine güveni olmayan bir insan için bunun sıkıcı bir hal teşkil etmesi pek tabii idi.

Avdotya Romanovna gülümseyerek:

— Ağabeyimin karakterine dair birçok meraklı şeyler anlattınız, hem de…. tam bir tarafsızlıkla anlattınız! Bu iyi bir şey. Hâlbuki ben ise, ona büyük bir hayranlık duyduğunuzu sanmıştım, dedi. Ve düşünceli bir eda ile ilâve etti:

— Bana öyle geliyor ki, onun hayatında bir kadının bulunması lâzım geldiği noktası da doğrudur.

— Ben öyle bir şey söylemedim. Ama bununla beraber belki siz bu noktada da haklısınız! Yalnız…

— Ne?

Razumihin:

— O, kimseyi sevmiyor ki, diye kesip attı. Belki de hiçbir zaman sevmeyecektir.

— Yani, sevmeye kabiliyeti mi yok?

Razumihin’in ağzından, kendisi de farkında olmadan, birdenbire:

— Biliyor musunuz Avdotya Romanovna, siz ağabeyinize ne kadar da çok benziyorsunuz! Hatta her hususta benziyorsunuz! sözleri çıkıverdi. Ama daha şimdi genç kıza, ağabeysine dair söylediği sözleri hatırlayarak, hemen bir ıstakoz gibi kızardı, utandı.

Avdotya Romanovna ona bakıp gülmekten kendini alamadı.

Bu sözlerden biraz iğnelenen Pulheriya Aleksandrovna:

— Rodya hakkındaki hükümlerinizde ikiniz de yanılmış olabilirsiniz, dedi. Ben şimdikinden bahsetmiyorum, Duneçka. Piyotr Petroviç‘in şu mektubunda yazdığı şeyler… ve ikimizin ileri sürdüğümüz tahminler belki de doğru değildir. Ama Dimitri Prokofyiç, siz onun ne kadar hayalperest olduğunu, bilmem ki nasıl söyleyeyim, ne kadar maymun iştahlı bir çocuk olduğunu tasavvur edemezsiniz! Hatta on beş yaşlarında bulunduğu sıralarda bile ben onun karakterine asla güvenemezdim. Onun durup dururken, şimdi de, hiç kimsenin aklına bile getiremeyeceği öyle birtakım şeyler yapabileceğine eminim. Hem uzağa gitmeye ne hacet: Bilmem bilir misiniz, bundan bir buçuk yıl önce, ne idi canım şu, pansiyoncu Zarnitsina’nın kızı ile evlenmeye kalkıştığı zaman beni nasıl şaşırtmış, mahvetmiş, hatta nerede ise kederimden ölecek bir hale getirmişti?

Avdotya Romanovna:

— Bu işe dair etraflıca bir şeyler biliyor musunuz? diye sordu.

Pulheriya Aleksandrovna hararetle sözüne devam etti:

— Siz zannediyor musunuz ki, o zamanki benim gözyaşlarım, yalvarışlarım, hastalığım, hatta kederden ölüşüm, sefaletimiz onu kararından caydırabilirdi? Hayır, büyük bir sükûnetle bütün engellerin üzerinden atlayıp geçecekti. Yoksa yoksa bizi sevmiyor mu?

Razumihin ihtiyatlı bir cevap verdi:

— Bu meseleye dair kendisi bana hiçbir zaman hiçbir şey söylememiştir. Ama ben bizzat Zarnitsina’dan bazı şeyler duydum. Hoş, bu kadın da pek öyle konuşkan değildir ya! Duyduğum şeylere gelince, ne yalan söyleyeyim, bunlar bana biraz da garip görünmüştü.

İki kadın birden sordu:

— Neler, meselâ neler duydunuz?

— Doğrusunu isterseniz pek de öyle mühim bir şey değil. Yalnız şunu öğrendim ki, tamamıyla kararlaşmış ve ancak kızın ölümünden ötürü gerçekleşemememiş olan şu evlenme işine, Zarnitsina hiç de taraftar değilmiş… Bundan başka, anlattıklarına göre, kız güzel de değilmiş, hatta çirkinmiş bile… Sonra hastalıklı, ve … tuhaf bir kızmış işte. Ama galiba, bazı meziyetleri varmış. Her halde bazı meziyetleri olmak lazımdı, yoksa bu evlenme işini başka türlü izah etme mümkün olamaz. Sonra kızın çeyizi falan da yokmuş, hoş, Raskolnikov çeyize falan aldırış etmezdi ya! Umumiyetle böyle bir işte hüküm vermek zor bir şey.

Avdotya Romanovna kısaca:

— Ben bu genç kızın bazı meziyetleri bulunduğuna inanıyorum, dedi.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Allah suçumu affetsin ama ben o zaman bu kızın ölümüne sevinmiştim. Evlenselerdi hangisi hangisinin kız mı oğlanın, yoksa oğlan mı kızın başını yiyecekti bilmiyorum? diye sözlerini bitirdi. Sonra dura dura, ihtiyatı elden bırakmayarak ve ikide bir kızına bakarak — ki, herhalde bu, kızın pek de hoşuna gitmese gerekti — Rodya ile Lujin arasında dün geçen hâdise hakkında yeniden Razumihin’i sorguya çekmeye başladı. Görünüşe göre bu hâdise onu, kendisine korku ve ürperti verecek kadar, hepsinden çok üzüyordu. Razumihin, her şeyi baştan, tafsilâtlı olarak anlattı. Ama, bu sefer kendi görünüşü de ilâve etti: O açıkça Raskolnikov’u Piyotr Petroviç‘e kasten hakaret etmekle suçlandırıyor ve bu sefer hastalık mazereti üstünde de pek az duruyordu:

— Zaten daha hastalanmadan önce bunu tasarlamıştı, diye ilâve etti.

Pulheriya Aleksandrovna bitkin bir tavırla:

— Ben de öyle zannediyorum, dedi. Ama Razumihin’in bu sefer Piyotr Petroviç hakkında bu kadar ihtiyatlı, hatta hürmetkâr bir dil kullanması pek tuhafına gitti. Bu hal, Avdotya Romanovna’nın da tuhafına gitmişti.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Demek ki, Piyotr Petroviç hakkında böyle düşünüyorsunuz ha? diye sormaktan kendini alamadı.

Razumihin, hararetle ve katî bir tavırla:

— Kızınızın müstakbel kocası hakkında başka türlü düşünmeme imkân yok, dedi. Hem ben bunu sadece kaba bir nezaket duygusuyla da söylemiyorum. Hayır, ben bunu yalnız ve yalnız… ne bileyim işte, hiç olmazsa sadece kızınızın kendi isteği ile seçmiş olmasından ötürü söylüyorum. Şayet dün gece ona öyle küfür ettiysem, bu sadece körkütük sarhoş ve… çılgın oluşumdan ileri gelmişti. Evet, çılgındım, aklım başımda değildi, tamamıyla bir deli idim. Bugün ise, o halimden utanıyorum.

Razumihin kızararak sustu. Avdotya Romanovna öfke ile parladı ama hiçbir şey söylemedi. Zaten Lujin’den bahsetmeye başladıkları andan itibaren ağzını açıp bir kelime söylememişti.

Pulheriya Aleksandrovna ise, kızından yardım görmediği için, görünüşe göre, kararsızlık içinde idi. Nihayet kekeleyerek ve gözlerini kızından ayırmayarak, şu anda bir meselenin kendisini çok meşgul ettiğini söyledi ve:

— Biliyor musunuz Dimitri Prokofyiç, diye başladı… Dunya, ben Dimitri Prokofyiç‘e her şeyi açıkça söyleyeceğim?

Avdotya Romanovna annesine cesaret verici bir eda ile:

— Pek tabii anneciğim, dedi.

İçindeki acının söylenmesine müsaade edilmekle, sanki sırtından büyük bir yük alınmış gibi ferahlayan Pulheriya Aleksandrovna acele acele:

— Bakınız mesele şu ki, diye söze başladı, dün buraya gelişimizi bildiren habere bir karşılık olmak üzere bu sabah erken erken Piyotr Petroviç'ten bir tezkere aldık. Vaat ettiği üzere, dün gelip bizi istasyonda karşılaması lâzımdı. Kendisi geleceğine, bizi karşılamak ve kılavuzluk etmek üzere bir uşak göndermiş. Uşağın elinde bu otelin adresi vardı. Piyotr Petroviç'e gelince, bu sabah bizi ziyaret edeceğini haber vermesini uşağına emretmiş. Kendisi gelecek yerde bu sabah işte şu tezkere geldi. İyisi mi onu bir defa kendiniz okuyun! İçinde beni çok üzen bir nokta var. Bunun ne olduğunu şimdi siz kendiniz de göreceksiniz! Hem bunun hakkında ne düşündüğünüzü bize açıkça söyleyin, Dimitri Prokofyiç! Rodya'nın karakterini siz herkesten iyi bilirsiniz, bu hususta herkesten iyi bize öğüt verebilirsiniz! Size şunu haber vereyim ki, Dunya, daha ilk ağızda her şeyi halletti. Ama ben nasıl hareket edeceğimi henüz bilmiyorum. Dört gözle gelmenizi bekledim.

Razumihin, dünkü tarihi taşıyan tezkereyi açtı ve şunları okudu:

“Sayın Bayan Pulheriya Aleksandrovna!

“Beklenmedik birtakım engeller dolayısıyla sizi istasyonda karşılamak imkânını bulamadığımı, bu maksatla da çok açıkgöz bir adamımı gönderdiğimi bildirmekle şeref duyarım. Aynı suretle, gerek geri bırakılması imkânı olmayan Temyiz Mahkemesindeki işlerim dolayısıyla, gerek sizin oğlunuzla, Avdotya Romanovna'nın da ağabeysi ile vaki olacak candan görüşmelerinize engel olmamak düşüncesiyle, yarın sabah sizinle görüşmek şerefinden de kendimi mahrum ediyorum. Ancak yarın akşam, tam saat sekizde, sizi evinizde ziyaret ederek saygılarımı sunmakla şeref kazanacağım. Bundan başka yapacağımız görüşmede, Rodyon Romanoviç'in bulunmamasını bilhassa ve ısrarla rica etmek cesaretini

göstereceğim. Çünkü dün, hastalığı dolayısıyla kendisini ziyaret ettiğim zaman, bana eşi görülmemiş ağır hakaretlerde bulundu. Bu arada malûm meseleye dair size zaruri ve tafsilâtlı bazı açıklamalarda bulunmak ve sizin şahsi düşüncelerinizi öğrenmek mecburiyetini de duymaktayım. Sonra, ricalarıma rağmen orada Rodyon Romanoviç'e rastlayacak olursam, hemen çıkıp gitmek zorunda kalacağımı da, size önceden haber vermekle şeref duyarım. Tabii o takdirde kabahati kendinizde arayınız. Ziyaretim sırasında o derece hasta olan Rodyon Romanoviç, iki saat sonra birdenbire iyileşivermiş; sokağa çıkınca size de uğraması ihtimalini düşünerek bunu yazıyorum. Ben buna kendi gözlerimle, arabanın altında kalarak ölen bir sarhoşun evinde şahit oldum. Oğlunuz, cenaze masrafı bahanesiyle, müteveffanın uygunsuz kızına, dün yirmi beş ruble kadar bir para verdi. Bu parayı ne zahmetlerle tedarik ettiğinizi bildiğim için, bu hâdise beni pek şaşırttı. Avdotya Romanovna'ya hususi tazimlerimi sunar, sizin de sonsuz bağlılıklarımı kabul buyurmanızı rica ederim.

Azat kabul etmez köleniz P. Lujin"

Pulheriya Aleksandrovna, âdeta ağlayarak:

— Şimdi ben ne yapacağım Dimitri Prokofyiç? diye sordu. Şimdi ben Rodya'ya gelmemesini nasıl teklif edebilirim? Hâlbuki dün bu işten caydığımızı Piyotr Petroviç'e söylememiz için ne kadar ısrar etmişti. Şimdi ise, onun eve gelmemesi isteniyor. Rodya bunu haber alınca, kalkıp inadına gelir ve… işte o zaman neler olur?

Razumihin soğukkanlılıkla hemen şu cevabı verdi:

— Avdotya Romanovna'nın verdiği karara boyun eğiniz!

— Ah, aman Allah'ım! Avdotya diyor ki… ne dediğini Allah bilir… Maksadını da söylemiyor… Dunya diyor ki, bugün saat sekizde Rodya da, inadına, gelirse daha iyi olur. Yani, daha iyi olur değil de, nedense Dunya

mutlaka gelmesi, mutlaka karşılaşmaları lâzımmış diyor… Halbuki ben mektubu bile ona göstermek istememiş, yardımınızla bir kurnazlığa başvurarak onun gelmemesini sağlamak istemiştim. Çünkü Rodya o kadar sinirli ki… Sonra, doğrusunu isterseniz hiçbir şey anlamıyorum, şu, arabanın altında kalıp da ölen sarhoş kimmiş, hangi kızdan bahsediyor, hem nasıl oluyor da kalkıp bütün parasını bu kıza verebiliyormuş? Hem öyle bir para ki…

Avdotya Romanovna tamamladı:

— Siz onu ne büyük zorluklarla tedarik etmiştiniz anneciğim!

Razumihin, düşünceli düşünceli:

— Rodya dün kendinde değildi ki… dedi. Onun dün gece bir meyhanede ne haltlar karıştırdığını bir bilseniz… Gerçi akıllıca şeyler ama… Hımmm… Dün gece eve gelirken, gerçekten de bana bir ölüden, bir kızdan falan bahsetmişti ama ben bir kelimesini bile anlamadan. Hoş, zaten dün gece ben de…

— İyisi mi anneciğim, biz kalkıp ona gidelim. Sizi temin ederim ki ne yapacağımızı hemen orada anlarız.

Genç kız bu sırada elbisesi ile fena halde tezat teşkil eden, Venedik işi incecik bir kordonla boynuna asılı, mineli çok güzel altın saatine bir göz atarak:

— Üstelik de vakit, diye bağırdı. Aman Allah’ım saat onu geçiyor.

Razumihin, saati kastederek: “Nişanlısının hediyesi” diye düşündü.

Pulheriya Aleksandrovna korkulu bir telâşla:

— Ah, tam vakittir Duneçka, vakit! diye söylendi. Böyle geciktiğimizi görünce, dün gece olup bitenlere kızdığımızı sanacak. Ah aman Allah’ım!

Pulheriya Aleksandrovna böyle söylenerek, telâşlı telâşlı omuzlarına bir atkı atıyor, başına da bir şapka giyiyordu. Duneçka da giyindi. Kızın eldivenleri yalnız eskimiş olmakla kalmıyordu, aynı zamanda delinmişti de. Bu hal Razumihin'in gözünden kaçmadı. Hal böyle iken, fakir kılıklarını kendilerine yakıştırmayı bilenlerde daima olduğu üzere, kostümün açıkça göze batan bu fakir hali, her iki kadına hususi bir asalet edası vermekte idi. Razumihin, derin bir saygı ile Duneçka'ya bakıyor, ona yoldaşlık edeceğinden gururlanıyordu. Aklından da: "Hapishanede kendi çoraplarını yamayan kraliçe, hiç şüphe yok ki o dakikada, en ihtişamlı törenlerde, taç giyme törenindeki kadar, hatta ondan da üstün bir kraliçe olarak görünmektedir" düşüncesini geçiriyordu.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Aman Allah'ım, bir gün gelip de oğlumla, sevgili Rodyamla böyle görüşmekten korkacağım hiç aklıma gelir miydi? diye haykırdı. Ve Razumihin'e ürkek ürkek baktıktan sonra ilâve etti: Şimdi korkuyorum, Dimitri Prokofyiç!

Dunya annesini öperek:

— Korkmayın anneciğim, dedi, iyisi mi ona inanın. Ben inanıyorum.

Zavallı kadın:

— Ah aman Yarabbi, diye söylendi. Ben de inanıyorum. Ama bütün gece uyumadım.

Sokağa çıktılar.

— Biliyor musun Duneçka, dün gece sabaha karşı şöyle biraz kendimden geçince, birdenbire rüyamda ölü Marfa Petrovna'yı görmeyeyim mi? Baştanbaşa beyazlar giyinmişti… Yanıma yaklaşıp elimden tuttu. Bana başını sallayor, azarlar gibi sert sert yüzüme bakıyordu. Bilmem ki, bunu

iyiye mi yormalı? Ah aman Yarabbi, Dimitri Prokofyiç, siz daha bilmiyorsunuz: Marfa Petrovna öldü.

— Hayır bilmiyorum; hangi Marfa Petrovna bu?

— Apansız öldü… Hem düşününüz ki…

Dunya söze karışarak:

— Sonra anlatırsın anneciğim, dedi, adamcağız Marfa Petrovna'nın kim olduğunu henüz bilmiyor ki…

— Ah, bilmiyor musunuz? Ben ise, her şeyi bildiğinizi sanıyordum. Beni mazur görünüz Dimitri Prokofyiç, bugünlerde âdeta aklım başımda değil. Doğrusunu isterseniz, sizi âdeta rabbani bir kudret olarak saydığım için, her şeyi kati olarak bildiğinize emindim. Ben size bir akraba gözü ile bakıyorum. Böyle söylediğime sakın gücenmeyin. Ah aman Yarabbi, sağ elinize ne olmuş böyle? Bir yere mi çarptınız?

Saadetten ağzı kulaklarına varan Razumihin:

— Evet bir yere çarptım, dedi.

— Ben bazen gerektiğinden çok yürekten konuşurum.. öyle ki, Dunya sözlerimi düzeltir… Fakat aman Yarabbi, ne biçim bir tavan arasında oturuyor! Acaba uyandı mı dersiniz? Onun ev sahibesi olacak kadın da bunu bir oda sayıyor ha? Bana bakın, siz Rodya'nın duygularını açığa vurmayı sevmediğini söylüyorsunuz, şu halde belki de ben… Zaaflarımla onu bıktırmış olurum? Acaba Dimitri Prokofyiç bana bir akıl öğretmez misiniz? Ona nasıl davranayım? Biliyor musunuz, âdeta kendimde değilmişim gibi bir halim var.

— Eğer suratını, buruşturduğunu görürseniz, ona çok şey sormayın; hele sıhhatine dair pek de öyle uzun boylu şeyler sormayın, hoşlanmaz!

— Ah Dimitri Prokofyiç, ana olmak ne zor şeymiş! işte, daha şu merdivenler kaldı… Ne kötü merdivenler….

Dunya annesini okşayarak:

— Anneciğim sararmışsınız bile biraz kendinize geliniz, dedi ve gözlerinde parlayan bir ışıkla ilâve etti: Sizi gördüğü için mesut olması lâzım, halbuki siz kendinizi üzüp duruyorsunuz!

— Durun bakayım, ben önden gideyim de uyanıp uyanmadığına bakayım.

Kadınlar, önden gitmiş olan Razumihin’in arkasından yavaşça, merdivenleri tırmanmaya başladılar. Dördüncü katta ev sahibi kadının kapısı hizasına geldikleri zaman, kapının hafifçe aralık olduğunu, karanlığın içinden iki keskin siyah gözün kendilerini gözetlediğini fark ettiler. Bakışları karşılaşınca, kapı birdenbire öyle bir gürültü ile kapandı ki, Pulheriya Aleksandrovna korkusundan az kaldı bir çığlık koparacaktı.

III

Zosimov, gelenleri görünce, keyifli keyifli:

— İyidir, iyidir diye bağırdı.

Zosimov geleli on dakika olmuştu. Divanın üzerinde, dünkü köşesine kurulmuş oturuyordu. Raskolnikov da, tamamıyla giyinmiş, hatta çoktandır göstermediği bir itina ile yıkanmış, saçlarını taramış bir halde, Zosimov’un karşısına gelen köşeye yerleşmişti. Oda bir anda doluverdi. Ama Nastasya, yine de bir kolayını bulup ziyaretçilerin arkasından içeri girmiş ve konuşulanları dinlemeye koyulmuştu.

Gerçekten de Raskolnikov, hele düne kıyas edilirse, iyi denecek bir halde idi. Yalnız çok solgun, somurtkan ve dalgındı. Dış görünüşüyle bir

yaralıyı veya şiddetli ağrılar çekmekte olan bir adamı andırıyordu: kaşları çatık, dudakları büzülmüş, bakışları hummalı idi. Bir vazife imiş gibi zorla, az ve isteksiz konuşuyor, zaman zaman hareketlerinde bir endişe seziliyordu.

Parmağında çok ağrılı bir dolama çıkan, kolu ağrıyan veya buna benzer bir durumda bulunan bir adama tamamıyla benzemesi için, kolunda sargısı veya parmağında İngiliz yakısından kılıfı eksikti.

Bununla beraber, annesi ile kız kardeşi içeri girdiği zaman, bu solgun ve somurtkan yüz, bir an için bir ışıkla aydınlandı. Ama bu hal sadece delikanlının yüz ifadesine, bundan önceki dalgın somurtkanlık yerine, âdeta daha koyu bir ıstırap ilâve etmekten başka bir şeye yaramadı.

Raskolnikov'un yüzünü aydınlatan ışık çabuk söndü, ama ıstırap kaldı. Yeni doktorluğa başlayan genç bir hekimin bütün hararetiyle müşterisini inceleyen ve öğrenmeye çalışan Zosimov, akrabalarının gelişi ile Raskolnikov'da, sevinç yerine, kaçınılması elde olmayan, bir, belki de iki saat sürecek bir işkenceye dayanmak hususunda, âdeta gizli ve üzüntülü bir karar fark etti ve buna şaştı. Zosimov, bundan sonraki konuşmada, hemen hemen her sözün, hastasının yaralarından birine dokunarak onları nasıl deştiğini de gördü. Ama bununla beraber, bir gün önce en küçük bir sözden nerede ise küplere binen dünkü monomanın, kendine hâkim olmada ve duygularını gizlemede, bugün gösterdiği gayrete şaşmaktan da kısmen kendini alamadı.

Raskolnikov, annesi ile kız kardeşini güler yüzle kucaklayarak:

— Evet, dedi, hemen hemen iyileştiğimi şimdi kendim de görüyorum.

Bu sözler Pulheriya Aleksandrovna'yı hemen sevindirdi. Delikanlı, Razumihin'e döndü, dostça elini sıkarak:

— Hem ben bunu dünkü kafa ile söylemiyorum, diye ilâve etti.

Hastası ile konuşmasını on dakikada bitirdiği için misafirlerin gelişine çok sevinen Zosimov:

— Bugün ben de ona çok şaştım, diye söze başladı. Bu böyle giderse, üç dört gün sonra tamamıyla eski halini, yani bir, hatta iki ay önceki halini bulacak… veya belki de üç ay önceki halini… öyle değil mi? Zaten bu, bir hayli zaman önce başlamış, için için hazırlanmış olsa gerek, değil mi?

Zosimov âdeta, hâlâ onu kızdırmaktan çekiniyormuş gibi, ihtiyatlı bir gülümseyişle ilâve etti:

— Şimdi itiraf edin ki, bu işte belki siz de kabahatlisiniz!

Raskolnikov soğuk bir eda ile:

— Çok mümkündür, diye cevap verdi.

Cesareti artan Zosimov sözlerine devam etti:

— Bunu söylemekten maksadım şudur ki, şimdi sizin büsbütün iyileşmeniz her şeyden önce tamamıyla kendi elinizdedir. Sizinle görüşüp konuşmanın mümkün olduğu şu anda, hastalığınızı doğuran ilk, yani başlıca sebepleri ortadan kaldırmamız gerektiğini size telkin etmek isterim. Bunu yaparsanız, iyileşirsiniz! Aksi takdirde, halinizin daha da kötüleşmesi kabildir. Bu ilk sebeplerin ne olduğunu ben bilmiyorum. Ama sizce bunlar, herhalde bilinen şeyler olsa gerek. Siz akıllı bir adamsınız, şüphesiz kendinizi müşahede altına almış olacaksınız! Bana öyle geliyor ki, hastalığınızın başlangıcı, kısmen üniversiteden ayrılış zamanınıza rastlar. Boş durmamanız lâzım. Bunun içindir ki, bence, çalışmanın ve kendinize katî bir hedef seçmenin size büyük yardımı dokunabilir…

— Evet, evet tamamıyla haklısınız! İşte ben de elden geldiği kadar çabuk üniversiteye yazılacağım. Tabii o zaman bütün işler yoluna girer.

Biraz da kadınların üzerinde tesir yapmış olmak için, bu akıllıca öğütlerine başlayan Zosimov, sözlerini bitirip de karşısındakinin yüzüne baktığı zaman, haklı olarak biraz şaşırdı. Çünkü Raskolnikov'un yüzünde gizlenemeyen alaycı bir ifade görmüştü. Ama bu ancak bir saniye kadar sürdü. Pulheriya Aleksandrovna bilhassa dün gece otele kadar gelişinden Zosimov'a teşekküre koyulmuştu.

Raskolnikov âdeta telâşlı bir eda ile:

— Nasıl, diye sordu. O size gece de geldi mi? Demek ki, böyle bir yolculuktan sonra siz de uyumadınız ha?

— Ah Rodya'cığım, bütün bunlar saat ikiye kadar olup bitti. Dunya ile ben zaten evde de hiçbir zaman ikiden önce yatmayız ki…

Raskolnikov birdenbire kaşlarını çatarak ve başını eğerek sözlerine devam etti:

— Ona nasıl teşekkür edeceğimi ben de bilmiyorum. Para meselesini bir yana bırakalım — (Raskolnikov Zosimov'a dönerek) Bundan bahsettiğim için affınızı rica ederim — ama sizin böyle hususi bir ilgi göstermenize nasıl ve ne suretle hak kazandığımı, doğrusu bilmiyorum. Düpedüz bunu anlamıyorum. Hem… Bu benim gücüme de gidiyor, çünkü bu anlaşılmayan bir şey, size düşüncelerimi açıkça söylüyorum.

Zosimov zoraki bir gülüşle:

— Canım efendim sinirlenmeyiniz, dedi. Tutunuz ki, siz benim ilk müşterimsiniz, halbuki hayata yeni atılmış doktorlar, ilk müşterilerini öz evlâtları gibi severler. Hatta bazıları bunlara âşık bile olurlar. Ben ise, müşterilerden yana henüz daha fakirim.

Raskolnikov, Razumihin'i göstererek ilâve etti:

— Hakaret ve angaryalarımdan başka benden hiçbir şey görmeyen şu adamdan bahis bile etmiyorum.

Razumihin:

— Amma da atıyor ha! diye bağırdı. Ne o, bugün hassasiyetin pek üstünde?

Razumihin biraz daha anlayışlı olsaydı, ortada hassasiyet falan olmadığını, aksine, tamamıyla bunun zıddı bir hal bulunduğunu görecekti. Nitekim bu hal Avdotya Romanovna'nın dikkatinden kaçmamıştı. Kız, dikkatle ve üzüntü ile ağabeysini süzmekte idi.

Raskolnikov, sabahtan beri ezberlediği bir dersi tekrarlar gibi sözlerine devam etti:

— Size gelince anneciğim, sizden bahsetmeye bile cesaret edemiyorum. Dönüşümü bekleyerek, dün gece burada ne büyük üzüntülere katlanmış olabileceğinizi ancak bugün biraz anlayabildim.

Raskolnikov bunları söyledikten sonra, birdenbire hiçbir şey söylemeden gülümseyerek elini kız kardeşine uzattı. Ama bu gülümseyişinde, bu sefer gerçek, samimî bir duygunun ışığı parlamıştı. Dunya, mesut ve minnettar, kendisine uzatılan eli hemen tutup hararetle sıktı. Ağabeysi, dünkü münakaşadan sonra ilk defa olarak kendisine hitap ediyordu. Kardeşle kız kardeşin bu sessiz ve kati barışmasını gören annenin yüzü sevinç ve saadetle parladı.

Her şeyi büyüten Razumihin, sandalyesi üzerinde keskin bir hareketle dönerek:

— İşte ben onu, bu halinden ötürü severim, diye fısıldadı. Onun böyle hareketleri vardır.

Annesi, kendi kendine: “Bütün bunları ne kadar da iyi yapar, diye düşündü. Ne asil coşkunlukları vardır. Hem, kız kardeşi ile olan dünkü anlaşmazlığını nasıl da kolayca ve nezaketle hallediverdi. Zamanında elini uzatıp şöyle tatlı tatlı bakıvermek, her şeyi halle kâfi geldi. Hem gözleri ne güzel! Sonra yüzü de çok güzel. Hatta Duneçka’dan da güzel. Fakat aman Yarabbi, sırtındaki elbiselerin bu hali ne? Ne kadar da kötü giyinmiş! Afanasi Ivanoviç‘in dükkânındaki çırak Vasya’nın kılığı bile ondan düzgün. Ah, boynuna atılıp onu şöyle bir kucaklasam, sonra da oturup ağlasam… Ama korkuyorum… korkuyorum… Fakat onda öyle bir hal var ki… Gerçi çok şefkatli konuşuyor, ama gelgelelim ben yine de korkuyorum. Ama neden böyle korkuyorum?”

Kadın, oğlunun sözlerine cevap vermekte acele ederek birdenbire atıldı:

— Ah Rodya’cığım, dün gece Duneçka ile ne kadar bahtsız olduğumuza inanmazsın! Fakat şimdi, mademki her şey geçip gitti ve biz hepimiz yeniden mesuduz, o halde anlatabilirim. Düşün bir defa, seni kucaklamak için nerede ise trenden iner inmez koşup buraya geliyoruz. Derken o kadın — ha bak, kendisi de burada imiş! Günaydın Nastasya — ateşler içinde yatakta yattığını, şimdi de hezeyan halinde, doktordan habersiz, gizlice sokağa çıktığını, seni aramaya gittiklerini birdenbire söylemez mi? Ne hale geldiğimizi tasavvur edemezsin. Hemen hayalimde, ahbabımız, babanın arkadaşlarından teğmen Potançikov’un feci ölüm sahnesi canlandı. Sen onu hatırlamazsın Rodya, o da ateşler içinde, tıpkı senin gibi evden kaçmış ve avluda kuyuya düşmüştü. Adamcağızı ancak ertesi günü kuyudan çıkarabilmişlerdi. Biz tabii hadiseyi olduğundan çok büyüttük. Hemen Piyotr Petroviç‘i bulup hiç olmazsa onun yardımı ile… Çünkü bizim kimsemiz yok, kimseciğimiz….

Kadın bu sözleri acıklı bir sesle söylemiş ama “Hepsinin yeniden tamamıyla mesut” oluşuna rağmen, Piyotr Petroviç‘ten bahsetmenin henüz

daha oldukça tehlikeli olduğunu hatırlayarak, birdenbire susmuştu.

Raskolnikov cevap olarak:

— Evet, evet… Bütün bunlar, şüphesiz… can sıkacak şeyler, diye mırıldandı. Fakat bu sözleri o kadar dalgın ve perişan bir halde söylemişti ki, Duneçka hayretle ona bakmaktan kendini alamamıştı.

Delikanlı, hafızasını zorla toparlayarak sözlerine devam etti.

— Size bir şey daha söylemek istiyordum, ha evet, rica ederim anneciğim, sen de Duneçka, sakın bugün benim birinci olarak ziyaretinize gelmek istemediğimi, ilkin sizin gelmenizi beklediğimi sanmayınız.

Pulheriya Aleksandrovna da hayret etmekten kendini alamayarak:

— Aman Rodya'cığım neler söylüyorsun! diye haykırdı.

Duneçka: "Ne o, diye düşündü, yoksa düpedüz bir nezaket borcu olarak mı bize cevap veriyor? Adeta bir formalite tamamlar veya bir ders tekrarlar gibi barışıyor, özür diliyor."

— Uykudan kalkar kalkmaz size gelmek niyetinde idim ama gömleğim mâni oldu. Dün gece şeye, Nastasya'ya, şu kanı yıkamasını söylemeyi unutmuşum…. Ancak şimdi giyinmeye fırsat bulabildim.

Pulheriya Aleksandrovna telâşlanarak:

— Kan mı? Ne kanı? diye sordu.

— Bir şey değil canım, meraklanma! Dün akşam, ateşler içinde, kendimi bilmez bir halde dolaşırken araba altında ezilmiş bir adama rastladım, bir memur—İşte ondan bulaşan kan…

Razumihin:

— Kendini bilmez bir halde mi? diye onun sözünü kesti. Ama her şeyi hatırlıyorsun!

Raskolnikov, arkadaşının bu sualine bilhassa endişeli bir eda ile cevap verdi:

— Orası doğru, en ince noktalarına kadar her şeyi hatırlıyorum. Ama gelgelelim, falan şeyi niçin yaptığımı, oraya niçin gittiğimi, filân sözleri niçin söylediğimi bir türlü iyice izah edemiyorum.

Zosimov da lâfa karışarak:

— Bu çok bilinen bir hâdisedir, dedi. Bazen iş çok ustaca, şaşılacak bir kurnazlıkla yapılır. Ama hareketin idaresi, başlangıcı bozuk ve çeşitli birtakım hastalıklı duygulara bağlıdır. Adeta rüya gibi bir şey.

Raskolnikov: “Onun beni hemen hemen deli diye sayması, galiba da iyi bir şeydir” diye düşündü.

Duneçka üzüntü ile Zosimov’a bakarak:

— Ama sıhhatte olanlar da belki böyle davranıyor, dedi.

Zosimov:

— Oldukça doğru bir görüş, diye cevap verdi. Bu manada gerçekten de hepimiz, hem de pek sık olarak hemen hemen deliyiz! Yalnız şu küçük farkla ki “Hastalar” bizden biraz daha çok delidirler. Onun için burada bu noktayı ayırt etmek lâzımdır. Kusursuz insanlara gelince, doğrusunu isterseniz bunlar yok gibidir. Bu gibilerine on binde belki de yüz binde bir rastlanır, hem de oldukça zayıf örnekler halinde…

Pek sevdiği konu üzerinde dili çözülen Zosimiv’un ihtiyatsızca ağzından kaçırdığı “Deli” sözü, herkesin suratını ekşitmişti. Hiç aldırmıyormuş gibi bir eda takınan Raskolnikov, renksiz dudaklarında garip bir gülümseyişle dalgın dalgın oturuyordu. O, bir şeyler düşünmekte devam ediyordu.

Razumihin acele acele:

— Peki, şu ezilen adamcağız ne oldu? diye bağırdı. Senin sözünü kesmiştim!

Raskolnikov, âdeta bir uykudan uyanır gibi:

— Ne? dedi. Ha evet… Onu eve taşıyanlara yardım ederken üstüm başım kana bulandı. İyi aklıma geldi anneciğim, dün affedilmeyecek bir şey yaptım! Gerçekten de aklım başımda değildi. Bana gönderdiğiniz paranın hepsini, dün akşam… O adamın karısına verdim… Cenazenin gömülmesi için. Şimdi dul kaldı… Veremli zavallı bir kadın… Üç de küçük yavrusu var… Hepsi de aç… Ev dersen tamtakır… Sonra bir kızı da var. Görseydiniz belki siz de verirdiniz! Böyle olmakla beraber, hele bu parayı nasıl tedarik ettiğinizi bildikten sonra, böyle hareket etmeye hiç hakkım olmadığını itiraf ederim. Bir insanın yardıma kalkışması için ilkin buna hakkı olması lâzım, yoksa: "*Crevez, chiens, si vous n'etes pas contents*!" [Aslında Fransızca yazılmıştır: "Memnun değilseniz geberin, köpekler!" manasına gelir.] öyle değil mi, Dunya? Raskolnikov bunları söyledikten sonra güldü.

Dunya, katî bir eda ile:

— Hayır, öyle değil, dedi.

Delikanlı, kız kardeşinin yüzüne âdeta hınçla bakarak alaycı bir gülümseyişle mırıldandı:

— Vaaay! Sen de ha… Mahsus söylüyorsun! Bunu düşünmeli idim. Ne diyelim, takdire lâyık. Hem senin için daha iyi… öyle bir hududa gelirsin ki, onu aşamazsın, bedbaht olursun, o hududu aşarsan, belki o zaman daha da bedbaht olursun! Sonra, elinde olmayarak bu kadar ileri gittiğine sinirlenmiş bir halde sert ve kesik kesik ilâve etti:

— Hem zaten bütün bunlar saçma şeyler! Maksadım sadece sizden af dilemekti anneciğim!

Sevinen annesi:

— Bırak Rodya'cığım, dedi. Sen her ne yaparsan, bütün yaptığın şeylerin iyi olduğuna inanıyorum.

Ağzını bir gülümseyişle çarpıtan Rodya:

— Hayır anneciğim, inanmayınız! dedi.

Bu sözleri bir sessizlik takip etti. Bütün bu konuşmalarda, bu sessizlikte, bu barışmada hatta bu af dilemede sinirli bir şeyler vardı. Oradakilerin hepsi de bunu duymakta idi.

Annesi ile kız kardeşine göz ucu ile bakan Raskolnikov: "Âdeta benden korkuyorlar" diye aklından geçirdi. Gerçekten de Pulheriya Aleksandrovna sustukça ürkekliği artıyordu.

Raskolnikov'un aklından: "Halbuki gıyaben onları, galiba seviyordum!" düşüncesi geçti.

Pulheriya Aleksandrovna birdenbire yerinden fırlayarak:

— Biliyor musun Rodya, dedi, Marfa Petrovna öldü!

— Hangi Marfa Petrovna imiş bu?

— Ah aman Yarabbi, hani canım şu Marfa Petrovna, Svidrigaylova! Hani ona dair sana uzun uzadıya yazmıştım ya!…

Âdeta uykudan uyanır gibi canlanan Raskolnikov:

— Haaa, evet, hatırlıyorum… dedi. Demek öldü ha? Ah, doğru mu söylüyorsunuz? Sahiden öldü mü? Neden öldü?

Oğlunun gösterdiği bu ilgiden cesaretlenen Pulheriya Aleksandrovna acele acele:

— Ne dersin, birdenbire ölüverdi, dedi. Hem de tam sana mektup gönderdiğim sıralarda, hatta tam mektubu yazdığım gün. Ölümüne sebep de galiba o korkunç adam olmuş… Kadıncağızı fena halde dövmüş!

Delikanlı kız kardeşine dönerek:

— Onlar hep böyle mi yaşıyorlardı, diye sordu.

— Hayır, hatta aksine. Karısına karşı çok sabırlı, hatta nazik davrandı. Birçok hallerde onun kaprislerine büyük bir müsamaha göstermiştir. Bu hal tam yedi yıl sürdü. Ama işte bir gün, birdenbire sabrı tükenivermiş.

— Yedi yıl dayandığına göre, demek ki hiç de öyle korkunç bir adam değilmiş? Duneçka, galiba sen onu haklı buluyorsun?

Dunya, âdeta tüyleri ürpererek:

— Hayır, hayır diye cevap verdi, o korkunç bir adamdır. Ondan daha korkunç bir şey tasavvur etmeme bile imkân yoktur.

Genç kız bunları söyledikten sonra kaşlarını çattı, düşünceye daldı.

Pulheriya Aleksandrovna acele acele devam etti:

— Hâdise sabahleyin olmuş. Vakadan sonra da yemeğini yer yemez, kadın, şehre gitmek için hemen arabayı koşmalarını emretmiş… Çünkü bu gibi hallerde daima şehre gitmek âdeti imiş. Anlattıklarına göre, öğle yemeğini büyük bir iştahla yemiş.

— Böyle bir dayaktan sonra, ha?

— Zaten her zaman böyle yaparmış… Yemeğini yer yemez, şehre geç kalmamak için, hemen banyoya koşmuş… Görüyorsun ya, âdeta bir çeşit su tedavisi yapıyormuş… Çiftliklerinde bir soğuk su kaynağı vardır, kadın her gün muntazaman bu kaynakta yıkanırmış… Ama işte o gün suya girer girmez, kalp krizinden ölüvermiş.

Zosimov:

— Hiç de şaşılacak bir şey değil! dedi.

— Kocası onu çok mu dövmüş?

Dunya:

— Fakat hepsi bir değil mi? dedi.

Raskolnikov, sinirli sinirli, âdeta beklenmedik bir tarzda, birdenbire:

— Hımmm! diye söylendi. Kuzum anneciğim ne diye böyle saçma sapan şeylerden bahsedip duruyorsun?

Pulheriya Aleksandrovna'nın ağzından:

— Ah evlâdım, konuşacak başka bir şey bilmiyorum ki, sözleri döküldü.

Raskolnikov, acı bir gülümseyişle:

— Kuzum ne oluyorsunuz, dedi, yoksa hepiniz benden korkuyor musunuz, nedir?

Dunya gözlerini kardeşine dikerek sert sert:

— Gerçekten de doğru söylüyorsun, dedi. Annem merdivenlerden çıkarken, korkusundan istavroz bile çıkardı.

Delikanlının yüzü, âdeta havaleye uğramış gibi çarpıldı.

Pulheriya Aleksandrovna şaşkınlık içinde:

— Ah Dunya, ne yapıyorsun? diye söylendi. Yalvarırım sana Rodya, sakın darılma! Ne lüzumu var Dunya! Evet, ben gerçekten de buraya gelirken, bütün yol boyunca vagonda; birbirimize kavuşunca neler konuşup, neler anlatacağız diye boyuna hayaller kurdum. O kadar mesuttum ki, yolun uzunluğunu bile fark etmedim. Ah ben neler söylüyorum! Ben şimdi de

mesudum… Sen Dunya boş yere böyle söylüyorsun! Seni gördüğüm için şimdi o kadar, o kadar mesudum ki Rodya…

Raskolnikov, heyecanından, annesinin yüzüne bakmadan elini sıkarak:

— Yeter anneciğim, diye mırıldandı. Daha bol bol konuşacak vaktimiz var.

Bunları söyledikten sonra birdenbire şaşırdı ve sarardı: Yine o az önceki korkunç duygu, bir ölüm soğukluğu ile ruhunu kapladı. Şu anda müthiş bir yalan söylediğini, şimdi artık bol bol konuşmak şöyle dursun, ama artık hiçbir zaman, hiç kimse ile hiçbir şey konuşmasının mümkün olmadığını, yine gayet açık bir şekilde anladı. Bu ıstırap verici düşüncenin tesiri o kadar şiddetli idi ki, bir an için kendini tamamıyla unutur gibi oldu. Yerinden kalkarak, kimsenin yüzüne bakmadan odadan çıktı.

Razumihin onu kolundan yakalayarak:

— Ne oluyorsun? diye bağırdı.

Delikanlı yine eski yerine oturdu ve sessizce etrafını gözden geçirmeye başladı. Herkes ona hayretle bakıyordu. Hiç beklenmedik bir zamanda, birdenbire bağırdı:

— Hepiniz de ne kadar can sıkıcı insanlarsınız! Bir şeyler anlatsanıza! Hem sahi kuzum, böyle ne oturup duruyorsunuz! Haydi, bir şeyler söylesenize! Oturup muhabbet edelim… Hem toplandık, hem susuyoruz. Haydi, bir şeyler anlatın!

Pulheriya Aleksandrovna istavroz çıkararak:

— Allah korusun, yine dün geceki haller başlayacak diye sanmıştım, diye söylendi.

Avdotya Romanovna kuşku ile sordu:

— Ne oluyorsun Rodya?

Delikanlı:

— Hiç canım, aklıma saçma bir şey geldi de, diye cevap verdi ve güldü.

Zosimov divandan kalkarak:

— Eh, mademki saçma bir şeymiş, mükemmel öyle ise, diye mırıldandı, hani ben de nerede ise… benim vaktim geldi. Ben belki de yine uğrarım… Şayet sizi bulursam…

Odadakileri selamlayarak çıktı.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Ne mükemmel adam! diye mırıldandı.

Raskolnikov birdenbire, beklenmedik bir hızla ve şimdiye kadar görülmemiş bir canlılıkla konuşmaya başladı:

— Evet, fevkalâde, mükemmel, bilgili, akıllı bir adam. Hastalığımdan önce ona nerede rastladığımı hatırlayamıyorum. Herhalde bir yerlerde rastlamış olacağım. — Başı ile Razumihin'i işaret ederek — işte bu da iyi bir adam, dedi. Sonra birdenbire Dunya'ya dönerek: — Nasıl, Dunya, Razumihin hoşuna gidiyor mu? diye sordu. Ve birdenbire nedense gülmeye başladı.

Dunya:

— Çok hoşuma gidiyor, diye cevap verdi.

Fena halde utanan ve kıpkırmızı kesilen Razumihin:

— Amma da münasebetsizsin, ha! diye söylendi ve iskemleden fırladı.

Pulheriya Aleksandrovna hafifçe gülümsedi, Raskolnikov ise, gürültülü bir kahkaha attı.

— Sen nereye böyle?

— Ben de gidiyorum… İşim var.

— Hiçbir işin yok, sen kal! Zosimov gitti diye sen de kalkıp gidiyorsun! Hayır gitme. Acaba saat kaç? On iki oldu mu? Ne güzel saatin var, Dunya! Kuzum yine ne diye sustunuz? Boyuna ben, yalnız ben konuşuyorum!

Dunya:

— Bu, Marfa Petrovna'nın hediyesidir, diye cevap verdi.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Hem de çok pahalı bir saat, diye ilâve etti.

— Yaa! Ne kadar da büyük, âdeta kadın saatine benzemiyor.

Dunya:

— Ben böylesini seviyorum, dedi.

Razumihin: "Demek nişanlısının hediyesi değilmiş!" diye düşündü ve nedense sevindi.

Raskolnikov:

— Ben ise bunu Lujin'in bir hediyesi sanmıştım, dedi.

— Hayır, o henüz Dunya'ya hiçbir şey hediye etmedi.

Raskolnikov:

— Yaa! dedi. Bir zamanlar benim de âşık olduğumu ve evlenmeye kalkıştığımı bilmem hatırlıyor musunuz anneciğim?

Delikanlı bu sözleri, bu beklenmedik ifade tarzından ve edasından şaşıran annesine bakarak birdenbire söylemişti. Aleksandra Pulheriya, Duneçka ile ve Razumihin'le bakışarak:

— Ah evet, dedi.

Raskolnikov birdenbire âdeta yine dalgınlaştı, gözleri yerde, sözlerine devam etti:

— Hımmm! evet! Size ne anlatabilirim? Hatta çok az hatırlıyorum. O hastalıklı bir kızcağızdı, hem de hepten hastalıklı. Dilencilere sadaka vermesini sever, daima bir manastıra kapanmayı düşünürdü. Bir gün bana bu meseleden bahsederken gözlerinden yaşlar boşanmıştı. Evet, evet… hatırlıyorum, çok iyi hatırlıyorum. Çirkince bir kızdı… Doğrusunu isterseniz o zamanlar ona niçin tutulduğumu pek de bilmiyorum. Belki de, daima hasta olduğu için onu sevmiştim. Üstelik topal veya kambur olsaydı ihtimal ki onu daha çok sevecektim… (Dalgın dalgın gülümsedi) Bu bir ilkbahar sarhoşluğu idi işte…

Duneçka heyecanla:

— Hayır, bu sadece bir ilkbahar sarhoşluğu değildi, dedi.

Raskolnikov gergin bir dikkatle kız kardeşine baktı. Ama sözlerini iyice duymamış veya anlamamıştı. Sonra, derin bir dalgınlık içinde yerinden kalktı, annesine yaklaşarak öptü, tekrar yerine dönüp oturdu.

Mütehassis olan Pulheriya Aleksandrovna:

— Sen onu hâlâ seviyorsun! dedi.

— Onu mu? Hâlâ? Ah, evet… Siz kızdan bahsediyorsunuz! Hayır. Şimdi bunların hepsi de sanki bir başka dünyada… hem de çoktan… Zaten beni çevreleyen her şeyde, sanki bu dünyada değilmiş gibi bir hal var.

Dikkatle onlara baktı:

— Meselâ sizi alalım… Adeta bin verstlik bir mesafeden size bakıyor gibiyim… Hem hangi şeytan bizi dürtüyor da bunlardan bahsediyoruz! — Canı sıkılmış bir halde — Hem ne diye soruşturuyorsunuz? diye ilâve etti. Tırnaklarını kemirerek tekrar eski dalgın halini aldı.

Pulheriya Aleksandrovna birdenbire bu can sıkıcı sessizliği bozarak:

— Rodya'cığım, ne kötü bir odan var, dedi. Tıpkı bir mezar gibi… Eminim ki yarı yarıya bu oda yüzünden böyle melânkolik bir hale geldin!

Rodya, dalgın dalgın cevap verdi:

— Odam mı? Evet, odamın çok tesiri olmuştur. Bunu ben de düşündüm.

Sonra, garip bir şekilde gülümseyerek birdenbire ilâve etti:

— Fakat bilseniz anneciğim, şimdi siz ne tuhaf bir düşünce ortaya attınız!

Biraz daha geçseydi, bu topluluk, üç yıllık bir ayrılıktan sonra bu akrabalar, katî olarak herhangi bir şey konuşmanın imkânsızlığına rağmen, muhaverenin bu ailevî tonu nihayet Raskolnikov için tahammül edilmez bir hal alacaktı. Bununla beraber, şu veya bu şekilde bugün mutlaka çözülmesi gereken, geri bırakılmaz bir iş vardı. Daha, az önce, bu sabah yatağından kalkar kalkmaz böyle karar vermişti. Şimdi o, bir çıkış yolu olarak bu işe seviniyordu.

Ciddî ve soğuk bir eda ile söze başladı:

— Bana bak Dunya, dedi, dün olup bitenler için tabii senden af dilerim. Ama ana düşüncelerimden caymadığımı sana hatırlatmayı da borç bilirim. Ya ben, ya Lujin. Ben alçak bir insan olayım ama sen olmamalısın! İkimizden birimizin olması yeter. Lujin'e varacak olursan, seni hemen kardeşlikten reddederim.

Pulheriya Aleksandrovna acıklı bir sesle:

— Rodya, Rodya! diye bağırdı. Ama bunlar yine hep dünkü şeyler! Sonra, ne diye boyuna kendine alçak diyorsun, ben buna tahammül edemiyorum. Dün de aynı şeyi yapmıştın!

Dunya da katî ve ağabeysi gibi soğuk bir eda ile:

— Kardeşim, diye cevap verdi, bütün bu meselelerde senin yanıldığın bir nokta var. Dün gece bunu enine boyuna düşündüm ve senin yanıldığın noktayı buldum. Bütün mesele şurada ki, galiba sen, güya benim biri hesabına kendimi birine kurban ettiğimi sanıyorsun! Bu hiç de böyle değil. Ben sadece kendim için kocaya varıyorum. Çünkü benim kendi durumum ağır. Tabii bu arada akrabalarıma da faydam dokunursa, elbette memnun olurum. Ama kararımın başlıca sebebi bu değil tabii.

Öfkesinden tırnaklarını kemiren Raskolnikov aklından şunları geçiriyordu: "Yalan söylüyor! kibirli kız! İyilik etmek istediğini kabule yanaşmıyor! Ne azamet! Ohh, aşağı karakterli insanlar! Nefret eder gibi seviyorlar! Ohh… onların hepsinden nasıl da nefret ediyorum!"

Dunya sözlerine devam ederek:

— Bir kelime ile ben Piyotr Petroviç'le evleniyorum, dedi. Çünkü iki fena şeyden daha zararsızını seçiyorum. Benden beklediği her şeyi namuslu olarak yapmak niyetindeyim, bu hesapça da onu aldatmıyorum… Peki sen şimdi öyle neye gülümsedin?

O da öfkelenmiş ve gözleri kıvılcımlanmıştı.

Raskolnikov acı bir gülümseyişle:

— Demek senden beklediği her şeyi yapacaksın, öyle mi?

— Muayyen bir dereceye kadar. Piyotr Petroviç'in beni isteyiş tarzından ve şeklinden, ona lâzım olan şeyleri hemen anladım. Hiç şüphe yok ki o, kendine, belki de çok fazla bir değer veriyor. Ama bana da bir değer verdiğini umarım. Yine niçin gülüyorsun?

— Ya sen yine neye kızıyorsun? Sen yalan söylüyorsun kardeşim. Mahsus yalan söylüyorsun. Sadece düşüncelerini bana kabul ettirmek için,

sırf bir kadın inadı yüzünden yalan söylüyorsun! Sen Lujin’e saygı gösteremezsin! Ben onu gördüm, onunla konuştum. Demek ki, sen kendini para ile satıyorsun ve demek ki, herhalde, adice hareket ediyorsun! Ama hiç olmazsa, hâlâ kızarabildiğine seviniyorum.

Duneçka bütün soğukkanlılığını kaybederek:

— Hayır, doğru değil, diye bağırdı, ben yalan söylemiyorum! Bana değer verdiğine, beni takdir ettiğine inanmasam onunla evlenmezdim. Ona saygı gösterebileceğime iyice inanmasam, onunla evlenmezdim. Bereket versin buna katî olarak kanaat getirebilirim, hem de bugün. Böyle bir evlenme ise, senin dediğin gibi, bir alçaklık sayılmaz. Sen, haklı da olsaydın, ben gerçekten de alçakça bir harekette bulunsa idim, benimle bu tarzda konuşman bir gaddarlık değil midir? Ne diye, belki kendinin de sahip bulunmadığın bir kahramanlığı kalkıp benden istiyorsun? Bu despotluktur, bu zorbalıktır! Eğer ortada bir fenalık bahis mevzuu ise, bu fenalık olsa olsa, ancak kendimedir. Henüz daha kimseyi öldürmedim. Bana neye öyle bakıyorsun? Niçin bu kadar sarardın? Rodya, ne oluyorsun? Rodya, sevgilim!

Pulheriya Aleksandrovna:

— Aman Allah’ım, diye bağırdı, nihayet çocuğu bayılma derecesine getirdin!

— Hayır, hayır… saçma… bir şey değil. Biraz başım döndü, baygınlık falan değil. Aklınızı baygınlıkla bozmuşsunuz! Hımmm! Evet… Ne söyleyecektim? Evet, ona saygı gösterebileceğine, onun da sana değer verdiğine… böyle söylemiştin değil mi? Hemen bugün nasıl kanaat getirebileceksin? Bugün kanaat getireceğini söylemiştin, değil mi? yoksa bana mı öyle geldi?

Duneçka:

— Anneciğim, dedi, Piyotr Petroviç‘in mektubunu ağabeyime göstersenize!

Pulheriya Aleksandrovna elleri titreyerek mektubu uzattı. Raskolnikov büyük bir merakla mektubu aldı. Ama açmadan önce, birdenbire, âdeta hayretle Duneçka’nın yüzüne baktı. Aklına gelen yeni bir düşünce ile âdeta şaşırmış gibi, ağır ağır:

— Tuhaf şey, diye söylendi, sanki ne diye bu kadar uğraşıp duruyorum? Bütün bunlar da ne oluyor sanki? Kiminle istersen evlen!

Bu sözleri âdeta kendi kendine konuşur gibi söylemişti. Ama yüksek sesle konuşmuş ve sanki şaşırmış gibi bir müddet kız kardeşine bakmıştı.

Yüzünde hâlâ garip bir şaşkınlık olduğu halde, nihayet mektubu açtı. Sonra ağır ağır, dikkatle okumaya başladı, iki defa üst üste okudu. Pulheriya Aleksandrovna fevkalâde bir heyecan içinde idi. Zaten hepsi de bir fevkalâdelik bekliyorlardı.

Raskolnikov, küçük bir duraksamadan sonra, mektubu annesine uzattı. Hususi olarak kimseye hitap etmeden söze başladı:

— Şaşılacak şey doğrusu. Adam davalara giriyor, avukatlık ediyor, hatta konuşması da… edalı… halbuki ne kadar da cahilce yazıyor.

Herkeste bir kıpırdama görüldü: Hiç de bunu beklemiyorlardı.

Razumihin:

— Onların hepsi de böyle yazarlar, diye, tıtuk tutuk söylendi.

— Sen bu mektubu okudun mu ki?

— Evet, okudum.

Fevkalâde utanan Pulheriya Aleksandrovna:

— Biz gösterdik Rodya, diye başladı, az önce ona danışmıştık da….

Razumihin kadının sözünü keserek:

— Doğrusunu istersen, mahkeme üslûbu, dedi. Mahkeme evrakı hâlâ hep böyle yazılır.

— Mahkeme üslûbu? Evet, bilhassa mahkeme üslûbu, amelî bir üslûp. Artık pek de öyle cahilce değilse de, pek de edebî de değil… Bir iş adamı üslûbu

Ağabeysinin takındığı bu yeni tavırdan biraz alınan Avdotya Romanovna:

— Piyotr Petroviç iyi bir tahsil görmediğini zaten saklamıyor ki, dedi. Hatta kendi kendini yetiştirdiği için övünüyor bile.

— Övünüyorsa hakkı da yok değil. Ben de aksini iddia etmiyorum. Bu koca mektup hakkında böyle sudan mülâhazalar ileri sürdüğüm için galiba bana kızdın, kardeşim. Sırf seni üzmek için, lâf olsun diye bu saçma şeylerden bahsettiğimi sanıyorsun! Aksine, üslûp hakkında aklıma, şu anda hiç de lüzumsuz sayılmayacak bir düşünce geldi. Mektupta: “Kabahati kendinizde arayınız!” tarzında çok manalı ve açık bir cümle var. Bundan başka, ben geldiğim takdirde hemen kalkıp gideceğine dair bir de tehdit var. Bu kalkıp gitme tehdidinin, sözünü dinlemediğiniz takdirde, ikinizi de fırlatıp atacağı — hem de şu anda sizi Petersburg’a getirdikten sonra fırlatıp atacağı — tehdidinden ne farkı var? Eeee, sen ne düşünüyorsun bakalım: Lujin’in yazdığı bu sözleri (Razumihin’i göstererek) bu yahut Zosimov, yahut içimizden bir başkası yazmış olsa idi, bunlara da Lujin’e kızdığımız kadar kızabilir mi idik?

Duneçka canlanarak:

— Hayır, diye cevap verdi. Bu düşüncelerin büyük bir saflıkla ifade edilmiş olduğunu, belki de Lujin’in yazı yazmayı pek de beceremediğini

çok iyi anladım. Sen, çok iyi düşünmüşsün ağabey. Hatta ben beklemiyordum bile…

— Mahkeme üslûbuyla ifade edilmiş; halbuki mahkeme üslûbuyla da bundan başka türlü yazılamaz. Bunun için, belki de bu cümle onun istediğinden daha kaba düşmüştür. Zaten ben seni biraz hayal kırıklığına uğratacağım: Bu mektupta bir cümle daha var. Bana yapılmış bir iftira, hem de oldukça aşağılık bir iftira var. Ben dün, veremli, zavallı dul bir kadına "cenaze masrafı adı altında" değil de, düpedüz cenaze masrafı olarak para verdim. Sonra, onun yazdığı gibi "Uygunsuz kızına" değil, (ben onu hayatımda ilk defa ancak dün gördüm) doğrudan doğruya dul kadına verdim. Ben, bütün bunlarda beni lekelemek ve sizinle aramı açmak gibi çok acele bir arzu görüyorum. Tabii yine mahkeme üslûbu ile yani, maksadını pek fazla açığa vuran bir üslûpla ve saf bir acelecilikle ifade edilmiş. O akıllı bir adam ama akıllıca hareket etmek için sadece akıl yetmez ki! Bütün bunlar bize adamı tasvir etmekte ve… ben onun sana fazla değer verdiğini de sanmıyorum. Bütün bunları sana, sadece gerçeği öğrenmiş olman için söylüyorum. Çünkü samimî olarak senin saadetini istiyorum.

Duneçka cevap vermedi. Zaten o, çoktan kararını vermişti, yalnız akşamı bekliyordu.

Rodya'nın sözlerindeki bu yeni iş edasından, büsbütün meraklanan Pulheriya Aleksandrovna:

— Sen neye karar veriyorsun Rodya, diye sordu.

— "Karar veriyorsun" da ne demek?

— Piyotr Petroviç bu gece bize gelmemeni, şayet gelirsen… Kalkıp gideceğini yazıyor ya, canım. Şu halde, şimdi sen… nasıl hareket edeceksin?

Raskolnikov soğuk bir eda ile:

— Pek tabii olarak, bu işte karar vermek bana düşmez. Şayet Piyotr Petroviç'in bu isteği gücünüze gitmiyorsa, ilkin size düşer. Sonra da, şayet o da bu istekten gücenmiyorsa, Dunya'ya düşer, dedi ve kuru bir eda ile ilâve etti: Bana gelince, ben de işinize en elverişli şekilde hareket ederim.

Pulheriya Aleksandrovna cevap vermekte acele ederek:

— Duneçka kararını verdi bile dedi. Ben de tamamıyla onun gibi düşünüyorum.

Dunya:

— Bu görüşmede, mutlaka senin de bulunmanı rica etmeye, hem de ısrarla rica etmeye karar verdim. Gelecek misin?

— Geleceğim.

Genç kız, Razumihin'e dönerek:

— Bu akşam saat sekizde sizin de bizde bulunmanızı rica edeceğim, dedi. Anneciğim, ben Razumihin'i de davet ediyorum.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Çok güzel Duneçka, dedi. Nasıl karar verdiyseniz öyle olsun. Bana gelince, üzerimden büyük bir yük kalkmış oldu. Yapmacıktan, yalandan hiç hoşlanmam. Hakikati olduğu gibi söylememiz daha iyi. Şimdi artık ister darıl, ister darılma, Piyotr Petroviç!

IV

Bu sırada kapı usulca açıldı, odaya, ürkek ürkek etrafına bakınarak, genç bir kız girdi. Hepsi de hayret ve merakla ona döndüler. Raskolnikov ilk bakışta onu tanıyamadı. Gelen, Sofya Semyonovna Marmeladova idi.

Raskolnikov onu dün ilk defa görmüştü. Ama öyle bir anda, öyle şartlar altında ve öyle bir kılıkta görmüştü ki, hafızasına tamamıyla başka bir yüzün hayali aksetmişti. Şimdi ise karşısında sade, hatta fakirce giyinmiş, temiz fakat ürkek yüzlü, mütevazı, dürüst, hemen hemen bir kız çocuğunu andıracak kadar çok genç bir kız duruyordu. Sırtında çok sade, gündelik bir entari, başında modası geçmiş bir şapka vardı. Yalnız, yine dünkü şemsiye elinde idi. Hiç beklemediği halde odayı böyle dopdolu görünce, utanmaktan da fena bir duruma düşerek tamamıyla şaşırmış, küçük bir çocuk gibi ürkmüş, hatta gerisingeriye gitmeye bile davranmıştı.

Raskolnikov büyük bir şaşkınlıkla:

— Ah siz misiniz? diye söylendi. Birdenbire kendisi de şaşırdı.

Annesi ile kız kardeşinin, Lujin'in mektubundan "uygunsuz" bir kıza dair hafifçe bazı şeyler bildikleri hemen o anda aklına geldi. Daha şimdi Lujin'in iftiralarını protesto etmiş, o kızı ilk defa gördüğünü söylemişti. Halbuki işte, kız da birdenbire girivermişti. Sonra, "uygunsuz bir kız" tabirine zerre kadar itiraz etmediğini de hatırladı. Bütün bunlar, bulanık bir şekilde bir anda aklından geçmişti. Ama kıza dikkatle bakınca, hemen bu zavallı mahlûkun o kadar acınacak bir halde olduğunu gördü ki, birdenbire yüreği sızladı. Hele kızın korkudan kaçacak gibi bir harekette bulunduğunu görünce, içi âdeta altüst oldu. Gözleri ile onu durdurarak:

— Sizi hiç beklemiyordum, demekte acele etti. Oturmak lütfunda bulunmaz mısınız? Herhalde Katerina Ivanovna'dan geliyorsunuzdur. Müsaade buyurun, oraya değil, şuraya oturunuz!

Sonya içeri girdiği zaman, Raskolnikov'un üç iskemlesinden hemen kapının yanındakine oturmakta olan Razumihin, kıza yol vermek için hafifçe doğrulmuştu. Raskolnikov önceleri kıza divanın köşesinde, evvelce Zosimov'un oturduğu yeri işaret etmişti. Ama divanın çok laubali bir yer olduğunu ve kendisine yataklık vazifesini gördüğünü hatırlayarak,

Razumihin’in oturduğu sandalyeyi göstermekte acele etti. Sonra, Razumihin’e dönerek:

— Sen de şuraya otur! sözleriyle, onu evvelce Zosimov’un oturmakta olduğu yere oturttu.

Sonya, âdeta korkudan titreyerek oturdu. Her iki kadına ürkek bir göz attı. Bunlarla nasıl olup da yan yana oturabildiğini kendisinin de anlamadığı besbelli idi. Bunu düşününce o kadar ürktü ki, birdenbire tekrar ayağa kalktı. Büyük bir mahcubiyet içinde Raskolnikov’a dönerek:

— Ben… ben… diye kekeledi. Bir dakika için size uğramıştım. Katerina Ivanovna’nın yanından ge- geliyorum. Gönderecek başka kimsesi yoktu da… Katerina Ivanovna yarın sabah, sabah duasından sonra Mitrofan kilisesinde yapılacak cenaze töreninde hazır bulunmanızı… Sonra da bize… şey, yani Katerina Ivanovna’ya yemeğe buyurmanızı bilhassa rica etmem için bana emir verdi. Ondan bu şerefi esirgememenizi rica etmemi tembih etti.

Sonya kekeledi ve sustu.

Raskolnikov da hafifçe doğruldu, o da kekeleyerek:

— Mutlaka çalışacağım… mutlaka… diye sözünü bitirmeden kesti. Sonra birdenbire: Lütfen oturunuz, sizinle konuşmam lâzım. Rica ederim, belki de acele işiniz var… İki dakikanızı bana vermek lûtfunda bulununuz, dedi ve ona sandalyeyi gösterdi.

Sonya tekrar oturdu. Yine ürkek ve şaşkın bakışlarla her iki kadına da acele bir göz attıktan sonra, gözlerini yere indirdi.

Raskolnikov’un solgun yüzü kızardı, âdeta altüst olmuştu. Gözleri parladı, sert ve katî bir sesle:

— Anneciğim, dedi. Bu, dün gece gözlerimin önünde arabanın altında çiğnenen bahtsız Marmeladov'un kızı Sofya Semyonovna Marmeladova'dır. Zaten size ondan bahsetmiştim.

Pulheriya Aleksandrovna, Sonya'ya baktı ve hafifçe gözlerini kırptı. Rodya'nın ısrarlı ve meydan okuyucu bakışları karşısında duyduğu şaşkınlığa rağmen, bu zevkten kendini bir türlü mahrum edememişti. Duneçka gözlerini ciddî bir bakışla zavallı kızın yüzüne dikerek, onu ısrarla tetkike koyuldu.

Raskolnikov'un kendisine dair söylediği bu sözleri işiten Sonya, yeniden gözlerini kaldırmak istediyse de, eskisinden çok utandı. Raskolnikov hemen kıza dönerek:

— Bugün işleri nasıl yoluna koyduğunuzu sormak istemiştim… Sizi rahatsız eden olmadı ya? Meselâ polis falan…

— Hayır, her şey yolunda gitti… Zaten neden öldüğü apaçık bir şey… rahatsız eden olmadı. Yalnız, kiracılar biraz mırın kırın ettiler.

— Neden?

— Cenazenin uzunca bir zaman kalışına. Havalar sıcak… koku… onun için bugün, akşam duasında mezarlığa götürecekler, yarına kadar mezarlık kilisesinde kalacak. Katerina Ivanovna önceleri buna razı olmak istemedi ama şimdi o da başka türlü olamayacağını görüyor.

Demek bugün kaldırılacak?

— Katerina Ivanovna, yarın kilisede yapılacak cenaze törenine gelmenizi, ondan sonra da, eve, matem sofrasına buyurmanızı rica ediyor.

— Katerina İvanovna yemek mi veriyor?

— Evet, efendim, kahvaltımsı bir şey. Dünkü yardımınızdan ötürü size teşekkür etmemi sıkı sıkıya emretti. Siz olmasaydınız cenazeyi

gömdüremeyecektik!

Bunları söyler söylemez, genç kızın birdenbire dudakları da, çenesi de titremeye başladı. Ama kuvvetini toplayarak kendini tuttu, hemen gözlerini yine yere indirdi.

Konuşma sırasında Raskolnikov, kızı dikkatle süzmüştü. Zayıf, ama çok zayıf, küçücük sivri burunlu, sivri çeneli, çizgileri pek de düzgün olmayan solgun bir yüzü vardı. Ona, güzel bile denemezdi. Ama buna karşılık mavi gözleri o kadar duru, canlandıkları zaman yüzünün ifadesi o kadar iyi ve saf bir hal alıyordu ki, insan elinde olmayarak ona ısınıyordu. Bundan başka yüzünde, sonra bütün görünüşünde, dikkate değer bir hususiyet vardı: On sekiz yaşında olmasına rağmen, yaşından çok küçük bir kız çocuğu, âdeta hepten bir çocuk gibi görünüyordu. Bu hal, onun bazı hareketlerinde, hatta gülünç bir şekilde ortaya çıkmakta idi.

Israrla konuşmayı devam ettiren Raskolnikov sordu:

— Ama Katerina İvanovna bu kadar az bir para ile işin içinden nasıl çıkabildi? Üstelik yemek de veriyor?

— Tabut çok sade bir şey olacak. Zaten her şey sade… onun için pek pahalıya mal olmayacak. Biz, az önce Katerina İvanovna ile her şeyi hesapladık, bunun için matem sofrasına da para kalıyor. Katerina İvanovna bunun böyle olmasını çok istiyor… Hem olmaz ki… onun tesellisi. O öyle bir kadın ki, siz onu bilirsiniz…

— Anlıyorum… anlıyorum… tabii. Ne o, odama mı bakıyorsunuz? Annem de burasının bir tabuta benzediğini söylüyor.

Soneçka, bu sözlere karşılık, birdenbire kuvvetli ve acele bir fısıltı ile:

— Dün bize bütün varınızı yoğunuzu verdiniz! dedi ve yine hızla başını yere eğdi. Dudakları ile çenesi yeniden titremeye başlamıştı. Daha geldiği

dakikadan beri Raskolnikov'un odasındaki sefalete şaşakalmıştı. Şimdi ise bu sözler, kendiliğinden ağzından dökülüvermişti.

Ortalığa bir sessizlik çökmüştü. Duneçka'nın gözleri sanki bir ışıkla tutuşmuş, hatta Pulheriya Aleksandrovna bile Sonya'ya güler yüzle bakmıştı. Kalkarken:

— Rodya, dedi, tabii öğle yemeğini birlikte yiyeceğiz. Dunya'cığım, haydi kızım gidelim. Sen de Rodya, biraz çıkıp dolaşsan iyi edersin! Sonra, yatıp dinlenirsin! Ama çabuk gel! Seni yormuş olmamızdan korkuyorum.

Raskolnikov ayağa kalkarken acele acele cevap verdi:

— Evet, evet gelirim. Bununla beraber, işim de var.

Razumihin hayretle Raskolnikov'a bakarak bağırdı:

— Nasıl olur, böyle ayrı ayrı yemek yemek? Sen ne yapıyorsun böyle?

— Evet, evet geleceğim, tabii tabii… Sen bir dakika burada kalıver! Şimdilik ona ihtiyacınız yok, değil mi anneciğim? Sakın onu elinizden almış olmayayım?

— Oh… hayır hayır! Dimitri Prokofyiç, siz de yemeğe buyurun, bu lûtfu bizden esirgemezsiniz tabii?

Dunya da:

— Lütfen geliniz! ricasında bulundu.

Razumihin, yüzü bir ışıkla aydınlanarak saygı ile eğildi. Bir an için hepsi de birdenbire garip bir utangaçlık duydular.

— Allah'a ısmarladık Rodya, daha doğrusu yine görüşelim. "Allah'a ısmarladık" demeyi sevmiyorum! Allah'a ısmarladık Nastasya… Bak, yine "Allah'a ısmarladık" dedim!

Pulheriya Aleksandrovna, Sonya'yı da selâmlamak niyetinde idi, ama nedense elinden gelmedi, telâşla odadan çıktı.

Ama Avdotya Romanovna, sanki sırasını bekliyormuş gibi, annesinin ardı sıra Sonya'nın önünden geçerken, derin, dikkatli ve nazik bir reveransla onu selâmladı. Soneçka şaşırdı, telâşlı ve ürkek bir selâm verdi. Avdotya Romanovna'nın dikkat ve nezaketi sanki ona ıstırap ve üzüntü vermiş gibi, yüzünde hastalıklı bir duygunun akisleri dolaştı.

Raskolnikov sofadan bağırdı:

— Dunya, Allah'a ısmarladık! Elini versene!

Dıınya, sevimli, biraz da sıkılgan bir eda ile dönerek:

— Verdim ya, dedi, unuttun mu?

— Ne çıkar, bir daha ver!

Delikanlı, kız kardeşinin parmaklarını kuvvetle sıktı. Duneçka kızararak ona gülümsedi. Elini çabucak kurtardı ve annesinin arkasından yürüdü. O da, sebebini bilmediği bir sevinçle dopdolu idi.

Raskolnikov odasına dönünce, Sonya'ya neşeli bir göz atarak:

— İşte bu çok iyi oldu, dedi. Allah ölülerin taksiratını affetsin, yaşayanlara da uzun ömürler versin! Öyle değil mi? Öyle değil mi? Öyle değil mi canım?

Sonya, delikanlının birdenbire neşe ile aydınlanan yüzüne hayretle bakıyordu. Raskolnikov, birkaç saniye hiçbir şey söylemeden, dikkatle genç kıza baktı: Merhum babasının ona dair anlattığı şeyler şu anda birdenbire hatırına gelmişti.

* * *

Pulheriya Aleksandrovna sokağa çıkar çıkmaz hemen söze başladı:

— Aman Allah’ım, Duneçka! Hemen kendimizi dışarı attığımıza şimdi ne kadar memnunum! Âdeta hafiflemiş gibiyim. Dün trende gelirken, böyle bir şeye sevinebileceğimi hiç aklımdan geçirebilir miydim!

— Anneciğim, size bir defa daha söylüyorum ki, o hâlâ hastadır! Nasıl oluyor da bunu görmüyorsunuz? Belki de bizim yüzümüzden çektiği üzüntüler onun sinirlerini bozmuştur. Onu biraz hoş görmeli, kusurlarına göz yummalıyız.

Pulheriya Aleksandrovna, ateşli ve sinirli bir tavırla hemen kızının sözünü kesti:

— Ama işte, sen de müsamahalı değildin! Biliyor musun Dunya, ikinize şöyle baktım da, hık demiş ağabeyinin burnundan çıkmışsın, yüzce olduğu kadar huyca da ona benziyorsun: İkiniz de melânkoliksiniz, ikiniz de durgun tabiatlı, çabucak parlamaya hazırsınız! İkiniz de kibirli, ikiniz de iyi yüreklisiniz! Onun bir bencil olması kabil mi Duneçka? Ne dersin? Hele bu akşam bize geleceğini aklıma getirdikçe âdeta yüreğim kopacak gibi oluyor!

— Üzülme anneciğim, olması gereken şey ne ise o olacak!

Pulheriya Aleksandrovna birdenbire ihtiyatsızca ağzından şu sözleri kaçırıverdi:

— Duneçka! Ne halde olduğumuzu hele bir düşün bakalım! Ya Piyotr Petroviç sözünden cayarsa?

Duneçka, hakaret dolu bir sesle:

— Bunu yaparsa artık onun ne değeri kalır! dedi.

Pulheriya Aleksandrovna, kızının sözünü keserek acele acele:

— Evden çıktığımıza ne iyi ettik, dedi. Acele bir işi vardı galiba… Varsın biraz dolaşsın, hava alsın! Odası çok sıkıcı… Hoş, insan burada,

sanki nerede hava alabilir?… Bura sokaklarının da penceresiz odalardan bir farkı yok ki! Aman Allah'ım, ne şehir! Dur, dur, kenara çekil, çiğneneceksin, bir şeyler götürüyorlar!.. Bir piyano götürdüler… Doğrusu… Ne kadar da itip kakıyorlar.. Ben bu kızdan da çok korkuyorum….

— Hangi kızdan anneciğim?

— Hangi kızdan olacak canım. Sofya Semyonovna'dan… Şu, az önce odasında olan kızdan.

— Korkacak ne varmış?

— İçimde öyle bir önsezi var, Dunya! İster inan ister inanma, bu kız odaya girer girmez, hemen o dakika bütün olup bitenlerin bu kızın başı altından çıktığını düşündüm.

Dunya, canının sıkıldığını belli eden bir sesle bağırdı:

— Hiç de bir şey çıktığı yok! Siz de şu önsezilerinizle kabak tadı veriyorsunuz anneciğim! Ağabeyim, ancak dünden beri bu kızla tanışıyor, nitekim şimdi odaya girdiği zaman onu tanıyamadı bile.

— Peki görürsün! Bu kız benim yüreğimi kaldırıyor, görürsün, görürsün! Öyle korktum ki: Kız gözlerini dikmiş bana bakıp duruyordu… Hem öyle bir gözleri var ki… İskemlede zor oturabildim. Sonra, onu bize nasıl takdim etmeye koyuldu, farkında mısın? Doğrusu tuhafıma gitti: Piyotr Petroviç bu kız için bize neler yazdı, o kalkmış onu bize tanıtıyor, hem de sana tanıtıyor! Demek ki bu kıza değer veriyor!

— Sen onun yazdığına ne bakıyorsun! Bizim için de neler söylemediler, neler yazmadılar, unuttun mu yoksa? Ben bu kızın çok iyi olduğuna eminim… Ona dair söylenen şeyler de tamamıyla saçmadır!

— Allah vere de öyle olsun!

Duneçka birdenbire:

— Piyotr Petroviç‘e gelince, kötü bir dedikoducudan başka bir şey değil, diyerek, konuşmayı kesti. Pulheriya Aleksandrovna hemen sustu. Konuşma da böylece sona ermiş oldu.

* * *

Raskolnikov, Razumihin’i pencereye doğru çekerek:

— Bana bak, dedi, seninle görüşülecek bir işim var.

Sonya gitmeye davranarak onları bir baş işareti ile selâmladı ve çabuk çabuk:

— Şu halde, Katerina İvanovna’ya, geleceğinizi söyleyeyim, dedi.

— Bir dakika Sofya Semyonovna, bizim gizli kapaklı hiçbir şeyimiz yok, bizi rahatsız edecek değilsiniz. Size iki kelimecik daha söylemek isterdim.

Sonra, âdeta sözünü bitirmeden, birdenbire Razumihin’e dönerek:

— Bana bak, dedi. Sen şu şeyi… tanırsın, adı ne idi canım? Şu Porfiri Petroviç‘i?

Razumihin:

— Tanımaz olur muyum? Akrabamdır, dedi ve şiddetli bir merakla ilâve etti: Ne var, ne olacak?

— Şimdi o, şu… meselenin, canım hani dün gece bahsettinizdi ya, şu cinayet meselesinin soruşturma işini idare etmiyor mu?

Razumihin birdenbire gözlerini açarak:

— Evet… ne olacak? dedi.

— Rehin yatıranların soruşturmalarını yapıyormuş… Ben de o kadına bazı şeylerimi rehine vermiştim. Gerçi ehemmiyetsiz şeyler ama buraya gelirken kız kardeşimin yadigâr olarak verdiği bir yüzükle, baba yadigârı gümüş bir saat, topu topu beş-altı ruble değerinde bir şey ama hatıra oldukları için bence kıymetli… Şimdi ben ne yapayım? Bunların kaybolmasını istemiyorum, bilhassa saatin. Az önce, Dunya'nın saatinden konuşulurken, annem benimkini soracak diye ödüm koptu. Babamdan kalan biricik miras… Bu saat kaybolursa, annem kahrından hasta olur. Kadın milleti! Şimdi ben ne yapayım, bana bir akıl öğret! Karakola başvurmam gerektiğini biliyorum! Doğrudan doğruya Porfiri'ye başvursam daha iyi olmaz mı, ne dersin? Bu hususta sen ne düşünüyorsun? İşi bir an önce bitirmek istiyorum. Göreceksin ki annem, öğle yemeğinden evvel saati soracaktır.

Razumihin, olağanüstü bir heyecanla bağırdı:

— Sakın ha, karakola değil, mutlaka Porfiri'ye başvur! Doğrusu bu işe pek sevindim! Hem bekleyecek ne var; hemen şimdi gidelim. Şunun şurasında iki adımlık yer. Evde bulacağımıza da şüphe yok!

— Peki, gidelim!

— Porfiri seninle tanışmaktan, çook, ama çok büyük bir sevinç duyacaktır. Ona senden, çeşitli zamanlarda, birçok seferler bahsetmişimdir. Hatta dün bile bahsettiydim, gidelim… Demek ki, o kocakarıyı sen de tanıyordun ha? Tevekkeli değil! Ne ise, bütün işler öyle güzel bir mecraya döküldü ki… Ah, evet, Sofya İvanovna…

Raskolnikov:

— Sofya Semyonovna, diye düzeltti. Sofya Semyonovna, bu benim dostum Razumihin'dir, hem çok iyi bir çocuktur.

Sonya, Razumihin'in yüzüne bile bakmadığı için büsbütün utanarak:

— Hemen şimdi gitmek mecburiyetinde iseniz, diye başladı.

Raskolnikov:

— Peki, gidelim, kararını verdi. Ben hemen bugün size uğrarım Sofya Semyonovna, yalnız bana adresinizi veriniz!

Halinde bir şaşkınlık olduğu söylenemezdi, ama bu cevabı verirken acele acele konuşuyor, genç kızın gözlerine bakmaktan kaçınıyordu. Sonya, ona adresini verdi, bunu yaparken de kızardı. Hep beraber sokağa çıktılar.

Razumihin, arkalarından merdivenden inerken sordu:

— Kapını kilitlemiyor musun?

— Hiçbir zaman kilitlemem. Ama bununla beraber iki senedir hep kilit alacağım, diye gelişigüzel ilâve etti. Sonra, gülerek Sonya'ya döndü: Kilitleyecek şeyleri olmayanlar ne kadar bahtiyardır, değil mi? dedi.

Sokakta, kapının ağzında durdular.

— Siz sağa mı sapıyorsunuz Sofya Semyonovna? iyi hatırıma geldi, evimi nasıl bulabildiniz?

Raskolnikov bunu, güya tamamıyla başka şeylerden bahsetmek istiyormuş hissini veren bir eda ile sormuştu. Boyuna genç kızın durgun ve berrak gözlerine bakmak istiyor, ama bunu bir türlü beceremiyordu.

— Dün akşam adresinizi Poleçka'ya vermiştiniz ya!..

— Polya?.. Ha, evet… Poleçka! Şu, küçük kız çocuğu… Sizin kız kardeşiniz değil mi? Demek ona adresimi vermişim, ha?..

— Yoksa unuttunuz mu?

— Hayır, hatırlıyorum.

— Sonra, rahmetli babam da bana sizden bahsetmişti. Yalnız o zaman henüz daha adınızı bilmiyordum… Zaten o da bilmiyordu. Şimdi işte geldim… Dün adınızı öğrenince… Bugün gelip Bay Raskolnikov burada, nerede oturuyor diye sordum? Bir pansiyoner olarak oturduğunuzu bilmiyordum.. Allah'a ısmarladık.. Ben Katerina İvanovna'ya söylerim.

Nihayet onlardan ayrıldığına son derece sevinmişti. Gözleri yerde hızlı hızlı yürüdü. Elinden geldiği kadar delikanlıların gözlerinden çabuk kaybolmak, yine elinden geldiği kadar, şu yirmi adımı geçerek sağdaki sokağa çabucak sapmak istiyordu. Oraya varınca kimsenin yüzüne bakmadan, hiçbir şeyin farkında olmadan, çabuk çabuk yürüyerek düşünecek, söylenen her sözü, yapılan her hareketi hatırlamaya çalışacaktı. Şimdiye kadar asla, asla buna benzer bir duyguya kapılmamıştı. Hiç bilmediği, yepyeni, belirsiz bir dünya ruhunda doğuvermişti. Sonra birdenbire, Raskolnikov'un kendisine gelmek istediğini hatırladı. Belki, yarın sabah, belki de şimdi gelebilirdi. Âdeta ürkmüş bir çocuğun birine yalvarması gibi, kalbi durarak mırıldanıyordu:

— Yalnız, bugün gelmesin de, rica ederim bugün olmasın da… Aman Allah'ım! Bana… O odaya… Her şeyi görecek… Oh.. Allah'ım!

Pek tabii olarak kızcağız, bu anında, tanımadığı biri tarafından ısrarla gözetlendiğini, adım adım takip edildiğini fark edemezdi. Bu adam onu, kapıdan çıktığı dakikadan beri takibe başlamıştı. Üçü: Razumihin, Raskolnikov ve Sonya iki üç kelime konuşmak için tam yaya kaldırımında durdukları bir sırada bu adam yanlarından geçmişti. Sonya'nın söylediği "Bay Raskolnikov burada, nerede oturuyor, diye sordum?" sözleri tesadüfen kulağına çalınınca, âdeta titremişti. Üçünü, bilhassa Sonya'nın hitap ettiği Raskolnikov'u acele bir bakışla, ama dikkatle süzmüştü. Sonra da eve bakmış, onu zihnine mıhlamıştı. Bütün bunlar, göz açıp kapayacak kadar bir zamanda, yürürken olmuştu. Yolcu, kendini belli etmemeye çalışarak ve

birini bekliyormuş gibi adımlarını ağırlaştırarak ilerliyordu. Sonya’yı beklemekte idi. Üç gencin vedalaşmakta olduklarını ve Sonya’nın şimdi evine gideceğini fark etmişti. Sonya’nın yüzünü tanır gibi oldu, aklından şunları geçirdi: “Acaba nerede oturuyor? Yüzü bana hiç yabancı gelmiyor? Anlamak lâzım.”

Köşeye varınca, sokağın karşı tarafına geçti. Arkasına dönüp baktı. Sonya’nın, hiçbir şeyin farkında olmadan, aynı yoldan, arkasından gelmekte olduğunu gördü. Köşeye gelince, o da aynı sokağa saptı. Adam, gözlerini kızdan ayırmadan, karşı kaldırımdan arkasından yürüdü. Elli adım kadar yürüdükten sonra, yine karşı kaldırıma, kızın yürümekte olduğu tarafa geçti. Kıza yetişti, beş adım kadar gerisinden yürümeye başladı.

Bu, ortadan biraz uzun boylu, iriyarı, kendisine hafifçe kamburumsu bir hal veren geniş ve dik omuzlu, ellilik bir adamdı. Şık ve zarif kılığı ile kellifelli bir beyefendiyi andırıyordu. Elinde, her adım attıkça kaldırımların üzerinde tıkırdattığı güzel bir baston vardı. Ellerine yeni eldivenler geçirmişti. Geniş ve elmacık kemikleri çıkık yüzü, oldukça hoştu. Yüzünün canlı tazeliği Petersburglu olmadığını gösteriyordu. Şurasında burasında, tek tük akları bulunan açık sarı saçları, henüz daha çok sıktı. Dümdüz, muntazam bir şekilde aşağıya inen geniş ve gür sakalı ise, saçlarından daha açık bir renkte idi. Soğuk, dik ve dalgın bir bakışla bakan mavi gözleri vardı. Dudakları kırmızı idi. Hulâsa bu, yaşını göstermeyen, olduğundan çok daha genç görünen bir adamdı.

Sonya, kanal boyuna çıkınca, ikisi yaya kaldırımında yan yana geldiler. Gözlerini kızdan ayırmayan yabancı, onun dalgınlığını, düşünceli halini fark etmekte gecikmedi. Sonya, evinin önüne gelince, kapıdan girdi. Biraz şaşırır gibi olan yabancı adam da kızın arkasından yürüdü. Kız avluya girince sağa, kendi oturduğu daireye çıkan merdivenin bulunduğu köşeye doğru yürüdü. Yabancı adam “Bak sen!..” diye söylenerek, kızın arkasından

merdivenleri tırmanmaya başladı. Sonya, ancak burada onu fark etti. Kız, üçüncü kata gelince koridora saparak, kapısında tebeşirle *Terzi Kapernaumov* yazılı olan 9 No. lu daireyi çaldı. Bu garip tesadüften şaşıran yabancı adam "Bak seen!" sözlerini bir defa daha tekrarlayarak yanındaki 8 No. lu dairenin kapısını çaldı. İki kapı arasında ancak altı adımlık bir mesafe vardı. Yabancı adam Sonya'nın yüzüne bakıp gülümseyerek:

— Siz Kapernaumov'un dairesinde mi oturuyorsunuz? dedi. Dün yeleğimi dikmişti. Ben de burada, sizin yanı başınızda, madam Resslich'in, Gertrut Karlovna'nın dairesinde oturuyorum, ne güzel tesadüf!

Sonya ona dikkatle baktı. Beriki bilhassa pek keyifli bir eda ile devam etti:

— Demek komşuyuz. Petersburg'a geleli bugün ancak üçüncü gün oluyor. Ne ise, şimdilik Allah'a ısmarladık.

Sonya cevap vermedi. Kapı açılmıştı, süzülüp içeri girdi. Nedense hem utanmış, hem ürker gibi olmuştu.

* * *

Porfiri'inin evine giderlerken Razumihin pek coşkun bir halde idi. Birkaç sefer:

— Kardeş, bu çok iyi bir şey oldu, pek, pek memnunum, diye tekrarladı.

Raskolnikov, kendi kendine "Neye seviniyorsun?" diye düşündü.

— Halbuki ben senin de kocakarıya bazı şeyler rehine yatırdığını bilmiyordum. Bu… bu… çok evvel mi olmuştu? Yani sen oraya uğrayalı çok mu oldu?

Raskolnikov kendi kendine: "Ne saf bir budala!" diye düşündü. Duraklayarak hatırlamaya çalıştı:

— Dur bakayım ne zaman? Yanılmıyorsam ölümünden üç gün önce gitmiştim? Sonra, rehine koyduğu şeylere karşı beslediği hususi ve acele alâkayı ifade eden bir sesle ilâve etti: Ama ben şimdi rehine koyduklarımı kurtarmaya gitmiyorum. Dünkü melun hezeyan yüzünden yine şimdi topu topu bir gümüş rublem var.

Hezeyan kelimesini, bilhassa dikkati çekecek şekilde söylemişti.

Razumihin acele acele ve neyi tasdik ettiği belli olmadan:

— Evet, evet, evet, diye söylendi. Demek o zamanlar bunun için… Kısmen buna şaşmıştım… Biliyor musun, hastalığında da birtakım yüzükleri, kordonları sayıklayıp durmuştun! Evet, evet…. Apaçık bir şey, şimdi her şey apaçık.

Raskolnikov kendi kendine: "İşte! fakat bu düşünce onların arasında nasıl da yayılmış! Meselâ şu adam benim için seve seve çarmıha gerilmeye razıdır, halbuki sayıklarken yüzüklerden niçin bahsettiğimin meydana çıkışına ne kadar da çok seviniyor! Ama bu düşünce kafalarında nasıl da yer etmiş!" diye düşündü.

Yüksek sesle de:

— Acaba onu evde bulacak mıyız? diye sordu.

Razumihin acele acele:

— Bulacağız, bulacağız, diye cevap verdi. Çok iyi bir çocuktur, sen de göreceksin ya! Yalnız biraz patavatsızdır. Yani, gerçi muaşeret kaidelerini bilen bir adamdır, ben onun bir başka bakımdan patavatsız olduğunu söylüyorum. Akıllı, zeki bir çocuktur. Hiç de budala değildir. Yalnız, düşünce tarzı biraz kendine göredir. İtimatsızdır, her şeyden şüphe eder, *cynique*'dir. Aldatmayı sever, yani aldatmayı değil de alay etmeyi sever. Maddî delillere dayanan eski usul. Ama işinin ehlidir haaa!.. Geçen sene,

hemen hemen bütün izleri kaybolmuş bir cinayet işini meydana çıkarmıştı. Seninle tanışmayı çok, ama pek çok istiyor!

— Ne münasebetle benimle tanışmayı pek çok istiyormuş?…

— Yani, şey olsun diye değil… biliyor musun, hastalanman münasebetiyle son zamanlarda ona senden pek çok, sık sık bahsetmem lâzım gelmişti de… tabii anlattıklarımı dinledi, senin de hukuk tahsil ettiğini, maddî zorluklar yüzünden üniversiteyi bitiremediğini öğrenince: Çok yazık olmuş, dedi. Ben de şu neticeye vardım ki… yani bütün bunlar bir arada alınınca, sonra yalnız bunlar da değil… Dün Zamyotov… biliyor musun Rodya, dün gece, yolda, sarhoşlukla bazı gevezelikler ettim… Bunları zihninde büyütmüş olmandan korkuyorum.

— Ne gibi? Onların, benim deli olduğum hakkındaki düşüncelerini mi? Belki de hakları var.

Raskolnikov zorla gülümsedi.

— Evet, evet… şey canım tüüü, hayır! Evet dün akşam sana söylediklerimin hepsi de (öteki şeyler de) saçma idi, sarhoşlukla söylenmiş lâflardı.

Raskolnikov büyütülmüş bir öfke ile:

— Canım ne diye özür diliyorsun? diye bağırdı. Bütün bunlardan ne kadar da bıktım, usandım!

Raskolnikov bunu biraz da yalancıktan yapıyordu.

— Biliyorum, biliyorum. Anlıyorum, inan ki anlıyorum. Hatta lâfını etmek bile ayıp.

— Mademki ayıp, o halde lâfını da etme!

İkisi de sustular… Razumihin, aşırı bir coşkunluk içinde idi. Raskolnikov tiksinerek onun bu haline bakıyordu. Razumihin’in Porfiri’ye

dair şimdi söylediği şeyler de onu kuşkulandırmıştı. Yüzü sararak ve yüreği çarparak zihninden şunları geçiriyordu: ”Şimdi oturup onun da gözünü boyamak lâzım. Hem de elden geldiği kadar tabii bir eda ile… bunun en tabisi, gözünü boyamaya hiç kalkışmamaktır. Kendimi zorlayarak hiçbir şey yapmamalıyım. Hayır, zorlamak, hiç tabii kaçmaz! Artık bakalım işler orada nasıl ve ne renk alacak, görürüz… Şimdi… oraya gitmekle iyi mi ediyorum, yoksa fena mı? Pervaneler kendiliğinden mum ışığına koşarlar… yüreğim çarpıyor, işte bu fena!”

Razumihin:

— İşte şu kül rengi evde, dedi.

“Hepsinden mühimi: Porfiri benim, dün, şu cadının evine gittiğimi ve kan meselesini sorduğumu biliyor mu, bilmiyor mu? Bunu hemen, ilk ağızda öğrenmeliyim. İçeri girer girmez bunu yüzünden anlamalıyım… Mahvolacağımı bilsem yine bunu anlamalıyım!”

Çapkın bir gülümseyişle birdenbire Razumihin’e dönerek:

— Biliyor musun ne? dedi. Bugün dikkat ettim, sabahtan beri, hiç görülmemiş bir heyecan içindesin? Öyle değil mi?..

Razumihin suratını ekşiterek:

— Ne heyecanı? dedi. Bende hiç de heyecan meyecan yok!

— Hayır dostum, bu apaçık bir şey! Az önce iskemlede, şimdiye kadar hiç oturmadığın bir tarzda, âdeta bir ucuna ilişircesine oturuyordun. Vücudun sapır sapır titriyordu. Durduğun yerde zıp zıp zıplıyordun! Bazen öfkeleniyor, bazen de yüzün, nedense, şeker gibi tatlı bir hal alıyordu. Hatta kızarıyordu; hele yemeğe davet edildiğin zaman kıpkırmızı kesildin!

— Hiç de öyle bir şey yapmadım; yalan söylüyorsun! Hem sen ne demek istiyorsun?

— Bir okul öğrencisi gibi ne şımarık duruyorsun! Tüüüü, bak yine kızardın.

— Olur domuz değilsin!

— Neye bozum oldun? Romeo! Dur hele, bugün bunu bir yerde anlatayım da… hah, hah, haaa! Annemle beraber bir başkasını güldüreyim de sen gör!

Büsbütün şaşıran ve dehşetinden buz kesilen Razumihin :

— Dinle, dinle, beni dinle diye söylendi. Ama ciddî söylüyorum… Ama bu… yani ne oluyor sanki… onlara ne anlatacaksın? Ben, azizim… ulan ne domuzsun sen!

— Tıpkı bir bahar gülü! Bunun sana ne kadar yaraştığını bir bilsen! İki metre boyunda bir Romeo! Bugün amma da yıkanmışsın, tırnaklarını da ne güzel temizlemişsin, haaa? Bu zamana kadar görülmüş bir şey mi? Dur, dur, vallahi sen pomat da sürmüşsün? Eğil bakayım!

— Domuz!

Raskolnikov âdeta kendini tutamayacak kadar gülüyordu. Böylece kahkahalar ata ata Porfiri Petroviç‘in apartmanına girdiler. Raskolnikov’a lâzım olan da bu idi: gülerek içeri girdikleri, sofada da hâlâ gülmeye devam ettikleri içeriden duyulabilecekti.

Razumihin, Raskolnikov’un omzundan yakalayarak büyük bir öfke ile:

— Burada bir tek kelime söylersen seni gebertirim, diye mırıldandı.

V

Raskolnikov artık odaya giriyordu. İçeri girerken onda, makaraları koyuvermemek için bütün gayretini harcayan bir insan hali vardı. Onun peşi

sıra, tamamıyla eğilmiş ve öfkeli bir halde, yüzü bir şakayık gibi kıpkırmızı, uzun boylu ve patavatsız Razumihin, utana utana içeri girdi. O anda gerek yüzü, gerek bütün vücudu gerçekten de gülünç ve Raskolnikov'un kahkahalarına hak verdirecek bir halde idi. Henüz daha takdim edilmemiş olan Raskolnikov, odanın ortasında durmakta ve sorgu dolu gözlerle kendilerine bakmakta olan ev sahibinin önünde eğildi. Neşesini yenmek ve kendisini takdim etmek üzere hiç olmazsa iki üç kelime söylemek imkânını elde etmek için, hâlâ göze görünür büyük bir gayret harcamakta olduğunu belli eden bir ifade ile elini uzatıp Porfiri'nin elini sıktı. Ama tam ciddî bir tavır takınıp birkaç kelime mırıldanmak fırsatını bulduğu bir sırada, birdenbire, âdeta elinde olmayarak gözü yine Razumihin'e ilişince kendini tutamadı: O zamana kadar zorla zapt edilen, zapt edildiği nispette de kuvvetlenen bir kahkaha attı. Bu "samimî" gülüşlere karşı Razumihin'in takındığı pek öfkeli eda, bu sahneye çok candan bir neşe, hepsinden mühimi, tabii bir manzara havası vermişti.

Üstelik Razumihin, sanki mahsus yapmış gibi bu hale yardım da etti; kollarını sallayarak:

— Hay iblis herif! diye uludu. Savrulan eli, üstünde boş bir çay bardağı bulunan tabureye çarptı. Hepsi şangır şungur yerlere yuvarlandı.

Porfiri Petroviç, neşeli bir sesle bağırdı:

— İskemleleri ne diye kırıyorsunuz baylar! Hazineyi zarara sokuyorsunuz.

Sahne şöyle idi: Elini ev sahibinin avucunda unutan Raskolnikov, katıla katıla gülüyor, fakat ölçüyü de elden bırakmayarak bu hale çabuk ve tabii bir şekilde son verecek zamanın gelişini bekliyordu. Taburenin devrilişinden ve bardağın kırılışından fena halde utanan Razumihin, yerdeki bardak kırıklarına dertli dertli baktıktan sonra tükürdü, keskin bir hareketle arkasını odadakilere dönerek pencereye gitti, çok asık bir suratla, hiçbir şey

görmeyerek, pencereden bakmaya başladı. Porfiri Petroviç gülüyor, gülmeyi arzu da ediyordu. Ama bu gülüşlerin sebebini öğrenmek istediği de muhakkaktı. Köşedeki iskemlelerden birinde Zamyotov oturuyordu. Misafirlerin içeri girdiğini görünce şöyle hafifçe doğruldu, ağzı bir gülümseme ile yarı açık, bekler bir hal aldı. Fakat bu sahneyi şaşkınlıkla, hatta biraz da itimatsızlıkla seyrediyor, hele Raskolnikov'a bozularak bakıyordu. Burada bulacağını ummadığı için Zamyotov'la karşılaşma Raskolnikov'da üzüntülü bir şaşkınlık uyandırmıştı. Kendi kendine: "Bunu da düşünmek lâzım" diye söylendi. Sonra, çok mahcup bir eda ile:

— Affınızı rica ederim, diye söze başladı, ben, Raskolnikov…

Porfiri Petroviç:

— Aman efendim, çok memnun oldum… Ne neşeli gelişti o!… (Başı ile Razumihin'i işaret ederek) Ne o, selâm bile vermek istemiyor?

— Vallahi efendim, bana niçin bu kadar kızdığını bilmiyorum. Şimdi, yolda gelirken ona Romeo'ya benzediğini söyledim ve… ispat ettim.. Galiba da işte hepsi bu kadar.

Razumihin yüzünü çevirmeden:

— Domuz! diye homurdandı.

Porfiri gülerek:

— Bir kelimeye bu kadar kızmak için herhalde ortada çok ciddî birtakım sebepler olmak lâzım, dedi.

Razumihin, sanki hiçbir şey olmamış gibi, birdenbire güldü. Yüzü sevinçten pırıl pırıl Porfiri'ye doğru yürüdü ve:

— Bay sorgu hâkimi, sen de çok oluyorsun, diye kısaca cevap verdi. Hepinizi şeytanlar alsın!.. Artık yeter!.. İşimize bakalım: İşte dostum Rodyon Romanoviç Raskolnikov! Birincisi: senden kendisine çok

bahsettiğim için tanışmak arzusunu gösterdi. İkincisi: Seninle görülecek küçük bir işi de var… Vay.. Zamyotov! senin burada ne işin var! Hem siz tanışıyor muydunuz? Ne zamandan beri ahbapsınız?

Raskolnikov telâşlanarak: “Bu da ne demek?” diye düşündü.

Zamyotov utanır gibi oldu. Ama bu çok sürmedi. Lâubali bir eda ile:

— Dün senin evinde tanışmamış mıydık? dedi.

— Bazen şu tesadüf ne güzel şeyler yapar: Bir kolayını bulup onu sana takdim etmekliğim için geçen hafta bana yalvarıp durmuştu. Meğer siz bensiz de koklaşıp anlaşmışsınız! Tütünün nerede Porfiri?

Porfiri Petroviç ev kıyafetiyle idi. Sırtında robdöşambr, ayaklarında ökçeleri basık terlikler vardı. Çamaşırları tertemizdi. Otuz beş yaşlarında, ortadan biraz kısa boylu, toplu, hatta göbeklice bir adamdı. Yüzü tıraşlı idi. Ne bıyığı, ne de favorileri vardı. Saçları çok kısa kesilmişti. Hele ensesine doğru bir çıkıntı teşkil eden başı kocaman ve yuvarlaktı. Biraz basık burunlu idi. Şişkin ve değirmi yüzünün koyu sarıya çalar hastalıklı bir rengi vardı. Ama bu yüz, oldukça canlı, hatta alaycı görünüyordu. Sanki birine işaret ediyormuş gibi kırpışan, âdeta beyaz denecek kadar açık kirpiklerin örttüğü duru su rengindeki gözlerinin ifadesi olmasa, bu yüzde biraz da iyi yürekliliğe benzer bir hal okunabilirdi. Bakışları, hatta biraz da kadını andıran vücudunun umumi heyeti ile garip bir tezat teşkil etmekte ve bu vücuda, ilk bakışta beklenebileceğinden çok daha ciddî bir hal vermekte idi.

Porfiri Petroviç, misafirinin kendisi ile görülecek “küçük bir işi” olduğunu işitir işitmez, hemen divana oturmasını rica etti. Kendisi de divanın öteki ucuna ilişti ve büyük bir sabırsızlıkla meselenin anlatılmasını bekleyerek gözlerini misafire dikti. Umumiyetle, yeni tanıştığınız biri, anlatacağınızı dinlemek için böyle derin ve yersiz bir alâka gösterirse, bu alâka daha ilk ağızda sizi rahatsız eder. Hele bu anlatacağınız şey, sizin

görüşünüze göre, karşınızdakinin gösterdiği büyük alâka ile ölçülemeyecek kadar basit ise, bu sizi büsbütün sıkar. Ama Raskolnikov kısa ve düzgün bir kaç sözle ne istediğini açıkça ve noktası noktasına anlattı. Hatta bu halinden o kadar memnun kaldı ki, Porfiri'yi bile iyice tetkik etmek fırsatını buldu. Porfiri Petroviç de bütün bu konuşma sırasında, gözlerini karşısındakinden bir saniye bile ayırmadı. Aynı masada, onların tam karşısına oturan Razumihin işin anlatılmasını sinirli bir sabırsızlıkla takip ediyor, gözleri, biraz da işin ölçüsünü kaçırarak her an birinden ötekine gidip geliyordu.

Raskolnikov içinden "Ahmak!" diye bir küfür savurdu.

Porfiri:

— Polise şöyle bir istida vermeniz lâzım, dedi: Şöyle bir vakadan, yani cinayetten haberdar oldum, şu, şu eşyalar benimdir, bunları rehinden kurtarmak istiyorum. Keyfiyetin bu işle uğraşan sorgu hâkimine bildirilmesini rica ederim, dersiniz… Yahut… ama size yazarlar.

Raskolnikov elinden geldiği kadar utanmış görünmeye çalışarak:

— Ama mesele şu ki efendim, şu anda benim hiç param yok. Hatta bu kadar ehemmiyetsiz bir şey için bile verecek param yok. Şimdi sadece bu eşyaların bana ait olduğunu, param olduğu zaman da bunları rehinden kurtaracağımı bildirmek istiyorum.

Paraya dair verilen bu izahatı soğukça karşılayan Porfiri:

— Bunun ehemmiyeti yok, dedi. Bununla beraber isterseniz aynı şeyi doğrudan doğruya bana da yazabilirsiniz: Şöyle bir vaka öğrendim. Şu şu eşyalar benimdir. Bunların…

Raskolnikov, yine işin para tarafıyla ilgilenerek, karşısındakinin sözünü kesmekte acele etti:

— Adi bir kâğıda yazabilirim, değil mi efendim?

Porfiri Petroviç:

— Oh, tamamıyla adi bir kâğıda, dedikten sonra birdenbire gözlerini süzerek ve sanki göz kırparak, açıktan açığa alaylı bir bakışla Raskolnikov'a bakar gibi oldu. Ama belki de bu sadece Raskolnikov'a öyle gelmişti. Çünkü bu ancak bir saniye kadar kısa bir zaman sürmüştü. Ama ne olursa olsun böyle bir şey olmuştu. Raskolnikov, Porfiri'nin, kendisine göz kırptığına yemin edebilirdi, ama kim bilir hangi maksatla?…

Kafasında "Biliyor!" düşüncesi bir şimşek gibi çaktı. Sonra:

— Sizi böyle manasız şeylerle rahatsız ettiğim için affınızı rica ederim, dedi ve biraz şaşırarak sözlerine devam etti: Gerçi rehine koyduğum şeylerin değeri topu topu beş ruble ama bana hediye edenlerin bir hatırası olduğu için, bence değerleri pek büyüktür. Sonra, itiraf edeyim ki, öğrenince çok korkmuştum.

Bu sırada Razumihin de apaçık bir maksatla:

— Kocakarıya rehin yatıranların Porfiri tarafından sorguya çekildiklerini Zosimov'a söylediğim zaman, dün senin telâşlanman meğer bundan ötürü imiş!

Artık bu kadarı da fazla idi. Raskolnikov dayanamadı. Kara gözlerinin öfke dolu bakışları ile Razumihin'e baktı. Ama hemen kendini toparladı. Ustaca tertiplenmiş yapmacık bir öfke ile:

— Dostum, galiba sen benimle alay ediyorsun, dedi. Senin saçma saydığın bu şeylere belki de gerektiğinden çok ilgi gösterdiğimi biliyorum. Ama bunun için beni ne egoist ne de cimri saymamalısın! Bu iki ehemmiyetsiz şeyin, belki de benim gözümde bambaşka bir değeri vardır. Az önce sana söylemiştim ki, şu birkaç mangırlık gümüş saat, biricik baba yadigârıdır. Sen benimle alay et ama — birdenbire Porfiri'ye dönerek — annem geldi, şayet bu saati elden çıkardığımı öğrenecek olursa — yine

hemen Razumihin'e döndü, sesini titretmeye bilhassa ehemmiyet vererek — yemin ederim ki harap olur. Kadın işte!..

Razumihin üzgün bir sesle bağırdı:

— Hiç de öyle değil! Ben hiç de bu manada söylemedim. Ben tamamıyla tersini söyledim.

Raskolnikov için için korkuyordu: "Acaba iyi oldu mu? Tabii oldu mu? Mübalâğaya kaçmadım mı? Ne diye "Kadın!" dedim?"

Porfiri Petroviç nedense sordu:

— Anneniz mi geldi?

— Evet.

— Ne zaman geldi?

— Dün akşam.

Porfiri sustu. Düşünüyor gibi idi. Sonra soğuk ve sakin bir sesle devam etti:

— Zaten eşyalarınızın hiçbir suretle kaybolmasına imkân yoktu. Hem ben sizi çoktandır bekliyordum, dedi.

Ve durmadan sigara küllerini halıya silken Razumihin'e, sanki hiçbir şey olmamış gibi, ihtimamla bir sigara tablası uzattı. Raskolnikov irkildi, ama hâlâ Razumihin'in sigarasıyla meşgul olan Porfiri, ona bakmıyor gibi idi.

Razumihin bağırdı:

— Ne? Bekliyor muydun? Demek onun oraya rehin yatırdığını biliyordun?

Porfiri Petroviç doğrudan doğruya Raskolnikov'a dönerek:

— Sizin her iki şeyinizi, yani saat ve yüzüğünüzü, o bir kâğıda sarmıştı, kâğıdın üzerinde de kurşun kalemle, açıkça adınız yazılı olduğu gibi, bunların sizden alındığı tarih de aynı şekilde oraya yazılmıştı.

Raskolnikov, bilhassa Porfiri'nin taaa gözlerinin içine bakmaya çalışarak:

— Ne kadar da dikkatlisiniz! diye acemice gülümseyecek oldu. Ama dayanamayarak birdenbire ilâve etti:

— Yani, demek istiyorum ki, oraya rehin yatıranlar herhalde pek çoktu. Bunların hepsini hatırlamak pek de kolay bir iş olmasa gerek. Halbuki siz, aksine bir bir hepsini öyle iyi aklınızda tutmuşsunuz ki… Ve… Ve…

"Ne budalaca lâflar! Zayıf kaçtı! Bunu ilâve edecek ne vardı sanki!"

Porfiri, hissedilmeyecek kadar ince bir alay edasıyla:

— Hemen hemen bütün rehin sahipleri artık biliniyor. Bir gelmeyen siz vardınız! dedi.

— Biraz rahatsızdım da…

— Bundan haberim var efendim. Sonra, nedense asabınızın pek bozuk olduğunu da işittim. Hatta şimdi bile yüzünüz solgun gibi görünüyor?

Raskolnikov birdenbire tavrını değiştirerek hırçın ve öfkeli bir sesle:

— Hiç de solgun değilim, dedi. Aksine çok iyiyim.

İçinde, bir türlü yenemediği bir öfke kaynayıp duruyordu. "Öfke ile ağzımdan bir şey kaçırırım" diye düşündü. "Hem ne diye bana böyle eziyet ediyor?"

Razumihin de lâfa karışarak:

— Biraz rahatsızmış! Bu da lâf mı? Daha düne kadar âdeta kendinden geçmiş bir halde, sayıklayıp duruyordu! İnanır mısın Porfiri, bacakları

üstünde duracak hali yoktu, halbuki biz, Zosimov'la ben, kapıdan çıkar çıkmaz, seninki hemen giyinerek sıvışıvermiş; taaa gece yarılarına kadar kim bilir nerelerde sürtüp durmuş. Hem düşün ki, ateşler içinde yanarken, kendini bilmez bir halde bunu yapıyor! Ömür bir iş değil mi?

Porfiri başını bir kadın edasıyla sallayarak:

— Sahiden, tamamıyla kendini bilmez bir halde mi? Şaşılacak şey doğrusu!

Raskolnikov fena halde canı sıkılmış bir eda ile:

— Eeee, saçma! diye söylendi. İnanmayınız! Hoş, zaten ben söylemesem de siz yine inanmazsınız!

Ama Porfiri Petroviç bu garip sözleri işitmemişe benziyordu. Razumihin de birdenbire parlayarak:

— Kendini bilmez bir halde olmasaydın nasıl dışarı çıkabilirdin? Niçin çıktın? Ne yapmaya çıktın? Sonra, ne diye bilhassa gizlice çıktın? Bütün bunları yaparken aklın başında mı idi sanki? Şimdi her tehlike geçtikten sonra bunu sana açıkça söylüyorum.

Raskolnikov, küstahça meydan okuyan bir gülümseme ile birdenbire Porfiri'ye döndü:

— Dün fena halde canımı sıktılar. Ben de, bir oda tutmak üzere onlardan kaçtım. Beni bulamayacakları bir yere taşınmak niyetindeydim. Giderken de bir yığın para yanıma almıştım. Zamyotov da paraları gördü ya! Siz hakem olunuz Bay Zamyotov: Dün benim aklım başımda mı idi, yoksa kendimi bilmez bir halde mi idim?

Zamyotov'un bakışı ve susuşu ona o kadar çirkin görünüyordu ki, elinden gelse şu dakikada onu boğabilirdi.

Zamyotov kuru bir sesle:

— Bence siz dün çok akıllıca, hatta zekice konuştunuz dedi. Yalnız çok sinirli idiniz!

Porfiri Petroviç ilâve etti:

— Nikodim Fomiç bugün bana, dün gece size bir hayli geç saatlerde, araba tarafından çiğnenmiş bir memurun evinde rastladığını söyledi.

Razumihin de söze karışarak:

— Hah, hiç olmazsa şu memur hâdisesi! Memurun evinde iken şuuruna sahip mi idin sanki! Meteliğine kadar bütün paralarını, cenaze masrafı olarak memurun dul karısına verdin! Canın yardım etmek istiyordu ise, ver on beş, haydi bilemedin ver yirmi ruble, bu arada hiç olmazsa kendine de üç ruble bırak. Hayır, sen tut tut da yirmi beş rublenin hepsini ver!..

— Ne biliyorsun, belki de ben bir yerde define keşfettim? Dün de cömertliğim tuttu. Bay Zamyotov benim böyle bir define keşfettiğimi biliyor.

Sonra, dudakları titreyerek Porfiri’ye döndü:

— Yarım saatten beri böyle saçma sapan şeylerle sizi rahatsız ettiğimiz için affınızı rica ederim. Sizi bıktırdık, değil mi?

— Rica ederim, aksine, aksine! Beni ne kadar ilgilendirdiğinizi bilseniz! Sizi seyretmek de, dinlemek de çok meraklı bir şey! Nihayet, bana şeref vermek tenezzülünde bulunduğunuz için beni pek memnun ettiğinizi itiraf ederim.

Razumihin:

— Yahu, hiç olmazsa bir çay ver, boğazım kurudu! diye bağırdı.

— Mükemmel bir düşünce. Belki herkes buna iştirak eder. Çaydan önce… Daha esaslı bir şey istemez misiniz?

— Haydi koş!

Porfiri Petroviç çay söylemeye gitti.

Raskolnikov’un kafasının içindeki düşünceler bir kasırga gibi dönüp duruyordu. Son derece sinirli idi.

“Hepsinden mühimini, gizlenmeye, teklif tekellüfe bile lüzum görmüyorlar… Mademki beni tanımıyorsun ne münasebetle Nikodin Fomiç‘le benden bahsediyorsun? Demek ki, bir köpek sürüsü gibi beni takip ettiklerini gizlemek bile istemiyorlar. Açıkça suratıma tükürüyorlar… — Öfkesinden tirtir titriyordu — kedi fare ile oynar gibi oynayacağınıza, düpedüz saldırsanıza! Hem bu kibarca bir hareket de değil Porfiri Petroviç, ben belki henüz buna müsaade etmeyebilirim de… Şöyle bir kalkar, bütün gerçeği suratınıza haykırıveririm! Sizlerden ne kadar nefret ettiğimi o zaman anlarsınız! — Güçlükle nefes alıyordu — Ya bu sadece benim bir kuruntumdan ibaretse? Bir serap ise ve ben bütün bu işlerde yanılıyorsam, tecrübesizliğimden öfkeleniyorsam? Oynadığım alçakça role tahammül edemiyorsam? Belki de bunların hiçbirinde kötü bir niyet yoktur. Söyledikleri bütün sözler gelişigüzel söylenmiştir, ama bu sözlerde yine de bir şeyler var. Gerçi bunlar her zaman söylenebilen sözler, ama yine bir şeyler var. Porfiri Petroviç kocakarıdan bahsederken niçin “O” demişti? Zamyotov niçin benim zekice konuştuğumdan bahsetti? Sonra, niçin öyle bir eda ile konuştular? Evet, eda… Razumihin de burada idi. Niçin o hiçbir şeyden kuşkulanmıyor? Zaten bu masum geveze, hiçbir zaman, hiçbir şeyden kuşkulanmaz ki! işte yine kriz başlıyor. Demin Porfiri bana göz kırptı mı, yoksa kırpmadı mı? Herhalde saçma bir düşünce: Ne diye bana göz kırptı? Sinirlerimi mi bozmak istiyorlar, nedir? Yoksa beni kızdırmak mı istiyorlar? Belki de bunların hepsi bir hayal yahut biliyorlar! Hatta Zamyotov bile küstah… Zamyotov gerçekten de küstah mı? Zamyotov bir gece içinde düşüncelerini değiştirmiş… Düşüncelerini değiştireceğini zaten

hissetmiştim. Burada kendi evinde imiş gibi davranıyor, halbuki bu eve ilk defa geliyor. Koklaşıp anlaşmışlar… Herhalde bu anlaşma benim yüzümden olacak… Ben gelmeden önce muhakkak ki benden bahsediyorlardı. Acaba o eve gittiğimi biliyorlar mı? Aaah, bunu bir an önce öğrenebilsem! Bir oda kiralamak için dün sokağa çıktığımı söylediğim zaman bunu anladı, fakat mesele yapmadı. Şu oda meselesini de pek ustaca sokuşturdum hani… Sonradan işime yarayacak. Ateşler içinde, güya kendimi bilmez bir halde yapmış oluyorum… Hah, hah, haaa. Dün akşam olup bitenlerin hepsini biliyor… Annemin gelişinden haberi yokmuş! Cadı karı, kâğıdın üstüne kurşun kalemle tarihini de yazmışmış… Yalan söylüyorsunuz, beni faka bastıramazsınız! Durun bakalım, bunların hiçbirisi henüz daha bir delil sayılamaz.. Bunlar hayal mahsulü şeyler.. Yok azizim, ben delil isterim, delil!.. Oda meselesi de bir delil teşkil etmez, kendimi bilmez bir halde imişim… Onlara ne söyleyeceğimi ben biliyorum. Oda meselesini biliyorlar mı? Bunu öğrenmeden buradan gitmeyeceğim. Ben buraya niçin geldim? Bak işte, şimdi öfkelendiğim meselesi galiba bir gerçek… Vay canına, ne kadar da sinirliyim. Ama bu belki de iyi bir şey: Hasta rolü oynarım. Beni yokluyor, şaşırtmak istiyor. Buraya ne diye geldim?”

Bütün bunlar, bir şimşek hızı ile aklından geçti. Porfiri Petroviç hemen geri döndü. Birdenbire sanki neşelenmişti. Bambaşka bir ses ve tavırla gülerek Razumihin’e:

— Azizim, dedi. Dün geceki senin şeyinden beri başım berbat… Hem bütün vücudum sanki kırılıyor.

— Nasıl, bari enteresan oldu mu? Sahi, ben sizi en meraklı bir noktada bırakmıştım. Bahsi kim kazandı?

— Canım kim kazanacak, hiç kimse… Şu ezelî davayı tazelediler. Havaya yumruk salladılar, durdular.

— Düşün Rodya'cığım nasıl bir mesele ortaya attılar: Suç var mıdır, yok mudur? Bu münasebetle o kadar çok lâf söylediler, öylesine münakaşa ettiler ki!

Raskolnikov dalgın dalgın cevap verdi:

— Burada şaşılacak ne var sanki? Basit bir sosyal mesele.

Porfiri de lâfa karıştı:

— Mesele pek de öyle konmamıştı.

Adeti üzere ateşlenen Razumihin, acele acele arkadaşının fikrini hemen kabul etti:

— Evet, doğru, mesele pek de öyle konmamıştı. Bak Rodyon: Beni dinle de düşüncelerini söyle! Ben istiyorum. Dün gece onlara lâf anlatacağım diye yırtındım durdum, seni bekledim. Senin geleceğini onlara da söylemiştim. Mesele sosyalistlerin görüş tarzının münakaşasından çıktı. Malûm nazariye: Suç, sosyal kuruluşun uygunsuzluğuna karşı bir protestodur. İşte hepsi bu kadar. Bundan başka, hiçbir sebep kabul edilmiyor.

Porfiri Petroviç:

— Yalan! diye bağırdı.

Öyle görünüyor ki, canlanmıştı. Razumihin'e bakarak zaman zaman gülüyor, bu haliyle delikanlıyı büsbütün öfkelendiriyordu.

Razumihin ateşli bir eda ile Porfiri'nin sözünü kesti:

— Başka hiçbir sebep kabul edilmiyor. Yalan söylemiyorum. Sana onların kitaplarını göstereceğim: onlara göre, bütün fenalıkların sebebini "çevrenin bozukluğunda" aramak lâzım, başka hiçbir şeyde değil. Onların en sevdikleri cümle budur. Bundan da şu netice çıkıyor: Şayet cemiyet normal bir şekilde düzenlenecek olursa, ortada protesto edilecek bir şey kalmayacağına göre, bütün suçlar hemen kalkıverecek. Herkes bir anda âdil

oluverecek… Burada tabiat hiç hesaba katılmıyor, kapı dışarı ediliyor. Tabiata kimsenin: metelik verdiği yok. Onlara göre, canlı bir seyir halinde, tarih boyunca gelişen insanlığın, eninde sonunda, kendi kendine düzenli bir cemiyet haline gelmesi değil; aksine, riyazi bir kafadan doğan sosyal sistemin, canlı bir seyirden önce, tarihî ve canlı bir gelişme olmadan, bütün insanlığı bir anda düzenlemesi, âdil, kusursuz bir hale getirmesi bahis mevzuudur. Onların, bir iç güdüsü ile "münasebetsizlik ve budalalıktan başka bir şey olmayan" tarihi bu kadar sevmemeleri bundan ötürüdür. Böylece her şeyi aynı budalalıkla izah etmektedirler. Hayatın canlı seyrini sevmemeleri de bundandır: Canlı varlığa ne lüzum var! Canlı varlık, hayat ister, canlı varlık makineye boyun eğmez! Canlı varlık şüphecidir, canlı varlık mültecidir. Hâlbuki bunda, gerçi bir ölü kokusu var, böylesini kauçuktan da yapmak kabil. Ama buna karşılık cansızdır, iradesizdir. Köle ruhludur, hiçbir zaman isyan etmez! Döndürüp dolaştırıp neticede her şeyi sadece tuğla istifine, falansterlerde koridor ve odaların yapılışına getirip dayıyorlar. Evet, falansterler hazır amma, bu falansterler için gerekli tabiat henüz hazır değil. O yaşamak istiyor, henüz hayat yolunu tamamlamamış… Daha mezara göç etmenin zamanı değil… Yalnız, kuru bir mantıkla tabiatın üstünden atlayıp geçemezsin. Mantık ancak üç hali önceden kestirebilir. Halbuki bunlar hayatta milyonlarcadır! Bütün bu milyonları kesip atmak, bunların topunu bir konfor meselesine irca etmek, meselenin en kolay hal şeklidir. İmrenilecek kadar açık, düşünmeye bile lüzum yok! Hayatın bütün sırlarını iki formanın içine sığdırabilirsin!

Porfiri gülerek:

— Dümbelek çalmaktan yırtındın be! Şunun kollarını bağlamalı! (Sonra Raskolnikov'a dönerek) düşününüz, dün gece de böyle… Bir odada altı ses birden. Üstelik de önceden hepimize bol bol punç içirmişti. Anlarsınız ya! Hayır dostum, sen yalan söylüyorsun! "çevre"nin suç işlemede büyük bir rolü vardır, bunu sana ispat edeceğim.

— Büyük bir rolü olduğunu ben de biliyorum, ama sen bana şunu söyle: Kırklık bir adam on yaşında bir kızı kirletirse, onu bu işi yapmaya zorlayan çevre midir?

Porfiri, insanı şaşırtan bir ciddiyetle cevap verdi:

— Evet, kelimenin tam manasıyla çevredir. Kızı kirletme suçu, hem de pekâlâ "çevre" ile izah edilebilir.

Razumihin öfkesinden kudurma derecesine gelmişti:

— Nasıl, ister misin, beyaz kirpikli oluşunun yalnız ve yalnız İvan Veliki çan kulesinin otuz beş sajen yüksekliğinde olmasından ileri geldiğini şimdi sana ispat edeyim? diye gürledi. Hem de bunu sana açıkça, büyük bir doğrulukla, ileri bir usulle, hatta liberal bir görüşle ispat edeyim! Nasıl bahse girer misin?

— Kabul! Dinleyelim bakalım, nasıl ispat edecek?

Razumihin yerinden fırladı. Kolunu sallayarak bağırdı:

— İşi gücü hep alay! Seninle oturup konuşmak değer mi sanki? Sen onu daha bilmezsin Rodya, mahsus böyle yapar. Dün akşam da onların tarafını tutması, sadece onları aldatmak, onlarla alay etmek içindi. Aman Allah'ım, dün akşam onlara neler söylemedi. Onlar da bu lâflara pek sevindilerdi… Hem o tam on beş gün bu tavrı takınmakta devam edecektir. Geçen sene de, nedense, papaz olacağına bizi inandırmıştı. Tam iki ay bu maksatla bizi oyaladı durdu. Geçenlerde de evleneceği masalına bizi inandırmak aklına esti. Nikâh için gerekli bütün hazırlıkları tamamladığını söylüyordu. Hatta bir de yeni elbise diktirmişti. Biz kendisini tebrike bile koyulduk. Halbuki gelin melin diye ortada bir şey yoktu, hepsi hayal mahsulü idi.

— Bak işte yalan söyledin! Ben elbiseyi daha önce diktirmiştim. Zaten bu elbiseyi ısmarlayınca biraz sizlerle alay etmek aklıma geldi.

Raskolnikov gelişigüzel sordu:

— Sahi siz bu kadar şakacı mısınız?

— Olmadığımı mı sanıyorsunuz? Durun hele, sizi de bir atlatayım hah, hah, haaa!.. Hayır, durun da ben size bütün gerçeği söyleyeyim. Bütün bu meseleler, suçlar, çevreler, küçük kızlar dolayısıyla şimdi sizin suçlara dair veya nasıldı bakayım, neyse, başlığı aklımda kalmamış bir makalenizi — hoş, bu yazınız beni daima ilgilendirmişti ya… — hatırladım. İki ay önce Periyodiçeskaya Reç gazetesinde okumak zevkini tatmıştım.

Raskolnikov hayretle sordu:

— Benim bir makalem? Periyodiçeskaya Reç de?.. Gerçi bundan altı ay önce, üniversiteden ayrıldığım sıralarda, bir kitap hakkında bir makale yazmıştım ama bunu o sıralarda “Periyodiçeskaya Reç” gazetesine değil de Yejenedelnaya Reç gazetesine vermiştim.

— Ama işte yazınız Periyodiçeskaya Reç de çıktı.

— Çünkü Yejenedelnaya Reç kapandı, onun için de yazımı basmadılar.

— Evet, dediğiniz doğru! Ama Yejenedelnaya Reç kapanınca, öteki ile birleşti. Yazınız da bundan ötürü iki ay önce “Periyodiçeskaya Reç” de çıktı. Siz bilmiyor muydunuz?

Raskolnikov’un gerçekten de bundan hiç haberi yoktu.

— Bravo doğrusu, gidip onlardan yazınızın parasını isteyebilirsiniz! Ne tuhaf huyunuz var: öylesine kabuğunuza çekilmişsiniz ki, doğrudan doğruya sizi ilgilendiren şeylerden bile haberiniz yok. Muhakkak ki bu böyle!

Razumihin bağırdı:

— Bravo Rodya! Bunu ben de bilmiyordum! Bugün hemen bir okuma odasına gidip mecmuaları arayacağım. iki ay önce mi? Acaba tarihi nedir?

Adam sen de, nasıl olsa bulurum! Bak sen! Söylemez de?

— Bunun benim yazım olduğunu nereden anladınız? Altında imza yerine inisyalim var.

— Tesadüfi olarak… Hem de bugünlerde… Mecmuanın müdüründen öğrendim. Kendisi ahbabımdır. Yazı beni çok ilgilendirmişti de…

— Hatırımda kaldığına göre suçun devamı müddetince, suçlunun psikolojik durumunu inceledim.

— Evet efendim. Aynı zamanda suçlunun, suç işleme anında daima hasta olduğu noktasında ısrar ediyorsunuz! Çok, ama çok orijinal bir düşünce… Fakat doğrusunu isterseniz beni ilgilendiren, makalenizin bu kısmı değildir. Belki yazınızın sonlarına doğru ileri sürülen bir düşüncedir. Yalnız ne yazık ki, siz bu düşünceyi açık olarak değil de, üstü kapalı bir şekilde ortaya atmışsınız! Hulâsa, hatırlayacak olursanız, yazınızda şöyle bir ima var: Dünyada güya öyle birtakım insanlar varmış ki, bunlar her türlü namussuzluktan, cinayetleri işleyebilirlermiş… yani, işleyebilirlermiş değil de, daha doğrusu işlemeye hakları varmış… Hatta bunlar için, güya kanun diye bir şey de yokmuş!

Raskolnikov, düşüncelerinin böyle kasıtla ve temelinden değiştirilmesine gülümsedi.

Razumihin âdeta korku ile sordu:

— Nasıl? Bu da ne demek? Suç işlemek hakkı mı? Sakın bu “Çevre bozduğu için” olmasın?

Porfiri:

— Hayır, hayır, hiç de bundan ötürü değil, diye cevap verdi. Bütün mesele şu ki, onun makalesinde bütün insanlar “alelade” ve “fevkalâde” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Alelâde insanlar itaatli yaşamak

zorundadırlar. Kanun dışına çıkmaya hakları yoktur. Çünkü onlar, malûm ya, alelâde insanlardır. Fevkalâde insanlara gelince, bunların, her türlü suçları işlemeye, bütün kanunları ayaklar altına almaya hakları vardır. Çünkü bunlar fevkalâde insanlardır. Yanılmıyorsam siz böyle yazmıştınız, değil mi?

Razumihin hayretler içinde:

— Bu nasıl olur? diye söylendi. Bunun böyle olması mümkün değil.

Raskolnikov tekrar gülümsedi. Meselenin ne olduğunu, kendisini nerelere sürüklemek istediklerini hemen anlamıştı. Makalesini hatırladı. Bu meydan okumayı kabul etti. Basit ve mütevazı bir eda ile:

— Hiç de öyle değil, diye söze başladı. Bununla beraber, itiraf ederim ki, düşüncelerimi hemen hemen aslına uygun bir şekilde, hatta doğrusunu isterseniz, tamamıyla aslına uygun olarak hulâsa ettiniz. (Tamamıyla aslına uygun olduğunu kabul etmek âdeta hoşuna gitmişti.) Aramızda sadece şu fark var: Ben yazımda fevkalâde insanların, sizin söylediğiniz gibi, her zaman, her türlü rezaletleri mutlaka yapmaları lâzım geldiği noktasında hiç de ısrar etmiyorum. Yoksa öyle zannediyorum ki, böyle bir makalenin çıkmasına zaten müsaade etmezlerdi. Ben sadece "fevkalâde" insanın, ancak ve ancak idealini (bu ideal bazen bütün insanlık için kurtarıcı bir mahiyet taşıyabilir) gerçekleştirme safhasında, o da lüzum hissettiği takdirde, bazı sınırları aşmaya kendinde bir hak bulabileceğini, yani resmî bir hak değil de… Vicdanının sesine uyabileceğini ima etmiştim. Siz makalemin açık olmadığını söylemiştiniz! Elimden geldiği kadar onu size açıklamaya hazırım. Tahminlerimde yanılmıyorsam, sizin istediğiniz de budur, zannederim, buyurunuz, emrinize amadeyim. Bence şayet Kepler'in veya Newton'un keşifleri, herhangi bir tertibat dolayısıyla, bu keşfe engel olan, bu keşiflerin yolunu kapayan bir, on, yüz ilâh… kimsenin hayatı feda edilmeden insanlık tarafından öğrenilmesine asla imkân yoktu ise,

Newton'un, keşfini, bütün insanlığa duyurabilmek için, kendisine engel olan bu on veya yüz kişiyi ortadan kaldırmaya hakkı vardı, hatta bunu yapmaya mecburdu. Tabii bundan, Newton'un, her önüne geleni veya her aklına eseni öldürmeye veya çarşı-pazarda soygunculuk etmeye hakkı olduğu neticesini asla çıkaramayız! Sonra, hatırımda kaldığına göre, makalemde şöyle bir mütalâa yürütmekteyim: En eskilerinden başlayarak Likürg'le, Solon'la, Muhammet'le, Napolyon'la devam eden, insanlığın bütün kurucu ve kanun yapıcıları, hiç olmazsa yeni bir kanun yaparken, cemiyetin kutsal saydığı eski, babadan kalma kanunları çiğnedikleri için, istisnasız, olarak birer suçlu idiler. Tabii bunlar, kendilerine yardımı dokunduğu takdirde kan dökmekten (hem de bazen eski kanunlara sadakat göstermekten başka suçu olmayan, tamamıyla masum kimselerin kanını dökmekten) çekinmemişlerdir. Hatta asıl fevkalâde olan şey, bu iyilik sever kimselerden, bu insanlığın kurucularından çoğunun bilhassa korkunç birer kan dökücü olduklarıdır. Hulâsa, ben şöyle bir netice çıkarıyorum: Büyükler şöyle dursun, fakat cemiyetin içinde biraz olsun sivrilenler yani küçücük bir yenilik yapmak kabiliyetini gösterenler, yaradılışları icabı, mutlaka — tabii az veya çok — birer cani olmak zorundadırlar. Aksi takdirde sivrilmelerine imkân yoktur. Halbuki herkesle aynı seviyede kalmaya, yine yaradılışları icabı, razı olamazlar. Bence zaten razı olmamak zorundadırlar. Bir kelime ile görüyorsunuz ki, görüşlerimin bu kısmında hiçbir yenilik yok. Bu düşünceler, binlerce defa yazılmış ve söylenmiş şeylerdir, insanları alelâde ve fevkalâde olarak ayırt etmeme gelince, bu tasnifimin biraz keyfî olduğunu kabul ederim. Zaten ben kesin rakamlar üzerinde durmuyorum. Ben sadece ana düşüncelerime inanıyorum. Bu ana düşünceye göre, insanlar tabiat kanunları gereğince, umumiyetle iki sınıfa ayrılırlar: aşağı sınıf (alelâde insanlar) dediğimiz insanlar ki, biricik vazifeleri, kendileri gibi birtakım varlıkların çoğalmasına yarayacak materyal vazifesi görmekten ibarettir. Bir de, kendi çevrelerinde yeni bir söz söylemek kabiliyet ve

istidadını kendinde gören insanlar sınıfı. Tabii bu arada bir yığın da ara bölümler vardır. Ama bu iki sınıfın ayırt edici vasıfları oldukça keskindir. Birinci kısım, yani kendileri gibi varlıkların çoğalmasına materyal vazifesini görenler, yaradılıştan icabı muhafazakâr insanlardır. Uysal bir yaşayış sürerler, boyun eğerek yaşamayı severler… Bence bu çeşit insanlar itaatli ve uysal olmak zorundadırlar, çünkü bu onların vazifesidir. Onlar, böyle bir yaşayışta gururlarını incitecek hiçbir şey görmezler. İkinci sınıfa gelince, bunlar boyuna kanun sınırlarını aşarlar, kabiliyetlerine göre yıkıcıdırlar veya buna yatkındırlar. Bu sınıf insanların cinayetleri, pek tabii olarak nispî ve çok çeşitlidir. Büyük bir çoğunlukla ve pek çeşitli sözlerle, bugünün, daha iyi şeyler adına yıkılmasını isterler. Ama bunlardan birinin, ülküsüne erişmesi için hatta bir ölünün, bir kan selinin üzerinden atlaması bile lâzım gelse, bence büyük bir vicdan rahatlığı ile kendine bu kan seli üzerinden atlama müsaadesini verebilir. Tabii bu, ülküye, ülkünün mahiyetine göredir, buna dikkat ediniz! Ben makalemde, ancak bu manada insanların cinayet işlemeye hakları olduğundan bahsettim. (Münakaşamızın bir hukuk bahsi olduğunu tabii hatırlarsınız!) Ama pek de öyle telâş etmeye lüzum yok: Kütle hemen hemen hiçbir zaman onlara böyle bir hak tanımamıştır. Onları (az veya çok) kesip asmıştır ve bununla tamamıyla haklı olarak kendi muhafazakâr vazifesini yerine getirmiştir. Buna rağmen, gelecek nesillerde aynı kara kalabalık bu astıklarının heykelini bir kaide üstüne oturtarak (az veya çok) bunlara tapınır. Bu birinci gurup insanlar daima bugünün; ikinci gurup insanlarsa, yarının efendileridir. Birinciler dünyayı korurlar ve onu sayıca çoğaltırlar; ikinciler ise dünyayı hareket ettirirler ve onu bir gayeye doğru götürürler. Birincilerin de, ikincilerin de yaşamak, aynı derece, haklarıdır. Bir kelime ile bence her iki gurup da aynı derece haklara sahiptir. *Vive la guerre etemelle* [Aslında Fransızcadır. “Yaşasın ezelî ve ebedî saraç” demektir.], şüphesiz yeni bir Kudüs’e kadar.

— Böylece, demek ki siz yeni bir Kudüs’e inanıyorsunuz?

Raskolnikov tok bir sesle:

— Evet, inanıyorum, cevabını verdi.

Gerek bu cevabı verirken, gerek bütün o uzun sözleri söylerken başını hiç kaldırmamış, halının üzerindeki bir noktayı seçerek hep yere bakmıştı.

— Allah'a da inanıyor musunuz? Bu kadar meraklı davrandığım için beni affediniz!

Raskolnikov gözlerini Porfiri'ye kaldırarak tekrarladı:

— İnanıyorum.

— Lazar'ın dirilişine de inanıyor musunuz?

— Evet, buna da inanıyorum. Fakat siz bütün bunları bana ne diye soruyorsunuz?

— Gerçekten inanıyor musunuz?

— Evet, gerçekten inanıyorum.

— Demek böyle ha! Merakımı gidermek için sordum, affınızı rica ederim. Ama müsaade ediniz deminki bahsimize dönüyorum. Fakat onları her zaman idam etmezler ki… Bazıları tamamıyla aksine…

— Hayatta iken zaferlerini kutlarlar? Oh evet, bazıları gerçekten de hayatta iken bu zaferi kutlarlar. O vakit de…

— Bizzat kendileri idam etmeye kalkışırlar?

— Evet, lâzım geldiği vakit, doğrusunu isterseniz bu da sık sık olan bir şeydir. Umumiyetle mütalâanız pek zekice!

— Teşekkür ederim. Yalnız bana şunu söyleyiniz. Şu fevkalâde insanları alelâde insanlardan nasıl ayırt etmelidir? Yoksa doğuştan bazı belirtileri mi var? Bana öyle geliyor ki, bu işte biraz daha açıklık, yani daha

çok bir dış ayrılık lâzımdır: pratik ve iyi niyet sahibi bir insanın bu tabii endişesini mazur görünüz, ama meselâ hususi bir üniforma veya herhangi bir alâmet icat edilemez mi? Çünkü yarın bir yanlışlık olur da bir guruba mensup olan birisi, öteki guruba mensup olduğunu sanır da, sizin o kadar güzel bir surette izah ettiğiniz gibi "bütün engelleri devirmeye" kalkarsa… işte o zaman…

— Oooh, bu sık sık olan bir şey! Bu mütalâanız az önce ileri sürdüğünüz mütalâadan da ince!

— Teşekkürler ederim.

— Bir şey değil! Yalnız şunu dikkate almalısınız ki, bu çeşit yanlışlıklar ancak, belki hiç de başarılı olmayarak "alelâde" adını verdiğim birinci gurup insanlar tarafından yapılabilir… Onların doğuştan olan boyun eğme temayüllerine rağmen, bazen tabiatın, ineklerden bile esirgemediği, bir oyunu ile bunlardan birçoğu kendilerini bir öncü, bir "yıkıcı" olarak tasavvur etmeyi, yenilik hareketlerine burunlarını sokmayı severler. Bunu da büyük bir samimiyetle yaparlar. Ama aksiliğe bakın ki bunlar, çoğu zaman gerçek inkılâpçıları fark etmezler. Hatta geri ve zelilâne düşünen insanlar olarak onları küçümserler. Ama. bence burada ciddî bir tehlike bahis konusu olamaz! Hem doğrusu sizin telâş etmeniz için de bir sebep yok. Çünkü bunlar hiçbir zaman pek ileri gidemezler. Gönül eğlendirmek, onlara cemiyetteki yerlerini hatırlatmak için bazen bu gibilerini kırbaçlamak da mümkündür. Ama işte, bundan ilerisine gitmemelidir. Hatta bu işi yapacak adama bile lüzum yoktur. Onlar kendi cezalarını kendileri verirler. Çünkü çok dürüst karakterli insanlardır. Bazen bu yardımı karşılıklı olarak birbirlerinden esirgemezler, bazen da kendi elleriyle kendi cezalarını verirler. Bu gibi hallerde, kendilerini — güzel ve ibret verici bir manzara teşkil eden — aleni itiraflara mecbur ederler. Hulâsa, üzülmeniz için hiçbir sebep yok… Kanun böyle.

— Eh, hiç olmazsa bu cihetten biraz olsun yüreğime su serptiniz! Ama insanı üzen bir nokta daha var: başkalarını boğazlamak hakkını kendilerinde gören şu “fevkalâde” insanlar çok mudur, kuzum? Ben, pek tabii olarak bunların önünde saygı ile eğilmeye hazırım ama bunların sayıları çoksa, siz de kabul edersiniz ki, bu insana dehşet verir, öyle değil mi?

Raskolnikov, aynı tonla sözlerine devam ederek:

— Oh hayır, bu bakımdan hiç üzülmeyiniz, dedi. Umumiyetle kafalarında yeni birtakım düşünceler bulunan, az çok yeni bir söz söylemek kabiliyetinde olan insanlar çok seyrek, hatta şaşılacak kadar seyrek doğarlar. Şurası muhakkaktır ki, bütün bu sınıflara ve guruplara mensup insanların doğuş nizamı, herhalde bir tabiat kanunu ile çok doğru ve çok katı olarak tayin edilmiş olmak lâzımdır.” Gerçi bu kanunu biz henüz bilmiyoruz, ama ben onun var olduğuna, sonraları tanınacağına inanıyorum. Yeryüzünde bu kadar muazzam bir insan kütlesi, sadece birtakım gayretlerle, hâlâ sır mahiyetinde olan birtakım ameliyelerle, cins ve nevilerin birbirine karışmasıyla, binde bir kişi olsun, az çok bağımsız bir insan dünyaya getirmek gibi bir vazife yapmak için yaratılmıştır. Daha yüksek bağımsızlık vasıflarını taşıyan bir insan ise, belki de on binde bir çıkabilir. Tabii ben bunu aşağı yukarı söylüyorum. Daha yükseği ise, ancak yüz binde bir doğabilir. Dâhiler, milyonda bir yetişir; insanlığı olgunlaştıran büyük deha sahiplerinin yetişmesi için ise, belki de binlerce milyon insanın yeryüzünden göçüp gitmesi gerekmektedir. Bir kelime ile ben bütün bunların olup bittiği imbiğe gidip bakmadım. Ama herhalde bunun belli bir kanunu vardır ve olmak lâzımdır. Bu işte tesadüfün yeri olamaz!

Nihayet Razumihin dayanamayarak bağırdı:

— İkiniz de ne oluyorsunuz, kuzum, alay mı ediyorsunuz nedir? Yoksa birbirinizle eğleniyor musunuz? Oturmuşlar birbirleriyle alay ediyorlar! Rodya sen ciddî mi konuşuyorsun kuzum?

Raskolnikov solgun ve âdeta üzgün yüzünü sessizce ona doğru kaldırdı, hiç cevap vermedi. Bu sakin ve hüzünlü yüzün yanı sıra, Porfiri'nin gizlenmeyen, can sıkıcı, sinirli, terbiyesiz alaycılığı, Razumihin'e pek garip görünmüştü.

— Kardeş, bu söylediklerin gerçekten de ciddi ise, bunun yeni bir şey olmadığını, bizim binlerce defa okuduğumuz ve dinlediğimiz şeylere benzediğini söylemekle, sen hiç şüphe yok ki haklısın! Fakat bütün bu söylenenlerde orijinal olan ve gerçekten de sana ait bulunan şey, bunu dehşetle söylüyorum, vicdan sesine uyularak — hem de beni mazur gör, nasıl bir taassupla — kan dökülmesine müsaade etmendir. Makalendeki ana düşünce, bu nokta üzerinde toplanmaktadır. Hem bu, vicdan sesine uyularak kan dökmek, bence kanunî bir surette kan dökmekten daha korkunçtur.

Porfiri de lâfa karışarak:

— Çok doğru, dedi. Böylesi daha korkunçtur.

— Hayır, düşüncelerini ifade ederken biraz ileri gitmişsin! Herhalde bunda bir yanlışlık olsa gerek. Bunu okuyacağım! Sen böyle söylemek istememişsindir! Sen böyle bir şeyi aklından bile geçiremezsin! Alıp bunu okuyacağım!

Raskolnikov:

— Makalemde bunların hiçbiri yok. Ben yalnız bazı imalarda bulundum, dedi. O kadar.

Porfiri yerinde duramıyordu:

— Evet, evet, şimdi artık ben cinayet hakkında ne düşündüğünüzü aşağı yukarı anlamış bulunuyorum… Ama… sizi taciz ettiğim için affınızı rica ederim, (sizi çok rahatsız ettiğim için âdeta utanıyorum) iki gurubu birbirine karıştırmak gibi bir yanlışlığı düzeltmek suretiyle beni tatmine muvaffak olmuştunuz! Fakat beni hâlâ düşündüren bazı tatbikî noktalar var.

Meselâ günün birinde, bir adam veya bir delikanlı çıkar da kendini — tabii müstakbel — bir Likürg veya bir Muhammet yerine koyarsa, önündeki bütün engelleri kaldırmaya girişecektir. Tabii bunun önünde uzun bir sefer durmaktadır. Sefer için ise paraya ihtiyaç vardır. Tabii bu parayı temine çalışacaktır. Paranın nasıl temin edileceğini bilirsiniz!

Zamyotov bulunduğu köşeden güldü. Raskolnikov o tarafa bakmadı bile. Sakin bir sesle:

— Evet, dedi. Bu çeşit hâdiselerin olabileceğini kabul etmeye mecburum. Aptal ve şöhret düşkünü bazı kimseler, bilhassa gençler bu tuzağa yakalanabilirler.

— Gördünüz mü? Şu halde?

Raskolnikov gülümseyerek:

— Şu halde, bu işte suçlu olan herhalde ben değilim. Şimdiye kadar hep böyle olagelmiştir, bundan sonra da böyle olacaktır. (Başı ile Razumihin'i göstererek) işte şu delikanlı, az önce, benim kan dökmeyi mubah saydığımı söylüyordu. Bundan ne çıkar? Cemiyet sürgünlerle, hapishanelerle, sorgu hâkimleriyle, kürek cezalarıyla emniyet altına alınmamış mıdır? Ne diye tasalanıyorsunuz? Arayın hırsızı!

— Ya bulursak?

— O zaman da ona acınmaz. Sözleriniz hiç değilse mantıkî… Ama ya vicdan?

— Vicdandan size ne?

— Hiiç, bir insanlık duygusu ile sordum.

— Vicdanı olan hatasını kabul ediyorsa, varsın çeksin!.. Bu, kürek cezasından başka ona ayrı bir cezadır.

Razumihin kaşlarını çatarak sordu:

— Peki, gerçek dâhilerin hani canım şu kendilerine insanları boğazlamak hakkı verilenlerin, hatta döktükleri kanlar için bile, hiç ıstırap çekmemeleri lâzımdır, değil mi?

— Lâzım sözünün burada işi ne? Burada, ne emir ne de yasak var. Kurbanına acıyorsa, varsın ıstırap çeksin! Istırap ve acı geniş vicdanlarla derin yürekler için her zaman zaruridir. Bana öyle geliyor ki, gerçekten büyük insanlar şu dünyada büyük acılar çekmek zorundadır.

Raskolnikov bu sözleri ansızın, düşünceli bir eda ile hatta bundan önceki sözlerine hiç benzemeyen bir tonla ilâve etmişti. Sonra gözlerini kaldırdı, dalgın, rüyalı bir bakışla herkesin yüzüne baktı, gülümsedi ve kasketini aldı. Az önce buraya girişi sırasındaki haline göre çok sakindi. Kendisi de bunun farkında idi. Hepsi ayağa kalktılar.

Porfiri Petroviç tekrar söze girişerek:

— Bana küfür etseniz de etmeseniz de, darılsanız da darılmasanız da size bir sual daha sormaktan kendimi alamayacağım (Sizi gerçekten de rahatsız ettiğimi biliyorum) söyleyecek küçücük bir düşüncem var. Sadece unutmamak için…

Porfiri’nin önünde bekler bir vaziyette durmakta olan Raskolnikov ciddî ve solgun:

— Buyurunuz, dedi, küçücük düşüncenizi söyleyiniz!

— Bilmem ki, bunu nasıl daha iyi anlatayım? Düşüncem çok kaypak ve psikolojiktir. Siz şu makalenizi yazarken hiç olmazsa bir an için kendinizi heh, heh, heh!… yeni bir söz söyleyen şu “fevkalâde” insanlardan biri olarak saymamış olmanız mümkün mü? Tabii şu sizin anladığınız manada değil mi?

Raskolnikov hakaret dolu bir tonla:

— Çok mümkün, dedi.

Razumihin bir harekette bulundu. Porfiri:

— Mademki böyle düşünüyorsunuz, şu halde bizzat kendiniz günlük bir başarısızlığınızı veya sıkıntınızı gidermek için yahut insanların hayrına olarak acaba önünüze çıkan engelleri devirir misiniz? Ne bileyim işte meselâ birini öldürüp soymak gibi?..

Porfiri bunları söyledikten sonra, tıpkı az önce yaptığı gibi, birdenbire ona sanki sol gözünü kırpar gibi oldu ve sessizce güldü.

Raskolnikov meydan okuyucu, kibirli bir küçümseme ile cevap verdi:

— Böyle bir şey yapmış olsaydım bile herhalde, oturup size söyleyecek değildim.

— Yok canım, ben yalnız şöylece alâkadar oldum. Makalenizi bilhassa edebî bakımdan daha iyi anlamak için…

Raskolnikov tiksinti ile: “Ne kadar da belli, ne kadar da utanmazca!” diye düşündü. Sonra da soğuk bir eda ile:

— Müsaadenizle size şunu söyleyeyim ki, ben kendimi ne Muhammet ne de Napolyon sayıyorum, ne de bu çapta bir adam. Böyle olduğuna göre, kendimi onlardan biri yerine koymadan böyle anlarda ne yapacağıma dair sizi hoşnut edecek bir cevap veremem.

Porfiri birdenbire buz gibi bir lâubalilikle:

— Bırak efendim, dedi, bugün bizde, Rusya’da, kendini Napolyon farz etmeyen kim var ki?

Bu sefer Porfiri’nin sesinin tonunda bile gizlenemeyen gizli bir düşünce vardı.

Birdenbire Zamyotov da, bulunduğu köşeden şu sözleri ağzından kaçırdı:

— Geçen hafta bizim Alyona Ivanovna'yı balta ile öldüren de şu müstakbel Napolyon'lardan biri olmasın?..

Raskolnikov susuyor, ısrarlı bakışlarla, dik dik Porfiri'yi süzüyordu. Razumihin iyice suratını asmıştı. Zaten bir müddetten beri bazı şeyler sezinlemeye başlamıştı. Etrafına öfkeli bir göz gezdirdi. Ortalığa, bir dakika kadar süren, karanlık, ağır bir sessizlik çöktü. Raskolnikov gitmeye davrandı.

Porfiri, büyük bir nezaketle elini uzatarak, çok sevimli bir sesle:

— Artık gidiyor musunuz?.. Tanıştığımıza çok, pek çok memnunum. Ricanıza gelince, hiç merak etmeyin! Size anlattığım şekilde bir şey yazıverin. Yahut iyisi mi, eliniz değdiği zaman, hatta kabilse yarın, kendiniz geliniz! Saat on bir sularında, ben herhalde orada olacağım! Her şeyi yoluna koruz… Konuşuruz, dedi.

Sonra, çok iyi yürekli bir insan edasıyla ilâve etti:

— Hem oraya en son gidenlerden biri olmanız dolayısıyla, belki de bize bazı şeyler söyleyebilirsiniz!

Raskolnikov sert bir tonla:

— Usulüne uygun bir şekilde, resmî olarak beni sorguya mı çekmek istiyorsunuz? diye sordu.

— Ne münasebet efendim? Şimdilik böyle bir şeye hiç de lüzum yok. Galiba siz beni anlamadınız! Biliyor musunuz, ben bu meseleye ait hiçbir fırsatı kaçırmadım ve… şimdiye kadar oraya rehin yatırmış olanların hepsiyle de görüşmüş bulunuyorum. Onlardan deliller topladım. Siz bunların sonuncusunu teşkil ediyorsunuz! Haaa bak sırası gelmişken…

Porfiri, sözünün bu noktasında, birdenbire bir şeye sevinerek Razumihin'e döndü ve sözlerine devam etti:

— Sırası gelmişken iyi hatırıma geldi, hatırlıyor musun şu Nikolaşka yüzünden kafamın etini yemiştin… Hoş, ben kendim de biliyorum ya, (Raskolnikov'a dönerek) çocuğun tertemiz olduğunu ben kendim de biliyorum… Ama elden ne gelir, Mitka'yı rahatsız etmek lâzım geldi… Bakın mesele şu: Siz merdivenlerden çıkarken… Müsaade ediniz: O sırada saat sekize geliyordu değil mi?

Raskolnikov:

— Evet, sekize geliyordu, diye cevap verdi ve hemen o anda, bunu söylememek de elinde olduğunu, canı sıkılarak hissetti.

— Saat sekize doğru, merdivenden çıkarken, kapısı açık bir daire… oda fark etmediniz mi? Orada çalışan iki işçiyi, hiç olmazsa bunlardan birini olsun görmediniz mi? Orasını boyuyorlardı? Hiç fark etmediniz mi? Bu, onlar için çok, ama çok mühimdir.

Raskolnikov hafızasını yoklar gibi yaptı. Ama aynı anda, bu soruda nasıl bir tuzak gizlendiğini anlamak için âdeta merakından ölerek ve ağzından bir şeyler kaçırmamak için bütün benliğiyle dikkat kesilerek ağır ağır cevap verdi:

— Boyacıları mı? Hayır, görmedım. Sonra, kapısı açık böyle bir apartman dairesini de, nedense, fark etmedim. Ama bak, dördüncü katta (kendisine kurulan tuzağın ne olduğunu artık tamamıyla anlamış bulunuyordu, büyük bir sevinçle sözlerine devam etti) iyi hatırlıyorum, oradaki dairelerden birinden bir memur taşınıyordu…. Tam Alyona Ivanovna'nın karşısındaki daireden… Evet hatırlıyorum, askerler bir kanepe taşıyorlardı, beni de duvara sıkıştırdılar. Ama boyacılara gelince, bak

onların olduğunu hatırlamıyorum. Sonra, oralarda açık bir daire de yoktu gibime geliyor… Hayır hayır, yoktu.

Kendini toparlayan ve işin ne olduğunu anlayan Razumihin birdenbire bağırdı:

— Sen ne yapıyorsun kuzum? Boyacılar tam cinayetin işlendiği gün orada çalışıyorlardı, halbuki Raskolnikov cinayetten üç gün önce oraya gitmişti. Sen ne soruyorsun kuzum?

Porfiri elini alnına vurarak:

— Tüüüh, günleri birbirine karıştırdım yahu!

— Hay Allah lâyığını versin! Bu iş benim bütün aklımı fikrimi allak bullak etti.

Sonra âdeta özür dileyen bir eda ile Raskolnikov'a dönerek:

— Bir kimsenin yedi ile sekiz sularında boyacıları apartman dairesinde görmüş olması bizim için çok önemlidir. Bunu sizden öğrenebileceğimi sanmıştım, halbuki günleri tamamıyla karıştırmışım…

Razumihin asık bir suratla:

— Daha dikkatli olman lâzım, dedi.

Bu son sözler kapının antresinde söylenmişti. Porfiri Petroviç onları büyük bir nezaketle ta kapıya kadar geçirmişti. İkisi de asık ve üzüntülü bir yüzle sokağa çıktılar. Birkaç adım hiç konuşmadan yürüdüler. Raskolnikov derin bir nefes aldı.

VI

Razumihin, arkadaşı Raskolnikov'un delillerini bütün gücüyle çürütmeye çalışarak şaşırmış bir halde:

— İnanmam!., inanmam! deyip duruyordu.

Böyle konuşa konuşa Pulheriya Aleksandrovna ile Dunya'nın epey zamandır kendilerini beklemekte oldukları Bakaleyev'in oteline yaklaşmışlardı. Razumihin, o meseleyi ilk defa açıkça konuşmalarının verdiği heyecan ve şaşkınlık içinde geçen münakaşanın harareti ile yolda, adım başında duraklıyordu.

Raskolnikov, soğuk ve kayıtsız bir gülümseyişle:

— Sen istersen inanma, diyordu, âdetin olduğu üzere hiçbir şeyin farkında değilsin. Ama ben her kelimenin üstünde, kılı kırk yararcasına durdum.

— Sen kuruntulu bir adamsın, onun için de her kelimenin üstünde durursun! Hımmm…. Gerçi, Porfıri'nin tonu bir hayli garipti…. Bunu kabul ediyorum, hele şu Zamyotov hergelesinin… Sen haklısın, onda bir şeyler vardı. Ama niçin? Niçin?

— Dün geceden beri kanaatini değiştirmiş olacak!

— Hayır, tersine, tersine! Şayet onların kafasında bu sakat düşünce yer etmiş olsaydı, onlar sonradan gafil avlamak için bütün kuvvetleriyle bu düşünceyi gizlemeye, kozlarını saklamaya çalışırlardı… Halbuki herifler ne kadar pervasız ve küstahça konuştular.

— Şayet ellerinde deliller, ama gerçek deliller, bulunsa idi yahut az çok esaslı birtakım şüpheleri olsaydı, o zaman daha iyi bir kazanç ümidiyle gerçekten de oyunlarını gizlemeye çalışırlardı (bu arada çoktan bir arama yaparlardı.) Ama gelgelelim ellerinde hiçbir delil yok. Onlarınki hep kuruntudan ve tahminden ibaret… Gelip geçici birtakım düşünceler.. Bunun için de edepsizliğe başvurarak insanı şaşırtmak yolunu tutuyor.. Belki de elinde hiçbir delil olmadığı için öfkeleniyor, can sıkıntısından böyle yırtınıyor… Yahut belli bir maksatla böyle yapıyor. Akıllı bir adama

benziyor. Kim bilir, belki de, bilir görünerek beni korkutmak istiyor. Herifin kendine göre bir psikolojisi var. Ama ne olursa olsun, bütün bu izahlar bana iğrenç görünüyor. Bırakalım artık bunları.

— Hem hakaret edici, evet hakaret edici! Seni çok iyi anlıyorum. Ama.. Mademki artık bu bahsi açıkça konuşmaya başladık (nihayet bu meseleyi açıkça konuşmaya başlamış olmamız çok iyi oldu, ben buna çok sevindim.) Şimdi ben sana düpedüz söyleyeyim ki, ben onların kafasında böyle bir düşüncenin yer ettiğini çoktandır sezinlemiştim. Gerçi, bütün bu zaman içinde, bu sadece, belli belirsiz bir kuşkudan ibaretti, ama böyle de olsa, bu sadece bir kuşkudan da ibaret olsa, onlar böyle bir şeyi ne cesaretle düşünebildiler. Böyle bir düşüncenin kökleri nereden, nerelerden kuvvet alıyordu? Ne kadar öfkelendiğimi bir bilsen! Neymiş: Sefaletin, melankolinin pençesinde inleyen kuruntulu, gururlu, değerini bilen zavallı bir üniversiteli genç düşün, tavan arasındaki ininde altı ay kimsenin yüzünü görmemiştir.. Ağır, hezeyanlı bir hastalığın arifesinde, belki de tam hastalığın başlamış olduğu bir sırada (buna dikkat et!) sırtında yırtık pırtık gömleği ile tabansız kunduraları ile kendini birdenbire karakolda, birtakım polislerin karşısında buluyor. Burada birdenbire beklenmedik bir borçla karşılaşıyor, burnuna, saray müşavirlerinden Çebarov'a ait, vadesi geçmiş bir borç senedi dayıyorlar… Ortalığı kaplayan ağır boya kokusu, 30 derece sıcaklık, odanın pis ve boğucu havası, karakolu dolduran bir yığın insan, bu arada daha bir gün önce evine gittiği bir kocakarının öldürüldüğü haberini alır. Bütün bunlara bir de açlığı dava ederseniz, bu zavallıcık bayılmaz da ne yapar! Ve işte bütün şüpheler bunun üzerine kuruluyor. Allah belâsını versin! Bunun can sıkıcı bir şey olduğunu biliyorum. Ama ben senin yerinde olsaydım Rodya'cığım heriflerin burunlarına kahkahayı basar yahut iyisi mi şöyle suratlarına, hem de okkalıca tarafından tükürür, topunu iyice bir kalaylardım. Sen de böyle yap Rodya'cığım! Cesaret! Doğrusu çok ayıp!

Raskolnikov: “Doğrusu güzel hulâsa etti” diye düşündü. Sonra acı acı şunları söyledi:

— Suratlarına tükür? Söylemesi kolay amma, yarın yine sorguya çekileceğiz. Onlara yine mi meram anlatmaya kalkacağız? Dün gece gazinoda şu Zamyotov’la konuşmaya tenezzül ettiğim için bile kendi kendimi yiyorum.

— Tüh Allah belâsını versin! Porfiri’ye ben kendim gideceğim! Onu şöyle bir akrabaca sıkıştıracağım! Dilinin altında ne varsa hepsini çıkarsın bakalım! Zamyotov’a gelince…

Raskolnikov: “Nihayet akıl edebildi!” diye düşündü.

Razumihin birdenbire Raskolnikov’u omzundan yakalayarak:

— Dur!., diye bağırdı, dur!.. Sen demin saçma bir şey söyledin!.. Ben iyice düşündüm, sen demin saçma bir şey söyledin!.. Bunun tuzak neresinde canım? İşçilere dair sorduğu şeyler bir tuzaktır diyorsun? Düşün bir defa: Bu cinayeti sen işlemiş olsaydın, daireyi boyadıklarını… İşçileri gördüğünü hiç söyler miydin? Tersine: görmüş olsaydın bile hiçbir şey görmediğini söyleyecektin! Kendi aleyhinde kim şahitlik eder?

Açık bir tiksinti ve isteksiz bir eda ile cevap vermekte devam eden Raskolnikov:

— Bu işi ben yapmış olsaydım, boyanan apartman dairesini ve işçileri gördüğümü mutlaka söylerdim.

— Peki, ama kendi aleyhinde niçin konuşasın?

— Çünkü yalnız mujikler yahut hiç tecrübesi olmayan acemiler, sorgu sırasında, her şeyi inkâr ederler. Ama az çok uyanık, görmüş geçirmiş kimseler ise, yok edilmesi mümkün olmayan bütün maddî delilleri, mutlaka ve imkân nispetinde kabul etmeye çalışırlar. Yalnız bunları başka türlü tefsir

ederler, tamamıyla başka bir mana ve mahiyet alacak şekle sokarlar, bambaşka bir ışık altında gösterirler. İşte Porfiri de, herhalde buna güvenerek, benim de mutlaka böyle cevap vereceğimi, gerçeğe uymuş olmak için, mutlaka işçileri gördüğümü söyleyeceğimi ve bu konuda bazı yorumlara girişeceğimi tahmin etmiş olacak.

— İyi ama o zaman da o sana, cinayetten iki gün önce işçilerin orada bulunmasına imkân olamayacağını, bu hesaba göre de, senin, tam cinayetin işlendiği gün, yediyi geçe orada bulunmuş olman icap edeceğini hemen söyleyiverecekti. Böylece seni çok basit bir noktadan avlayıverecekti.

— O zaten buna güvenmiş, benim düşünmeye vakit bulamayacağımı ve bilhassa doğru cevap vermeye çalışacağımı, cinayetten iki gün önce işçilerin orada bulunmasına imkân olmadığını hatırlayamayacağımı tahmin etmişti.

— İnsan bunu unutabilir mi hiç?

— Hepsinden kolay. Kurnaz insanlar bu en basit meselelerde çok daha kolay tuzağa düşerler. İnsan ne kadar kurnaz olursa, basit bir noktada tuzağa düşürüleceğinden o kadar az şüphe eder. Çok kurnaz bir adamı bilhassa en basit bir meselede tuzağa düşürmek lâzımdır. Porfiri hiç de senin sandığın gibi budala bir adam değil.

— Öyle ise, aşağılık adamın biriymiş.

Raskolnikov, gülmekten kendini alamadı. Ama aynı zamanda, son izahatı verirken duyduğu canlılık ve hissettiği alâka ona tuhaf göründü. Halbuki bundan önce, bütün konuşmaları, herhalde zaruretlerin doğurduğu bir maksatla olsa gerek, üzüntülü bir tiksinti içinde geçmişti.

Kendi kendine: “Anlaşılan bu sorulardan bazıları hoşuma gidiyor!” diye düşündü. Ama hemen hemen aynı zamanda, sanki beklenmedik korkutucu bir düşünce onu rahatsız etmiş gibi, birdenbire üzüntülü bir hal

aldı. Bu üzüntüsü artmakta devam etti. Artık Bakaleyev apartmanlarının kapısına gelmişlerdi. Raskolnikov birdenbire:

— Sen yalnız gir, ben şimdi gelirim, dedi.

— Nereye gidiyorsun? İşte geldik artık!

— Gitmem lâzım, gitmem. İşim var.. Yarım saate kadar gelirim. Sen onlara anlatırsın!..

— Pekâlâ, ben de seninle geleceğim!..

— Yoksa sen de mi bana işkence etmek istiyorsun?..

Raskolnikov bu sözleri öyle acı bir öfke ile gözlerinde öyle derin bir ümitsizlikle söylemişti ki, Razumihin'in kolları yanına düştü. Bir müddet merdivenlerde durarak, hızlı adımlarla kendi sokağına doğru yürüyen Raskolnikov'u seyretti. En sonunda, dişlerini kilitleyerek ve yumruklarını sıkarak, hemen o gün Porfiri'nin, bir limon gibi suyunu sıkıp nesi var nesi yoksa öğreneceğine and içtikten sonra, gecikmelerinden ötürü meraklanan Pulheriya Aleksandrovna'yı yatıştırmak için merdivenlerden çıkmaya başladı.

Raskolnikov kendi evine vardığı zaman, şakakları terden sırsıklam olmuştu, güçlükle nefes alıyordu. Merdivenleri hızla çıktı, kilitlenmemiş odasına girdi ve hemen kapıyı çengelledi. Sonra, korkmuş, âdeta çılgına dönmüş bir halde, kocakarıdan aşırdıklarını koyduğu duvar kâğıdı altındaki deliğin bulunduğu köşeye atıldı. Elini deliğe soktu, birkaç dakika devamınca duvar kâğıdının en küçük kıvrımlarına varıncaya kadar bütün deliği dikkatle araştırdı. Hiçbir şey bulamayınca, ayağa kalktı ve derin bir nefes aldı.

Az önce Bakaleyev apartmanlarının kapısı önüne geldiği zaman, kafasından şimşek gibi bir düşünce geçmişti: Deliğin bir köşesinde o zaman gözden kaçmış herhangi bir şey, meselâ bir kordon, kol düğmesi yahut

bunların sarılı bulunduğu, kocakarının el yazısıyla işaretlenmiş, bir kâğıt parçası kalmış olabilirdi. Bu şeyler, sonradan reddi kabil olmayan bir delil halinde ansızın karşısına çıkabilirdi.

Âdeta bir rüyada imiş gibi olduğu yerde duruyordu. Dudaklarında, küçümseyici, biraz da şuursuz bir gülümseme uçuşuyordu. Nihayet kasketini aldı, sessizce odadan çıktı. Düşünceleri karmakarışıktı. Dalgın bir halde kapının önüne çıktı. Birdenbire kalın bir ses:

— Hah, işte kendisi, diye bağırdı. Raskolnikov başını kaldırdı. Kapıcı, kulübesinin kapısı önünde durmuş onu, esnaf kılıklı ufak tefek bir adama gösteriyordu. Adamın sırtında yelek ve robdöşambr'ı andıran bir redingot vardı. Bu haliyle uzaktan bir köylü karısına çok benziyordu. Yağlı bir kasketle örtülü başı, öne doğru eğikti. Zaten adam, bütün görünüşü ile bir kambura benziyordu. Pörsük, buruşuk yüzü, ellisini aşkın gösteriyordu. Çukura gömülü, küçücük gözlerinde mahzun, sert ve hoşnutsuz bir mana vardı.

Raskolnikov kapıcıya yaklaşarak:

— Ne var? diye sordu.

Esnaf kılıklı adam, ona, hiç acele etmeden yan yan, uzun uzun, dikkatle baktı. Sonra, ağır ağır arkasını döndü, hiçbir şey söylemeden evin kapısından sokağa çıktı.

Raskolnikov:

— Ne oluyor yahu? diye bağırdı.

— Ne bileyim işte, şu adam geldi, adınızı vererek, şu isimli üniversite öğrencisi burada mı oturuyor, kimin yanında oturuyor, diye sordu. Tam bu sırada siz indiniz, ona sizi gösterdim, o da çekilip gitti, görüyorsun işte!..

Bir dereceye kadar kapıcı da şaşırmıştı, ama öyle pek de fazla değil. Şöyle, birazcık düşündükten sonra, dönüp, gerisin geriye kulübesine girdi.

Raskolnikov hemen adamın arkasından koştu, onu caddenin öteki tarafında, gözleri yerde, bir şeyler düşünüyormuş gibi, aynı ağır ve denk adımlarla yürürken gördü. Ona pek çabuk yetişti. Ama bir müddet arkasından yürüdü. Nihayet onunla bir hizaya geldi ve yandan yüzüne baktı. Öteki, hemen onu sezdi. Acele bir göz attı, ama yine gözlerini indirdi. Böylece bir dakika kadar hiçbir şey konuşmadan, yan yana, birlikte yürüdüler. Nihayet Raskolnikov:

— Kapıcıya beni sormuşsunuz? dedi. Ama bu sözler ağzından pek yavaş çıktı.

Esnaf kılıklı adam hiçbir cevap vermedi, hatta ona dönüp bakmadı bile… Ortalığa yine bir sessizlik çöktü.

— Ne demek istiyorsunuz? Gelip beni soruyorsunuz… Sonra da susuyorsunuz! Bu da ne demek yani?

Delikanlının sesi kesiliyor, sanki sözleri ağzından açıkça çıkmak istemiyordu.

Yabancı adam bu sefer gözlerini kaldırdı, uğursuz, aksi bir bakışla Raskolnikov’u süzdü. Birdenbire ağır, ama çok açık ve anlaşılır bir sesle:

— Katil! diye söylendi.

Raskolnikov, onun yanı sıra yürümekte idi. Birdenbire bacakları fena halde gevşedi. Sırtında soğuk ürpermeler dolaştı. Bir an için yüreği âdeta çarpmaz oldu. Sonra, birdenbire, sanki bir çengelden kurtulmuş gibi, hızla çarpmaya başladı. Böylece yüz adım kadar yan yana, hiç konuşmadan yürüdüler.

Esnaf kılıklı adam ona hiç bakmıyordu.

Raskolnikov çok zor işitilebilen bir sesle:

— Siz kimsiniz? Nesiniz? Katil olan kim? diye mırıldandı.

Beriki, daha tesirli, daha iyi seçilebilen bir sesle:

— Katil sensin! dedi. İçinde kin dolu bir zaferin sevinci okunan gülümseyişle tekrar Raskolnikov'un solgun yüzüne ve bir ölününki gibi donuklaşmış gözlerine baktı. Bu sırada ikisi de dört yol ağzına gelmişlerdi. Esnaf kılıklı adam soldaki caddeye saptı ve etrafına bakmadan yoluna devam etti. Raskolnikov olduğu yerde durarak, uzun müddet adamın arkasından bakakaldı. Elli adım kadar yürüdükten sonra onun, dönüp kendisine baktığını gördü. Raskolnikov, hâlâ kımıldamadan olduğu yerde durmakta idi. Gerçi seçmek mümkün değildi ama Raskolnikov'a öyle gelmişti ki, adam ona bu sefer de, yine içinde hınç dolu bir zaferin sevincini taşıyan gülümseyişle bakmıştı.

Raskolnikov, ağır, dermansız bir yürüyüşle, diz kapakları titreyerek ve fena halde üşüyerek, gerisingeriye döndü ve odasına çıktı. Kasketini çıkarıp, masanın üzerine attı. On dakika kadar öylece kımıldamadan durdu. Sonra, takatten kesilerek divana yattı, hastalıklı bir eda ile ve hafif bir inilti ile iyice uzandı. Gözleri kapalı idi. Yarım saat kadar öylece yattı.

Hiçbir şey düşünmüyordu. Yalnız, birbirleriyle bağlantısı olmayan, dağınık birtakım düşünceler yahut düşünce kırıntıları kafasında uçuşuyor, daha çocukluğunda gördüğü yahut şurada burada ömründe bir sefer karşılaştığı ve hiç bir zaman hatırlayamayacağı birtakım insan yüzleri, gözü önüne geliyordu. V… kilisesinin çan kulesi; meyhanede bir bilârdo masası ve onun başında bir subay, bodrum katında bir tütüncü dükkânındaki puro kokusu, bir birahane, çirkef sularıyla kirletilmiş, her tarafı yumurta kabuğu içinde kapkara, tamamıyla karanlık bir merdiven, bir yerlerden akseden çan sesleri… bütün bunlar, bir kasırga gibi dönüyor, değişiyordu. Bunlardan bazıları hoşuna bile gidiyor, onları yaşatmaya çalışıyordu, ama bunlar

çabucak kayboluyor, sönüyordu. Hem umumiyetle içinde, onu ezen bir şeyler vardı.. Fakat pek de öyle fazla değil.. Hatta bazen hoşlandığı bile oluyordu. Hafif ürpermeler henüz dinmemişti. Bunu duymak bile biraz hoşuna gidiyordu.

Razumihin'in hızlı adımlarını ve sesini işitti. Gözlerini yumarak uyur gibi yaptı. Razumihin kapıyı açtı, bir müddet düşünür gibi eşikte durdu. Sonra yavaşça içeri girdi, ihtiyatla divana yaklaştı. Nastasya'nın fısıltısı duyuldu:

— Elleme! Bırak uyusun! Yemeğini sonra yer.

Razumihin:

— Haklısın! dedi.

İkisi de usulca odadan çıkıp kapıyı kapadılar. Aradan bir yarım saat daha geçti. Raskolnikov gözlerini açtı, kollarını başı altına koyarak sırtüstü döndü.

"Kim bu adam? Yerin dibinden çıkar gibi karşıma çıkan bu adam kim? Bu adam nerede idi, ne gördü? Bütün olup bitenleri gördüğü muhakkak… İyi ama o zaman nerede duruyordu ve nereden bakıyordu? Sonra, ne diye ancak şimdi yerin dibinden çıkıyor? Hem nasıl görebildi, bu mümkün mü idi?.."

Sırtında buz gibi ürpermeler dolaşan Raskolnikov, düşüncelerine devam etti:

"Hımmm… Ya Nikolay'ın kapının arkasında bulduğu mahfaza.. Bu da hatıra gelir miydi? Suç delilleri… Küçük bir noktayı gözden kaçırırsın, karşına Mısır ehramları büyüklüğünde bir suç delili olarak çıkar.. Bir sinek uçtu, o da gördü. Böyle şey olur mu?"

Derin bir tiksinti ile zayıfladığını, vücutça kuvvetten düştüğünü hissetti. Acı bir gülümseme ile düşüncelerine devam etti:

“Ben bunu bilmeliydim. Kendimi bildiğim, başıma ne geleceğini önceden sezinlediğim halde, ne cesaretle baltayı alıp ellerimi kana buladım! Önceden bilmeliydim…”

Ümitsizlik içinde mırıldandı: “Eh! ben zaten bunu önceden biliyordum!”

Bazen, aklına gelen bir düşüncenin karşısında hareketsiz kalıyordu: “Hayır, o adamlar böyle yaratılmamıştır. Kendine her şey mubah olan gerçek lider, Toulon’u topa tutar, Paris’te katliamlar tertip ettirir, ordularını Mısır’da unutur, Moskova seferinde yarım milyon insan harcar, Vilna’da bir kelime oyunu ile yakasını kurtarır; ölünce de heykelleri dikilir.. Demek ki, onun her şey yapmasına müsaade edilir.. Hayır! Anlaşılıyor ki, bu insanların vücudu etten değil, tunçtandır!”

Birdenbire aklına gelen yabancı bir düşünce onu âdeta güldürdü:

“Napolyon, ehramlar, Waterloo ve bir memurun dul karısı, karyolasının altında kırmızı çekmece bulunan pis, sıska, iğrenç, tefeci bir kocakarı… Bunlara bizim Porfiri Petroviç‘i nasıl inandırmalı? Böyle şeye o inanır mı? Buna estetik mâni olur: “Napolyon bir kocakarının karyolası altına girer mi hiç, budala!”

Zaman zaman âdeta sayıklar gibi olduğunu hissediyor, hummalı bir heyecanın tesirine kendini kaptırıyordu. “Kocakarı, boş lâf!” diye hararetli ve kesik kesik düşünüyordu. Kocakarı, belki de bir hatadır, ama iş onda değil! Kocakarı sadece bir hastalıktı. Ben çabucak onun üstünden aşmak istedim. Ben insan öldürmedim, bir prensibi yere serdim: Prensibi öldürmesine öldürdüm ama üstünden aşıp ötesine geçemedim, bu yanda kaldım. Sadece adam öldürmeyi becerebildim. Hoş, görünüşe göre bunu da becere-

medim ya… Prensip?.. Şu Razumihin budalası ne diye geçenlerde sosyalistlere küfretti?.. Sosyalistler çalışkan iş adamları.. Bunlar "umumi saadet" için uğraşan kimseler.. Hayır, ben dünyaya bir defa gelirim, bir daha hiçbir zaman gelemem. Ben "umumi saadet"i beklemek istemiyorum. Ben kendim için yaşamak istiyorum, yoksa yaşamamam daha iyi… Ne yapalım? Ben sadece "umumi saadet" bahanesiyle cebimdeki rubleyi sımsıkı tutarak aç bir annenin önünden geçmek istemedim. Diyorlar ki: "umumi saadeti kurmak için gerekli tuğlaları taşıyor, bundan da gönül ferahlığı duyuyorum." Hah, hah hah!… O halde beni ne diye unuttunuz? Benim de ancak bir canım, var, ben de yaşamak istiyorum."

Delikanlı, iç konuşmasının bu noktasında: "Eh, ben bir estetik haşereden başka bir şey değilim" dedi ve bir deli gibi gülmeye koyuldu. Sonra, bu düşünceye, başkasının felâketine sevinenlerin o hain sevinci ile saplanarak, onu didik didik etmeye, onunla oynaşmaya, ondan teselli ummaya başladı: "Ben gerçekten de bir haşereyim. Yalnız şunun için bir haşereyim: Çünkü ilkin şimdi, bir haşere olduğum düşüncesi üzerinde durduğum için, bir haşereyim, ikincisi: bütün bir ay maksadımın güya ne şahsi bir menfaat, ne de bir zevk olduğunu, bu işi sadece büyük ve parlak bir gayeye erişmek için yaptığımı, o büyük varlığı rahatsız ederek şahit tuttuğum için bir haşereyim. Hah, hah, hah!.. Üçüncüsü, hareketin yapılışında ölçü, sınır ve hesap bakımından mümkün olan adalet prensiplerine uymayı esas olarak kabul etmiştim: Haşerelerden en faydasızını seçmiş, onu öldürdükten sonra da, malından, ancak ilk adımımı atmak için bana lâzım olacak kadarını, ne fazla ne eksik, almayı tasarlamıştım. (Geriye kalanı da demek oluyor ki, dinî vasiyeti gereğince manastıra verilecekti hah, hah, hah!..) çünkü, çünkü, çünkü ben, katî olarak bir haşereyim." Dişlerini gıcırdatarak devam ediyordu: "Çünkü ben, belki de öldürülen haşereden daha iğrenç, daha kötü bir haşereyim. Çünkü cinayeti işledikten sonra kendime bunu söyleyeceğimi önceden

sezinlemiştim. Acaba dünyada bu korku ile ölçülebilecek başka bir şey var mıdır? Ah, ne adilik! Ah, ne alçaklık! Ah, atının üstünde palasını sallayan “Peygamber”i şimdi ne iyi anlıyorum: Allah böyle emretti, ey, tiril tiril “titreyen” mahlûk, itaat et! Bataryasını sokağın genişlemesine yerleştirip, izahat vermeye bile lüzum görmeden iyilere de, kötülere de ateş eden “Peygamber”in bence yerden göğe kadar hakkı var. İtaat et, tiril tiril “titreyen” mahlûk ve sakın bir şey isteme, çünkü sen böyle şeylere karışamazsın! Oh, şu melun kocakarıyı asla, asla affetmeyeceğim!”

Saçları terden sırılsıklam olmuş, titreyen dudakları kurumuştu. Sabit bakışları tavana saplanmıştı:

“Annem, kız kardeşim; ben onları ne kadar da çok seviyordum! Şimdi neden onlardan nefret ediyorum? Evet, onlardan nefret ediyorum, maddeten nefret ediyorum, yanımda bulunmalarına tahammül edemiyorum. Demin anneme yaklaşıp öptüğümü hatırlıyorum. Onu kucaklamak, sonra da yaptığımı bilseydi, diye düşünmek.. Acaba o zaman ona söylemeli miydim? Bu benim için ne iyi olurdu. Hımmm! (Gittikçe bütün varlığını kaplayan hezeyan haliyle mücadele ediyormuş gibi, büyük bir zorlukla düşünerek ilâve etti) O da herhalde bana benziyordu. Ah, şimdi şu kocakarıdan ne kadar nefret ediyorum, bana öyle geliyor ki, dirilse, onu bir daha öldürürdüm. Zavallı Lizavetta! O ne diye böyle bir akıbete uğradı! Çok garip, sanki onu öldürmemişim gibi, ne diye onu hiç hatırlamıyor, aklıma getirmiyorum? Lizavetta! Sonya! Zavallı, yumuşak başlı, yumuşak ve tatlı bakışlı insanlar… Sevimli insanlar.. Acaba niçin onlar ağlamıyorlar? Niçin inlemiyorlar? Onlar her şeylerini verirler… Sakin ve tatlı bir bakışla bakıyorlar. Sonya, Sonya, cana yakın Sonya!”

Kendini kaybetti. Nasıl olup da kendini sokakta bulduğunu hatırlaması çok tuhafına gitmişti. Artık akşam iyice ilerlemişti. Karanlık gittikçe koyulaşıyordu. Yusyuvarlak bir ay, gittikçe daha parlak bir ışıkla ortalığı

aydınlatıyordu. Ama hava bilhassa boğucu idi. Yollarda kalabalık bir insan seli akıyordu. Esnaf ve iş güç sahibi kimseler evlerine dağılıyor, ötekiler geziniyorlardı. Havada kireç, toz ve durgun su kokusu vardı. Raskolnikov dalgın ve tasalı bir halde yürüyordu: Belli bir maksatla sokağa çıktığını, bir şeyler yapmak ve acele etmek gerektiğini çok iyi hatırlıyor, ama bu şeyin ne olduğunu bir türlü çıkaramıyordu. Ansızın durakladı ve caddenin öteki tarafında, yaya kaldırımında bir adamın durduğunu, kendisine eliyle birtakım işaretler yaptığını gördü? Karşıdan karşıya geçerek ona doğru yürüdü. Ama adam, birdenbire arkasını döndü ve sanki hiçbir şey olmamış gibi yürümeye başladı. Başını eğmiş, hiç arkasına bakmıyordu; sanki çağıran kendisi değilmiş gibi bir tavır takınmıştı.

Raskolnikov: “Yoksa çağırmadı mı?” diye düşündü. Ama yine de arkasından koşmaya başladı. Fakat on adım atmadan, bunun kim olduğunu anladı ve bir korkuya kapıldı. Bu, az önce kapıya gelen esnaf kılıklı adamdı. Yine sırtında robdöşambra benzeyen aynı redingot vardı, yine öyle kamburumsu idi. Raskolnikov onu uzaktan takip ediyor, yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Bir sokağa saptılar. Adam hâlâ arkasını dönüp bakmamıştı. Raskolnikov: “Acaba arkasından yürüdüğümün farkında mı?” diye düşündü. Adam, büyük bir evin kapısından girdi. Raskolnikov hemen seğirtip kapıya yaklaştı ve bakmaya başladı: Acaba arkasına dönüp kendisini çağırmayacak mı idi? Adam, gerçekten de, kapıdan geçip avluya girince birdenbire arkasına dönüp baktı, yine tıpkı demin yaptığı gibi, sanki ona işaret etti. Raskolnikov da kapıyı geçip avluya girdi. Ama adam artık görünürlerde yoktu. Demek ki ilk merdivenlerden birine sapmış olacaktı. Raskolnikov da arkasından koştu, gerçekten de iki kat yukarıdaki basamaklardan, ağır ve muntazam ayak sesleri işitilmekte idi. Garip şey, bu merdiven ona sanki bildik bir yer gibi görünüyordu, işte birinci katın penceresi. Camlardan süzülen ay ışığında gamlı ve esrarlı bir hal vardı, işte ikinci kat. Vay! Burası boyacıların çalıştığı daire idi. Nasıl olmuştu da

burasını tanıyamamıştı? Önünden gitmekte olan adamın ayak sesleri kesilmişti: “Demek ki ya durdu yahut bir yere gizlendi.” işte üçüncü kat. “Daha çıksam mı acaba?” Ortalıkta müthiş, hatta korkunç bir sessizlik vardı. Ama yine de yoluna devam etti. Kendi ayak sesleri onu korkutuyor, rahatsız ediyordu. Aman Allah’ım, ne karanlık! Adam mutlaka köşelerden birine gizlenmiş olacaktı. Aaa! Merdiven üzerindeki dairenin kapısı ardına kadar açık… Biraz düşündükten sonra içeri girdi. Hol çok karanlık ve boştu. Ne in vardı ne de cin. Sanki her şeyi alıp götürmüşlerdi. Parmaklarının ucuna basarak yavaşça salona girdi. Bütün oda parlak bir ışıkla dolmuştu. Her şey: sandalyeler, ayna, sarı divan, çerçevelerdeki resimler, hep yerli yerinde idi. Bakır kırmızısı, koskocaman, yuvarlak bir ay pencereden bakıyordu.

Raskolnikov: “Bu sessizlik aydan ileri geliyordur, herhalde ay bir bilmece çözmekle meşgul olsa gerek” diye düşündü. Durmuş bekliyordu. Uzun uzun bekledi. Ayın sessizliği arttıkça, onun da yüreğindeki çarpıntı artıyor, hatta bir ağrı duymaya başlıyordu. Sessizlik bir türlü dinmiyordu. Ansızın, sanki bir dal kırılmış gibi, bir an süren kuru bir çatırdı duyuldu. Sonra, yine her şey sessizleşti. Uyanan bir sinek, birdenbire uçarak cama çarptı ve şikâyet dolu bir sesle vızıldadı. Tam o anda, köşede, komodinle pencere arasında duvarda asılı kadın mantosuna benzer bir şey görür gibi oldu. “Bu manto da nereden çıktı, eskiden burada böyle bir şey yoktu” diye düşündü. Usulca mantoya yaklaştı ve bunun arkasında, birinin gizlenmiş olduğunu sezinler gibi oldu. İhtiyatla mantoyu kaldırdı. Burada bir sandalyenin bulunduğunu gördü. Sandalyenin üstünde, köşede yumulmuş bir halde kocakarı oturmakta idi. Kadının başı eğikti, bundan ötürü yüzünü bir türlü görmek kabil olmuyordu. Ama bu, o idi. Bir müddet başucunda durdu: “Korkuyor” diye düşündü. Usulca baltayı ilmiğinden kurtardı ve kocakarının tepesine indirdi; bir, bir daha vurdu. Ama tuhaf değil mi, kocakarı bu vuruşlardan kımıldamadı bile sanki odundan yapılmıştı.

Delikanlı korktu, biraz daha eğilip ona yakından baktı. Ama kocakarı da başını biraz daha eğdi. Bunun üzerine delikanlı ta döşemelere kadar eğildi, aşağıdan yüzüne baktı ve korkudan dona kaldı: Kocakarı sandalyesinde oturmuş, sessiz bir gülüşle katıla katıla gülüyor, Raskolnikov'un, bu gülüşünü duymaması için bütün kuvvetini harcıyordu. Delikanlıya birdenbire sanki yatak odasının kapısı aralanıyor gibi geldi. Sanki oradan da gülüşmeler ve fısıldaşmalar gelmeye başladı. Delice bir öfkeye kapıldı: Bütün gücü ile kocakarının kafasına vurmaya başladı. Ama baltayı her vuruşunda, yatak odasından gelmekte olan gülüşme ve fısıltılar da gittikçe artıyor, daha iyi işitiliyordu. Kocakarı ise, katıla katıla gülmekte idi. Raskolnikov kaçmak istedi. Ama bütün antre insanlarla dolmuştu. Merdivene bakan kapı ardına kadar açıktı. Merdivenin başı, ta yukardan aşağıya kadar basamaklar, iğne atsan yere düşmeyecek kadar insan dolu idi. Hepsi de bakıyorlardı. Ama hepsi de gizlenmiş bekliyor ve susuyorlardı. Delikanlının yüreği sıkıştı, bacakları, büyümüş gibi kımıldamaz oldu, bağırmak istedi ve uyandı.

Ağır bir surette soludu. Ama tuhaf değil mi, gördüğü rüya sanki hâlâ devam ediyordu: Kapısı ardına kadar açıktı, kapının eşiğinde, hiç tanımadığı bir adam durmuş, gözlerini kırpmadan ona bakıyordu.

Raskolnikov daha gözlerini açmaya vakit bulmadan tekrar kapadı. Sırt üstü yatıyor, hiç kımıldamıyordu. 'Gördüğüm rüya, yoksa hâlâ devam mı ediyor?" diye düşündü ve belli olmayacak bir surette kirpiklerini aralayarak baktı: Yabancı adam hâlâ olduğu yerde duruyor ve ona bakmakta devam ediyordu. Birdenbire, usulca eşikten atladı, dikkatle kapıyı kapadı. Masanın yanına kadar geldi. Bir dakika kadar bekledi — bütün bunları yaparken de Raskolnikov'dan gözlerini hiç ayırmamıştı — yavaşça, gürültü etmeden divanın yanındaki sandalyeye oturdu. Şapkasını yanına, yere bıraktı, iki elini bastonuna, çenesini de ellerine dayadı. Uzun bir bekleyişe hazırlandığı besbelli idi. Raskolnikov, kımıldamakta olan kirpikleri arasından

seçebildiğine göre, bu, pek de genç olmayan, tıknazca vücutlu beyaz denilecek kadar kır ve sık sakallı bir adamdı.

Aradan on dakika kadar geçti. Ortalık hâlâ aydınlıktı, ama artık akşam oluyordu. Odada derin bir sessizlik vardı. Hatta merdivenlerden bile hiçbir ses gelmiyordu. Yalnız uçarken cama çarpan bir sineğin vızıltısı duyuluyordu. Nihayet bu dayanılmaz bir hal aldı: Raskolnikov, birdenbire divana oturdu ve sordu:

— Eee, söyleyiniz bakalım, ne istiyorsunuz?

Yabancı adam sakin bir gülümseyişle şu garip cevabı verdi:

— Ben zaten uyumadığınızı, sadece uyur gibi yaptığınızı anlamıştım. Müsaade ediniz de kendimi tanıtayım: Adım Arkadi Ivanoviç Svidrigaylov'dur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Raskolnikov’un aklından bir defa daha: “Yoksa hâlâ rüya mı görüyorum?” düşüncesi geçti. Kuşkulu ve ihtiyatlı gözlerle bu davetsiz misafire baktı. Nihayet şaşkın bir sesle:

— Sividrigaylov mu? Ne saçma şey! Bu mümkün değil! diye söylendi.

Misafir bu seslenişe hiç de şaşmış görünmedi:

— İki sebepten ötürü evinize geldim. Birincisi: hakkınızdaki metihlerle, meraklı hikâyelerle uzun zamandan beri kulaklarım dolduğu için, sizinle tanışmayı çok istiyordum. İkincisi: Doğrudan doğruya kız kardeşiniz Avdotya Romanovna’nın menfaati ile ilgili bir teşebbüste benden yardımınızı esirgemeyeceğinizi de umuyorum. Zira hakkımdaki düşünceleri dolayısıyla, tavsiyesiz beni evine bile kabul edeceğinden şüpheliyim. Halbuki yardımınızla bambaşka netice….

Raskolnikov sözünü keserek:

— Bana hiç güvenmeyin, dedi.

— Müsaadenizle öğrenebilir miyim: Onlar henüz dün geldiler değil mi?

Raskolnikov cevap vermedi.

— Evet dün geldiler, ben biliyorum. Zaten ben de ancak evvelsi gün geldim. Bu münasebetle size söyleyeceklerim şunlardır, Rodyon Romanoviç! Kendimi mazur göstermeyi lüzumsuz sayıyorum. Ama müsaadenizle şunu da söylemek isterim ki: Bütün bu olup biten işlerde

benim hesabıma — peşin hükümleri bir yana bırakarak sağlam bir muhakeme ile karar verecek olursak — bilhassa suç teşkil edecek ortada ne vardır?

Raskolnikov hiç konuşmadan ona bakmakta devam ediyordu.

— Bana yüklenen suç, evimdeki müdafaasız bir kıza eziyet etmek, iğrenç tekliflerimle onun şerefini incitmekten ibaret değil midir? (Herkesten önce bunu kendim itiraf ediyorum) Ama yalnız kabul ediniz ki, ben de insanım… *et nihil humanum* [Lâtince “ve aciz bir mahlûk” demektir.] Bir kelime ile ben de âşık olup sevebilirim. (Pek tabii olarak bunlar irademiz dışında olan şeylerdir.) O zaman her şey kolayca izah olunabilir. Bütün mesele şurada: ben bir canavar mıyım, yoksa bizzat bir kurban mıyım? Yani ne şekilde kurban? Filhakika ben, sevdiğim kıza benimle beraber Amerika’ya yahut İsviçre’ye kaçmayı teklif ederken, ona karşı kalbimde dünyanın en derin saygısını besliyordum. Bundan başka, karşılıklı olarak her ikimizin saadetini kurmayı da düşünüyordum. Akıl ve idrakimiz, ihtiraslarımızın esiri olmaktan ileri geçemez! İnsaf edin, ben ondan çok kendime kıymış bulunuyorum!..

Raskolnikov tiksinti ile onun sözünü kesti:

— Mesele hiç de bunda değil! Siz ister haklı olun. ister olmayın, düpedüz sizden nefret ediyorum, işte sizi bilmek ve tanımak istemiyorum, sizi kovuyorum. Defolun!

Sividrigaylov birdenbire bir kahkaha attı ve bu candan gülme arasında:

— Olur şey değil, diye söylendi, vay canına, sizi kandırmak kabil değil, ilkin kurnazlığa sapmak niyetinde idim, ama hayır, düpedüz meselenin can alacak noktasına parmak bastınız!

— Ama siz şu dakikada bile kurnazlık etmekte devam ediyorsunuz!

Sividrigaylov, katıla katıla gülerek:

— Ne olmuş sanki? Ne olmuş? diye tekrarladı. Fransızların *bonne guerre* [Fransızca, “mertçe dövüş” manasına gelen bir tabirdir.] adını verdikleri bu kurnazlığa pekâlâ göz yumulabilir. Ama siz sözümü bitirmeme fırsat vermediniz! Her ne ise, gelelim bahsimize: şayet şu bahçe hâdisesi olmasaydı hiçbir tatsızlık da olmayacaktı. Marfa Petrovna….

Raskolnikov kabaca onun sözünü keserek:

— Marfa Petrovna’yı da öbür dünyaya sizin gönderdiğinizi söylüyorlar.

— Bunu da duydunuz mu? Duymamanız mümkün mü idi! Sizin bu sualinize gelince, bu işten yana vicdanımın çok rahat olmasına rağmen, doğrusu, yine de size ne söyleyeceğimi kestiremiyorum. Doktor raporları, ölümün tıka basa yemek yedikten, bir şişeye yakın da şarap içtikten hemen sonra tok karnına banyoya girmeden doğma bir kalp krizinden ileri geldiğini söylüyorlar. Bunun dışında başkaca hiçbir sebep bulamadılar. Hayır, bundan yana hiçbir tasam yok. Ama zaman zaman bilhassa yolda gelirken vagonda: “Onu sinirlendirmek suretiyle veya başka bir şekilde bu felâketin ruhî sebebini ben hazırlamış olmayayım?” diye düşünmekten de kendimi alamadım. Ama böyle bir şeyin de olamayacağı sonucuna vardım.

Raskolnikov gülmeye başladı:

— Üzülmenize ne lüzum var efendim!

— Siz niçin gülüyorsunuz? Düşünün canım: ben ona ancak topu topu iki kırbaç vurdum, hatta izi bile kalmamıştı. Rica ederim beni riyakâr zannetmeyiniz. Ben bu işin ne kadar iğrenç bir şey olduğunu çok iyi biliyorum. Ama Marfa Petrovna’nın da, tabir caizse, benim bu merakımdan memnun kaldığını da çok iyi biliyorum. Kız kardeşinize ait o hâdise son haddine kadar istismar edildi. Marfa Petrovna üçüncü gündür evde oturmak zorunda kalmıştı. Artık kasabaya inmek için bir sebep kalmamıştı. Çünkü o meşhur mektubu ile herkesi bıktırmıştı. (Mektubun okunması hikâyesini

herhalde duymuşsunuzdur?) İşte tam bu sırada, bu iki kırbaç darbesi gökten iner gibi bir tesir yaptı. Kırbaçları yer yemez, ilk işi arabayı hazırlatmak oldu. Bazı kadınların öfkelenmiş gibi görünmelerine rağmen, hakarete uğramaktan büyük bir zevk duyduklarını söylemeye bile lüzum görmüyorum. Bu hal, hemen herkeste vardır. İnsan denilen mahlûk, umumiyetle hakarete uğramayı çok, hem de pek çok sever. Bilmem buna hiç dikkat ettiniz mi? Hele kadınlar, buna pek bayılır. Hatta denilebilir ki, yalnız bununla gönül eğlendirirler.

Bir aralık Raskolnikov kalkıp gitmeyi, böylece bu görüşmeye bir son vermeyi düşündü. Ama tuhaf bir tecessüs, hatta bir dereceye kadar, hesaplı bir düşünce bir an için onu, bunu yapmaktan alıkoydu.

Dalgın bir eda ile sordu:

— Dövüşten, kavgadan hoşlanır mısınız?

Sividrigaylov sakin sakin:

— Hayır, pek de öyle fazla hoşlanmam, dedi. Marfa Petrovna'ya gelince, onunla hemen hemen hiç kavga etmezdik. Kendisiyle çok iyi anlaşıyorduk. Benden pek hoşnuttu. Yedi yıllık beraber yaşayışımızda (tamamıyla şüpheli olan üçüncüsünü hesaba katmazsak) topu topu iki sefer kırbaç kullandım. İlki, evlendiğimizin ikinci ayında, çiftliğe henüz geldiğimiz sıralarda olmuştu; ikincisi de işte, şu son günlerde olanıdır. Herhalde siz beni canavar ruhlu, geri kafalı, esirliğe taraftar biri sanmıştınız, değil mi? Hah, hah, hah!.. iyi hatırıma geldi Rodyon Romanoviç, bundan birkaç yıl önce henüz muhakemelerin açık görüldüğü o mübarek devirde, bir Alman karısını vagonda kırbaçlayan, adını unuttuğum, bir asilzadenin gerek halk, gerek basın tarafından nasıl rezil edildiğini bilmem hatırlıyor musunuz? Yanılmıyorsam "Çağımızın çirkin hareketi" adlı vaka da yine o zamanlar, aynı yıl içinde olmuştu. (Mısır Geceleri, Siyah Gözler, Gençliğimizin Altın Günleri, Neredesiniz? gibi umumi kon-

feransları hatırlıyor musunuz?) Her ne ise, benim kanaatim şudur ki, Alman karısını kırbaçlayan adama karşı hiçbir sempatim yok. Çünkü, gerçekten de bu hareket…. Hem ne diye sempati duyayım! Bununla beraber, şunu da söylemekten kendimi alamayacağım: Bazen, insanı çileden çıkaran öyle “Alman kadınları” vardır ki, hiçbir ileri görüşlü insan, şu asilzadenin yaptığı hareketi yapmayacağına dair kendine kefil olamaz! Ama o zamanlar bu hâdiseyi hiç kimse bu bakımdan incelemedi. Halbuki, asıl insani olan bu noktadır, hak ve adalet budur!..

Bu sözleri söyledikten sonra Sividrigaylov birdenbire yine gülmeye başladı. Bu adamın kati olarak bir şeylere karar verdiği, aynı zamanda gizli birtakım düşünceleri bulunan kurnaz bir insan olduğu Raskolnikov için apaçıktı. Sıvidrigaylov’a:

— Siz galiba birkaç gündür üst üste hiç kimse ile konuşmamış olacaksınız? diye sordu.

— Hemen hemen öyle. Herhalde siz benim bu kadar rabıtalı bir insan oluşuma şaşıyorsunuzdur?

— Hayır, ben sizin lüzumundan çok rabıtalı oluşunuza şaşıyorum.

— Sorularınızın kabalığına gücenmediğim için değil mi?.. Evet… Ne diye gücenecekmişim?

Sonra, insanı şaşırtan bir saflıkla:

— Nasıl sorduysanız, ben de öyle cevap verdim, diye ilâve ederek dalgın dalgın sözlerine devam etti: Gerçekten de beni hiçbir şey ilgilendirmiyor. Hele şimdi, hiçbir işim yok. Ama az önce bizzat kendim söylediğim gibi, kız kardeşinizle ilgim olduğu için, hasis birtakım düşüncelerle size hulûs çaktığımı düşünmekte serbestsiniz!… Ama size açıkça söyleyeyim ki, çok canım sıkılıyor. Hele şu son üç günden beri… Onun için sizi gördüğüme pek memnunum. Sakın darılmayın Rodyon

Romanoviç, ama nedense siz bana çok garip bir insan olarak görünüyorsunuz! Ne derseniz deyiniz ama sizde bir şeyler var. Bilhassa şu sıralarda, yani şu dakika demek istemiyorum, umumiyetle bu sıralarda… Yok, yok, vazgeçtim, vazgeçtim, kaşlarınızı çatmayınız! Sandığınız kadar kaba saba bir adam değilim.

Raskolnikov üzgün bir bakışla onu süzerek:

— Siz belki de hepten kaba saba bir adam değilsiniz, dedi. Hatta bana öyle geliyor ki, siz çok iyi bir sosyete adamısınız, yahut hiç değilse, lüzumu halinde rabıtalı bir insan olmayı biliyorsunuz!..

Sividrigaylov soğuk, hatta biraz da yüksekten bakan bir insan edasıyla:

— Doğrusunu isterseniz, ben kimsenin hakkındaki düşüncelerini umursamam. Hatta böylesi, memleketimizde geçer akçe sayıldıktan sonra, niçin bayağı bir adam olmayacakmışım, dedi ve gülerek ilâve etti: Hele yaradılışım da buna elverişli ise…

— Ne olursa olsun, burada pek çok tanıdığınız bulunduğunu işittim. Siz gerçekten de “çevresi geniş” dedikleri insanlardansınız! Böyle olunca, hususi bir maksadınız olmasa, bana ne ihtiyacınız var?..

Sividrigaylov ana soruya cevap vermeden:

— Pek çok tanıdıklarım olduğuna dair söyledikleriniz doğrudur, dedi. Bugün üçüncü gündür ki, şehirde sürtüyorum. Bunlarla karşılaştım. Ben onları tanıdım, yanılmıyorsam onlar da beni tanıdı. Oldukça iyi giyiniyorum, vakti hali yerinde bir insan olarak sayılıyorum. Toprak köleliğinin kaldırılması da bize dokunmadı. Orman ve mera sahibi olduğum için gelirim azalmadı. Ama… oraya gitmem. Oraları beni evvelce de sıkıyordu. Taban teptiğim şu üç gün içinde, kimseye yakınlık göstermedim. Sözüm ona burası da şehir işte!.. Söyle bana Allah aşkına nasıl kurulmuş bu şehir!.. Memurlar ve her çeşit seminer talebesi şehri. Doğrusu, sekiz yıl

önce burada serserilik ettiğim sıralarda birçok şeylerin farkında olmamıştım. Bugün artık anatomiden başkasına güvenemiyorum vallahi!

— Nasıl anatomi bu?

Sividrigaylov yine sorulan sualin farkında olmadan sözlerine devam etti:

— Şu sizin kulüplerinize, Düssot, adlı lokantanıza, hatta terakkiyatınıza gelince, benden yana paso azizim. Oyunda, hilekârlık etmeye hiç de hevesim yok!

— Oyunda hilekârlık da ettiniz mı?

— Bunsuz olur mu hiç? Bundan sekiz yıl önce en rabıtalı insanlardan toplanmış kalabalık bir guruptuk. Vakit öldürecek şeyler arıyorduk. Hem biliyor musunuz, hepimiz de bir sosyetede nasıl davranılacağını bilen insanlardık. Aramızda şairler, sermayedarlar vardı. Rus topluluğu içinde, en iyi tavırlı insanlara, hilekârlar arasında rastlandığının bilmem farkında mısınız? Zaten, bunun içindir ki şimdi köyde bulunuyorum. Ama yine de o sıralarda Niejinli mendebur bir Yunanlıya olan borcum yüzünden az kalsın kodesi boyluyordum. Burada Marfa Petrovna imdadıma yetişti. Yunanlı ile pazarlığa girişerek, otuz bin ruble fidye vermek suretiyle beni kurtardı. (Bütün borcum 70.000 ruble idi.) Bunun üzerine kendisiyle evlendik. Kadın, sanki bir hazine imişim gibi, beni alıp hemen köydeki çiftliklerine götürdü. Kadın benden beş yaş büyüktü. Beni çok severdi. Yedi yıl köyden dışarı adımımı atmadım. Sonra, şunu da dikkate almalısınız ki karım, başkasının adına yapılmış otuz bin rublelik bir borç senedini, lüzumunda bana karşı kullanılmak üzere, ömrü boyunca silâh olarak elinde sakladı. Hani şöyle, aklıma esip de bir baş kaldıracak olsaydım, hemen beni kapana kıstırırdı. Hani yapardı da haa! Zaten, bütün kadınlarda bu tezatlar bir arada yaşar.

— Şayet karınızın elinde böyle bir vesika bulunmasaydı, kaçar mıydınız?

— Bilmem ki, size ne diyeyim? Bu vesika beni hemen hemen hiç rahatsız etmemiştir. Zaten bir yere gitmek isteğini de duymamıştım. Bizzat Marfa Petrovna, çiftlikte pek sıkıldığımı görerek, Avrupa'ya gitmemi iki sefer teklif etmişti. Ne olacak!.. Eskiden de Avrupa'ya gitmiştim, ama her seferinde orada fena halde canım sıkıldı. Hani öyle pek can sıkıntısı değil de, ne bileyim işte… Gün doğuşları, Napoli Körfezi, engin denizler, bunları seyrederken insanın içine âdeta bir tasa çöker… Bütün bunların içinde beni en çok tiksindiren şey, gerçekten de bu can sıkıntısıdır. Hayır, dostum, burası daha iyi: Hiç olmazsa burada her şey var, başkasını suçlandırır, kendini temize çıkarırsın. Şimdi ben, bir seferi heyetle belki de Şimal Kutbuna giderdim. Çünkü *j'ai vin mauvais* [Fransızca, "sarhoşluğum fenadır" manasına gelir], içkiden de tiksiniyorum. Halbuki şarabı bir yana bırakırsak, benim için başka hiçbir şey kalmıyor… Tecrübe etsem bunu ne dersin? Diyorlar ki, Berg, Pazar günü Yusupov parkından büyük bir balonla uçacakmış, yanına da muayyen bir para karşılığında bazı yol arkadaşları alacakmış, doğru mu acaba?

— Eee, siz de biner misiniz?

Gerçekten de dalgın bir hal alan Sividrigaylov:

— Ben mi? Yok canım, diye kekeledi. Lâf olsun diye.

Raskolnikov içinden: "Gerçekten de bu adam ne istiyor acaba?" diye düşündü.

Sividrigaylov dalgın dalgın sözlerine devam etti:

— Hayır, bu senet beni üzmüyordu. Çiftlikten kendi isteğimle dışarı çıkmıyordum. Hem zaten Marfa Petrovna doğum günüm münasebetiyle bu senedi bana geri vereli bir yıl oluyor. Üstelik buna, hatırı sayılır bir para da

ekledi. Malûm ya, kadın zengindi. Söz arasında bana: “Arkadi Ivanoviç, size ne kadar inandığımı görüyorsunuz işte!” demişti. Böyle söylediğine inanmıyor musunuz? Ama biliyor musunuz, ben gerçekten de köyde hatırı sayılır bir patron olmuştum Bölgede beni tanırlar. Kitaplar da getirtmeye başladım. Marfa Petrovna önceleri bu hareketimi iyi karşılıyordu, ama sonraları, okuya okuya beynim sulanır diye korkmaya başladı.

— Galiba Marfa Petrovna’yı çok göreceğiniz geldi?

— Benim mi? Belki de… Belki de gerçekten öyle. Aklıma gelmişken sorayım: Siz cadılara, hayaletlere inanır mısınız?

— Hangi cadılara?

— Hangilerine olacak, basbayağı cadılara işte!.

— Ya siz inanıyor musunuz?

— Galiba evet, hem de hayır, *pour votıs plaire* [Fransızca, “hoşunuza gitsin diye” manasında kullanılmıştır.]… Yani inanırım ama pek de öyle çok değil!

— Bunların size göründüğü oluyor mu?

Sividrigaylov garip bir bakışla onu süzdü ve tuhaf bir gülümseyişle:

— Marfa Petrovna ara sıra ziyaret lûtfunda bulunuyor! diye fısıldadı.

— Ne demek ziyaret lûtfunda bulunuyor?

— Şimdiye kadar üç sefer geldi. Birinci seferinde onu, cenazeyi gömdüğümüz gün, mezardan döndükten bir saat sonra görmüştüm. Buraya hareketimin arifesinde idi. İkinci sefer, evvelki gün. Yolda, şafak vakti, Malaya-Vişere istasyonunda gördüm. Üçüncüsünde ise, iki saat önce, oturduğum odada gördüm, yalnızdım.

— Uyanık mı idiniz?

— Tamamıyla. Her üç seferinde de uyanıktım. Geliyor, bir dakika kadar konuştuktan sonra, kapıdan çıkıp gidiyor. Her seferinde kapıdan girer. Âdeta yürüdüğünü duyar gibi olurum.

Raskolnikov'un ağzından birdenbire:

— Başınıza mutlaka buna benzer bir şeyler geldiğini ben niçin düşündüm, sözleri çıkıverdi. Ve hemen o anda bu sözleri söylediğine kendisi de şaştı. Büyük bir heyecan içindeydi:

Sividrigaylov hayretle sordu:

— Demek böyle ha?… Demek siz bunu düşündünüz?.. Nasıl oluyor da bu hatırınıza geldi? Ama aramızda müşterek bir nokta bulunduğunu ben size söylememiş miydim?

Raskolnikov sert ve heyecanlı bir sesle:

— Hiçbir zaman böyle bir şey söylemediniz. dedi.

— Demek söylemedim?..

— Hayır!..

— Söyledim sanıyordum. Az önce buraya girip de sizi yatakta, uyuyormuş gibi yaparak, gözleriniz kapalı yatar görünce, kendi kendime hemen: "işte ta kendisi!" demiştim.

Raskolnikov:

— Ne demek bu: Ta kendisi?.. Bu sözlerinizle neyi kastettiniz? diye bağırdı.

Sividrigaylov saf bir şaşkınlıkla:

— Neyi mi? diye kekeledi. Doğrusunu isterseniz neyi kastettiğimi ben de bilmiyorum.

Bir dakika kadar sustular, ikisi de göz göze bakışıyorlardı. Raskolnikov canı sıkılmış bir eda ile:

— Bütün bunlar saçma şeyler, diye bağırdı. Geldiği zaman size neler söylüyor?

— O mu ne söylüyor? Ehemmiyetsiz, basit şeylerden bahsediyor, insan oğlunun ne olduğunu görün işte!.. Zaten beni çileden çıkaran da budur!.. Birinci seferinde geldiği zaman, ben çok yorgundum. Cenaze töreni, ruhun istirahatı için okunan dualar, yas sofrası falan beni iyice yormuştu. Nihayet çalışma odamda yalnız kalmış, bir sigara tellendirmiştim. Karmakarışık şeyler düşünüyordum. Birdenbire kapıdan girdi: "Arkadi Ivanoviç, bugünkü telâşınız arasında yemek odasındaki saati kurmayı unutmuşsunuz!" dedi. Gerçekten de, o saati yedi yıldır her hafta hep ben kurardım. Unuttuğum zamanlarda da, her seferinde, bunu bana o hatırlatırdı. Ertesi gün de, buraya gelmek üzere yola çıkmıştım. Sabaha karşı istasyonda indim. Yorgun argın, gece biraz kestirmiştim. Gözlerim hâlâ mahmurdu. Bir kahve getirttim. Birdenbire ne göreyim: Marfa Petrovna, elinde bir deste iskambil kâğıdı ile gelip yanıma oturdu: "Arkadi İvanoviç, yolculuğunuzun nasıl geçeceğine dair falınıza bakayım mı?" diye sordu. Karım, fal bakmakta pek usta idi. Falıma baktırmadığım için kendimi hiç affetmeyeceğim!.. Korkup kaçtım. Gerçi o sırada, kampana da çalmıştı ya!.. Bugün de, aşçı dükkânından getirttiğim berbat bir yemekle midem ağırlaşmış bir halde oturmuş sigara içiyordum. Ansızın yine, Marfa Petrovna içeri girdi. Sırtında, yeşil ipekli kumaştan yapılmış, uzun etekli yeni ve çok şık bir tuvalet vardı: "Günaydın Arkadi İvanoviç, dedi. Elbisemi beğendiniz mi? Aniska böylesini dikemez." (Aniska, bizim köyde oturan Moskova atölyelerinde çıraklık etmiş, eski toprak kölelerinden pek cici bir terzi kızdı.) Karım, karşımda durmuş, fırıl fırıl dönüyordu. Önce tuvaletini gözden geçirdim, sonra da dikkatle yüzüne bakarak: "Marfa Petrovna, böyle incir çekirdeği doldurmayan şeyler için bana kadar gelmene, rahatsız olmana ne lüzum vardı?" dedim. "Ah aman

Yarabbi, demek artık seni rahatsız etmek de olmayacak!” diye cevap verdi. Ona biraz takılmak için: “Marfa Petrovna dedim, ben evlenmek istiyorum.” “Bu sizin bileceğiniz şey Arkadi İvanoviç” dedi, “ama karınız ölür ölmez hemen evlenmeye kalkışmanız size şeref vermez! Alacağınız kadını en iyisinden seçmiş olsanız bile yine de bu ne size, ne de ona saadet getirmeyecek, sadece kendinizi elâleme güldürmüş olacaksınız!” Karım bunları söyledikten sonra çıkıp gitti. Adeta eteğinin hışırtısını duyar gibi olmuştum. Pek saçma bir şey değil mi?

Raskolnikov:

— Belki de bunların hepsini siz kendiniz uyduruyorsunuz? dedi.

Sividrigaylov, bu sorudaki kabalığın hiç farkında olmamış gibi dalgın dalgın cevap verdi:

— Ben çok seyrek yalan söylerim.

— Evvelce, bu hâdiseden önce, ömrünüzde hiç cadı görmüşlüğünüz var mıdır?

— Evet, altı yıl önce, ömrümde yalnız bir sefer görmüştüm. Toprak kölelerimizden Filka adlı bir adamım vardı. Gömüldüğü gün, alışkanlıkla: “Filka, çubuğumu getir!” diye seslenmiştim. Bu seslenişim üzerine Filka içeri girdi, doğru çubuklarımın durduğu rafa yürüdü, oturduğum yerde: “Galiba benden öç alıyor” diye düşündüm. Çünkü ölümünden az önce ona iyice çıkışmıştım: “Böyle yırtık dirseklerle yanıma çıkmaya nasıl cesaret ediyorsun, çık dışarı çaplan!” diye bağırmıştım. Dönüp çıktı, bir daha da hiç gelmedi. O zamanlar bu hâdiseden Marfa Petrovna’ya hiç bahsetmedim. Ruh istirahatı için ona bir mevlit okutmak istedim ama utandım, vazgeçtim.

— Bir doktora başvursanıza!..

— Doğrusunu isterseniz, nem olduğunu bilmemekle beraber, siz söylemeden de rahatsız olduğumu anlıyorum. Bence, herhalde sizden beş

misli daha sıhhatliyim. Ben size, cadıların göründüklerine inanıp inanmadığınızı sormamıştım; cadıların varlığına inanıp inanmadığınızı sormuştum.

Raskolnikov, hatta öfkeye benzer bir eda ile:

— Hayır, asla inanmıyorum, diye bağırdı.

Sividrigaylov âdeta kendi kendine konuşuyormuş gibi, başı biraz yana eğik ve göz ucuyla bakarak mırıldandı:

— Bu gibi hallerde, umumiyetle ne derler? Size derler ki: “Sen hastasın, şu halde sana görünen şeyler mevcut olmayan bir kâbustan başka bir şey değildir.” Zaten işin mantığa sığar tarafı da yok!.. Hayaletlerin, cadıların yalnız hastalara göründüklerini kabul ediyorum. Ama bu hal, hayaletlerin, cadıların sadece hastalara görünebileceklerini ispat eder, yoksa onların hepten mevcut olmadıklarını değil!..

Raskolnikov yine öfkeli öfkeli ısrar etti:

— Hayır, cadı falan yoktur.

Sividrigaylov, ağır ağır gözlerini ona döndürerek sözlerine devam etti:

— Demek yok ha?.. Siz böyle düşünüyorsunuz öyle mi? Peki, şöyle düşünemez miyiz (Siz de bana yardım edin): “Hayaletler, cadılar, öteki dünyanın parçaları, bölümleridir, onların başlangıcıdır. Sağlam bir adamın cadıları görmesine sebep yok. Çünkü sağlam bir adam, her şeyden çok yeryüzünün çocuğudur. Bu hesapça da yaradılış kanunları gereğince, yalnız dünyaya mahsus bir yaşayış sürmeye mecburdur. Ama, bu sağlam adam biraz hastalanıverince, organizmada hüküm süren normal yeryüzü nizamı biraz bozuluverince, hemen öteki dünyaya ait parçaların görünmesi de mümkün bir hal almaya başlar. Adamın hastalığı arttığı nispette, öteki dünya ile olan teması da o nispette artar. Böylece insan, tamamıyla öldüğü zaman doğrudan doğruya öteki dünyaya geçer!” ben bu nokta üzerinde

çoktandır düşünüp duruyorum. Eğer siz de ahrete inanıyorsanız, bu düşüncelere inanabilirsiniz!

Raskolnikov:

— Ben ahrete inanmıyorum, dedi.

Sividrigaylov dalgın bir halde duruyordu. Birdenbire:

— Peki, ya orada örümceklerden veya bunlara benzer mahlûklardan başka bir şey yoksa?…. dedi.

Raskolnikov içinden: “Bu herif kaçığın biri!” diye düşündü.

— Biz ebediyeti daima, anlaşılması mümkün olmayan bir düşünce olarak tasavvur ederiz. Kocaman, kocaman bir şey…. Peki ama niçin bilhassa kocaman, kocaman, kocaman bir şey?.. ister misiniz, tam bunun tersine olarak, orası küçücük bir oda, bir köy hamamı gibi isli bir yer olsun, köşelerinden salkım salkım örümcekler sarksın? işte sana o muazzam ebediyet!.. Ben ebediyeti bazen böyle tasavvur ediyorum.

Raskolnikov hastalıklı bir duygu ile bağırdı:

— Nasıl, nasıl oluyor da bundan daha avutucu, daha insaflı bir ahret dünyası düşünemiyorsunuz?

Sividrigaylov manası anlaşılmayan bir gülümseyişle:

— Daha insaflı? Ne biliyorsunuz, belki de en insaflısı budur. Hem elimden gelse, ben ahreti mahsus bu şekle sokardım, diye cevap verdi.

Bu münasebetsiz cevap üzerine Raskolnikov, birdenbire üşür gibi oldu. Sividrigaylov başını kaldırdı. Dikkatle ona baktı ve birdenbire kahkahalarla gülmeye başladı.

— Yok ama düşünün bir kere, diye bağırdı.

— Yarım saat önce henüz birbirimizi görmemiştik. Birbirimize düşman sayılıyorduk. Aramızda henüz halledilmemiş bir mesele var. Biz bu işi bir yana bırakarak, nasıl bir bahse daldık! Biz, bir tarlanın mahsulleriyiz, dediğim zaman doğru söylememiş miyim?

Raskolnikov sinirli sinirli:

— Ziyaret sebebinizi, buraya niçin teşrif ettiğinizi elden geldiği kadar çabuk anlatmanızı rica etmeme müsaade eder misiniz? Çünkü çünkü acele ediyorum, hiç vaktim yok… Hemen evden gitmek zorundayım.

— Peki peki. Kız kardeşiniz Avdotya Romanovna, Piyotr Petroviç Lujin ile evleniyormuş, öyle mi?

— Kız kardeşimle ilgili bütün bahisleri bir yana bırakmak, onun adını ağzınıza almamak elinizden gelmez mi? Siz gerçekten de Sividrigaylov iseniz, benim yanımda onun adını ne cesaretle ağzınıza aldığınızı bir türlü anlamıyorum.

— Peki ama ben buraya bilhassa ona dair konuşmaya geldim, nasıl olur da onun adını ağzıma almayayım?

— İyi iyi, anlatın!… Yalnız biraz çabuk olun!..

— Karım tarafından akrabam olan Lujin’i, hiç olmazsa yarım saatçik görmek fırsatını bulduysanız yahut ona dair kesin ve doğru bazı şeyler işittiyseniz, eminim ki onun hakkında bir fikir edinmişsinizdir. O, Avdotya Romanovna’nın dengi değil!.. Bence, Avdotya Romanovna bu işte, ruh asaleti ile kendini ailesi uğruna hesapsızca feda ediyor. Hakkınızda edindiğim bilgilere göre, hemşirenizin zararına olmamak şartıyla, bu evlenme işi bozulduğu takdirde, pek sevineceğiniz kanaatine vardım. Şimdi sizi tanıdıktan sonra ise, bu kanaatim büsbütün kuvvetlendi.

Raskolnikov:

— Bütün bunlar sizin hesabınıza çok safça, hatta af buyurun, çok küstahça şeylerdir, dedi.

— Yani bu sözlerinizle, kendi menfaatim için çatıştığımı anlatmak istiyorsunuz, değil mi? Bu hususta hiç üzülmeyin Rodyon Romanoviç! Şayet ben, kendi menfaatim için çalışsaydım, bu kadar açık konuşmazdım. O kadar da budala değilim canım!.. Bu münasebetle size psikolojik bir garabetten bahsedeceğim. Az önce Avdotya Romanovna'ya olan aşkımı mazur göstermeye çalışırken, bu işte bizzat kendimin bir kurban olduğumu söylemiştim. Şimdi şunu biliniz ki, kız kardeşinize karşı gönlümde hiçbir sevgi beslemiyorum, hiçbir sevgi… Buna bizzat kendim bile şaşıyorum, çünkü bir zamanlar gerçekten de bir şeyler beslemiştim.

Raskolnikov onun sözünü keserek:

— Bu hal avareliğinizin, çapkınlığınızın bir neticesidir, dedi.

— Gerçekten de ben çapkın ve avare bir adamım. Ama söz aramızda, kız kardeşinizin o kadar çok meziyetleri var ki, ben bile ona karşı bazı duygulara kapılmaktan kendimi alamadım. Ama şimdi, kendim de farkındayım ki bütün bunlar saçma şeylermiş!…

— Çoktan mı farkındasınız?

— Evvelce de bunun farkında idim. Ama kesin olarak üç gün önce, Petersburg'a ayak bastığım gün buna inandım. Halbuki Moskova'da iken hâlâ, Avdotya Romanovna'yı sizden istemeyi ve Lujin'le rekabete girişmeyi düşünüyordum.

— Sözünüzü kestiğim için affınızı rica ederim. Lütfen işi kısa tutup, doğrudan doğruya maksada gelmez misiniz? Acele işim var, sokağa çıkmak zorundayım.

— Büyük bir memnuniyetle. Buraya gelip de büyücek bir seyahate çıkmaya karar verince, ilk iş olarak bazı zaruri işlerimi yoluna koymayı

düşündüm. Çocuklarım teyzelerinin yanında kaldı. Onlar zengin, bana hiç ihtiyaçları yok. Sonra benim nasıl bir baba olduğum da malûm!.. Yanıma sadece Marfa Petrovna'nın geçen yıl bana hediye ettiği parayı aldım. Bu bana yeter. Affedin, şimdi asıl maksada geliyorum. Yapacağımı sandığım şu seyahatimden önce, Lujin'le olan kozumu da pay etmek istiyorum. Bunu, ondan pek öyle fazla hazzetmediğime vermeyiniz! Şu kadar var ki, karımla olan kavgam onun yüzünden çıkmıştır. Çünkü Lujin'in evlenme işini karımın pişirip kotardığını öğrenmiştim. Şimdi sizin aracılığınızla — hem de herhalde sizin huzurunuzda — kız kardeşiniz Avdotya Romanovna ile görüşmek istiyorum. Ona ilkin, Piyotr Petroviç'den kendisine en küçük bir fayda gelmek şöyle dursun, tersine, açıkça zarar geleceğini anlatmak istiyorum. Sonra da, vaktiyle kendisine ettiğim fenalıklardan ötürü af dileyerek ona on bin ruble takdim etmek için müsaadelerini rica etmek istiyorum. Böylece kız kardeşinizin Lujin'le olan ilgisini kesmesini kolaylaştırmış olacağım ki, fırsat elverirse, onun da seve seve bu işi yapacağına eminim.

Raskolnikov öfkeden çok hayret ifade eden bir tonla:

— Siz gerçekten, ama gerçekten de düpedüz delisiniz, diye bağırdı. Böyle şeyleri ne cesaretle söyleyebiliyorsunuz?

— Zaten bağıracağınızı biliyordum. Ama her ne kadar ben zengin bir adam değilsem de bu on bin rubleyi tamamıyla bu işe verebilecek bir durumdayım, yani bu para bana hiç, ama hiç lâzım değil! Şayet Avdotya Romanovna bu parayı kabul etmeyecek olursa ben bunu nasıl olsa har vurup harman savuracağım. Bu bir, ikincisi: vicdanım tamamıyla rahattır. Çünkü bu parayı hiçbir menfaat düşüncesiyle vermiyorum. Siz buna ister inanın, ister inanmayın, ama sonraları siz de, Avdotya Romanovna da bunu öğreneceksiniz! Bütün mesele şu ki, gerçekten de ben vaktiyle çok muhterem kız kardeşinizin başına birtakım gaileler açmış, felâketler getirmiştim.

Şimdi gayem, samimî bir pişmanlık duygusuyla günahlarımın kefaretini, ettiğim fenalıkları para ile ödemek değil, sadece fenalık etmek imtiyazını taşımadığımı ispat etmek suretiyle, onun hayrına bir iş yapmaktır. Teklifimin arkasında milyonda bir olsun bir menfaat kaygısı bulunsaydı bu kadar açık konuşmazdım. Hem, daha beş hafta önce çok fazlasını teklif ettiğim halde bugün sadece on bin ruble vermeye kalkışmazdım. Dahası var, az, hem de çok az bir zaman sonra genç bir kızla evlenmem ihtimali var. Şu halde, Avdotya Romanovna'ya karşı herhangi bir gizli maksat beslemek şüpheleri de bununla ortadan kalkmış olacaktır. Son olarak şunu da söyleyeyim ki, Avdotya Romanovna Lujin'le evlenmekle, yine bu paraları almış olacaktır, ama başka taraftan, işte böyle Rodyon Romanoviç, kızmayınız, işi sükûnetle, soğukkanlılıkla muhakeme ediniz!

Sividrigaylov bu sözleri söylerken, şaşılacak kadar sakin ve soğukkanlı idi. Raskolnikov:

— Rica ederim susunuz, dedi. Ne olursa olsun, bu hareketiniz affedilmez bir küstahlıktan başka bir şey değildir.

— Hiç de öyle değil. Ama ne yapalım ki şu dünyada insan oğlunun kendi cinsindekilere fenalıktan başka bir şey yapmasına imkân yoktur. Tamamıyla bunun tersine olarak, boş ve manasız birtakım formaliteler yüzünden de, zırnık kadar iyilik etmesine hakkı yoktur. Çirkin şeyler bunlar. Peki, meselâ ben ölseydim de, bu parayı kız kardeşinize vasiyet etmiş olsaydım, acaba o zaman da bunu reddedecek miydi?

— Reddetmesi pek mümkündür.

— Yok artık, bu kadarı da olmaz ya! Her ne ise, öyle olsun! On bin ruble, yerine göre çok iyi bir paradır. Her ne hal ise, bu söylediklerimi Avdotya Romanovna'ya anlatmanızı rica edeceğim!

— Hayır anlatmayacağım!

— O halde Rodyon Romanoviç, onunla görüşmek çarelerini ben kendim aramak, dolayısıyla da onu rahatsız etmek zorunda kalacağım.

— Bu söylediklerinizi kendisine anlatırsam, onunla görüşmek çarelerine başvurmayacaksınız değil mi?

— Doğrusu ne söyleyeceğimi bilemiyorum! Onunla bir defa görüşmeyi çok isterdim.

— Hiç ummayın!

— Yazık, ama siz beni bilmiyorsunuz! Belki de ileride dost oluruz.

— Dost olacağımızı mı umuyorsunuz?

Sividrigaylov gülümseyerek:

— Niçin olmayacakmışız? dedi ve ayağa kalkarak şapkasını aldı. Zaten sizi rahatsız etmeyi de pek fazla arzulamıyordum. Gerçi bu sabah sizi gördüğüm zaman her ne kadar size hayran oldumsa da yine de buraya gelirken pek ümitli değildim.

Raskolnikov üzüntü ile sordu:

— Siz bu sabah beni nerede gördünüz?

— Tesadüfi olarak gördüm. Bana hep öyle geliyor ki sizde bana benzeyen bir şeyler var. Ama sakın üzülmeyin, ben öyle can sıkıcı bir adam değilimdir. Ben kumarda hile yapanlarla uzlaşmasını bildim, uzak akrabalarımdan Prens Svirbey'i hiçbir zaman bıktırmadım, madam Prilukova'nın albümüne, Rafael'in Madonna'sı hakkında birkaç satır karalamayı becerdim. Bir yere adım atmadan Marfa Petrovna ile yedi yıl aralıksız yaşadım. Vaktiyle Viyazemski'nin Saman Pazarındaki evinde de yattı idim. Belki de yarın Berg ile balona biner, uçarım.

— Çok güzel! Müsaade edin de size yakında seyahate çıkıp çıkmayacağınızı sorayım.

— Hangi seyhahate?

— Hangi seyahate olacak, şu az önce bahsettiğiniz seyahate!

— Seyahat? Ha, evet! Gerçekten de ben size böyle bir seyahatten bahsetmiştim. Bu, geniş bir meseledir. Ama bana ne sorduğunuzu bir bilseydiniz!

Sividrigaylov sözünün bu noktasında birdenbire kısa fakat gürültülü bir kahkaha atarak sözüne devam etti — ben belki de seyahate çıkacak yerde evlenirim. Bana bir kız teklif ediyorlar.

— Burada mı?

— Evet.

— Ne zaman bunu becerdiniz?

Ama yine de Avdotya Romanovna ile bir defacık görüşmeyi çok isterdim. Sizden bunu ciddi olarak rica ediyorum. Eh, Allah'a ısmarladık. Ah, evet! az kaldı unutuyordum. Marfa Petrovna'nın, ölümünden önce kendisine üç bin ruble bıraktığını Avdotya Romanovna'ya haber veriniz! Bu tamamıyla doğrudur. Marfa Petrovna ölümünden bir hafta önce vasiyetnamesine bu maddeyi koydurmuştu, hâdise benim yanımda oldu. Avdotya Romanovna iki üç hafta içinde bu parayı alabilir.

— Sahi mi söylüyorsunuz?

— Sahi söylüyorum. Bunu kendisine haber verin! Allah'a ısmarladık, ben de sizden pek uzak sayılmam, şuracıkta oturuyorum.

Sividrigaylov çıkarken kapıda Razumihin ile burun buruna geldi.

II

Saat sekize geliyordu. Lujin'den önce Bakaleyev apartmanına varmak için ikisi de acele ediyorlardı.

Sokağa çıkar çıkmaz Razumihin sordu:

— Kimdi bu adam?

— Sividrigaylov. Hani şu kız kardeşimin mürebbiye olarak çalıştığı sıralarda evinde hakarete uğradığı derebeyi. Kız kardeşim bu adamın sarkıntılıkları yüzünden karısı Marfa Petrovna tarafından kovularak evlerinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Sonraları bu kadın kız kardeşimden af diledi. Geçenlerde de birdenbire ölüverdi. Az önce kendisinden bahsedilmişti. Neden olduğunu bilmiyorum ama bu adamdan çok korkuyorum. Karısı toprağa girer girmez hemen kalkıp buraya gelmiş. Çok garip bir adam. Onda bir şeyler yapmaya karar vermiş bir insan hali var. Sanki bir şeyler biliyor. Dunya'yı ondan korumak lâzım. Sana söylemek istediğim de budur, anlıyor musun?

— Korumak! O, Avdotya Romanovna'ya ne yapabilir? Bana böyle bir teklifte bulunduğun için sana teşekkür ederim Rodya! Koruruz, koruruz, sen merak etme! Nerede oturuyormuş?

— Bilmiyorum.

— Neye sormadın? Yazık! Ama zararı yok, ben onu tanırım.

Raskolnikov bir müddet sustuktan sonra:

— Sen onu gördün mü? diye sordu.

— Tabii gördüm, dikkat ettim, iyice dikkat ettim.

Raskolnikov ısrarla sordu:

— Sen onu iyice gördün mü? Tastamam gördün mü?

— Gördüm canım, çok iyi hatırlıyorum. Bin kişi arasında görsem yine tanırım. Gördüğüm insanların yüzlerini çok iyi hatırlarım.

İkisi de sustular. Sonra Raskolnikov mırıldanır gibi bir sesle söylendi:

— Hımmm… evet, biliyor musun, bana öyle geliyor ki bu bir kuruntu da olabilir.

— Neden bahsediyorsun? Söylediklerini pek de iyi anlayamadım.

Raskolnikov gülümsemeye çalışarak sözlerine devam etti:

— Siz hepiniz benim deli olduğumu söylüyorsunuz! Şimdi bana öyle geliyor ki ben belki de gerçekten bir deliyim, gördüklerim de bir hayaletten ibarettir?

— Ne saçmalıyorsun kuzum?

— Kim bilir! Belki de ben düpedüz bir deliyim, şu son günlerde bütün olup bitenlerin hepsi de sadece benim hayalimde yaşamış olabilir.

— Ah Rodya! Yine senin sinirlerini bozmuşlar! O herif sana neler anlattı, buraya niçin gelmiş?

Raskolnikov buna cevap vermedi. Razumihin biraz düşündükten sonra:

— Dinle, sana raporumu veriyorum, diye söze başladı. Sana uğradım, uyuyordun. Öğle yemeğini yedik, sonra da Porfiri'ye gittim. Zamyotov hâlâ orada idi. Söze başlamak istedim, ama olmadı. Bir türlü istediğim gibi konuşamadım. Adeta beni anlamıyor, anlayamıyor. Ama onda sıkılmak denilen şey yok. Nihayet Porfiri'yi pencere kenarına çektim ve konuşmaya başladım. Ama yine de istediğim gibi olmadı. Ben bir yana bakıyordum o da bir yana. Nihayet yumruğumu burnuna dayadım, şöyle ahbapça, akrabaca, suratını yamyassı edeceğimi söyledim. Sadece yüzüme bakmakla yetindi. Tükürdüm ve çıktım. İşte hepsi bu kadar. Çok ahmak herif! Zamyotov'a gelince, ona bir tek söz bile söylemedim. Ama biliyor musun,

bana öyle geliyor ki bir çuval inciri berbat ettim. Merdivenlerden inerken kafamda doğan bir düşünce ile yüreğime biraz su serpildi: Sen ve ben ne diye telâşlanıp duruyoruz? Ortada senin için bir tehlike veya buna benzer bir şey olsaydı, eh, o zaman ne ise! Halbuki şimdi sana ne! Senin bu gibi şeylerle ne alâkan var, boş ver keratalara! Sonra biz onlarla alay edeceğiz! Ben senin yerinde olsam birtakım yalanlar uydurur, onlarla alay ederdim. Sonraları, bu yaptıklarından ne kadar utanacaklardır. Boş ver! ileride kafalarına vururuz, şimdi yalnız gülmekle yetinelim!

Raskolnikov:

— Şüphesiz öyle! dedi. İçinden de: "Yarın ne diyeceksin bakalım?" diye düşünmekten kendini alamadı. Tuhaf değil mi, şimdiye kadar bir defa olsun "meseleyi öğrendiği zaman Razumihin ne diyecek?" düşüncesi aklından geçmemişti. Bunu hatırlayınca arkadaşına dikkatle baktı. Razumihin'in Porfiri'yi ziyaretine dair şimdi anlattığı şeyler onu pek az ilgilendirmişti. Çünkü o zamandan beri birçok şeyler önemini kaybetmiş, birçok yeni şeyler ortaya çıkmıştı.

Koridorda Lujin'le karşılaştılar. O tam sekizde gelmişti. Kadınların odasını ararken buluşmuşlar, üçü birlikte yürümüşlerdi. Ama ne birbirlerinin yüzüne bakmışlar, ne de birbirlerine selâm vermişlerdi. Delikanlılar önden yürüdüler. Piyotr Petroviç, nezaket icabı paltosunu çıkarmak bahanesiyle antrede biraz vakit geçirdi. Pulheriya Aleksandrovna onu karşılamak üzere hemen kapıya koştu. Dunya ağabeysi ile selâmlaştı.

Piyotr Petroviç Lujin içeri girdi. Oldukça nazik fakat aşırı derecede ciddiyet ifade eden bir eda ile kadınları selâmladı. Ama bakışlarında, şaşırmış da henüz kendini toplayamamış bir insan hali vardı. Pulheriya Aleksandrovna'da da bir şaşkınlık sezilmekte idi. Misafirlerinin hepsine ayrı ayrı, üzerinde semaver kaynayan yuvarlak masa etrafında yer gösterdi. Dunya ile Lujin, masanın bir ucunda karşı karşıya oturdular. Razumihin ile

Raskolnikov, Pulheriya Aleksandrovna’nın karşısında yer aldılar. Razumihin, Lujin’e yakın düşmüş, Raskolnikov ise kız kardeşinin yanına oturmuştu.

Bir an için herkes sustu. Piyotr Petroviç, ağır ağır cebinden patis bir mendil çıkardı. Ortalığa bir esans kokusu yayıldı. İyiliksever, ama biraz gururu incinmiş, bunun için de katî olarak hesap sormaya karar vermiş bir insan edası ile burnunu sildi. Daha antreye girer girmez paltosunu çıkarmadan çıkıp gitmek, böylece emirlerini dinlemeyen bu iki kadına şiddetli ve tesirli bir ceza vermek düşüncesi aklına gelmişti. Bu suretle bir anda her şeyi anlamış olacaklardı. Ama bunu yapmaya cesaret edemedi. Bundan başka, bu adam, bilinmeyen şeyleri sevmezdi. Halbuki burada öğrenilmesi gereken bir nokta vardı: Emirleri bu kadar açıkça dinlenmemişse demek ki ortada bir sebep vardı. Bu sebebi önceden öğrenmek, elbette, daha doğru olurdu. Ceza vermeye gelince bu her zaman mümkün ve elinde idi.

Resmî bir eda ile Pulheriya Aleksandrovna’ya sordu:

— Umarım ki yolculuğunuz iyi geçmiştir?

— Allah’a şükür iyi geçti, Piyotr Petroviç.

— Çok memnun oldum. Avdotya Romanovna da yorulmadılar ya?

Dunya:

— Ben genç ve kuvvetliyim, öyle kolay kolay yorulmam, dedi. Ama bu yolculuk annem için çok zahmetli geçti.

— Elden ne gelir. Millî yollarımız pek uzun. Anayurdumuz pek geniş. O kadar istediğim halde dün gelip sizi karşılayamadım. Bununla beraber umarım ki fazla sıkıntı çekmediniz?

Pulheriya Aleksandrovna, sesinde garip bir tonla cevap vermekte acele etti:

— Oh hayır Piyotr Petroviç, doğrusu dün biz pek şaşırmıştık. Şayet Allah dün Dimitri Prokofyiç'i imdadımıza göndermeseydi mutlaka perişan olurduk.

Kadın bunları söyledikten sonra Razumihin'i göstererek Lujin'e takdim etti:

— Bahsettiğim Dimitri Prokofyiç işte bu zattır?

Lujin, dostça olmayan bir bakışla Razumihin'i süzerek:

— Dün o şerefe nail olmuştum, diye kekeledi ve kaşlarını çatarak somurttu.

Piyotr Petroviç, umumiyetle, salonlarda pek nazik ve sevimli görünen, bilhassa sevimlilik iddiasında bulunan insanlar zümresine mensuptu. Bu gibiler küçücük bir engel karşısında bütün imkânlarını kaybederler, böylece salonu şenlendiren bir insan olmaktan çıkarak, boşalmış bir un çuvalı kadar manasızlaşırlar.

Oda yine sessizleşti. Raskolnikov ısrarla susuyor, Avdotya Romanovna zamanı gelmeden konuşmak istemiyordu. Razumihin'in zaten söyleyecek bir sözü yoktu. Bu hal karşısında Pulheriya Aleksandrovna yine telâşlandı. Her zamanki tedbirine başvurarak:

— Marfa Petrovna öldü, duydunuz mu? diye sordu.

— Duymaz olur muyum, tabii duydum. İlk ağızda haberini aldım. Hatta Arkadi İvanoviç Sividrigaylov'un, karısını gömer gömmez hemen buraya Petersburg'a hareket ettiğini size haber vermeye geldim. Buna dair güvenilir kaynaklardan aldığım bilgi budur.

Duneçka telâşla:

— Petersburg'a, buraya mı? diye sordu ve annesiyle bakıştı.

— Evet efendim, buraya! Hareketindeki acelecilik, hem umumiyetle, daha önceki hâdiseler dikkate alınacak olursa, bu gelişin sebepsiz ve maksatsız olmadığı kolayca anlaşılabilir.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Aman yarabbi, diye haykırdı, yoksa burada da Duneçka'ya rahat vermeyecek mi?

— Bana kalırsa, ne sizin ne de Avdotya Romanovna'nın öyle fazla telâşlanmanız için hiçbir sebep yoktur. Yeter ki bizzat kendiniz onunla münasebete girişmek için herhangi bir istek göstermeyesiniz! Bana gelince, onu gözden uzak bulundurmayacağım, şu anda nerede oturduğunu da araştırıyorum.

Pulheriya Aleksandrovna sözlerine devam ederek:

— Ah Piyotr Petroviç, dedi, şimdi beni ne kadar korkuttuğunuzu tahmin edemezsiniz! Ben onu ancak topu topu iki sefer gördüm. Bana korkunç, çok korkunç bir insan olarak göründü. Zavallı Marfa Petrovna'nın ölümüne de onun sebep olduğuna eminim.

— Bu meseleye dair katî bir hüküm verilemez! Bu hususta elimde esaslı bilgiler var. Yalnız aksini iddia etmem, hakaretleriyle, manevi olarak kadının ölümünü hızlandırmış olabilir. Hal ve gidişatına, ahlâk vasıflarına gelince, bu sahada ben de tıpkı sizin gibi düşünüyorum. Şu anda zengin olup olmadığını, Marfa Petrovna'nın kendisine neler bıraktığını bilmiyorum. Ama bütün bunları en kısa bir zamanda öğrenmiş olacağım! Elinde biraz olsun maddî imkânlar varsa, burada Petersburg'da, pek tabii olarak, yine hemen eski yaşayış tarzına başlayacaktır. Sividrigaylov gırtlağına kadar sefahat ve ahlâksızlık çamuruna gömülmüş olan bu çeşit insanların en kötüsüdür. Sekiz yıl önce derin bir aşkla Sividrigaylov'a bağlanan ve

borçlarını ödeyen Marfa Petrovna'nın başka bir sahada da ona büyük bir hizmeti dokunduğuna inanmam için elimde ciddî sebepler var. Sadece karısının ihtimam ve fedakârlığı sayesinde, daha başlangıçta, canavarca insan öldürme ile karışık bir cinayet davası önlenmiş, böylece Sividrigaylov, Sibirya'yı boylamaktan kurtulmuştur, işte öğrenmek istiyorsanız, Sividrigaylov denilen adam böyle bir mahlûktur.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Ah aman yarabbi, diye haykırdı.

Raskolnikov anlatılanları dikkatle dinliyordu.

Dunya sert ve dokunaklı bir sesle sordu:

— Buna dair elinizde doğru bilgiler bulunduğu hakkında söylediğiniz sözler gerçek midir?

— Anlattıklarım sadece, Marfa Petrovna'nın bir sır olarak bana söylediklerinden ibarettir. Şunu da işaret etmeliyim ki, bu mesele adli bakımdan tamamıyla karanlıklara gömülüdür. O sıralarda burada Resslich adlı yabancı bir kadın yaşamakta imiş. Galiba bu kadın hâlâ sağ ve burada imiş. Kadın birçok işler arasında, tefecilik de etmekte imiş. İşte bu Resslich ile Sividrigaylov arasında, pek eskiden beri sıkı fıkı ve esrarlı bir münasebet varmış. Resslich denilen bu kadının yanında uzak akrabalarından bir yeğen, galiba 14, 15 yaşlarında sağır ve dilsiz bir kızcağız barınmakta imiş. Resslich bu kızcağızı hiç sevmez, yedirdiği her lokma ekmeği başına kakar, hatta insafsızca dövermiş! Bir gün zavallı kızcağızı tavan arasında asılmış olarak buldular. Hâdisenin bir intihar olduğuna karar verildi. Bu işlerde yapılması gerekli soruşturmalardan sonra mesele kapandı. Ama sonraları, çocuğun Sividrigaylov tarafından tecavüze uğradığına dair bir ihbar yapıldı. Doğrusu bütün bunlar pek karanlık şeylerdi. İhbar, sabıkalı, kendisine inanılması zor bir başka Alman kadını tarafından yapılmıştır. Hulâsa, Marfa

Petrovna’nın gayreti ve parası sayesinde bu ihbardan bir netice çıkmadı. Hâdise bir dedikodu çerçevesinden dışarı çıkamadı. Bununla beraber, bu dedikodunun büyük bir manası vardı. Avdotya Romanovna, herhalde siz de altı yıl önce, daha toprak köleliği sıralarında dayaktan ve işkenceden ölmüş olan Filip adlı adamın macerasını işitmiş olacaksınız!

— Ben bunun aksini, bu Filip’in kendini astığını işittim.

— Evet dediğiniz doğrudur, ama onu bu istemediği ölüme götüren şey, Sividrigaylov’un devamlı eziyet ve işkenceleri olmuştur.

Dunya kuru bir sesle:

— Ben bunu bilmiyorum, dedi. Ben sadece buna dair çok garip bir hikâye dinledim. Filip denilen bu zat, görünüşe göre, melânkoli illetine müptelâ bir ruh hastası, bir ev filozofu imiş. Ev halkının söylediklerine göre kitap okuya okuya bu hale gelmiş! Kendini asması Svidrigaylov’un işkencesinden ziyade bu okumuşluğu ile alay etmesinden imiş! Ben orada bulunduğum sıralarda Svidrigaylov çiftlik halkına karşı iyi davranırdı. Hatta onlar da Filip’in ölümünden ötürü onu suçlandırmakla beraber, yine de kendisini severlerdi.

Lujin, manalı bir gülümseyişle sırıtarak:

— Avdotya Romanovna, görüyorum ki birdenbire onu temize çıkarmak meyline kapılmış bulunuyorsunuz! Gerçekten de o, kurnaz ve kadınlar için çok çekici bir adamdır. Çok garip bir şekilde ölen Marfa Petrovna, bu hususta ağlanacak bir misal teşkil eder. Maksadım, bu adamın ileride olması çok muhtemel yeni tecavüzlerine karşı sizin ve annenizin dikkatini çekmektedir. Benim kanaatime gelince, ben katî olarak eminim ki, bu adam eninde sonunda borç yüzünden yine hapishanelere düşecektir. Çocuklarını göz önünde tutan Marfa Petrovna, ona asla, hiçbir zaman bir şeyler bırakmak niyetinde değildi. Şayet ona bir şeyler bıraktıysa bile bu ancak,

pek küçük, şöyle böyle geçinmesine yarayacak kadar ehemmiyetsiz bir şeydir. Bu para, çeşitli alışkanlıkları olan böyle bir adama bir yıl bile yetmez!

Dunya:

— Piyotr Petroviç, dedi, rica ederim şu Svidrigaylov bahsini kapayalım artık, çünkü bu benim ruhumu sıkıyor.

Raskolnikov ilk defa ağzını açarak birdenbire:

— Bu zat az önce bana gelmişti, dedi.

Her taraftan hayret sedaları yükseldi. Bütün yüzler ona çevrildi. Hatta Piyotr Petroviç bile heyecanlanmıştı.

Raskolnnikov sözlerine devam ederek:

— Bir buçuk saat önce ben uyurken odama girmiş. Beni uyandırdı, kendisini tanıttı. Oldukça lâubali ve neşeli bir hali vardı. Onunla dost olacağıma katî bir inancı vardı. Seninle görüşmekte çok ısrar ediyor, Dunya! Bu iş için benim aracılık etmemi rica ediyor. Sana bir teklifi var. Bu teklifin ne olduğunu bana da söyledi. Bundan başka Marfa Petrovna'nın, ölümünden bir hafta önce hazırladığı vasiyetnamesiyle sana da üç bin ruble bıraktığını resmen haber verdi. Şimdi sen bu paraları pek kısa bir zamanda alabilirmişsin.

Pulheriya Aleksandrovna istavroz çıkararak:

— Hay Allah razı olsun, dedi. Onun için dua et Dunya, dua et!

Lujin'in ağzından:

— Evet, bu gerçekten de doğrudur, sözleri çıktı.

Sabırsızlanan Duneçka:

— Eee, sonra ne oldu? diye sordu.

— Sonra bana, kendisinin zengin olmadığını, bütün servetin, şimdi teyzelerinin yanında bulunan çocuklara kaldığını söyledi. Daha sonra, benden pekte uzak olmayan bir yerde oturduğunu bildirdi. Ama bu yerin nerede olduğunu bilmiyorum. Kendisine sormadım.

Fena halde korkmuş bulunan Pulheriya Aleksandrovna:

— Duneçka'ya ne teklif edecekmiş bakalım, bunu sana söyledi mi? diye sordu.

— Evet, söyledi.

— Ne imiş bakalım?

Raskolnikov:

— Sonra söylerim, diyerek sustu ve çayını içmeye koyuldu.

Piyotr Petroviç saatini çıkararak baktı ve kuşkulanmış bir eda ile:

— Benim biraz işim var, böylece size mâni de olmamış olurum, dedi ve sandalyesinden kalkmaya davrandı.

Dunya:

— Kalın Piyotr Petroviç, gitmeyin, dedi. Zaten bu akşamı bizimle beraber geçirmeye söz vermiştiniz! Üstelik yazdığınız mektupta annemle bir meseleye dair konuşmak istediğinizi de bildirmiştiniz!

Piyotr Petroviç, şapkasını elinden bırakmayarak tekrar sandalyeye oturdu, kurumlu bir tavırla:

— Evet dediğiniz doğrudur, Avdotya Romanovna, dedi. Ben gerçekten de gerek sizinle, gerek sayın annenizle çok mühim bir meseleye dair konuşmak istiyordum. Ama nasıl ki kardeşiniz benim yanımda, Svidrigaylov'un bazı teklifleri hakkında izahat veremiyorsa, ben de mühim, hem çok mühim bazı meseleleri başkalarının yanında konuşmak

istemiyorum ve konuşamam da.. Bundan başka, çok esaslı bir ricamın da dikkate alınmadığını görüyorum.

Lujin suratını astı ve gösterişli bir eda ile sustu.

Dunya:

— Kardeşimin bu akşamki toplantıda bulunmaması hakkındaki ricanız bilhassa benim ısrarımla yerine getirilmemiştir. Mektubunuzda, kardeşim tarafından tahkir edildiğinizi yazmıştınız. Ben öyle düşünüyorum ki, bu nokta hemen aydınlanmalı ve siz barışmalısınız. Şayet Rodya gerçekten de sizi tahkir etmişse, size tarziye vermesi lâzımdır ve o bunu yapacaktır.

Piyotr Petroviç bu sözlerden hemen cesaretlendi:

— Avdotya Romanovna, öyle bazı hakaretler vardır ki, en iyi niyetlerimize rağmen onları bir türlü unutamayız! Her şeyin bir hududu vardır ki, bunun aşılması tehlikelidir. Çünkü bu sınır bir defa aşıldı mı, artık bir daha geri dönülmez…

Dunya biraz da sabırsızlık ifade eden bir eda ile onun sözünü keserek:

— Hayır Piyotr Petroviç, ben yalnız bunu söylemek istememiştim. Şunu iyice bilmelisiniz ki, bizim bütün saadetimiz, bu anlaşmazlığın, elden geldiği kadar çabuk halledilip edilmemesine, aydınlanıp aydınlanmamasına bağlıdır. Size ilk ağızda apaçık söylüyorum ki, bu meseleyi başka türlü görmem mümkün değildir. Bana biraz olsun değer veriyorsanız, biraz güç olmakla beraber, bu mesele hemen bugün halledilmelidir. Tekrar ediyorum: ağabeyim suçlu ise, size tarziye verecektir.

Gittikçe öfkesi kabaran Lujin:

— Avdotya Romanovna, meseleyi bu tarzda koyuşunuza hayret ediyorum, diye söze başladı. Size değer vermeme, hatta tabir caizse, size tapmama rağmen aileniz efradından biri pekâlâ hoşuma gitmeyebilir.

Sizinle evlenmeyi kendim için bir şeref saymakla beraber bununla, bağdaşması mümkün olmayan birtakım taahhütler altına girmeyi de…

Dunya dokunaklı bir sesle onun sözünü keserek:

— Aziz Piyotr Petroviç, dedi. Bu çabuk gücenme alışkanlığını bir yana bırakınız da benim sizde daima gördüğüm ve görmek istediğim zeki ve asil bir insan hüviyetiyle konuşunuz! Size büyük bir vaatte bulundum, sizin nişanlınızım. Bu işte bana itimat ediniz, hiçbir tarafı tutmadan karar verebilecek bir kudrette olduğuma inanınız! Bu meselede bir hakem rolü oynayışım sizin için olduğu kadar kardeşim için de bir sürpriz teşkil etmektedir. Mektubunuzu aldıktan sonra, bugünkü toplantınıza mutlaka onun da gelmesini kendisinden rica ettiğim zaman tasavvur ve niyetlerimden ona asla bahsetmemiştim. Şunu anlamanız lâzımdır ki, şayet barışmayacak olursanız, ikinizden birini, ya sizi ya onu seçmek zorunda kalacağım! Mesele, sizin için de onun için de böyle bir renk almıştır. Ben bu, birinizden birini tercih işinde yanılmak istemiyorum ve yanılmamalıyım. Sizin hatırınız için sizin uğrunuza kardeşimi, kardeşimin hatırı için sizi feda etmek zorundayım. Onun benim için gerçekten bir kardeş olup olmadığını katî olarak bu akşam öğrenmek istiyorum ve öğreneceğim. Size gelince: Beni sevip sevmediğinizi, bana değer verip vermediğinizi, bir kelime ile benim için gerçek bir koca olup olmayacağınızı anlayacağım.

Lujin ekşi bir suratla:

— Avdotya Romanovna, sözleriniz benim için büyük bir mana, hatta daha ileri giderek diyeceğim ki, sizinle kurmak şerefini elde ettiğim münasebet de hesaba katılırsa, bir hakaret kokusu bile taşıyor. Beni, şu kendini beğenmiş delikanlı ile bir teraziye vurmak gibi tuhaf ve hakaret dolu mukayesenizi bir yana bırakalım ama sözlerinizle, bana verdiğiniz sözden caymak imkânlarını da yaratıyorsunuz! “Ya siz, ya o?” demekle,

bana ne kadar az değer verdiğinizi gösteriyorsunuz! Aramızdaki münasebetten, karşılıklı olarak verdiğimiz sözden sonra böyle bir şeye tahammül edemem.

Dunya öfke ile:

— Nasıl, nasıl? diye bağırdı. Menfaatlerinizi, bugüne kadar hayatta benim için en değerli olan şeylerle, bütün hayatımı teşkil eden varlıklarla bir teraziye koyuyorum da siz hâlâ, size az değer verdiğimi ileri sürerek bana gücenmeye kalkıyorsunuz, öyle mi?

Raskolnikov sessizce, acı acı gülümsedi. Razumihin suratını buruşturdu. Piyotr Petroviç ise Dunya'nın itirazını hiç dikkate almadı. Âdeta bundan zevk alıyormuş gibi gittikçe daha söz anlamaz, daha sinirli bir hal almaya başladı. Ukalâca bir eda ile:

— Bir kızın gelecekteki hayat arkadaşına, kocasına beslediği sevgi, kardeşine olan sevgisinden üstün olmalıdır, dedi. Ama ne olursa olsun ben onlarla bir tutulamam. Gerçi az önce, ziyaretimin sebebini teşkil eden hususları, kardeşinizin yanında konuşamayacağımı, konuşmak istemediğimi ısrarla söylemiştim. Buna rağmen şimdi çok önemli ve benim için çok üzücü bir noktanın aydınlanması için çok sayın annenize başvurmak niyetindeyim. Pulheriya Aleksandrovna'ya dönerek — oğlunuz, dün, Bay Rasutkin'in yanında (Razumihin'e dönerek nazik bir selâmla: bilmem doğru mu söyledim, affınızı rica ederim, adınızı unutmuşum dedi) hususi bir görüşmemiz sırasında, kahvelerimizi içerken size açmış olduğum bazı düşüncelerimi tahrif etmek suretiyle bana hakaret etti. O gün ben size, evlenme hakkındaki düşüncelerimi söylerken hayattan her türlü nasibini almış zengin bir kızla evlenmedense, hayatın bütün acılarını tatmış fakir bir kızla evlenmenin, gerek karıkocalık münasebeti, gerek ahlâk bakımından daha doğru olacağını söylemiştim. Oğlunuz kelimelerin manasını bile bile değiştirerek beni kötü birtakım niyetler beslemekle ittiham etti. Bunu

yaparken de, benim düşünceme göre, sizden aldığı bir mektuba dayanmakta idi. Siz Sayın Pulheriya Aleksandrovna, beni bunun aksine inandırmak, böylelikle yüreğime su serpmek imkânını bulursanız kendimi bahtiyar sayacağım. Rodyon Romanoviç'e yazdığınız mektupta, sözlerimi hangi tabirlerle ifade ettiğinizi lütfen söyler misiniz?

Şaşıran Pulheriya Aleksandrovna:

— Vallahi hatırlamıyorum, dedi. Sözlerinizi nasıl anladı isem öyle yazmışımdır. Rodya'nın bunları size nasıl tekrarladığını bilmiyorum. Biraz mübalâğa etmiş olabilir.

— Siz telkin etmeseydiniz o bunu yapamazdı.

Pulheriya Aleksandrovna vekarlı bir tavırla:

— Piyotr Petroviç, dedi, Dunya ile benim, sözlerinizi pek de fena bir manaya almadığımızın en iyi delili burada bulunuşumuz değil midir?

Dunya, annesinin sözlerini destekleyerek:

— Çok doğru anneciğim, dedi.

Lujin alınarak:

— Demek ki bu işte de ben suçluyum, dedi.

Bu halden cesaretlenen Pulheriya Aleksandrovna:

— Ama bakınız, Piyotr Petroviç, siz hep Rodyon'u itham ediyorsunuz! Halbuki geçenlerde siz kendiniz de, mektubunuzda ona dair doğru olmayan şeyler yazdınız!

— Doğru olmayan bir şey yazdığımı hatırlamıyorum.

Raskolnikov yüzünü Lujin'e çevirmeden sert bir ifade ile:

— Benim, dün paralarımı, arabanın altında ezilmiş bir adamın dul karısına değil de, ki doğrusu budur, kızına (halbuki bu kızın yüzünü düne kadar ömrümde hiç görmemiştim) verdiğimi yazmışsınız. Bunu yazmaktan maksadınız ailemle aramı açmaktı. Yine bu maksatla, mektubunuzda, hiç tanımadığınız bir kızdan çok iğrenç sözlerle bahsettiniz! Bütün bunlar dedikodu ve alçaklıktır.

Lujin öfkesinden titreyerek:

— Affedersiniz efendim, mektubumda sizden ve hareketlerinizden bahsettiysem bunu sadece annenizin ve kız kardeşinizin arzularını yerine getirmek kaygısıyla yapmışımdır. Çünkü onlar benden sizi nasıl bulduğumu, üzerimde bıraktığınız tesiri kendilerine yazmamı rica etmişlerdi. Mektupta bahis konusu ettiğim meselelere gelince, orada doğru olmayan bir satır bile bulunabileceğini iddia edemezsiniz! Yani size gönderilen paraları israf etmediğinizi, bedbaht olan o aile içinde şerefsiz insanlar bulunmadığını iddia edebilir misiniz?

— Bence, bütün meziyetlerinizle beraber, şimdi taş attığınız o talihsiz kızın küçük parmağı kadar olamazsınız!

— Demek ki siz onu annenizle kız kardeşinizin çevresine sokmak cesaretini de göstereceksiniz?

— Şayet öğrenmek istiyorsanız ben bunu yaptım bile.. Bugün o kızı annemle, kız kardeşimle yan yana oturttum.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Rodya! diye bağırdı.

Dunya kızardı; Razumihin kaşlarını çattı. Lujin, alaylı ve kurumlu bir eda ile gülümsedi:

— Buyurunuz, hükmünüzü bizzat kendiniz veriniz Avdotya Romanovna, dedi, bu şartlar altında bir anlaşma mümkün mü? Şimdi artık umarım ki, bu iş katî olarak aydınlanmış, mesele kalmamıştır. Bu aile toplantısının keyfini daha fazla bozmamak, sırlarınızı birbirinize söylemenize mâni olmamak için işte ben gidiyorum. (İskemleden kalkarak şapkasını aldı.) Ama gider ayak size şunu da söyleyeyim ki, bundan sonra bu gibi buluşmalardan ve uzlaşmalardan beni uzak tutacağınızı ümit ediyorum. Bunu bilhassa sizden rica edeceğim, çok muhterem Pulheriya Aleksandrovna, çünkü mektubum size yazılmıştı, başkalarına değil.

Pulheriya Aleksandrovna biraz kırılır gibi oldu:

— Adeta bizi tamamıyla nüfuzunuz altına alıyorsunuz Piyotr Petroviç! Dunya size arzunuzun niçin yerine getirilmediğini anlattı. Onun çok iyi niyetleri vardı. Sonra, siz bana âdeta emreder gibi yazıyorsunuz! Yoksa bütün arzularınızı bir emir gibi saymamızı mı istiyorsunuz? Ben ise tamamıyla bunun aksini iddia ederek diyeceğim ki: Şimdi sizin bize karşı daha nazik, daha müsamahalı davranmanız lâzımdır. Çünkü biz size inanarak her şeyimizi bıraktık, kalkıp buraya geldik. Böylece, dolayısıyla, şimdi tamamıyla sizin elinizdeyiz!

— Hayır Pulheriya Aleksandrovna, bilhassa Marfa Petrovna’nın, vasiyetnamesinde üç bin ruble vasiyet edildiği şu anda bu hiç de doğru değil.. Hele bana karşı takındığınız bu tavırlara bakılırsa bu paranın tam zamanında gelmiş olduğuna hükmetmek lâzım gelecek.

Lujin bu son cümleyi alaycı bir tonla ilâve etmişti.

Dunya sinirli bir eda ile:

— Bu düşüncenize bakılacak olursa, sizin gerçekten de bizim kimsesiz oluşumuza bel bağladığınız hükmünü vermemiz lâzım gelecek.

— Ama hiç olmazsa şimdi buna bel bağlayamam. Sonra Arkadi îvanoviç Svidrigaylov'un, ağabeyiniz vasıtasıyla yaptığı gizli tekliflerin size ulaştırılmasına da mâni olmayı hiç istemiyorum. Anladığıma göre bu tekliflerin sizin için büyük bir ehemmiyeti ve hoş bir manası olsa gerek.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Ah, aman yarabbi, diye bağırdı.

Razumihin yerinde duramıyordu. Raskolnikov kız kardeşine:

— Nasıl, şimdi utanmıyor musun? diye sordu.

Dunya:

— Utanıyorum Rodya, dedi.

Sonra öfkesinden sararmış bir halde Lujin'e dönerek:

— Piyotr Petroviç, defolun! diye bağırdı.

Piyotr Petroviç, galiba, işin böyle bir sonuca bağlanacağını hiç de beklemiyordu. Kendisine, nüfuzuna, kurbanlarının fukaralığına çok güvenmişti. Buna hâlâ da inanamıyordu. Sapsarı kesildi, dudakları titremeye başladı:

— Avdotya Romanovna, dedi, böyle bir uğurlamadan sonra — bunu hesaba katınız — ben şu kapıdan çıkarsam bir daha asla geri dönmem! İyice düşününüz! sözüm sözdür.

Dunya hızla yerinden fırlayarak:

— Bu ne küstahlık, diye bağırdı. Tekrar geri dönmenizi ben zaten istemiyorum ki…

İşin böyle bir sonuca varacağına son dakikaya kadar inanmayan, bundan ötürü de şimdi ipin ucunu tamamıyla elinden kaçıran Lujin:

— Nasıl? Demek böyle ha! diye bağırdı. Demek böyle! Ama Avdotya Romanovna, biliyorsunuz ki sizi protesto edebilirim.

Pulheriya Aleksandrovna büyük bir hararetle kızını müdafaaya koyuldu:

— Onunla böyle konuşmaya ne hakkınız var? Onu nasıl protesto edebilirmişsiniz? Hem hangi hakka dayanarak bunu yapabilirsiniz? Dunya'mı senin gibi bir adama ben zor veririm! Haydi defolup gidin, bizi tamamıyla rahat bırakın! Böyle doğru olmayan bir işe girişmekle hata etmişiz, bilhassa hepsinden çok ben!

Lujin, öfkeden gözleri dönmüş bir halde:

— Ama Pulheriya Aleksandrovna, bana verilmiş bir sözünüz var, şimdi bu sözünüzden cayıyorsunuz! Sonra, bu yüzden birtakım masraflara da girdim..

Lujin'in bu son şikâyeti, karakterine o kadar uygundu ki, öfkeden ve öfkesini tutmak için harcadığı gayretten sapsarı bir hale gelen Raskolnikov, artık daha fazla dayanamadı ve bir kahkaha attı.

Pulheriya Aleksandrovna ise artık tamamıyla çileden çıkmıştı:

— Masraf mı? Ne imiş bu masraflar? Sakın sandığımızı kastetmiş olmayasınız? Merak etmeyin, kondüktör ondan para almadı. Aman yarabbi, biz onu bağlamışız! Aklınızı başınıza toplayınız Piyotr Petroviç, siz bizim ellerimizi ayaklarımızı bağladınız, yoksa biz sizin değil.

Avdotya Romanovna:

— Yeter artık anneciğim, rica ederim yeter! diye yalvardı. Sonra Lujin'e dönerek: Piyotr Petroviç, buradan gitmek lûtfunda bulunur musunuz? dedi.

Artık tamamıyla kendini tutamayacak bir hale gelen Lujin:

— Gidiyorum efendim, dedi gidiyorum. Yalnız son bir sözüm var. Aleyhinizdeki dedikoduların bütün şehri sardığı, hatta vilâyet hudutlarını aştığı bir sırada sizi almaya karar verdiğimi anneniz galiba, tamamıyla unutmuş görünüyor. Sizin için umumi efkârı hiçe saydıktan ve eski itibarınızı yerine getirdikten sonra, artık buna karşılık hiç değilse bir mükâfat, bir minnettarlık duygusu beklemek hakkım değil miydi? Ancak şimdi gözlerim açıldı! Umumi efkârı küçümsemekle çok, ama pek çok düşüncesiz hareket ettiğimi şimdi çok iyi görüyorum.

Sandalyesinden fırlayan ve dövüşe hazırlanan Razumihin:

— Bu herif yoksa canından mı bezmiş, nedir? diye bağırdı.

Dunya

— Siz alçak ve kötü yürekli bir insansınız, dedi.

Raskolnikov, Razumihin'i tutarak:

— Ne bir söz, ne de bir hareket! diye haykırdı. Sonra Lujin'in ta burnu dibine kadar sokularak yavaş ve tane tane:

— Lütfen defolur musunuz, dedi. Bir kelime daha söyleyeyim demeyesiniz, yoksa!….

Piyotr Petroviç, öfkeden sapsarı kesilmiş ve ekşimiş bir yüzle ona birkaç saniye baktı, sonra arkasını dönerek çıkıp gitti. Bu adamın yüreğinde Raskolnikov'a karşı beslediği kini, çok az kimse can düşmanına karşı duymuştur. Bütün bu olup bitenlerin biricik sorumlusu yalnız o idi? İşin en hoş tarafı merdivenlerden inerken Piyotr Petroviç'in, hâlâ henüz her şeyin kaybolmadığını, hele kadınlarla anlaşmanın pekâlâ mümkün olabileceğini tahayyül etmesi idi.

III

En mühim nokta şurasıydı ki, Piyotr Petroviç son dakikaya kadar böyle bir netice ile karşılaşacağını asla ummamıştı. İki fakir ve kimsesiz kadının, elinden kurtulabileceği ihtimalini bile kabul etmediğinden onlara karşı son derece küstah davranmıştı. Onda böyle bir kanaatin yerleşmesine başlıca sebep, şöhret düşkünlüğü ve kendini beğenmişlik halini alan gururudur. Hiçten kolayca mevki sahibi olan Piyotr Petroviç, hastalık halini alacak kadar kendine hayranlık beslemeye alışmıştı. Kabiliyet ve zekâsına büyük bir değer verir, hatta bazen, yalnız bulunduğu zamanlar, aynanın karşısına geçerek kendini uzun uzun seyrederdi. Ama dünyada her şeyden çok sevdiği ve değer verdiği şey emeğiyle veya her vasıta ile kazandığı paraları idi. Bu paralar sayesinde o, kendinden yüksek olan herkese ve her şeye erişebiliyordu.

Piyotr Petroviç az önce Dunya'ya, aleyhindeki dedikodulara rağmen kendisiyle evlenmeye karar verdiğini büyük bir esefle hatırlatırken tamamıyla samimî idi. Hatta kızın "bu kapkara nankörlüğü" karşısında fena halde sinirlenmekten de kendini alamamıştı. Halbuki Piyotr Petroviç, Dunya'ya evlenme teklifinde bulunduğu sıralarda, bütün bu dedikoduların manasızlığına katî olarak inanmış bulunuyordu. Çünkü bu dedikodular, bizzat Marfa Petrovna tarafından herkesin önünde yalanlanmış ve artık kızın suçsuzluğuna candan inanmış bulunan kasaba tarafından çoktan unutulup gitmişti. Hatta şu anda kendisi de, o zamanlar bütün bunları bildiğini inkâr edemezdi. Bununla beraber Dunya'yı kendi seviyesine yükseltmek cesaretine büyük bir değer veriyor ve bu hareketini âdeta bir kahramanlık sayıyordu. Şimdi bunları Dunya'ya söylerken, kendi sırrını, sevgi ve ihtimamla besleyip büyüttüğü düşüncelerini de ona açmış oluyordu. Birçok seferler hayranlık beslediği bu düşüncelerine, bu kahramanca hareketine başkalarının nasıl olup da hayranlık duymadıklarını bir türlü anlayamıyordu. Raskolnikov'u görmeye gittiği gün de, odaya, büyük bir lütufkârlık göstermiş, şimdi de, bunun meyvelerini toplamaya,

çok tatlı iltifatlar işitmeye hazırlanmış bir insan duygusuyla girmişti. Şimdi, merdivenlerden inerken, pek tabii olarak, kendini hakarete uğramış, değeri anlaşılmamış bir insan durumunda görmekte idi.

Dunya onun için düpedüz vazgeçilmez bir şeydi. Ondan ayrılmak Lujin için imkânsızdı. Çoktandır, daha birkaç yıl önce, evlenmeyi tahayyül etmiş, ama hep para biriktirerek beklemişti. Kalbinin en gizli köşelerinde sakladığı hülyalarına âdeta büyük bir sarhoşluk ihtirasıyla sarılmıştı: Dürüst, fakir (fakir olması şarttı) çok genç, çok güzel, iyi bir aileden, okumuş bir kız alacaktı. Bu kız, hayatta çok acı çekmiş, ürkek, onun önünde daima boynu bükük bir kız olacaktı; ona çok saygı gösterecek, ömrü boyunca onu bir velinimet sayacak, sözünü dinleyecek, ona, yalnız ona hayranlık duyacaktı. İşten nefes alarak dinlendiği zamanlar, bu çekici, bu şuh mevzu üzerinde, hayalinde ne sahneler, ne tatlı vakalar yaratmıştı. Yıllardan beri yaşattığı bu hülyalar işte şimdi, nerede ise gerçekleşmek üzere idi: Avdotya Romanovna’nın güzelliği, tahsili onu âdeta şaşırtmıştı. Kızın aciz hali, onu büsbütün coşturmuş, ona ümit vermişti. Hatta burada, onun hayal ettiğinden de fazla bir şeyler vardı. Genç kız, mağrur, karakterli, faziletli, tahsil ve terbiye bakımından kendisinden üstün çıkmıştı (o bunu hissetmekte idi) ve işte böyle bir varlık, yaptığı fedakârlıktan ötürü, ömrü boyunca kendisine minnettar ve kul köle olacaktı. O ise kızın üzerinde hudutsuz ve mutlak bir hâkimiyet kuracaktı. Sanki mahsus yapmış gibi, bu evlenme teşebbüsünden az önce, uzun mülâhaza ve tereddütlerden sonra, nihayet katî olarak mesleğini değiştirmeye ve daha geniş bir iş sahasına atılmaya karar vermişti. Bu sayede, yavaş yavaş, öteden beri büyük bir ihtirasla hayal ettiği yüksek tabakaya girmek imkânlarını da elde etmiş olacaktı. Bir kelime ile Petersburg’u denemeyi kararlaştırmıştı. Kadınlar vasıtasıyla “çok, hem de pek çok” şey elde edilebileceğini biliyordu. Güzel, namuslu, kültürlü bir kadının etrafına saçtığı cazibe şaşılacak kadar yolunu güzelleştirir, kendisine sempatik sahalar yaratabilir, başına bir hale örebilirdi. Halbuki

şimdi bunların hepsi de yıkılıp gidiyordu. Bu beklenmedik, bu münasebetsiz bozuşma onu, yıldırımla vurulmuşa döndürmüştü. Bu, münasebetsiz, manasız bir şeydi. Küçücük bir saygısızlıkta bulunmuştu. Hatta doğru dürüst düşüncesini bile söylemeye fırsat bulamamıştı. O sadece biraz şaka etmiş, kendini kaptırıvermişti. Halbuki iş ne kadar da ciddî bir mahiyet almıştı. Nihayet o, Dunya'yı, kendine göre seviyordu. Hayır! hemen yarın, yarından tezi yok, bu işi tamir etmeli, düzeltmeli, açılan yaraları tedavi etmeliydi. Ama her şeyden önce de, bütün bu uygunsuzluklara sebep olan, şu kendini beğenmiş, ağzı süt kokan çocuğu ortadan kaldırması lâzımdı. Hastalıklı bir duygu ile âdeta elinde olmayarak Razumihin de aklına geldi. Ama böyle olmakla beraber, bu yandan pek çabuk yatıştı: "yok artık böylesini de kendisiyle bir mi sayacaktı!" ama onun korktuğu, çekindiği biricik insan Svidrigaylov'du. Hulâsa, daha bir hayli uğraşması lâzım gelecekti.

* * *

Dunya, annesini kucaklayıp öperek:

— Hayır, hayır anneciğim, hepinizden çok ben suçluyum, dedi. Ben onun parasına tamah ettim.. Ama yemin ederim ki, kardeşim, onun bu derece adi bir insan olduğunu hatırıma bile getirmemiştim. Şayet onu biraz olsun anlayabilseydim, hiçbir şeye tamah etmezdim. Beni ayıplama kardeşim!

Pulheriya Aleksandrovna:

— Allah bizi kurtardı! Allah bizi kurtardı! diye mırıldandı. Ama bu sözler ağzından şuursuzca, gelişigüzel dökülüvermişti. Sanki hâlâ olup bitenlerin farkında değildi.

Hepsi de seviniyorlardı. Hatta beş dakika sonra, gülmeye bile başladılar. Yalnız zaman zaman Duneçka sararıyor, olup bitenleri

düşündükçe kaşlarını çatıyordu. Pulheriya Aleksandrovna bu hâdiseye sevinebileceğini tasavvur bile edemezdi. Daha bu sabah, Lujin'le bir bozuşma, kendisine korkunç bir facia olarak görünüyordu. Ama Razumihin sevincinden uçuyordu. Gerçi, sevincini henüz daha tamamıyla açığa vuramıyordu, ama sıtmaya tutulmuş gibi tir tir titriyor, sanki yüreğinden seksen kiloluk bir ağırlık kalkmışçasına hafiflik duyuyordu. Şimdi artık bütün ömrünü onlara verebilir, istediği gibi hizmet edebilirdi. Şimdi neler, neler yapmazdı! Böyle olmakla beraber kafasında yer eden tatlı hülyaları bozmamak için, istikbale ait bu düşünceleri kendinden uzaklaştırıyordu. İçlerinde yalnız Raskolnikov, hemen hemen suratı asık, hatta dalgın bir halde olduğu yerde oturuyordu. Lujin'i defetmekte herkesten çok ısrar ettiği halde, şimdi bütün bu olup bitenlere en az ilgi gösteren o oluyordu. Dunya, elinde olmayarak, ağabeysinin, hâlâ kendisine kızmakta olduğunu düşünüyor, Pulheriya Aleksandrovna ise oğlunu ürkek ürkek süzüyordu.

Dunya ağabeysine yaklaşarak:

— Svidrigaylov sana ne söyledi? diye sordu.

Pulheriya Aleksandrovna da:

— Sahi, sahi! diye atıldı.

Raskolnikov başını kaldırdı:

— Sana mutlaka on bin ruble bağışlamak istiyor. Bu arada benim yanımda bir defa seni görmek istediğini de söyledi.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Görmek mi? Allah göstermesin! diye bağırdı. Hem ne cesaretle ona para teklif ediyor!

Sonra, Raskolnikov (oldukça baştan savma bir şekilde) Svidrigaylov ile aralarında geçen konuşmayı anlattı. Yalnız bu arada, yeni bir mevzua

girmemek ve hiç hoşlanmadığı lüzumsuz birtakım konuşma kapıları açmamak için, Marfa Petrovna'nın hayalet olarak görünüşüne ait kısımları atladı.

Dunya:

— Sen ona ne cevap verdin? diye sordu.

— İlkin, bu tekliften sana hiç bahsetmeyeceğimi söyledim. Bunun üzerine, her vasıtaya başvurarak seninle görüşme çarelerini arayacağını söyledi. Vaktiyle sana beslediği duygunun çocukça bir hevesten başka bir şey olmadığını, şimdi ise sana karşı hiçbir duygusu bulunmadığını söyledi… Lujin'le evlenmeni de istemiyor. Umumiyetle pek dolambaçlı ve karışık konuştu.

— Onun hakkında sen ne düşünüyorsun Rodya? Onu nasıl buldun?

— İtiraf ederim ki hiçbir şey anlamıyorum. Bu yandan on bin ruble teklif ediyor, öte yandan zengin olmadığını söylüyor. Seyahate çıkmak niyetinden bahsediyor, on dakika sonra da bu söylediklerini unutuyor. Bu arada, birdenbire, evlenmek istediğini, hatta kendisine bir kız bile bulduklarını bildiriyor. Bir şeyler tasarladığı muhakkak.. Hem de, kuvvetli bir ihtimalle, kötü şeyler.. Ama işte, senin hakkında kötü birtakım niyetleri olsaydı, böyle budalaca davranacağını düşünmek de biraz tuhaf.. Kolayca tahmin edeceğin üzere parayı, senin namına kati olarak reddettim. Hulâsa bu adam bana çok garip göründü. Hatta… doğrusunu isterseniz, onda biraz delilik belirtileri de sezdim. Ama yanılmış da olabilirim. Belki de bütün bunlar bir aldatmacadır. Marfa Petrovna'nın ölümü anlaşılan ona pek tesir etmiş.

Pulheriya Aleksandrovna:

— Allah rahmet etsin! diye söylendi. Bütün ömrümce ona dua edeceğim! Düşün bir kere Dunya, şu üç bin ruble olmasaydı şimdi halimiz

ne olurdu! Bu para sanki gökten indi. Ah Rodyacığım, topu topu üç rublemiz kalmıştı. Bu herif kendiliğinden akıl edinceye kadar ondan para istememek için, tez elden saatlerimizi bir yere rehin yatırmayı Dunya ile düşünmüştük.

Svidrigaylov'un teklifi Dunya'yı pek şaşırtmıştı. Kafası hep bununla meşguldü. Nerede ise titreyerek, bir fısıltı halinde kendi kendine:

— Mutlaka korkunç bir şeyler düşünmüş olacak, diye söylendi.

Kız kardeşindeki bu müthiş korku Raskolnikov'un gözünden kaçmadı. Dunya'ya:

— Galiba onu birkaç sefer daha görmem gerekecek, dedi.

Razumihin enerjik bir tavırla:

— Onun peşini bırakmayacağız, dedi. Ben onu kollayacağım! Onu hiç gözümden uzak tutmayacağım! Rodya bana izin verdi. Az önce bana: "kardeşimi koru!" diye tembih etmişti. Siz de izin veriyor musunuz Avdotya Romanovna?

Dunya gülümseyerek ona elini uzattı. Ama yüzündeki üzüntülü mana hâlâ kaybolmamıştı. Pulheriya Aleksandrovna, ürkek gözlerle kızına bakıyordu. Bununla beraber üç bin rublenin, onun yüreğine su serptiği anlaşılıyordu.

Aradan on beş dakika geçmeden hepsi de canlı bir konuşmaya dalmış bulunuyorlardı. Raskolnikov bile konuşmamakla beraber, bir müddet onları dikkatle dinledi. Razumihin uzun nutuklar çekiyordu. Âdeta kendinden geçmiş bir halde heyecanlı heyecanlı konuşuyordu:

— Niçin, ne diye gidecekmişsiniz? Hem kasabada ne yapacaksınız? Başlıcası, burada hepiniz birbirinize lâzımsınız! Hem ne kadar lâzımsınız, bir bilseniz!.. Hiç olmazsa bir müddet kalın! Beni de aranıza, arkadaş-

lığınıza alınız, size temin ederim ki, çok güzel bir iş kurarız. Beni dinleyin, tasarladığım plânı bütün teferruatı ile size anlatayım. Bu sabah, daha henüz bu işlerin hiçbiri ortada yokken aklıma geldi. Bakın size anlatayım: Benim bir dayım var (sizi tanıştırırım, çok iyi, çok muhterem bir ihtiyarcıktır) dayımın bin ruble kadar bir parası var. Emekli maaşı aldığı için bu paraya el sürmez. Bu bin rubleyi alarak kendisine yüzde altı faiz vermem için iki yıldır kafamın etini yiyip duruyor. Ben işin içyüzünü biliyorum; düpedüz, bana yardım etmek istiyor. Geçen sene ihtiyacım yoktu. Ama bu yıl gelir gelmez bu parayı almaya karar verdim. Siz de alacağınız üç bin rublenin binini verirsiniz, şimdilik bu bize yeter, ortak oluruz. Yapacağımız iş nedir?

Bunun üzerine Razumihin plânını anlatmaya koyuldu. Bizdeki kitapçıların ve editörlerin bastıkları kitaplardan nasıl pek az anladıklarını, çünkü büyük bir çoğunlukla kötü editörler olduklarını, halbuki iyi eserlerin umumiyetle iyi satıldığını, bazen de çok iyi para getirdiğini uzun uzun anlattı. İki yıldır başkaları hesabına çalışan Razumihin, kitap baskı işi üzerinde hayaller kurup duruyordu. Gerçi Raskolnikov'u kandırıp, aldığı tercümenin yarısını ve bunun üç ruble tutan avansını vermek maksadıyla, daha altı gün önce Almanca'dan *Schwach* [Aslı Almanca yazılmıştır. "Zayıf" manasına gelir.] olduğunu söylemişti. Tabii ki bu, yalandı. Çünkü Razumihin, işe yarayacak kadar üç yabancı dil biliyordu. Nitekim Raskolnikov'da onun o gün yalan söylediğini pekâlâ biliyordu.

Razumihin hararetle sözüne devam ediyordu:

— Başlıca vasıtalardan biri olan parayı elimize geçirmişken, niçin, niçin bu fırsatı kaçıralım? Gerçi biliyorum, çok çalışmamız, çok yorulmamız lâzım gelecek. Ne çıkar, siz, Avdotya Romanovna, ben ve Raskolnikov el ele verir çalışırız. Bazı eserler şimdi çok iyi bir gelir sağlıyor. Başlıca avantajımız, neleri tercüme etmemiz lâzım geleceğini bilmemizdir. Bir yandan tercümeler yapar, bir yandan da bunları basarız. Bu

arada tahsilimize de devam ederiz. Benim bir hayli tecrübem olduğu için şimdi size faydalı olabilirim, işte aşağı yukarı iki yıldır ki kitapçı dükkânlarını aşındırıyorum, onların bütün püf noktalarını biliyorum. İnanın bana, yapılmayacak bir iş değil bu! Böyle bir imkândan ne diye, ne diye faydalanmayalım? Bir sır olarak gizlediğim öyle iki üç eser biliyorum ki, tercüme ettirmek üzere bizim editörlerden birine söylesem, yalnız bu hizmetime karşılık, her biri için bana yüzer ruble verirler. Hele bunların arasında, öyle bir tanesi var ki adını beş yüz rubleye bile söylemem.. Ne zannediyorsunuz, bunlar öyle odun heriflerdir ki birine söylemeye kalksam şüpheye bile düşebilir. Müessesenin matbaa, kâğıt, satış işleri gibi maddî taraflarına gelince, onları bana bırakınız! Piyasanın bütün köşe bucağını bilirim. Küçükten başlar, yavaş yavaş işi büyütürüz. Hiç değilse ekmek parasını çıkarır, herhalde koyduğumuzu alırız.

Dunya’nın gözleri parlıyordu:

— Bu söylediğiniz şeyler çok hoşuma gidiyor Dimitri Prokofyiç, dedi.

Pulheriya Aleksandrovna da düşüncesini söyledi:

— Ben tabii bu işlerden hiç anlamıyorum, dedi. Bu, belki de iyi bir şeydir, ama yine de Allah bilir. Hiçbir iş başlangıçta belli olmaz! Tabii hiç olmazsa bir müddet için burada kalmamız lâzımdır.

Sözlerini bitirince dönüp Rodya’ya baktı.

Dunya da:

— Ya sen bu işte ne düşünüyorsun kardeşim, diye sordu.

Raskolnikov:

— Bana kalırsa Razumihin’in çok iyi düşünceleri var. Yalnız bugünden yarına büyük bir müessese kurmak hayaline kapılmamalıyız! Ama beş altı kitabı başarı ile çıkarabileceğimiz muhakkaktır. Ben de satılacağına katî

olarak inandığım bir eser biliyorum. Razumihin’in bu işleri başaracağına hiç şüpheniz olmasın! O işinin ehlidir. Ne ise, konuşmanız için daha bol bol vaktimiz var!

Razumihin:

— Yaşa diye bağırdı.. Durun hele, burada, bu apartmanın içinde, aynı adama ait bir daire var. Bu odalarla hiç ilgisi olmayan hususi, ayrı bir daire.. Hem dayalı döşeli bir yer. Kirası da ucuz. Üç odadan ibaret. Şimdilik bunu tutun! Saatinizi yarın rehine kor, paranızı da getiririm. Her şey yoluna girer, asıl mühim olanı, üçünüzün beraber oturabileceğinizdir. Rodya’da sizinle oturabilir. Rodya, sen böyle nereye gidiyorsun kuzum?

Pulheriya Aleksandrovna, hatta biraz da korku ile sordu:

— Nasıl Rodya, sen artık gidiyor musun?

Razumihin:

— Hem de böyle bir anda, diye bağırdı.

Dunya kardeşine, içinde itimatsızlık okunan bir hayretle baktı. Raskolnikov kasketini eline almış, gitmeye hazırlanıyordu. Garip bir eda ile:

— Sanki beni mezara gömüyorsunuz yahut ebedî olarak birbirimizden ayrılıyormuşuz gibi bir tavır takınıyorsunuz, dedi.

Delikanlı sanki gülümser gibi yaptı, ama bu bir gülümseme de değildi. Sonra birdenbire, âdeta elinde olmayarak ağzından çıkıverdi:

— Kim bilir, belki gerçekten de birbirimizi son defa görüyoruz!

O bu sözleri aklından geçirmek istemiş, fakat elinde olmayarak ağzından kaçırıvermişti.

Annesi:

— Kuzum sen ne oluyorsun? diye bağırdı.

Dunya da garip bir tavırla sordu:

— Rodya, sen nereye gidiyorsun?

Raskolnikov, söyleyip söylememekte tereddüt ediyormuş gibi, belirsiz bir şekilde:

— Hiç, mutlaka gitmem lâzım, dedi. Fakat solgun yüzünde katî bir kararın ifadesi vardı. Buraya gelirken… size anneciğim ve sana Dunya, şunları söylemeyi niyetlenmiştim ki, şayet bir müddet için birbirimizden ayrılırsak, bizim için daha iyi olur. Çünkü ben kendimi fena hissediyorum, iyi değilim… Ben sonra yine gelirim.. Bu mümkün olduğu zaman, kendim gelirim.. Hatıralarınız kalbimde yaşıyor, sizleri seviyorum… Fakat beni bırakın! Beni yalnız bırakın! Ben daha eskiden buna karar vermiştim… Kararım katidir… Ne olursam olayım, ister gebereyim, ister kalayım, fakat mutlaka yalnız olmalıyım.. Beni büsbütün unutunuz! Bu türlüsü daha iyi… Beni şuna buna sormayın, aramayın! Vakti gelince, ben kendim gelir sizi bulurum yahut sizi çağırtırım. Belki zamanla her şey düzelir. Ama şimdi, beni seviyorsanız, benden el çekiniz! Yoksa sizden nefret ederim, bunu hissediyorum. Elveda!

Pulheriya Aleksandrovna:

— Aman yarabbi! diye bağırdı.

Annesi de kız kardeşi de müthiş bir korkunun heyecanı içinde idiler. Razumihin de aynı durumda idi. Zavallı anne:

— Rodya, Rodya diye inledi. Barış bizimle yavrum, yine eskisi gibi olalım!

Raskolnikov, yavaş yavaş kapıya doğru yürüdü, yine yavaş yavaş odadan çıktı. Dunya arkasından koşarak ona yetişti, öfkeden bir kor gibi

yanan bakışlarla:

— Anneme yaptığını beğeniyor musun? dedi.

Raskolnikov yarım sesle ve âdeta ne söyleyeceğini tamamıyla bilmeyen bir adam haliyle:

— Bir şey değil, ben yine gelirim, diye mırıldandı ve odadan çıkıp gitti.

Dunya:

— Merhametsiz, zalim egoist! diye bağırdı.

Razumihin genç kızın elini şiddetle sıkarak ateşli ateşli kulağına fısıldadı:

— Hayır, o merhametsiz değildir, o bir delidir. Aklını kaçırmış bir zavallıdır. Nasıl olup da bunun farkında değilsiniz? Böyle yaparsanız, asıl merhametsiz sizsiniz!

Sonra âdeta taş kesilen Pulheriya Aleksandrovna'ya dönerek:

— Ben şimdi gelirim, dedi ve odadan çıktı. Raskolnikov onu koridorun sonunda bekliyordu.

— Zaten arkamdan koşup geleceğini biliyordum, dedi. Geri dön de onlarla kal… yarın da, hatta hiçbir zaman onlardan ayrılma! Ben belki de gelirim.. Mümkün olursa.. Haydi, Allah'a ısmarladık!

Raskolnikov bunları söyleyerek elini bile uzatmadan yürüyüp gitti.

Büsbütün şaşıran Razumihin:

— Nereye gidiyorsun? Ne oluyorsun? Nen var? Hiç böyle şey yapılır mı? diye mırıldandı.

Raskolnikov bir defa daha durdu.

— Son defa söylüyorum: Bana hiçbir zaman, hiçbir şey sorma, sana verilecek hiçbir cevabım yok. Evime de gelme! Belki ben buraya uğrarım. Beni bırak ama onlardan ayrılma! Ne demek istediğimi anladın, değil mi?

Koridor karanlıktı. Onlar bir lâmbanın yanında durmuşlardı. Hiçbir şey konuşmadan, bir dakika kadar sessizce birbirlerini süzdüler. Razumihin ömrü boyunca bu dakikayı daima hatırladı. Raskolnikov'un bir kor gibi yanan ısrarlı bakışları, âdeta her saniye biraz daha kuvvetlenerek, Razumihin'in ta ruhuna, şuuruna kadar işliyordu. Razumihin birdenbire irkildi. Sanki aralarında garip bir şey geçti.. Birdenbire ikisinin de anladığı korkunç, vahşi bir düşünce, bir ima, birinden ötekine intikal etti. Razumihin ölü gibi sarardı.

Hastalıklı bir ifade ile yüzü buruşan Raskolnikov:

— Şimdi anladın ya? dedi. Sonra birdenbire: Dön, onların yanına koş! diye ilâve etti ve hızla sırtını dönerek evden çıktı.

Razumihin yanlarına döndükten sonra o gece Pulheriya Aleksandrovna'larda neler olduğunu, Razumihin'in ana kızı nasıl yatıştırdığını, Rodya'nın hastalığı sırasında istirahata ihtiyacı olduğunu onlara nasıl anlatmaya çalıştığını; Rodya'nın mutlaka geri döneceğine, her gün kendilerini ziyaret edeceğine yeminler ederek onları nasıl inandırmaya çalıştığını, Rodya'nın çok, ama çok sinirleri bozuk olduğunu, onu kızdırmamak gerektiğini, kendisinin onunla nasıl ilgileneceğini, nasıl en iyi doktorları bulup getireceğini, icap ederse konsültasyon yaptıracağını, burada oturup anlatmayacağım. Hulâsa bu akşamdan itibaren Razumihin onların oğlu ve kardeşi oldu.

IV

Raskolnikov’a gelince, dosdoğru, Sonya’nın oturmakta olduğu kanal tarafındaki eve yollandı. Bu, üç katlı, yeşil boyalı, eski bir bina idi. Kapıcıyı bularak terzi Kapernaumov’un hangi dairede oturduğuna dair pekte açık olmayan malûmat aldı. Avlunun köşesinde, dar ve karanlık bir merdivene açılan bir kapı buldu, içeri girerek ikinci kata tırmandı. Burada evin avluya bakan tarafındaki bir koridora girdi. Kapernaumov’un oturduğu dairenin kapısı nerede olabilir diye karanlıkta gelişigüzel yürürken birdenbire üç adım ötesinde bir kapı aralandı. Delikanlı elinde olmayarak hemen oraya yaklaştı. Ürkek bir kadın sesi:

— Kim o? diye sordu.

Raskolnikov:

— Benim… sizi görmeye geldim, diye cevap verdi ve küçücük bir hole girdi. Burada, kırık bir sandalyenin üstünde, eğri bir bakır şamdana dikilmiş bir mum yanıyordu. Olduğu yerde dona kalan Sonya zayıf bir sesle haykırdı:

— Siz misiniz? Aman yarabbi!

Raskolnikov:

— Odanıza nereden giriliyor? Buradan mı, diye sordu ve kızın yüzüne bakmamaya çalışarak hızla odaya girdi.

Bir dakika sonra, elinde mumla Sonya da girdi. Mumu yerine koydu, delikanlının karşısına geçip ayakta durdu. Tamamıyla şaşırmış bir halde, anlatılamaz bir heyecan içinde idi. Raskolnikov’un bu beklenmedik ziyaretinden ürkmüşe benziyordu. Birdenbire solgun yüzünü bir kızıllık kapladı, hatta gözlerinde yaşlar parladı… Bu ziyaretten hem utanıyor hem de acı ve tat duyuyordu.

Raskolnikov sert bir hareketle döndü ve masa başındaki bir sandalyeye oturdu. Bu arada odaya bir göz gezdirmek fırsatını da buldu.

Burası kocaman fakat çok alçak tavanlı bir oda idi. Kapernaumov'un kiraya verdiği biricik oda da ancak buydu. Sol duvardaki kapalı kapıdan onlara giriliyordu. Karşı taraftaki sağ duvarda bir başka kapı daha vardı ki her zaman sımsıkı kilitli dururdu. Bunun arkasında, ayrı numara taşıyan bir başka daire bulunmakta idi. Sonya'nın âdeta ambara benzeyen odası, düzgün olmayan bir eşkenar dörtgen biçiminde idi. Bu yüzden de çok çirkin bir görünüşü vardı. Kanala bakan üç pencereli duvarı, odayı âdeta çaprazlamasına kesiyordu. Bu yüzden de çok sivri olan bir köşesi, derin bir girinti teşkil ediyordu. O kadar ki, cılız bir ışık altında orada neler bulunduğunu iyice seçmek bile mümkün olamıyordu. Öteki köşe ise, çirkin ve münasebetsiz denilecek kadar açık ve belirsizdi. Bu kocaman odada eşya namına hemen hemen hiçbir şey yoktu. Sağdaki köşede karyola bulunuyordu; onun yanında, kapıya yakın sandalye duruyordu. Yine karyolanın bulunduğu tarafta, yabancı daireye açılan kilitli kapının önünde üzeri mavi örtü ile örtülü kaba ağaçtan yapılmış bir masa vardı. Masanın etrafına iki hasır sandalye konulmuştu. Karşı duvarda, sivri köşeye yakın bir yerde, adi ağaçtan yapılmış, âdeta boşlukta kaybolmuş hissini veren bir komodin durmakta idi. İşte odadaki eşyanın hepsi de bunlardan ibaretti. Sarımtırak duvar kâğıtları islenmiş, yıpranmış, köşelerde kapkara bir hal almıştı. Herhalde kışın burasının rutubetli ve dumanlı olduğu anlaşılıyordu. Sefalet apaçık göze çarpıyordu. Hatta yatakta perde bile yoktu.

Sonya, odasını bu kadar dikkatle ve teklifsizce süzmekte olan misafirine sessiz sessiz bakıyordu. Nihayet, âdeta kaderini tayin edecek birisinin, bir hâkimin karşısında imiş gibi, korku ile titremeye başladı.

Raskolnikov, yine gözlerini genç kıza kaldırmadan:

— Geç gelmiş olacağım… Saat on bir falan olmalı, değil mi? diye sordu.

Sonya:

— Evet, diye mırıldandı. Ve sanki kendisi için biricik kurtuluş yolu buymuş gibi birdenbire, çabuk çabuk, evet, tam on bir diye devam etti. Şimdi ev sahiplerinin saati çaldı… kulaklarımla işittim, evet on bir.

Bu ilk gelişi olmasına rağmen Raskolnikov üzüntülü bir tavırla:

— Size son defa geliyorum, dedi. Belki de sizi bir daha hiç görmeyeceğim!

— Bir yere mi gidiyorsunuz?

— Bilmiyorum.. Her şey yarın….

Sonya, titrek bir sesle sordu:

— Demek yarın Katerina İvanovna'ya gelmeyeceksiniz?

— Bilmiyorum. Her şey yarın sabah belli olacak. Mesele bu değil. Size bir şey söylemeye geldim.

Delikanlı dalgın gözlerini kaldırıp genç kıza baktı ve ancak o zaman kendisinin oturduğunu, kızın ise hâlâ karşısında ayakta durmakta olduğunu gördü. Birdenbire, tamamıyla değişen tatlı ve yumuşak bir sesle:

— Niçin ayakta duruyorsunuz? dedi, oturunuz! Genç kız oturdu. Raskolnikov, sevimli, hatta şefkat dolu bir bakışla onu bir dakika kadar süzdükten sonra:

— Ne kadar da zayıfsınız, hele şu ellere bakın! Âdeta şeffaf… Parmaklarınız bir ölü parmağına benziyor! dedi ve genç kızın elini avuçları içine aldı.

Sonya hafifçe gülümsedi:

— Ben her zaman böyle idim dedi.

— Evde iken de böyle mi idiniz?

— Evet.

Raskolnikov kesik kesik:

— Pek tabii, dedi.

Yüzünün ifadesi, sesinin ahengi yine birdenbire değişivermişti. Gözlerini bir defa daha etrafında gezdirdi.

— Bu odayı siz Kapernaumov'lardan mı kiraladınız?

— Evet efendim!

— Onlar, şu kapının arkasındaki odada oturuyorlar, değil mi?

— Evet. Bu odanın bir tıpkısı da onlardadır.

— Hepsi bir odada mı oturuyorlar?

— Hepsi bir odada.

Raskolnikov asık bir suratla:

— Ben bu odada geceleri korkardım, dedi.

Hâlâ kendine gelemeyen ve bu ziyaretin manasını kestiremeyen Sonya:

— Ev sahiplerim pek iyi, pek nazik insanlardır, dedi. Bütün şu mobilyalar, her şey, her şey onlarındır. Çok iyi yürekli insanlardır. Çocukları da bana sık sık gelip giderler.

— Onlar kekeme idiler galiba?

— Evet efendim… O hem kekeme, hem topaldır. Karısı da öyle. Hani ona pek kekeme de denemez. Kelimeleri tamamıyla söyleyemiyor. Çook, çok iyi bir kadındır. Kapernaumov eski toprak kölelerinden bir köylüdür. Yedi çocukları var. Bunlardan yalnız en büyükleri konuşurken kekeler, ötekiler sadece hastalıklıdır, ama kekelemezler.

Sonya bunları anlattıktan sonra, gizlenemeyen bir hayretle sordu:

— Peki, bütün bunları siz nereden biliyorsunuz?

— Vaktiyle babanız bana hepsini anlatmıştı. Sizin başınızdan geçenleri de söylemişti. Hatta sizin nasıl saat altında evden çıkıp, sekizi geçe döndüğünüzü, sonra Katerina İvanovna'nın yatağınızın yanında diz çöktüğünü bile anlatmıştı.

Sonya utandı. Duraksayarak mırıldandı.

— Bugün onu görür gibi oldum.

— Kimi?

— Babamı. Sokakta yürüyordum. Şurada köşe başında, saat dokuzla on arası… O da sanki önümden gidiyordu. Tıpkısı tıpkısına o idi. Koşup Katerina İvanovna'ya haber vermek istedim.

— Dolaşmaya mı çıkmıştınız?

Sonya, yine utanarak gözlerini indirdi, kesik kesik:

— Evet! cevabını verdi.

— Ama babanızın yanında iken Katerina İvanovna sizi galiba dövüyormuş?

Sonya ona, âdeta korkmuş gibi bakarak:

— Yok canım, siz ne söylüyorsunuz, neler söylüyorsunuz, hayır efendim! dedi.

— Demek onu seviyorsunuz?

Sonya, ıstıraplı bir eda ile ellerini kavuşturarak, acıklı bir sesle:

— Onu mu? sevmez olur muyum hiç! Ah! Siz onu… siz onu bir tanısaydınız! O tıpkı bir çocuk gibidir. Zavallının aklı pek perişandır…

Bunu çektiği acılara vermek lâzım… Halbuki o ne akıllı bir kadındı… Sonra, ne cömert, ne iyi yürekli bir kadındır. Hiç, hiç bilmezsiniz, ah!…

Sonya bu sözleri âdeta ümitsizlik içinde, heyecanla, acı ile ellerini ovuşturarak söylemişti. Solgun yanakları yeniden kızarmış, gözlerinde bir ıstırap ışığı dolaşmıştı. En duygulu bir yerine dokunulduğu, mutlaka bir şeyler anlatmak, söylemek, Katerina İvanovna'yı müdafaa etmek istediği her halinden belli idi. Birdenbire, yüzünün bütün çizgilerinde, bu tabiri kullanmak doğru ise, doymak bilmeyen bir merhamet belirdi.

— Beni dövüyormuş ha! Siz ne diyorsunuz efendim! Aman Yarabbi, beni dövecek! Hem tutalım ki dövmüş olsun, ne çıkar! Bundan ne çıkar! Siz hiç, ama hiçbir şey bilmiyorsunuz! O zavallı kadın öylesine bahtsız, öylesine bahtsızdır ki… Üstelik de hasta… Her şeyde doğruluk olması lâzım geldiğine o kadar inanıyor ki, bunu istiyor. Siz ona işkence bile etseniz, yine de haksız bir iş yaptıramazsınız! Dünyada hak ve adalet olamayacağına bir türlü inanmak istemez, bu yüzden de boyuna sinirlenir… O çocuk gibidir, çocuk gibi… Çok dürüsttür, çok doğrudur.

— Peki, siz ne olacaksınız?

Sonya, sorgu dolu gözlerle ona baktı.

— Şimdi onlar, sizin başınıza kaldı. Gerçi eskiden de onlar yine başınızda idi. Hatta üstelik babanız da rakı parasını gelip sizden alırdı. Peki, ya şimdi ne olacak?

Sonya tasalı bir eda ile:

— Bilmiyorum, dedi.

— Onlar orada mı kalacaklar?

— Bilmiyorum. Oraya kira vermeleri lâzım. Yalnız duyduğuma göre, ev sahibi kadın bugün onları evden çıkaracağını söylemiş. Bunun üzerine

Katerina İvanovna da, artık orada bir dakika bile kalamayacağını bildirmiş.

— Nesine güvenerek böyle kabadayılık ediyor? Yoksa size mi güveniyor?

Sonya birdenbire yine heyecanlandı, hatta öfkelendi. Hali, tıpkı ürkütülmüş bir kanaryanın veya ona benzer küçük bir kuşun haline benziyordu:

— Ah, hayır, öyle söylemeyin! Biz ikimiz biriz, aramızda ayrılık gayrılık yoktur.

Sonra, daha büyük bir heyecan ve hararetle:

— Bana güvenmesin de ne yapsın? Ne yapsın? Bilseniz bugün ne kadar ağladı, ne kadar ağladı! Zavallıcık aklını oynatıyor, siz bunun farkında değil misiniz? Evet, aklını oynatıyor… Kâh bir çocuk gibi, yarın her şeyin tamam, sofranın eksiksiz olması için telâşlanır… Derken ellerini ovuşturmaya, kan tükürmeye, ağlamaya başlar.. İçini kaplayan ümitsizlikle başını duvarlara vurur. Sonra yine avunur. Bütün ümidini size bağlar, şimdi kendisine sizin yardım ettiğinizi, size dayandığını söyler. Bir yerden borç para bularak beraberce doğduğu şehre gideceğimizi, orada genç kızlara mahsus bir pansiyon açacağını, beni de oraya müdire yapacağını, böylelikle bizim için yepyeni ve mesut bir hayat başlayacağını söyler… Boynuma sarılır, beni öper, avutur! Zavallıcık kendi kuruntularına öylesine inanır, öylesine inanır ki… Hiç ona itiraz edilir mi? Bugün bütün gününü ortalığı silip süpürmekle, çamaşır yıkamakla, öteberi yamamakla geçirdi. Dermansız haline bakmadan, koca tekneyi odasına kadar çıkardı, tıkanarak yatağa yattı. Sabahleyin Polya ile Lena’ya pabuç almak için beraberce çarşıya gitmiştik. Zavallıların pabuçları paramparça olmuştu. Ama paramız çıkışmadı. Evdeki hesap çarşıya uymadı. Arada büyük bir fark vardı. Çünkü Katerina İvanovna, pek güzel pabuçlar seçmişti. Bilmezsiniz, onun ne ince

bir zevki var! Para çıkışmadı diye oracıkta, satıcının yanında ağlamaya başladı. Ah bilseniz yüreğim nasıl parçalandı!

Raskolnikov acı bir gülümseyişle:

— Bunları öğrendikten sonra niçin böyle yaşadığınız kolayca anlaşılıyor, dedi.

Sonya yine atıldı:

— Ya siz, siz de ona acımıyor musunuz? Ama daha bir şey görmeden ona son meteliğinizi verdiğinizi biliyorum. Ya her şeyi görseydiniz, oh, Yarabbi! Ya ben kaç sefer, kaç sefer onu ağlatmışımdır. Daha geçen hafta… Babamın ölümünden bir hafta önce… Katerina'ya karşı çok merhametsiz davrandım. Hem ben bunu kaç sefer, kaç sefer yaptım. Şimdi ise, her Allah'ın günü bunları hatırlamak insana ne kadar ağır geliyor!

Sonya, konuşurken bu hâdiseyi hatırlamanın verdiği acı ile ellerini ovuşturuyordu.

— Merhametsiz, gaddar olan siz misiniz?

Ağlayarak sözlerine devam etti:

— Evet benim, ben! O gün eve gitmiştim. Babam: "Sonya, dedi, bilmem niçin, başım ağrıyor, bana biraz kitap oku… İşte şu kitabı!" elinde Andrev Semyoniç Lebezyatnikov'dan aldığı bir kitap vardı. Bu adam şuracıkta oturur, hep böyle tuhaf ve gülünç kitaplar bulur. Babama: "Vaktim yok, gitmem lâzım" dedim. Kitabı okumak istemedim. Eve de, bilhassa yeni aldığım yakaları Katerina İvanovna'ya göstermek için uğramıştım. Bohçacı Lizavetta bana çok ucuz yakalar, parmaksız eldivenler getirmişti. Motifli, yeni ve çok güzel şeyler… Katerina İvanovna bunları pek beğendi. Takıp aynanın karşısına geçti. Baktı ve pek hoşlandı: "Sonya çok rica ederim, bunları bana hediye et!" dedi. Bunları kendisine vermem için bana rica ediyordu. Çünkü içinde bunlara karşı büyük bir istek duymuştu. Halbuki bu

yakayı hangi elbisesine takacaktı? Hiç: Olsa olsa, eski mesut günlerini hatırlamış olabilirdi.. Aynanın karşısına geçip hayran hayran kendisini seyretti. Halbuki sırtına giyecek hiç, ama hiç entarisi yoktu. Kaç yıldır hiçbir şey yapmamıştı. Hiçbir zaman, hiç kimseden, hiçbir şey istemez. Mağrurdur, başkasından bir şey istemektense, elindeki son kırıntıyı vermeyi tercih eder. Fakat işte bu yakaları benden tutup istemişti. Herhalde çok hoşuna gitmiş olacaktı. Ben ise, onları vermeyi kıyamadım: “Bunlar sizin nenize gerek Katerina İvanovna?” dedim. Evet, böyle söyledim: Nenize gerek. Ama işte, ona bunu söylememeliydim. Bana öyle bir bakışı vardı ki… Ona bu yakaları vermeyişim o kadar gücüne gitmişti ki… Onun bu halini görmek çok fenama gitti. Onun gücüne giden yakayı almayışı değil, benim vermek istemeyişimdi. Bunu açıkça görmüştüm. Ah, elimden gelse de şimdi, bütün olup bitenleri geri çevirebilsem, o sözleri geri alabilsem… Ah, ben neler söylüyorum.. Bunlar sizi ilgilendirmez ki…

— Şu bohçacı Lizavetta’yı tanır mıydınız?

Biraz şaşıran Sonya, Raskolnikov’un sorusuna bir soru ile cevap verdi:

— Evet… Siz de onu tanır mıydınız?

Raskolnikov sorulan suale cevap vermedi. Biraz sustuktan sonra:

— Katerina İvanovna son devresine girmiş bir veremlidir. Yakında ölecek, dedi.

Sonya, âdeta söylediği sözleri tasdik etmesini istercesine, şuursuz bir hareketle Raskolnikov’un ellerine sarılarak:

— Oh, hayır, hayır, hayır! diye bağırdı.

— Ölmesi, onun için daha iyi.

Sonya korkmuş bir halde, şuursuzca:

— Hayır, daha iyi değil, daha iyi değil, hiç de öyle değil! diye tekrarladı.

— Peki, ya çocuklar? Yanınıza alamayacağınıza göre, onlar ne olacak?

Sonya, elleriyle başını yakalayarak âdeta ümitsizce:

— Oh, bilmiyorum, bilmiyorum, diye bağırdı. Bu düşüncenin birçok seferler onun da aklına geldiği besbelliydi. Şimdi Raskolnikov bu düşünceyi hatırlatmış olmaktan başka bir şey yapmamıştı. Raskolnikov merhametsizce devam etti:

— Peki, şayet siz Katerina İvanovna'nın sağlığında hastalanır ve hastaneye kaldırılırsanız o zaman onların hali ne olur?

Sonya'nın yüzü müthiş bir korku ile çarpıldı:

— Ah, siz neler söylüyorsunuz, neler! Böyle şey olamaz!

Raskolnikov gaddar bir gülümseyişle:

— Nasıl olamazmış? Hastalığa karşı sigortalı değilsiniz ya? O zaman onların hali ne olur? Hepsi de cumhur cemaat sokağa dökülecekler. Katerina İvanovna öksüre öksüre dilenecek ve bugün yaptığı gibi başını duvarlara vuracak, çocuklar ağlaşacak… Derken yere yıkılacak, polisler gelip onu karakola götürecek, oradan da hastaneye kaldıracaklar… Tabii sonu ölüm… Ya çocuklar?..

Nihayet Sonya'nın sıkışmış göğsünden:

— Oh hayır, Allah bu kadarına razı olmaz, sözleri çıktı.

Kızcağız, sanki her şey ona bağlı imiş gibi, delikanlının yüzüne bakarak ve sessiz bir yalvarışla ellerini kavuşturarak, mazlum mazlum onu dinliyordu.

Raskolnikov ayağa kalkarak odada dolaşmaya başladı. Aradan bir dakika kadar zaman geçti. Sonya kollarını iki yanma sarkıtmış, başını eğmiş bir halde, müthiş bir ıstırap içinde ayakta duruyordu.

Raskolnikov, birdenbire Sonya’nın önünde durarak sordu:

— Biraz para biriktirmek mümkün değil mi? Kara gün için üç beş kuruş artırmak?

Sonya:

— Hayır, diye mırıldandı.

Delikanlı, âdeta alay edercesine:

— Pek tabii olarak, hayır. Ama hiç bunu yapmayı denediniz mi? diye sordu.

— Denedim.

— Tabii bir şey çıkmadı. Olmayacağı da besbelli. Sormam bile yersiz!

Raskolnikov yine odanın içinde dolaşmaya başladı. Aradan bir dakika daha geçti.

— Her gün kazanmıyorsunuz, değil mi?

Sonya eskisinden çok utandı, yine yüzü kıpkırmızı kesildi. Istıraplı bir gayretle:

— Hayır, diye fısıldadı.

Raskolnikov âdeta damdan düşercesine:

— Herhalde Poleçka’nın da başına gelecek budur, dedi.

Sonya, sanki bir yerine bıçak saplamışlar gibi büyük bir ümitsizlik içinde bağırdı:

— Hayır, hayır böyle bir şey olamaz! Bu kadar iğrenç bir şeye Allah razı olamaz!

— Ama başkalarına razı oluyor.

Zavallı kızcağız, âdeta kendinden geçmiş bir halde:

— Hayır, hayır! Onu Allah korur, Allah! diye tekrarladı.

Raskolnikov, tıpkı başkasının felâketine sevinen bir insan edasıyla gülerek kızın yüzüne baktı ve:

— Belki de hiç Allah yoktur, dedi.

Sonya'nın yüzü, birdenbire, korkunç denilecek şekilde değişti. Yüzünün her çizgisi ayrı ayrı seyirdi. Anlatılması zor bir sitemle delikanlıya baktı. Bir şeyler söylemek istedi, ama ağzından bir tek söz çıkmadı. Yalnız, elleriyle yüzünü kapayarak, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Raskolnikov biraz sustuktan sonra:

— Katerina İvanovna'nın aklını oynattığını söylüyorsunuz! Ama siz de aklınızı oynatıyorsunuz!

Aradan beş dakika geçti. Raskolnikov hiç konuşmadan, hatta kızın yüzüne bakmadan, bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Nihayet, Sonya'ya yaklaştı. Gözlerinden kıvılcımlar saçılıyordu. İki eliyle kızın omuzlarından tutarak gözyaşlarıyla ıslanmış yüzüne derin derin baktı. Bakışları kuru, ateşli ve keskindi. Dudakları fena halde titriyordu. Birdenbire, hızla eğildi, yere kapanarak genç kızın ayaklarını öptü.

Sonya, âdeta bir deliden kaçar gibi müthiş bir korku içinde kendini geri çekti. Raskolnikov'un şu anda, gerçekten de bir deliden hiç farkı yoktu.

Genç kız sapsarı kesildi. Yüreği acı ile burkularak:

— Ne yapıyorsunuz, ne yapıyorsunuz öyle? Hem de benim gibi bir kızın önünde! diye kekeledi.

Raskolnikov hemen kalktı. Pencereye doğru yürüyerek, garip, yabani bir sesle:

— Ben sana secde etmedim, ben bütün insanlığın ıstırabı karşısında secdeye vardım, dedi.

Sonra, bir dakika geçmeden tekrar kızın yanına dönerek ilâve etti:

— Dinle: Az önce, canımı sıkan herifin birine, senin küçük parmağın kadar olamayacağını, kız kardeşimi de senin yanına oturtmakla şereflendirdiğimi söyledim.

Sonya, âdeta korku ile bağırdı:

— Ah, bunu nasıl söyleyebildiniz! Hem de kız kardeşinizin yanında? Benimle yan yana oturmak bir şerefmiş, ha! Ama ben şerefsiz bir kızım. Bunu nasıl da söyleyebildiniz?

— Ben bunu söylerken, ne senin şerefsizliğini, ne de işlediğin günahları hatırıma getirdim. Sadece, çektiğin büyük çileyi düşünerek böyle söyledim. Senin, büyük bir günahkâr oluşuna gelince…

Raskolnikov sözlerinin burasında birdenbire coştu:

— Günahkâr olduğun muhakkak! Senin en büyük günahın, kendini boşu boşuna öldürmen, feda etmendir. Bu, nasıl korkunç bir şey olmaz? Hem bu kadar iğrendiğin bir çamurun içinde yaşayasın, hem de (küçücük bir dikkatle anlayacağın üzere) bu hareketinle kimseye yardım etmediğini, kimseyi hiçbir şeyden kurtarmadığını bilesin, bu, korkunç bir şey olmaz mı?

Raskolnikov, sözlerinin burasında âdeta köpürdü:

— Söyle bakayım: Nasıl oluyor da sende birbirine taban tabana zıt iki duygu yer alabiliyor, bu yüz karası, bu bayağılık, bu kutsal duygu ile

bağdaşabiliyor? Çünkü senin durumunda olan birisi için kendisini tepesi üstü suya atması, daha akıllıca, daha doğru, bin defa daha doğru bir hareket olurdu.

Sonya, ıstırap dolu gözlerle ama aynı zamanda onun teklifine hiç de şaşmamış bir insan edasıyla Raskolnikov'a bakarak zayıf bir sesle sordu:

— Ya onlar ne olacak?

Raskolnikov garip bakışlarla onu süzdü. Genç kızın, yalnız bu bakışından bir anda her şeyi okumuştu. Demek ki, gerçekten de onun kafasında bu düşünce vardı. Belki de birçok seferler ümitsiz anlarında, birdenbire her şeye son vermeyi ciddî olarak düşünmüştü; hem de o kadar ciddî ki, şu anda Raskolnikov'un bu teklifine hemen hemen hiç de şaşmamıştı. Hatta sözlerindeki gaddarlığın bile farkında olmamıştı. (Sitemlerinin manasını, hele kızın yüzkarasını, nasıl bambaşka bir görüşle muhakeme ettiğini Sonya, pek tabii olarak hiç anlamamıştı. Raskolnikov için bu besbelli bir şeydi.) Böyle iğrenç, böyle namussuzca yaşadığını düşünmenin o zavallıya, hem de çoktan, ne canavarca ıstıraplar çektirdiğini Raskolnikov çok iyi anlamış bulunuyordu. Şimdiye kadar kızı hayatına son vermek kararından alıkoyan ne olabilirdi?. diye düşündü. İşte ancak o zaman bu zavallı küçük yetimlerin ve kafasını duvarlara çarpan bu veremli, bu acınacak yarı deli kadının, Katerina İvanovna'nın, Sonya için nasıl bir mana taşıdığını tamamıyla anladı.

Bununla beraber, Raskolnikov için apaçık olan bir şey daha vardı ki, o da Sonya'nın, bu karakteri ile ne de olsa gördüğü bu tahsil ve terbiye ile ömrünün sonuna kadar bu durumda kalamayacağı keyfiyeti idi. Ama ne olursa olsun delikanlının çözemediği bir mesele vardı: Sonya, kendisini suya atmak cesaretini gösteremediğine göre, nasıl olmuştu da çıldırmadan bu kadar uzun bir zaman bu durumda kalabilmişti? Sonya'nın durumu ne yazık ki, istisna teşkil eden münferit bir hâdise olmamakla beraber,

cemiyette tesadüfi bir mahiyet taşıyordu. Hiç şüphe yok ki Raskolnikov, bunun böyle olduğunu çok iyi anlıyordu. Ama bu kendi kendine meydana gelen karakter, bu yarım yamalak tahsil ve bundan önceki namuslu yaşayış, daha bu kirli yolun ilk adımında bu kızı pekâlâ öldürebilirdi. O halde, onu tutan, onu alıkoyan neydi? Herhalde bir sefahat arzusu olmasa gerekti!.. Bu çirkef, herhalde, yalnız onun vücuduna bulaşmış olsa gerekti. Gerçek ahlâk bozukluğunun bir damlası bile henüz daha onun ruhuna, yüreğine girmemişti. Raskolnikov bunu pekâlâ görüyordu. Genç kız, onun karşısında bütün çıplaklığıyla duruyordu. Raskolnikov kendi kendine şöyle düşündü: “Bu kızın önünde üç yol var: Kendini kanala atmak, tımarhaneyi boylamak yahut eninde sonunda kendini, dimağını uyuşturan, yüreğine bir taş duygusuzluğu veren fuhuş çirkefine gırtlağına kadar gömmek. Raskolnikov’u hepsinden çok bu sonuncu ihtimal iğrendiriyordu. Ama artık o, şüpheci bir ruh taşıyordu, henüz daha gençti, birçok kayıtlardan sıyrılmıştı, dolayısıyla, merhametsizdi. Bunun için de bu ihtimaller arasında en kuvvetlisinin yine üçüncü ihtimal olduğuna inanmaktan da kendini alamıyordu.

Kendi kendine: “Acaba böyle bir şeyin doğru olması mümkün mü? diye düşündü. Henüz daha ruhunun saflığını koruyan bu varlık, bile bile kendini bu iğrenç, bu murdar, çirkef çukuruna atabilir mi? Yoksa manevi sukut başlamış mıdır? Acaba bu yüz karası artık ona o kadar iğrenç görünmediği için midir ki, şimdiye kadar buna dayanabildi? Az önce Sonya’nın bağırdığı gibi o da, hayır, hayır, böyle şey olamaz, diye içinden bağırdı. Onu şimdiye kadar, kendini kanala atmaktan alıkoyan günah korkusu ve onlardı. Şayet şimdiye kadar henüz aklını kaçırmadıysa… Hem onun aklını kaçılmamış olduğunu kim temin edebilir? Acaba tamamıyla şuuruna sahip midir?.. Şuuruna sahip bir insan şimdi onun konuştuğu gibi konuşur mu?… Şuuruna sahip bir insan, şimdi onun düşündüğü gibi düşünür mü?.. Uçurumun kenarında, tam onu çeken çirkef çukurunun başında oturup elleriyle imdat işaretleri yapmak, sonra da kendisine tehlikeden bahsedilince, kulaklarını

tıkamak, aklı başında bir insanın yapacağı bir iş midir? Yoksa, bir mucizenin vukua gelmesini mi bekliyor, nedir?.. Herhalde öyle olsa gerek… Bütün bunlar, birer delilik belirtisi sayılmaz mı?”

Raskolnikov ısrarla bu düşünce üzerinde durdu. Bu netice ona hepsinden daha hoş görünmekte idi. Genç kızı dikkatle tetkike koyuldu.

— Demek ki sen, Allaha çok ibadet ediyorsun, Sonya? diye sordu.

Sonya susuyor, Raskolnikov da onun cevap vermesini bekleyerek yanı başında duruyordu. Sonya, çabuk çabuk, enerjik bir sesle:

— Allah olmasaydı benim halim ne olurdu? diye mırıldandı, kıvılcımlanan gözlerini birdenbire ona kaldırdı ve eliyle de delikanlının elini sıktı.

Raskolnikov: “Tamam, tahmin ettiğim gibi!” diye düşündü ve kızın ağzını aramaya devam ederek sordu:

— Buna karşılık Allah sana, senin için ne yapıyor?

Sonya, âdeta verecek cevap bulamıyormuş gibi uzunca bir zaman sustu. Zayıf göğsü heyecandan kalkıp iniyordu.

Delikanlıya sert sert, hatta öfke ile bakarak birdenbire:

— Susunuz! Bana böyle şeyler sormayın! Siz lâyık değilsiniz, diye bağırdı.

Raskolnikov, içinden ısrarla: “Evet, tahmin ettiğim gibi, tahmin ettiğim gibi!” diye tekrarladı.

Genç kız, yine gözlerini yere indirerek, çabuk çabuk:

— Her şey yapıyor! diye fısıldadı.

Raskolnikov aşırı bir merakla genç kıza bakarak: “İşte meselenin halli, işte bu hallin izahı” diye kendi kendine karar verdi.

Yeni, garip, âdeta hastalıklı bir duygu ile bu küçük, solgun, zayıf, intizamsız, köşeli yüzü süzüyor; böyle bir ışıkla, böyle sert ve enerjik bir ifade ile tutuşabilen bu tatlı mavi gözlere, hâlâ öfke ve hoşnutsuzluktan titreyen bu küçük vücuda bakıyordu… Bütün bunlar ona, gittikçe daha garip, hatta imkânsız gibi görünüyordu. İçinden: “Kaçık! Kaçık!” diye söylendi.

Komodinin üstünde bir kitap duruyordu. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşırken her önünden geçtikçe, onu görmüştü. Şimdi de eline alıp baktı. Bu, İncil’in Rusça tercümesi idi. Eski, kullanılmış, meşin ciltli bir kitaptı.

Odanın öteki ucundan:

— Bu nereden geldi? diye seslendi.

Genç kız, yine eski yerinde, masadan üç adım ötede durmakta idi. Gözlerini Raskolnikov’a kaldırmadan, âdeta istemeyerek:

— Biri getirdi, cevabını verdi.

— Kim getirdi?

— Lizavetta getirdi. Ben istemiştim.

“Lizavetta! İşte bu tuhaf” diye düşündü. Sonya’daki her şey ona gittikçe daha garip, daha harikulâde görünmeye başlamıştı. Kitabı muma yaklaştırarak yapraklarını çevirmeye koyuldu. Birdenbire:

— Lazar’dan hangi sahifede bahsediliyor? diye sordu.

Sonya ısrarla önüne bakıyor, cevap vermiyordu. Masaya biraz yanlamasına durmuştu.

— Lazar’ın öldükten sonra dirilişini anlatan yer neresi? Bana onu bulsana Sonya!

Sonya, göz ucuyla delikanlıya baktı. Ona yaklaşmadan:

— Baktığınız yerde değil, dördüncü İncil’de, diye fısıldadı.

Raskolnikov oturdu. Dirseklerini masaya, başını da eline dayayarak kederli kederli etrafına baktı, dinlemeye hazırlandı:

— Bul da, bana orasını oku!…

İçinden de: “Üç hafta sonra buyurun bakalım yedinci verst’e! Bana öyle geliyor ki, şayet daha kötüsü olmazsa, ben kendim oraya gitmiş olacağım!” diye söylendi.

Sonya, kararsızca masaya yaklaştı. Raskolnikov’un bu garip isteğini pek de samimî bulmamıştı. Ama yine de kitabı aldı. Masanın öbür yanından göz ucuyla ona bakarak:

— Sahi siz bunu okumadınız mı? diye sordu.

Sesi gittikçe acılaşıyordu.

— Çok eskiden.. Okula giderken.. Haydi başla!..

— Kilisede de dinlemediniz mi?

— Ben… Kiliseye gitmem. Ya sen, sık sık gidiyor musun?…

Sonya:

— Hayır, diye mırıldandı.

Raskolnikov gülümsedi:

— Anlıyorum.. Şu halde yarın, babanın cenaze töreninde bulunmayacaksın!…

— Hayır, bulunacağım!.. Ben, geçen hafta da kiliseye gitmiştim. Dua ettirmiştim.

— Kimin için?

— Lizavetta için. Zavallıyı balta ile öldürdüler.

Raskolnikov’un sinirleri gittikçe geriliyordu. Başı da dönmeye başlamıştı.

— Lizavetta senin ahbabın mıydı?…

— Evet… Çok doğru bir kadındı. Bana gelirdi… Ama seyrek gelirdi… Çünkü vakti olmazdı. Beraber okur ve… dertleşirdik. O şimdi Allah’ı görüyordur.

Kitaptan alınma bu sözler, Raskolnikov’un kulaklarında pek tuhaf çınlamalar yapıyordu. İkisi de Allahlık olan bu iki kadın arasındaki bu esrarlı buluşmalar da ona garip görünmüştü.

İçinden: “Bu gidişle ben de kaçıracağım! Bu bulaşıcı bir şey” diye düşündü. Sonra birdenbire, sinirli bir ısrarla bağırdı:

— Oku!…

Sonya, hâlâ kararsızlık içindeydi. Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Ona, âdeta okumaya korkuyordu.

Raskolnikov bu “Bahtsız deliye” hemen hemen ıstırapla bakıyordu.

Sonya, tıkanırcasına fısıldadı:

— Siz inanmıyorsunuz ki… Size ne diye okuyayım?…

Raskolnikov ısrar etti:

— Oku!.. Ben böyle istiyorum!.. Lizavetta’ya okuyordun ya!..

Sonya kitabı açtı, istenilen yeri aramaya başladı. Elleri titriyor, sesi çıkmıyordu, iki sefer okumaya başladı, ama ikisinde de ilk heceleri bir türlü söyleyemedi. Nihayet, büyük bir gayretle: “Beytanya halkından Lazar adlı birisi hasta idi…” diye başlayabildi. Ama birdenbire daha üçüncü kelimede sesi titredi ve çok gerilmiş bir tel gibi koptu. Nefesi tıkanmış, yüreği sıkışmıştı.

Raskolnikov, Sonya'nın kendisine niçin okumak istemediğini, aşağı yukarı anlıyordu. Bunu anladıkça da, okuması için inadına daha kaba, daha sinirli bir şekilde direniyordu. Genç kızın şu anda iç dünyasını açığa vurmaktan, bunu ele vermekten ne kadar üzüntü duyduğunu Raskolnikov çok, ama çok iyi anlıyordu. Delikanlı bu duyguların, gerçekten de genç kızın, belki de daha, bahtsız babasının, acıdan deliye dönmüş üvey annesinin, aç çocukların yanında münasebetsiz bağrışıp çağrışmalar ve sitemler arasında geçen, aile hayatı zamanına ait eski ve gerçek sırlarını teşkil ettiğini anlıyordu. Delikanlı aynı zamanda, genç kızın, şimdi okumaya başlarken sıkıldığını, bir şeylerden fena halde korktuğunu, ama bütün bu korku ve sıkılganlığına rağmen "sonradan bir şeyler olmaması için" bilhassa ona, hem de şimdi okumak için önüne geçilmez bir istek duyduğunu da kati olarak anlamış bulunuyordu. O bu isteği, genç kızın gözlerinde okumuş, onu sarsan heyecanından anlamıştı.

Sonya yavaş yavaş kendini topladı. İlk parçayı okurken, sesinin çıkmasına engel olan heyecanını yendi ve Yohana İncilinin on birinci bölümünü okumaya devam etti. Böylece 19 uncu ayete kadar okudu:

"Yahudilerden birçokları, kardeşlerinden ötürü başsağlığı dilemek için Marta ile Meryem'in yanına gelmişlerdi. Marta, İsa'nın geldiğini duyunca onu karşılamaya koştu. Meryem ise evinde kaldı. Bunun üzerine Marta, İsa'ya: Efendimiz, eğer siz burada bulunsaydınız, kardeşim ölmezdi, ama şimdi bile Allah'tan her ne dilerseniz, vereceğini biliyorum" dedi.

Sonya buraya gelince, yine sesinin titrediğini ve kesilmek üzere bulunduğunu utanarak fark etti, yine durakladı.

"İsa ona şu cevabı verdi: Kardeşin dirilecektir!.. Marta ise: Evet son günü, mahşerde dirileceğini biliyorum, dedi. İsa ona: Mahşer ve hayat benim, dedi. Bana inanan, ölmüş olsa bile dirilecektir. Hayatta olup bana inananlar, ebedî olarak ölmezler. Sen buna inanıyor musun? Marta, İsa'ya:

(Buraya gelince Sonya, sanki aleni olarak ikrarda bulunan kendisiymiş gibi acıyla içini çekerek, tane tane ve kuvvetle okudu.)

“Evet efendimiz, dedi. Ben senin, dünyaya gelmesi beklenen Allah’ın oğlu Mesih olduğuna inanıyorum. “

Genç kız durur gibi oldu. Delikanlıya acele, kaçamak bir bakış fırlattı. Ama çabucak kendini toparlayarak, okumaya devam etti. Raskolnikov dirseklerini masaya dayamış bir halde, kızdan yana dönmeden, kımıldamadan oturuyor, etrafa bakarak dinliyordu. 32 inci ayete geldiler.

“Meryem ise, İsa’nın bulunduğu yere gelip de onu görünce, ayaklarına kapandı; ona Ya Rab! Eğer sen burada olsaydın kardeşim ölmezdi, dedi. İsa onun ağladığını ve onunla beraber gelen Yahudilerin ağladıklarını görünce ruhu ıstırapla titredi, heyecanla: onu nereye koydunuz? dedi. Ona: Efendimiz, gelin de görün, dediler. İsa ağladı. Bunun üzerine Yahudiler: Bakınız, meğer onu ne kadar seviyormuş, dediler. Bazıları ise: körlerin gözlerini açan bu zat, bunun ölmemesi için bir şeyler yapamaz mıydı? diye sordular.”

Raskolnikov, kıza doğru dönerek, heyecanla ona baktı: Evet, doğru tahmin etmişti. Genç kız, gerçek bir sıtmaya tutulmuş gibi zangır zangır titriyordu. Rodya bunu bekliyordu. Sonya o işitilmemiş muhteşem mucize sahnesine yaklaşıyordu. Büyük zafer duygusu bütün benliğini sarmıştı. Sesinde medenî bir ahenk çınlamakta idi. Bu seste bir zafer ve sevinç ahengi vardı, ona bu gürlüğü veren de bu idi. Önündeki satırlar birbirine karışıyordu. Çünkü gözleri kararmıştı. Ama Sonya, okuduğu bu bahsi ezbere biliyordu. Ayetteki: “Körlerin gözlerini açan bu zat… bir şeyler yapamaz mıydı?” sözlerini okurken sesini alçaltmış, bir dakika sonra, yıldırımla vurulmuş gibi yerlere kapanarak ağlayacak ve imana gelecek olan, gözleri hidayet ışığından mahrum, imansız Yahudilerin şüphe, nefret ve hakaretlerini, büyük bir ihtiras ve hararetle vermeye çalışmıştı. Genç kız:

“Bu da, bu da hidayet nurundan mahrum bu imansız da şimdi bunu duyacak, o da imana gelecektir. Evet, evet! Şimdi, şu anda!” diye aklından geçiriyor ve bu sevinçli bekleyişten içi titriyordu.

“İsa yine içinden bir ah çekerek kabre geldi. Bu bir mağara olup, önüne bir taş konulmuştu. İsa: Taşı kaldırınız! dedi. Ölenin kız kardeşi Marta: Efendimiz, dedi, şimdiye kadar kokmuştur, çünkü gömüleli dört gün oluyor.”

Genç kız bu dört gün sözleri üstünde kuvvetle durmuştu.

“İsa ona cevap verdi: Şayet iman edersen Allah’ın büyüklüğüne şahit olacaksın, dememiş miydim? Böylece ölünün bulunduğu mağaranın önündeki taşı kaldırdılar. Bunun üzerine İsa gözlerini göğe kaldırarak: Baba! dileklerimi kabul ettiğin için sana şükürler ederim, dedi. Gerçi dileklerimi her zaman kabul ettiğini biliyordum. Ama bunu, etrafımı çeviren bu insanların, beni senin gönderdiğine inanmaları için söylüyorum. İsa bunları söyledikten sonra yüksek sesle: Ey Lazar, dışarı çık! diye bağırdı ve ölmüş olan Lazar dışarı çıktı.”

(Genç kız bu mucize sahnesine sanki kendisi şahit olmuş gibi, heyecandan ürpererek bu pasajı yüksek sesle okumuştu.)

“Ölünün ayaklarıyla elleri kefenle sardı, yüzü mendille bağlı idi. İsa onlara: Çözün elini ayağını, bırakın gitsin, dedi.”

“*O zaman, Meryem’e gelen ve bu mucizeyi gören Yahudilerden birçokları İsa’ya iman ettiler*.”

Sonya bundan ötesini okumadı; zaten okuyamazdı da. Kitabı kapadı, hızla sandalyeden kalktı. Hırçın bir sesle, kesik kesik:

— Lazar’ın dirilişine ait kısım bu kadardır, dedi ve utancından Raskolnikov’un yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek başını başka tarafa çevirdi, kımıldamadan durdu. Sıtma titremesi hâlâ geçmemişti.

Çoktandır sönmeye yüz tutan eğri şamdandaki mum, bu ebedî kitabı okumak için bu sefil odada çok garip bir şekilde buluşan bu katille bu orospuyu hayal meyal aydınlatıyordu. Aradan beş dakika, belki de daha çok bir zaman geçti.

Birdenbire yerinden kalkıp Sonya'ya yaklaşan Raskolnikov, kaşlarını çatarak, yüksek sesle:

— Seninle bir iş hakkında konuşmaya gelmiştim, dedi.

Sonya hiçbir şey söylemeden gözlerini kaldırıp ona baktı. Raskolnikov'un sert bakışlarında vahşi bir karar okunuyordu.

— Bugün ailemi terk ettim, annemle kız kardeşimden ayrıldım. Artık bir daha onların yanına dönmeyeceğim! Onlarla olan bütün bağlarımı kestim.

Âdeta şaşkına dönen Sonya:

— Niçin? diye sordu.

Kısa bir zaman önceki karşılaşmalarında, Raskolnikov'un annesi ile kız kardeşi, Sonya'nın üzerinde, mahiyeti kızca pek de anlaşılmamakla beraber, çok iyi bir tesir yapmışlardı. Bu bozuşma havadisini âdeta dehşete kapılarak dinlemişti.

Raskolnikov sözüne devam ederek:

— Artık senden başka kimsem yok, diye ilâve etti. Beraber gidelim. Ben bunun için sana geldim. İkimiz de lânetlemeyiz, ikimiz beraber gidelim.

Delikanlının gözleri bir kor gibi yanıyordu. Sonya, kendi payına "kaçık!" diye düşündü. Sonra, elinde olmayarak geri geri çekildi, korku ile:

— Nereye gideceğiz? diye sordu.

— Ben ne bileyim? Bildiğim biricik şey, aynı yolun yolcusu olduğumuzdur. Bunu katî olarak biliyorum. Hepsi bu kadar! Gayelerimiz de birdir.

Genç kız ona bakıyor, hiçbir şey anlamıyordu. Anladığı biricik şey bu zavallı delikanlının, çok, hem de korkunç denilecek kadar çok bahtsız olduğu idi.

Raskolnikov sözüne devam etti:

— Sen onlara oturup anlatsan da, kimse bir şey anlamaz. Ama ben seni anlıyorum. Sen bana lâzımsın, bunun için de kalkıp buraya geldim.

Sonya:

— Anlamıyorum, diye fısıldadı.

— Daha sonra anlarsın! Sen de aynı şeyi yapmadın mı? Sen de cemiyet nizamlarını çiğnedin.. Çiğnemek cesaretini gösterebildin! Kendi kendini öldürdün… Kendini mahvettin! (Hep aynı şey) zekanla, aklınla yaşayabilirdin, halbuki Samanpazarında sürünerek hayatını tüketeceksin! Ama sen buna dayanamazsın! Yalnız kalırsan, günün birinde sen de benim gibi aklını kaçırırsın! Zaten daha şimdiden bir deliden farkın yok! Şu halde, beraber gitmemiz, bir yoldan yürümemiz lâzımdır. Haydi gidelim!

Bu sözlerden tuhaf ve şiddetli bir heyecana kapılan Sonya:

— Niçin? Niçin bunları söylüyorsunuz? dedi.

— Niçin mi? Çünkü böyle kalamazsın, işte bunun için.. Allah’ın da razı olmayacağı bu çocukça ağlamaları bir yana bırakarak, nihayet aklını başına toplaman, ciddî düşünmen lâzım! Söyle bana bakayım, yarın seni götürüp hastaneye yatırırlarsa halin ne olur? Katerina İvanovna’nın aklı başında değil, üstelik de veremli, yakında ölecek. O zaman çocukları ne olacak? Poleçka da mahvolmayacak mı sanki? Dilenmek için annelerinin gönderdiği

köşe başlarındaki çocukları hiç görmedin mi? Bu annelerin nerede, ne gibi şartlar altında yaşadıklarını öğrendim. Buralarda çocukların, bir çocuk olarak kalmalarına imkân yoktur. Buralarda, yedi yaşında çocuklar bir orospu veya hırsızdır. Halbuki çocuklar İsa'nın birer sembolüdür: "İlâhî saltanat onlarındır."

Ellerini ovuşturarak sinirli sinirli hıçkıran Sonya:

— Ne yapmalı? Peki ne yapmalı? diye tekrarlıyordu.

— Ne mi yapmalı? Ne lâzımsa katî olarak her şeyi kesip atacaksın. İşte hepsi bu kadar! Tabii acılara da göğüs gereceksin! Ne? Hâlâ anlamadın mı? Daha sonra anlarsın! İnsana her şeyden önce hürriyet ve iktidar lâzımdır. Bilhassa iktidar! Bütün ürkek varlıkların, bütün karınca yuvalarının üzerinde bir iktidar (hâkimiyet) kurmak lâzımdır. İşte hedef! Bunu hatırla! Benim sana tavsiyem budur! Belki de seninle son defa konuşuyorum! Şayet yarın gelmezsem, o zaman her şeyi kendin öğrenirsin, o takdirde benim şimdi sana söylediğim bu sözleri hatırla! Yıllarca sonra, bir gün gelir, hayat tecrübelerinle belki de bu sözlerimin manasını anlarsın! Eğer yarın gelirsem Lizevetta'yı kimin öldürdüğünü sana söylerim. Allah'a ısmarladık!

Sonya korkudan titredi. Dehşetten vücudu buz gibi oldu. Raskolnikov'a yabani yabani bakarak sordu:

— Lizavetta'yı kimin öldürdüğünü sahiden biliyor musunuz?

— Evet biliyorum, sana da söyleyeceğim. Ama yalnız sana! Bunu söylemek için seni seçtim. Senden af dilemeye gelmeyeceğim, sana sadece gelip haber vereceğim. Sana bunu haber vermek için ben seni çoktan seçmiştim… Daha baban bana senden bahsettiği zaman, henüz daha Lizavetta sağ iken bunu düşünmüştüm. Allaha ısmarladık! Bana elini verme! Yarın görüşürüz!

Raskolnikov çıktı. Sonya, onun arkasından bir deliye bakar gibi baktı. Ama onun da deliden farkı yoktu, bunu kendisi de hissetmekte idi. Başı dönüyordu. “Aman Yarabbi! Lizavetta’yı öldürenin kim olduğunu nereden biliyor? Bu sözlerin manası neydi? Ne korkunç şey!” Kız bunları düşünüyor, ama bu cinayeti onun yapabileceği düşüncesi, asla, asla aklına gelmiyordu. “Herhalde çok bahtsız olmalıydı! Annesiyle kız kardeşini terk etmişti. Neden acaba? Ne olmuştu? Ne yapmak niyetindeydi? Ona söylediği şeyler ne idi? Onun ayağını öpmüş ve (evet bunu açıkça söylemişti) artık onsuz yaşayamayacağını söylemişti… Oh, Yarabbi!”

Sonya, bütün geceyi ateşler içinde, sayıklayarak geçirdi. Kâh yatağında sıçrayarak uyanıyor, ağlıyor, avuçlarını ovuşturuyor; kâh yine, hummalı bir uykuya dalıyor, rüyasında Poleçka’yı, Katerina İvanovna’yı. Lizavetta’yı, İncil okuma sahnesini ve… sapsarı yüzü ile ateş gibi yanan gözleriyle onu.. Raskolnikov’u görüyordu. Ayaklarını öpüyor, ağlıyordu… Oh, aman Yarabbi!

Sonya’nın odasını Gertrude Karlovna Resslich’in dairesinden ayıran sağdaki kapının ardında, Madam Resslich’in dairesine ait olup çoktandır boş duran ve Resslich tarafından kiraya verilen bir oda vardı. Bunu bildirmek için evin cümle kapısına bir levha asılmış, odanın kanala bakan pencere camlarına da ilânlar yapıştırılmıştı. Sonya eskiden beri bu odayı boş sanmaya alışmıştı. Halbuki onların konuştukları bütün bu zaman içinde, boş odanın kapısında duran Svidrigaylov, onların konuşmalarını gizlice dinlemişti. Raskolnikov çıkıp gittikten sonra bir müddet durup düşünmüş, nihayet parmaklarının ucuna basarak, boş odaya bitişik olan kendi odasına gitmiş, bir sandalye alarak bunu yavaşça Sonya’nın odasına açılan kapının, arkasına koymuştu. Delikanlı ile Sonya arasındaki konuşma ona çok manalı ve enteresan görünmüş, çok, ama pek çok hoşuna gitmişti. O kadar hoşuna gitmişti ki bir başka sefere, meselâ yarın, yine böyle bir saat ayakta durmak

gibi bir zahmete katlanmamak, daha iyi yerleşip daha çok keyiflenmek için koşup bir sandalye getirmişti.

V

Ertesi sabah Raskoinikov, tam saat on birde X polis merkezindeki sorgu hâkimliğine başvurarak, gelişini Porfiri Petroviç‘e haber vermelerini rica ettiği zaman, kendisini bu kadar çok bekletmelerine bayağı şaşmıştı: Gelip onu çağırıncaya kadar aradan en aşağı on dakika geçmişti. Halbuki onun tahminine göre, oraya gider gitmez, onu hemen yaka paça içeri almaları lâzımdı. Bu sırada Raskolnikov bekleme odasında duruyor, yanından ona hiç aldırış etmeyen bir sürü insan gelip geçiyordu. Büroya benzeyen bitişik odada, birkaç kâtip oturmuş, yazı yazıyordu. Bunlardan hiçbirinin, Raskolnikov’un kim olduğuna dair en küçük bir bilgileri bile olmadığı besbelli idi. Raskolnikov dört bir yanını işkilli ve üzüntülü gözlerle süzüyor, etrafında bir muhafız, bir yere savuşmaması için onu gözetlemeye memur sivil bir polis bulunup bulunmadığını araştırıyordu. Ama ortalıkta, işlerine güçlerine dalmış kâtiplerden, daha birtakım adamlardan başka kimsecikler yoktu. Zaten kimsenin ona aldırış ettiği de yoktu. İstese, hemen şu anda dilediği yana gidebilirdi. Kafasında, gittikçe kuvvetlenen bir düşünce doğmuştu: Âdeta yerin altından çıkar gibi peyda olan dünkü esrarlı adam, şu hayalet, gerçekten de her şeyi görmüş, bilmiş olsaydı, acaba ona, yani Raskolnikov’a, şimdi böyle rahat rahat beklemek imkânını verirler miydi? Kendisi bunun lüzumunu takdir edip teşrif edinceye kadar, böyle on birlere kadar onun keyfini beklerler miydi? Bu hesapça, ya bu adam henüz gelip bildiklerini söylememiştir yahut… yahut o da bir şeycikler bilmiyordur, kendi gözleriyle hiçbir şey görmemiştir (hoş zaten nasıl ve nereden görebilirdi?) Şu halde, bütün o dünkü hâdiseler, yine, işkilli ve hasta muhayyilesinin büyüttüğü birtakım kuruntulardı. Bu tahmin, hatta daha

dün, en şiddetli heyecanlar ve ümitsizlikler içinde kıvrandığı bir sırada onda doğmaya başlamıştı. Şimdi bütün bunları yeniden enine boyuna düşünüp yeni bir mücadeleye hazırlanırken, birdenbire, titrediğini hissetti. Şu nefret ettiği Porfiri Petroviç'in karşısına çıkmaktan korktuğu için böyle titrediğini aklına getirince, bütün benliğini müthiş bir öfke kapladı. Onun için en feci olan şey, yeniden bu adamla karşı karşıya gelmekti. Raskolnikov bu adamdan aşırı derecede, hudutsuz denecek kadar nefret ediyor ve bu nefretinden ötürü kendini ele vermesinden korkuyordu. Duyduğu öfke o kadar kuvvetli, o kadar şiddetli idi ki, hemen titremesini bastırdı. Porfiri Petroviç'in karşısına soğuk, pervasız bir yüzle çıkmaya hazırlandı; elden geldiği kadar fazla konuşmamaya, gözlerini dört açıp kulak kesilmeye, ne olursa olsun, hiç olmazsa bu sefer hastalıklı yaratılışının sinirlerini frenlemeye karar verdi. İşte tam bu sırada gelip onu, Porfiri Petroviç'in yanına çağırdılar.

Porfiri Petroviç şu anda odasında yalnız bulunuyordu. Odası, ne büyük ne de küçüktü; odanın eşyası: muşamba kaplı divanın önündeki büyük bir yazı masasından, köşede, bir çalışma masası ile bir dolaptan ve birkaç sandalyeden ibaretti. Bunların hepsi de sarı ağaçtan yapılmış cilâlı, beylik şeylerdi. Arka duvarın köşesinde yahut daha doğrusu bölmede, kapalı bir kapı vardı. Demek ki bölmenin ötesinde daha başka odalar da olmak lâzımdı. Raskolnikov içeri girer girmez Porfiri Petroviç, delikanlının girdiği kapıyı kapadı, böylece ikisi odada baş başa kaldılar. Görünüşe göre Porfiri, misafirini pek neşeli, güler bir yüzle karşıladı. Ancak birkaç dakika sonra Raskolnikov, bazı belirtilere bakarak, onda telâşlı bir hal sezinledi. Sanki birdenbire bazı hazırlıklarını bozmuşlar veya onu çok gizli bir iş üzerinde yakalamışlardı.

Porfiri Petroviç iki elini birden uzatarak:

— O, muhterem! demek siz de… bizim semtlere uğrarsınız! diye başladı. Şöyle buyurun oturun, aslanım! Ama belki de size *tout court* [Aslında Fransızca yazılmıştır; “kısaca” manasına gelir.] “muhterem”, “aslanım” diye hitap edilmesinden hoşlanmazsınız! Bunu bir lâubalilik saymayınız rica ederim. Şöyle divana buyurun!

Raskolnikov gözlerini ondan ayırmaksızın oturdu. İçinden de: “bizim semt”, sonra sarf ettiği lâubali sözlerden ötürü özür dilemesi, Fransızca söylenen *tout court* sözleri vesaire vesaire… bütün bunlar dikkate değer belirtilerdi. “İki elini bana uzattığı halde, bir biçimine getirip hiçbirini vermeden geri çekti” diye düşündü ve hemen kuşkulandı.

İkisi de gözleriyle birbirlerini takip ediyorlar, ama bakışları karşılaşır karşılaşmaz, şimşek hızıyla, birbirinden kaçırıyorlardı.

— Size o kâğıdı getirdim… Hani şu saat meselesi için… İşte! bilmem doğru mu yazılmış, yoksa yeniden mi yazmak lâzım gelecek!

— Ne? Kâğıt mı? Evet, evet… Merak etmeyin, tam lâzım olduğu gibi yazılmış.

Porfiri Petroviç bu sözleri, sanki acele bir yere gidiyormuş gibi söyledi ve ancak bundan sonra kâğıdı eline alarak gözden geçirdi. Yine aynı telâşla:

— Evet, tam lâzım olduğu gibi yazılmış.. Başka bir şey ilâvesine de lüzum yok! dedi ve kâğıdı masanın üzerine koydu. Biraz sonra da bir başka şeyden konuşurlarken, kâğıdı masadan alarak katladı ve kendi çalışma masası üzerine koydu.

Yine Raskolnikov:

— Hatırımda kaldığına göre, dün, şu öldürülen kocakarı ile aramdaki münasebete dair resmî olarak beni sorguya çekeceğinizi söylemiştiniz! diye söze başladı. Aklından da şimşek hızıyla: “*şu, hatırımda kaldığına göre lâflarını da ne diye ilâve ettim?*” düşüncesi geçti. Bunun arkasından, yine

şimşek hızıyla, şunları düşündü: “Hatırımda kaldığına göre sözlerini ilâve ettiğim için sanki ne diye bu kadar üzülüyorum?”

Sadece Porfiri ile karşılaşmanın, yalnız bir çift sözün, iki bakışın onda uyandırdığı kuruntunun bir anda korkunç denilebilecek kadar büyüdüğünü ve bunun çok tehlikeli bir şey olduğunu birdenbire hissetti: Sinirleri bozulacak, heyecanı artacaktı. “Felâket! Felâket! yine ağzımdan bir şey kaçıracağım” diye düşündü.

Odanın içinde, yazı masasının etrafında bir aşağı bir yukarı, hem de akla yakın hiçbir sebep yokken, dolaşan; kâh pencereye, kâh kendi çalışma masasına, oradan da yine yazı masasına atılan; kâh gözlerini Raskolnikov’un şüpheli bakışlarından kaçıran, kâh birdenbire onun önünde durarak bakışlarını delikanlının üzerinde toplayan Porfiri:

— Evet, evet, evet! Hiç merak etmeyiniz! Vaktimiz çok, vaktimiz çok! diye söylendi.

Dört bir yana yuvarlanan, duvarlara, köşelere çarparak hemen geri dönen bir lâstik topu andıran bu tombalak, bu yuvarlak, bu küçücük adamın bu hali pek tuhaf bir manzara teşkil etmekte idi.

Porfiri, misafirine sigara ikram ederek sözlerine devam etti:

— Vaktimiz var, vaktimiz var! Sigara içer misiniz? Sigaranız var mı? Buyurunuz size bir sigara! Biliyor musunuz, sizi burada kabul ediyorum, ama benim odam şuracıkta, şu bölmenin arkasındadır. Devletin bana verdiği beylik oda.. Ama ben şimdi, muvakkat bir zaman için kirada oturuyorum. Burada ufak tefek bazı tamirat yapmak lâzım gelmişti de.. Hemen hemen bitmek üzere.. Beylik bir odada oturmak hoş bir şey değil mi? Siz ne dersiniz?

Raskolnikov, onun yüzüne âdeta alaylı bir eda ile bakarak:

— Evet, hoş bir şey, cevabını verdi.

Porfiri Petroviç, sanki birdenbire bambaşka bir düşünceye dalmış gibi:

— Hoş bir şey, hoş bir şey diye tekrarlayıp durdu.

Sonra, delikanlının bulunduğu yere iki adım kalıncaya kadar sokularak ve birdenbire gözlerini ona dikerek âdeta bağırırcasına:

— Evet, hoş bir şey, diye söylendi.

Beylik bir odanın hoş bir şey olduğunu, böyle budalaca bir tarzda birçok seferler tekrarlamak, bayağılığı bakımından, Porfiri'nin şimdi misafirine çevirdiği ciddî, mütefekkir ve muammalı bakışlarla taban tabana tezat teşkil ediyordu.

Ama bu hal, Raskolnikov'un içinde kabaran öfkeyi büsbütün azdırdı. Bu yüzden de, alaya ve hayli tedbirsizce bir meydan okuyuştan kendini bir türlü alamadı.

Âdeta küstahça bir bakışla Porfiri'yi süzerek ve bu küstahlığından keyiflenerek ansızın sordu:

— Yanılmıyorsam, bütün sorgu hakimlerince uyulan bir hukuk kaidesi, bir hukuk usulü olduğundan herhalde haberiniz vardır? Bu usule göre, sorgu hâkimleri, ilkin, şöyle pek dolambaçlı yollardan, saçma birtakım lâflarla yahut ciddî olmakla beraber, asıl dava ile hiç ilgisi olmayan sözlerle işe başlarlar. Maksatları, tabir caizse, sanığı cesaretlendirmek yahut, daha doğrusu dikkatini dağıtmak, kuşkusunu uyutmak, sonra da birdenbire, hiç beklenmedik bir zamanda, en tehlikeli, en korkunç bir suali bir tokmak gibi tam tepesine indirmektir. Böyle değil mi? Yanılmıyorsam bu, sizin meslekte âdeta bir din taassubu ile uyulan bir usuldür.

— Bak sen.. yoksa şu beylik oda hikâyesi ile sizi.. şey etmek istediğimi mi sandınız?

Porfiri Petroviç bunları söyledikten sonra gözlerini kırpıştırdı; Yüzünde neşeli, kurnaz bir ışık tutuştu. Alnındaki küçücük çizgiler siliniverdi. Küçücük gözleri süzüldü, yüzünün çizgileri uzadı, doğrudan doğruya Raskolnikov'un ta gözlerinin içine bakarak, birdenbire, bütün vücudunu hoplatan, sinirli, uzun bir gülüşle, sarsıla sarsıla gülmeye başladı.

Raskolnikov da, biraz kendini zorlayarak, gülecek gibi oldu. Ama Porfiri Petroviç, delikanlının da güldüğünü görünce, öyle katıla katıla gülmeye başladı ki, yüzü kıpkırmızı kesildi. Raskolnikov'un duyduğu tiksinti, ona her türlü ihtiyat tedbirlerini unutturacak kadar büyüktü. Gülmekten vazgeçti. Kaşlarını çattı, yapmacık hissini veren, bir türlü dinmek bilmeyen bu uzun kahkahalar devam ettiği müddetçe o da, gözlerini indirmeksizin Porfiri Petroviç'i kinli bir bakışla uzun uzun süzdü.

İki taraf da açıkça tedbirsizlik etmişti: Porfiri Petroviç, misafirinin yüzüne karşı alay etmiş, öteki bunu tiksinti ile karşıladığı halde, Porfiri bu halden hiç alınmamıştı. Bu nokta Raskolnikov için çok manalı idi: O az önce de Porfiri Petroviç'in hiç alınmadığını, aksine, kendisinin kapana kısıldığını çok iyi anlamıştı. Porfiri'nin bu hareketinde açıkça, kendisinin bilmediği bir şey, bir maksat vardı; belki de her şey hazırlanmıştı, şimdi, hemen şu anda işin meydana çıkması, her şeyin altüst olması mümkündü.

Hemen, doğrudan doğruya, işe cepheden girişti. Ayağa kalkarak şapkasını aldı, azimli, ama oldukça sinirli bir eda ile:

— Porfiri Petroviç, diye söze başladı. Beni sorguya çekmek maksadıyla size gelmem için dün bir arzu göstermiştiniz! (Raskolnikov bilhassa sorguya çekmek kelimeleri üstünde durmuştu) İşte geldim. Soracak bir şeyiniz varsa, buyurunuz sorunuz, soracak bir şeyiniz yoksa o halde bırakınız da gideyim. Boşuna harcayacak hiç vaktim yok, görülecek işlerim var. Dün bir arabanın altında kalarak ölen, hani şu sizin de bildiğiniz, zavallı memurun cenazesinde bulunmak zorundayım.

Raskolnikov “hani şu sizin de bildiğiniz” sözlerini ilâve eder etmez, bunları ilâve ettiğine sinirlenmiş, daha öfkeli bir halde sözlerine devam etmişti:

— Bütün bunlardan bıktım artık, işitiyor musunuz, hem de çoktan bıktım… Biraz da bu yüzden hastalandım. Bir kelime de (Raskolnikov bu hastalık cümlesinin tamamıyla yersiz ve mevsimsiz olduğunu düşünerek yine sinirlendi ve âdeta bağırarak sözlerine devam etti) evet bir kelime ile: Ya beni sorguya çekiniz yahut da hemen çekilip gitmeme izin veriniz! Sorguya çekecekseniz, ancak, usulüne uygun, resmî bir şekilde sorguya çekebilirsiniz, başka türlüsüne izin vermem! Şu halde, artık ikimizin arasında görüşülecek bir mesele olmadığına göre, şimdilik müsaadenizle…

Porfiri Petroviç, bir anda tonunu da, görünüşünü de değiştirmiş, gülmesini kesmişti. Birdenbire tavuk gıdaklamasını andıran bir sesle:

— Aman Allah’ım! diye konuşmaya başladı, siz neler söylüyorsunuz kuzum! Sizi ne diye sorguya çekecekmişim? Rica ederim meraklanmayınız!

Porfiri, bunları söylerken yine az önce olduğu gibi, kâh odanın içinde fır dönüyor, kâh Raskolnikov’un yanına gelerek onu oturtmaya çalışıyor, bu arada da:

— Vaktimiz var efendim, vaktimiz var, diye söyleniyordu. Zaten bütün bunlar ehemmiyetsiz şeyler.. Aksine, buraya gelişinize o kadar memnunum ki.. Sizi bir misafir olarak kabul ediyorum. Şu melun gülüşüme gelince, beni affedin Rodyon Romanoviç! Adınızla baba adınız Rodyon Romanoviç‘ti değil mi? Ben sinirli herifin biriyim.. Zekice, nükteli sözlerinizle beni güldürdünüz! Bazen, bir lâstik top gibi, zıp zıp zıplayarak, katıla katıla gülerim. Bu halin yarım saat sürdüğü bile olur. Gülmek benim bir hastalığımdır. Vücudumun yapılışını dikkate alarak, bu yüzden günün birinde bana inme ineceğinden bile korkuyorum. Otursanıza canım, ne oluyorsunuz? Oturmazsanız, vallahi bana kırıldığınıza inanacağım!

Raskolnikov hâlâ kaşları çatık, öfkeli öfkeli somurtuyor, hiç konuşmadan onu dinliyor, her hareketini tetkik ediyordu. En sonunda, kasketini elinden bırakmadan oturdu.

Porfiri Petroviç, odada dolaşarak, yine eskisi gibi, âdeta misafiriyle göz göze gelmemeye çalışarak konuşmasına devam etti:

— Size, karakterimi anlatmak için, kendime ait bazı şeyler söyleyeceğim, Rodyon Romanoviç! Biliyorsunuz ki ben bekâr bir adamım. Hiç muhitim yoktur, beni kimse tanımaz! Üstelik işi bitmiş, suyu çekilmiş, tohuma kaçmış bir insanım… Hem, bilmem farkında mısınız, Rodyon Romanoviç, bizde yani Rusya'da, hele hepsinden çok Petersburg çevrelerinde, henüz iyice tanışmayan, meselâ bizim gibi, ama karşılıklı olarak birbirine saygı gösteren iki aydın adam ilk buluştukları gün bir türlü konuşacak mevzu bulamazlar. Bütün bir yarım saat, birbirlerinden sıkılarak, konuşmadan, put gibi dururlar. Halbuki herkesin, meselâ kadınların, konuşacak bir mevzuu vardır. Meselâ sosyete insanları, salon adamları her zaman konuşacak bir şeyler bulurlar. *C'est de rigueur* [Aslında da Fransızca yazılmıştır; "mutlaka aranan bir şeydir" manasına gelir.] ama bizim gibi orta halli yani aydın insanlara gelince, hepsi de utangaç, hiç konuşmayan kimselerdir. Azizim, bu neden böyle oluyor? Sosyal ilgilerimiz mi zayıf, yoksa çok namusluyuz da birbirimizi aldatmak mı istemiyoruz, nedir? Ne dersiniz? Bu hususta ne düşünüyorsunuz? Canım şu kasketinizi bıraksanıza, sanki hemen kalkıp gitmek isteyen bir haliniz var… Görünüşü bile insana rahatsızlık veriyor. Halbuki ben o kadar memnunum ki…

Raskolnikov kasketini masanın üzerine bıraktı, ağzını açmadan, kaşları çatık, ciddî bir eda ile Porfiri Petroviç'in, zaman zaman kesilip yine başlayan gevezeliklerini dinlemekte devam etti. İçinden de: "Maksadı nedir acaba, yoksa bu manasız gevezeliklerle dikkatimi başka tarafa çelmek mi istiyor, nedir?" diye düşündü.

Porfiri Petroviç, hiç aralık vermeden sözlerine devam ediyordu:

— Size kahve ikram edemeyeceğim, çünkü yeri değil! Ama şöyle biraz vakit geçirmek için beş dakikalık bir zamanımızı bir dostumuza ne diye ayırmayalım? Resmî hayatın bütün bu icaplarını bilirsiniz! Sonra kuzum, rica ederim, benim bir aşağı bir yukarı dolaşmalarıma da kızmayınız! Affınızı rica ederim, dostum, sizi darıltmaktan çok korkuyorum.. Halbuki bu küçücük gezintiler benim için âdeta bir zarurettir. Boyuna oturup duruyorum, beş dakikalık bir dolaşma bana büyük bir zevk veriyor. Üstelik bende hemoroit de var… Hep idmanla tedaviye niyetleniyorum. Anlattıklarına göre, devlet müşavirleri, fiilî devlet müşavirleri, gizli müşavirler [Çarlık Rusya'sında baremin birinci, ikinci, üçüncü derecelerine uyan yüksek memurluklar.] ip atlamayı eğlenceli bir iş haline getirmişler.. Görüyorsunuz ki zamanımızda bu bile bir ilim… işte böyle efendim.. Buradaki işlerimize, sorgulara, bütün o formalitelere gelince.. Azizim, şimdi siz kendiniz bu sorgulardan bahis buyurmuştunuz! Bilir misiniz, azizim Rodyon Romanoviç, gerçekten de bazen bu sorgular, sorguya çekilenden çok sorguya çekeni yanıltırlar. Daha demin siz kendiniz çok zekice ve çok doğru olarak buna işaret buyurmuştunuz! (Raskolnikov hiç de böyle bir şey söylememişti) insan şaşırıyor, vallahi ipin ucunu kaçırıyor! Hep aynı şey, değişmeyen trampet gürültüsü gibi hep aynı şey! İşte reform yapıyoruz, hiç olmazsa adlarımız değişecek! Ha, ha, ha! Bizim hukuk usulümüze gelince, sizin pek zekice tabirinizle söyleyeyim, bu sahada ben de tamamıyla sizin gibi düşünüyorum.. Sorarım size, sanıkların içinde hatta ayağı çarıklı bir köylü bile mevzula hiç ilgisi olmayan saçma sapan birtakım sorularla ilkin dikkatlerini uyutmaya çalıştıklarını (yine sizin o çok güzel tabirinizi kullanıyorum) sonra da birdenbire, asıl sorulacak suali, tam tepelerinin ortasına indirdiklerini, bilmeyen var mıdır? Ha, ha, ha! Yine sizin tabirinizi kullandım: Tam tepelerinin ortasına inmek! Sahi siz, şu beylik evden bahsedişimi, sizi şaşırtmak isteyişime mi verdiniz? Ha, ha, ha! Çok tuhaf bir

adamsınız vesselâm! Yok canım, öyle şey yapmam! Ha bak, hatırıma bir şey geldi, lâf lâfı açar derler, bir düşünce de başka bir düşünceyi doğurur.. Az önce usulden bahsetmiştiniz, hani şu usulüne uygun sorgudan.. Usul de ne imiş sanki! Birçok hallerde usul, tamamıyla manasızdır. Bazen dostça bir konuşma çok daha elverişli olur. Siz hiç merak etmeyin, usul hiçbir zaman kaybolmaz, buna emin olabilirsiniz! Hem size sorarım, mahiyet bakımından usul nedir? Bir sorgu hâkiminin elini kolunu, her zaman usul formaliteleriyle bağlamamak lâzımdır. Sorgu hâkimliği kendine göre bir serbest sanat kolu veya bunun gibi bir şeydir. Ha, ha, ha!

Porfiri Petroviç, soluk almak için bir dakika durdu. Hiç nefes almadan, aralıksız konuşup duruyordu. Kâh ağzından manasız, boş cümleler dökülüyor, kâh birdenbire, bilmece gibi birkaç kelimecik söylüyor, hemen arkasından, yine, manasız, saçma sapan sözlere başlıyordu. Şişman bacaklarını gittikçe hızlaştırarak artık odanın içinde âdeta koşuyor gibiydi. Gözlerini hiç yerden kaldırmıyor, sağ kolunu arkasına atmış, sol kolu ile de durmadan birtakım hareketler, çeşitli jestler yapıyordu. Ama bu jestleriyle sözleri arasında insanı şaşırtacak kadar bir uygunsuzluk vardı. Raskolnikov, Porfiri’nin, odada koşup dururken, iki sefer kapının önünde âdeta bir an için duraklar gibi olduğunu ve bir şeylere kulak kabarttığını, birdenbire, fark etti: “Yoksa bir şeyler mi bekliyor?” diye düşündü.

Porfiri Petroviç neşeli, çok babacan bir tavırla Raskolnikov’a bakarak yeniden sözlerine başladı. Raskolnikov bu bakışlardan şiddetle irkildi, ama bir anda yine kendini topladı.

— Siz gerçekten de haklısınız! Bizim şu adlî usullerle bu kadar zekice alay etmekte yerden göğe kadar hakkınız var. Ha, ha, ha! Şu (tabii bazı) derin düşünceli, psikolojik usullerimiz çok gülünç, hatta şekillere sıkı sıkıya bağlı kalındığı zamanlar, tamamıyla faydasızdır. Evet efendim, yine usulden bahsedeceğim: Soruşturması bana verilen herhangi bir işte, tutalım ki falan

veya filân adamın bu suçu işlediğini biliyorum; yahut, daha doğrusu, işlediğinden şüphe ediyorum… Zaten siz de hukuk tahsil ediyorsunuz değil mi Rodyon Romanoviç?

— Evet, bir zamanlar ediyordum.

— Durun size, ileride işinize yarayacak bir misal vereyim.. Ama sakın size ders vermeye kalkıştığımı sanmayınız! Hele cinayet işlerine dair makaleler yazmış bir zata böyle bir şey yapmaya kalkışmak, asla! Durun, ben size vaka halinde bir misal vereyim. Falan veya filân kimsenin katil olduğundan şüphelendiğimi tutalım. Elimde bu adamın aleyhinde deliller de olsa, sorarım size, vaktinden önce onu rahatsız etmenin ne faydası var? Buna karşılık meselâ bir başkasını hemen yakalatmak zorundayım.. Halbuki ötekisi bambaşka bir yaradılıştadır, o halde, şehirde serbest serbest dolaşmasına pekâlâ göz yumabilirim. Ha, ha, ha! Hayır, meseleyi iyice kavramadığınızı görüyorum. Şu halde size durumu daha açık tasvir edeyim. Meselâ şüphelendiğim adamı vaktinden önce yakalatacak olursam, ona kendi elimle manevi bir destek sağlamış olacağım, ha, ha, ha! Gülüyorsunuz, değil mi? (Halbuki Raskolnikov hiç de gülmek niyetinde değildi. Dudaklarını sımsıkı kapamış, alev alev yanan gözlerini Porfiri Petroviç'in gözlerinden hiç ayırmadan oturuyordu) ya, işte böyle azizim… Halbuki bir başkasına, daha başka türlü davranırım. Çünkü insanlar pek çeşitlidir, hepsine ayrı bir usul kullanmak lâzımdır. Şimdi siz bana, peki, ya delilleriniz? diyeceksiniz! Evet, elimizde delil bulunduğunu da farz edelim. Ama dostum, deliller çoğu zaman iki tarafı keskin bir kılıç gibidir. Bense, itiraf ederim, nihayet bir sorgu hâkimi, dolayısıyla, zayıf bir insanım. Soruşturma neticesini, tabir caizse, riyazi bir katiyetle ortaya koymak isterim. Öyle bir delil bulmalıyım ki iki kere iki dört eder gibi açık ve katî olsun! Reddi imkânsız, gün gibi aşikâr bir şey olsun! Onun suçlu olduğuna katî olarak inansam bile vaktinden önce yakalatacak olursam, ileride onun suçluluğunu açığa vuracak vasıtaları kendi elimle ortadan kaldırmış olurum.

Neden mi, diyeceksiniz? Çünkü yakalatmakla, onu, sınırları belli bir duruma sokmuş olurum, yani tabir caizse, suçluyu manevi bir huzura erdiririm. Böylece sanık, benden uzaklaşarak kendi kabuğuna çekilir. Nihayet: Artık kesin olarak yakalandığını anlar. Anlattıklarına göre, Sivastopol muhasarasında, Alma hâdisesinden hemen sonra bazı aydın kimseler, düşmanın açık kuvvetlerle taarruza geçerek şehri süratle düşüreceğinden çok korkmuşlardı. Ama düşmanın nizami bir muhasarayı tercih ettiğini ve muhasara hendeklerini kazmaya koyulduğunu gören o aydın kimseler pek sevinmiş ve rahatlamışlardı. Demek ki iş bir iki ay daha sürüncemede kalacak, sonra şehir muhasara ile düşecekti. Bakın yine gülüyorsunuz, yine inanmıyorsunuz! Ama tabii hakkınız var. Haklısınız, haklı! Bunların hepsi de hususi vakalardır. Ben de sizin gibi düşünüyorum. Misal olarak anlattığım vaka gerçekten de hususidir. Ama bütün bu işlerde, benim aziz Rodyon Romanoviç'im, dikkate alınması gereken bir nokta vardır: Bütün hukuk kaidelerinin, hukuk usullerinin dayandığı, şu kitapların yazdığı umumî vakalar zaten hiç yoktur. Çünkü her vaka, hiç olmazsa her cinayet, daha işlenir işlenmez, gerçekte, hemen tamamıyla hususi bir vaka halini alır. Hatta bu vakalardan bazıları kendinden öncekilere hiçbir suretle benzemez! Bazen içlerinde pek acayip, pek gülünç olanlarına bile rastlanır. İşte, bu çeşit vakalardan birinin sanığını, yakalatıp içeri tıktıracak yerde serbest bıraktığımı, rahatsız etmediğimi tutalım. Ama o şartla ki, sanık, benim her şeyi, işin bütün gizli kapaklı taraflarını bildiğimi, gece gündüz onu takip ettiğimi, sessizce ona bekçilik ettiğimi, her an bilsin yahut hiç olmazsa bundan şüphe etsin! Bu şartlar altında devamlı olarak şüphe ve korku içinde yaşayacak olan bu adam, yemin ederim ki nihayet bu hale dayanamayarak kendi ayağı ile kapana girecek, hatta üstelik iki kere iki dört eder gibi riyazi bir katiyet ifade eden delillerin ortaya çıkmasına yardım edecek bazı patavatsız hareketlerde bile bulunacaktır. Güzel olan usul de budur işte! Bu hal kaba, cahil bir mujiğin de, aklı başında, aydın, üstelik

kendi sahasında sivrilmiş bir insanın da başına gelebilir. Sonra, dostum, bir insanın hangi sahada sivrildiğini bilmek de çok önemli bir noktadır. Ya sinirler, ya sinirler, siz bunları unutmuşa benziyorsunuz! Şimdi bütün sinirler, hasta. Ya öfke, öfke.. Bu herkeste tümen tümen.. Size şunu söyleyeyim ki yerine göre bütün bu hallerin kaynağı, madeni bunlardır. Sonra, onun serbest serbest şehirde dolaşmasından ben ne diye rahatsız olacağım? Şimdilik varsın dolaşsın, bundan ne çıkar? Onun nasıl olsa benim bir kurbancığım olduğunu, benden hiçbir yere kaçamayacağını biliyorum; hem zaten nereye kaçabilir ki? Ha, ha, ha! Yabancı memleketlere mi? Bir Polonyalı olsa bunu yapabilir. Ama o kaçamaz! Üstelik de gözüm daima onun üstündedir. Gerekli tedbirleri almış bulunuyorum. Yoksa Rusya'nın içerilerine mi kaçacak? Ama orada, bizim ayağı çarıklı gerçek Rus mujiklerimiz vardır, bugünün aydın adamı, bizim mujiklerimiz gibi yabancılar arasında yaşamadansa, hapishaneyi boylamayı tercih eder. Ha, ha, ha! Ne ise, bunların hepsi de kuru lâftan ibaret, mevzuumuz dışında kalan şeyler! Hem kaçmak da ne demek? Bu sadece bir formaliteden, bir şekilden ibaret.. Asıl mühim olanı onun, sadece gidecek bir yeri olmadığından kaçmak istemeyişi değildir. Belki psikolojik, bazı sebeplerden ötürü kaçamayışıdır. Ha, ha, ha! Ne güzel ifade değil mi! Hatta kaçacak bir yeri olsa bile yine de, tabiat kanunu yüzünden kaçamaz! Bir mumun etrafındaki pervaneleri gördünüz mü? İşte o da, tıpkı mumun etrafındaki pervane gibi, boyuna etrafımda dönüp duracak, benden kaçamayacaktır. Bir gün gelecek, artık hürriyet onun için çekilmez bir hal alacak, kendisini derin birtakım düşüncelere kaptıracak, yavaş yavaş sersemleyecek, nihayet ağa düşmüş bir balık gibi, ölesiye bir korkuya kapılacaktır. Dahası var: iki kere iki dört eder gibi, riyazi bir katiyet taşıyan delilleri de yine bizzat kendisi hazırlayacaktır. Bunun için de, ona uzunca bir hazırlanma devresi vermem kâfidir. Nihayet etrafımdaki uçuş dairelerini

daralta daralta, doğrudan doğruya hop diye ağzıma düşecektir, ben de onu yutuvereceğim! Bu ne kadar hoş bir şeydir, ha, ha, ha! İnanmıyor musunuz?

Raskolnikov cevap vermedi. Sararmış bir halde, hareketsiz oturuyor, aynı gergin dikkatle Porfiri'nin yüzüne bakıyordu. Buz gibi kesilerek: "ders pek mükemmel!" diye düşündü. "Hem bu artık, dün olduğu gibi, fare ile oynayan kedi de değil! Sonra, hiç şüphe yok ki o, boşu boşuna bana kuvvetini göstermek, telkinlerde bulunmak da istemiyor. Çünkü: Bunu yapmayacak kadar zekidir. Herhalde onun bambaşka bir maksadı olmalıdır. Ama bu maksat nedir? Haydi canım, bunların hepsi de palavra, kurnazlık edip beni korkutmak istiyorsun! Elinde delil melil de yok, dünkü adam da yok! Bütün maksadın sadece beni şaşırtıp gafil avlamaktır. Vaktinden önce beni sinirlendirmek, bu halimden faydalanarak, beni enselemek istiyorsun! Ama aldanıyorsun, sonra bozum olursun, bozum! Ama ne diye, ne diye bana bu kadar açıldın? Yoksa hasta sinirlerime mi güveniyor? Haydi bakalım, neler hazırladığını elbet göreceğiz!"

Raskolnikov, bütün kuvvetini toplayarak kendini en korkunç ve beklenmedik felâketlere karşı hazırladı. Zaman zaman, Porfiri'nin boğazına sarılarak onu hemen oracıkta boğmak isteğini duyuyordu. Zaten, daha buraya girerken, böyle bir öfkeye kapılacağından korkmuştu. Dudaklarının kuruduğunu, yüreğinin hızla çarptığını, ağzının köpürdüğünü hissediyordu. Ama ne olursa olsun, susmaya, sırası gelmedikçe bir kelime bile söylememeye karar verdi. Kendi durumunda bulunan bir insan için bunun en iyi bir taktik olduğunu anladı. Çünkü böyle davranmakla, kendisi ağzından bir şey kaçırmamakla kalmayacak, aksine, susuşu ile düşmanını sinirlendirecek, böylelikle, belki de, onun ağzından bazı lâflar alacaktı. Hiç değilse Raskolnikov bunu umuyordu.

Gittikçe neşesi artan, sevincinden, durmadan kesik kesik kahkahalar atan Porfiri, odanın içinde yeniden dolaşmaya başladı:

— Hayır, diyordu. Görüyorum ki bana inanmıyor, sizinle alay ettiğimi sanıyorsunuz! Hiç şüphe yok ki siz haklısınız! Allah bana öyle bir biçim, öyle bir surat vermiş ki, boyuna başkalarında gülünç birtakım düşünceler uyandırıyor. Bir soytarıdan farkım yok! Ama bir defa daha tekrar ediyorum ki, siz Rodyon Romanoviç, benim gibi bir ihtiyarın kusuruna bakmayınız! Henüz çok gençsiniz, ömrünüzün baharı içindesiniz, bütün gençler gibi siz de, insan zekâsına dünyada her şeyden çok değer veriyorsunuz! Zekânın kıvrak inceliği, akıl ve muhakemenin mücerret delilleri, sizi çekiyor! Askeri meselelerden bahsetmek ne derece salâhiyetim içindedir, bilmem ama meselâ bu, noktası noktasına, eski Avusturya *Hof - Kricgsrath*'larına benziyor. Avusturyalılar kâğıt üstünde, masa başında Napolyon'u yenerek esir etmişlerdi. Halbuki onlar bürolarda bu ince ve zekice hesaplarla uğraştıkları bir sırada, Avusturya ordularının başkumandanı general Mack, ordusu ile beraber teslim olmuş bulunuyordu. Ha, ha, ha! Sivil bir adam olduğum halde boyuna harp tarihinden misaller aldığım için, görüyorum ki, azizim Rodyon Romanoviç, benimle alay ediyorsunuz! Ne yapalım, elimde değil, bu da benim zaafım işte, askerliği seviyorum. Her çeşit askeri bültenleri okumayı o kadar çok seviyorum ki… Ben mesleğimi tamamıyla yanlış seçmişim. Doğrusu ben asker olmalıymışım! Belki bir Napolyon olmazdım ama bir binbaşı olurdum, ha, ha, ha! İşte böyle sevgili dostum. Şimdi ben size şu hususi vaka hakkındaki bütün gerçeği tafsilâtıyla anlatayım: Realite ve tabiat, muhterem efendimiz, çok mühim bir şeydir. Bunlar bazen en ince hesapları bile altüst eder. Siz şu ihtiyara kulak veriniz, ciddî söylüyorum, Rodyon Romanoviç, (bunları söylerken henüz, ancak, otuz beş yaşlarında bulunan Porfiri Petroviç, gerçekten de sanki birdenbire ihtiyarlayıvermişti; hatta sesi bile değişmiş, vücudu iki kat olmuştu) sonra ben açık yürekli bir insanım. Ne dersiniz, ben açık yürekli bir insan mıyım? Siz ne düşünüyorsunuz? Öyle zannediyorum ki ben tamamıyla açık yürekli bir insanım: Hiçbir karşılık istemeden, size öyle şeyler anlatıyorum ki, ha,

ha, ha! Ne ise, sözüme devam ediyorum: Bence zekâ harikulâde güzel bir şeydir. Ne diyeyim tabiatın süsü, hayatın tesellisidir. Sonra bazen de, her zaman olduğu gibi — kendi kuruntularına kendini kaptırmış olan zavallı bir sorgu hâkiminin, işin içinden çıkamayacağı — birtakım hokkabazlık oyunlarına da imkân verebilir. Çünkü nihayet, sorgu hâkimi de bir insandır. Nihayet, tabiat zavallı sorgu hâkiminin imdadına yetişir, işte felâket! Kendilerini zekânın cazibesine kaptırmış olan (dün sizin çok zekice ve kurnazca ifade ettiğiniz gibi) ve "bütün engellerin üstünden atlayan" gençlik ise bunu, yani tabiatı, aklına bile getirmez! Onun, yani hususi vakadaki sanığın, *incognito*'nun yalan söylediği, hem de en mükemmel, en kurnaz bir şekilde yalan söylediğini tutalım. Tam zekâsının meyvelerini toplayacağı, zaferin kendisine gülümsediği bir sırada, her şey altüst olur. En utanılacak, en ilgi çekecek bir yerde düşüp bayılır. Tutalım ki bunu hastalıkla, odadaki boğucu hava ile izaha, çalışsın! Ama işte ne de olsa, ne de olsa bu, mide bulandırıcı bir şeydir, bir ipucudur. Yalan söylemesine gelince, harikulade söylemiştir ama gel gelelim tabiatı hesaba katmayı hiç bilememiştir. İşte, işin püf tarafı burada! Bir de bakarsınız ki bir başka sefer, zekâsının kıvraklığına güvenerek, kendisinden şüphe eden adamla alay etmeye kalkışır.. Âdeta alay ediyormuş gibi, yapmacıktan benzi atar, ama bu atış biraz fazla tabii kaçar, bu sararış lüzumundan fazla gerçek bir hal alır. İşte yine bir ipucu! Gerçi ilk ağızda onu aldatmıştır ama geceleyin: Acaba herhangi bir pot kırdım mı? diye uzun uzun düşünmekten de kendini alamamıştır, işte, her adımda bu böyledir. Daha ne söyleyeyim: Bazen sebepsiz ileri atılır, çağrılmadığı yerlere burnunu sokar. Anlatılmak şöyle dursun, aksine susulması gereken bahisler üzerinde durmadan gevezelik eder. Kinayeli kinayeli konuşmaya koyulur. Ha, ha, ha! İkide bir gelip, kendisini hâlâ ne diye tevkif etmediklerini sormaya başlar. Ha, ha, ha! Hem bu hal, en zeki bir insanın, bir psikologun, bir edebiyatçının da başına gelebilir. Tabiat bir aynadır, hem de aynaların en parlağı! Karşısına geç de

kendini hayran hayran seyret! Ama siz böyle neye sarardınız Rodyon Romanoviç? Yoksa hava mı sıcak? Pencereyi açayım mı?

Raskolnikov birdenbire bir kahkaha atarak:

— O, rica ederim rahatsız olmayınız, dedi. Rahatsız olmayınız rica ederim!

Porfiri, delikanlının karşısında durdu. Biraz bekledikten sonra o da Raskolnikov gibi bir kahkaha attı. Raskolnikov divandan kalktı. Birdenbire, sert bir hareketle sinirli kahkahasını kesti. Titreyen bacakları üstünde pek zor tutunmasına rağmen yüksek sesle ve tane tane konuşmaya başladı:

— Porfiri Petroviç, şu kocakarı ile kız kardeşi Lizavetta'yı benim öldürmüş olmamdan düpedüz şüphe ettiğinizi açıkça görüyorum. Bütün bunlardan çoktan bıktığımı size resmî olarak söylüyorum. Hakkımda kanuni bir kovuşturma yapmak lüzumuna inanıyorsanız, kovuşturma yapınız! Tevkif etmek lüzumuna inanıyorsanız tevkif edin! Ama benimle alay etmenize, bana eziyet etmenize izin veremem!

Ansızın dudakları titredi. Gözleri korkunç bir öfke ile tutuştu. O zamana kadar tutmaya muvaffak olduğu sesi çınlamaya başladı. Birdenbire masaya bir yumruk indirerek sesinin var kuvvetiyle bağırdı:

— Böyle bir harekete müsaade edemem! Anlıyor musunuz Porfiri Petroviç? Müsaade edemem!

Porfiri Petroviç tamamıyla korkmuş bir halde:

— Ah aman yarabbi, yine ne oluyor? diye bağırdı. Azizim Rodyon Romanoviç, benim sevgili dostum, ne oldu size?

Raskolnikov bir defa daha:

— Hayır, müsaade edemem, diye bağırdı.

Porfiri Petroviç, yüzünü Raskolnikov’un yüzüne yaklaştırarak âdeta dehşete kapılmış bir halde fısıldadı:

— Dostum biraz yavaş ol! Duyarlarsa koşup gelirler. O zaman onlara ne söyleriz? Düşünün hele!

Raskolnikov yine, ama bu sefer fısıltı ile, bir makine gibi tekrarladı:

— Müsaade edemem, müsaade edemem!

Porfiri hızla döndü, pencereyi açmaya koştu.

— Biraz temiz hava size iyi gelir! Sonra, bir yudum su içseniz fena olmaz yavrucuğum! Yine bir nöbet geçiriyorsunuz!

Porfiri bunları söyledikten sonra, su getirtmek için kapıya atıldı. Ama tam bu sırada, köşede su dolu bir sürahi gözüne ilişti. Sürahiyi alarak Raskolnikov’un yanına koştu:

— İçin dostum, için! diye fısıldadı. Belki iyi gelir.

Porfiri Petroviç‘in korku ve teessürü o kadar tabii idi ki, Raskolnikov sesini kesti. Yabani bir merakla onu tetkike koyuldu. Ama suyu içmedi.

— Sevgili Rodyon Romanoviç‘im benim, sizi temin ederim ki böyle yaparsanız aklınızı oynatırsınız! Ah, ah! Biraz su için, hiç olmazsa bir yudumcuk alın!

Porfiri bu sözlerle, onu, bardağı eline almaya mecbur etti. Raskolnikov bir makine hareketiyle suyu dudaklarına götürürken, birdenbire, kendine geldi. Bardağı, tiksinti ile masanın üzerine koydu.

Porfiri dostça bir üzüntü ile ama hâlâ şaşkın bir tavırla:

— Yine bir nöbet geçirdiniz! dedi. Yine eski hastalığınızı teptireceksiniz! Aman Allah’ım, nasıl da kendinizi hiç korumuyorsunuz? Bak, dün bana Dimitri Prokofyiç gelmişti… Biliyorum, biliyorum, çok

kötü, çok alaycı bir huyum var. Bakın, bundan nasıl bir netice çıkarıyorlar! Aman yarabbi! Evet, dün, sizden sonra bana geldi. Beraber yemek yedik. Anlattı, anlattı, ben sadece ellerimi açmakla yetindim! Düşündüm de… Aman yarabbi! Siz mi gönderdiniz onu? Otursanıza canım, Allah aşkına oturun!

Raskolnikov sert bir sesle:

— Hayır, ben göndermedim, dedi. Ama size gittiğini, hatta niçin gittiğini biliyordum.

— Biliyor muydunuz?

— Evet biliyordum. Ama bundan ne çıkar?

— Azizim Rodyon Romanoviç, bundan şu çıkar ki, yalnız bu kahramanlık menkıbelerinizi bilmekle kalmıyorum, ama size ait her şeyi biliyorum. Meselâ akşam vakti henüz ortalığın kararmaya başladığı bir sırada, şu apartmanı kiralamaya nasıl gittiğinizi, kapıdaki çıngırağı nasıl uzun uzun çaldığınızı, yerdeki kanların ne olduğunu sorduğunuzu, bu hareketinizle orada çalışan işçileri ve kapıcıları nasıl şaşırttığınızı da biliyorum. O zamanlar, içinde bulunduğunuz ruh halini çok iyi anlıyorum. Ama yemin ederim ki, siz böyle böyle aklınızı kaçıracaksınız! Kendinizi kaybedeceksiniz! İlkin talihinizden yediğiniz darbeler, sonra da karakoldaki polislerden gördüğünüz hakaret, içinizde asil bir öfkenin şiddetle kaynaşmasına sebep oldu. Bunun içindir ki, bütün bunlara bir son vermek düşüncesiyle, neleri varsa bir an önce ortaya dökmeleri, ne biliyorlarsa hepsini söylemeleri için şuraya buraya başvuruyorsunuz! Çünkü bütün bu aptalca hareketlerden, etrafınızı saran bu şüphelerden bıkmış, usanmış bulunuyorsunuz! Böyle değil mi? İçinde bulunduğunuz ruh halini iyi anlamamış mıyım? Ama böyle yapmakla yalnız kendinizi değil, benim zavallı Razumihin’imi de şaşkına döndürüyorsunuz! Çünkü sız de bilirsiniz ki, bu gibi işlerde o, lüzumundan fazla iyi yürekli bir çocuktur. Siz hasta, o

da iyi yürekli; onun iyi yürekliliğini hastalığınızın ona da bulaşmasına kendisini daha elverişli bir hale getirebilir. Sinirleriniz biraz yatışınca, bunların hepsini anlatacağım, dostum! Allah aşkına otursanıza! Rica ederim biraz dinleniniz. Yüzünüzde renk namına bir şey kalmamış. Oturun hele!

Raskolnikov oturdu. Titremesi yayılıyor, bütün vücudunu bir ateş sarıyordu. Korkmuş olan ve kendisine büyük bir dostluk gösteren Porfiri Petroviç‘i, büyük bir şaşkınlık içinde, can kulağıyla dinliyordu, içinde ona inanmak için tuhaf bir meyil duymakla beraber, yine de bir lâfına bile inanmıyordu. Porfiri’nin apartman dairesi hakkındaki beklenmedik sözleri onu şaşırtmıştı, içinden: “Şu apartman dairesi işini nereden biliyor? Hem nasıl oluyor da bunu bana söylüyor?” diye düşündü.

Porfiri, çabuk çabuk konuşmaya başlayarak:

— Evet, diye sözlerine devam etti, bizim adliye mesleğinde, hemen hemen, tıpkı buna benzer psikolojik, marazi bir vakaya rastlamıştım. Bir tarihte, adamın biri yine böyle, kendine bir cinayet iftirasında bulunmuştu, hem de nasıl iftira! Koskocaman, hayalî bir vaka uydurmuş, deliller ileri sürmüş, sebepler göstermişti. Hulâsa, herkesi şaşırtmış, herkesin aklını çelmişti. Peki, neden? Mesele şu ki, adamcağız tamamıyla istemeyerek kısmen bir cinayete sebep olmuştu. Ama sadece kısmen.. Bir cinayete sebep olduğunu öğrenir öğrenmez, kendini büyük bir üzüntüye kaptırdı. Şuurunu kaybetti. Birtakım hayaller görmeye başladı. Hulâsa iyice aklını kaçırdı. Katilin kendisi olduğuna kendini inandırdı. Nihayet Temyiz mahkemesi davayı bozdu, adamcağız beraat etti ve müşahede altına alındı. Aferin şu Temyiz mahkemesine doğrusu! Eh, canına yandığımının! İnsan böyle, geceleri gidip kapı zillerini çalarsa, kapıcılardan kanı ne yaptıklarını sorarsa, zaten hasta olan sinirlerini büsbütün örseleyerek hezeyan illetine tutulabilir. Ben bu psikolojiyi kendi tecrübelerimle öğrendim. Bazı insanlar kendilerini pencereden veya çan kulesinden atmak hevesine kapılırlar. Sizin

çıngırak hikâyesi de yine böyle önüne geçilmez bir heves, bir hastalık eseriydi, Rodyon Romanoviç, bir hastalık eseri! Hastalığınızı çok küçümsemeye başladınız! Tecrübeli bir doktora başvurmalıydınız! Sizin şu şişko da kim oluyor canım! Sizde hezeyan hastalığı var! Siz bütün bunları hezeyan halinde, yani kendinizde değilken yapıyorsunuz.

Bir anda Raskolnikov'un etrafındaki her şey fırıl fırıl dönmeye başladı. Aklından: "Acaba, acaba şimdi de yalan mı söylüyor? Buna imkân yok, imkân yok!" düşüncesi geçti. Ama bu düşüncenin kendisini ne müthiş, ne delice bir öfkeye sürükleyebileceğini, bu öfkeden aklını kaçırması mümkün olduğunu önceden hissettiği için, onu kendinden uzaklaştırmaya çalıştı.

Porfiri Petroviç'in nasıl bir tuzak kurduğunu anlayabilmek için bütün zekâsını toplamaya çalışarak:

— Hayır, diye bağırdı, ben onu hezeyan halinde iken değil, tamamıyla aklım başımda iken yaptım. İşitiyor musunuz, tamamıyla aklım başımda iken yaptım.

— Evet anlıyorum ve işitiyorum! Siz zaten dün de, hezeyan halinde yapmadığınızı söylemiş, bilhassa bu nokta üstünde ısrarla durmuştunuz! Bütün söyleyebileceğiniz şeyleri anlıyorum! Benim iyi yürekli dostum Rodyon Romanoviç, biraz beni dinleyerek, bir durumu dikkate almanızı rica edeceğim. Siz gerçekten de suçlu olsaydınız yahut bu melun işe, şu veya bu şekilde karışmış bulunsaydınız, rica ederim, kalkar da bütün bu işleri, kendinizi bilmez bir halde, yani hezeyan halinde değil de, tamamıyla aklınız başınızda olarak yaptığınızı iddia eder, bu noktada ısrar eder miydiniz? Evet, hem de bilhassa ısrar ederek, büyük bir inatla bunun üzerinde direnip durur muydunuz? Söyleyin bana rica ederim, böyle şey olur mu hiç? Bence, tamamıyla tersine hareket ederdiniz! Kendinizden biraz olsun şüphesiz olsaydı, bu işi, kendinizi bilmez bir halde, yani hezeyan

halinde yaptığınızı iddiaya kalkışmanız, bu nokta üzerinde bilhassa ısrar etmeniz lâzım gelmez miydi? Öyle değil mi? Söyleyin bana?

Porfiri'nin bu sualinde hileci bir ahenk çınlıyor gibiydi. Raskolnikov, kendi üzerine eğilmiş olan Porfiri'den uzaklaşmak için, kendini divanın arkalığına doğru çekti. Hiçbir şey söylemeden, merak ve şaşkınlık okunan bakışlarını Porfiri'nin yüzüne mıhladı.

— Yahut şu Razumihin'in beni ziyareti meselesi, yani Razumihin, dün bana kendiliğinden mi gelmişti, yoksa sizin telkininizle mi bu işi yapmıştı? Siz, onun, bilhassa kendiliğinden geldiğini iddia edecek, sizin telkinlerinizle bu işi yaptığını saklayacaktınız! Halbuki siz bunu saklamıyorsunuz! Tersine sizin telkinlerinizle beni ziyaret ettiği noktasında direniyorsunuz!

Halbuki Raskolnikov hiç de böyle bir şey söylememiş, bu nokta üzerinde direnmemişti. Sırtında soğuk bir ürperme dolaştı. Dudaklarında acı bir gülümseme olduğu halde, ağır ağır ve zayıf bir sesle:

— Söylediklerinizin hepsi de yalan, dedi. Yine, bütün oyunlarımı bildiğinizi, vereceğim cevapları önceden tahmin ettiğinizi anlatmak istiyorsunuz! (Şimdi söylediği sözleri yeter derecede ölçüp biçemediğini şu anda kendisi de hissetmekte idi) beni korkutmak istiyorsunuz.. Yahut düpedüz benimle alay ediyorsunuz!

Bunları söylerken Porfiri'nin yüzüne dik dik bakmakta devam ediyordu. Birdenbire gözlerinde sonsuz bir öfkenin ateşi parladı:

— Siz hep yalan söylüyorsunuz, diye bağırdı. Siz kendiniz de çok iyi bilirsiniz ki, bir caninin başvuracağı en iyi hile elden geldiği kadar doğruyu söylemek, gizlenmemesi mümkün olan şeyleri, elden geldiği kadar gizlememektir. Ben size inanmıyorum!

Porfiri bıyık altından gülerek:

— Ah, nasıl da boyuna fikir değiştiriyorsunuz! dedi. insan, size nasıl yaranacağını da bilmiyor! Kafanızda bir monomani yer etmiş, ondan başka bir şey bilmiyorsunuz! Demek bana inanmıyorsunuz, ha? Ama size şunu söyleyeyim ki, hiç değilse söylediklerimin dörtte birine inanıyorsunuz. Lâkin ben öyle yapacağım ki, bana tamamıyla inanacaksınız! Çünkü sizi gerçekten seviyorum, candan da iyiliğinizi istiyorum.

Raskolnikov’un dudakları titredi. Porfiri Petroviç, delikanlının kolunu, biraz dirseğinin üzerinden, dostça bir eda ile hafifçe tutarak sözlerine devam etti:

— Evet, size şunu katî olarak söyleyeyim ki, candan iyiliğinizi istiyor, katî olarak söylüyorum: Hastalığınıza göz kulak olunuz! Sonra, üstelik şimdi aileniz de buraya gelmiş bulunuyor; ailenizdekileri düşününüz! Onların rahatını sağlamak, onlara güler yüz göstermek lâzım! Halbuki siz onları ürkütüp duruyorsunuz!

— Bundan size ne? Hem bunu siz nereden biliyorsunuz? Sonra bu işlere ne diye ilgi gösteriyorsunuz? Demek ki beni takip ediyorsunuz, bu hareketinizle de bunu bana anlatmak istiyorsunuz öyle mi?

— Yavrucuğum! Sizden öğrendim, bütün bunların hepsini de bizzat sizden öğrendim! Heyecan arasında, bana da, başkalarına da her şeyinizi önceden söylediğinizin hiç farkında değilsiniz! Dün akşam Dimitri Prokofyiç Razumihin’den de oldukça meraklı tafsilât aldım. Hayır sözümü kestiniz! Size şunu söyleyeyim ki, kuruntunuz yüzünden, bütün zekânıza rağmen, hâdiseler hakkındaki sağlam görüşünüzü kaybetmiş bulunuyorsunuz! Meselâ, yine şu konuyu, kapının çıngırağı meselesini ele alalım: Bu kadar değerli bir şeyi, böyle bir gerçeği (hem de başlı başına bir gerçek) tutup da size haber verdim. Hem de bir sorgu hâkimi olduğum halde… Siz bunda hiçbir şey görmüyor musunuz? Sizden biraz olsun şüphe etseydim böyle mi hareket ederdim? Tam tersine, ilkin şüphelerinizi

uyutmam, bu vakıayı bildiğime dair size hiçbir şey çıtlamamam gerekirdi. Böylece sizi tamamıyla ters bir istikamete sürükler, sonra da birdenbire (sizin deyiminizi kullanayım) bir tokmak gibi tepenize inerdim! “Eee, lütfen söyleyin bakayım bana, gecenin saat onunda, hatta nerede ise on birinde, cinayetin işlendiği apartman dairesinde ne işiniz vardı? Kapının çıngırağını neye çaldınız? Kanı ne yaptıklarını niçin sordunuz? Kapıcıları ne diye şaşırttınız, sonra da karakola, polis komiserine neye götürmeye kalkıştınız?” diye sorardım. Sizden zerre kadar şüphe etseydim, işte böyle hareket etmem gerekirdi. Resmî olarak, usulüne uygun bir şekilde sizi sorguya çekmem, evinizde arama yapmam, hatta hatta sizi tevkif bile etmem lâzım gelirdi. Demek ki sizden şüphe etmiyorum. Aksi takdirde başka türlü davranırdım. Halbuki siz, tekrar ediyorum, hâdiseleri sağlam bir gözle görmek imkân-larını kaybettiğiniz için, hiçbir şey görmüyorsunuz!

Raskolnikov’un bütün vücudunda bir ürperme dolaştı. Öyle ki, Porfiri Petroviç bile açıkça bunun farkında oldu:

— Bunların hepsi de yalan, diye bağırdı. Nasıl bir maksat güttüğünüzü bilmiyorum ama boyuna yalan söylüyorsunuz! Az önce bunları hiç de bu manada söylememiştiniz, benim yanılmama imkân yok, siz yalan söylüyorsunuz!

Görünüşe göre sinirlenen, ama neşesini, alaycı edasını muhafaza eden Raskolnikov’un, kendisi hakkındaki düşüncelerini hiç de umursamayan Porfiri Petroviç:

— Ben mi yalan söylüyorum? dedi. Ben mi yalan söylüyorum? Ama az önce size karşı nasıl davranmıştım? Hem de bir sorgu hâkimi olduğum halde, size bütün müdafaa vasıtalarını veren, telkin eden ben değil miyim? “Yok, hastalık, hezeyan hali, hakarete uğramıştım, ne yaptığımı bilmiyordum… melankoli… polisler…” gibi bu ve buna benzer daha başka psikolojik mazeretleri ileri süren ben değil miyim? Ha? Ha, ha, ha! Sırası

gelmişken söyleyeyim, gerçi bütün bu psikolojik müdafaa vasıtaları, bahaneler, hileler çok esassız şeylerdir; üstelik de iki yanı keskin birer kılıçtır: “Hastalık, evet, hezeyan, rüya, hayal, hatırlamıyorum” iyi, güzel ama azizim, hastalık ve hezeyan halinde neye bilhassa bu çeşit rüyalar görülüyor da başka şeyler görülmüyor? Başka şeyler de görülemez mi sanki? Öyle değil mi? Ha, ha, ha!

Raskolnikov onu gururlu, küçümser bir bakışla süzdü. Ayağa kalkarak ve bu hareketi yaparken Porfiri’yi biraz iterek ısrarla ve yüksek sesle:

— Uzun lâfın kısası, diye bağırdı, ben bilmek isterim: Beni bütün şüphelerden katî olarak uzak tutuyor musunuz, yoksa tutmuyor musunuz? Evet, mi, hayır mı? Söyleyin Porfiri Petroviç, hem de açıkça, katî olarak, hemen şimdi, çabuk söyleyin!

Porfiri Petroviç, son derece neşeli, kurnaz, tamamıyla heyecandan uzak bir tavırla:

— Henüz daha sizi hiçbir suretle, rahatsız etmeye bile başlamadıkları halde öğrenip de, bu kadar çok şey öğrenip de, ne yapacaksınız? Küçük bir çocuktan hiç farkınız yok: “İlle de şu ateşi avucuma koyun!” diye tutturmuşsunuz! Niçin bu kadar üzülüyorsunuz? Hem ne diye durmadan kendinizi bize hatırlatıp duruyorsunuz? Bunun sebebi ne? Ha? Ha, ha, ha!

Raskolnikov müthiş bir öfke ile:

— Size tekrar ediyorum, diye bağırdı, artık buna dayanamam…

Porfiri onun sözünü keserek:

— Neye dayanamazsınız? Kararsızlığa mı? diye sordu.

Raskolnikov:

— Benimle alay etmeyiniz! İstemiyorum. Size, istemiyorum diyorum! Artık dayanamam, istemiyorum! Anlıyor musunuz? Anlıyor musunuz? diye

bağırdı ve yine masaya bir yumruk indirdi.

Porfiri bir fısıltı halinde:

— Yavaş olun, yavaş! Dışarıdan duyabilirler! Size ciddî olarak söylüyorum: Kendinize hâkim olunuz! Ben şaka etmiyorum! diye söylendi. Ama bu sefer yüzünde, deminki, iyi yürekli bir kadının o ürkmüş hali yoktu. Tersine, şimdi o, şiddetle kaşlarını çatmış, sanki bir anda bütün sırları, cinaslı konuşmaları bir yana atmış, düpedüz emreden bir tavır takınmıştı. Ama bu hal ancak birkaç saniye sürdü. Şaşıran Raskolnikov, birdenbire korkunç bir öfkeye kapıldı. Ana ne tuhaf: Delice öfkesine rağmen, yine de Porfiri'nin yavaş konuşma emrine boyun eğmişti.

Porfiri'nin emrine karşı gelemeyeceğini büyük bir acı ve tiksinti ile kendi kendine itiraf eden ve bu düşünceden büsbütün kuduran Raskolnikov, birdenbire az önce olduğu gibi:

— Bana eziyet edilmesine müsaade edemem, diye fısıldadı. Beni tevkif ediniz, üzerimi arayınız, ama bütün bunları usulüne uygun bir şekilde yapınız! Yalnız benimle oynamayınız! Sakın ha buna cesaret edeyim demeyesiniz!

Porfiri Petroviç büyük bir zevkle Raskolnikov'u seyrederek, aynı alaycı gülümseme ile sözünü kesti:

— Usulden yana hiç merak etmeyiniz, dedi. Sizi buraya tamamıyla hususi mahiyette, bir dost sıfatıyla davet ettim.

— Sizin dostluğunuzu istemiyorum, tüküreyim böyle dostluğun içine, anlıyor musunuz? İşte kasketimi alıp gidiyorum. Beni tevkif etmeye karar verdiyseniz ne diyeceksiniz bakalım şimdi?

Kasketini alıp kapıya doğru yürüdü. Ama tam kapıdan çıkacağı sırada, Porfiri yine onu dirseğinin biraz üstünden, kolundan tutarak:

— Acaba sürprizimi görmek istemez misiniz? diye durdurdu.

Porfiri, görünüşe göre, gittikçe daha neşeli, daha şakacı bir hal almakta idi. Bu ise, Raskolnikov'u büsbütün çileden çıkarıyordu. Birdenbire durdu, korku ile Porfiri'ye bakarak:

— Ne sürprizi? Ne demek istiyorsunuz? diye sordu.

Porfiri, oturmakta olduğu beylik daireye açılan bölmedeki kapalı kapıyı parmağıyla göstererek:

— Sürpriz, şuracıkta, kapının arkasında oturup duruyor, dedi. Hatta kaçmasın diye onu kilitledim. Ha, ha, ha!

— Bu ne demek? Nerede? Ne oluyor? Raskolnikov, kapıya yaklaşarak açmak istedi, ama kapı kilitli idi.

Porfiri:

— Kilitlidir, işte anahtar, dedi. Gerçekten de cebinden bir anahtar çıkararak Raskolnikov'a gösterdi.

Artık kendini tutamayan Raskolnikov:

— Baştanbaşa yalan, yalan söylüyorsun melun soytarı! diye uludu ve geri geri kapıya doğru çekilen, ama halinde hiçbir korku belirtisi sezilmeyen, Porfiri'nin üzerine atıldı.

— Hepsini, hepsini anlıyorum! diyerek Porfiri'nin yanına sıçradı. Yalan söylüyor ve beni kızdırıyorsun! Böylece kendimi ele vermemi istiyorsun!

— Bir insan bundan fazla kendini ele veremez, Rodyon Romanoviç! Öfkeden deli gibi oldunuz! Bağırmayın, yoksa adam çağırmak zorunda kalırım.

— Yalan söylüyorsun, hiçbir şey olacağı yok! Çağır adamlarını! Hasta olduğumu biliyordun, maksadın beni sinirlendirip zıvanadan çıkarmak,

böylece kendimi ele vermemi sağlamaktır. Hayır, çıkar bakalım şu delilleri… Şimdi ben her şeyi anladım. Senin elinde hiçbir delil yok! Senin elinde Zamyotov'un pis, ehemmiyetsiz tahminlerinden ve şüphelerinden başka hiçbir şey yok! Sen benim karakterimi biliyordun, beni çileden çıkarmak, sonra da birdenbire papazlarla, delegelerle beni şaşırtmak istiyordun… Onları bekliyorsun? değil mi? Ne bekliyorsun? Hani ya neredeler? Çağırsana!

— Hangi delegelerden bahsediyorsunuz? dostum! Şunun kuruntusuna bak! Hem, sizin deyiminizle söyleyeyim, usulüne uygun olarak böyle hareket edilmez ki… Dostum, görüyorum ki siz usulden falan anlamıyorsunuz! Usule gelince, siz de göreceksiniz ki, usul hiçbir yere gitmez!

Porfiri hem bunları söylüyor, hem de kapıya kulak veriyordu. Gerçekten de bu sırada, öteki odaya açılan kapının ağzında birtakım gürültüler işitildi.

Raskolnikov:

— Hah, işte geliyorlar, dedi. Demek sen adam gönderip onları çağırtmışsın! Demek sen onları bekliyordun! Onlara güveniyordun! Haydi öyleyse çağır şunları: Delegeleri, şahitleri, canın kimi isterse çağır şunların hepsini! Ben hazırım, hazır!

Ama bu sırada, işin tabii gidişine göre o ana kadar hiç beklenmeyen öyle garip bir hâdise oldu ki, ne Raskolnikov, ne de Porfiri Petroviç, pek tabii olarak bu sahnenin böyle bir sonuca bağlanacağını akıllarına bile getiremezlerdi.

VI

Sonraları bu dakikayı hatırladıkça, Raskolnikov'un hafızasında bu sahne şöyle canlanmakta idi:

Kapının dışında duyulan gürültü hızla artmış, kapı biraz aralanmıştı. Porfiri Petroviç can sıkıntısıyla:

— Ne var, ne oluyor? diye bağırdı… Ben size tembih etmemiş miydim…

Bir an için bu sözlere cevap veren olmadı. Ama kapının ötesinde birkaç kişinin bulunduğu ve birini iterek uzaklaştırmaya çalıştıkları anlaşılıyordu.

Porfiri Petroviç telâşla:

— Orada ne oluyor öyle? diye tekrarladı.

Dışarıdan bir ses:

— Tutkulu Nikola'yı getirdiler, diye cevap verdi.

Porfiri Petroviç kapıya atılarak:

— İstemez! Defol! Beklesin! diye bağırdı. Burada ne işi varmış? Bu ne düzensizliktir!

Yine aynı ses:

— Efendim, kendisi… diye başladıysa da, birdenbire kesildi.

Dışarıda, ancak iki saniye kadar süren gerçek bir dalaşma oldu. Sonra, birdenbire, sanki biri zorla birini itip uzaklaştırdı. Bunun arkasından da yüzü sapsarı bir adam, doğrudan doğruya Porfiri Petroviç'in odasına girdi.

İlk bakışta bu adamın görünüşü çok garipti. Dosdoğru önüne bakıyor, ama sanki hiç kimseyi görmüyordu. Gözlerinde bir karar ışığı yanıyordu. Yüzünü ise, idam sehpasına götürülüyormuş gibi, bir ölüm sarılığı kaplamıştı. Bembeyaz dudakları hafifçe titriyordu.

Henüz daha çok genç, işçi kılıklı, orta boylu, zayıfça, saçları daire şeklinde kesilmiş bir adamdı! Yüz çizgileri ince ve âdeta sertti. Bunun, birdenbire iterek elinden kurtulduğu adam da birinci olarak arkasından odaya koşmuş, onu omzundan yakalamaya muvaffak olmuştu. Bu, muhafız jandarmalardan biriydi. Ama Nikolay kolunu çekerek onun elinden bir daha kurtuldu.

Bazı meraklılar kapıya toplanmıştı. Bunlardan bir kısmı içeri girmeye çalışıyorlardı. Bütün bu anlattıklarımız hemen hemen bir anda olup bitmişti.

Fevkalâde canı sıkılan ve plânları altüst olan Porfiri Petroviç:

— Defol, daha sırası değil! Çağırılmanı bekle! Niye bunu vaktinden önce getirdiler? diye söylenip duruyordu.

Ama Nikolay birdenbire diz çöktü. Şaşıran Porfiri:

— Ne yapıyorsun öyle? diye bağırdı.

Nikolay, biraz nefes nefese, ama oldukça yüksek sesle, birdenbire:

— Affedersiniz.. Bütün kabahat bende.. Ben katilim! diye bağırdı.

Adeta hepsi de taş kesilmiş gibi, odada, on saniye kadar süren derin bir sessizlik oldu, hatta muhafız jandarma bile elini Nikolay'dan çekmiş, bir daha ona yaklaşmamış, gerisin geriye, kapıya kadar çekilerek orada durmuştu.

Uğradığı bir anlık şaşkınlıktan kendini kurtaran Porfiri Petroviç:

— Ne var, ne diyorsun? diye bağırdı.

Nikolay, bir saniye kadar sustuktan sonra:

— Ben… katilim! diye tekrarladı.

— Nasıl, sen nasıl katil oluyormuşsun? Kimi öldürdün?

Porfiri Petroviç‘in iyice şaşırdığı görülüyordu.

Nikolay, yine bir saniye kadar sustuktan sonra, birdenbire:

— Alyona İvanovna ile kız kardeşi Lizavetta İvanovna’yı ben öldürdüm… Balta ile… Gözlerim kararmıştı, diye ilâve etti.

Hâlâ diz çökmüş vaziyette durmakta idi.

Porfiri Petroviç, ne yapacağını düşünür gibi, birkaç saniye duraladı. Sonra yine, birdenbire parladı, çağırılmayan şahitlerin çekilip gitmesi için eliyle bir işaret yaptı. Bunların hepsi gözden kayboldular. Kapı kapandı. Bunun üzerine Porfiri Petroviç, köşede duran ve yabani bakışlarla Nikolay’ı süzmekte olan Raskolnikov’a baktı. Ona doğru bir adım attı, ama birdenbire durakladı. Gözleri Raskolnikov’dan Nikolay’a, Nikolay’dan Raskolnikov’a gidip gelmeye başladı. Ve birdenbire, sanki cezbedilmiş gibi, yine Nikolay’a atıldı. Âdeta öfkeli bir sesle ona bağırdı.

— Göz kararmalarınla ne acele edip duruyorsun? Gözünün kararıp kararmadığını ben sana daha sormadım. Söyle bakalım: Sen mi öldürdün?

Nikolay:

— Evet, katil benim… İtiraf ediyorum, dedi.

— Ah! Ne ile öldürdün?

— Balta ile… Önceden tedarik etmiştim.

— Ah, yine acele ediyor… Yalnız mı?

Nikolay bu suali anlamadı.

— Yalnız başına mı öldürdün?

— Evet, yalnız başıma! Mitka’nın hiç suçu yok, hem bu işle hiçbir ilgisi de yok!

— Bırak şu Mitka’yı, onu karıştırma! Ah… Peki, o zaman nasıl, nasıl merdivenlerden inebildin? Halbuki kapıcılar ikinize birlikte rastlamışlardı?

Nikolay, âdeta önceden hazırlanmış gibi acele acele:

— Ben o zaman aldatmak için mahsus öyle yaptım, diye cevap verdi. Mahsus Mitka’nın arkasından koştum.

Porfiri öfke ile:

— Tahmin ettiğim gibi! diye bağırdı.

Sonra, âdeta kendi kendine konuşur gibi:

— Başkasının ağzı ile konuşuyor! diye mırıldandı ve birdenbire gözü yine Raskolnikov’a ilişti.

Görünüşe göre aklı Nikolay ile o kadar meşguldü ki bir an için Raskolnikov’u bile unutmuştu. Şimdi birdenbire aklı başına geldi, hatta biraz da utandı. Hemen ona atılarak:

— Aziz dostum Rodyon Romanoviç! Affınızı rica ederim, diye özür diledi. Böyle olmaz efendim… Lütfen… Artık sizin burada bir işiniz kalmadı.. Ben de… görüyorsunuz, ne yaman bir sürpriz! Lütfen buyurunuz!

Porfiri Petroviç bunu söyleyerek Raskolnikov’u elinden tuttu ve ona kapıyı gösterdi.

Pek tabii olarak bu olup bitenlerin manasını pek de kavrayamamış olan, ama iyice cesaretlenen Raskolnikov:

— Galiba bunu beklemiyordunuz? dedi.

— Evet ama dostum, siz de beklemiyordunuz! Bak hele, eliniz de ne kadar titriyor! Ha, ha, ha!

— Siz de titriyorsunuz, Porfiri Petroviç!

— Evet, ben de titriyorum! Çünkü böyle bir şey beklemiyordum!

Artık kapının ağzında duruyorlardı. Porfiri Petroviç, Raskolnikov'un çıkıp gitmesini dört gözle bekliyordu.

Raskolnikov birdenbire:

— Şu sizin sürprizinizi demek göstermeyeceksiniz? diye sordu.

— Şuna bak hele, dişleri birbirine çarparken bile alayı elden bırakmıyor! Ha, ha, ha! Çok alaycı bir adamsınız vesselâm! Ne ise, yine görüşürüz inşallah!

— Bence Allah'a ısmarladık demek daha doğru olur.

Porfiri Petroviç zoraki bir gülümseyişle:

— Allah nasıl isterse öyle olur, Allah nasıl isterse öyle olur, dedi.

Büronun içinden geçerken Raskolnikov, birçok kimsenin kendisine dikkatle bakmakta olduğunu farketti. Sofada, kalabalık arasında, o gece kendilerine karakola gitmeyi teklif ettiği o evin iki kapıcısının da bulunduğunu gördü. Orada durmuş, bir şey bekliyorlardı.

Fakat merdivenlere henüz ayak atmıştı ki arkasında, birdenbire yine Porfiri Petroviç'in sesini duydu. Dönüp bakınca, Porfiri'nin nefes nefese koşup kendisine yetiştiğini gördü.

— Bir kelimecik daha Rodyon Romanoviç! Tabii bütün bu işler Allah nasıl emretmişse öyle olacak ama usul gereğince, yine de size bazı şeyler sormam icap edecek… Onun için sizinle yine görüşeceğiz!

Porfiri Petroviç bu sözleri söyledikten sonra gülümseyerek delikanlının önünde durdu ve:

— Ya işte böyle! diye ilâve etti.

Halinden daha bazı şeyler söylemek istediği tahmin olunabilirdi, ama nedense, ağzını açıp bir şey söylemedi.

Önüne geçilmez bir nezaket taslama arzusunu gösterecek kadar kendini toplayan Raskolnikov:

— Az önceki hareketlerimden ötürü beni mazur görmenizi rica ederim Porfiri Petroviç, biraz sinirlenmiştim de…

Porfiri Petroviç âdeta keyiflenerek:

— Zararı yok efendim, zararı yok, dedi. Benim de sizden geri kalan yanım yok.. Benim de berbat bir huyum var, hatamı kabul ediyorum, hatamı kabul ediyorum! Allah kısmet ederse yine görüşürüz, hem de daha birçok seferler…

Raskolnikov ilâve etti:

— Hem de katî olarak birbirimizi tanımış olacağız? dedi.

Porfiri Petroviç delikanlının sözlerini tekrarlayarak:

— Hem de katî olarak birbirimizi tanımış olacağız, dedi, ve gözlerini kırpıştırarak ciddî ciddî Raskolnikov’a baktıktan sonra ilâve etti:

— Şimdi bir isim günü ziyafetine gidiyorsunuz, değil mi?

— Hayır, bir yas sofrasına!

— Evet sahi, bir yas sofrası idi. Sağlığınızı koruyunuz, sağlığınızı!

Merdivenleri inmeye başlayan, ama yine birdenbire Porfiri Petroviç‘e dönen Raskolnikov:

— Kendi hesabına size bilmem ki nasıl bir temennide bulunayım! İşinizde büyük başarılar dilerim. Çünkü biliyorsunuz, öyle gülünç bir meslek seçmişsiniz ki…

Artık gitmeye davranmış olan Porfiri Petroviç bu sözler üzerine hemen dikkat kesilerek sordu:

— Neye gülünç olsun?

— Neye olmasın a efendim? Meselâ şu zavallı Mikolka'ya suçunu itiraf ettirinceye kadar, kendi usulünüzce, kim bilir ne psikolojik işkenceler ettiniz, ne cehennem azapları çektirdiniz! İhtimal ki karşısına geçip gece gündüz: "Sen katilsin! sen katilsin!" diye telkinlerde bulundunuz! Şimdi ise, adamcağız suçunu itiraf eder etmez, yine karşısına geçip: "Hayır yalan söylüyorsun! Sen katil değilsin! sen katil olamazsın!.. Kendi ağzınla konuşmuyorsun" diye başının etini yemeye başlayacaksın! Bütün bunlardan sonra, mesleğiniz gülünç olmaz da ne olur?

— Ha, ha, ha! Demek demin Nikolay'a "kendi ağzınla konuşmuyorsun?" dediğimin farkına vardınız, ha?

— Nasıl farkında olmam!

— Ha, ha, ha! Zekisiniz, çok zekisiniz! Her şeyi fark ediyorsunuz! Çok kıvrak, çok alaycı bir zekânız var. Parmağınızı en komik tele basmayı biliyorsunuz! Ha, ha, ha! Derler ki yazarlar içinde bu vasfa en çok sahip olan Gogol'muş?

— Evet, Gogol'dur.

— Evet Gogol. İnşallah yine görüşürüz!

— İnşallah yine görüşürüz!

Raskolnikov doğruca evine döndü. Öylesine bitkin, öylesine perişandı ki, evine gelip de kendini divana atınca, yalnız dinlenmek ve biraz olsun aklını başına toplamak için on beş dakika öylece oturdu. Nikolay'ın hareketi üzerinde düşünmeye bile kalkışmadı. Tam manasıyla şaşkına döndüğünü; Nikolay'ın itirafında, kendisinin şimdi bir türlü anlayamadığı,

açıklanması mümkün olmayan, şaşılacak bir şey bulunduğunu hissediyordu. Ama Nikolay'ın itirafı gerçek bir olaydı. Bu olayın sonuçlarını kestirmekte gecikmedi: Nikolay'ın yalanlarının anlaşılmamasına imkân yoktu. Tabii yine onun peşine düşeceklerdi. Ama hiç olmazsa bu itirafın uydurmalığı anlaşılıncaya kadar serbest kalacaktı. Bu zaman içinde kendisi için mutlaka bir şeyler yapması lâzımdı. Çünkü tehlike muhakkaktı.

Ama bununla beraber, ne dereceye kadar? Durum aydınlanmaya başlamıştı. Porfiri ile aralarında geçen bütün sahneyi taslak halinde hatırlayınca korkudan bir defa daha titremekten kendini alamadı. Hiç şüphe yok ki, Porfiri'nin bütün maksatlarını henüz bilmiyordu. Onun deminki hesaplarına akıl erdirmesine imkân yoktu. Bununla beraber, Porfiri'nin nasıl bir oyun oynadığını bir dereceye kadar kavramıştı. Pek tabii olarak da Porfiri'nin oynadığı oyundaki bu elin kendisi için ne derece tehlikeli olduğunu yine bizzat kendisinden daha iyi kimse anlayamazdı. Bu hal biraz daha sürseydi, bütün maddi delilleriyle birlikte kendisini tamamıyla ele verebilirdi. Raskolnikov'un hastalıklı karakterini bilen, ilk bakışta ona nüfuz eden, onu anlayan Porfiri, fazla sert olmakla beraber, ona karşı hemen hemen emin bir yol tutmuş bulunuyordu. Raskolnikov'un, az önce, bizzat kendisi hakkında kuvvetli şüpheler uyandırdığı, münakaşa edilmez bir gerçekti; ama buna rağmen iş delillere kadar daha gelmemişti. Henüz her şey zan ve tahminden ibaretti. Ama bununla şu anda her şeyi, gerçekte olduğu gibi görüyor muydu? Acaba tahminlerinde yanılmıyor muydu? Bugün Porfiri nasıl bir sonuca varmıştı? Bugün gerçekten de bir şeyler hazırlamış mıydı? Bu hazırlığı ne idi? Gerçekten de bugün bir şeyler bekliyor muydu, yoksa beklemiyor muydu? Şu beklenmedik Nikolay hâdisesi patlak vermeseydi acaba bugün birbirilerinden nasıl ayrılacaklardı?

Porfiri hemen hemen bütün plânını açığa vurmuştu. Gerçi tehlikeyi göze almıştı ama yine de açığa vurmuştu. Hem (Raskolnikov böyle zannediyordu) Porfiri'nin elinde gerçekten de bundan fazla bir şey olsaydı,

bunları da ortaya atmaktan çekinmeyecekti. Şu “sürpriz” dediği şey de ne idi acaba? Yoksa bir alay mıydı? Bunun herhangi bir değeri var mıydı, yoksa yok muydu? Bunun altında gerçeğe, müspet ithama benzer bir şey gizlenmiş olabilir miydi? Yoksa bu, dünkü adam mı idi? Bu adam hangi yerin dibine batmıştı? Bugün nerelerde idi? Porfiri’nin elinde gerçekten de müspet bir şey vardı ise, bu muhakkak dünkü adamla bağlı bir şey olmak lâzımdı.

Dirseklerini dizlerine dayamış, yüzünü avuçları içine almış, başı yere eğik bir vaziyette, divanda oturuyordu. Sinirli bir titreme bütün vücudunu sarsmakta hâlâ devam ediyordu. Nihayet yerinden kalktı, kasketini aldı, biraz düşündükten sonra kapıya doğru yürüdü.

Bir önsezi, hiç olmazsa bugün için, kendini emniyette sayabileceğini ona hemen katî olarak söylüyor gibiydi. Ansızın yüreğinde bir sevinç duyar gibi oldu. Hemen, elden geldiği kadar çabuk, Katerina İvanovna’ya gitmek arzusuna kapıldı. Tabii artık cenaze törenine geç kalmıştı, ama yas sofrasına yetişecek, orada da, şimdi, Sonya’yı görecekti.

Duraklayıp düşündü, dudaklarında tabii olmayan bir gülümseme belirdi. Kendi kendine:

— Bugün! Bugün! Evet hemen bugün! Böyle olması lâzım! diye tekrarladı.

Tam kapıyı açmak üzere iken, kapı, kendiliğinden açılmaya başladı. Raskolnikov irkilerek geri çekildi. Kapı, ağır ağır, sessizce açılmakta idi. Birdenbire, yerin dibinden çıkan dünkü adamın silueti belirdi.

Adam eşikte durdu. Sessizce Raskolnikov’a baktı, odanın içinde bir adım attı. Dünkü biçim, dünkü kıyafet, her şey tıpkısı tıpkısına dünkü gibiydi. Yalnız yüzünde ve bakışlarında derin bir değişiklik göze çarpmakta idi: Şu anda gözlerinde âdeta üzüntülü bir hal okunmaktaydı. Biraz

durduktan sonra, derin derin içini çekti. Bu haliyle, tamamıyla bir köylü karısına benzemesi için yüzünü avucu içine alması ve başını bir yana eğmesi yeterdi.

Bir ölü gibi sapsarı kesilen Raskolnikov:

— Ne istiyorsunuz? diye bağırdı.

Adam cevap vermedi. Birdenbire delikanlının önünde ta yerlere kadar eğildi. Sağ elindeki yüzük, en aşağı, döşemeye değmişti.

Adam yavaşça:

— Sizden af dilerim, dedi.

— Niçin?

— Hakkınızda beslediğim kötü düşüncelerimden ötürü.

İkisi de birbirlerine baktılar.

— Canım sıkılmıştı. O gece, belki de biraz çakır keyif olarak, oraya gidip, kapıcıları karakola davet ettiğiniz ve kanları ne yaptıklarını sorduğunuz zaman, onların, sözlerinize kulak asmamalarına, sizi sarhoş sanmalarına, doğrusu canım sıkılmıştı… O kadar canım sıkılmıştı ki, uykularım kaçtı. Adresinizi hatırlayarak dün buraya gelip soruşturdum…

Bir anda işin aslını anlamaya başlayan Raskolnikov:

— Kim gelmiş? diye adamın lâfını kesti.

— Ben. Yani size fenalık ettim.

— Demek siz o evde oturuyorsunuz?

— Evet, ben orada otururum. O akşam ben de onlarla kapının önünde duruyordum. Bilmem hatırladınız mı? Öteden beri bizim orada bir

atölyemiz vardır, ben kürkçüyümdür, esnafım… Eve iş alır, çalışırım. Her şeyden kötüsü, çok canım sıkıldı.

Raskolnikov, kocakarıyı öldürdüğü apartmanın cümle kapısı önünde, evvelsi gün geçen sahneyi bütün teferruatı ile birdenbire açıkça hatırladı. O zaman orada, kapıcılardan başka birtakım adamların, hatta kadınların da bulunduğu aklına geldi. Onu doğruca karakola götürmelerini tavsiye eden bir ses de hatırladı. Ama bu sesin sahibini hatırlayamıyordu. Hatta şimdi bile görse yine tanıyamazdı. Ama o zaman bu adama dönüp cevap olarak bir şeyler söylediğini çok iyi hatırlıyordu.

Bak sen, ödünü patlatan şu dünkü hâdise nasıl bir sonuca bağlanmıştı! İşin en korkunç tarafı, bu kadar ehemmiyetsiz bir mesele yüzünden, gerçekten de mahvolmasına kıl kadar bir şey kaldığını, kendi kendini az daha mahvedeceğini hatırlamaktı. Demek ki bu adam, evi kiralama teşebbüsünden ve kana dair konuşmadan başka hiçbir şey söyleyemezdi Demek ki Porfiri’nin elinde de, hezeyan halindeki bir hastanın teşebbüslerinden, iki başlı psikolojiden (iki yanı keskin kılıç) başka hiç, ama hiç bir delil, müspet hiçbir şey yoktu. Yine demek ki, daha başka deliller ortaya çıkmazsa (çıkmamaları lâzım, çıkmamaları, çıkmamaları) ona ne yapabilirlerdi? Hatta tevkif etseler bile katî olarak onu ne ile itham edebilirlerdi? Yine demek ki, Porfiri ancak şimdi, ancak az önce şu apartman dairesini kiralama işini öğrenmişti. Demek ki, şimdiye kadar, Porfiri’nin işten haberi bile yoktu.

Ansızın kafasında doğan bir düşünce ile şaşkına dönen Raskolnikov:

— O apartmana geldiğimi bugün Porfiri’ye söyleyen siz misiniz? diye bağırdı.

— Hangi Porfiri’ye?

— Sorgu hâkimine.

— Ben söyledim. O gün kapıcılar gitmeyince ben kalkıp gittim.

— Bugün mü?

— Evet, sizden bir dakika önce gitmiştim. Hem, size nasıl işkence ettiğini, hepsini hepsini işittim.

— Nerede? Ne gibi? Ne zaman?

— Canım orada, şu bölmenin arkasında idim. Hep orada oturdum.

— Nasıl? Onun şu “sürpriz” dediği şey siz miydiniz? Bu nasıl olabilir? İnsaf edin!

Esnaf kılıklı adam anlatmaya başladı:

— Kapıcıların, artık gecikmiş olduklarını, zamanında başvurmadıkları için hâkimin kızacağını ileri sürerek, benim sözümle adliyeye gitmediklerini görünce, fena halde canım sıkıldı, uykularım kaçtı. Soruşturmaya başladım. Dün, istediklerimi öğrenince bugün kalkıp gittim. Birinci seferinde hâkimi bulamadım. Bir saat sonra bir daha gittim, bu sefer de beni yanına sokmadılar. Ancak üçüncü gelişimde yanına girebildim. Ona, her şeyi, olduğu gibi, nasıl geçmişse öyle anlattım. Odanın içinde zıp zıp zıplamaya ve göğsünü yumruklamaya koyuldu. Bu arada “Ah sizi haydutlar, ah, siz bana böyle ne yaptınız? Bu işten haberim olsaydı, onu buraya jandarmalarla getirtirdim” diye söylenmeye başladı. Sonra koşup birini çağırttı, onunla bir köşeye çekilerek bir şeyler konuştu. Sonra yine benim yanıma gelerek beni sorguya çekmeye ve küfretmeye başladı. Bu arada beni bir hayli de azarladı. Ben ona her şeyi anlattım: Dün size sarf ettiğim sözlere karşı cevap vermeye cesaret edemediğinizi, beni tanımadığınızı bir bir ona söyledim. Bu sözlerim üzerine yine odada koşmaya, göğsünü yumruklamaya başladı. Hem fena halde kızıyor, hem odada koşuyordu. Sizin geldiğinizi haber verdikleri zaman bana: “Şu bölmenin arkasına geç, şimdilik orada bekle, her ne işitirsen işit, sakın

yerinden kımıldama!” dedi. Kendi eliyle bana bir sandalye getirdi. Üstüme de kapıyı kilitledi: “Belki seni çağırırım!” diye ilâve etti. Nikolay’ı getirdikleri zaman, siz gittikten sonra, beni dışarı çıkardı: “Ben seni yine çağırtıp sorguya çekeceğim!” dedi.

— Senin yanında Nikolay’ı sorguya çekti mi?

— Sizi dışarı çıkarır çıkarmaz, beni de hemen arkanızdan dışarı çıkardı ve Nikolay’ı sorguya çekmeye başladı.

Adam bunları söyledikten sonra durup, yeniden yüzüğü döşemelere değecek şekilde, yerlere kadar eğildi.

— Ettiğim iftiradan ve size yaptığım fenalıktan ötürü beni affediniz!

Raskolnikov:

— Allah affetsin! cevabını verdi.

Delikanlı bunu söyler söylemez adam tekrar, ama bu sefer yerlere kadar değil de, göbeğine kadar, eğildi. Sonra, ağır ağır arkasını dönerek odadan çıktı.

Raskolnikov: “Şimdi onda iki başlı deliller, yalnız iki başlı deliller var” diye tekrarladı ve her zamandan daha cesur, odasından çıktı.

Merdivenlerden inerken kinli bir gülümseyişle: “Şimdi biz seninle daha çarpışırız!” diye söylendi. Duyduğu bu kin ve öfke, doğrudan doğruya kendisine idi: Gösterdiği “korkaklığı” utançla, tiksinerek hatırlıyordu.

İKİNCİ CİLDİN SONU

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Piyotr Petroviç, Duneçka ve Pulheriya Aleksandrovna ile aralarında geçen o uğursuz konuşmanın sabahı, ayılmış bir halde uyandı. Daha dün kendisine âdeta hayal gibi gelen, gerçekleşmesine rağmen yine de, hâlâ, imkânsız gibi görünen hâdiseyi, hiç de hoşuna gitmediği halde, yavaş yavaş bir oldubitti, geri dönülmesi mümkün olmayan bir gerçek olarak kabul etmek zorunda kaldı. Yaralı gururunun karayılanı, bütün gece yüreğini dişlemiş durmuştu. Yataktan kalkar kalkmaz hemen aynaya baktı. Bir gece içinde sarılığa uğramaktan korkmuştu. Ama bu bakımdan şimdilik korkulacak bir şey yoktu. Asil, beyaz ve son zamanlarda biraz tombullaşmış yüzünü seyrettikten sonra, Piyotr Petroviç, kendisine bir başka yerde, hatta daha iyi bir kız bulabileceği kesin inancıyla bir an için rahatladı. Ama hemen kendini topladı. Başını yana çevirerek sert bir hareketle tükürdü. Bu haliyle de, genç dostu ve oda arkadaşı Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov'un yüzünde, sessiz ama alaycı bir gülümseme uyandırdı. Bu gülümseme, Piyotr Petroviç'in gözünden kaçmadı. İçinden, hemen bunu genç arkadaşının borç hesabına yazdı. Son zamanlarda arkadaşının hesabına geçirdiği bu borçların toplamı hayli kabarmıştı. Dün olup bitenleri Andrey Semyonoviç'e anlatmamalı idi; bunu anlatmaması gerektiğini düşününce, öfkesi bir kat daha arttı. Bu, hırslanarak, lüzumsuz bir atılganlıkla, öfke sarhoşluğu içinde dün işlediği ikinci hata olmuştu. Sonra, bütün o sabah devamınca, sanki inadına, aksilikler birbirini kovalamıştı. Hatta yargıtayda takip ettiği bir davada bile onu başarısızlık beklemekte idi. Piyotr Petroviç'i en çok sinirlendiren şeylerden biri de, yakında evleneceğini hesaba katarak

kiraladığı ve kendi hesabına tamir ettirdiği evin sahibi oldu. Zenginleşmiş Alman esnafından biri olan ev sahibi, daha yeni imzaladığı kontratı kesin olarak bozmaya yanaşmıyor, Piyotr Petroviç'in, apartmanı, âdeta yeni denecek bir halde ona teslim etmesine rağmen, kontratta yazılı cayma tazminatının tamamıyla ödenmesinde ayak diriyordu. Aynı şekilde mobilya mağazalarında da, satın alıp henüz eve taşımadığı mobilyalar için verdiği kaparonun bir rublesini bile geri vermek istememişlerdi. Piyotr Petroviç, dişlerini gıcırdatarak, kendi kendine: "Mobilyanın hatırı için, mahsus, evlenecek değilim yal" diye söylendi. Yine o anda, kafasında bir defa daha, ümitsiz bir düşünce uyandı: "Acaba gerçekten de her şey, bir daha dönmemek üzere bitmiş, kaybolmuş muydu? Acaba bir defa daha tecrübe edemez mi idi?" Duneçka'yı düşünmek bir defa daha, acı acı, yüreğini sızlattı. O dakikaya ıstırapla katlandı. Hiç şüphe yok ki, sadece bir istekle Raskolnikov'u öldürmek mümkün olsaydı, Piyotr Petroviç hemen bu isteği göstermekte gecikmeyecekti.

Üzgün bir halde Lebezyatnikov'un odasına dönerken, aklından şunları geçiriyordu: "Bundan başka, işlediğim hatalardan biri de, onlara para vermemek oldu. Allah kahretsin, neden böyle pintileştim ben? Böyle davranmakta bir çıkarım da yoktu! Onları darlık içinde kıvrandırarak bana bir kurtarıcı gözüyle bakmalarını sağlamak istemiştim! Bak onlar ne yaptılar. Tuh!… Hayır, meselâ, bütün bu zaman içinde, çeyizlerini düzmek, hediyeler, çeşitli kokular, tuvalet takımları, mercanlar, kumaşlar tedarik etmek için, ne bileyim işte, Knop'tan, İngiliz mağazasından alacakları bütün encik boncuk için onlara 1500 ruble verseydim, iş daha temiz ve… daha sağlam olacaktı! Şimdi, benden bu kadar kolay yüz çeviremeyeceklerdi. Bunlar o yaratılışta insanlardır ki, bir ayrılık anında, hediyeleri de, paraları da geri vermeyi kesin bir vazife sayacaklardı. Halbuki, bunları geri vermeye hem kıyamayacaklar, hem de bu onlara zor gelecekti. Sonra bunu vicdanlarına da yediremeyecekler; bugüne kadar, bu derece nazik ve cömert

davranmış olan bir adamı böyle birdenbire kovmak yakışık alır mı? diye düşüneceklerdi. Evet, pot kırdım!” Bir defa daha dişlerini gıcırdatan Piyotr Petroviç, kendi kendine — tabii içinden —aptal, dedi.

Bu sonuca varınca, dışarı çıktığından iki kat daha huysuz ve öfkeli bir halde evine döndü. Katerina İvanovna’nın odasında yapılan yas sofrası hazırlıkları, bir dereceye kadar ilgisini çekti. Dün de bu yas sofrasına dair bazı şeyler duymuştu. Hatta, hatırladığına göre, galiba kendisi de bu merasime davetli idi. Ama kendi telâşı yüzünden bu olup bitenlerin hiçbirine dikkat edememişti. Bilgi edinmek üzere hemen (o anda mezarlıkta olduğu için orada bulunmayan) Katerina İvanovna adına hazırlıkları idare eden madam Lippevechzel’e başvurdu. Ondan, yas sofrasının bir ziyafet sofrası şeklini alacağını, aralarında rahmetlinin tanımadıkları da bulunan hemen hemen bütün kiracıların davetli olduğunu; hatta vaktiyle Katerina lvanovna ile kavga etmiş olmasına rağmen Andrey Semyoniç Lebezyatnikov’un da çağırılmış olduğunu; Piyotr Petroviç‘e gelince, sadece davet edilmek şöyle dursun, bütün kiracılar arasında en önemli bir misafir olduğu için, sabırsızlıkla beklendiğini öğrendi. Amalya İvanovna’ya gelince, aralarındaki bütün o eski tatsızlıklara rağmen o da, büyük bir nezaketle davet edilmişti. Adeta zevk duyduğu şimdiki çalışmaları, ev sahibi rolünü oynayışı bundandı. Üstelik de pek şıktı. Gerçi yas elbisesi giymişti ama bunlar yepyeni, ipekli ve pek şıktı. Bununla da öğünüyordu. Bütün bu bilgi ve olaylar Piyotr Petroviç‘e bazı düşünceler ilham etti. Biraz dalgın bir halde, odasına, daha doğrusu Andrey Semyoniç Lebezyatnikov’un odasına çekildi. Mesele şu ki, davetliler arasında Raskolnikov’un bulunduğunu da öğrenmişti.

Andrey Semyoniç, nedense sabahtan beri odasında idi. Piyotr Petroviç bu zatla tuhaf, bununla beraber kısmen de tabii bir münasebet kurmuştu. Piyotr Petroviç, hemen hemen onun odasına yerleştiği günden beri, bu adamdan fena halde nefret ediyor, onu küçümsüyordu. Ama aynı zamanda

ona karşı, korkuya benzer bir çekingenlik de duyuyordu. Petersburg’a gelir gelmez hemen ona inmesi, başlıca sebep bu olmakla beraber, sadece cimriliğinden ileri gelmiyordu. İşin içinde başka sebepler de vardı. Kendisi daha taşrada bulunduğu sıralarda, vaktiyle vasisi olduğu Andrey Semyoniç‘in en ilerici gençlerden biri olduğunu, hatta bazı meraklı ve efsanevî derneklerde önemli roller oynadığını duymuştu. Piyotr Petroviç buna şaşmıştı. İşte bu kudretli, her şeyi bilen, herkesi küçümseyen ve herkesi teşhir eden dernekler, çoktandır Piyotr Petroviç‘te kendisinin de anlayamadığı şuursuz bir korku uyandırmakta idiler. Pek tabii olarak kendisinin, üstelik taşrada, bu çeşit meselelere dair, aşağı yukarı, kesin bir düşüncesi olamazdı. Herkes gibi o da, Petersburg’ta, birtakım nihilistlerin, ilericilerin, teşhircilerin ve buna benzer kimselerin bulunduğunu duymuştu ama birçokları gibi o da, bu kelimelerin mana ve mahiyetlerini tahrif ediyor ve saçmalık derecesinde büyütüyordu… İşte birkaç yıldan beri, her şeyden çok teşhir edilmekten korkuyordu. İşini Petersburg’a nakletmeyi tasarladığı bir sırada, gittikçe büyüyen devamlı huzursuzluğunun başlıca sebebi bu idi. Bu hususta o, bazen küçük çocuklar nasıl korkutulursa öyle korkutulmuştu. Bundan birkaç yıl önce, taşrada, meslek hayatının henüz ilk basamaklarında bulunduğu sıralarda, o ana kadar kendilerinden yardım ve himaye gördüğü, taşranın oldukça önemli şahsiyetleriyle ilgili yeni teşhir hadisesiyle karşılaşmıştı. Bunlardan biri, teşhir edilen zatın hesabına büyük bir rezaletle kapanmıştı, ikincisi ise, az kalsın çok daha belâlı bir şekilde sona erecekti. İşte bunun içindir ki Piyotr Petroviç, Petersburg’a gelir gelmez, hemencecik işin aslını öğrenmeyi, gerekirse, her ihtimale karşı, acele de olsa “genç neslimiz”in yüzüne gülmeyi lüzumlu bulmuştu. Bu hususta Andrey Semyonoviç‘e güveniyordu. Meselâ, Raskolnikov’u ziyareti sırasında, başkasından kapma belli bazı cümleleri gelişi güzel sıralamayı artık öğrenmişti…

Tabii pek çabuk Andrey Semyonoviç‘i, son derece bayağı ve basit bir insan olarak görmeye başladı. Ama bu zerrece ne Piyotr Petroviç‘in inancını değiştirdi, ne de ona cesaret verdi. Hatta bütün ilericilerin böyle aptal olduklarına inanmış olsa bile, yine de huzursuzluğu geçmeyecekti. Doğrusunu isterseniz (Andrey Semyonoviç‘in durmadan kafasını şişirdiği) bütün bu bilgiler, düşünceler, sistemler onun hiç de umurunda bile değildi.

Onun kendisine göre bir hedefi vardı. Sadece, hemen elden geldiği kadar çabuk şunları öğrenmek istiyordu: Burada neler olup bitiyordu? Bu adamlar kuvvetli miydi değil miydi? Kendisi için korkulacak bir şey var mı idi? Şu veya bu işe giriştiği takdirde kendisini teşhir ederler mi idi? Şayet teşhir ederlerse, ne münasebetle, neden, bilhassa şu anda hangi noktadan teşhire kalkışırlardı? Bundan başka, gerçekten de kuvvetli iseler, şu veya bu şekilde onlardanmış gibi görünerek kendilerini kafese koymak mümkün değil mi idi? Bunu yapmalı mı idi, yapmamalı mı idi? Meselâ iyi bir mevki sahibi olmak için onları kullanmak mümkün değil mi idi? Kısacası, önünde yüzlerce soru duruyordu.

Bu Andrey Semyonoviç, cılız, sıracalı, ufak tefek bir adamdı. Bir yerde memur olarak çalışıyordu. Saçları beyaz denilecek bir sarılıkta, favorileri kotlet biçiminde idi. Kendisi bu favorileriyle öğünürdü. Üstelik gözleri de hemen her gün ağrırdı. Oldukça yumuşak tabiatlı olmasına rağmen, sözlerinde kendini beğenmişlik, hatta bazen büyük bir küstahlık vardı. Bu hal, onun dış görünüşüyle gülünç bir tezat teşkil ediyordu. Bununla beraber, Amalya İvanovna’ya göre oldukça itibarlı kiracılardan biri idi. Çünkü içki içmez, kirasını da muntazaman öderdi. Bütün bu değerlerine rağmen Andrey Semyonoviç, gerçekten de budalanın biri idi. Onu, ilericilere ve “genç neslimiz”e götüren ihtirası olmuştu. O, hemen bayağılaştırmak için yürürlükteki en yeni fikirlere hemen ve mutlaka burnunu sokan samimî olarak hizmet ettikleri her şeyi gülünç bir hale getiren sayısız, çeşit çeşit

vakitsiz doğmuş, cılız insanlar, her sahada bilgisi eksik budalalar ve kendini beğenmişler güruhunun mensuplarından biri idi.

Bununla beraber Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov da, çok iyi yürekli olmasına rağmen, yavaş yavaş eski vasisi ve oda arkadaşı Piyotr Petroviç'ten bıkmaya başlamıştı. Bu âdeta birdenbire, karşılıklı, iki taraflı olmuştu. Andrey Semyonoviç bütün saflığına rağmen, yine de, Piyotr Petroviç'in kendisini aldattığını, için için küçümsediğini, hiç de göründüğü gibi bir adam olmadığını yavaş yavaş fark etmeye de başlamıştı. Ona, Fourier'in sistemini ve Darwin teorisini anlatacak olmuştu, ama Piyotr Petroviç, hele son zamanlarda kendisini adeta çok alaycı bir eda ile dinlemeye başlamış, bu son günlerde ise onu azarlamaya bile koyulmuştu. Mesele şu ki o, içgüdüsü ile, Lebezyotnikov'un, sadece, bayağı budala bir insan olmakla kalmadığını, ama belki de bir palavracı olduğunu, hatta mensup olduğu dernekte esaslı bir mevkii olmadığını, ancak üçüncü ağızdan bazı şeyler kaptığını anlamakta gecikmemişti. Bundan başka, vazifesi olan propaganda işini de galiba gerektiği gibi beceremiyordu, çünkü nedense, pek şaşırıyordu. Bu şartlar altında bir teşhirci olmak onun harcı değildi! Sırası gelmişken şunu da söyleyelim ki, bu on gün içinde, (hele ilk günlerde), Piyotr Petroviç, Andrey Semyonoviç'in savurduğu pek garip iltifatları, seve seve kabul ediyordu. Yani, meselâ Andrey Semyonoviç, Piyotr Petroviç'e yakın bir gelecekte Meşçanskaya caddesinde özel bir “Komuna” kuruluşuna yardım etmeye hazır olduğunu; yahut, meselâ, şayet Duneçka evlendiğinin daha ilk ayında kendisine bir âşık edinmek isteğine kapılırsa, ona mâni olmayacağını; yahut ilerde doğacak çocuklarını vaftiz ettirmeyeceğini ve buna benzer daha başka şeyleri ona isnat ettiği zaman Piyotr Petroviç, bunlara itiraz etmez, ses çıkarmazdı. Piyotr Petroviç, âdeti olduğu üzere, kendisine isnat edilen bu çeşit marifetlere itiraz etmez, hatta bu tarzda övülmesine müsaade ederdi. Her çeşit iltifat öyle hoşuna gidiyordu kil

Kim bilir hangi sebeple bu sabah, % 5 faizli tahvillerden birkaç tanesini satan Piyotr Petroviç, masa başına oturmuş, banknot destelerini sayıyordu. Hemen hiçbir zaman parası olmayan Andrey Semyonoviç, odada dolaşıyor ve bütün bu banknot destelerini ilgisizce, hatta küçümseyerek seyrettiği edasını takınıyordu.

Piyotr Petroviç, Andrey Semyonoviç'in, bu paraları gerçekten de ilgisizce seyredebileceğine asla inanamazdı. Andrey Semyonoviç'e gelince, o da kendi hesabına, Piyotr Petroviç'in kendisi hakkında gerçekten de bu tarzda düşünmeye yatkın olduğunu; hatta masanın üstündeki banknot tomarlarının yarattığı durumdan faydalanarak genç dostunun hiçliğini veya ikisi arasında güya mevcut olan farkı hatırlatmak suretiyle onu kışkırtmaktan ve alaya almaktan zevk duyacağını, üzüntü ile düşünüyordu.

Andrey Semyonoviç, ona en sevdiği bir konuyu, yeni ve özel bir “Komuna” nın kuruluşunu anlatmaya koyulduğu halde Piyotr Petroviç'i bu sefer, son derece sinirli ve dikkatsiz buldu. Bilyelerin hesap tahtası üzerinde gidip gelmelerinden çıkan sesler geçici bir zaman için dindiği sırada, Piyotr Petroviç'in ağzından dökülen kısa itirazlar ve mülâhazalar, pek açık ve kasten yapılmış terbiyesizce alaylarla dolu idi. Fakat “insansever” Andrey Semyonoviç, Piyotr Petrovoç’in bu ruh halini, Duneçka ile dünkü bozuşmasının doğurduğu tesire veriyor ve bu konuya bir an önce girebilmek isteğiyle yanıp tutuşuyordu. Onun bu konuda söyleyeceği bazı ilerici ve propagandacı görüşleri vardı ki, bunlar, sayın dostunu teselli edebilir ve şüphesiz bundan sonraki gelişmesine de faydalı olabilirdi.

Piyotr Petroviç, arkadaşını, konunun en meraklı bir yerinde keserek, birdenbire sordu:

— Şu şeyin… şu dul kadının hazırladığı yas sofrası da nedir?

— Sanki bilmiyor musunuz; ben daha dün bu konu üzerinde sizinle görüşmüş, bütün bu törenlere dair düşüncelerimi açıklamıştım… İşittiğime

göre, zaten o sizi de davet etmiş. Siz kendiniz de dün onunla konuşmuştunuz.

— Bu dilenci budala kadının, öteki budala.. Raskolnikov'dan aldığı bütün paraları böyle bir yas sofrasına harcayacağını hiç beklemezdim. Şimdi oradan geçerken, âdeta şaşa kaldım; bu ne hazırlık… şarap!… birçok kimseleri de davet etmiş… ne oluyor sanki, şeytan bilir!..

Piyotr Petroviç, soruşturarak ve konuşmayı belli bir maksatla bu konuya sürükleyerek devam etti!

— Ne? Beni de davet ettiklerini mi söylüyorsunuz? — Başını kaldırarak birdenbire ilâve etti — ne zaman olmuş bu?.. Hatırlamıyorum. Zaten gitmeyeceğim de. Orada ne işim var benim? Dün kendisiyle sadece, bir memurun fakir dul karısı sıfatıyla, bir defaya mahsus bir yardım şeklinde olmak üzere, kocasının bir yıllık maaş tutarını alabileceğine dair, şöyle ayaküstü konuşmuştum. Yoksa beni bunun için mi davet ediyor? Hah, hah, ha!

Lebezyetnikov:

— Benim de gitmeye niyetim yok, dedi.

— Ona ne şüphe! Elceğizinizle patakladınız. Pek tabiidir ki, gitmek için de yüz ister!… Ha, hah, hah!

Birdenbire telâşlanan ve kıpkırmızı kesilen Lebezyatnikov:

— Kim dövmüş? Kimi dövmüş? diye bağırdı.

— Siz dövmüşsünüz, Katerina lvanovna'yı galiba bir ay kadar önce olmuş! Ben bunu dün işittim. Bak sen şu ideal sahiplerine… Kadın meselesini ne güzel de çözebiliyorlar. Hah, hah, hah…

Kendisini biraz avutmuş olan bu sözlerden sonra Piyotr Petroviç, tekrar, hesap tahtasının bilyelerini şıkırdatmaya başladı.

Bu olayın hatırlatılmasından daima ürken Lebezyatnikov:

— Bunların hepsi de saçma, iftira! diye parladı. İşin aslı hiç de böyle değil, büsbütün başka türlü. Size yanlış anlatmışlar! Bu bir iftiradır. Ben o zaman sadece kendimi savunmuştum. İlk defa tırnaklarıyla bana saldıran o oldu. Bütün favorilerimi yoldu. Zannederim ki herkese kendisini savunma hakkı verilmiştir. Hem ben, hiç kimsenin bana zorbalık etmesine müsaade etmem. Bu benim için bir prensip meselesidir. Çünkü bu, hemen hemen bir zulüm sayılır. Ne yapmalı idim yani? Onun karşısında elim kolum bağlı mı durmalı idim? Onu sadece ittim…

Lujin, acı acı alay etmeye devam etti:

— Hah, hah, ha!…

— Bugün öfkeli olduğunuz için beni kışkırtıyorsunuz… Bunların hepsi de saçma şeyler… Kadın meselesiyle hiçbir ilgisi yok… Siz işi yanlış anlıyorsunuz! Ben şöyle düşünmüştüm: Mademki kadının her alanda, hatta kuvvet alanında (ki bunu tasdik ediyorlar) eşit olduğu kabul ediliyor, o halde burada da eşitlik lâzım. Pek tabii olarak, sonra yine düşündüm ki, aslında böyle bir meselenin olmaması lâzım… Çünkü kavganın da olmaması lazım… Zira yarın ki cemiyette kavga düşünülemez… böyle olunca kavgada eşitlik aramak da tabiidir ki tuhaf olur. Ben o kadar budala değilim. Gerçi… Bununla beraber, kavga var yani ilerde olmayacak… Şimdilik henüz var. Tuh hay Allah lâyığını versin… İnsan sizinle konuşurken şaşırıyor!.. Beni yas sofrasına gitmekten alıkoyan bu can sıkıcı olay değildir. Ben düpedüz bir prensip olarak iğrenç bir kör inançtan başka bir şey olmayan yas sofrasına katılmamak için oraya gitmeyeceğim; mesele bundan ibaret! Bununla beraber, belki de oraya gitmesine giderdim, sadece alay etmek için… Ama ne yazık ki papazlar bulunmayacak… Yoksa mutlaka giderdim.

— Yani, davet edildiğin sofranın başına geçip oturacak, sonra da içine tüküreceksin!.. Bu, seni davet edenlerin suratına tükürmek gibi bir şey olmaz mı?

— Hayır, bahis konusu olan tükürmek değil, protesto etmektir. Bunu da faydalı bir maksatla yapardım. Dolayısıyla ilerleyişe ve propagandaya yardım ederdim. Herkes, ilerleyişe ve propagandaya yardım etmek zorundadır ve bu, ne kadar sert olursa o kadar iyi olur. Ben fikrin tohumunu ekebilirim, bu tohumdan bir olay filizlenir. Onları ne yolda gücendiriyorum? İlkin gücenirler, ama sonradan onlara faydalı olduğumu kendileri de anlarlar… Şimdi komuna üyesi bulunan Terebyeva, ailesinden kaçıp kendisini tamamıyla cemiyete verdiği zaman, kör inançlar arasında yaşamak istemediğine, serbest bir evlenme yapacağına dair annesiyle babasına mektup yazmıştı. Bu yazılış tarzının, annesiyle babasına karşı büyük bir kabalık teşkil ettiğini, onlara merhamet edip daha yumuşak bir dille yazması mümkün olduğunu ileri sürerek Terebyeva'yı suçlandırmışlardı. Bunların hepsi de boş şeyler… Daha yumuşak olmasına hiç lüzum yok… Aksine, aksine protesto etmek lâzım. Bak meselâ Varents, kocasıyla yedi yıl beraber yaşadıktan sonra, iki çocuğunu bırakarak, kocasına yazdığı şu mektup ile her şeyi kesip atmış: "Sizinle mesut olamayacağımı anlıyorum. Komün şeklinde yeni bir cemiyet düzeni bulunduğunu benden gizlediğinizi asla affetmeyeceğim… Ben bütün bunları, tamamıyla kendimi verdiğim, birlikte bir komün kuracağımız, yüksek kalpli bir adamdan yeni öğrenmiş bulunuyorum. Bunu açıkça söylüyorum. Çünkü sizi aldatmayı bir namussuzluk sayarım. Siz de canınız istediği gibi hareket ediniz! Beni, geri çevireceğinizi ummayınız. Çünkü çok geç kaldınız! Mesut olmanızı dilerim". Bu çeşit mektuplar bak nasıl yazılıyormuş..

— Bu Terebyeva, hani şu üçüncü sefer serbest evlenme yaptığını söylediğiniz kadın değil mi?

— Doğrusunu isterseniz bu onun henüz ikinci serbest evlenmesidir! Ama isterse, dördüncü veya on beşinci evlenmesi olsun bundan ne çıkar?.. Annemle babamın ölümüne acıdığım bir an olduysa, bu muhakkak ki şu andır. Hâlâ sağ olsaydılar suratlarına protestoyu nasıl yapıştırırdım, diye hayal ettiğim birçok zamanlar olmuştur. Onları mahsus öyle bir duruma sokardım ki… öyle bir "hürriyeti seçme." numarası yapardım ki, onlara gösterirdim!.. Onları öyle bir şaşırtırdım ki!.. Gerçekten de kimsem olmayışına çok üzülüyorum!..

Piyotr Petroviç onun sözünü keserek:

— Şaşırtmak için değil mi? Ha ha, ha! Neyse, nasıl isterseniz öyle yapın, ama siz bana şunu söyleyin: Şu, ölen adamın kızını tanıyor musunuz?.. Şu cılız, sıska kızı?.. Gerçekten de ona dair söylenen şeylerin, hepsi doğru mu?

— Ne olmuş sanki? Bence, yani benim şahsî kanaatime göre, bu, bir kadının en tabii durumudur. Niçin olmasın? Yani distinguons. Bugünkü cemiyette, hiç şüphe yok ki, pek tabii sayılamaz, çünkü zaruretlerden doğmadır. Ama yarınki cemiyette bu hal, tabii sayılacak. Çünkü bu, serbest olacak… Ama bu kız, böyle davranmakta bugün de haklıdır; sefalet içinde idi. Öte yandan istediği gibi kullanmakta serbest olduğu bir kaynağı, bir sermayesi vardı. Pek tabiidir ki yarınki cemiyette bu kaynaklara, bu sermayeye lüzum kalmayacak… Ama bu çeşit kızların rolü başka bir mana taşıyacak, rasyonel bir şekilde düzenlenecek ve şarta bağlanacak. Sofya Semyonova'nın kendisine gelince, şu anda ben onun davranışını, cemiyete karşı enerjik ve canlı bir protesto olarak görüyorum, bu hareketinden ötürü ona derin bir saygı besliyorum; hatta ona bakarak bir sevinç duyuyorum.

— Ama onu bu evden kapı dışarı edenin siz olduğunuzu bana söylediler.

Lebezyatnikov, fena halde öfkelenerek:

— Bu da başka bir iftira, diye bağırdı. Hayır, işin aslı böyle değil. İş hiç de böyle olmadı. Bunlar hep Katerina İvanova'nın uydurmaları, çünkü işin iç yüzünü anlamamıştı. Ben hiçbir zaman Sofya Semyonovna'nın sempatisini kazanmaya çalışmadım. Ben, onda bir protesto duygusu uyandırmaya çalışarak, hiçbir menfaat gözetmeden, düpedüz onu uyarmaya çalıştım. Bana lâzım olan sadece protesto idi. Bu durum karşısında, Sofya Semyonovna kendiliğinden artık bu evde kalamayacağını anladı.

— Onu komüne mi çağırdınız?

— Siz boyuna alay ediyorsunuz, ama beceriksizce… Müsaade buyurunuz da bu noktayı işaret edeyim. Komün'de bu gibi roller yoktur. Zaten komün, bu gibi rollere yer kalmaması için kurulur. Komün'de bu rol şimdiki mahiyetini tamamıyla değiştirecektir. Burada ahmakça sayılan bir şey, yarın komünde bir zekâ eseri olarak gösterilecek; bugünkü şartlar içinde tabiata aykırı görülen bir mesele, komünde tamamıyla tabii sayılacaktır… Her şey insanın, içinde yaşayacağı şartlara ve vasata bağlıdır. Her şey vasat ile olur. İnsana gelince o bir hiçtir. Sofya Semyonovna'ya gelince benim şimdi de onunla aram iyi. Bu size, onu bana hiçbir zaman ve kendisini inciten bir adam olarak saymadığını gösteren en kuvvetli delildir. Ben onu şimdi komüne çekmeye çalışıyorum. Ama büsbütün başka şartlar altında.. Neye gülüyorsunuz? Biz kendimize ait, eskilerden büsbütün daha geniş temeller üzerinde hususi bir komün kurmak isliyoruz. Biz inançlarımızda daha ileri gitmiş bulunuyoruz. Biz daha çok inkar ediyoruz. Eğer Dobrolübov mezarından kalksaydı onunla tartışırdım. Belinski'ye gelince, onu da alt ederdim. Şimdilik Sofya Semyonovna'yı geliştirmeye devam ediyorum. Bu, eşi görülmemiş, eşine rastlanmamış bir varlıktır.

— Vay! Bari bu eşi görülmemiş varlıktan faydalanıyor musunuz? Hah hah!..

— Hayır, hayır!.. Oh, hayır! Aksine..

— Vay, aksine ha!.. Hah, hah hah!.. Amma da lâf ettiniz ha!

— Bana inanın!.. Hem söyleyin rica ederim, böyle bir şey olsaydı, sizden ne diye saklayacaktım? Aksine, bu, benim de tuhafıma gidiyor. Bu kız benimle karşı karşıya bulunduğu zaman pek fazla gayretli oluyor, ürkek bir iffet ve utangaçlık duygusuna kapılıyor.

— Tabii siz de onu geliştiriyorsunuz!… Hah hah!.. Bütün bu utangaçlıkların saçma bir şey olduğunu ona ispat ediyorsunuz, değil mi?..

— Hayır, hiç de öyle değil, hiç de öyle değil! Şu (geliştirmek) kelimesini ne kadar da kabaca, — Oh, affedersiniz — hatta ne kadar da budalaca bir manada anlıyorsunuz!.. Siz bir şey anlamıyorsunuz! Aman yarabbi, siz hiç olgun değilsiniz! Biz kadınların hürriyetini arıyoruz, sizin kafanız ise yalnız bir düşünceye takılı… Mahiyeti bakımından faydasız, hatta saçma bir şey olan iffet ve kadın utangaçlığı meselesini büsbütün bir yana bırakarak, bana karşı iffetli olmasını tamamıyla caiz görüyorum. Çünkü böyle hareket etmek tamamıyla onun hakkı, onun bileceği şeydir. Şüphesiz, eğer bana gelip de: “Benim olmanı istiyorum” deseydi, kendimi çok şanslı bir insan sayardım. Çünkü bu kızcağız çok hoşuma gidiyor. Ama şu anda, hiç olmazsa şu anda, muhakkak ki hiç kimse, hiçbir zaman, benim ona gösterdiğim nezaket ve inceliği, lâyık olduğu saygıyı göstermemiştir… Bekliyor ve ümit ediyorum, hepsi bu kadar!

— İyisi mi ona bir şeyler hediye ediniz. Bunu aklınıza bile getirmediğinize bahse girerim.

— Dedim ya, siz bir şey anlamıyorsunuz! Ne çare, onun durumu böyle.. Ama burada başka, tamamıyla başka bir mesele var. Siz düpedüz bu kızı hor görüyorsunuz. Haksız olarak küçümsemeye lâyık gördüğünüz bir olaya dayanmak suretiyle bu varlığa, insanca gözlerle bakmayı reddediyorsunuz! Siz onun nasıl bir varlık olduğunu daha bilmiyorsunuz! Yalnız, son zamanlarda, nedense okumayı bıraktığı ve gelip artık benden kitap almadığı

için çok üzgünüm. Halbuki eskiden gelip alırdı. Bütün enerjisine ve — önceleri bir defa gösterdiği protesto azmine rağmen, bazı kör inançlardan ve… budalalıklardan kesin olarak kurtulabilmesi için gerekli olan bağımsızlık, kendi başına buyruk olma, ret ve inkâr kabiliyetlerinin hala kendisinde yeter derecede bulunmaması da çok fena bir şey!.. Buna rağmen bazı meseleleri… çok iyi anlıyor. Meselâ, el öpme meselesini, yani, erkeğin, kadının elini öpmek eşitsizliğiyle ona hakaret ettiğini çok iyi anlamış bulunuyor. Bu mesele aramızda münakaşa edilmiş, ben de hemen kendisine ulaştırmıştım. Fransa'daki işçi sendikalarına dair anlattıklarımı da, yine, dikkatle dinlemişti. Şimdi ben ona, gelecek cemiyette, odalara serbestçe girme meselelerini anlatmaya çalışıyorum.

— Bu da ne demek?

— Bu da son zamanlarda tartışma konusu olan bir mesele idi: Komün üyelerinden biri, yine, komün üyelerinden kadın erkek herhangi birinin odasına, istediği zaman girebilir mi, giremez mi? Girebileceği yolunda karar verildi.

— İyi ama odada bulunan kadın veya erkek, o sırada vazgeçilmez ihtiyaçlarından birini görmekte ise ne olacak? Hah hah!..

Andrey Semyonoviç kızdı ve nefret dolu bir sesle:

— Aklınız fikriniz hep orada, diye bağırdı. Sizin için o kahrolası "ihtiyaçlar"dan başka bir şey yok! Size sistemi anlattığıma, o zaman vaktinden önce o kahrolası ihtiyaçlardan söz açtığımıza ne kadar kızıyor ve üzülüyorum! Şeytanlar alsın! Bu, bütün sizin gibiler için bir engeldir. İşin kötüsü, meselenin ne olduğunu anlamadan hemen alaya başlarsınız! Bunu yapmak sanki hakkınız imiş! Sanki koltuğunuzu kabartacak bir iş yapmışsınız?.. Tuh.. Bu meselenin acemilere, ancak, sonunda, sisteme inandıkları, iyice gelişip yetiştikleri zaman anlatılabileceğini kaç defa söyledim. Hem rica ederim bana söyleyin bakayım: çirkef çukurunda bile utanılacak, hor

görülecek ne var sanki? Bu çirkef çukurlarından hangisini isterseniz, ben, herkesten önce temizlemeye hazırım. Bu işte ben bir fedakârlık bile görmüyorum. Burada sadece asil bir iş, bütün öteki işlerden farkı olmayan, cemiyete faydalı bir çalışma var. Hem bu çalışma, meselâ, herhangi bir Raphael veya Puşkin'in çalışmalarından daha yüksektir; çünkü daha faydalıdır.

— Ve daha asildir, daha asildir!. Hah hah, hah!

— Daha asil ne demek? İnsan çalışmasını vasıflandırma anlamında ben böyle deyimleri anlamıyorum. "Daha asil", "daha yüksek kalpli"… Bütün bunlar saçma ve manasız şeyler, ret ve inkâr ettiğim, kör inançla bağlı eski kelimeler, insanlığa faydalı olan her şey, asildir. Ben yalnız bir kelime anlıyorum: Faydalı. Siz istediğiniz kadar gülünüz, bu böyledir işte!

Piyotr Petroviç gülmeden katılıyordu. Artık paralarını hesaplamayı bitirmiş, saklamıştı. Bununla beraber, bunlardan bir kısmını, nedense, masanın üstünde bırakmıştı. Bu "çirkef çukuru meselesi", bütün bayağılığına rağmen, Piyotr Petroviç, ile genç arkadaşı arasında bir bozuşma ve anlaşmazlık vesilesi olmuştu. Bütün saçmalık şurada idi ki, Andrey Semyonoviç gerçekten de kızıyordu. Hâlbuki Lujin içini döküyordu; şu anda ise, bilhassa Lebezyatnikov'u kızdırmak hevesinde idi.

Genel olarak söylemek lâzım gelirse, bütün "bağımsızlığına", bütün "protestocu" ruhuna rağmen, Piyotr Petroviç'e itiraz etmekten âdeta çekinen ve umumiyetle, eskiden kalma bir alışkanlıkla ona hâlâ saygı besleyen Lebezyatnikov, nihayet dayanamayarak:

— Bu hırçınlığınız, bu öfkeli haliniz, herhalde dün uğradığınız başarısızlığın bir neticesi olsa gerek, diye söylendi.

Piyotr Petroviç, kurumlu bir eda ile ve canı sıkılmış bir halde, onun sözünü keserek:

— İyisi mi siz bana şunu söyleyin, onu buraya… daha doğrusu: Yukarda adı geçen şu genç haspa ile, gerçekten ve onun hemen şimdi, bir dakika için, buraya, bu odaya gelmesini rica edecek kadar senli benli misin? diye sordu. Herhalde hepsi de mezarlıktan dönmüş olacaklar… Ayak seslerini duyuyorum. O haspayı görmem lâzım…

Lebezyatnikov hayretle sordu:

— Onu ne yapacaksın?

— Hiç, lâzım işte… Bugün, yarın buradan gidiyorum, bunun için kendisine söylemem lazım. Hem, konuşmamız sırasında lütfen siz de burada bulununuz!.. Hatta böylesi daha iyi olur. Yoksa belki de, Allah bilir neler düşünürsünüz!

— Hiçbir şey düşünmem… Lâf olsun diye sordum. Bir işiniz varsa onu buraya çağırmaktan kolay bir şey yok. Hemen gidiyorum. Hem merak etmeyin, sizi rahatsız etmem.

Gerçekten de beş dakika sonra, Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov, Sonya ile birlikte döndü. Sonya, büyük bir şaşkınlık içinde ve âdeti olduğu üzere, ürkek bir halde odadan içeri girdi. Sonya, bu gibi hallerde daima ürkek davranır, yeni simalardan, yeni tanışmalardan çok korkardı. Eskiden beri, daha çocukluğunda böyle idi. Şimdi ise bu hal büsbütün artmıştı. Piyotr Petroviç onu, “nazik ve sevimli” bir yüzle; ama kendisi gibi kerli ferli ve vakarlı bir zatın Sonya gibi genç ve bazı bakımlardan enteresan bir varlığa karşı, kendisince pek uygun saydığı, bir dereceye kadar, neşeli bir lâubalilik havası içinde karşıladı. Onu “cesaretlendirmekte” acele etti ve masa başında karşısında yer gösterdi. Sonya oturdu. Etrafına bakındı, Lebezyatnikov’a, masa üstünde duran paralara bir göz attı. Sonra, yine, birdenbire bakışlarını Piyotr Petroviç‘e dikti, bir daha da gözlerini, sanki mıhlanmış gibi, ondan hiç ayırmadı. Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov

kapıya doğru yöneldi. Piyotr Petroviç ayağa kalktı. Sonya'ya oturması için işaret etti. Kapıda Lebezyatnikov'u durdurarak fısıltı ile sordu:

— Şu Raskolnikov orada mı? Gelmiş mi?

— Raskolnikov mu? Orada, ne olacak? Evet orada.. Demin girerken gördüm. Ne olacak?

— O halde, burada bizimle birlikte kalmanız ve beni şu… kızla baş başa bırakmamanız için ısrarla rica edeceğim… Mesele basit ama kim bilir ne mana verirler. Raskolnikov'un gidip bu işi orada anlatmasını istemiyorum. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi?

Birdenbire işi sezen Lebezyatnikov:

— Anlıyorum, anlıyorum, dedi. Hakkınız var. Benim kendi görüşüme göre çekingenliğinizin sınırlarını biraz fazla genişletmekle beraber, yine de hakkınız var. Peki, dediğiniz olsun, kalıyorum. Şuracıkta, pencerenin yanında dururum, sizi rahatsız etmem. Bence hakkınız var. Piyotr Petroviç, divana doğru geldi, Sonya'nın karşısına geçip oturdu. Dikkatle genç kıza baktı ve birdenbire çok ciddî, hatta biraz sert bir yüz takındı. Bu görünüşünde: "Sakın bir şey hatırına gelmesin, küçük hanım!" diyen bir hal vardı. Sonya fena halde bozuldu.

Piyotr Petroviç, çok ciddî, ama aynı zamanda oldukça sevimli bir sesle söze başladı:

— Her şeyden önce, Sofya Semyonovna, çok muhterem annenizden, benim adıma özür dilemenizi rica ederim. Aldanmıyorum değil mi efendim? Katerina İvanovna analığınızdır!

Piyotr Petroviç'in halinden, pek dostça bir takım niyetleri olduğu anlaşılıyordu.

Sonya, hızlı hızlı ve ürkek bir eda ile:

— Evet efendim, Katerina İvanovna gerçekten de analığımdır.

— Şu halde, elimde olmayan sebeplerden ötürü gelememek ve annenizin nazik davetine rağmen yas sofrasına katılamamak zorunda olduğum için, annenizden, suçumu bağışlamasını rica etmenizi istirham ederim.

Soneçka:

— Peki efendim; söylerim; hemen şimdi söylerim, dedi ve hızla sandalyeden fırladı. Piyotr Petroviç, genç kızın saflığı ve görgüsüzlüğü karşısında gülümseyerek onu durdurdu:

— Durun, daha hepsi değil, dedi. Çok sevimli Sofya Semyonovna, şayet, sadece beni ilgilendiren böyle ehemmiyetsiz bir sebepten ötürü sizin gibi bir bayanı rahatsız edeceğimi ve odama kadar çağıracağımı düşündüyseniz, beni çok az tanıyorsunuz demektir. Maksadım tamamıyla başkadır.

Sonya hızla oturdu. Masadan kaldırılmamış olan gri yüz rublelik banknotlar bir defa daha gözünün önünden şimşek gibi gelip geçti. Ama kızcağız çabucak onlardan başını çevirip Piyotr Petroviç‘e bakmaya başladı. Onun, hele onun gibi bir kızın, başkasının paralarına bakması, kendisine çok yakışıksız bir hareket gibi göründü. Gözlerini Piyotr Petroviç‘in sol elinde tuttuğu altın çerçeveli gözlüğe ve bununla birlikte aynı elin orta parmağındaki sarı taşlı, kocaman, fevkalâde güzel masif yüzüğe dikecek oldu. Ama birdenbire bundan da vazgeçti. Nereye bakacağını bir türlü kestiremeyerek nihayet gözlerini doğrudan doğruya Piyotr Petroviç‘in gözlerine dikti.

Piyotr Petroviç, biraz sustuktan sonra, deminkinden daha önemli bir tavırla sözlerine devam etti:

— Dün gider ayak zavallı Katerina İvanovna ile bir iki kelime konuşmak fırsatını buldum. Bu iki kelime, onun - tabir caizse - ne tabiata aykırı bir durumda bulunduğunu bana öğretmeye yetti.

Sonya:

— Evet, efendim, tabiata aykırı bir durumda, diye tasdik etmekte acele etti.

— Yahut, daha açık ve daha anlaşılır bir şekilde söylemek lâzım gelirse hastalıklı bir durumda.

— Evet efendim; daha açık daha anlaşılır… Hastadır efendim.

— Tamam. İşte ben de, insanlık duygularımdan ve, ve, ve, merhametten ötürü, zavallının kaçınılmaz kara bahtını önceden görerek, kendi hesabıma herhangi bir suretle ona faydalı olmak isterdim.

Sonya birdenbire ayağa kalkarak:

— Bir şey sormama müsaade eder misiniz efendim? Bir emekli maaşı bağlanması mümkün olduğunu, dün kendisine siz mi söylediniz?.. Çünkü, ona emekli maaşı bağlanması için uğraşmaya başladığınızı kendisi bana dün söylemişti. Bu sahi mi efendim?

— Hayır, katiyen. Hatta bir bakıma manasız bir şey. Ben sadece, vazife sırasında ölmüş bir memurun dul karısına — o da bir iltimas olduğu takdirde — geçici bir yardım yapılması mümkün olduğunu çıtlatmıştım. Hâlbuki rahmetli babanız, emekli maaşını hak edecek hizmet süresini doldurmak şöyle dursun, öldüğü sırada devlet hizmetinde bile bulunmuyordu. Bir kelime ile gerçi bir ümit olabilirdi, ama tamamıyla geçici bir ümit. Çünkü bu durumda, yardım için hiçbir sebep yok… Hatta aksine… O ise kendisine maaş bağlanacağını kuruntu etmiş. Hah hah hah… Açıkgöz bir hanım.

— Evet, efendim; emekli maaşını… Çünkü o, saf ve iyi yürekli bir kadındır. İyi yürekliliğinden ötürü de her şeye inanır, işte efendim.. Onun yaradılışı böyledir. Evet efendim, affedersiniz!

Sonya bunları söyledikten sonra gitmek üzere tekrar ayağa kalktı:

— Müsaade ediniz, beni sonuna kadar dinlemediniz!

Sonya:

— Evet efendim, sizi sonuna kadar dinlemedim, diye mırıldandı.

— Öyle ise oturunuz!

Fena halde utanan Sonya, üçüncü defa, tekrar oturdu.

— Zavallı yavrularıyla içinde bulunduğu durumu göz önünde tutarak, — yukarda da söylediğim gibi — gücümün yettiği kadar herhangi bir şekilde ona faydalı olmak istiyorum. Tabii gücümün yettiği kadar, fazla değil. Bu gibi hallerde her zaman yapıldığı üzere, yakınları veya, umumiyetle yardım etmek arzusunda bulunan kimseler tarafından, meselâ, onun yararına bir yardım defteri açılabilir, yahut bir piyango veya buna benzer bir şey tertip edilebilir. İşte size bunu bildirmek istemiştim. Böyle bir şey yapmak mümkündür.

Sonya, ısrarla Piyotr Petroviç'e bakarak:

— Çok iyi olur efendim… Allah sizden razı olsun diye mırıldandı..

— Evet, mümkündür.. Ancak… Bunu sonra konuşuruz… Hatta bugün de başlayabiliriz.. Akşama buluşur, konuşur, esaslarını tespit ederiz. Şöyle saat yediye doğru bana geliniz… Andrey Semyonoviç'in de bize katılacağını umarım… Yalnız… Burada, üzerinde önceden dikkatle durulması gereken bir nokta var. Sizi buraya çağırtarak rahatsız edişimin sebebi de budur, Sofya Semyonovna, mesele şu ki, bence, paraları bizzat Katerina İvanovna'nın eline vermek hem doğru değil, hem tehlikelidir. Bugünkü yas

sofrası buna en kuvvetli delildir. Yarına yiyecek bir lokma ekmeği, ayağına giyecek bir çift pabucu, hülâsa, hiçbir şeyi yokken, bugün kalkıp, Jamayak romu, Madera şarabı ve kahve satın alıyor. Demin geçerken gördüm. Yarın yine hepsi günlük ekmeklerine varıncaya kadar, her şeyi sizin sırtınıza yükleyecekler… Artık bu kadarı da manasızlık… İşte bundan ötürü, benim görüşüme göre, paralar o şekilde toplanmalıdır ki, bahtsız dulun bunlardan haberi olmasın. Meselâ bunu yalnız siz bilmelisiniz! Dediklerim doğru değil mi?

— Ben bilmem efendim, o yalnız bugün öyle davrandı. Bu, hayatta ancak bir defa olur. Rahmetliyi anmak, hatırasını yükseltmek için büyük bir arzu duymuştu. Yoksa o, çok akıllı bir kadındır. Ama bununla beraber, siz nasıl uygun görürseniz öyle yapın! Ben size pek, pek, pek çok… onlar da, onların hepsi de size… Allah sizden… o yetimler de…

Sonya sözlerini bitirmedi, ağlamaya başladı.

— İşte bunu böylece biliniz! Şimdi de, ailenizin yararına ilk defa benim şahsi yardımım olan bu parayı lütfen kabul ediniz! Bu vesile ile adımın açıklanmamasını kesin olarak istiyorum. İşte buyurunuz.. Benim de kendi üzüntülerim olduğu için daha fazlasını veremedim.

Piyotr Petroviç bunları söyledikten sonra, kâğıdı dikkatle açarak, Sonya'ya on rublelik bir banknot uzattı. Sonya kızararak parayı aldı, yerinden kalktı; bir şeyler mırıldanarak, acele acele veda etti. Piyotr Petroyiç çok muzafferane bir eda ile onu kapıya kadar geçirdi. Sonya, çok heyecanlı ve bitkin bir halde nihayet kendini odadan dışarı attı. Büyük bir teheyyüç içinde Katerina İvanovna'nın yanına döndü.

Bütün bu sahne devamınca, Andrey Semyonoviç, konuşulanları kesmemek için, ya pencere önünde durmuş, ya da odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmıştı. Sonya çıkıp gidince, birdenbire Piyotr Petroviç'e

yaklaşarak, coşkunlukla ona elini uzattı. Bilhassa “gördüm” kelimesi üzerinde durarak:

— Her şeyi işittim ve hepsini gördüm, dedi.

— Bu hareketiniz asilâne, yani demek isterim ki, insanca, idi. Farkındayım, size karşı minnet duymalarının da önüne geçmek istediniz! Gerçi, ne yalan söyleyeyim, şahsi hayırseverliklerin aleyhindeyim. Çünkü bu çeşit hayırseverlikler, fenalıkları kökünden kazımak şöyle dursun, bunları büsbütün besleyip kuvvetlendirir. Bununla beraber bu hareketinizi memnunlukla karşıladığımı söylemekten de kendimi alamayacağım. Evet, evet, bu hareketiniz hoşuma gitti.

Piyotr Petroviç, Lebezyatnikov’u dikkatle süzerek biraz heyecanlı bir sesle:

— Bunların hepsi saçma! dedi.

— Hayır, saçma değil! Sizin gibi, dünkü olayla hakarete uğrayan, sinirleri bozulan bir adam, aynı zamanda başkalarının felâketiyle de ilgilenmek imkanını buluyorsa, bu davranışıyla sosyal bir hata da işlemiş olsa, yine de saygıya değer. Doğrusu Piyotr Petroviç, düşüncelerinize göre, sizden böyle bir şey beklemiyordum. Oh, bu ülküleriniz size nasıl da engel oluyor:

Piyotr Petronoviç‘e yeniden yakınlık duyan iyi yürekli Andrey Semyonoviç;

— Meselâ, dünkü başarısızlık sizi ne kadar da heyecanlandırıyor, diye bağırdı. Hem sonra evlenmeye, böyle meşru bir şekilde evlenmeye mutlaka ihtiyacınız mı vardı, a benim asil ruhlu, pek sevimli Piyotr Petroviç‘im? Hem evlenmenin mutlaka meşru olmasına neden lüzum görüyorsunuz? İsterseniz beni dövünüz ama bu evlenmenin olmayışına, sizin serbest

kalışınıza, insanlık için henüz tamamıyla kaybolmayışınıza, ben pek, pek memnunum. Görüyorsunuz ya: düşündüklerimi söyledim.

Kafası aşırı derecede bir şeyle meşgul olan Piyotr Petroviç Lujin, çok dalgındı. Bir cevap vermiş olmak için:

— Sizin serbest evlenme usullerinizle, boynuz takmamak ve başkalarının çocuklarına babalık etmemek için meşru bir evlenmeye lüzum görüyorum.

Andrey Semyonoviç, hücum borusunu duyan bir savaş atı gibi irkildi:

— Çocuklar mı? Çocuklara mı temas ettiniz? Evet, çocukların sosyal bir mesele, birinci derecede önemi olan bir mesele teşkil ettiğini kabul ediyorum. Ama çocuk meselesi başka türlü halledilecektir. Hatta bazıları aileye ait bir belirti gibi çocukları kesin olarak inkâr ediyorlar. Çocuklar işini sonra konuşuruz, şimdi gelin de şu boynuz meselesiyle meşgul olalım. Ne yalan söyleyeyim, bu benim zayıf noktamdır. Bu kötü deyimin, bu husar, bu Puşkin deyiminin, yarının lügatlerinde yer alması ihtimali yoktur. Hem boynuz da ne demekmiş? Oh, bu ne yanlış düşünce? Hangi boynuz? Hem niçin boynuz olsun? Ne saçma şey! Aksine, serbest evlenmelerde asla boynuz olmayacak! Boynuz ancak her meşru evlenmenin tabii bir neticesi, tabir yerindeyse, onun düzeltilmesidir, bir protestodur. Bu manada alındığı takdirde, boynuzlar, hiç de küçültücü bir şey değildir. Olacak şey değil ya, neyse, şayet günün birinde, meşru bir şekilde evlenecek olursam, şu sizin melun boynuzlarınızı taşımaktan memnunluk bile duyacağım. O zaman karıma dönüp: “Sevgili karıcığım, diyeceğim, bugüne kadar sadece seni sevmekle yetindim; şimdi ise sana saygı da duyuyorum, çünkü sen isyan etmesini bildin!” Gülüyorsunuz! Çünkü kendinizde batıl inanışlardan kurtulma gücünü bulamıyorsunuz! Allah belâsını versin, meşru bir evlenmede birbirini aldatmanın bilhassa neden can sıkıcı bir şey olduğunu ben gerçekten anlıyorum: Çünkü bu sadece, her ikisini de alçaltan adi bir

olayın adi bir neticesidir. Halbuki, serbest birleşmede olduğu gibi, boynuzlar açıkça takılınca yok olur; manalarını, hatta taşıdıkları boynuz adını bile kaybederler.. Aksine, karınız, onun saadetine engel olmaya gücünüz yetmediğini, yeni kocasından ötürü ondan intikam almaya kalkışmayacak kadar ileri görüşlü olduğunuzu farz etmekle sadece size saygı gösterdiğini ispat etmiş olur. Allah belâsını versin, bazen kendi kendime düşünürüm. Şayet bir gün kocaya varırsam, tuh, şey, yani (ister serbest olarak, ister meşru bir şekilde, hepsi bir) evlenirsem, karım da kendisine bir âşık peydahlamakta gecikirse, bana öyle geliyor ki, ben kendi elimle ona bir âşık bulur ve: "Karıcığım, ben seni seviyorum, ama ayrıca bana saygı göstermeni de istiyorum, işte!" derdim. Doğru değil mi? Doğru mu söylüyorum?

Piyotr Petroviç bu sözleri dinlerken bıyık altından gülmekle beraber, fazla bir ilgi göstermedi. Hatta bunlara pek de kulak vermedi. Kafasının bir şeyle meşgul olduğu muhakkaktı. Nitekim, Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov da en sonunda bunun farkına vardı. Hatta Piyotr Petroviç heyecanlı idi. Ellerini ovuşturuyor, bir şeyler düşünüyordu. Andrey Semyonoviç, bütün bunları sonradan anladı ve hatırladı.

II

Katerina İvanovna'nın hasta kafasında şu manasız yas sofrası düşüncesini doğuran sebeplerin ne olduğunu kesin olarak belirtmek gerçekten de güçtür. Filhakika, bu yas sofrasına, Marmeladov'un cenaze töreni için Raskolnikov'dan alınan yirmi küsur rublenin hemen hemen on rublesi harcanmıştı. Belki de Katerina İvanovna, bütün kiracıların, ayrıca Amelya İvanovna'nın, "kocasının kendilerinden hiç de aşağı olmadığını, belki de onlardan çok daha üstün olduğunu", onlardan hiçbirinin merhumun karşısında "böbürlenmeye" hakkı olmadığını bilmeleri için, kocasının

hatırasına “gerektiği gibi” saygı göstermeyi, rahmetliye karşı bir borç saymıştı.. Belki de burada günlük yaşayışımızda her birimiz ve hepimiz için mecburî olan bazı sosyal törenlerden birçok fakir fukarayı sadece başkalarından geri kalmamak ve başkaları tarafından ayıplanmamak düşüncesiyle son gayretlerini ve biriktirdikleri son meteliği harcamaya zorlayan o fukara gururunun hepsinden çok tesiri olmuştur. Katerina İvanovna’nın, bilhassa bu münasebetle, dünyada herkes tarafından terk olunmuş sanıldığı bir sırada, bütün bu “değersiz ve kötü kiracılara” değil yalnız “görgü kaidelerini ve yiyip içmesini bildiğini” aynı zamanda böyle bir kadere boyun eğmek için yetiştirilmediğini, “asil, hatta aristokrat bir albay evinde” terbiye gördüğünü; tahta silmeye, geceleri çocuk bezleri yıkamaya hiç de hazırlanmadığını göstermek istemiş olması da pek mümkündür. Bu gurur ve şiddet taşkınlıklarının, bazen çok fakir ve çok mazlum insanlara da musallat olduğu ve bunun, zaman zaman onlarda, sinirli, önüne geçilmez bir ihtiyaç halini aldığı görülmüştür. Üstelik Katerina İvanovna mazlum insanlardan da değildi, bazı hallerde onu tamamıyla mahvetmek mümkündü ama onun manevî varlığını yok etmek, onu korkutup iradesine gem vurmak kimsenin elinden gelmezdi. Bundan başka, onun aklını oynattığına dair Soneçka’nın söylediği sözler, hiç de yabana atılacak şeyler değildi. Gerçi bunu müspet ve kesin olarak söylemek henüz mümkün değildi. Ama gerçekten de, son zamanlarda, şu son bir yıl içinde, onun zavallı kafası, kısmen olsun bozulacak kadar, ıstırap çekmişti. Doktorların söylediği gibi, ileri verem halleri de insanın aklî muvazenesinin bozulmasına yol açmaktadır.

Sofradaki şaraplar ne sayıca çok, ne de fazla çeşitli idi. Madera şarabı da yoktu. Bunu mübalâğa etmişlerdi. Ama şarap vardı. Hepsi de kötü cinstendi, ama yetecek kadardı, votka, rom ve porto da vardı. Yemeklere gelince Kutya’dan [Kutya, pişmiş buğdayla baldan, yahut, pirinçle üzümden yapılan ve yas sofralarına konması âdet olan bir çeşit yiyecek] başka, hepsi

de Amaliya İvanovna’nın mutfağından olmak üzere (gözleme dahil) üç-dört kaptan ibaretti. Bundan başka, yemekten sonra içilmesi tasarlanan çay ve punç için de iki semaver hazırlanmıştı. Satın alma işiyle Katerina lvanovna kendisi uğraşmıştı. Bunun için de madam Lippevechzel’in evinde hangi sebeple oturduğu pek de bilinmeyen fakir bir Polonyalıdan yardım gördü. Bu Polonyalı hemen Katerina İvanovna’nın emrine verildi; dünkü bütün gün ve bu sabah, dili bir karış dışarıda, âdeta parçalanırcasına öteye beriye koşup durmuştu. Galiba bu halinin göze çarpması için ayrıca gayret etti. İkide bir, en saçma şeyler için, doğrudan doğruya Katerina lvanovna’ya baş vuruyor, hatta onu, Gostinniy Dvor pazarında bile arayıp buluyor, boyuna ona, (Pani Harun- jina) [hanımefendi] deyip durmuştu, önceleri, Katerina İvanovna, “bu hatır sayan, iyi yürekli” adam olmasaydı mahvolacağını söylemesine rağmen, nihayet Polonyalı bu haliyle kabak tadı vermiş, kadını bıktırmıştı. Rastgele, ilk defa gördüğü birini, hemen, en iyi, en parlak renklerle süslemek, utandıracak kadar göklere çıkarmak, övmeye vesile teşkil edecek bir takım meziyetler uydurmak, biraz sonra da, kendi uydurduğu bu meziyetlerin doğruluğuna can ve gönülden inanmak; sonra da birdenbire, aniden hayal kırıklığına uğramak, her şeyi parçalayıp kırmak, daha bir kaç saat önce tam manasıyla taptığı adamı, ite kaka kapı dışarı etmek, Katerina İvanovna’nın huyu idi. Yaradılıştan şakacı, neşeli, barışsever bir kadındı, ama uğradığı bitmez tükenmez felâketler ve çektiği acılar yüzünden herkesin neşe ve huzur içinde yaşamasını, başka türlü yaşamaya cüret edememesini, o kadar şiddetle arzu etmeye ve istemeye başlamıştı ki, hayatta karşılaştığı küçücük bir düzensizlik, en küçük bir başarısızlık, onu hemen çileden çıkarıyordu ve o, en parlak ümit ve hayallerden sonra birdenbire kaderine lânet etmeye, eline geçen her şeyi kırıp atmaya, başını duvarlara çarpmaya başlardı. Amaliya İvanovna da, nedense Katerina İvanovna’nın gözünde birden bire. büyük bir önem kazanmış, ondan olağanüstü bir saygı görmeye başlamıştı. Bu, belki de

sadece şu yas sofrasının hazırlanmasından ve Amaliya İvanovna'nın bütün bu hazırlıklara candan ortak olmasından ileri gelmişti; sofrayı o hazırlamış, masa örtüsünü, peçeteleri, kap kacağı ve diğer gerekli şeyleri o tedarik etmiş, yemekleri kendi mutfağında o pişirmişti. Katerina İvanovna mezarlığa giderken, her hususta ona yetki vermiş, onu kendi yerine bırakmıştı. Gerçekten de her şey pek iyi hazırlanmıştı; Masaya oldukça temiz sofra örtüleri konmuş, kiracılardan ödünç alınan tabaklar, çatallar, bıçaklar, kadehler, bardaklar, fincanlar, pek tabii olarak başka başka biçimlerde ve boylarda olmakla beraber, kararlaştırılan saatte hepsi yerli yerine konmuştu. Kendisine verilen işi çok iyi başardığını anlayan Amaliya İvanovna, cenazeden dönenleri biraz gururlu bir eda ile karşıladı. Süslenmiş, hotozuna yeni siyah kurdeleler takmış, siyah bir rop giymişti. Hak edilmiş olmakla beraber bu gurur, nedense Katerina İvanovna'nın hoşuna gitmedi: aklından şunları geçirdi: "Hele şuna bak, görenler âdeta Amaliya İvanovna olmasa sofrayı bile kuramayacağımızı sanacaklar!" Yeni kurdelelere süslü hotozu da hoşuna gitmedi, içinden: "Yoksa şu budala Alman karısı ev sahibi olduğu ve fakir kiracılara merhametinden ötürü yardım etmek tenezzülünde bulunduğu için mi böbürleniyor? diye düşündü. Merhametinden ötürü! Hele şuna bakın! Bir miralay; hem de nerede ise valilik etmiş bir miralay olan Katerina İvanovna'nın halasının evinde, bazen kırk kişilik sofralar kurulduğu oluyordu. Orada Amaliya İvanovna, daha doğrusu Ludvigovna gibileri mutfağa bile sokmazlardı". Gerçi Katerina İvanovna, mutlaka, hem de bugünden tezi yok, şu Amaliya İvanovna'ya haddini bildirmeyi, ona gerçek yerini hatırlatmayı içinden tasarlamıştı. Yoksa kim bilir bu kadın kendini ne sanacaktı. Bununla beraber şimdilik duygularını açığa vurmamaya karar verdi. Sadece ona soğuk davranmakla yetindi. Bir başka tatsızlık daha onu sinirlendirmeye kısmen sebep oldu; ne yapıp yapıp mezarlığa da gelmek fırsatını bulan Polonyalı hariç, cenaze törenine davetli bulunan kiracılardan hemen hiçbirisi cenazeye gelmemişti.

Ama iş yas sofrasına, yani yemeğe dayanınca, en ehemmiyetsizlerine, en fakirlerine varıncaya kadar hepsi de gelmişlerdi, içlerinden çoğu, tabii kılıkta olmak şöyle dursun, berbat bir halde idiler. Davetlilerin daha hatırı sayılır, daha kerliferlileri ise, sanki aralarında sözleşmişler gibi hiç gelmemişlerdi. Meselâ kiracıların en hatırı sayılanlarından biri olan Piyotr Petroviç Lujin, gelmemişti. Halbuki Katerina İvanovna, daha dün akşam herkese, her önüne gelene, yani Amaliya İvanovna'ya, Poleçka'ya, Sonya'ya, Polonyalı'ya, Piyotr Petroviç'in pek çok ahbabı bulunan zengin, dünyanın en asil, en kibar bir insanı, ilk kocasının eski dostu olduğunu, babasının evine girip çıktığını, kendisini dolgunca bir maaş bağlatmak için bütün gayretini harcamayı vaat ettiğini anlatıp durmuştu. Burada sunu da kaydedelim ki, Katerina İvanovna birinin zenginliğiyle, nüfuzlu dostlarıyla öğünürken, bunu en küçük bir menfaat gözetmeden, kendisine bir pay çıkarmadan şahsî menfaat düşüncesinden uzak, cömertçe bir duygu ile ve sadece övme ve övülene daha büyük bir değer verme zevkini tatmak için yapardı. Piyotr Petroviç Lujin'den sonra, herhalde "ondan örnek alarak" şu kötü, aşağılık Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov da gelmemişti. "Şu herif de kendini ne sanıyordu? Onu zaten bir lütuf olmak üzere davet etmişlerdi. Çünkü, Piyotr Petroviç'in ahbabı idi. Onunla bir odada oturuyordu. Çağırmamak biraz manasız olurdu." "Tohuma kaçmış" kızıyla birlikte sosyeteye mensup bir kadın da gelmemişti. Bunlar, Amaliya İvanovna'nın apartmanına taşınalı ancak on beş gün olduğu halde, bilhassa merhumun sarhoş olarak eve geldiği zamanlar, Marmeladov'un odasında kopan gürültülerden birkaç kere şikâyet etmişlerdi. Tabii Katerina İvanovna da bu şikâyetleri Amaliya İvanova'dan öğrenmişti. Ev sahibi kadın, Katerina İvanovna ile kavgaya tutuşup, bütün aileyi kapı dışarı etmekle tehdit ettiği zaman "pabucu bile olamayacağı kibar kiracıları" rahatsız ettiğini, avazı çıktığı kadar bağırarak bütün dünyaya ilân etmişti. Katerina İvanovna "güya pabucu bile olamayacağı" söylenen, hususiyle, şimdiye kadar kendisiyle

tesadüfen her karşılaştıkça, kurumlu bir eda ile arkasını dönen, şu kadınla kızını davet etmeyi bilhassa aklına koymuştu. Böylece ona, burada “daha asil düşünceler ve duygular taşıdıklarını, yapılan kötülükleri hatırlamadan davet ettiklerini” bildirecek, Katerina İvanova’nın bu şartlar altında yaşamaya alışık olmadığını göstermiş olacaktı. Bütün bunları sofrada, merhum babasının valiliği ile birlikte, sayıp dökmeyi kesin olarak aklına koymuştu. Bu arada, karşılaştıkları zaman arkasını dönmeye hiç de lüzum olmadığını, bunun pek budalaca bir davranış olduğunu, bir fırsatını bularak ona çıtlatıverecekti. Şişman yarbay (eski Kurmay yüzbaşı) da gelmemişti. Fakat onun, daha dün sabahtan beri “ayakları vücudunu taşıyamayacak kadar” yorgun olduğu anlaşıldı. Bir kelime ile gelenler yalnız, Polonyalı ile frakı çok kirli, üstü başı leş gibi kokan, yüzü sivilceli, miskin, sessiz bir memurdan; sonra da Amaliya İvanovna’nın evindeki odasının kirası çok eskiden beri kimin tarafından ve niçin ödendiği belli olmayan, bir zamanlar bilmem hangi postanede çalışmış olan sağır ve hemen tamamıyla kör bir ihtiyarcıktan ibaretti. Bir de terbiyesizce kahkahalar atan, sarhoş bir emekli levazım teğmeni, daha doğrusu bir muamele memuru da geldi; hem de, düşünün ki, yeleksiz olarak…

Biri de Katerina İvanovna’ya selâm bile vermeden, doğrudan doğruya geçip masaya kuruldu. Nihayet bir kişi de, elbisesi olmadığı için, hırka ile boy gösterdi. Fakat bu hal, o kadar terbiyesizce bir hareketti ki, bu zat Amaliya İvanovna’nın ve Polonyalının gayretiyle hemen oradan uzaklaştırıldı. Polonyalı da, Amaliya İvanovna’nın evinde hiçbir zaman oturmamış ve bu evde bugüne kadar hiç görülmemiş olan iki hemşerisini de beraberinde getirmişti. Bütün bunlar, Katerina İvanovna’yı fena halde sinirlendirdi. “Böyle olduktan sonra; bütün bu hazırlıklar kimin için yapılmış oluyordu?” Hatta yerden kazanmak için çocukları, zaten bütün odayı kaplamış olan masaya oturtmamışlar, onlara, arka köşede, sandık üstünde bir sofra hazırlamışlardı, iki küçük bir sıraya oturtulmuştu.

Poleçka, büyük olmak sıfatıyla, onlara bakmak, karınlarını doyurmak, “iyi çocuklara yapıldığı gibi” burunlarını silmek zorunda idi. Bir kelime ile, Katerina İvanovna, istemeyerek, bütün misafirleri katmerli bir azametle, hatta kurumlu bir eda ile karşılamak zorunda kalmıştı. Bazılarını bilhassa sert bir bakışla süzerek azametle sofraya buyur etti. Bütün gelmeyenlerden, nedense Amaliya İvanovna’yı sorumlu tuttuğu için, ona karşı birdenbire pek saygısızca davranmaya başladı. O da hemen bunun farkında oldu ve fena halde içerledi. Böyle bir başlangıç hiç de iyi bir sonuç vaat etmiyordu. Nihayet sofraya oturuldu.

Raskolnikov, hemen hemen tam mezarlıktan dönüldüğü bir anda içeri girmişti. Katerina İvanovna onun gelişine çok sevindi. Birincisi, çünkü o, bütün misafirler içinde “biricik kültürlü” insandı. “Bilindiği üzere”, iki yıl sonra Bura Üniversitesinde kürsü sahibi olmaya hazırlanmakta idi. İkincisi, çünkü o, hemen pek saygılı bir tavırla, bütün arzularına rağmen, cenaze töreninde bulunamadığından ötürü özür dilemişti. Katerina İvanovna ona dört elle sarıldı. Sofrada soluna oturttu. (Amaliya İvanovna’yı sağına almıştı). Yemeklerin doğru dürüst dağılması ve herkese yetmesi gibi bitmez tükenmez meşguliyet ve telâşları arasında, bilhassa galiba bu son iki gün içinde iyice yerleşen, boyuna kendisine ıstırap veren, konuşmasına engel olan öksürük nöbetlerine rağmen, durmadan Raskolnikov’a lâf yetiştirmeye çalışıyor, bütün içindekileri, yas sofrasının uğradığı başarısızlıktan duyduğu haklı öfkeyi ona fısıldamakta acele ediyordu. Bununla beraber, bu öfkesi, sık sık, misafirlere, bilhassa ev sahibi kadına yöneltilmiş fevkalâde şen, zapt edilmez bir kahkaha halini alıyordu.

Katerina İvanovna, bir baş hareketiyle Amaliya İvanovna’yı işaret ederek:

— Bütün kabahat şu kakavan kadında, dedi. Tabii kimden bahsettiğimi anlıyorsunuz; ondan, ondan! Hele şuna bir bakın; nasıl da gözlerini fal taşı

gibi açmış.. Kendisinden bahsettiğimizi anlıyor ama neler söylediğimizi kestiremiyor, gözlerini devirip duruyor.. Tuh, baykuş karı, hah, hah, hah!.. öhö; öhö; öhö; ya şu başındaki hotoza dersiniz? Öhö.. öhö.. öhö.. Farkında mısınız herkesin, onun beni koruduğunu, buraya gelmekle bana şeref verdiğini sanmasını istiyor!.. Adam diye ondan, bilhassa merhumun tanıdığı iyi kimseleri davet etmesini rica etmiştim. Halbuki bakın kimleri toplamış buraya: bir alay soytarıyı, kaba saba herifi! Hele şu kirli suratlı herife bakın: ne sümüklü böcek! Ya şu pis Polonyalılar.. Hah, hah, hah!, öhö, öhö, öhö! Onları burada bir kerecik bile gören olmamıştır. Ben de hiç görmedim. Sorarım size: burada işleri ne? Yan yana ne de resmî oturuyorlar..

Katerina İvanovna, birden bire bunlardan birine seslendi:

— Hey, efendi, gözlemelerden aldınız mı? Biraz daha alınız… Bira içiniz, bira!… Votka istemiyor musunuz?. Bakın, bakın, nasıl da yerlerinden fırlayıp selâm veriyorlar, herhalde çok aç zavallılar… Varsın karınlarını doyursunlar… Hiç olmazsa gürültü etmiyorlar.. Yalnız, doğrusunu isterseniz, ev sahibinin gümüş kaşıklarının akıbeti beni korkutuyor.

Bu sırada, birdenbire ev sahibine dönerek, hemen hemen yüksek bir sesle:

— Amaliya İvanovna, diye seslendi, gümüş kaşıklarınızı yürütürlerse, önceden söyleyeyim ki, ben hiçbir sorumluluk kabul etmiyorum: Hah, hah, hah!

Söylediklerinden kendisi de memnun kalarak, kahkahalarla gülmeye başladı. Sonra yine Raskolnikov’a döndü, yine başı ile kadını göstererek:

— Anlamadı!. Yine anlamadı., dedi. Baksanıza, ağzı bir karış açık, aptal aptal bakıyor… Baykuş, hem de baykuşun ta kendisi! Yeni kurdeleli baykuş.. Hah, hah, hah!..

Ama bu sırada kahkahaları, beş dakika süren dayanılmaz bir öksürük nöbetine döndü. Mendili kana bulandı. Alnında ter damlaları belirdi. Katerina İvanovna kan lekelerini sessizce Raskolnikov'a gösterdi. Büyük bir heyecanla ve yanakları pençe pençe, güçlükle soluyarak hemen Raskolnikov'un kulağına fısıldadı:

— Baksanıza, ona, o bayanla kızını davet etmek gibi çok ince bir iş vermiştim. Kimden bahsettiğimi tabii anlıyorsunuz?. Bu işte, büyük bir nezaket göstermek, çok ustaca bir incelikle davranmak gerekirdi. Hâlbuki Amaliya İvanovna öyle hareket etti ki, bu yeni gelen sersem kadın bu kendini beğenmiş köpek, bu ciğeri beş para etmez taşralı. — Çünkü o, sadece, kendisine maaş bağlamaya ve devlet dairelerinin kapılarını aşındırmaya gelmiş, ölü bir binbaşı karısıdır. — Elli beşinde olduğu halde allık ve düzgün kullanıyor, sürme çekiyor (bu bilinen bir şey), işte bu köpek, davet edildiği halde gelmemekle kalmıyor, bütün bu gibi hallerde başvurulması gereken en basit nezaket kaidelerini bile yerine getirmiyor. Gelemediğine göre birini gönderip özür bile dilemiyor. Piyotr Petroviç'in gelmeyişine de bir türlü aklım ermiyor! Peki, Sonya nerede? Acaba nereye gitti? Nah, işte nihayet o da geldi. Sonya, sen nerede idin?. Babanın gömüldüğü böyle bir günde bu intizamsızlık çok garip doğrusu! Rodion Romanoviç, müsaade edin de gelip yanınıza otursun!. İşte senin yerin Soneçka… Ne istersen al.. Sövüş al, o daha iyi.. Şimdi nerede ise gözlemeler de gelecek… Acaba çocuklara verdiler mi?. Poleçka, size hepsinden verdiler mi? Öhö, öhö, öhö! Çok iyi öyle ise.. Lenya, uslu uslu otur.. Sen de Kolya, ayaklarını sallama … Terbiyeli bir çocuk gibi otur. Sen ne diyorsun. Soneçka?

Sonya, herkesin işitebileceği bir sesle konuşmaya çalışarak Piyotr Petroviç'in nasıl özür dilediğini, mahsus onun kullandığı ve kendisinin süslediği en nazik, en seçme tabirlerle hemen anlatmaya başladı. Sonya, Piyotr Petroviç'in, vakit bulur bulmaz, işe dair baş başa konuşmak ve ilerde

neler yapmak, ne gibi tedbirler almak mümkün olacağını kararlaştırmak üzere mutlaka geleceğini söylemesini ayrıca tembih ettiğini, ilâve etti.

Sonya, bu sözlerden Katerina İvanovna'nın yatışacağını, bunlardan hoşlanacağını ve hepsinden önemlisi, gururunun okşanacağını biliyordu. Genç kız Raskolnikov'un yanına oturdu, kendisini hafifçe selamlayarak, meraklı bakışlarla ona bir göz attı. Zaten bütün yemek devamınca ona bakmaktan da, onunla konuşmaktan da adeta kaçınmıştı.

Gerçi Katerina İvanovna'ya yaranmak için gözlerini ondan ayırmamakla beraber, adeta dalgın bir hali vardı. Yas elbiseleri olmadığı için, ne o ne de Katerina İvanovna, yas elbisesi giymemişlerdi. Sonya, koyu renkli basma bir entari giymişti. Katerina İvanovna'nın sırtında ise, çizgili, koyu renkli basma bir entari vardı. Bu onun biricik entarisi idi. Piyotr Petrovna hakkındaki haber, çok iyi karşılandı. Katerina İvanovna, Sonya'nın anlattıklarını ciddî bir eda ile dinledikten sonra, aynı ciddi eda ile, Piyotr Petroviç'in sağlığını sordu. Sonra hemen, Piyotr Petroviç gibi, mevki sahibi, itibarlı bir adamın, ailesine olan bağlılığına ve babasıyla olan eski dostluğuna rağmen "böyle acayip bir topluluğun" arasına katılmasının, gerçekten de garip olacağını, âdeta yüksek sesle Raskolnikov'un kulağına fısıldadı. Sonra, hemen hemen yüksek sesle ilâve etti:

— Hatta bu şartlar içinde bile, bir çorbamızı içmek lütfunu bizden esirgemediğiniz içindir ki, Radion Romanoviç, size ayrıca müteşekkirim. Bununla beraber, rahmetli kocamla aranızdaki hususi dostluğun da, sözünüzü tutmakta büyük bir rolü olduğuna eminim.

Katerina İvanovna, bundan sonra gururla, vakarla, misafirlerini bir defa daha gözden geçirdikten sonra, birdenbire, özel bir ilgi ile masanın ucundan sağır bir ihtiyara: "Daha kızarmış et isteyip istemediğini, kendisine Porto şarabı verilip verilmediğini" yüksek sesle sordu. İhtiyarcık cevap vermedi Etrafındakilerin, alay olsun diye, onu dürtüklemelerine rağmen uzunca bir

zaman, kendisine ne sorulduğunu anlayamadı. Sadece, ağzını açarak; aptal aptal etrafına bakındı. Onun bu hali, umumi neşeyi büsbütün artırıyordu.

Katerina İvanovna sözlerine devam ederek:

— Ne salak şey! Hele şuna bakın! Onu buraya ne diye getirmişler? dedi. Piyotr Petroviç‘e gelince, ben ona her zaman inandım. Hiç şüphe yok ki o….

Katerina İvanovna, sözünün burasında, onu ürkütecek kadar yüksek bir sesle ve sert bir yüzle Amaliya İvanovna’ya seslendi:

— Sizin o rüküş yosmalarınıza benzemez!. Babam onları mutfağına aşçı olarak bile almazdı. Rahmetli kocam, ise tabii iyi kalpliliğinden, onları kabul etseydi kendilerine şeref verirdi.

Emekli levazım subayı on ikinci kadeh votkayı yuvarlarken birdenbire bağırdı:

— Evet, içkiyi severdi; içkiye karşı zaafı vardı, içerdi.

Katerina İvanovna hemen onun yakasına yapıştı:

— Rahmetli kocamın gerçekten de, bu zaafı vardı. Bunu da herkes bilir. Ama o, ailesini seven, saygı besleyen, iyi kalpli, asil bir adamdı. Yalnız onun biricik kusuru, iyi kalpliliği yüzünden, her ahlâksıza, lüzumundan çok dostluk göstermesi idi. Kim bilir kimlerle, hatta pabucunun tozunu almaya lâyık olmayanlarla bile, kadeh tokuşturmuştu; düşünün Radion Romanoviç, bir gün cebinde, çavdar unundan yapılmış horoz biçimi bir kurabiye bulmuştuk. Zil zurna sarhoş olmasına rağmen yine de çocuklarını düşünmüştü.

Levazım teğmeni:

— Horoz mu? Siz horoz dediniz, değil mi efendim? diye bağırdı.

Katerina İvanovna ona cevap vermeye tenezzül etmedi. Dalgınlaştı ve derin derîn göğüs geçirdi. Sonra, Raskolnikov’a dönerek sözlerine devam etti:

— Herhalde herkes gibi siz de, benim ona karşı çok sert davrandığımı sanırsınız; halbuki hiç de böyle değil.. O bana saygı beslerdi, bana derin bir saygısı vardı. İyi ruhlu bir insandı. Bazen ona o kadar acırdım ki, zaman olur, bir köşeye büzülür, oradan mahzun mahzun bana bakardı. Böyle anlarda yüreğim sızlar onu sevip okşamak isteğine kapılırdım. Ama hemen kendimi toplar, içimden: “Azıcık yumuşarsam yine içkiye başlar” diye düşünürdüm. Çünkü onu ancak sertlikle biraz tutabiliyordum.

Emekli levazım subayı:

— Evet, saçlarının yolunduğunu, hem de bunun sık sık tekrarlandığını biliriz, diye uludu ve bir kadeh votka daha yuvarladı.

Katerina İvanovna, emekli levazım subayının sözünü keserek:

— Öyle bazı münasebetsizler vardır ki, onların, saçlarını yolmak yetmez, kendilerini süpürge sopasıyla okşamak gerekir, dedi. Şimdi rahmetli kocamdan bahsetmiyorum!

Yanaklarındaki kırmızı lekeler gittikçe alevlenip tutuşuyor, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu. Biraz daha damarına basılırsa, bir rezalet çıkarmaya hazırdı. Sofradakilerin çoğu kıs kıs gülüyor, bu hâl, herhalde, hoşlarına gidiyordu. Emekli levazım subayını dürtüklemeye başladılar. Kulağına bir şeyler fısıldıyorlar, herhalde onu kışkırtmak istiyorlardı.

Emekli levazım subayı bu kışkırtmaların tesiriyle:

— Mü-mü-müsaade ediniz de, neden bahsettiğinizi, yani kimden söz ettiğinizi sorayım. Siz şimdi dediniz ki… Adam sen de, lüzumu yok!.. Değmez!.. Dul bir kadın… Zavallı bir dul.. Onu mazur görüyorum!.. Benden pas! Diye söylendi ve bir kadeh daha yuvarladı…

Raskolnikov oturuyor, söylenenleri, sesini çıkarmadan, tiksinerek dinliyordu. Katerina İvanovna'nın durmadan tabağına doldurduğu yemekleri, nezaket icabı, şöyle ucundan tadıyor, bunu da ancak kadının gönlü kırılmasın diye yapıyordu. Gözleri hep Sonya'da idi. Fakat Sonya gittikçe daha üzgün ve endişeli bir hal alıyordu. O da bu yas sofrasının tatlılıkla sona ermeyeceğini seziyor, Katerina İvanovna'nın gittikçe artmakta olan öfkesini korku içinde takip ediyordu. Bu arada Sonya, iki taşralı kadının, Katerina İvanovna'nın davetini böyle küçümseyerek karşılamalarına başlıca sebep bizzat kendisi olduğunu da biliyordu. Amaliya İvanovna'dan öğrendiğine göre taşralı kızın annesi bu ziyafete davet edildiklerini öğrenir öğrenmez kızmış ve ev sahibine: "Kızını böyle bir sokak kızı ile yan yana nasıl oturtabileceğini" sormuştu. Sonya, Katerina İvanovna'nın şu veya bu şekilde bunu öğrendiğini sezmişti. Halbuki Katerina İvanovna, Sonya'ya edilen bir hakareti kendisine, çocuklarına, babasına edilen bu hakaretten daha ağır sayardı; bir kelime ile böyle bir şey onun için öldürücü bir hareketti. Yine Sonya biliyordu ki, Katerina İvanovna bu "şırfıntılara haddini bildirmeden" bir türlü yatışmayacaktı. Bu sırada, sanki mahsus yapılmış gibi, masanın öbür ucunda oturanlardan biri, üstünde, kara ekmek içiyle yapılmış ve okla delinmiş iki yürek şekli bulunan bir tabağı Sonya'ya gönderdi. Katerina İvanovna öfkesinden deliye döndü ve hemen, karşıdan karşıya, yüksek sesle, bunu gönderenin "sarhoş bir eşekten" başka bir şey olmadığını söyledi. Havada bir tatsızlık sezen, aynı zamanda Katerina İvanovna'nın takındığı kibirli edadan ruhunun en derin noktalarına kadar incinmiş olan Amaliya İvanovna da, gergin havayı yumuşatmak ve misafirlerin dikkatini başka tarafa çekmek, bu arada fırsattan faydalanarak, odadakilerin gözünde kendini büyütmek için, damdan düşercesine şu fıkrayı anlatmaya koyuldu: Tanıdıklarından Karl adlı bir eczacı kalfası, bir gece araba ile gidiyormuş. Arabacı onu öldürmek istemiş. Karl da, kendisini öldürmemesi için ona pek çok, pek çok yalvarmış. Boynunu büküp ağ-

lamış.. Çok korkmuş.. Korkudan yüreğine inmiş.. Katerina İvanovna, gülümsemememekle beraber, hemen arkasından, Amaliya İvanovna'nın Rusça fıkra anlatmaması gerektiğini de söylemekten kendini alamadı. Amaliya İvanovna, bu sözlerden büsbütün alındı, ve itiraz ederek onun "Vater aus Berlin'in çok çok önemli bir kişi olduğunu ve hep eli ceplerde dolaştığını" söyledi. Alaycı Katerina İvanovna kendini tutamadı, çılgın kahkahalarla katıla katıla o kadar güldü ki, artık tahammülünün son kertesine gelen Amaliya İvanovna, kendini zor tuttu. Âdeta neşelenen Katerina İvanovna hemen Raskolnikov'a dönerek tekrar:

— Ne baykuş karı! diye fısıldadı. "Elleri cebinde dolaşıyordu" demek istedi. Halbuki, söylediği sözlerden, başkalarının ceplerini karıştırıyordu manası çıktı. Hah, hah, hah!. Bilmem siz de farkında mısınız, Rodion Romanoviç, Petersburg'daki yabancıların, hele şuradan buradan yurdumuza gelmiş Almanların hepsi de, daima bizden budala insanlardır. Ama siz de hak verin, bir fıkra böyle mi anlatılır? "Eczacı kalfası Karl, korkudan yürek inmiş!" Salak, arabacının elini kolunu bağlayacak yerde kendisi "boynunu büküp, ağlamış, yalvarıp yakarmış!" ah, ahmak karı!.. Üstelik de hikâyesinin pek dokunaklı bir şey olduğunu sanıyor, bu hususta en küçük bir şüphesi bile yok. Ne salak şey!.. Bence, şu sarhoş levazım subayı bozuntusu bile ondan çok daha akıllı.. Hiç olmazsa bu ayyaşın, son akıl kırıntısını da, kadehindeki içki ile beraber yuvarladığı besbelli.. Halbuki ötekilerin takındıkları şu ciddî tavra bakın!.. Hele şuna bak, nasıl da gözlerini fıldır fıldır döndürüyor!.. Kızıyor da!.. Kızıyor da!., hah, hah, hah! Ohö!.. öhö!.. öhö!..

Neşelenen Katerina İvanovna, hemen açıklamalara koyuldu ve birdenbire, kendisine bağlanacak maaşla, doğduğu T… şehrinde asil kızlar için nasıl bir yurt açacağını anlatmaya başladı.. Hâlbuki bu meseleye dair, Katerina İvanovna, Raskolnikov'a henüz daha hiçbir şey söylemediği halde, ballandıra ballandıra bir sürü tafsilât vermeye koyuldu. Bu sırada, nasıl

ortaya çıktığı pek de belli olmayan bir “diploma”, birdenbire kadının elinde peyda oluverdi. Hani, Marmeladov’un, karısı Katerina İvanovna’nın, enstitüyü bitirirken, omzunda şalla “Valinin ve diğer bazı kimselerin” önünde dans ettiğini, meyhane köşesinde Raskolnikov’a anlattığı sırada sözünü ettiği şu mahut diploma! Anlaşılan bu diploma şimdi, Katerina İvanovna’ya pansiyon açmak hakkını tanıyan bir vesika hizmetini görecekti.. Ama bu diploma daha ziyade, yas sofrasına geldikleri takdirde, “şu iki rüküş şıllığı” kesin olarak yere sermek ve Katerina İvanovna’nın en asil “hatta aristokrat tabakadan bir albay kızı olduğunu ve muhakkak ki, son zamanlarda ortalıkta pek fazla türeyen maceracı bazı kadınlardan çok daha üstün bulunduğunu açıkça onlara göstermek gayesiyle hazırlanmıştı.

Diploma hemen, sarhoş misafirler arasında elden ele dolaştı. Katerina İvanovna buna engel olmadı. Çünkü, diplomada, gerçekten de, kendisinin albay rütbesine eşit bir müşavir ve bir süvari kızı olduğu *en toutes lettre* [Aslında Fransızca olarak yazılmıştır. “Tamamıyla” manasına gelir.] yazılı idi. Ateşlenen Katerina İvanovna, ilerde T… kasabasında süreceği sakin ve tatlı yaşayışı, pansiyonuna ders vermek üzere davet edeceği lise öğretmenlerini, daha enstitüde iken kendisine Fransızca öğreten sayın ihtiyar Fransız Mangot’yu, hayalinin bütün zenginliği ile hemen anlatmaya koyuldu. İhtiyar Mangot, ömrünün son günlerini yine orada geçirmekte idi. Muhakkak ki az bir ücretle Katerina İvanovna’ya gelecekti. Nihayet Sonya da bahis konusu oldu: “Katerina İvanovna ile beraber T … ye gidecek ve orada her hususta kendisine yardım edecekti.” Bu sözler üzerine birisi, masanın öte başından kıs kıs güldü. Gerçi Katerina İvanovna, masanın öte tarafından yükselen bu gülüşün farkında değilmiş gibi küçümser bir eda takınmaya çalıştı ise de, hemen, mahsus sesini yükselterek, büyük bir heyecanla Sofya Semyonova’nın kendisine yardımcı olmaya lâyık şüphe götürmez meziyetleri olduğunu “yumuşak başlılığını, fedakârlığını, sabırlı oluşunu, asalet ve kültürünü” anlatmaya koyuldu. Bu arada Sonya’nın

yanağını okşadı, hafifçe yerinden kalkarak onu iki defa candan kucaklayıp öptü. Sonya kızardı, Katerina İvanovna ise birdenbire ağlamaya başladı. Hemen o anda, kendisinin "sinirleri zayıf bir budala olduğunu, çok duygulandığını, buna bir son vermek gerektiğini, yemeğin bittiğine göre, artık çay verilmesi zamanı geldiğini" işaret etti. Tam bu sırada, bütün bu konuşmalar sırasında bir kelime olsun söylemek fırsatını bulamayışından, hatta kimsenin kendisine önem bile vermeyişinden fena halde canı sıkılmış olan Amaliya İvanovna, birdenbire, son bir tecrübede bulunmak cüretini gösterdi, gizli bir üzüntü ile, Katerina İvanovna'ya, fevkalâde makul ve derin düşünceli bir noktayı işaret etmek cesaretinde bulundu: Açılacak bu pansiyonda kızların (die Wâsche) çamaşırlarının temiz olmasına özel bir itina gösterilmeli, sonra da "bu çamaşırlara yakından ilgi gösterecek iyi bir kadın (die Dame) mutlaka bulunmalıdır". İkincisi "genç kızların geceleri gizlice hiçbir roman okumamaları da sağlanmalıdır". Gerçekten de çok sinirli ve çok yorgun olan, bu yas sofrasından da artık bıkkınlık getiren Katerina İvanovna, Amaliya'nın "saçmaladığını" ve hiçbir şeyden anlamadığını; kızların, çamaşırlarına bakmak pansiyon müdiresinin değil, idare memurunun işi olduğunu, roman okuma meselesine gelince, böyle bir istekte bulunmanın düpedüz münasebetsizlik teşkil ettiğini, kendisinden susmasını rica ettiğini söylemek suretiyle hemen lâfı kadının ağzına tıkadı. Öfkesinden kıpkırmızı kesilen Amaliya İvanovna, maksadının sadece "iyilik etmek" olduğunu; "bol bol iyilikten başka" bir dileği olmadığını, Katerina İvanovna'ya gelince, çoktandır ev kirası bile ödemediğini söyledi. Katerina İvanovna, Amaliya'nın "maksadının sadece iyilik etmek olduğunu" iddia etmekle yalan söylediğini, çünkü daha dün sabah, rahmetli kocası henüz daha masada yatarken, gelip kira için kendisine işkence ettiğini söyleyerek, kadının sözlerini "sertçe" kesti. Bunun üzerine Amaliya İvanovna, çok mantıki olarak, kendisinin "o bayanları davet ettiğini, ancak onlar asil olduğu için asil olmayan bir bayanın davetini kabul

edemeyeceklerini” bildirdi. Katerina İvanovna, hemen, Amaliya İvanovna, bir bulaşıkçı olduğuna göre, gerçek asaletin ne olduğu hakkında bir hüküm veremeyeceğini işaret etti. Amaliya İvanovna bu sözlere dayanamadı. Hemen, “Babasının (Vater aus Berlin) çok çok büyük bir adam olduğunu, öyle uzun bir firak giydiğini, elleri cebinde dolaşarak puf, puf diye sesler çıkardığını” söyledi. Babasını gerçeğe daha uygun bir şekilde tasvir etmek için de, yerinden fırladı, ellerini ceplerine soktu, yanaklarını şişirerek, ağzından puf, puflara benzer düzensiz birtakım sesler çıkarmaya başladı. Amaliya bunu, iki kadın arasında bir kavga kopacağını sezen ve Amaliya İvanovna’nın hareketini uygun bulmak suretiyle onu mahsus kışkırtan bütün misafirlerin gürültü kahkahaları arasında yapmıştı. Katerina İvanovna artık buna dayanamazdı. Hemen, herkesin işitebileceği yüksek bir sesle, tane tane: belki de Amaliya İvanovna’nın hiç babası olmadığını, düpedüz, Petersburg’da doğmuş sarhoş bir Finlandiyalı olduğunu, bundan önce de muhakkak, şurada burada aşçılık ettiğini, belki de daha aşağılık işlerde çalıştığını ileri sürdü. Amaliya İvanovna bir ıstakoz gibi kızardı. Islık çalar gibi bir sesle, asıl Katerina İvanovna’nın hiç babası olmadığını, kendisinin Berlinli bir babası olduğunu, babasının uzun redingot giydiğini ve puf! puf! ederek dolaştığını bağıra bağıra söyledi. Katerina İvanovna, küçümseyen bir eda ile: kendi soyunun sopunun herkesçe bilindiğini, şu masum diplomada da, babasının albay olduğu basılı harflerle yazılı bulunduğunu; Amaliya İvanovna’nın babasına gelince (şayet bir babası vardıysa) bunun olsa olsa, sütçülük eden ve Petersburg’da doğmuş bir Finlandiyalı olabileceğini, ama hiç babası olmadığı daha akla yakın bir şey olduğunu; çünkü hâlâ, baba adının İvanovna mı yoksa Ludvigovna mı olduğunun pek de belli olmadığını ileri sürdü.

Bu sözler üzerine büsbütün deliye dönen ve masaya bir yumruk indiren Amaliya İvanovna, adının Lüdvigovna değil Amal-İvan olduğunu, babasının Yohan diye çağırıldığını ve Belediye Reisliği ettiğini, oysa ki

Katerina İvanovna'nın babasının asla Belediye Reisliği etmediğini bağırarak söyledi.

Katerina İvanovna sandalyesinden kalktı. Solgun yüzüne ve heyecanla kalkıp inen göğsüne rağmen vakarlı bir eda ile şayet bir defacık daha, Amaliya İvanovna, "aşağılık babasını kendi muhterem babasıyla yan yana getirmeye kalkarsa, başındaki hotozu, kapıp yere atacağını ve ayakları altında çiğneyeceğini" bildirdi. Bu sözleri işiten Amaliya İvanovna, kendisinin ev sahibi olduğunu, Katerina İvanovna'nın hemen şimdi evinden çıkıp gitmesi gerektiğini avazı çıktığı kadar bağırarak söyledi ve odada koşmaya başladı. Sonra, nedense, masaya hücum ederek gümüş kaşıkları toplamaya koyuldu. Ortalıkta kızılca bir kıyamettir koptu. Çocuklar ağlamaya başladı. Sonya, Katerina İvanovnayı tutmak üzere fırlamaya hazırlandı. Fakat Amaliya İvanovna sarı karta [Rusya'da fahişelere verilen vesika.] dair, bağıra bağıra bir şeyler söyleyince, Katerina İvanovna Sonya'yı itti ve galiba az önce hotoza dair savurduğu tehdidi yerine getirmek üzere Amaliya İvanovna'nın üzerine atıldı. Tam bu sırada kapı açıldı, odanın eşiğinde birdenbire Piyotr Petroviç Lujin göründü. Ayakta duruyor, sert ve dikkatli bakışlarla toplantıdakileri süzüyordu, Katerina İvanovna ona doğru atıldı.

III.

— Piyotr Petroviç, diye bağırdı, hiç olmazsa siz bizi koruyunuz!.. Felâket içinde bulunan asil bir bayana karşı böyle davranmaya hakkı olmadığını, bunun için mahkemeler olduğunu şu münasebetsiz mahlûka anlatınız!.. Doğrudan doğruya vali paşaya şikâyet edeceğim.. Hesabını versin bakalım.. Babamdan gördüğünüz misafir severliğin hatırı için olsun, şu yetimleri koruyunuz!

Piyotr Petroviç, bir el hareketiyle Katerina İvanovna'yı durdurmaya çalışarak:

— Müsaade ediniz Hanımefendi.. Müsaade ediniz, müsaade ediniz hanımefendi, dedi. Siz de bilirsiniz ki, ben hiçbir zaman babanızı tanımak şerefine ermedim… Müsaade ediniz Hanımefendi.. (Bu sırada biri bir kahkaha attı). Amaliya İvanovna ile aranızdaki bitmez tükenmez kavgalara da karışmak niyetinde değilim.. Ben buraya kendime ait bir iş için gelmiş bulunuyorum ve hemen, üvey kızınızla, Sonya… İvanovna idi galiba? Görüşmek istiyorum. Müsaade ediniz de geçeyim…

Piyotr Petroviç, Katerina İvanovna’nın yan tarafından dolaşarak, Sonya’nın bulunduğu karşı köşeye yöneldi…

Katerina İvanovna, yıldırımla vurulmuş gibi, olduğu yerde kalakaldı. Piyotr Petroviç‘in, babasından gördüğü misafirseverliği nasıl olup da inkâr edebildiğine bir türlü akıl erdirememişti. Çünkü bu misafirseverliği bir defa kafasında icat ettikten sonra, ona kendisi de tam manasıyla inanmış bulunuyordu. Piyotr Petroviç‘in soğuk, kuru, hatta küçümserlikle dolu korkutucu edası da onu şaşırtmıştı. Sonra onun gelişiyle herkes, yavaş, yavaş âdeta susmuştu. Bundan başka, odadaki kalabalıkla büyük bir tezat teşkil eden bu “ciddî iş adamının” buraya çok önemli bir şey için geldiği de belli idi. Herhalde, ancak olağanüstü bir sebep onu böyle bir yere getirmişti. Demek ki, şimdi bir şeyler olacak, bir şeyler meydana gelecekti. Sonya’nın yanında durmakta olan Raskolnikov, Piyotr Petroviç‘in geçebilmesi için kenara çekildi. Piyotr Petroviç, onu hiç de fark etmemişe benziyordu. Bir dakika sonra Lebezyatnikov da eşikte belirdi. Odaya girmedi ama o da şaşkınlığa yakın bir merakla durdu. Konuşulanlara kulak kabartıyordu. Ama görünüşe göre, uzun müddet hiçbir şey anlayamadı.

Piyotr Petroviç, hiç kimseyi ayrıca muhatap tutmayarak:

— Toplantınızı yarıda bıraktığım için, özür dilerim, diye söze başladı. Fakat mesele oldukça önemlidir. Hatta bunun kalabalık önünde oluşundan memnunum. Amaliya İvanovna, biraz sonra benimle Sofya İvanovna

arasında geçecek konuşmaya dikkat etmenizi, ev sahibi olmanız sıfatıyla ayrıca rica ederim.

Sonra, fevkalâde şaşırmış ve önceden korkuya kapılmış olan Sonya'ya dönerek sözlerine devam etti:

— Hemen sizin ziyaretinizden sonra, arkadaşım Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov'un odasındaki masamın üzerinden bana ait yüz rublelik bir banknot kayboldu. Her ne suretle olursa olsun bu paranın şu anda nerede olduğunu biliyorsanız ve bize söylerseniz, burada bulunanlar şahit olsun, sizi namusumla temin ederim ki, bu iş burada kapanıp gidecektir, aksi takdirde çok ciddî tedbirlere başvurmak zorunda kalacağım… O zaman… artık kabahati kendinizde arayınız…

Odayı tam bir sessizlik kapladı. Hatta ağlayan çocuklar bile sustu, ölü gibi sararmış bir halde ayakta duran Sonya, Lujin'e bakıyor, hiçbir cevap vermiyordu. Söylenen sözleri anlamamış gibi bir hali vardı. Aradan birkaç saniye geçti.

Lujin, gözlerini kızın yüzüne dikerek:

— E, ne diyeceksiniz bakalım? diye sordu.

Sonya nihayet hafif bir sesle:

— Bilmiyorum… ben bir şey bilmiyorum… diyebildi.

Lujin:

— Hayır mı dediniz?.. Bilmiyor musunuz? diye tekrarladı ve birkaç saniye sustuktan sonra, sert, ama hâlâ öğüt veriyormuş gibi bir eda ile sözlerine devam etti:

— İyice düşününüz, matmazel, durumu muhakeme ediniz! Düşünebilmeniz için size gerekli zamanı vermeye hazırım. Bakınız: durumdan bu kadar emin olmasaydım, bunca tecrübelerimle, kalkıp da

düpedüz sizi itham etmeye cesaret edemezdim. Düpedüz, herkesin gözü önünde yapılan bu çeşit suç isnatları, hatta yanlış ithamlar, kendine göre bir suçtur. Bunu biliyorum. Bu sabah, bazı ihtiyaçlarımı karşılamak üzere, üç bin ruble tutarında % 5 faizli birkaç tahvil satmıştım. Hesabı cep defterimde yazılıdır. Eve gelince Andrey Semyonoviç de buna şahittir oturup paraları saydım. İki bin üç yüz rublesini cüzdanıma yerleştirdim. Cüzdanımı da ceketimin yan cebine koydum. Masada, banknot olmak aşağı yukarı beş yüz ruble kalmıştı. Bu banknotlardan üç tanesi yüzer rublelik kaymeler halinde idi. İşte tam bu sırada (benim davetim üzerine) içeri siz girdiniz! Odamda kaldığım müddetçe, devamlı olarak çok heyecanlı idiniz!.. Hatta konuşmamız sırasında, konuşmamız henüz bitmediği halde, nedense, üç sefer kalkıp gitmeye davrandınız! Andrey Semyonoviç bunların hepsine şahitlik edebilir… Herhalde matmazel sizi Andrey Semyonoviç vasıtasıyla çağırışımın sadece, analığınız, Katerina İvanovna'nın (ben yas sofrasına gidememiştim) acınacak feci durumu üzerinde sizinle konuşmak, gerekirse bir yardım defteri açmak, yahut onun yararına bir piyango tertip etmek, veya buna benzer şeyler yapmakla ilgili bir iş için olduğunu inkâr edecek değilsiniz?.. Siz bana teşekkür ettiniz, hatta gözleriniz yaşardı. (Her şeyi olduğu gibi bir bir size anlatışımın iki sebebi var: Birincisi: size hatırlatmak, ikincisi de, en küçük ayrıntının bile hafızamdan silinmediğini göstermektir.) Bundan sonra, üvey annenizin yararına kendi adıma ilk yardım mahiyetinde olmak üzere masadan on rublelik bir banknot alarak size verdim. Bütün bunları Andrey Semyonoviç de gördü. Daha sonra sizi kapıya kadar geçirdim. Yine aynı heyecan ve telâş içinde idiniz! Andrey Semyonoviç ile baş başa kaldık. Kendisiyle on dakika kadar konuştuktan sonra, o da çıkıp gidince, önceden tasarladığım gibi, sayıp ayrıca yerleştirmek için, tekrar paraların durduğu masaya yaklaştım. O zaman banknotlar arasında yüz rublelik bir kaimenin eksilmiş olduğunu büyük bir hayretle gördüm. Şimdi buyurun muhakeme edin bakayım: Andrey Semyonoviç'ten asla şüphe

edemezdim, hatta yüzüm kızarmadan bunu aklımdan bile geçiremezdim. Hesabımda yanılmama da imkân yoktu. Çünkü siz gelmeden daha bir dakika önce, hesaplarımı yapmış, toplamın tam olduğunu görmüştüm. Telâş ve heyecanınızı, kalkıp gitmek hususunda gösterdiğiniz aceleciliği, paraların durduğu masa üzerinde bir an için ellerinizin dolaştığını hatırlayınca, sonra da sosyal durumunuzu ve bununla sıkı sıkıya bağlı bazı alışkanlıklarınızı da dikkate alınca, büyük bir dehşetle, hatta arzu ve irademe rağmen — hiç şüphe yok ki zalim, fakat — haklı bir şüpheye kapılmak zorunda kaldığımı siz kendiniz de kabul edersiniz!. Şunu da ilâve ve tekrar ediyorum ki, kesin ve açık inanışıma rağmen, benim bu ithamımda kendim için bazı tehlikeler olduğunu da biliyorum. Ama görüyorsunuz ki, bir an için bile tereddüt etmedim, isyan ettim. Niçin olduğunu da size söyleyeyim: bunun biricik sebebi, evet biricik sebebi, sizin apaçık nankörlüğünüzdür. Nasıl?.. Ben sizi sırf fakir ailenizin iyiliği için çağırayım, kendi gücüme göre on rublelik bir yardım yapayım da, siz hemen, o dakika, bütün bunlara karşılık olarak bana bunu edesiniz!.. Hayır, doğrusu, bu hiç de iyi bir şey değil!.. Artık size bir ders vermek farz oldu. Ama düşünün bir kere: bundan başka, gerçek bir dostunuz sıfatıyla (çünkü şu anda daha iyi bir dostunuz olamaz!) sizden rica ediyorum, aklınızı başınıza toplayınız! Aksi takdirde merhametsiz davranacağım.. Nasıl kabul ediyor musunuz?..

Sonya büyük bir dehşet içinde:

— Ben sizden bir şey almadım, diye fısıldadı. Siz kendiniz bana on ruble vermiştiniz. İşte paranız, alın.

Sonya bunu söyledikten sonra, cebinden mendilini çıkardı, düğümlediği yerini arayıp buldu, düğümü çözdü, on rublelik banknotu çıkarıp Lujin’e uzattı.

Piyotr Petroviç Lujin, parayı almayarak, ısrarla ve çıkışarak sordu:

— Demek yüz rubleyi aldığınızı hâlâ kabul etmiyorsunuz?

Sonya etrafına göz gezdirdi. Herkes ona aynı korkunç, sert, alaycı, nefret dolu bir yüzle bakıyordu. Gözlerini Raskolnikov'a çevirdi. O, arkasını duvara vererek kollarını kavuşturmuş, ayakta duruyor ve ateşli gözlerle genç kıza bakıyordu:

Sonya'nın ağzından:

— Aman Allah'ım! sözleri döküldü.

Piyotr Petroviç Lujin, yumuşak, hatta şefkat dolu bir sesle:

— Ameliya İvanovna, dedi. Bunu polise bildirmek lâzım, bunun için sizden çok rica ederim. Şimdilik kapıcıyı çağırtınız!

Amaliya İvanovna, ellerini birbirine vurarak:

— Gott der branherzıge!, ben zaten onun bir hırsız olduğunu biliyordum, diye bağırdı.

Piyotr Petroviç Lujin, bu sözlere mim koydu.

— Demek biliyordunuz? Şu halde böyle bir inanca varmanız için, eskiden de bazı şüpheleriniz olması lâzımdı. Çok muhterem Amaliya İvanovna, söylediğiniz bu sözleri hatırlamanızı rica edeceğim… Hoş, şahitler önünde söylenmiş sözlerdir bunlar.

Birdenbire her yandan gürültülü konuşmalar başladı. Herkes kımıldadı.

Birdenbire aklını başına toplayan Katerina İvanovna:

— Nasıl! diye bağırdı ve yayından fırlayan bir ok gibi Lujin'in üstüne atıldı. Nasıl! Siz onu hırsızlıkla mı itham ediyorsunuz?.. Sonya'yı ha?.. Ah alçak herifler!

Sonra, Sonya'ya koşarak, kurumuş kollarıyla onu bir mengene gibi kucakladı:

— Sonya! Sen ne cesaretle bu adamın verdiği on rubleyi aldın? Ah, deli kız!.. Ver onu buraya!.. Hemen şimdi geri ver o parayı! Hah şöyle!

Sonya'nın elinden parayı alarak avucunda buruşturduktan sonra, olanca hızıyla Lujin'in suratına fırlattı. Kâğıt topağı Lujin'in tam gözüne geldi ve oradan yere fırladı; Amaliya İvanovna parayı yerden kaldırmak için atıldı. Piyotr Petroviç öfkelendi:

— Tutun şu deli kadını! diye bağırdı.

Bu sırada kapıda, Lebezyatnikov'un yanında birkaç kişi daha belirdi. Onların arasında taşralı o iki kadın da vardı.

Katerina İvanovna:

— Nasıl!., deli mi?.. Ben mi deliyim?., diye bağırdı. Aptal sensin! Seni mahkeme simsarı seni! Alçak adam!.. Sonya, Sonya onun parasını alacak ha? Sonya hırsızlığa tenezzül edecek ha!.. Senden bir şey çalmak şöyle dursun, o sana üste para verir, aptal!

Katerina İvanovna, bu sözlerin arkasından sinirli bir kahkaha attı. Parmağıyla herkese Lujin'i göstererek ve odanın dört bir yanına atılarak:

— Şu aptalı görüyor musunuz? diye bağırdı. Gözüne ev sahibi Amaliya İvanovna ilişince:

— Nasıl! Sen de mi?.. Sen de mi onun "çaldığını" iddia ediyorsun, pis Alman! Seni Prusyalı! Seni fistanlı tavuk seni! Ah siz, Ah! Alçak herif, kızcağız senin yanından geldikten sonra odadan dışarı bile çıkmadı. Şuracıkta benim yanıma olurdu. Bunu herkes gördü. Nah şurada Rodion Romanoviç'in yanında oturdu. Arayın üstünü!. Mademki hiçbir yere çıkmadı. Şu halde para üstündedir demek. Ara, ara üstünü!.. Ama bir şey bulamazsan, affedersin ama azizim, halin haraptır. Gidip seni hükümdara, doğruca hükümdara, bizzat şefkatli Çar'a şikâyet edeceğim. Ayaklarına kapanacağım! Hemen şimdi, şimdi bugün.. Ben zavallı bir kadınım.

Huzuruna çıkmama izin verirler. Bırakmazlar sanıyorsun değil mi?.. Yalan söylüyorsun, yanına gireceğim. Gireceğim işte!.. Onun yumuşak başlı bir kız olduğunu bildiğin için bu işi yaptın, değil mi?.. Buna bel bağladın öyle mi? Ama dostum, buna karşılık ben gözü pek bir kadınım.. Söktüremeyeceksin!.. Arasana?.. Ara, ara üstünü!..

Katerina İvanovna bir yandan bunları söylüyor, öte yandan da, durmadan Lujin'i sarsarak, Sonya'ya doğru çekiyordu.

Piyotr Petroviç Lujin:

— Ben hazırım. Hareketlerimin hesabını da verebilirim, diye mırıldandı. Fakat, hanımefendi, siz lütfen kendinize geliniz!.. Gözü pek bir kadın olduğunuzu biliyorum. Ama … ama … nasıl olur?.. Bunu polis önünde yapmak lâzım. Gerçi şimdi de yeter derecede şahit var… Ben hazırım. Ama ne olursa olsun zor bir durum… Malûm a, cinsiyet meselesi… Amaliya İvanovna'nın yardımı olursa… Ama yine de böyle yapılmaz… Bilmem ki nasıl etmeli?

Katerina İvanovna:

— Kimi isterseniz çağırınız, diye bağırdı. Kim isterse arasın! Sonya çevir ceplerini tersine de görsünler!.. Nah, işte!.. Bak canavar herif, işte bomboş.. Burada sadece bir mendil vardı.. Cep bomboş, görüyorsun ya!… İşte ikinci cep, işte, işte… Görüyorsun ya, görüyorsun ya!

Katerina İvanovna, tersine çevirmek şöyle dursun her iki cebi, birbiri arkasından, koparırcasına dışarı çekmişti. Ama ansızın, ikinci sağ cepten bir kâğıt fırladı. Odada bir kavis çizdikten sonra Piyotr Petroviç Lujn'in ayakları dibine düştü. Bunu herkes görmüştü. Bağrıştılar. Piyotr Petroviç Lujin, eğildi, iki parmağıyla kâğıdı yerden aldı. Herkesin gözü önünde kaldırdı ve açtı. Bu, sekize katlanmış yüz rublelik bir banknottu. Piyotr Petroviç Lujin banknotu herkese göstererek elini havada dolaştırdı.

Amaliya İvanovna:

— Hırsız!.. Defol evimden, diye bağırdı. Polis, polis!.. Bunları Sibirya'ya sürmeli! Defol!

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Raskolnikov, susuyordu. Gözlerini Sonya'dan hiç ayırmıyor, arada sırada Lujin'e de acele bir göz atıyordu. Sonya aynı yerde, şuurunu kaybetmiş bir halde duruyordu. Bu olup biten şeyler karşısında âdeta şaşkınlık eseri bile göstermiyordu. Birdenbire yüzünü kırmızılık kapladı. Bir çığlık atarak elleriyle yüzünü kapadı. Yürekler paralayıcı bir sesle:

— Hayır, bunu ben yapmadım! Ben almadım! Ben, hiçbir şey bilmiyorum! diye inledi. Ve Katerina İvanovna'ya atıldı. Katerina İvanovna, onu göğsü ile herkesten korumak istiyormuş gibi, sımsıkı bağrına bastı… Bir çocuk gibi onu kollarında sarsıyor, durmadan yüzünü, gözünü öpüyor, ona sarılıyor, ellerini yakalayarak dudaklarına götürüyordu. Her şeyin apaçık olmasına rağmen:

— Sonya! Sonya! Ben inanmıyorum! Görüyorsun ki senin almış olabileceğine inanmıyorum! Bunlar ne sersem insanlar! Aman Yarabbi!.. diye söyleniyordu.

Sonra odadakilere dönerek:

— Siz hepiniz budalasınız, budala… diye çıkıştı. Siz onun nasıl bir yürek taşıdığını, nasıl bir kız olduğunu henüz bilmiyorsunuz! Hayır bilmiyorsunuz. O çalacak ha!.. Eğer muhtaçsanız, son gömleğini çıkarıp satar, kendisi yalınayak kalır, size verir. O, böyle bir kızdır. Çocuklarımın açlıktan ölmemeleri için vesikalı oldu. Bizim için kendini sattı. Ah rahmetli kocam, rahmetli kocam! Zavallı rahmetli kocam! Şu olup bitenleri görüyor musun? Görüyor musun? İşte sana yas sofrası!.. Baylar!.. Onu müdafaa etsenize! Hepiniz böyle ne duruyorsunuz Radion Romanoviç, siz onu niçin müdafaa

etmiyorsunuz? Yoksa siz de inanıyor musunuz? Hepiniz, ama hepiniz bir araya gelseniz, onun serçe parmağı bile olamazsınız. Baylar, onu müdafaa etsenize!

Bu biçare, bu kimsesiz, bu veremli kadının hıçkırıkları, görünüşe göre, orada bulunanlar üstünde büyük bir tesir yapmıştı. Burada, hastalığın harap ettiği bu veremli bitkin yüzde, yer yer kan pıhtılarının bulaştığı bu kuru dudaklarda, bu kısık kısık haykıran seste, çocuk ağlamasını andıran bu hıçkırıklı ağlayışta, bu saf, bu çocukça, aynı zamanda ümitsizce yardım isteyişte, öyle acı, öyle dokunaklı bir mana vardı ki, görünüşe göre bu bahtsız kadına herkes acımıştı. Hiç değilse Piyotr Petroviç ona hemen acımıştı:

Tesirli bir sesle:

— Hanımefendi! Hanımefendi! diye seslendi, bu olup bitenlerin sizinle ilgisi yok. Hiç kimse, kötü bir niyetiniz olduğunu veya bu işte bir hatanız bulunduğunu söylemek suretiyle sizi suçlandırmaya cesaret edemez! Zaten, cepleri ters çevirmekle işi meydana çıkaran sizsiniz! Şu halde hiçbir şeyden haberiniz yoktu. Sofya Semyonovna bu hareketi sefalet ve yoksulluğun tesiriyle yaptıysa, onu hemen affetmeye hazırım. Fakat matmazel, bunu niçin itiraf etmek istemediniz? Şerefsiz bir duruma düşmekten mi korktunuz? Belki de bu işi hayatınızda ilk defa yapıyorsunuz? Belki de kendinizi kaybettiniz?.. Evet, mesele açık, hem çok açık!.. Ama bununla beraber, bu kadar düşmemek lâzımdı.

Piyotr Petroviç, bunları söyledikten sonra, bütün hazır bulunanlara dönerek:

— Efendiler, dedi, bir şefkat ve merhamet duygusunun tesiriyle, şahsen uğradığım hakaretlere rağmen, hatta şimdi, onu affetmeye hazırım.

Sonra Sonya’ya dönerek:

— Matmazel, dedi, bu işten duyduğunuz utanç, ilerisi için size bir ders olsun; artık ben bu işi kurcalamayacağım!.. Bunu burada kapatıyorum. Yeter!..

Piyotr Petroviç Lujin, göz ucu ile Raskolnikov'a baktı. Bakışları karşılaştı. Delikanlının ateşli bakışları Lujin'i mahvetmeye hazırdı. Katerina İvanovna ise, artık hiçbir şey işitmiyordu: Bir çılgın gibi Sonya'yı kucaklayıp öpüyordu. Çocuklar da mini mini kollarıyla Sonya'yı dört bir yandan sarmışlardı. Olup bitenleri pek de iyi kavrayamayan Poleçka, hıçkırıklardan tıkanarak, gözyaşlarından sırsıklam olmuş ve ağlamaktan şişmiş güzel yüzünü Sonya'nın omzuna dayayarak saklıyordu.

Birdenbire kapı tarafından bir ses yükseldi:

— Bu ne alçaklık!

Piyotr Petroviç Lujin, hızla etrafına bakındı.

Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov, dik dik Lujin'in gözleri içine bakarak:

— Bu ne alçaklık! diye tekrarladı.

Piyotr Petroviç Lujin irkilir gibi oldu. Bunu herkes fark etti. (Sonraları bunu hatırladılar) Lebezyatnikov, odanın içine doğru bir adım attı. Piyotr Petroviç Lujin'e yaklaşarak:

— Bir de beni şahit olarak göstermeye cesaret ettiniz ha? dedi.

Piyotr Petroviç Lujin:

— Bu ne demek Andrey Semyonoviç?.. diye kekeledi. Siz ne demek istiyorsunuz?

Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov çok öfkelenmişti. Aşırı miyop gözleriyle sert sert Lujin'e bakarak hararetli, hararetli:

— Bu şu demektir ki, siz iftiracısınız! diye söylendi, işte ben bunu demek istiyorum!

Raskolnikov, söylenen her kelimeyi teker teker yakalayıp tartıyormuş gibi, gözlerini ona dikmişti. Ortalığı yeniden bir sessizlik kapladı. Piyotr Petroviç, hele ilk anlarda, âdeta kendini kaybeder gibi olmuştu. Kekeleyerek:

— Şayet bunu bana soruyorsanız, diye başladı… Peki kuzum ne oluyorsunuz? Aklınız başınızda mı?

— Benim aklım başımda, ama siz bir sahtekârsınız! Ah, ne bayağı şey! Ben hepsini işittim. Her şeyi anlamak için mahsus sonuna kadar bekledim. Çünkü, ne yalan söyleyeyim, bu yaptıklarınız hâlâ mantığıma aykırı geliyor.. Bütün bunları ne diye yaptınız, anlamıyorum?

— Ben ne yapmışım?.. Bu bilmeceli, saçma sapan lâflarınıza bir son vermeyecek misiniz? Yoksa sarhoş musunuz?

— Aşağılık herif, ben değil ama içen sizsiniz! Prensiplerime aykırı olduğu için, ben asla içki kullanmam. Düşününüz ki, bu yüz rublelik banknotu, kendi eliyle Sofya Semyonovna'ya vermişti. Bunu gözümle gördüm. Ben buna şahidim. Hâkim huzurunda yemin ederim.

Lebezyatnikov, bütün odadakilere dönerek:

— Evet, veren odur, o, diye tekrarladı.

Lujin ıslığı andıran bir sesle:

— Yoksa siz çıldırdınız mı toy çocuk?… diye bağırdı. O, kendisi benden, on rubleden başka para almadığını, şimdi şuracıkta, gözünüzün önünde, herkesin yüzüne karşı söylemedi mi? Bu durum karşısında, nasıl olur da ben ona yüz ruble vermiş olabilirim?

Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov, devamla:

— Gördüm, gördüm! diye bağırdı. İnanışlarıma aykırı olmakla beraber; hemen şimdi, mahkemede istenilen şekilde yemin etmeye hazırım. Çünkü parayı kızın cebine acele ile nasıl sokuşturduğunuzu gözlerimle gördüm. Yalnız ben, budala, iyi yürekliliğinizden böyle gizlice verdiğinizi sanmıştım. Kapıda kendisiyle vedalaşırken, kızcağız döndüğü bir sırada, bir elinizle onun elini sıkarken, öteki sol elinizle de, usulca cebine sokuşturdunuz! Bunu gözümle gördüm, gördüm.

Lujin sapsarı, kesildi:

— Ne yalan söylüyorsunuz! diye küstahça bağırdı. Hem pencere yanında bulunduğunuz bir sırada banknotu nasıl seçebildiniz? Miyop gözlerinizle hayal görmüşsünüz. Siz sayıklıyorsunuz!..

— Hayır, hayal görmedim. Gerçekten de ben uzakta duruyordum ama yine de her şeyi, her şeyi gördüm. Gerçi siz doğru söylüyorsunuz, pencere yanından banknotu seçebilmek gerçekten de zordur. Ama ben, bir başka vesile ile bunun bilhassa yüz rublelik bir banknot olduğunu kesin olarak biliyordum. Çünkü Sofya Semyonovna'ya on rublelik bir kaime verirken, masadan yüz rublelik bir banknot da almıştınız. Ben bunu gözlerimle gördüm (gördüm çünkü o sırada yanınızda idim. Hemen o anda aklıma bir düşünce geldiği için, elinizde yüz rublelik bir banknot bulunduğunu unutmadım.) Siz yüz rubleliği katlamış ve Sonya ile konuştuğunuz müddetçe onu hep elinizde tutmuştunuz! Sonra ben bunu yine unuttum ama siz ayağa kalkınca, parayı, sağ elinizden sol elinize aldınız, bu sırada da az kalsın parayı yere düşürüyordunuz! Bu vesile ile ben onu yine hatırladım. Çünkü aklıma aynı düşünce gelmişti. Yani, benden gizli olarak kıza bir iyilik etmek istediğiniz düşüncesine kapılmıştım. Bu durum üzerine, hareketlerinizi ne büyük bir dikkatle takip etmeye başladığımı kolayca tahmin edersiniz!.. Nihayet, parayı gizlice onun cebine nasıl sokuştur-

duğunuzu görmeye muvaffak oldum. Gözlerimle gördüm. Mahkemede yemin etmeye hazırım.

Lebezyatnikov, hemen hemen boğuluyordu. Odanın her yanından çeşitli sesler yükselmeye başladı. Bunların çoğu şaşkınlık duygularını belirten seslerdi. Ama bunların arasında, tehdit dolu olan sesler de vardı. Odadakiler, Piyotr Petroviç'i bir çember içine almışlardı. Katerina İvanovna, Andrey Semyonoviç'e atılarak:

— Andrey Semyonoviç, dedi, sizi yanlış anlamışım! Onu koruyunuz!.. Ondan yana olan bir siz varsınız.. O bir öksüzdür. Sizi Allah gönderdi. Benim iyi Andrey Semyonoviç'im!

Katerina İvanovna, bunları söyledikten sonra, hemen hemen ne yaptığının farkında olmadan, Andrey Semyonoviç'in önünde diz çöktü.

Öfkeden deliye dönen Piyotr Petroviç Lujin:

— Saçma! diye bağırdı. Boyuna saçma sapan şeyler söylüyorsunuz? "Unutmuştum, sonra hatırladım; hatırladım, sonra unuttum?" Bu saçma sapan lâflar da ne demek? Bu hesapça, ben bu parayı onun cebine mahsus sokuşturmuş oluyorum? Niçin? Hangi maksatla? Bu kızla benim ne alışverişim var?

— Niçin?.. İşte bunu ben de anlamıyorum. Ama olmuş bir hadiseyi anlattığım da bir gerçektir! Bu işte ben o kadar yanılmıyorum ki, aşağılık adam, bu münasebetle hemen o anda, elinizi sıkıp size teşekkür ettiğim sırada, aklıma gelen bir soruyu çok iyi hatırlıyorum. O parayı kızın cebine niçin gizlice koymuştunuz? Yani, niçin bilhassa gizlice? Acaba sadece benim tersine bir inanç beslediğimi, kökünden bir hal çaresi olmadığından şahsi yardımları reddettiğimi bildiğiniz için mi, yaptığınız bu iyiliği benden gizlemek istemiştiniz? Sonra düşündüm ki, benim yanımda bu kadına parayı vermekten utanmış olabilirsiniz!.. Kim bilir, belki de, cebinde bir yüz

rublelik bulmak suretiyle kızcağızı şaşırtmak, ona bir sürpriz yapmak istediğinizi de sanmış olabilirim. (Çünkü bazı iyiliksever kimselerin, yaptıkları iyiliklerin duyulmasından hiç hoşlanmadıklarını da biliyorum.) Sonra, onu tecrübe etmek, yani parayı bulduktan sonra size teşekkür etmeye gelip gelmeyeceğini anlamak istemiş olabileceğinizi de düşünmüştüm. Sonra, onun size minnet beslemesinden kaçınmak, eskilerin dediği gibi, sağ elinizin verdiğini sol elinizin bilmemesi gerektiği prensibine de uymak istemiş olabilirdiniz. Hülâsa, o anda, kim bilir daha ne ihtimaller hatırımdan geçmişti. Ama ben bütün bu ihtimaller üzerinde daha sonra düşünmeye karar verdim. Bununla beraber, sırrınızı bildiğimi belli etmeyi de bir nezaketsizlik saydım. Yine hemen o anda, hatırıma bir başka düşünce daha gelmişti: Sofya Semyonovna, kendisine yapılan iyiliğin farkında olmadan pekâlâ parayı kaybedebilirdi. İşte bu sebepledir ki, buraya gelmeye, Sonya'yı çağırarak, cebine yüz ruble koyduğunuzu söylemeye karar verdim. Ama geçerken, müspet metodun umumi sonuçlarını vermek, ayrıca Piderit'in (bu arada Vagner'in) makalesini tavsiye etmek üzere, daha önce bayan Kobilyatnikov'lara uğradım. Sonra da kalkıp buraya geldim ve bu maceraya şahit oldum. Şayet Sonya'nın cebine yüz ruble koyduğunuzu gerçekten görmeseydim, bütün bu düşünce ve muhakemeler nereden, nereden aklıma gelebilirdi?..

Andrey Semyonoviç bu uzun düşüncelerini, demecinin sonunda böyle bir mantıki neticeye bağladığı zaman çok yorulmuş, hatta yüzü ter içinde kalmıştı. Ama ne yazık ki, gerektiği kadar Rusça konuşmasını bilmediği için (başka hiçbir dil de bilmiyordu) bu avukatça kahramanlığından sonra âdeta birdenbire tükenivermiş, hatta sanki zayıflayıvermişti. Böyle olmakla beraber sözleri, büyük bir tesir bırakmıştı, öyle coşkun bir eda ile öyle inanarak konuşmuştu ki, görünüşe göre, sözlerine herkes inanmıştı. Piyotr Petroviç işin sarpa sardığını anladı:

— Aklınıza gelen saçma sapan düşüncelerden bana ne? diye bağırdı. Bunlar delil sayılmaz! Siz bütün bunları rüyanızda görmüş olabilirsiniz, hepsi bu kadar! Ben de size, yalan söylüyorsunuz diyorum! Yalan söylüyor ve kim bilir hangi kuyruk acınız için bana iftira ediyorsunuz!.. Herhalde sizin serbest ve din aleyhinde sosyal düşüncelerinizi paylaşmadığım için bana içerlemiş olacaksınız! İşte mesele bundan ibaret.

Ama bu kurnaz manevra, Piyotr Petroviç‘e bir fayda sağlamadı. Tam tersine, her yandan homurtular yükselmeye başladı.

Lebezyatnikov:

— İşi bak nerelere götürüyorsun, diye bağırıyordu. Yalan söylüyorsun!.. Çağır öyle ise polisi!.. Sözlerimin doğruluğuna yemin edeceğim.. Yalnız anlayamadığım bir nokta var: Böyle alçakça bir harekete niçin cüret etti? Ah, sefil, alçak adam!

Nihayet Raskolnikov da söze karışarak, yüksek bir sesle:

— Böyle bir harekete niçin cüret ettiğini ben açıklayabilirim. Gerekirse yemin de ederim, dedi, ve ileriye doğru birkaç adım attı.

Sakin ve kendisine güvenen bir hali vardı. Odadakilerin hepsi de, bir bakışta onun gerçekten de işin iç yüzünü bildiğini ve bilmecenin çözümüne yaklaşıldığını anlamışlardı.

Raskolnikov, doğrudan doğruya Andrey Semyonoviç‘e:

— Şimdi artık her şeyi iyice anlıyorum, dedi. Zaten hâdisenin başından beri, işin içinde iğrenç bir tuzak bulunduğundan şüphelenmeye başlamıştım. Yalnız benim bildiğim, şimdi hepinize anlatacağım bazı özel sebeplerden bu şüphe bende uyanmıştı, işin püf noktası burada. Size gelince, Andrey Semyonoviç, değerli sözlerinizle, kesin olarak bana her şeyi aydınlatmış oldunuz! Herkesin, ama herkesin dikkatle dinlemesini rica ederim. Bu bay, (Lujin’i gösterdi) geçenlerde bir kızla, yani açıkçası, kız kardeşim Avdotya

Romanovna Raskolnikova ile evlenmek istemişti. Ama evvelsi gün, Petersburg'a gelir gelmez, daha ilk görüşmemizde, benimle kavga etti. Ben de onu odamdan kovdum. Bu hâdiseye iki kişi şahittir. Bu adam, çok kötü ruhlu bir mahlûktur.. Evvelsi gün, ben onun burada, Andrey Semyonoviç'in odasında oturduğunu henüz bilmiyordum. Demek ki kendisiyle kavga ettiğimiz gün, yani evvelsi gün, rahmetli Marmelâdov'un dostu sıfatıyla, karısı Katerina İvanovna'ya cenaze masrafı olarak birkaç kuruş vermiştim. Meğer Piyotr Petroviç Lujin bunu görmüş, hemen anneme bir tezkere yazarak, elimde avucumdaki bütün paraları, Katerina İvanovna'ya değil de, Sofya Semyonovna'ya verdiğimi fitlemiş.. Bunu yaparken de, en namussuzca sözlerle, Sofya Semyonovna'nın karakterine, yani benim Sofya Semyonovna'ya olan ilgimin mahiyetine dair imalarda bulunmuştur. Anlıyorsunuz ya, bütün bunlardan maksadı da, bana gönderdikleri son paraları, ne kadar kötü bir yolda har vurup harman savurduğumu onlara göstermek suretiyle, annem ve kız kardeşimle aramı açmaktı. Dün akşam, annemle kız kardeşimin ve onun hazır bulunduğu bir aile toplantısında, paraları Sofya Semyonovna'ya değil de, cenaze masrafı olarak Katerina İvanovna'ya verdiğimi, evvelsi gün yani paraları verdiğim gün, Sofya Semyonovna ile henüz tanışmamış bile olduğumu, hatta yüzünü bile görmediğimi ispat etmek suretiyle, hakikati ortaya çıkardım. Sonra, Piyotr Petroviç'e dönerek, bütün meziyetleriyle birlikte, kendisinin, Sofya Semyonovna'nın tırnağı bile olamayacağını ilâve ettim. Sofya Semyonovna'yı, kız kardeşimle yan yana oturup oturtmayacağım sorusuna karşılık da, daha o sabah bu işi yapmış bile olduğum cevabını verdim. Annemle kız kardeşimin, onun iftiralarıyla, benimle bozuşmak istememelerine içerleyen Piyotr Petroviç, konuşma uzadıkça, onlara karşı affedilmez kabalıklarda bulunmaya başladı. Nihayet bütün bağlar kesin olarak koptu, onu kapı dışarı ettik. Bütün bunlar dün akşam oldu. Şimdi bilhassa dikkat etmenizi rica ederim: Düşünün bir defa, şayet o, şimdi Sofya

Semyonovna'nın hırsız olduğunu ispat etmeye muvaffak olsaydı, her şeyden önce, şüphelerinde hemen hemen haklı olduğunu, Sofya Semyonovna ile kız kardeşimi bir tuttuğum için bana kızmakta haklı olduğunu, bana hücum etmekle, benim kız kardeşimi, yani kendi nişanlısını savunduğunu, bu hesapça da namusunu koruduğunu, annemle kız kardeşime ispat etmiş olacaktı. Bir kelime ile bütün bunlar sayesinde, yeniden ailemle aramı açabilir, pek tabii olarak da, tekrar onların gözüne girmeyi umabilirdi. Sofya Semyonovna'nın şeref ve saadetine büyük bir değer verdiğimi tahmin etmekte haklı olduğu için, şahsen benden öç almayı tasarladığını söylemeye lüzum görmüyorum. Onun bütün tahminleri bu idi. Ben bu meseleyi işte böyle anlıyorum. Onun bu işi yapmasını doğuran sebepler bunlardır, başka şey olamaz!

Raskolnikov, çeşitli seslerle kendisini sık sık kesen, ama dikkatle dinleyen kalabalığa karşı sözlerini böyle veya aşağı yukarı böyle bitirdi. Delikanlı bütün bu kesişlere rağmen, sert, fakat sakin, açık, duru, kendine güvenir bir eda ile konuşmuştu. Hırçın sesi, inanmış edası, yüzünün sert ifadesi, herkesin üzerinde büyük bir tesir yapmıştı.

Lebezyatnikov heyecanla:

— Evet, evet, doğru, diye tasdik etti. Her halde böyle olması lâzım. Çünkü Sofya Semyonovna odaya girer girmez, sizin orada olup olmadığınızı, Katerina İvanovna'nın misafirleri arasında sizi görüp görmediğimi bilhassa bana sordu. Bunu öğrenmek için beni pencere yanına çağırdı, orada yavaşça sordu. Demek ki, sizin burada bulunmanız ona mutlaka lâzımdı. Evet böyle, tastamam böyle..

Lujin susuyor ve küçümser bir eda ile gülümsüyordu. Ama yüzü limon gibi sapsarı idi. Bu işin içinden nasıl sıyrılacağını düşündüğü anlaşılıyordu. Belki de her şeyi yüzüstü bırakıp gitmek canına minnetti. Ama şu anda böyle bir hareket hemen hemen imkânsızdı. Çünkü bu takdirde kendisine

yöneltilen ithamların doğruluğunu kabul ve Sofya Semyonovna'ya gerçekten de iftira ettiği anlaşılmış olurdu. Üstelik zaten içki başlarına vuran misafirler, pek coşmuşlardı. Hele emekli muamele memuru, söylenenleri pek de anlamamakla beraber, herkesten çok bağırıyor, Lujin hakkında, hiç de hoşa gitmeyecek birtakım tedbirler ileri sürüyordu. Ama odada sarhoş olmayanlar da vardı. Evin bütün kiracıları buraya üşüşmüşlerdi. Her üç Polonyalı da fena halde öfkelenmişti. Durmadan Lujin'e "Pane Laydak!" ["Bu adam, edepsizin biridir" manasına gelir.] diye küfür ediyor, bu arada Lehçe daha başka tehditler de savuruyorlardı.

Sonya büyük bir dikkatle dinliyordu. Ama o da her şeyi anlamamış görünüyordu. Bütün dayanağının o olduğunu hissettiği için, gözlerini Raskolnikov'dan hiç ayırmıyordu. Katerina İvanovna hırıltılı sesler çıkararak, zorlukla nefes alıyor ve çok bitkin görünüyordu. Amaliya İvanovna'nın herkesten daha aptal bir hali vardı. Ağzını açmış, alık alık etrafına bakınıyordu. Gördüğü biricik şey, Piyotr Petroviç'in kötü bir duruma düşmüş olması idi. Raskolnikov tekrar konuşmak ister gibi oldu. Ama sözlerini bitirmesine fırsat vermediler: Herkes, küfürler, tehditler savurarak Lujin'in etrafını sarmış, bağırıp çağırıyordu. Ama Piyotr Petroviç Lujin yılgınlık göstermedi. Sonya'ya kurduğu tuzağın tamamıyla boşa gittiğini görünce, işi palavraya döktü. Kalabalığın arasından kendisine bir yol açmaya çalışarak:

— Müsaade edin baylar, müsaade edin! dedi. Şöyle dağılın da bana yol verin! Sonra lütfen beni tehdide kalkışmayın!.. Sizi temin ederim ki bundan bir şey çıkmaz, bir şey yapamazsınız!.. Ben öyle kuru gürültüye pabuç bırakacak bir adam değilim. Tam tersine, zorla bir suçu örtbas ettiğiniz için sorumlu duruma düşersiniz! Hırsız tamamıyla meydana çıkmıştır, hemen kanuni takibata girişeceğim.. Mahkemedekiler, ne kör, ne de sarhoştur. Sersemlikleri yüzünden kendilerinin itiraf ettikleri şahsi kinlerinden ötürü

beni itham eden bu iki zındıka, serbest düşünceli bu iki âsi adama inanmaz! Evet efendim, müsaade edin!..

— Odamda gölgenizin bile kalmasına tahammül edemem. Hemen gidiniz! Aramızda her şey bitmiştir. Tam iki hafta, onu ağırlamak için ne kadar didindiğimi düşündükçe!..

— Andrey Semyonoviç, odanızdan çıkmak istediğimi söylediğim zaman, beni alıkoymak isteyen siz değil mi idiniz? Şimdi sözlerime yalnız şunu ilâve edeceğim: Siz aptalın birisiniz!.. Aklınızı ve kör gözlerinizi tedavi ettirmenizi dilerim. Müsaade ediniz, baylar!

Piyotr Petroviç Lujin, bunu söyleyerek kalabalığı yardı. Ama levazımcı onun, yalnız küfürle böyle ucuz kurtulmasına bir türlü rıza göstermek istemedi. Masanın üstündeki bardaklardan birini kapınca, gerildi ve Piyotr Petroviç‘e fırlattı. Ama bardak, doğruca Amaliya İvanovna’ya çarptı. Kadın bir çığlık attı. Levazımcı ise, hızını alamadığı için muvazenesini kaybederek bütün ağırlığı ile masanın altına yuvarlandı. Piyotr Petroviç odasına döndü. Yarım saat sonra da evden ayrıldı. Yaratılıştan ürkek olan Sonya, kendisini mahvetmenin herkesten kolay olduğunu öteden beri biliyordu. Kalbini kırmaya gelince, hemen hemen ceza görmeden, bunu herkes yapabilirdi. Ama şu son dakikaya kadar, herkese karşı takındığı ihtiyatlı, yumuşak başlı, uysal tavırla, şu veya bu şekilde, felâketten kaçınabileceğini sanıyordu. Ama şimdi müthiş bir hayal kırıklığına uğradı. Hiç şüphe yoktu ki, büyük bir tevekkülle, hemen hemen şikâyet etmeden, her şeyi, hatta bu son hâdiseyi bile sineye çekebilirdi. Ama bu son hâdise, ilk anlarda, ona gerçekten de çok ağır gelmişti. Kazandığı zafere, temize çıkmasına rağmen — ilk korkulu an, ilk şaşkınlık anı geçtikten ve her şeyi apaçık anlayıp muhakeme ettikten sonra — ümitsizlik ve hakarete uğrama duygusu, ıstırap verecek kadar onu bunalttı. Sinir buhranları geçirmeye

başladı. Nihayet daha fazla dayanamadı. Kendini odadan dışarı attı ve koşa koşa evine gitti. Bu gidiş, Lujin'in gidişinden hemen sonra olmuştu.

Amaliya İvanovna, odadakilerin kahkahaları arasında bardağı yiyince, başkaları yüzünden uğradığı bu harekete tahammül edemedi. Bir çığlık atarak, bütün bu olup bitenlerden sorumlu tuttuğu Katerina İvanovna'ya, kudurmuşçasına saldırdı:

— Defol evimden!.. Hemen şimdi! Marş!

Amaliya İvanovna bu sözleri söyleyerek, Katerina İvanovna'nın eşyasından eline geçirdiklerini alıp alıp yerlere atmaya başladı.. Zaten bunsuz da pek bitkin bir halde bulunan, nerede ise bayılma raddelerine gelen Katerina İvanovna, yüzü sapsarı, nefes nefese (bitkin bir halde kendini atmış olduğu) yataktan fırladı ve Amaliya lvanovna'nın üzerine atıldı. Ama kavgada hiç eşitlik yoktu. Amaliya İvanovna, onu bir tüy gibi fırlatıp attı.

Zavallı kadın, hıçkırıklarla sarsıla sarsıla feryada başladı:

— Ne!.. Allah'tan korkmadan Sonya'ya iftira ettikleri yetmiyormuş gibi, şimdi de bu hayvan bana saldırıyor!.. Kocamın mezara konduğu gün beni evden kovuyor!.. Tuzumu ekmeğimi yedikten sonra bu yetimlerle beni sokağa atmaya kalkışıyor!.. Ben nereye gidebilirim!

Katerina İvanovna, gözlerinden ateşler saçarak birdenbire bağırdı:

— Allah'ım!.. Adalet diye bir şey kalmadı mı? Bizim gibi yetimleri korumazsan kimleri koruyacaksın?.. Ama görürüz!.. Yeryüzünde mahkemeler ve adalet var, ben bulacağım! Hemen şimdi.. Biraz bekle Allahsız mahlûk!.. Poleçka, sen çocuklarla kal, ben döneceğim. Gerekirse beni sokakta bekleyin!.. Yeryüzünde adalet var mı, yok mu görürüz?..

Katerina İvanovna, rahmetli kocası Marmelâdov'un bahsettiği yeşil *drap de dames* şalını başına örttü, hâlâ odayı doldurmakta olan ev halkının

teşkil ettiği karmakarışık ve sarhoş kalabalığı yararak kendisine yol açtı. Hıçkırık ve gözyaşları arasında, hemen, şimdi, ne olursa olsun, adaleti bulmak kararıyla, kendini sokağa attı. Poleçka, korku içinde, kardeşleriyle beraber köşedeki sandığın üzerine büzüldü. İki küçüğü kucakladı.

Tir tir titreyerek annesinin dönmesini beklemeye başladı. Amaliya İvanovna odanın içinde bir fırtına gibi dolaşıyor, bağırıyor, çağırıyor, ağlıyor, eline geçen her şeyi yerlere atarak kuduruyordu. Kiracılar müthiş gürültü ediyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Bazıları, “olup bitenlere” dair bildikleri kadar düşüncelerini söylüyor; bazıları tartışıp küfür ediyor; bazıları ise şarkı söylüyorlardı.

Raskolnikov: “Artık benim de gitme zamanım geldi, e, Sofya Semyonovna, şimdi bakalım ne diyeceksiniz?” diye düşündü ve genç kızın evine yollandı.

III

Raskolnikov, ruhunda bu kadar dehşet ve ıstırap taşıdığı halde, Lujin’e karşı Sonya’nın faal ve cesur bir avukatı olmuştu. Ama bu sabah, çektiği bunca işkenceden sonra — Sonya’yı müdafaa etmeye kendisini zorlayan şahsi ve candan duygulardan ayrı — artık dayanılmaz bir hal alan izlemleri değiştirmeye vesile olan bu tesadüfe âdeta sevinmişti. Bundan başka, Sonya ile randevusu vardı; kızla yapacağı bu görüşme, ayrıca bazı anlar, kendisini fena halde ürkütüyordu. Sonya’ya, Lizaveta’yı kimin öldürdüğünü bildirmek zorunda idi. Bunun kendisine vereceği korkunç ıstırabı önceden hissediyor, bu düşünceyi âdeta kafasından uzaklaştırmak istiyordu. Bunun için, Katerina İvanovna’nın evinden çıkarken: “E, Sofya Semyonovna, şimdi bakalım ne diyeceksiniz?” sözlerini söylediği sırada herhalde; henüz Lujin’e meydan okumanın ve az önce ona karşı kazandığı zaferin doğurduğu cesaret ve heyecanın tesiri altında bulunuyordu. Ama ona tuhaf

bir hal oldu. Kapernaumov'un evine gelince, ani bir dermansızlık ve korku hissetti. Kapının önünde kararsız bir halde durdu ve kendi kendine şu acayip suali sordu: "Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü söylemek lâzım mı?" Sual garipti. Çünkü ağzından çıkar çıkmaz, hemen anladı ki, bunu Sonya'ya söylememek şöyle dursun, kısa bir zaman için de olsa, bunu geciktirmek bile imkânsızdı. Bunun, niçin imkânsız olduğunu henüz bilmiyordu; ama sadece bunu hissediyor ve zaruretlerin karşısında kuvvetsiz olduğunu hissetmek ona ıstırap veriyor ve onu âdeta eziyordu. Daha fazla düşünmemek ve ıstırap çekmemek için hızla kapıyı açtı ve eşikte durarak Sonya'ya baktı. Genç kız, dirseklerini küçük bir masaya dayamış, elleriyle yüzünü kapayarak oturuyordu. Ama Raskolnikov'u görünce hemen yerinden fırladı ve âdeta gelişini bekliyormuş gibi onu karşılamaya koştu. Odanın ortasında yan yana gelince, çabuk çabuk:

— Siz olmasaydınız benim halim ne olacaktı? dedi. Vakit kaybetmeden, hemen ilk ağızda bu sözleri söylemek istediği her halinden belli idi. Bunu söyledikten sonra sustu ve bekledi.

Raskolnikov masaya yaklaştı, az önce kızın kalktığı sandalyeye oturdu. Sonya, tıpkı dünkü gibi, yine onun iki adım ötesinde ayakta durdu.

Delikanlı:

— E, Sonya?.. diye başladı ve birdenbire sesinin titrediğini hissetti. Biliyor musun, bütün mesele, "sosyal duruma ve ona bağlı âdetlere" dayanıyordu. Demin bunu anladınız mı?

Sonya'nın yüzünde bir ıstırap ifadesi belirdi:

— Ne olursunuz, benimle dünkü gibi konuşmayınız, diye onun sözünü kesti. Rica ederim, yine başlamayınız. Zaten çektiğim acılar yeter…

Sonra, belki delikanlının bu sitemden alınacağını düşünerek korktu ve tatlı tatlı gülümsedi:

— Budalalık edip oradan ayrıldım. Şimdi orada neler oluyor? Gitmek istiyordum, ama nerede ise… hep siz gelirsiniz diye düşündüm.

Raskolnikov, Amaliya İvanovna'nın onları evden kovduğunu, Katerina İvanovna'nın "adalet aramak" üzere bir yere koştuğunu anlattı.

Sonya, bir çığlık atarak:

— Ah, aman Yarabbi! hemen gidelim.. diye bağırdı ve mantosunu kaptı.

Raskolnikov, sinirli sinirli söylendi:

— Hep aynı hikâye! Aklınız fikriniz hep onlarda! Biraz da benimle oturun.

— Ya… Katerina İvanovna ne olacak?

Raskolnikov, homurdanarak:

— Merak etmeyin, Katerina İvanovna sizden vazgeçmez! Evden çıktığına göre, kendisi buraya gelir. Ama gelir de sizi bulamazsa karışmam.

Sonya, ıstıraplı bir kararsızlık içinde sandalyeye ilişti. Raskolnikov, önüne bakarak susuyor, aklından bir şeyler geçiriyordu.

Sonya'ya bakmadan:

— Diyelim ki, Lujin şimdi istemedi, diye söze başladı, ama isteseydi, yahut hesabına uygun gelseydi Lebezyatnikov'la ben de olmasaydık, sizi kodese attırabilirdi! Öyle değil mi?

Sonya hafif bir sesle:

— Evet, dedi. Sonra dalgın ve korku içinde, evet! diye tekrarladı.

— Ben sahiden de orada bulunmayabilirdim! Lebezyatnikov ise, tam manasıyla tesadüfen gelmişti.

Sonya susuyordu.

— Peki, ya sizi hapse tıksalardı o zaman ııe olurdu?.. Dün size söylediklerimi hatırlıyor musunuz?

Sonya, yine hiçbir cevap vermedi. Raskolnikov biraz bekledi.. Sonra zoraki bir gülümseyişle:

— Yine: “Ah, bunlardan bahsetmeyin, kesin artık!” diye bağıracaksınız sanmıştım!

Aradan bir dakika geçtikten sonra sordu:

— Ne o, yine susuyorsunuz? Bir şeyler konuşmak gerekmez mi? Lebezyatnikov’un dediği gibi bir “meseleyi” nasıl çözeceğinizi anlamak benim için ayrıca meraka değer. (Adeta saçmalamaya başlamıştı) Hayır, ama ciddî söylüyorum. Lujin’in bütün niyetlerini önceden bildiğinizi düşünün! Bunun yüzünden Katerina İvanovna’nın, çocukların, fazladan da (kendinizi bir hiç saydığınıza göre fazladan diyorum) kendinizin tamamıyla mahvolacağınızı (hem de kesin olarak) biliyorsunuz! Poleçka da… Çünkü o da o yolun yolcusu. Haydi bakalım, şimdi söyleyin bana: Dünyada şunun veya bunun yaşaması, yani Lujin’in yaşayarak kötülük etmesi, yahut Katerina İvanovna’nın ölmesi sizin isteğinize bırakılsa, nasıl bir karar verirdiniz? Bunlardan hangisinin ölmesi gerektiğine karar verirdiniz? Size soruyorum.

Sonya endişeli gözlerle ona baktı. Kesin olmayan ve ona uzaktan uzağa bir şeyler hatırlatan bu sözlerde gizli bir maksat sezmişti. Meraklı bakışlarla onu süzerek:

— Bana buna benzer şeyler soracağınızı önceden sezmiştim, dedi.

— Peki öyle olsun. Ama siz nasıl bir karar verdiniz?.. Onu söyleyin!..

Sonya tiksinti ile:

— Ne diye bana olmayacak şeyler hakkında sualler soruyorsunuz? dedi.

— Şu halde Lujin'in yaşaması ve kötülükler yapması daha uygun. Ama siz buna da karar vermek cesaretini gösteremediniz!..

— Takdir-i ilâhîyi ben bilemem ki.. Hem, sorulmaması lâzım gelen şeyleri bana ne diye soruyorsunuz? Bu manasız sualleri bana niçin soruyorsunuz? Hem nasıl olur da bu benim isteğime bağlı kalabilirmiş? Falanın yaşaması veya yaşamaması gerektiğine karar vermek hakkını bana kim vermiş?

Raskolnikov, somurtarak homurdandı:

— İşin içine takdir-i ilâhî karışınca yapılacak bir şey kalmıyor demektir.

Sonya ıstırapla:

— Ne istediğinizi açıkça söylerseniz, daha iyi edersiniz. Yine dilinizin altında bir şey var. Yoksa sırf bana işkence etmek için mi geldiniz? diye bağırdı ve kendini tutamayarak birdenbire acı acı ağlamaya başladı. Raskolnikov ona, gamlı gözlerle uzun uzun baktı. Aradan beş dakika kadar geçti. Nihayet:

— Sen gerçekten de haklısın Sonya, diye fısıldadı.

Delikanlı birdenbire tamamıyla değişmişti. Az önce takındığı yapmacık küstahlıktan, meydan okuyan tavırdan eser bile kalmamıştı. Hatta sesi bile zayıflamıştı. Sözlerine devam etti:

— Dün kendim, sana af dilemeye gelmeyeceğimi söylemiştim. Halbuki, sözlerime af dilemekle başladım. Bu af dileyişim, Lujin'e ve takdir-i ilâhîye dair söylediklerim içindir, Sonya.

Raskolnikov gülümsemek istedi. Ama bu zayıf gülümseyişte derin bir yorgunluk ve mecalsizlik belirdi. Başını eğdi, yüzünü elleriyle kapadı.

Birdenbire yüreğinde, Sonya'ya karşı tuhaf ve beklenmedik bir acı nefret duygusu depreşti. Bu duygudan âdeta şaşırmış ve ürkmüş bir halde, birdenbire başını kaldırdı. Dikkatle Sonya'ya baktı… Ama Sonya'nın endişeli, ıstırap verecek kadar ilgi dolu bakışlarından başka bir şeyle karşılaşmadı. Bu bakışlarda aşk vardı. İçindeki bütün nefret, bir hayal gibi eriyip dağıldı. Hayır, bu o değildi. Bir duyguyu bir başka duygu yerine almıştı. Bu sadece, o anın geldiğini gösteriyordu.

Raskolnikov, yine elleriyle yüzünü kapadı, başını eğdi. Birdenbire sarardı. Oturduğu iskemleden kalktı, Sonya'ya baktı ve bir şey söylemeden otomatik bir hareketle gidip kızın yatağına oturdu.

Bu anda duyduğu izlem, baltayı ilmeğinden çıkardıktan sonra, kocakarının arkasında durup artık "bir dakika bile kaybetmemek gerektiğini" hissettiği andaki izleme o kadar benziyordu ki!

Dehşetli ürken Sonya:

— Neniz var? diye sordu.

Raskolnikov, konuşamıyordu. Ona yapmak istediği açıklamayı hiç de, ama hiç de böyle tasarlamamıştı. Şu anda ne olduğunun kendisi de farkında değildi. Sonya usulca Raskolnikov'a yaklaşarak onun yanı başına, yatağa oturdu. Gözlerini ondan ayırmaksızın beklemeye başladı. Yüreği çarpıyor, duracakmış gibi oluyordu. Durum, dayanılmaz bir hal almıştı: Delikanlı, ölüm kadar sararan yüzünü genç kıza çevirdi. Dudakları bir şeyler söyleyebilmek için mecalsizce çarpılıp duruyordu. Sonya'nın yüreğini bir dehşet kapladı. Delikanlının yanından biraz çekilerek:

— Neniz var? diye tekrarladı.

Raskolnikov:

— Korkma Sonya, bir şey değil, dedi, saçma!..

Sonra kendini kaybetmiş bir insanın sayıklayan haliyle:

— Doğrusunu istersen, saçma, yalnız, ne diye sana eziyet etmeye geldim? diye mırıldandı. Sonra genç kıza bakarak ansızın ilâve etti:

— Gerçekten de niçin?.. Durmadan kendi kendime hep bunu soruyorum, Sonya… Ama şimdi bu soru, yarı şuursuz bir halde, bütün vücudu sürekli bir titreme ile sarsılarak, tam ve mutlak bir mecalsizlik içinde ağzından çıkmıştı. Sonya ona bakarak derin bir acıma duygusu ile:

— Ah, ne kadar ıstırap çekiyorsunuz! dedi.

— Hepsi saçma!.. Aldırma!.. Bana bak Sonya (nedense, birdenbire iki saniye kadar süren zayıf bir gülümseme dudaklarında uçuştu) dün sana söylemek istediklerimi hatırlıyor musun?..

Sonya endişe ile bekledi.

— Dün buradan giderken, belki de seninle ebedî olarak vedalaştığımı söylemiş, şayet bugün gelirsem, Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü sana haber vereceğimi bildirmiştim.

Genç kız birdenbire, bütün vücuduyla titremeye başladı.

— İşte şimdi bunu söylemeye geldim.

Sonya, kendini zorlayarak:

— Evet, dün, siz… Gerçekten de… diye kekeledi. Sonra, birdenbire aklı başına gelmiş gibi, telâşla sordu: Peki ama bunu siz nereden biliyorsunuz?

Genç kız güçlükle nefes almaya başladı. Yüzü gittikçe sararıyor, sararıyordu.

— Biliyorum!

Sonya bir dakika kadar sustuktan sonra, ürkek bir sesle:

— Yoksa onu buldular mı? diye sordu.

— Hayır, bulamadılar.

Genç kız, yine bir dakika kadar bekledikten sonra, zor duyulabilen bir sesle tekrar sordu:

— Peki ama siz bunu nereden biliyorsunuz?

Raskolnikov genç kıza dönerek büyük bir dikkatle yüzüne baktı, az önceki çarpık ve mecalsiz gülümseyişle:

— Tahmin et, dedi.

Sonya'nın bütün vücudunu bir ürperme kapladı. Bir çocuk gülümseyişi ile fısıldadı:

— Ama siz… beni… niçin böyle korkutuyorsunuz?

Raskolnikov, âdeta gözlerini ondan ayırmak elinde değilmiş gibi, dik dik genç kıza bakarak sözlerine devam etti:

— Bunları bildiğime göre, demek ki onun çok yakın ahbabıyım.. O, Lizaveta'yı, öldürmek niyetinde değildi.. Onu, istemeyerek öldürdü. O, kocakarıyı öldürmek istemişti.. Yalnız bulunduğu sırada içeri girdi. Ama tam o esnada Lizaveta üzerine geldi.. İster istemez onu da öldürdü.

Aradan müthiş bir dakika daha geçti. İkisi de hep birbirlerine bakıyorlardı.

Delikanlı, kendisini çan kulesinden aşağı atan bir adamın ruh hali içinde birdenbire sordu:

— Demek, bilemiyorsun, ha?..

Sonya, zor işitilir bir sesle:

— Hayır, diye kekeledi.

— İyice bak bakalım.

Delikanlı bunu söyler söylemez, yine, eski, bildik, buz gibi bir duygu birdenbire bütün ruhunu doldurdu: genç kıza baktı ve ansızın onun yüzünde Lizaveta'nın simasını görür gibi oldu. O zaman elinde balta, Lizaveta'ya yaklaşırken, o da yüzünde çocukça bir korku ile, ellerini ileri uzatarak geri geri duvara doğru çekilirken kadının yüzünde beliren ifadeyi açıkça hatırladı. Bu ifade tıpkısı tıpkısına, birdenbire bir şeyden korkmaya başlayan, endişe dolu gözlerini kendilerini korkutan şeye diken, elceğizlerini ileriye doğru uzatarak geri geri çekilen ve ağlamaya hazırlanan küçük çocukların yüz ifadesini andırıyordu. Şimdi Sonya da, hemen hemen aynı halde idi; aynı çaresizlik, aynı korku içinde bir müddet ona baktı ve birdenbire sol elini ileri uzatarak parmağının ucunu hafifçe delikanlının göğsüne dayadı. Israrla ona bakmakta devam ederek ve gittikçe ondan uzaklaşarak yavaş yavaş karyoladan kalkmaya başladı. Genç kızın duyduğu korku birdenbire ona da bulaştı: Onun da yüz çizgilerinde aynı korku belirdi. O da, dudaklarında, hemen hemen aynı çocukça gülümseme olduğu halde, aynı bakışlarla genç kızı süzmeye başladı. Nihayet:

— Bilebildin mi? diye fısıldadı.

Sonya'nın göğsünden:

— Aman Allah'ım!.. diye müthiş bir çığlık koptu. Sonra, yatağa yığılarak, yüzünü yastığa gömdü. Ama biraz sonra hızla doğruldu, hızla delikanlıya yaklaştı, iki elinden kavradı, onları, incecik parmakları arasında bir mengene gibi sıkarak, âdeta yapışıkmış gibi gözlerini ondan ayırmadan dikkatle yüzüne bakmaya başladı. Bu son ve delice bakışlarla, hiç olmazsa son bir ümit ışığı bulmak ve yakalamak istiyordu. Ama bu ümit boşa gitti. Hiç şüphesi kalmamıştı. Her şey onun dediği gibi idi. Hatta çok sonraları genç kız bu dakikayı hatırladığı zaman, artık hiçbir şüphesi bile

kalmadığına o zaman, bilhassa niçin öyle birdenbire hükmettiğini, hem tuhaf, hem garip bulmuştu. Meselâ, buna benzer bir şeyin içine doğduğunu herhalde söyleyemezdi. Hâlbuki şimdi Raskolnikov, kendisine bunu söyler söylemez, birdenbire ona öyle geldi ki, sanki gerçekten de bizzat bu şey onun da içine doğmuştu.

Delikanlı acı acı:

— Yeter, Sonya, yeter! İşkence etme bana! diye yalvardı.

Meseleyi ona hiç de, ama hiç de böyle açmayı düşünmemişti, ama işte böyle olmuştu.

Sonya, kendisinden geçerek yerinden fırladı. Ellerini ovuşturarak odanın ortasına kadar gitti.

Sonra çabucak dönüp âdeta omuzu omzuna değecek bir şekilde, yine onun yanında durdu. Sonra birdenbire, sanki bir yerine bir şey saplanmış gibi irkildi, bir çığlık attı. Niçin olduğunun kendisi de farkında olmadan, delikanlının önüne atılarak diz çöktü ve büyük bir üzüntü ile:

— Ne yaptınız, kendinize böyle ne yaptınız! diye söylendi. Sonra ayağa kalkarak delikanlının boynuna atıldı, onu kolları arasında sımsıkı kucakladı.

Raskolnikov geri geri çekildi. Üzgün bir gülümsemeyle kıza bakarak:

— Sen de tuhaf kızsın, Sonya, dedi. Sana ondan bahsettiğim bir sırada beni kucaklayıp öpüyorsun! Ne yaptığını bilmiyorsun!

Sonya, Raskolnikov'un söylediğini duymadan, şiddetli bir heyecan içinde:

— Hayır, hayır, şu anda bütün dünyada senden daha bahtsız hiç kimse ama hiç kimse yoktur, diye bağırdı ve bir histeri buhranı içinde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Delikanlı, çoktandır yabancısı olduğu bir duygunun bir sel gibi yüreğine aktığını ve onu yumuşattığını hissetti. Buna karşı koymadı: Gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı ve kirpiklerinde asılı kaldı.

Genç kıza hemen hemen ümitle bakarak:

— Demek benden yüz çevirmiyorsun, Sonya?.. dedi.

Sonya:

— Hayır, hayır diye bağırdı. Hiçbir zaman, hiçbir yerde, hep peşin sıra geleceğim.. Her yere peşin sıra geleceğim.. Aman yarabbi!.. Oh, ne kadar bahtsızım… Niçin, niçin seni daha önce tanımadım! Niçin daha önce bana gelmedin?.. Oh, Allah'ım!

— Görüyorsun ya, geldim işte!…

Sonya, onu bir daha kucaklayarak, âdeta kendinden geçmiş bir halde:

— Ama şimdi!.. Ah, ben şimdi ne yapacağım, diye biteviye tekrarlamaya başladı, beraber, beraber, kürek cezasını çekmeye de seninle beraber gideceğim…

Bu sözler üzerine Raskolnikov'un vücudu şiddetle kasıldı. Az önceki kinli ve mağrur gülümseme, yine dudaklarında belirdi:

— Belki de ben henüz küreğe gitmek niyetinde değilim Sonya, dedi.

Sonya hızla gözlerini ona çevirdi. Bu bahtsız insana karşı duyduğu ilk heyecan ve ıstıraplı merhamet duygusundan sonra, tekrar korkunç katillik düşüncesi vücuduna bir sancı gibi saplandı. Delikanlının sözlerinin değişen ahengi Sonya'ya birdenbire bir katili hatırlatmıştı. Şaşkın şaşkın ona bakıyordu. Bu iş neden, nasıl, niçin olmuştu, henüz daha hiçbir şey bilmiyordu. Şimdi bütün bu sorular, birdenbire genç kızın şuurunda canlanmıştı. Yeniden şüphe etmeye başladı: "O mu, o mu katil!.. Bu olacak

şey mi?” diye aklından geçirdi ve hâlâ kendine gelmemiş gibi derin bir şaşkınlıkla bağırdı:

— Ne oluyor! Neredeyim ben? Nasıl olur da sizin gibi bir adam böyle bir şey yapabilir? Hem niçin bunu yaptınız?..

Raskolnikov, bitkin ve âdeta canı sıkılarak:

— Niçin olacak, dedi, soymak için.. Yeter artık Sonya!..

Sonya, âdeta sersemlemişti. Ama birdenbire haykırdı:

— Aç kalmıştın!.. Annene yardım etmek için bu işi yaptın? Değil mi? Yüzünü öte yana çeviren ve başını eğen delikanlı:

— Hayır, Sonya, hayır, diye mırıldandı. Pek de öyle aç kalmamıştım.. Gerçi anneme yardım etmek istiyordum.. Ama bu da tamamıyla doğru değil!.. Bana işkence etme Sonya!..

Sonya’nın elleri yanına düştü:

— Bütün bunların doğru olması mümkün mü? Aman Yarabbi, neresi bunun doğru? Buna kim inanabilir?.. Hem nasıl olur, cebinizdeki parayı, son meteliğine kadar çıkarıp veresiniz, sonra da kalkıp soygun için adam öldüresiniz hiç olur mu bu? diye söylendi. Sonra, birdenbire:

— Ah, diye bağırdı, o paralar.. Katerina İvanovna’ya verdiğiniz o paralar da… Ah Allah’ım, yoksa o paralar da…

Raskolnikov, acele ile onun sözünü keserek:

— Hayır Sonya, dedi. Ona verdiğim paralar, o paralardan değildi. İçin rahat etsin! O paraları bana bir tüccar vasıtasıyla vasıtasıyla annem göndermişti… Hasta olduğum sıralarda almış, aynı gün de Katerina İvanovna’ya vermiştim, Razumihin şahidimdir. Zaten benim yerime o gidip paraları almıştı. O paralar benimdi. Kendi paralarım.. Kendi öz paralarım!..

Sonya, aval aval onu dinliyor, bütün gücüyle bir şeyler anlamaya çalışıyordu.

Raskolnikov, dalgın dalgın, yavaşça ilâve etti:

— O paraya gelince.. Para olup olmadığını da zaten bilmiyorum ya. O zaman kocakarının boynundan güderiden yapılmış bir para kesesi almıştım. Tıklım tıklım dolu bir para kesesi. Ama açıp bakmadım bile.. Herhalde fırsat bulamamış olacağım.. Sonra, kol düğmeleri, kordon gibi daha bazı şeyler de vardı. Bütün bunları ve para kesesini (V) caddesinde, bilmediğim bir avlunun içindeki bir taşın altına gizledim.. Hemen ertesi gün… hâlâ da orada duruyorlar..

Sonya, kulak kesilmiş, dikkatle dinliyordu. Denize düşenin yılana sarılışı gibi, hemen bu sözlere yapışarak atıldı:

— Peki, şu halde ne diye… soymak için yaptığınızı söylediğiniz halde hiçbir şey almadınız?

Raskolnikov, yine dalgın dalgın mırıldandı:

— Bilmiyorum.. Bu paraları alıp almamaya henüz karar vermedim.

Sonra birdenbire kendine gelerek gülümsedi:

— Şimdi ne saçma sapan şeyler söyledim, ha? diye ilâve etti.

Sonya'nın aklından: "Yoksa deli mi?" düşüncesi geçti, ama hemen bu düşünceden vazgeçti: hayır, burada başka bir şey var. Hiç, ama hiçbir şey anlamıyordu. Raskolnikov, birdenbire, coşarak:

— Biliyor musun Sonya, dedi, bak sana ne söyleyeceğim: aç kaldığım için kocakarıyı öldürseydim, şimdi mesut olacaktım. Bunu bilmiş ol!

Delikanlı bunları söylerken her kelimeyi teker teker söylüyor ve genç kızı muammalı, ama candan bir bakışla süzüyordu.. Birkaç saniye sonra ümitsizlikle bağırdı:

— Hem fena bir şey yapmış olduğumu şu anda itiraf edersem bundan sana ne? Bana karşı kazanacağın budalaca zafer senin neyine yarar? Ah Sonya, ben şimdi buraya bunun için mi geldim!

Sonya, yine bazı şeyler söylemeye niyetlendi, ama sesini çıkarmadı..

— Senden başka kimsem olmadığı için, dün seni benimle gelmeye çağırmıştım.

Sonya sordu:

— Nereye çağırmıştın?

Raskolnikov acı bir gülümseyişle:

— Merak etme, ne hırsızlık etmeye, ne de adam öldürmeye çağırmıştım. Hayır bunun için değil. Biz başka başka insanlarız. Hem biliyor musun Sonya? Zaten dün seni nereye çağırdığımı, ancak şimdi, şu anda anladım. Hâlbuki dün seni çağırırken nereye çağırdığımı kendim de bilmiyordum. Bir tek şey için seni çağırmıştım. Bir tek şey için geldim; beni bırakmaman için.. Beni bırakmayacaksın değil mi, Sonya?

Genç kız onun elini sıktı.

Raskolnikov, bir dakika sonra, sonsuz bir ıstırapla Sonya'ya bakarak ümitsizlik içinde:

— Niçin, niçin ona söyledim?.. Bunu ona niçin açtım? diye bağırdı. Görüyorum ki Sonya, bunu açıklamamı istiyorsun; oturmuş bunu bekliyorsun. Ama ben sana ne söyleyebilirim?.. Zaten bu açıklamamdan bir şey anlamayacak, sadece ıstırap çekeceksin.. Benim yüzümden.. Bak işte, yine ağlıyor ve beni kucaklıyorsun!.. Peki beni ne diye kucaklıyorsun?.. Bu acıya yalnız başıma katlanamadığını ve "Haydi sen de acı çek, böylece ben hafiflemiş olurum!" diyerek başkasının sırtına yüklemeye geldiğim için mi? Ve sen böyle alçak bir adamı sevebilir misin?..

Sonya:

— Sanki sen de çile çekmiyor musun? diye bağırdı.

Yine, az önceki duygu bir sel gibi yüreğine aktı, yine bir an için onu yumuşattı.

— Sonya, ben kötü yürekli bir adamım, buna dikkat et: bu, birçok şeyleri anlatabilir.. Ben kötü yürekli olduğum için buraya geldim. Ama öyleleri var ki, belki de gelmezlerdi. Ama ben, korkağın ve… alçağın biriyim. Ama… varsın öyle olayım!.. Mesele bu değil!.. Şimdi konuşmam lâzım, oysaki, söze nereden başlayacağımı bilmiyorum…

Durdu ve derin bir düşünceye daldı. Sonra:

— Hey gidi hey, biz başka başka insanlarız, diye bağırdı. Birbirimize denk değiliz!.. Hem ben ne diye, ne diye geldim? Bunu asla affetmeyeceğim!..

Sonya atıldı:

— Hayır, hayır, geldiğine iyi ettin!.. Bilmem daha iyi, çok daha iyi!

Raskolnikov ona ıstırapla baktı ve aklı başına gelmiş gibi:

— Gerçekten de sanki ne var? Evet bu böyle oldu. Biliyor musun ne: ben bir Napoleon olmak istedim, bunun için de öldürdüm… Eh, şimdi anladın mı?

Sonya, masumca ve çekinerek:

— Hayır, diye fısıldadı. Sonra, yalvaran bir sesle ilâve etti: ama sen söyle, söyle… ben anlayacağım… Ben kendi kendime hepsini anlarım!

— Anlayacak mısın? Pekâlâ, görürüz!..

Delikanlı bunları söyledikten sonra sustu ve uzun bir düşünceye daldı.

— Mesele şu ki: Bir gün kendi kendime şöyle bir sual sordum: meselâ, benim yerimde Napoleon olsaydı ve mesleğine başlamak için elinde henüz ne Toulon, ne Mısır ne Mont-Blanc'dan geçiş olmasaydı da, bütün bu güzel ve tarihî şeyler yerine düpedüz gülünç bir kocakarıcık, hem de üstelik sandığından paraları aşırmak için (meslek uğruna, anlıyorsun ya?) öldürülmesi gereken tefeci bir kocakarı olsaydı, başka çıkar bir yol da olmadığına göre, bu işi yapar mı idi? Hiç de tarihî olmayan ve işlenmesi günah olan bu cinayeti işlemekten azap duyar mı idi? Ha, şunu söyleyeyim ki bu "mesele" üzerinde uzun uzun, müthiş kafa yordum, öyle ki, nihayet Napoleon'un bu işten azap duyması şöyle dursun, hatta bunun tarihî bir iş olmadığını hatırına bile getirmeyeceği, hatta hatta bunda ıstırap duyacak bir şey olabileceğinin farkında bile olmayacağı sonucuna (hem de ansızın) varınca, böyle düşündüğüm için fena halde utandım. Başka bir çıkar yolu olmadığı takdirde, düşünüp taşınmaya kalkmadan, bir çırpıda kadını boğuverecekti. Eh, işte ben de… düşünmekten vazgeçip, bu otorite örneğine uyarak kadını öldürdüm. Bu iş, tıpkısı tıpkısına böyle oldu. Sana gülünç geliyor, değil mi?.. Evet, Sonya, bu işte hepsinden gülünç olan şey, işin harfi harfine böyle oluşudur.

Sonya bunu hiç de gülünç bulmamıştı. Daha ürkek ve ancak işitilebilen bir sesle:

— İyisi mi, siz bana düpedüz, misal vermeden anlatın!

Delikanlı, bu sözler üzerine genç kıza döndü, hüzünle yüzüne baktı ve ellerinden tuttu:

— Yine haklısın, Sonya. Bütün bu söylediklerim saçma, hemen hemen saçma sapan şeyler! Biliyorsun ki: annemin hemen hemen hiçbir şeyi yok. Tesadüfen tahsil gören kız kardeşimin kaderi mürebbiyelikte sürünmektir. Onlar bütün ümitlerini yalnız bana bağlamışlardı. Ben okuyordum, ama parasızlık yüzünden bir müddet üniversiteden ayrılmak zorunda kaldım.

Hatta böyle sürüp gitseydi bile, ancak on, on iki yıl sonra (o da işler yolunda gittiği takdirde) yılda bin ruble gelirli bir öğretmen veya memur olmayı umabilirdim. (O bunları sanki ezberlemiş gibi söylüyordu) ama bu işler oluncaya kadar da annem üzüntüden, acıdan eriyip bitecek, ben yine de onun acılarını gidermek imkânlarını bulamayacaktım. Kız kardeşime gelince, onun başına daha kötü şeyler gelebilirdi. Her şeyden kendimi mahrum etmeme, dünyadan yüz çevirmeme, annemi unutmama, kız kardeşime yapılacak kötülükleri saygı ile sineye çekmeme sebep ne? Bunlara niçin katlanayım? Onları kefenleyip gömdükten sonra yeni belâlar edinmek, çoluk çocuk sahibi olup, sonra da onları beş parasız, bir lokma ekmeğe muhtaç bırakmak için mi?.. Ya… ya, işte böyle, kocakarının parasını elime geçirip, ilk yıllarımda, anneme yük olmadan bu para ile üniversite tahsilimi yapmayı, üniversiteyi bitirdikten sonra da hayata adımımı atarken ondan faydalanmayı ve bütün bunları, geniş, radikal bir şekilde yapmayı tasarlamıştım, öyle ki bu sayede kendi mesleğimde ilk adımı atmak, yeni, bağımsız bir yaşayışa yönelmek istiyordum. Evet, işte hepsi bu kadar. Ama kocakarıyı öldürmekle, pek tabiidir ki, fena bir iş yapmış oldum. Eh, yeter artık…

Raskolnikov büyük bir dermansızlık içinde sözlerini bitirdi ve başını eğdi…

Sonya büyük bir üzüntü ile:

— Ah, bu öyle değil, öyle değil, diye bağırdı. Hayır, öyle değil, öyle değil… Hiç bu olabilir mi?.. Hayır, öyle değil, öyle değil…

— Böyle olmadığını kendin de görüyorsun! Bense, bütün samimiliğimle gerçeği söyledim!

— Bunun neresi gerçek! Ah, yarabbi!

— İyi ama ben sadece bir bit öldürdüm, Sonya. Faydasız, iğrenç, zararlı bir bit!

— Yani insan bir bit midir!

Sonya'yı tuhaf bir bakışla süzerek:

— Onun bir bit olmadığını ben de biliyorum, diye cevap verdi. Zaten ben yalan söylüyorum Sonya… Çoktan beri yalan söylüyorum, diye ilâve etti. Demek istediğim o değil… Sen doğru söylüyorsun… Burada, tamamıyla, tamamıyla, tamamıyla başka sebepler var. Çoktandır kimse ile konuşmadım, Sonya… şimdi fena halde başım ağrıyor.

Gözleri hummalı bir ateşle yanıyordu. Âdeta sayıklamaya başlamıştı. Dudaklarında endişeli bir gülümseme dolaşıyordu. Heyecanlı ruh halinin arasından korkunç bir bitkinlik beliriyordu. Sonya onun ne kadar ıstırap çektiğini anlamıştı. Onun da başı dönmeye başladı. Onun bu kadar tuhaf konuşması şaşılacak şeydi. Hem anlaşılır gibi bir şeyler söylüyordu, ama.. "Ama nasıl olur!.. Nasıl olur!.. Ah, yarabbi!" Sonya aklından bunları geçiriyor ve ümitsizlik içinde ellerini ovuşturuyordu.

Raskolnikov, düşüncelerindeki ani değişiklik kendisini şaşırtmış ve yeniden heyecanlandırmış gibi, birdenbire başını kaldırarak tekrar söze başladı:

— Hayır Sonya, bu o şey değil!.. İyisi mi.. Farz et ki (Evet gerçekten de böylesi daha iyi). Farz et ki ben, bencil, kıskanç, kötü yürekli, aşağılık, öç alıcı ve… Belki de biraz deliliğe meyyal bir adamım. (Varsın hepsi birden olsun!.. Deliliğin lâfını evvelce etmişlerdi. Bunun farkındayım.) Demin sana, parasızlık yüzünden üniversiteden ayrılmak zorunda kaldığımı söylemiştim. Ama biliyor musun ki, isteseydim, belki de ayrılmayabilirdim? Üniversitede tahsilim için gereken parayı annem gönderebilirdi. Üstüme, başıma, yiyeceğime gelince, çalışarak bunları

kendim de temin edebilirdim, herhalde. Dersler oluyordu; ders başına elli kopik teklif ediyorlardı. Razumihin çalışıyor ya! Ama ben öfkelendim, çalışmak istemedim. Gerçekten öfkelenmiştim (bu kelime tam yerinde!) Ben o zaman bir örümcek gibi köşeme çekilmiştim. Sahi, sen benim hücreme gelmiş görmüştün!.. Alçak tavanların, daracık odaların insanın ruhunu, yüreğini sıktığını bilir misin?.. Ah, o hücreden o kadar nefret ediyordum ki! Ama yine de oradan bir türlü dışarı çıkmak istemiyordum. Mahsus çıkmak istemiyordum. Günlerce dışarı çıkmıyor, ne çalışmak, hatta ne de yemek yemek istiyordum, boyuna yatıyordum. Nastasya bir şey getirirse, yiyordum, getirmezse yemiyordum, öylece günüm geçiyordu. Mahsus, öfkemden bir şey istemiyordum. Geceleri ışığım yoktu, karanlıkta yatıyordum. Çalışıp bir mum almak istemiyordum. Okumam lâzımdı, bense kitaplarımı satmıştım. Masamın üstünde duran defterlerimin, notlarımın üstünde şu anda bile bir parmak toz var. Sırtüstü yatıp düşünmeyi, her şeyden çok seviyordum. Boyuna düşünüyordum. Sonra rüyalar da görüyordum, tuhaf tuhaf rüyalar.. Bunların nasıl bir rüya olduğunu söylemeye lüzum yok. İşte ancak o sıralarda, bir şeyler kurmaya başladım.. Hayır, öyle değil.. Yine öyle anlatamıyorum! Biliyor musun: O zamanlar ben boyuna kendi kendime şunu soruyordum: Ben niçin böyle budalayım? Mademki başkaları aptal, ben de onların aptal olduğunu kesin olarak biliyorum, niçin onlardan akıllı olmak istemiyorum? Sonra, şunu anladım ki Sonya, herkesin akıllı olmasını beklemeye kalkarsam, bu, çok uzun sürecek.. Sonra, şunu da anladım ki, böyle bir şey hiçbir zaman olmayacak, insanlar değişmeyecek.. Onları değiştirecek kimse yoktur.. Bunun için yorulmaya değmez! Ya, işte bu, böyle!.. Bu bir kanundur.. Kanun, Sonya! Bu böyledir! Şimdi biliyorum ki Sonya, zekâca ve ruhça daha kuvvetli ve daha sağlam olan herkes başkalarına hükmeder! Daha cesur, daha cüretli olan haklı çıkar… Metelik vermemekte en ileri gidenler vazıı kanun olurlar.

Herkesten daha cüretli olan, herkesten daha haklıdır! Bugüne kadar böyle gelmiş, bundan sonra da, hep böyle gidecektir! Bunu ancak körler göremez!

Raskolnikov, bunları söylerken gerçi Sonya'ya bakıyordu ama artık anlayıp anlamadığını, pek de umursamıyordu. Bütün vücudu sıtma nöbeti içindeydi. Karanlık bir heyecan içinde çırpınıyordu. (Gerçekten de o, uzun zamandan beri kimse ile konuşmamıştı.) Sonya bu karanlık inancın onda bir iman ve bir kanun haline geldiğini anlamıştı.

Raskolnikov heyecanla sözüne devam etti:

— O zaman anladım ki, Sonya, iktidar, ancak eğilip onu almak cesaretini gösterenlere verilir. İş cesaret etmekten ibaretti. Bütün mesele yalnız bu idi. O zaman, hayatımda ilk defa o güne kadar hiç kimsenin hiçbir zaman akıl etmediği bir düşünce doğdu. Evet, hiç kimsenin!.. Birdenbire gün gibi açık olarak anladım ki, bütün bu saçmalıkların yanından geçerken şimdiye kadar hiç kimse onları şöylece kuyruğundan tutup cehenneme fırlatmak cesaretini gösterememiştir, gösteremiyor! Ben…. ben cesaret göstermek istedim ve öldürdüm. Ben sadece cesaret göstermek istedim, Sonya, işte bütün sebep bundan ibaret!

Sonya ellerini çırparak:

— Ah, susunuz, susunuz! diye bağırdı. Siz Allah'tan uzaklaşmışsınız. Sizi Allah çarptı, şeytana teslim etti!..

— İyi hatırıma geldi Sonya, karanlıkta odamda sırtüstü yatıp bütün bunları düşünürken, demek ki beni yoldan çıkaran şeytandı? Öyle mi?

— Susunuz, alay etmeyiniz, dinsiz!.. Sizin hiç, ama hiçbir şey anladığınız yok! Ah, Yarabbi; hiç, ama hiçbir şey anlamıyor!..

— Sus Sonya, ben hiç de alay etmiyorum! Beni şeytanın sürüklediğini kendim de biliyorum.

Delikanlı bunları söyledikten sonra gamlı bir ısrarla tekrarladı:

— Sus, Sonya, sus! Ben her şeyi biliyorum. O zamanlar, sırtüstü karanlıkta yattığım sıralarda bütün bunları tekrar tekrar düşündüm, kendi kendime mırıldandım.. En küçük noktasına kadar her şeyi kendi kendimle münakaşa ettim. Her şeyi, her şeyi biliyorum. Bütün o gevezelikler o zaman bana o kadar usanç vermişti ki! Her şeyi unutarak yeni bir hayata başlamak, bu gevezelikleri kesmek istiyordum, Sonya! Benim, hiç düşünmeden, bir aptal gibi, bastığım yeri görmeden oraya gittiğimi mi sanıyorsun, Sonya? Ben oraya aklı başında bir insan olarak gittim. Beni mahveden de işte bu oldu ya! İktidara geçmeye hakkım olup olmadığını kendi kendime sorup soruşturmaya başladıysam, demek ki iktidara geçmeye hakkım yokmuş! Meselâ, hiç olmazsa bu noktayı bilmediğimi nasıl düşünebiliyorsun? Veyahut insan bir bit midir? sorusunu sorarsam, demek ki insan benim için bir bit değildir. Belki aklına böyle bir soru gelmeyen, soru falan sormadan doğrudan doğruya giden birisi için bir bittir. Napoleon gider mi idi, yoksa gitmez mi idi? diye günlerce kafa patlattığıma göre kendimin bir Napoleon olmadığımı açıkça hissetmiş sayılırım… Bütün bu gevezeliklerin ıstırabına katlandım, Sonya ve bütün bunları omzumdan silkip atmak istedim: Akla, vicdana danışmadan kendim için, sadece kendim için öldürmek istedim. Bu hususta kendime yalan söylemek istemedim. Anneme yardım etmek için öldürmedim. Boş lâf! Maddi imkânlara ve iktidara sahip olarak insanlığa hizmet etmek için de öldürmedim. Lâf! Ben düpedüz öldürdüm; kendim için, sırf kendim için öldürdüm. Ha insanlığa iyilik eden biri olmuşum, ha bir örümcek gibi bütün ömrümce kurbanlarımı ağıma düşürerek onların hayat usaresini emmişim, herhalde o anda benim için bunun hiçbir farkı yoktu. Sonra beni cinayete sürükleyen başlıca sebep para da değildi, Sonya. Paraya olan ihtiyacım başka şeylere olan ihtiyacımdan çok değildi. Bütün bunları ben şimdi anlıyorum. Anla beni: Yeni baştan bu yollardan geçmem lâzım gelse, herhalde bu cinayeti tekrarlamazdım. O zaman, bir başka şey

öğrenmek zorunda idim, kolumu idare eden başka şeylerdi: Herkes gibi ben de bir bit mi idim, yoksa bir insan mı?.. O zamanlar bunu öğrenmem, hem de çabuk öğrenmem lâzımdı, önüme çıkan engeli aşabilir mi idim, aşamaz mı idim?.. Eğilip almaya cesaret edecek mi idim, yoksa etmeyecek mi idim? Titreyen bir hayvan mı idim, yoksa hak sahibi bir insan mı idim?

Sonya, ellerini ovuşturarak:

— Öldürmeye mi? Öldürmeye mi hakkın vardı? diye inledi.

Raskolnikov; sinirli sinirli:

— Eh Sonya, diye ona bir şeyler söyleyerek itiraz etmek istedi, ama küçümseyen bir susuşla vazgeçti. Sözümü kesme Sonya! diye devam etti. Ben sana sadece bir noktayı: beni o zaman oraya şeytanın sürüklediğini, sonra da, oraya gitmeye hakkım olmadığını, çünkü benim de herkes gibi bitten başka bir şey olmadığımı öğrettiğini, anlatmak istedim. Şeytan benimle alay etmişti. İşte ben de sana geldim. Misafirini kabul et! Ben bir bit olmasaydım, hiç kalkar da sana gelir mi idim? Beni dinle: O gün kocakarıya giderken sadece tecrübe yapmak niyetinde idim. Bunu böyle bil!

— Ama öldürdünüz! Öldürdünüz!

— Evet ama nasıl öldürdüm?.. Böyle mi öldürürler? Sanki benim o zaman gittiğim gibi mi öldürmeye giderler? Nasıl gittiğimi bir gün sana anlatırım. Sanki ben o mendebur kocakarıyı mı öldürdüm? Ben kendimi öldürdüm, kocakarıyı değil!.. Böylece, ebediyen kendimi mahvettim!.. Kocakarıya gelince, onu ben değil, şeytan öldürdü. Yeter, yeter, Sonya. Yeter!

Birdenbire alevlenen bir üzüntü ile bağırdı:

— Bırak, bırak beni!..

Dirseklerini dizlerine dayadı, başını avuçlarının kıskacı içine aldı.

Sonya acı acı:

— Bu ne ıstırap! diye inledi,

Raskolnikov, ansızın başını kaldırdı, ümitsizliğin altüst ettiği bir yüzle genç kıza bakarak sordu:

— Söyle bakalım şimdi ne yapmalı?

Sonya, birdenbire yerinden fırlayarak:

— Ne mi yapmalı! diye bağırdı. O ana kadar yaşla dolu olan gözleri birdenbire parladı. Kalk! (Delikanlıyı omuzlarından yakaladı. O, adeta şaşkın şaşkın genç kızın yüzüne bakarak doğruldu). Hemen şimdi, şu dakika, dört yol ağzına koş, yere kapan, ilkin kirlettiğin toprağı öp, sonra bütün dünyayı, dört bir yana eğilerek selâmla, herkesin önünde, yüksek sesle: "Ben öldürdüm!" diye bağır. O zaman Allah sana yeniden hayat verir! Sonya, delikanlının iki elini avuçları içinde kuvvetle sıkarak ve kor gibi yanan gözleriyle ona bakarak:

— Gideceksin? Gideceksin değil mi? diye sordu. Âdeta hummaya tutulmuş gibi tir tir titriyordu.

Raskolnikov, kızın bu beklenmedik heyecanı karşısında şaşırmış, hatta ağlamıştı. Asık bir yüzle sordu:

— Yani, sen kürek cezasından mı bahsediyorsun, Sonya? Yani gidip kendimi ele mi vereyim?

— Sana lâzım olan şey, ıstırap çekmek, böylece de işlediğin günahlardan temizlenmektir.

— Hayır! Onlara gidip teslim olmayacağım, Sonya.

Sonya haykırdı:

— Peki ama sen nasıl yaşayacaksın, nasıl yaşayacaksın? Kiminle yaşayacaksın?.. Bu sanki şimdi kabil mi?.. Annenle nasıl konuşacaksın? (Ah, şimdi onların hali ne olacak, onların hali ne olacak?) Ben neler de söylüyorum! Sen zaten annenle kız kardeşini bırakmıştın!.. Evet, bıraktın, bıraktın! Ah, Yarabbi! Bütün bunları kendisi de biliyor!.. İnsansız nasıl, nasıl yaşanabilir!.. Şimdi senin halin ne olacak?..

Raskolnikov yavaşça:

— Çocukluk etme, Sonya, dedi. Onlara karşı ben ne suç işledim? Ne diye gidecekmişim? Ne diyeceğim onlara ben? Bütün bunlar hayal ve kuruntudan ibaret… Kendileri milyonlarca insanı mahvediyorlar, üstelik de bunu bir fazilet sayıyorlar… Onlar bir yığın dolandırıcı ve alçaktan başka bir şey değil, Sonya. Hayır, gitmeyeceğim.. Sonra alaylı bir gülüşle ilâve etti:

— Hem gidip de ne söyleyeceğim: Kocakarıyı öldürdüm, ama parayı almaya cesaret edemedim, taşın altına gizledim mi, diyeceğim? Ama o zaman onlar benimle alay edecekler, parayı almadığım için bana aptal diyeceklerdir. Korkak ve aptal!… Onlar bu hareketimden hiç, ama hiçbir şey anlamayacaklar, Sonya. Onlar bunu anlamaya da layık değiller. O halde ne diye gidecekmişim? Gitmeyeceğim.. Çocuk olma Sonya…

Genç kız, ellerini ümitsiz bir yalvarışla ona doğru uzatmış biteviye tekrarlıyordu:

— Istırap çekeceksin, ıstıraptan mahvolacaksın!

Raskolnikov, sanki bir rüya içinde imiş gibi tasalı bir tavırla:

— Ben, belki de üstelik kendime iftira ettim, dedi. Belki de ben hâlâ bir insanım, bir bit değilim.. Kendimi mahkûm etmekte acele ettim. Daha mücadele edeceğim..

Dudaklarında gururlu bir gülümseme belirmişti.

Sonya:

— Böyle bir ıstırabı taşımak!.. Hem de ömür boyunca, ömür boyunca taşımak!., diye söylendi.

Delikanlı dalgın ve tasalı bir tavırla:

— Alışırım, dedi. Bir dakika sonra ilâve etti: Beni dinle, artık ağlamak yeter!.. Şimdi işte, konuşma sırasıdır. Beni aradıklarını, takip ettiklerini sana söylemeye gelmiştim…

Sonya, korku ile:

— Ah!.. Diye haykırdı.

— Ne var böyle haykıracak?.. Küreğe gitmemi isteyen sen değil mi idin, şimdi böyle korkacak ne var?.. Yalnız şu var ki: onlara teslim olmayacağım!.. Onlarla daha mücadele edeceğim. Bana hiçbir şey yapamayacaklar.. Ellerinde gerçek hiçbir delil yok.. Dün büyük bir tehlike içinde idim, mahvolduğumu sandım. Ama bugün iş düzeldi. Ellerindeki bütün deliller iki yanı keskin bir kılıçtan farksız. Yani, bütün ithamlarını kendimden yana çevirebilirim. Anlıyor musun? Çevireceğim de.. Çünkü şimdi artık öğrenmiş bulunuyorum. Ama herhalde beni hapse takacaklardır. Bir hâdise olmasaydı, herhalde, belki de bugün içeri tıkarlardı.. Bugün, daha, tıkabilirler de.. Ama bunun önemi yok, Sonya!.. Biraz tuttuktan sonra bırakırlar.. Çünkü ellerinde gerçek sayılabilecek hiçbir delil yok ve olmayacak da, sana söz veriyorum.. Ellerindeki delillerle bir adamı hapse atamazlar.. Haydi artık yeter.. Sana bunları bilesin diye açtım. Annemle kız kardeşime gelince, inançlarını değiştirecek ve onları korkutmayacak şekilde işleri düzenlemeye çalışacağım.. Zannediyorum ki kız kardeşim şimdi emin bir durumdadır, dolayısıyla annem de öyle.. İşte, hepsi bu kadar. Sen de ihtiyatlı ol!.. Hapse girdiğim zaman gelip beni göreceksin değil mi?..

— Oh, geleceğim, geleceğim!..

İkisi de yan yana, korkunç bir fırtınanın ıssız bir kıyıya attığı, yapayalnız kalmış iki kazazede gibi, bitkin ve kederli bir halde oturuyorlardı. Delikanlı Sonya'ya bakıyor, genç kızın kendisini ne kadar çok sevdiğini hissediyordu. Garip değil midir, kendisini bu kadar çok sevmelerinden, birdenbire acı ve ıstırap duydu. Evet bu garip ve korkunç bir duygu idi. Buraya gelirken Sonya'nın kendisi için son ümit, son sığınak olduğunu hissetmişti. Istıraplarının bir kısmını olsun burada bırakabileceğini ummuştu. Ama şimdi ansızın, genç kızın bütün kalbini kendisine verdiği şu anda daha fazla bahtsız olduğunu birdenbire idrak etti.

— Sonya, dedi, hapse girdiğim zaman beni gelip görmemen daha iyi olur.

Genç kız cevap vermedi, ağlıyordu. Aradan birkaç dakika geçti. Âdeta birdenbire aklına gelmiş gibi, ansızın sordu:

— Üzerinde haç var mı?..

Delikanlı ilkin soruyu anlamamıştı.

— Yok değil mi?.. Al bunu, servi ağacından yapılmıştır. Bende, bakırdan yapılmış bir başkası var, Lizavetta'nın verdiği.. Biz onunla haçlarımızı değiştirmiştik.. O bana kendi haçını vermişti, ben de ona mukaddes tasvirimi hediye etmiştim. Şimdi ben Lizavetta'nın verdiği haçı taşıyacağım.. Bu da senin olsun.. Al, benimdir. — Sonya ısrar ediyordu — al işte, benimdir. Mademki birlikte ıstırap çekeceğiz, çarmıha da beraber gerilelim!

Raskolnikov kızı üzmek istemedi:

— Ver, dedi, ama haçı almak üzere uzattığı elini hemen geri çekti. Kızın gönlünü almak için ilâve etti:

— Şimdi dursun, Sonya, sonra alırım.

Sonya heyecanla onu tasdik etti:

— Evet, evet, sonra daha iyi.. Cezanı çekmeye giderken takarsın! Bana gelirsin, ben de kendi elimle onu sana takarım. Dua eder, yola çıkarız.

Tam bu sırada birisi üç kere kapıyı vurdu. Çok iyi tanıdıkları nazik bir ses duyuldu:

— Sofya Semyonovna, girebilir miyim?

Sonya, korku ile kapıya atıldı. Bay Lebezyatnikov'un sarışın çehresi kapıda göründü.

IV

Lebezyatnikov'un telâşlı bir hali vardı.

— Sizi görmeye gelmiştim, Sofya Semyonovna, dedi.

Sonra birdenbire Raskolnikov'a dönerek ilâve etti:

— Affedersiniz… Sizi de burada bulacağımı düşünmüştüm. Yani hiçbir şey düşünmemiştim… Bilhassa şunu düşünmüştüm ki…

Ve ansızın Raskolnikov'u bırakarak, Sonya'ya kısaca şu haberi verdi:

— Katerina İvanovna çıldırdı.

Sonya bir çığlık attı.

— Yani, hiç olmazsa öyle görünüyor. Siz bilirsiniz ama biz ne yapacağımızı şaşırdık. İşte mesele bu!.. Galiba başvurduğu yerden onu kapı dışarı etmişler, belki de dövmüşler.. Görünüşe göre öyle.. Kadıncağız Semyon Zahariç'in âmirine koşmuş onu evinde bulamamış. Kendisi gibi bir generalle yemekte imiş… Düşünün ki kalkıp oraya, yemek yedikleri yere… Öteki generale gitmiş… Semyon Zahariç'in âmirini görmek için direnmiş,

galiba da adamı sofradan kaldırmış.. Bu işin nasıl bir sonuca vardığını tahmin edebilirsiniz!.. Tabii, onu oradan kovmuşlar… Katerina İvanovna ise, kendisinin ona hakaret ettiğini, hatta kaldırıp kafasına bir şey attığını söylüyor. Yapacağı tahmin edilebilir… Yalnız, nasıl olup onu tevkif etmediklerine şaşıyorum. Şimdi, Amaliya İvanovna dahil, önüne gelene bunu anlatıp duruyor. Yalnız, öylesine övünüyor, öylesine bağırıyor ki, ne söylediğini anlamak çok güç.. Ha, evet: bağırıyor ve diyor ki, şimdi herkes kendisinden yüz çevirdiği için, o da çocuklarını alıp sokağa çıkacak, kendisi laterna çalıp çocukları şarkı söyleyecek ve oynayacaklarmış.. O da dans edecek ve para toplayacakmış.. Her gün de generalin penceresi altına gidecekmiş: “Şerefli bir memurun asil çocukları sokaklarda nasıl dileniyorlar, varsın görsün” diyor. Boyuna çocuklarını dövüyor, onlar da ağlaşıp duruyorlar.. Lönya’ya “Hutorok” türküsünü öğretiyor. Polina Mihaylovna ile çocuğa da dans etmelerini… Elbiselerini yırtıyor; onlara aktörvari birtakım şapkalar yapıyor… Kendisi de, müzik aleti yerine sokaklarda gümbürdetmek için bir leğen taşımak istiyor.. Kendisine lâf anlatmak kabil değil.. düşünün bir defa, bu nasıl olur? Bu kadarı da olmaz artık!

Lebezyatnikov daha da devam edecekti ama onu nefes nefese dinlemekte olan Sonya, birdenbire mantosunu, şapkasını kaptığı gibi, odadan dışarı fırladı. Hem giyiniyor, hem gidiyordu. Raskolnikov kızın arkasından çıktı. Lebezyatnikov da onun peşinden yürüdü. Birlikte sokağa çıkarken, delikanlıya dönüp:

— Herhalde aklını kaçırmış, dedi. Ben Sofya Semyonovna’yı ürkütmemek için ona “galiba” dedim. Yoksa en küçük bir şüpheye bile yer yok.. Diyorlar ki, verem hastalığında beyninde birtakım tümörler çıkarmış. Yazık ki doktorluktan anlamıyorum. Onu kandırmaya çalıştım ama bir şey dinlemiyor.

— Ona tümörlerden bahsettiniz mi?

— Yani, ayrıca şişlerden bahsetmedim. Hem zaten bir şey anlamazdı. Benim söylediğim şu: ağlayan birini, ağlaması için sebep olmadığına mantık yolu ile inandırırsanız artık ağlamaz olur. Bu açık bir şey.. Siz, ağlamaktan vazgeçmez diyorsunuz?

Raskolnikov:

— Bu takdirde yaşamak çok kolay olurdu, cevabını verdi.

— Müsaade edin, müsaade edin; tabii, Katerina İvanovna'nın bunu anlaması çok güç. Ama Paris'te delilerin sadece inandırma yolu ile iyileştirilebileceğine dair ciddî birtakım deneylere girişilmiş olduğunu, bilmem biliyor musunuz? Geçenlerde ölen bir profesör, gerçek bir bilgin, deliliğin bu şekilde tedavi edilebileceğini tasavvur ediyormuş. Doktorun düşüncesine göre delilerin organizmasında ciddî hiçbir bozukluk yoktur. Delilik tabir caizse, bir mantık yanlışlığı, bir muhakeme bozukluğu, bir görüş sakatlığıdır. O, hastayı, yalanlamakla işe başlamış, ne dersiniz, söylediklerine göre de, neticeye ulaşmış.. Ama doktor bu tedavi sırasında duşlardan da faydalandığına göre, bu tedavinin neticesi, pek tabii olarak, şüphe ile karşılanmaktadır… Hiç değilse, böyle olduğu sanılıyor…

Raskolnikov, çoktandır onun söylediklerini dinlemiyordu. Evinin hizasına gelince Lebezyatnikov'u başıyla selamlayarak cümle kapısından girdi. Lebezyatnikov kendine geldi. Etrafına bakındı ve koşarak yoluna devam etti.

Raskolnikov hücresine girdi ve ortada duraladı. "Buraya niçin dönmüştü?" Bu sararmış, eskimiş duvar kâğıtlarını, bu tozları, yatağı, divanı gözden geçirdi. Avludan, devamlı olarak şiddetli bir gürültü geliyordu. Sanki birisi bir yere bir çivi çakıyordu. Pencereye yaklaştı, parmakları üzerinde yükselerek, uzun uzun, büyük bir dikkatle avluya bakmaya başladı. Ama avlu bomboştu, çivi çakan da görünmüyordu. Evin sol kısmında yer yer açık pencereler görünüyordu. Pencere kenarlarında,

içlerinde cılız ıtır çiçekleri bulunan saksılar duruyordu. Pencerelerin iç tarafına çamaşırlar asılmıştı. Bunların hepsini ezbere biliyordu. Seyretmekten vazgeçerek, dönüp divana oturdu.

Ömründe hiç, ama hiçbir zaman kendini böyle yalnız duymamıştı. Evet, belki de gerçekten Sonya'dan nefret ettiğini bir defa daha hissetti, hele şimdi onu daha da bedbaht ettikten sonra… "Ne diye ondan gözyaşı dilenmeye gitmişti? Kızın hayatını zehirlemek nesine lâzımdı? Ah, ne alçaklık!"

Birdenbire kesin bir kararla:

— Hayır, yalnız başıma kalacağım, diye söylendi. O beni hapishanede görmeye gelmeyecek…

Beş dakika sonra başını kaldırdı, yüzünde garip bir gülümseme vardı. Aklına tuhaf bir şey gelmişti: 'Belki de küreğe gitmek gerçekten de daha iyi olacak!" diye birdenbire düşündü.

Kafasında bu belirsiz, karmakarışık düşüncelerle böyle ne kadar oturduğunu hatırlamıyordu. Ansızın kapı açıldı, Avdotya Romanovna içeri girdi. Az önce kendisi Sonya'ya yaptığı gibi, kız kardeşi de ilkin eşikte durarak onu süzdü. Sonra ilerleyerek, delikanlının karşısındaki bir sandalye-ye, dünkü yerine oturdu. Raskolnikov, hiç sesini çıkarmadan, düşünceden yoksun, bomboş gözlerle ona baktı.

Dunya:

— Darılma kardeşim, dedi, bir dakika sana uğradım.

Yüzünün görünüşü düşünceli ama sert değildi. Bakışları açık ve sakindi. Delikanlı, bu gelişin sadece bir sevgi eseri olduğunu görüyordu.

— Kardeşim, ben şimdi her şeyi, her şeyi biliyorum. Dimitri Prokofyiç bana her şeyi açıkladı ve anlattı. İğrenç ve budalaca bir şüphe yüzünden

arkana düşüp sana işkence ediyorlarmış… Dimitri Prokofyiç, ortada hiçbir tehlike olmadığını, senin boş yere kendini üzdüğünü bana söyledi. Ama ben onun gibi düşünmüyorum ve bunun sende nasıl bir isyan duygusu yarattığını, bu öfkenin ömrün boyunca sende bir iz bırakabileceğini çok iyi anlıyorum. İşte ben bundan korkuyorum. Bizi yüzüstü bıraktığın için seni ayıplamıyorum, ayıplamak cesaretini de kendimde bulamıyorum. Evvelce sana sitem ettiğim için de beni affet!.. Kendimden pay biçiyorum: benim de başıma böyle büyük bir felâket gelmiş olsaydı, ben de herkesten kaçardım. Tabii bu meseleyi annemize hiç açmayacağım. Ama ona daima senden bahsedeceğim ve çok yakında bizi görmeye geleceğini senin adına ona söyleyeceğim.. Annemiz için sakın üzülme, ben onu avuturum. Ama sen de onu üzme, hiç olmazsa bir kerecik olsun bizleri görmeye gel!.. Unutma ki o bir annedir. Şimdi ben sana sadece şunu söylemek için gelmiştim. (Dunya kalkmaya davrandı) her ne sebeple olursa olsun sana lâzım olursam yahut hayatıma ihtiyacın olursa bana seslen, hemen gelirim. Allah’a ısmarladık!

Dunya, bunları söyledikten sonra sert bir dönüş yaparak kapıya doğru yürüdü.

Raskolnikov:

— Dunya, diye seslendi ve yerinden kalkarak ona yaklaştı. Şu Razumihin, Dimitri Prokofyiç, çok iyi bir insan.

Dunya hafifçe kızardı. Kısa bir aralıktan sonra:

— E, pekiyi! diye cevap verdi.

— Razumihin, pratik, çalışkan, dürüst, namuslu, kuvvetle sevmesini bilen bir adam, hadi Allah’a ısmarladık Dunya!

Dunya, kıpkırmızı kesildi. Sonra birdenbire telâşlanarak:

— Bu ne demek ağabey? Yoksa birbirimizden ebediyen mi ayrılıyoruz? Bu vasiyetleri bana ne diye yapıyorsun?

— Ne çıkar canım… Allah'a ısmarladık.

Raskolnikov arkasını döndü, pencereye doğru yürüdü. Dunya biraz daha bekledi, üzgün üzgün ona baktı ve içi altüst olarak çıkıp gitti.

Hayır, o kız kardeşine karşı soğuk değildi. Hatta öyle bir an oldu ki (en son an) kız kardeşini kolları arasına alıp kuvvetle sıkmak, onunla vedalaşmak, hatta ona her şeyi söylemek arzusuna öyle bir şiddete kapıldı ki. Ama kız kardeşine elini uzatmak cesaretini bile gösteremedi:

"Onu şimdi öptüğümü hatırlayınca, sonraları belki de tüyleri ürperir, öpücüğünü çaldığımı söyler!"

Birkaç dakika sonra içinden ilâve etti: "Dunya buna dayanabilir mi, dayanamaz mı? Hayır dayanamaz!… Böyleleri hiçbir zaman dayanamıyorlar!"

Ve bunun üzerine Sonya'yı düşündü. Pencereden bir serinlik esti. Avludaki aydınlık artık eski canlılığını kaybediyordu. Birdenbire kasketini alarak sokağa fırladı.

Hiç şüphe yok ki kendi hasta hali ile uğraşamıyordu. Zaten uğraşmak da istemiyordu. Ama bu devamlı üzüntüler, bu ruhi dehşet, bir iz bırakmadan geçip gidemezdi. Şayet o gerçek bir humma nöbeti ile henüz daha yatağa serilmemişse, bu belki de, bitmez tükenmez telâş ve heyecanlarının onu henüz daha ayakta tutmasındandı, ama bu yapmacık ve geçici idi.

Hedefsizce dolaşıyordu. Güneş batmıştı. Son zamanlarda garip bir can sıkıntısı duymaya başlamıştı. Bu can sıkıntısında herhangi bir dokunaklılık, keskin acılık yoktu. Ama onda bir devamlılık, bir ebedilik kokusu vardı. Bu soğuk, bu ölü can sıkıntısında sonu olmayan yıllar, "bir metrekarelik saha" da yaşamanın ebedîliği seziliyordu. Akşam saatlerinde bu duygu, âdet olduğu üzere ona daha çok ıstırap vermeye başlamıştı. Delikanlı tiksinti

dolu bir sesle: — İşte, herhangi bir güneş batışı ile ilgili tamamıyla fizikî olan bu budalaca rahatsızlıklarla gel de budalaca bir şey yapmaktan kendini koru! Sonya'ya değil, Dunya'ya gideceksin! diye söylendi.

Çağırıldığını duydu. Etrafına bakındı! Lebezyatnikov arkasından koşuyordu.

— Tasavvur edin, sizden geliyorum, sizi arıyorum. Ne dersiniz, kadın düşündüğünü yaptı, çocuklarını alıp sokağa döküldü. Sofya Semyonavna ile beraber, zorla onları bulduk. Katerina İvanovna, bir tavaya vuruyor, çocuklarını da şarkı söylemeye ve oynamaya zorluyor. Çocuklar ağlıyor, köşe başlarında, dükkânların önünde duruyorlar.. Arkalarından da bir sürü ahmak koşuyor. Hadi, gidelim.

Raskolnikov, Lebezyatnikov'un arkasından seğirterek, korka korka sordu:

— Ya Sonya?

— Adeta kendini kaybetmiş… Yani kendini kaybeden Sofya Semyonovna değil, Katerina İvanovna.. Ama Sofya Scmyanovna da kendini kaybetmiş bir halde. Lâkin Katerina İvanovna kendini büsbütün kaybetmiş.. Size diyorum ki, tamamıyla aklını oynatmış.. Onları yakalayıp karakola götürürler. Bunun nasıl bir tesir yapacağını düşünün? Onlar şu anda X Köprüsü yanında, kanaldalar. Sofya Semyonovna'nın evinden hiç de uzak değil.. Yakın.

Kanalın köprüden uzak olmayan bir yerinde Sonya'nın evinden iki ev beride bir kalabalık toplanmıştı. Buraya daha çok kız ve erkek çocuklar koşup gelmişlerdi. Katerina İvanovna'nın boğuk ve kesik sesi, ta köprüden işitilmekte idi. Gerçekten de orada, sokak halkını ilgilendirecek kadar garip bir manzara göze çarpıyordu. Eski entarisini giymiş, sırtına mahut şalını atmış, başına da, yamru yumru ve bir yana yıkılmış hasır şapkasını geçirmiş

olan Katerina İvanovna, gerçekten de iyice aklını oynatmıştı, nefes nefese ve yorgun bir halde idi. Veremli, bitkin yüzünde her zamankinden daha ıstıraplı bir ifade okunuyordu. (Hem umumiyetle veremliler, sokakta, güneş ışığı altında, her zaman evde olduklarından daha hasta ve kötü bir halde görünürler); ama coşkunluğu bir türlü yatışmıyor, öfkesi, her an, gittikçe kabarıyordu. Çocuklarına atılıyor, onları paylıyor, teşvik ediyor, nasıl dans edileceğini, hangi şarkının söyleneceğini, halkın gözü önünde onlara öğretiyor, bunun niçin lâzım olduğunu anlatmaya çalışıyor, çocuklarının anlayışsızlığından ümitsizliğe kapılıyor, onları dövüyordu. Sonra bu işi bitirmeden halka dönüyordu; halkın arasında, manzarayı seyredenler içinde, üstü başı düzgünce birini görürse, hemen ona yaklaşıyor, "Asil, hatta Aristokrat bir aileden olan" bu çocukların ne hale getirildiklerini anlatmaya koyuluyordu. Kalabalık arasında gülenler veya ona sataşanlar olursa, hemen bunların üzerine atılıyor ve onlarla kavga etmeye başlıyordu. Bazıları gerçekten de gülüyor, bazıları ise başlarını sallıyorlardı. Ama genel olarak herkes, ürkmüş çocuklarıyla bu deli kadını merakla seyrediyordu. Lebezyatnikov'un bahsettiği tava ortada yoktu. Yahut da hiç olmazsa Raskolnikov onu görmemişti. Ama Katerina İvanovna, Poleçka'yı şarkı söylemeye, Lenya ile Kolya'yı da dans etmeye zorladığı zaman, tava yerine, kuru avuçlarını birbirine vurarak, tempo tutuyordu, bazen kendisi de şarkı söylemek hevesine kapılıyordu; ama her seferinde, daha ikinci notada ıstırap verici bir öksürük sağanağı ile sesi kesiliyordu. O zaman, yeniden ümitsizliğe kapılıyor, öksürüğüne lanetler savuruyor, hatta ağlıyordu. Her şeyden çok onu çileden çıkaran şey, Lenya ile Kolya'nın korku ve gözyaşları idi.. Gerçekten de çocuklarını sokak şarkıcılarının maskara kılığına sokmaya çalışmıştı. Küçük oğlana kırmızı beyaz sarık sararak onu Türk kılığına sokmak istemişti. Lenya'ya bir kostüm tedarik edememişti. Sadece başına yünden örülmüş kırmızı bir başlık (daha doğrusu merhum Semyon Zahariç'in gecelik külahını) geçirmişti. Külahın ucuna, Katerina

İvanovna’nın büyük annesine ait olup bugüne kadar aile yadigârı diye sandığının dibinde saklanan beyaz bir tavus tüyü sokulmuştu. Polya, her günkü entarisini giymişti. Peşinden ayrılmadan annesine şaşkın ve ürkek gözlerle bakıyordu; kadının çıldırmış olduğunu anladığı için ondan gözyaşlarını saklamaya çalışıyor ve ara sıra ürkek bakışlarla etrafı süzüyordu. Sokak ve kalabalık onu fena halde ürkütüyordu. Sonya, hiç ayrılmadan Katerina İvanovna’nın arkasından yürüyor, eve dönmesi için ağlayarak durmadan yalvarıyordu. Ama Katerina İvanovna bildiğinden şaşmıyordu, öksürerek, tıkanarak, acele acele:

— Bırak Sonya, bırak, diye bağırıyordu. Ne istediğini kendin de bilmiyorsun, bir çocuk gibisin! O sarhoş Alman karısının evine bir daha dönmeyeceğimi sana evvelce de söylemiştim. Bırak, herkes, bütün Petersburg, ömrü boyunca namusu ile, doğrulukla çalışan, hatta vazife başında öldüğü söylenebilen (Katerina İvanovna hemencecik yarattığı bu hayale kendisi de körü körüne inanmıştı) asil bir babanın çocukları nasıl dileniyorlar, görsün! Bırak, bırak da şu mendebur general bozuntusu görsün. Sen de ama ne aptal şeysin Sonya! Söyle bakayım, şimdi biz ne yiyeceğiz? Seni sömürdüğümüz yeter, artık istemiyorum!

Raskolnikov’u görünce, ona doğru atılarak:

— Ah Rodion Romanoviç, siz misiniz? diye bağırdı. Bundan daha akıllıca bir iş yapılamayacağını lütfen şu küçük budalaya anlatınız!.. Hatta laternacılar bile para kazanıyor, bize gelince, herkes, hemen bizi fark edecek, sefalete düşmüş fakir ve asil bir aile olduğumuzu öğrenecek.. O, general bozuntusu ise yerinden olacak, göreceksiniz!.. Her gün onun pencereleri altına gideceğiz… Çar oradan geçerken diz çökeceğim. Bunların hepsini öne sürerek ve kendilerini göstererek: “Babamız, bizi koru!” diyeceğim.. O öksüzlerin babasıdır, merhametlidir, bizi de korur, göreceksiniz!.. General bozuntusuna gelince… *Leniya tenez-vous droite*! [

Metinde Fransızca yazılmıştır. “Dik dur!” manasına gelir.] Sen de Kolya, hemen yine dans edeceksin! Ne var böyle ağlayacak? Bakın yine ağlıyor!.. A küçük sersem, korkacak ne var? Aman Yarabbi!.. Rodion Romaniç, ben bunlarla ne yapabilirim! Bilseniz ne mankafa şeyler!.. Söyleyin, bunlarla ne yapılabilir?

Kendisi de nerede ise ağlamak üzere olduğu halde (ama bu, durmadan dinlenmeden çabuk çabuk konuşmasına engel olmuyordu) ağlamakta olan çocuklarını Raskolnikov’a gösteriyordu. Raskolnikov, eve dönmesi için onu kandırmaya çalıştı. Hatta, onurunu kamçılamak düşüncesiyle, asil kızlar pansiyonu müdiresi olmaya hazırlandığına göre, laternacılar gibi, sokaklarda dolaşmasının uygun olamayacağını söyledi.

Katerina İvanovna:

— Kızlar pansiyonu, hah, hah, hah!., diye kahkahayı bastı. Davulun sesi uzaktan hoş gelir. Ama güler gülmez başlayan öksürük nöbetiyle sarsılarak, sözüne devam etti ve, hayır Rodion Romaniç, artık o hayaller geçti. Herkes bizden yüz çevirdi. Ya o general bozuntusu! Biliyor musunuz Rodion Romanoviç, ben onun kafasına bir mürekkep hokkası fırlattım. Uşaklar odasında, onu ziyarete gelenlerin imzaladıkları kâğıdın yanında duran masa üzerindeki hokkayı.. Ben de o kâğıdı imzalamıştım.. Hokkayı fırlattım ve kaçtım. Ah, alçaklar, alçaklar!.. Artık, her şey bana vız gelir.. Şimdi bunlara kendim bakacağım, kimsenin önünde eğilmeyeceğim.. (Sonya’yı göstererek) onu sömürdüğümüz yeter artık.. Poleçka, kaç para topladın, göster bakayım?.. Nasıl? Topu topu yirmi iki kapik mi?.. Oh, iğrenç insanlar!.. Hiçbir şey vermiyorlar, yalnız dillerini çıkararak peşimizden koşuyorlar.. (Kalabalığın arasında birini göstererek) ya şu salak niye gülüyor?.. Bütün bunlar hep şu Kolka’nın mankafalığı yüzünden.. İşin yoksa onunla uğraş, dur! Nen var, Poleçka? Benimle Fransızca konuş! *Parlez moi français*. [Aslında Fransızca yazılmıştır: Benimle Fransızca konuş,

demektir.] Ama ben sana öğretmiştim, birkaç cümle bilirsin canım!.. Yoksa sizin asil bir ailenin iyi terbiye görmüş çocukları olduğunuz, bütün öteki lâternacılara benzemediğiniz nereden belli olacak? Biz sokaklarda "kukla" oynatmıyoruz. Asil romans söylüyoruz.. Ah, evet!.. Gerçekten de ne okuyalım?.. Boyuna sözümü kesiyorsunuz.. Biliyor musunuz, Rodion Romanoviç, biz burada, nasıl bir şarkı okuyacağımızı kararlaştırmak üzere durmuştuk, öyle bir şey arıyorduk ki, Kolya da bununla dans edebilsin! Çünkü, bütün bunlara hazırlıksız giriştik.. Anlaşmamız lâzım ki, prova edebilelim.. Sonra da, yüksek sosyete insanlarının daha çok bulunduğu Nevski'ye gideriz de orada hemen dikkati çekeriz. Lenya "Hutorok" şarkısını biliyor.. Ama boyuna "Hutorok" da, "Hutorok".. Herkes de bunu söylüyor. Biz çok daha asil bir şey söylemeliyiz!.. Eh, Polya, senin aklına bir şey gelmiyor mu? Hiç olmazsa sen biraz annene yardım etsen!.. Hafızamı kaybettim, yoksa ben hatırlardım.. Acaba "Kılıcına dayanan süvari"yi mi okusak! Yoksa Fransızca "*Cinque sous*" [Metinde Fransızca olarak yazılmıştır: "Beş su" manasına gelir.] şarkısını mı söylesek! Sahi, ben bunu size öğretmiştim, evet öğretmiştim.. Hepsinden önemlisi, bu şarkı Fransızca olduğuna göre, hemen sizin asilzade çocukları olduğunuzu anlayacaklar.. Bunun yapacağı tesir çok daha dokunaklı olacak!.. Hatta "*Malbrough s'en va-t-en guerre*" şarkısını da söylemek kabil.. Bu tamamıyla çocuksu, bir çocuk şarkısı olduğuna göre, çocukları uyuturken, bütün aristokrat evlerde söylenir. Katerina İvanovna:

Malbrough s'en va-t-en guerre

Ne sait quand reviendra…

[Metinde Fransızca olarak yazılmıştır:

Malbrough savaşa gidiyor

Ne zaman döneceğini bilmiyor!]

diye okumaya başladı. Sonra:

— Hayır, hayır "*Cinque sous*" daha iyi, dedi. Haydi Kolya, ellerini kalçana koy, çabuk; sen de Lenya, ters tarafa dön!.. Polya ile ben hem size yardım eder, hem el çırparak tempo tutarız.

Cinq sous, cinq sous

Pour monter notre menage

[Aslında Fransızca yazılmıştır:

"Beş su, beş su,

"Evimize düzen vermek için"]

Öhö, öhö, öhö! (Kadın öksürükten boğularak sustu.) Bir yandan da öksürüğü arasında:

— Poleçka, diye seslendi, entarini düzelt, omuzların kaymış!.. Şimdi artık sizin ayrıca düzgün ve tetikte durmanız lâzım ki, görenler asil bir ailenin çocukları olduğunuzu anlasınlar!.. Ben o zaman korsajı daha uzun ve iki parça biçmek niyetinde idim. Ama sen Sonya, "Kısa olsun, kısa olsun" diye diye çocuğu büsbütün maskara ettin! Eh, yine mi hepiniz ağlıyorsunuz! Aman, ne budala şeylersiniz!.. Eh, haydi Kolya, başla, çabuk, çabuk, çabuk! Oh, ne çekilmez çocuk bu!..

Cinq sous, cinq sous

Yine bir asker! Söyle bakalım, ne istiyorsun?

Gerçekten de bir polis, kalabalığı yararak kendisine yol açıyordu. Ama tam bu sırada, elli yaşlarında, resmî elbiseli, kaputlu, boynunda bir de nişan bulunan (ki bu hal Katerina İvanovna'nın pek hoşuna gitmiş, polis üzerinde de tesir yapmıştı) yüksek rütbeli bir memur onlara yaklaştı ve hiçbir şey söylemeden Katerina İvanovna'ya üç rublelik yeşil bir banknot uzattı. Adamın yüzünde samimî bir acıma duygusu okunuyordu. Katerina

İvanovna verileni kabul etti, zarif, hatta fazla nazik bir reveransla onu selamlayarak yüksek bir tavırla:

— Teşekkürler ederim efendim, diye başladı. Bizi bu hale sürükleyen sebep… Poleçka al şu parayı… Görüyorsun ya, felâkete uğramış, zavallı bir asil kadının hemen yardımına koşmaya hazır, merhametli, iyi yürekli insanlar hâlâ eksik değil.. Görüyorsunuz ya efendimiz, bunlar asil öksüzler, hatta en aristokrat bir aileye mensup denebilir.. Ya şu general bozuntusu, masaya kurulmuş bıldırcın yiyordu.. Kendisini rahatsız ettiğim için, öfke ile ayaklarını döşemelere vurdu. Ona: "Ekselâns, sizin de çok iyi tanıdığınız rahmetli Semyon Zahariç'in yetimlerini himaye buyurunuz, dedim. Çünkü tam babasının gömüldüğü gün, öz kızı çok aşağılık bir alçak tarafından kötü bir iftiraya uğradı" yine şu asker!.. — Yüksek rütbeli memura seslendi — koruyun bizi!.. Şu asker beni ne diye taciz ediyor?.. Yine böyle biri yüzünden Meşçanskaya caddesinden buraya kaçtık.. Ne istiyorsun sersem herif?..

— Çünkü sokaklarda yasaktır. Lütfen münasebetsizlik etmeyiniz!..

— Münasebetsiz sensin! Diyelim ki lâterna ile dolaşıyorum, bundan sana ne?

— Lâterna ile dolaşmak için elinizde bir izin kâğıdının bulunması gerek, oysaki siz bunu kendi başınıza yapıyorsunuz, böylece de halkın toplanmasına sebep oluyorsunuz! Nerede oturuyorsunuz?

Katerina İvanovna:

— Ne izin kâğıdı! diye bağırdı, kocamı bugün gömdüm. İzin kâğıdı da ne oluyormuş?

Yüksek rütbeli memur:

— Hanımefendi hanımefendi, diye söze başlayacak oldu. Sakin olun, buyurun gidelim. Ben sizi götürürüm. Burada kalabalık arasında uygun

değil… Siz rahatsızsınız!..

Katerina İvanovna:

— Muhterem efendimiz, muhterem efendimiz, siz bir şey bilmiyorsunuz, diye bağırdı. Biz Nevski bulvarına gideceğiz! Sonya, Sonya! Nerelere kayboldu? O da ağlıyor?.. Ama hepinize böyle ne oluyor!.. — Sonra birdenbire korku içinde bağırdı: — Kolya, Lenya, nereye gidiyorsunuz? Ah, sersem çocuklar!.. Kolya, Lenya, iyi ama nereye gidiyor onlar!..

Mesele şu ki, sokak kalabalığından ve çılgın annelerinin uygunsuz hareketlerinden, nihayet kendilerini yakalayıp bir yere götürmek isteyen polisten fena halde ürken Kolya ile Lenya, âdeta sözbirliği etmiş gibi, el ele tutuşup kaçmaya koyulmuşlardı. Zavallı Katerina İvanovna, ağlayarak, sızlayarak, onların peşi sıra koştu. Bu kadının böyle, gözyaşı dökerek nefes nefese koşması çirkin ve acıklı bir manzara teşkil ediyordu. Sonya ile Poleçka da onun peşinden koşmaya başladılar.

— Sonya, çevir onları, çevir!.. Ah sersem, nankör çocuklar!.. Polya yakala şunları!… Ayol, ben sizin için…

Koşarken ayağı takılarak düştü.

Onun üstüne eğilen Sonya:

— Ah, aman Allah’ım, yaralanmış, kan içinde kalmış!., diye bağırdı. Herkes koşuştu, kadının etrafında bir meraklılar halkası birikti, Raskolnikov ile Lebezyatnikov, ilk koşup gelenlerdendi. Yüksek rütbeli memur da koşup gelenler arasında idi. Onun arkasından polis de gelmişti. Bunun altından bir sürü iş çıkacağını sezdiği için, elini sallayarak “Hey gidi” diye mırıldanıyor,

— Dağılın! dağılın!… diyerek, toplanan kalabalığı dağıtmaya çalışıyordu.

Birisi:

— Ölüyor, diye bağırdı.

Bir başkası:

— Delirmiş! dedi!

Bir kadın istavroz çıkararak:

— Allah'ım sen koru! diye söylendi. Kız çocuğu ile erkek çocuğunu yakaladılar mı?.. Hah işte ablaları yakalamış onları… Sizi gidi, yaramazlar!

Ama Katerina İvanovna'ya dikkatle bakınca, kaldırımları boyayan kanın hiç de Sonya'nın sandığı gibi, bir taşa çarparak açılan bir yaradan gelmediğini, kadının ağzından boşandığını anladılar.

Yüksek rütbeli memur, Raskolnikov'la Lebezyatnikov'a:

— Ben bunu bilirim, gördüm, diye mırıldandı. Bu veremdir. Kan böyle birdenbire boşanır ve boğar. Daha geçenlerde gözlerimle gördüm, akrabalarımdan bir kadının ağzından birdenbire bir buçuk bardak kan boşanıvermişti. Bilmem ki ne yapmalı? Şimdi ölecek zavallı…

Sonya, yalvarıyordu:

— Buraya, buraya, benim evime götürelim.. Ben şuracıkta oturuyorum. Nah şu ev, buradan ikinci.. Bir doktor çağırtınız.. Ah, Yarabbi!

Yüksek rütbeli memurun gayretiyle iş yoluna kondu. Hatta polis bile Katerina İvanovna'nın taşınmasına yardım etti. Onu, hemen hemen ölmüş bir halde Sonya'nın evine götürüp yatağa yatırdılar. Kan hâlâ dinmemişti, ama hasta yavaş yavaş kendine gelir gibi oluyordu. Sonya'dan başka odaya Raskolnikov, Lebezyatnikov, yüksek rütbeli memur ve polis hep birlikte girdiler. Polis, ilk iş olarak, peşlerinden kapıya kadar gelmiş olan meraklılardan bazılarını dağıtmakta acele etti. Poleçka, titreşip ağlayan Kolya ile Lenya'yı ellerinden tutarak içeri soktu. Kapernaumov'lar da

gelmişlerdi. Kapernaumov topaldı, bir gözü de kördü. Fırça gibi dimdik duran saçlarıyla favorileri ona garip bir görünüş veriyordu. Karısının, devamlı olarak, korkmuş bir hali vardı. Her zaman ağızları açık ve şaşkın bir halde bulunan çocuklarının yüzü, tahtadan yontulmuş hissini vermekte idi. Bütün bu kalabalık arasında, birdenbire Svidrigaylov da göründü. Nereden çıkıp geldiğini anlamadığı ve onu kalabalık arasında gördüğünü hatırlamadığı için, Raskolnikov ona hayretle baktı.

Doktordan ve papazdan söz edildi. Gerçi yüksek rütbeli memur, Raskolnikov'un kulağına, doktorun artık lüzumsuz olduğunu söylemekle beraber, yine de, bir doktor getirilmesini emretti. Doktor çağırmaya Kapernaumov kendisi koştu.

Bu arada, Katerina İvanovna biraz kendine gelmiş, kan da kısa bir zaman için durmuştu. Kendi mendiliyle alnındaki ter damlacıklarını titreye titreye silen, yüzü sararmış Sonya'yı, hastalıklı ama dik ve delici bakışlarla süzüyordu. Nihayet, kendisini kaldırmalarını rica etti. İki yanından tutarak onu yatağın içinde oturttular.

Hafif bir sesle:

— Çocuklar nerede?.. Diye sordu. Onları sen mi getirdin Polya? Ah, budalalar! Kaçacak ne vardı sanki… Ah!

Kan, kurumuş dudaklarını henüz kaplıyordu. Gözlerini odanın içinde gezdirerek:

— Demek böyle yaşıyorsun, Sonya! dedi. Şimdiye kadar sana hiç gelmemiştim… Demek gelmek kısmetmiş…

Genç kıza acıyarak baktı:

— Seni sömürdük durduk, Sonya! Polya, Lenya, Kolya, gelin buraya.. İşte onlar Sonya.. Onları sana emanet ediyorum!.. Benden geçti artık.. Hepsi

bu kadar, paydos!.. Yatırın beni, hiç olmazsa rahat rahat ölmeme engel olmayın…

Onu tekrar yastığa yatırdılar.

— Ne? Papaz mı çağırdınız?.. Lüzum yok… Boş yere harcayacak rubleniz mi var? Benim hiçbir günahım yok ki!.. Olsa bile tanrım bunu bana bağışlar… Çektiğim ıstırapları kendisi de biliyor!.. Bağışlamazsa, varsın bağışlamasın!..

Sıkıntılı bir sayıklama onu pençesine almakta idi. Zaman zaman irkiliyor, gözleriyle etrafına bakıyor, bir an için herkesi tanır gibi oluyordu. Ama sonra hemen şuurunu kaybederek sayıklamaya başlıyordu. Hırıltı ile ve zorlukla nefes alıyordu; sanki boğazında, bir şeyler fıkırdıyordu.

Her kelimenin sonunda soluk alarak bağırıyordu:

— Ona ben “Ekselans!” diyorum.. Şu Amaliya Lüdvigovna.. Ah Lenya, Kolya… Eller kalçaya! Daha çabuk, daha çabuk! Glissez-glissez! pas de basq. Ayaklarını yere vur!.. Zarif bir çocuk ol!..

Du hast Diamanten und Perlen…

[Metne pek de sadık olmayarak alınan bu mısralar, Alman şairi Henri Heine’nindir.

Senin elmasların var, incilerin var;

Harikulâde güzel gözlerin var

Genç kız, daha ne istiyorsun?

H. Â. Ediz]

— Arkası neydi bunun?.. İşte bunu söyleyebilsen…

Du hast die Schönsten Augen

Mädchen, Was Willst du mehr?

— Yok canım, hayır, hayır öyle değil!.. *Was Willst du mehr!* Uyduruyor, geveze! Ah, evet, işte bir tane daha!

Öğle sıcağında, Dağıstan vadilerinde.

Ah, bunu ne kadar severdim… Taparcasına severdim bu Romansı ben. Poleçka! biliyor musun, babanla nişanlı iken, o bunu söylerdi… Oh, ne günlerdi onlar!.. Ah bunu söyleyebilsen!.. Dur bakayım, nasıldı, nasıldı… Bak işte unutmuşum!.. Bana hatırlatsanıza, nasıldı?

Katerina İvanovna büyük bir heyecan içinde çırpınıyor, kalkmaya çabalıyordu. Nihayet, korkunç, hırıltılı, kesik bir sesle, her kelimede duraklayarak ve gittikçe artan bir korku ile haykırarak okumaya başladı:

Öğle sıcağında!… Dağıstan!.. Vadilerinde!..

Göğsümde bir kurşunla!…

Birdenbire, gözyaşları içinde, yürekleri parçalayan bir feryatla:

— Ekselans! diye hıçkırmaya başladı. Rahmetli Semyon Zahariç‘in evinde gördüğünüz misafirseverlik adına, onun yetimlerini koruyun!.. Hatta aristokratlık adına da demek kabil…

Sonra birdenbire kendine gelerek irkildi. Bir bir herkesin yüzüne dehşetle baktı, hemen Sonya’yı tanıdı. Onu burada, karşısında görmekten şaşırmış gibi, yumuşak, tatlı bir sesle:

— Sonya, Sonya! Sevgili Sonya, sen de burada mısın? diye seslendi.

Onu tekrar kaldırdılar. Kadın ümitsiz, hınç dolu bir sesle:

— Yeter!.. Artık vakit geldi! Elveda çilekeş kız! Lagar beygiri çok yordular.. Artık çatladı. diye haykırdı ve başı yastığa düştü.

Katerina İvanovna tekrar kendini kaybetti. Ama bu son kendini kaybediş çok sürmedi. Solgun zayıf yüzü, geriye, arkaya doğru sarktı. Ağzı açıldı. Bacakları kasılarak uzadı, derin bir soluk aldı ve öldü.

Sonya, Katerina İvanovna'nın ölüsü üzerine atılarak onu kucakladı, başını ölünün kuru göğsüne dayadı ve öylece kalakaldı. Poleçka annesinin ayaklarına kapandı, hıçkıra hıçkıra ağlayarak onları öptü. Henüz olup bitenlerin farkına varmayan, ama korkunç bir şeylerin geçtiğini sezen Kolya ile Lenya, elleriyle birbirlerinin omuzlarından tuttular. Gözlerini birbirlerine dikerek, birdenbire ikisi birden ağızlarını açıp bağırmaya başladılar. İkisi de hâlâ, az önceki sokak kıyafetinde idiler: birinin başında sarık, ötekinin başında ise, tepesinde kuştüyü bulunan bir külâh vardı.

Şu meşhur "tasdikname", nasıl olup da birdenbire yatağın üzerinde, Katerina İvanovna'nın yanı başında peyda oluvermişti? Şuracıkta, yastığın üzerinde duruyordu; Raskolnikov onu görmüştü.

Delikanlı pencereye doğru çekildi. Lebezyatnikov, hemen onun yanına koştu:

— Öldü!., diye mırıldandı.

Svidrigaylov yanlarına gelerek:

— Rodion Romanoviç, size söyleyecek bir çift sözüm var, dedi.

Lebezyatnikov, hemen yerini ona verdi ve terbiyeli bir insan edasıyla oradan uzaklaştı. Svidrigaylov, şaşırmış olan Raskolnikov'u daha uzakça bir köşeye götürdü…

— Bütün bu patırtı ve gürültüyü, yani şu cenaze işlerini ben üzerime alıyorum, dedi. Bilirsiniz ki bütün bunlar para ile olur. Hâlbuki ben size, bana lüzumu olmayan bir param olduğunu söylemiştim. Şu iki yavru ile Poleçka'yı öksüzler yurduna yerleştireceğim… Onlara orada iyi bakarlar.. Her birinin hesabına da, reşit oldukları zaman almaları şartıyla, bin beşer

yüz ruble yatıracağım. Sonya Semyonavna'nın yüreği iyice rahat etsin!.. Ona gelince, niyetim onu da düştüğü şu bataklıktan kurtarmaktır. Çünkü iyi bir kıza benziyor, öyle değil mi? Lütfen siz de kız kardeşiniz Avdotya Romanovna'ya kendisine ayırdığım on bin rubleyi bu yolda kullandığımı söyleyiniz..

Raskolnikov:

— Bu cömertliği, acaba hangi maksatlarla yapıyorsunuz? diye sordu.

Svidrigaylov gülerek:

— Eh, ne güç inanan adamsınız!.. Bu paranın bana hiç de lüzumu olmadığını size söylemiştim ya!.. Bunu sadece bir insanlık duygusu ile yapabileceğime inanmıyor musunuz? (Parmağıyla cenazenin bulunduğu köşeyi göstererek) Hem şu zavallı, herhangi bir tefeci kocakarı gibi bir "bit" değildi ki.. Söyleyin bakayım bana: "Lujin'in yaşayıp kötülük etmesi mi daha iyidir, yoksa bunun ölmesi mi?" Hem ben yardım etmesem, "Meselâ Poleçka da o yoldan, ablasının gittiği yoldan gitmeyecek mi ?"

Svidrigaylov bu sözleri, gözlerini Raskolnikov'dan ayırmadan, alaycı bir kurnazlıkla gizli manalar taşıyan bir yüz ifadesiyle söylemişti. Kendisinin Sonya'ya söylediği sözleri onun ağzından işiten Raskolnikov, buz gibi dondu ve sarardı. Hızla geri çekilerek yabani gözlerle Svidrigaylov'a baktı.

Adeta zorla soluk alarak:

— Ne, nereden… biliyorsunuz bunları?., diye fısıldadı.

— Ben nah şurada, bu duvarın ötesinde, madam Resslich'in evinde oturuyorum, bu dairede Kapernaumov, o dairede de Resslich oturmaktadır. Madam Resslich benim eski ve sadık bir dostumdur. Komşuyuz.

— Siz, ha?..

Svidrigaylov katıla katıla gülerek sözlerine devam etti:

— Evet ben? Hem sizi namusumla temin edebilirim ki, aziz Rodion Romanoviç, beni şaşılacak derecede ilgilendiriyorsunuz! Hem, anlaşacağımızı size söylememiş mi idim?.. Ben bunu önceden söylemiştim. Gördünüz mü işte, anlaştık. Göreceksiniz, ben ne rabıtalı bir adamım, benimle pekâlâ yaşanabilir…

ALTINCI BÖLÜM

I

Raskolnikov için tuhaf bir devir başlamıştı: Sanki önüne bir sis çökmüş, onu, içinden çıkılmaz, tehlikeli bir yalnızlığa gömmüştü. Çok sonraları hayatının bu devresini hatırlayınca, zaman zaman şuurunun âdeta karardığını, bunun bazı aralıklarla, son felâket anına kadar böyle sürüp gittiğini anlıyordu. O zamanlar birçok şeylerde, meselâ bazı olayların tarih ve süresinde yanıldığına kesin olarak emindi. Sonraları hatırlayınca ve bu hatırladıklarını anlamaya çalıştıkça, hiç olmazsa kendisine dair birçok şeyleri bile ancak başkalarının bilgisine başvurmak suretiyle öğrendi. Meselâ bir hâdiseyi ötekisiyle karıştırıyordu; Öteki hâdiseyi ise, ancak hayalinin mahsulü olan bir başka hâdisenin sonucu sayıyordu. Bazen kendini hastalıklı, ıstırap verici bir üzüntüye kaptırıyor, bu üzüntü ruhunu bozguna uğratan müthiş bir korku halini bile alıyordu. Ama buna karşılık hayatında, az önceki korkunun tam tersi olan bir kaygısızlıkla dolu dakikaları, saatleri, hatta günleri bile olduğunu hatırlıyordu. Bu kaygısızlık, ölüm halindeki bazı insanların hastalıklı vurdumduymazlığını çok andırıyordu. Şurası su götürmez bir gerçektir ki, Raskolnikov, umumiyetle şu son günlerde kendi durumunu açıkça ve tam olarak anlamaktan kaçınmaya çalışıyordu. Hemen açıklanması gereken bazı hayati olaylar, onu ayrıca üzüyordu. Hâlbuki unutulması onu tam ve kaçınılmaz bir mahva sürükleyecek olan bazı kaygılardan kurtulup kaçabilseydi, ne kadar sevinecekti.

Hele şu Svidrigaylov onu iyice telâşlandırıyordu. Hatta denilebilir ki, onun bütün dikkati bu adamın üzerinde toplanmıştı. Sonya'nın evinde,

Katerina İvanovna'nın ölümü sırasında Svidrigaylov'un söylediği, dehşet verici, manası pek açık sözlerden sonra, âdeta normal düşünmek imkânını kaybetmişti. Ama bu yeni gerçek kendisini fevkalâde rahatsız ettiği halde Raskolnikov, nedense işin aslını anlamakta hiç de acele etmiyordu. Bazen kendisini, oraya nasıl geldiğinin farkında bile olmadan, şehrin ücra ve ıssız bir semtinde, sefil bir meyhanede, derin düşüncelere dalmış bir halde, bir masa başında bulur ve ansızın aklına Svidrigaylov gelirdi. Bu dakikalarda, bu adamla elden geldiği kadar çabuk görüşüp kesin bir anlaşmaya varması gerektiğini, üzülerek, ama pek açık anlıyordu. Hatta bir seferinde şehrin dışına çıktığı zaman, Svidrigaylov'u beklediğini sanmış, ona orada randevu verdiğine bile inanmıştı. Bir başka sefer, şafaktan önce uyanınca, çalılıklar arasında, toprağın üzerinde yattığını görmüş, oraya nasıl geldiğini bir türlü anlayamamıştı. Bununla beraber, Katerina İvanovna'nın ölümünden sonra geçen şu birkaç gün içinde bir iki dakika için maksatsızca uğradığı Sonya'nın evinde Svidrigaylov'la iki defa karşılaşmıştı. Ama her defasında da, kısaca bir iki söz konuşmuşlar, sanki zamanı gelinceye kadar açmamak için içlerinden anlaşmış gibi, asıl ana konuya dokunmamışlardı… Katerina Ivanovna'nın ölüsü hâlâ tabutta idi. Svidrigaylov cenaze merasimi ile ilgili emirler veriyor, bu iş için uğraşıp duruyordu. Sonya da çok meşguldü. Son karşılaştıkları gün, Svidrigaylov, Raskolnikov'a Katerina İvanovna'nın çocuklarının işini, hem de başarılı bir şekilde yoluna koyduğunu, çocukların üçünü de hemen, hatırlı dostlarından birinin yardımıyla, çok iyi bir öksüzler yurduna yerleştirdiğini, paraları olan öksüzleri yerleştirmek, parası olmayanları yerleştirmekten çok kolay olduğu için, onlara ayrılan paranın da bu işte çok yardımı dokunduğunu bildirdi. Sonra, Sonya'ya dair de bazı şeyler söyledi ve "kendisinden akıl danışmak istediğini, kendisiyle görüşmeye çok ihtiyacı olduğunu, ortada, yoluna konması gerekli bazı işler bulunduğunu" söyleyerek, bugünlerde delikanlıya uğrayacağını vaat etti. Bu konuşma, koridorda merdiven başındaki sahanlıkta geçmişti. Svidrigaylov,

dik dik Raskolnikov'un ta gözlerinin içine bakıyordu. Biraz sustuktan sonra, sesini alçaltarak sordu:

— Kuzum, neniz var Rodion Romaniç, sanki kendinizde değil gibisiniz? Gerçi bakıyor, dinliyorsunuz ama âdeta söylenenleri anlamıyorsunuz! Biraz kendinize geliniz!… Mutlaka sizinle konuşmalıyız! Yalnız, kendi işlerimden ve başkalarının işinden bir türlü baş alamadığıma üzülüyorum. — Sonra birdenbire ilâve etti — Ne çare Rodion Romaniç, dünyada herkesin havaya ihtiyacı var, havaya, havaya… Her şeyden önce havaya…

Merdivenlerden çıkacak olan papazla zangoca yol vermek için birdenbire kenara çekildi. Onlar Katerina İvanovna'nın ruh istirahatı için duaya gelmişlerdi. Svidrigaylov'un emri gereğince, bu dua muntazaman günde iki defa okunmakta idi. Svidrigaylov yoluna devam etti. Raskolnikov, birkaç dakika durup düşündü ve papazların arkasından Sonya'nın oturduğu daireye girdi.

Raskolnikov kapıda durdu. Dua, usul usul sakin ve gamlı bir hava içinde başlamıştı, ölüm düşüncesi ve ölümün varlığı duygusu, daha çocukluğundan beri her zaman, Raskolnikov'uıı üzerinde ağır ve mistik bir korku yaratıyordu. Sonra çoktan beridir dua da dinlememişti. Üstelik burada, çok korkunç ve rahatsız edici bir şeyler daha vardı. Çocuklara baktı: Hepsi de tabutun önünde diz çökmüşlerdi. Poleçka ağlıyordu. Onların arkasında Sonya, sessizce, âdeta korka korka, ağlayarak dua ediyordu. Raskolnikov, birdenbire: "Şu son günlerde bir kerecik olsun yüzüme bakmadı, bir tek söz bile söylemedi" diye düşündü. Güneş odayı keskin bir ışıkla aydınlatıyordu. Buhurdandan kıvrıla kıvrıla dumanlar yükseliyor papaz, "ruhuna sükûnet ver!" diye okuyordu. Raskolnikov, dinî törenin sonuna kadar kaldı. Papaz, onları takdis edip veda ederken, etrafına tuhaf tuhaf bakındı. Törenden sonra Raskolnikov, Sonya'ya yaklaştı. Genç kız onun iki eline sarılarak

başını omzuna koydu. Bu dostluk hareketi Raskolnikov'u derin bir hayrete düşürdü. Genç kızda delikanlıya karşı en küçük bir tiksinti, en küçük bir nefret duygusunun olmaması, hatta ellerinin bile titrememesi tuhaftı. Bu kişisel fedakârlığın son kertesi idi. Hiç olmazsa, Raskolnikov bunu böyle anladı. Sonya bir şey söylemedi. Raskolnikov onun elini sıkarak çıkıp gitti. Ruhuna müthiş bir ağırlık çökmüştü. Şu dakikada yalnız başına bir yere gitmesine imkân olsaydı, orada bütün bir ömür boyunca kalacak olsa bile yine de kendini mesut ve bahtiyar hissedecekti. Ama mesele şu ki, son zamanlarda, hemen hemen daima yalnız olduğu halde, bir türlü kendisini yalnız hissedemiyordu. Bazen şehir dışına gittiği, şoseye çıktığı oluyordu. Hatta bir seferinde bir koruluğa bile gitmişti. Ama ne tuhaftır ki, yer tenha olduğu nispette, birinin kendisine endişe veren varlığını daha kuvvetli hissediyordu. Bu onu korkutmuyordu, ama son derece canını sıkıyordu. Bunun üzerine hemen şehre dönüyor, kalabalık arasına karışıyor, birahaneye, meyhaneye gidiyor, Tolkuçiy veya Sennaya pazarında dolaşıyordu. Buralarda kendini daha rahat, daha yalnız hissetmekte idi. Akşamüzeri bir koltuk meyhanesinde şarkı söylüyorlardı. Bütün bir saat orada kalarak şarkı dinlemiş ve hatırladığına göre, bundan çok zevk almıştı. Ama nihayet, birdenbire aynı huzursuzluğu duymuştu; sanki vicdan azabı onu birdenbire rahatsız etmeye başlamıştı. İçinden: "Oturmuş şarkı dinliyorum, benim durumumda olan bir adamın bunu mu yapması lâzım?" diye düşünmüştü. Bununla beraber, kendisine huzursuzluk veren şeyin yalnız bu olmadığını anlamakta gecikmedi. Ortada, hemen halledilmesi gereken başka şey vardı ama bunun ne olduğunu kesin olarak anlayıp kelimelerle ifade edemiyordu. Her şey bir yumak gibi sarıla sarıla aynı noktaya geliyordu. "Hayır, yeniden bir mücadeleye atılmak daha iyi olacakl… Tekrar Porfiri ile veya Svidrigaylov ile çarpışmak daha iyi… Hemen kabil olduğu kadar çabuk birisine meydan okumak… birinin hücumuna hedef olmak… Evet! Evet!" diye düşündü. Koltuk meyhanesinden âdeta kaçar gibi fırladı. Annesiyle kız

kardeşi Dunya'yı hatırlamak, nedense birdenbire onda, içini bozguna veren bir korku yarattı. O gece sabaha karşı, Krestovski adasının çalıları arasında, humma nöbetleri içinde tir tir titreyerek uyandı. Kalkıp evine yollandı ve ancak sabahın erken saatlerinde evine varabildi. Birkaç saat uyuduktan sonra nöbet geçti. Ama geç vakit uyanabildi, öğleden sonra saat iki olmuştu.

Katerina İvanovna'nın cenaze töreninin bugün yapılacağını hatırladı. Bu törende bulunamayışına sevindi. Nastasya ona yemek getirdi. Adeta oburluğa varan büyük bir iştiha ile yiyip içti. Başı dinlenmişti. Şu son üç günden beri görmediği bir gönül ferahlığına kavuşmuştu. Hatta bundan önce hissetmiş olduğu, içini bozguna uğratan korkuya hafifçe hayret etti.

Kapı açıldı. Razumihin içeri girdi. Razumihin:

— Vay, yemek yiyor, demek ki hasta değil! dedi. Bir sandalye alarak masa yanına, Raskolnikov'un karşısına geçip oturdu. Heyecanlı idi, bu heyecanını gizlemeye de çalışmıyordu. Göze görünür bir üzüntü içinde, ama acele etmeden, sesini fazla yükseltmeden konuşuyordu, özel, hatta olağanüstü bir maksadı olduğu söylenebilirdi. Kesin bir kararla:

— Dinle, diye başladı. Hepinizi şeytanlar alsın… Çünkü, bir şey anlayamadığımı şimdi görüyor, hem apaçık görüyorum. Ama rica ederim seni sorguya çekmeye geldiğimi sanma!… Umurumda değil! Böyle bir şey istemiyorum. Hatta sen kendin bütün sırlarını bana açmaya kalksan, belki dinlemek bile istemeyeceğim, tükürüp gideceğim… Buraya sadece, kesin olarak gerçekten de deli olup olmadığını anlamaya geldim. Çünkü senin deli yahut buna çok yakın bir durumda olduğuna dair (bazı kimselerde) bir inanç var. Ne yalan söyleyeyim: birincisi, senin şu budalaca, kısmen de hiçbir şeyle açıklanamayan iğrenç davranışlarına, ikincisi, son zamanlarda annenle kız kardeşine karşı takındığın tavra bakarak ben de şahsen bu inancı paylaşmaya kuvvetle meylettim. Çünkü deli değilse, dünyada ancak

canavar ruhlu bir insan, bir alçak onlara karşı böyle davranabilir… Şu halde sen deli olmalısın!…

— Onları göreli çok mu oldu?

— Şimdi. Ya sen, o zamandan beri görmedin mi? Kuzum söylesene, nerelerde sürtüyorsun? Üçtür gelip seni arıyorum. Annen dünden beri ağır hasta!… Sana gelmeye kalkıştı. Avdotya Romanovna bırakmak istemedi. Tabii söz dinletemedi: “Eğer hasta ise, eğer aklından zoru varsa, ona annesinden başka kim bakar?” eliyor. Tabii onu yalnız bırakacak değildik. Kalkıp hep beraber geldik. Kapıya kadar, onu hep yatıştırmaya çalıştık. İçeri girince bir de ne görelim? Sen evde yoksun!… Annen nah şuracıkta oturdu. On dakika kadar oturdu, biz de sessizce başucunda durduk. Sonra kalktı: “Mademki sokağa çıkıyor, demek ki hasta falan değil… Sadece annesini unutmuş… Oğlunun kapısında durup ondan sadaka gibi sevgi dilenmek, bir anne için yakışık almayan, utanç verici bir şeydir” dedi. Eve döner, dönmez yatağa yattı. Şimdi ateşi var: “Görüyorum ki, o kız için vakit buluyor” diye söyleniyor. O kız dediği, Sofya Semyonovna. Onu senin nişanlın veya metresin falan sanıyor, neyse… Hemen kalkıp Sofya Semyanovna’nın evine gittim. Çünkü kardeş, işin doğrusunu öğrenmek istiyordum. İçeri girince, ne görsem beğenirsin: bir tabut, çocuklar ağlaşıp duruyor! Sofya Semyonovna onların yas elbiselerini prova etmeye uğraşıyor… Sen yoktun!… Bakındım, özür diledim ve oradan çıkıp doğru Avdotya Romanovna’ya durumu bildirdim. Demek ki, bu tahminler saçma imiş, ortada sevgili mevgili diye bir şey yok. Delilik, en akla yakın bir ihtimal olarak kalıyordu, işte şimdi de karşımda oturmuş, âdeta üç günden beri bir şey yememişsin gibi, habire sığır söğüşü atıştırıp duruyorsun! Gerçi, deliler de yemek yer, ama sen bana bir kelimecik olsun söylemedin… Ama hayır deli değilsin sen!… Kalıbımı basarım ki deli değilsin!… Hayır, hayır, deli değilsin!… Adam sen de, hepinizi şeytan alsın!… Çünkü bu işte bir

gizlilik, bir sır var… Bu sırrı anlamak için de kafa patlatmaya hiç niyetim yok. Buraya sadece küfretmek, yüreğimi ferahlatmak için geldim.

Razumihin bunları söyleyerek ayağa kalktı ve sözlerini şöyle tamamladı:

— Şimdi ben ne yapacağımı biliyorum.

— Şimdi sen ne yapmak istiyorsun?

— Şimdi ne yapmak istediğimden sana ne?

— Dikkat et, kafayı çekeceksin!

— Peki ama nasıl… Nasıl anladın bunu?

— Amma da yaptın ha!…

Razumihin bir dakika kadar sustu. Sonra ateşli bir heyecanla:

— Sen her zaman sağ duyusu pek yerinde bir insandın, hiç, ama hiçbir zaman deli olmadın!… iyi bildin! Kafayı çekeceğim… Allaha ısmarladık, dedi ve gitmeye davrandı.

Raskolnikov:

— Razumihin, diye seslendi, galiba evvelsi gün, kız kardeşimle senden söz ettik.

Razumihin birdenbire duraladı. Hatta yüzü biraz sararak sordu:

— Benden mi söz ettiniz?… Peki ama evvelsi gün sen onu nerede görebilirdin?

Yüreğinin, göğsü içinde heyecanla gümbürdediğini keşfetmek pekâlâ mümkündü.

— Yalnız başına buraya geldi. Şurada oturdu ve benimle konuştu.

— O mu!

— Evet, O!

— Peki, sen ne dedin… Yani bana dair ne söyledin, demek istedim?

— Ona senin çok iyi, namuslu ve çalışkan bir insan olduğunu söyledim. Onu sevdiğini söylemedim, çünkü o, bunu kendisi de biliyor!

— Kendisi de mi biliyor?…

— Amma da soru ha?… Ben nereye gidersem gideyim, başıma ne gelirse gelsin, sen onların yanında, onların koruyucusu olarak kalmalısın!… Onları sana emanet ediyorum, Razumihin! Böyle söylüyorum, çünkü, onu ne kadar sevdiğini biliyorum, kalbinin temizliğine de inanıyorum!… Sonra, yine biliyorum ki, Avdotya Romanovna da seni sevebilecektir, belki daha şimdiden seni sevmektedir. Şimdi artık karar senin: ister iç, ister içme!… Bunu sen kendin daha iyi takdir edersin!…

— Rodya'cığım… Bak şu işe… Hay Allah kahretsin!… Peki ama sen nereye gitmek niyetindesin? Bana bak: Bütün bunlar bir sır ise, mesele yok!… Ama ben… ben bu sırrı öğreneceğim!… Ama bunun saçma bir şey olduğuna, senin hayalinde yer bulan bir kuruntudan başka bir şey olmadığına eminim… Bununla beraber, yine de sen, dünyanın en mükemmel, insanısın!… En mükemmel insanı!…

— Sana ayrıca söylemek istediğim bir şey vardı, ama sözümü kestin!… Az önce bu sırları öğrenmemek gerektiğine dair söylediğin sözler çok akıllıca şeylerdi. Hiç değilse şimdilik öğrenmekten vazgeç de üzülme!… Vakti gelince her şeyi öğrenirsin. Hele gerektiği zaman!… Dün birisi bana bir insanın her şeyden önce havaya ihtiyacı olduğunu söyledi. Bu hava lâfıyla ne demek istediğini anlamak için şimdi ona gitmek istiyorum.

Düşünceli ve heyecanlı bir halde ayakta duran Razumihin, aklından şunları geçiriyordu: "Bu siyasi bir suikastçı, muhakkak!… Hem de şimdi

kesin bir karar vermek arefesinde bulunuyor… Muhakkak bu böyle… Başka türlü olamaz… Dunya da bunu biliyor…”

Sonra, her kelimenin üstünde ayrı ayrı durarak:

— Demek Avdotya Romanovna sana geliyor, sen de, insana hava, hem de çokça hava gerektiğini söyleyen adamla görüşmek istiyorsun… Demek ki o mektup da… O da bu çeşit işlerden biri… diye mırıldandı.

— Hangi mektup?

— Avdotya Romanovna bugün kendisini telâşa düşüren, hem de çok, pek çok telâşa düşüren bir mektup aldı. Senden söz açtım, hiçbir şey söylemememi rica etti. Sonra… Sonra, çok yakında belki de birbirimizden ayrılacağımızı söyledi… Daha sonra bir şeyler için bana uzun uzun teşekkürler etti ve odasına çekilerek kapandı.

Raskolnikov, dalgın dalgın sordu:

— Demek bir mektup aldı?

— Evet; sen bunu bilmiyor mu idin?… Hım!…

İkisi de sustular…

— Allah’a ısmarladık Rodion, ben kardeş… öyle bir zaman oldu ki… Neyse… Allah’a ısmarladık… Biliyor musun, öyle bir zaman oldu ki… Ne ise, Allah’a ısmarladık… Benim de vaktim geldi. Artık içmeyeceğim… Şimdi lüzumu kalmadı… hayır!

Gitmekte acele ediyordu. Ama tam koridora çıkıp kapıyı kapamak üzere iken, birdenbire tekrar geri döndü. Raskolnikov’a bakmamaya çalışarak:

— Ha sahi! dedi, şu cinayeti hatırlıyor musun? Hani Porfiri… Kocakarı filân? Şunu bil ki katil yakalandı, kendiliğinden her şeyi itiraf etmiş, bütün delilleri ortaya koymuş… Kim, biliyor musun? Şu aşağı katta çalışan

boyacı ustalarından biri… Hatırlar mısın, ben de herifi müdafaa etmiştim… inanır mısın, kapıcı ile iki tanık yukarı çıkarlarken, arkadaşı ile merdivenlerdeki dövüş, o gülüşme sahnesini, meğer mahsus uydurmuş, sırf aldatmak için yapmış… Köpekoğlu köpek, ne kurnaz, ne soğukkanlı imiş, meğer! İnanılır şey değil!… Ama herif kendisi itiraf etmiş, Her şeyi anlatmış!… Ben de ama yanılmışım ha!… Bence bu adam, sadece, ikiyüzlülüğün, buluş kabiliyetinin, adaleti yanlış yola sürüklemenin dâhiyane bir örneğidir. Böyle olunca da herifin bu davranışına hiç şaşmamak lâzım! Böyleleri yok mu sanki? Ama zaaf gösterip itiraf etmesine gelince, ben bundan ötürü ona daha çabuk inanıyorum!… Gerçeğe daha uygun. Ama ben o zaman ne kadar da yanılmışım!… Onları ne kadar müdafaa etmiştim. Onları koruyacağım diye kendimden geçmiştim!

Raskovnikov, göze görünür bir heyecanla sordu:

— Kuzum söylesene bana, bütün bunları nereden öğrendin? Hem, bu mesele seni ne diye bu kadar ilgilendiriyor?

— Al sana bir mesele!… Beni ne diye bu kadar ilgilendiriyormuş! Amma da soru ha!… Başkalarıyla beraber ben de Porfiri’den duydum. Hemen hemen her şeyi ondan öğrendim.

— Porfiri’den ha?

— Evet Porfiri’den.

Raskolnikov korku ile sordu:

— Ne dedi… Ne dedi o?

— Bana bu meseleyi etraflıca anlattı. Kendi usulünce, psikolojik esaslara dayanarak açıkladı.

— Demek o açıkladı? Kendisi sana açıkladı, ha?

— Evet, evet kendisi… Allahaısmarladık!… Sana sonra daha başka şeyler de anlatacağım, ama şimdi işim var… öyle bir an oldu ki, ben de düşündüm ki… Neyse… Bunu sonra!… Şimdi ben ne diye gidip içeceğim? Sen beni şarapsız da sarhoş ettin!… Rodya'cığım, ben gerçekten de sarhoşum… Şimdi ben şarapsız sarhoşum… Neyse, Allahaısmarladık… Çok yakında yine gelirim…

Bunları söyledikten sonra odadan çıktı… Ağır ağır merdivenlerden inerken, kesin olarak kendi kendine şu karara vardı: "Evet, bu siyasi bir suikastçı olacak… Muhakkak, muhakkak böyle… işin içine kız kardeşini de soktu… Avadotya Romanovna'nın karakterini dikkate alacak olursak, bu pekâlâ mümkün bir şey… Aralarında görüşmüşler… Avadotya Romanovna zaten bunu bana çıtlatmıştı… Birçok sözlerinden… sözcüklerinden… Manalı konuşmalarından hep bu çıkıyor… Bu karmakarışık durumu başka türlü nasıl açıklayabiliriz? Hım!… Halbuki ben ne sanmıştım!… Aman Allah'ım, ben de tutup ne düşünmüştüm!… Bu bir gafletti… Ona karşı çok suçluyum… O gece, koridorda, lâmbanın altında kafamı allak bullak etmişti. Tüh… Ne kötü, ne bayağı, ne adi şeyler düşünmüştüm… Aferin Mikolka!… İtiraf ettiğine ne iyi ettin! Şimdi artık eski olayları da aydınlatmak kolaylaşıyor!… O zaman geçirdiği hastalık… Onun her şeye rağmen o garip davranışları… Hatta, hatta, daha önceleri, üniversitede iken dikkati çeken o her zamanki gamlı ve somurtkan hali… Ama şimdi şu mektubun manası ne?… Yanılmıyorsam bunda da bir iş var… Bu mektup kimden acaba?… Doğrusu şüphe ediyorum ben… Hım… Hayır, ben bunların hepsini öğreneceğim…"

Dunya'ya ait olan her şeyi hatırladı ve düşündü. Yüreği buz gibi oldu. Yerinden fırlayıp koşmaya başladı.

Razumihin odadan çıkar çıkmaz, Raskolnikov yerinden kalktı. Pencereye yaklaştı. Oturmakta olduğu odasının darlığını unutmuş gibi bir

aşağı bir yukarı dolaştı. Sonra yine gelip divana oturdu. Âdeta yepyeni bir insan olmuştu. Yine mücadeleye atılıyordu, demek ki bir çıkar yol bulunmuştu.

“Evet, demek ki bir çıkar yol bulunmuştu! Gerçekten de bir müddetten beri pek sıkışmış, tıkanmış, her şey ıstırap verici bir şekilde onu boğmaya başlamıştı. Uyuşturucu bir şeyin tesiri altında kalmış gibi idi. Porfiri’nin dairesinde geçen şu Mikolka sahnesinden beri, bir çıkış yolu bulamamaktan, darlıktan boğulmaya başlamıştı. Mikolka sahnesinden sonra, aynı gün Sonya’nın evinde de bir sahne geçmişti. O bu sahneyi, önce tasavvur edebileceğinden çok, ama çok başka bir şekilde yürütmüş ve sona erdirmişti. Orada, birdenbire pek zayıf ve takatsiz görünmüş, hem de bir vuruluşla bu hale gelmişti. Vicdanında bu yükle bir başına yaşayamayacağını o zaman kendisi, bizzat kendisi, Sonya’ya, hem de çok samimî olarak itiraf etmişti. Ya Svidrigaylov? Bu Svidrigaylov da bir bilmece idi. Svidrigaylov onu ürkütüyor, rahatsız ediyordu; bu bir gerçekti. Ama büsbütün başka bir yönden… Belki Svidrigaylov ile de mücadele etmesi gerekecekti. Belki Svidrigaylov da tam bir çıkış yolu idi. Ama Porfiri’ye gelince, o bambaşka bir mesele.”

“Demek ki, işi Razumihin’e açıklayan, hem de psikolojik bir tarzda açıklayan Porfiri imiş… Yine o melun psikolojik usulü kullanmaya başladı. Porfiri ha? Mikolka odaya girmeden önce, kendisi ile Porfiri arasında geçen ve ancak bir türlü açıklanması mümkün olan o göz göze bakışma sahnesinden sonra Porfiri’nin bir dakika için olsun Mikolka’nın suçluluğuna inanması kabil mi acaba? (Raskolnikov, Porfiri ile arasında geçen şu göz göze bakışma sahnesini, şu birkaç gün içinde birkaç sefer parça parça hayalinde canlandırmıştı. Sahnenin hepsini birden hatırlamaya gücü yetmemişti). O gün aralarında öyle sözler geçmiş, karşılıklı olarak birbirlerine öyle bakışlar fırlatmışlar, öyle tavırlar takınmışlar, bazı sözleri öyle jestlerle ve öyle bir tonla söylemişler ve konuşmalarında öyle bir

raddeye gelmişlerdi ki, bütün bunlardan sonra, bir Mikolka'nın (Porfiri'nin, daha ilk davranış ve ilk sözde içini ezbere okuduğu bir Mikolka'nın) Porfiri'nin edindiği kanaatleri değiştirmesine imkân yoktu."

"Bak hele! Hatta Razumihin bile nerdeyse şüphe etmeye başlamıştı! Demek ki, o zaman koridorda, lâmba yanında geçen sahne, boşuna gitmemiş… O da hemen soluğu Porfiri'de almış… Peki ama Porfiri hangi sebeple, niçin onu aldatmaya çalıştı?… Onun, Razumihin'in şüphelerini Mikolka'nın üstüne çekmekten maksadı ne olabilir? Hayır, muhakkak ki kafasında tasarladığı bir şey var. Herifin gizli bir niyeti var, ama ne? Gerçekten de o sabahtan beri hayli zaman, hem de bir hayli zaman geçtiği halde, Porfiri'den en küçük bir haber bile çıkmadı. Bu, elbette iyi bir şey değil…"

Raskolnikov kasketini aldı, bir an düşündükten sonra, odasından çıktı. Bütün bu müddet içinde, uzun zamandan beri ilk defa olarak kendisini, hiç değilse, aklı başında hissediyordu. "Ne pahasına olursa olsun şu Svidrigaylov ile kozumu elden geldiği kadar çabuk paylaşmalıyım. Öyle zannediyorum ki, galiba o da, benim kendisine gitmemi bekliyor" diye düşündü. Şu anda yorgun kalbi birdenbire öyle bir nefretle dolup taştı ki, belki de ikisinden birini, ya Sridrigaylov'u veya Porfiri'yi öldürebilirdi. Şimdi olmasa bile, hiç değilse ileride bunu yapabilecek bir duruma geleceğini hissediyordu. "Görürüz, görürüz!" diye kendi kendine tekrarladı.

Ama sofa kapısını henüz açmıştı ki; birdenbire Porfiri ile karşılaştı. Porfiri ona geliyordu. Raskolnikov biı an dona kaldı, ama yalnız bir an… Ama tuhaf değil midir, Porfiri'nin gelişine pek de şaşmadı ve hemen hemen de ondan korkmadı. Yalnız irkildi, ama pek çabuk, bir anda toparlandı. "Bu belki de, sonuç! Ama ben duymadan nasıl da böyle kedi gibi sessizce geldi? Yoksa kapıdan mı dinledi?"

Porfiri Petroviç gülerek:

— Rodion Romanoviç, galiba misafir beklemiyordunuz! diye haykırdı. Çoktandır uğramak istiyordum. Bugün evinizin önünden geçerken haydi şuna beş dakika için bir uğrayayım, dedim. Galiba bir yere gidiyordunuz? Size mâni olmam. Yalnız müsaade ederseniz, şöyle bir sigara içeyim.

— Rica ederim, oturunuz Porfiri Petroviç, oturunuz!

Raskolnikov görünüşte misafirine öyle dostça, öyle sevinçli bir yüzle yer gösterdi ki, eğer kendi halini görebilseydi, buna kendisi de şaşardı. Az önceki bütün izlemler, arkalarında en küçük bir iz bile bırakmadan silinip gitmişti. Bazen, haydutların eline düşen bir adam, tıpkı böyle, yarım saat, ölüm korkuları geçirerek titrer. Ama bıçak çekilip gırtlağına dayayınca, bütün o korkular geçer.

Raskolnikov, Porfiri'nin karşısına geçip oturdu. Gözünü kırpmadan ona bakmaya başladı. Porfiri gözlerini süzerek sigarasını içmeye başladı.

Raskolnikov, sanki kalbinden bağırmak istemiyle kıvranıyordu: "E… Haydi, söyle, söylesene!… Peki, niçin, niçin konuşmuyorsun?"

Sigarasını içip bitiren ve dinlenen Porfiri, nihayet konuştu:

— Ah şu sigara ne zararlı şey!… Zararlı, zararlı ama işte bir türlü bırakamıyorum!… Öksürüyorum, boğazım gıcıklanıyor, tık nefes oldum. Biliyor musunuz, ben oldukça ürkeğim… Geçenlerde doktor B… e başvurup kendimi baktırdım. Bu hekim hastalarını en az yarım saat muayene eder. Beni görünce ilkin alay etti. Göğsümü, ciğerlerimi dinledi. Tık tık diye vurdu. Sonra: Sigara içmeyeceksin, sende ciğer büyümesi var, dedi. İyi hoş ama bundan nasıl vazgeçmeli? Ne ile avunmalı? Felâkete bakın ki, içki de içmiyorum. Heh, heh, heh!… İçki içmemek de meğer bir felâketmiş!… Görüyorsunuz ki dünyada her şey nispî imiş. Rodion Romanoviç, her şey nispî!…

Raskolnikov, tiksinerek: “Ne o, yoksa yine eski beylik numaralarına mı başlıyor!” diye düşündü. Son görüşmelerinde aralarında geçen sahneleri birdenbire hatırladı. O zamanki duygular, adeta bir dalga halinde yüreğine hücum etti.

Porfiri Petroviç odayı gözden geçirerek sözlerine devam etti:

— Evvelsi gün akşamüzeri size bir defa daha gelmiştim. Haberiniz yok galiba? Bu odaya girdim. Bugünkü gibi, evinizin önünden geçiyordum, haydi şunu bir ziyaret edeyim, dedim, girdim, oda kapınız ardına kadar açıktı. Etrafıma bakındım, bekledim, hizmetçinize adımı söylemeden çıkıp gittim. Siz kapınızı kilitlemez misiniz?

Raskolnikov’un yüzü saniyeden saniyeye kararıyordu. Porfiri onun aklından geçenleri adeta tahmin ediyor gibi idi.

— Evet, dostum Rodion Romanoviç, size düşüncelerimi söylemeye geldim. Zaten bu açıklamayı yapmak zorunda idim. Yüzünde hafif bir gülümseme ile sözlerine devam etti. Hatta avucu ile hafifçe Raskolnikov’un dizine vurdu. Ama hemen o anda yüzü birdenbire ciddileşti, düşünceli bir hal aldı. Hatta yüzünde, Raskolnikov’u şaşırtan kedere benzer bir şeyler bile vardı. Delikanlı onun yüzünü hiçbir zaman bu halde görmemiş, bu halde göreceğini de aklından geçirmemişti.

— Rodyon Romaniç, son defa aramızda garip bir sahne geçmişti. Hoş, ilk görüştüğümüz gün de, aramızda yine garip bir sahne geçmişti. Ama o zaman… ne ise, olan oldu… Mesele şu ki; belki de size karşı çok suçlu bir duruma düşüyorum. Bunu hissediyorum. O gün birbirimizden nasıl ayrıldığımızı herhalde hatırlıyorsunuzdur? Sizin sinirleriniz adamakıllı gerilmiş, dizleriniz titriyordu. Benim de sinirlerim berbattı, benim de dizlerim titriyordu. Hem biliyor musunuz, o gün aramızda geçen şeyler pek de kibarca değildi. Hâlbuki biz de ne de olsa çelebi insanlarız. Yani her ne olursa olsun, her şeyden önce çelebiyiz. Bunu unutmamak lâzım. Halbuki o

gün işi nerelere kadar vardırdığımızı hatırlıyor musunuz? Bu ise hiç de kibarca bir şey değildi.

Başını kaldırarak bütün dikkatiyle Porfiri Petroviç‘in yüzüne bakan Raskolnikov, hayretle kendi kendine: “Neler söylüyor bu adam, beni ne sanıyor?” diye aklından geçirdi.

Sanki bakışlarıyla eski kurbanını daha fazla şaşırtmak istemiyormuş, sanki eskiden tatbik ettiği kendi usul ve hilelerini küçümsüyormuş gibi başını biraz geriye atarak gözlerini indiren Porfiri Petroviç, sözlerine devam etti:

— Şimdi açık davranmakla daha doğru hareket etmiş olacağımızı düşündüm. Evet, bu şüpheler ve sahneler böyle uzayıp gidemez… Geçen sefer, şayet şu Mikolka araya girmeseydi, aramızdaki konuşmaların nereye varacağı kestirilemezdi tasavvur eder misiniz, şu kahrolası esnaf kılıklı adam o gün benim odamda, bölmenin arkasında idi. Siz bunu tahmin edebilir misiniz?… Siz, tabii, şimdi biliyorsunuz; sonradan size uğradığını ben de öğrendim. Ama o zaman sizin tahmin ettiğiniz şeyler olmadı: adam gönderip hiç kimseyi çağırtmadım ve o zaman hiçbir şey hakkında da emirler vermedim. Niçin emir vermediğimi belki de sorarsınız? Bilmem ki bunu size nasıl anlatayım? Bütün o olup bitenler âdeta beni de serseme çevirmişti. Ancak kapıcıları çağırtabilmişim. (Geçerken herhalde kapıcıları görmüşsünüzdür.) O zaman kafamda birdenbire şimşek gibi bir düşünce çakmıştı. O zaman, Rodion Romaniç, kesin olarak inanmış bulunuyordum. Şayet, geçici bir zaman için bir şeyi elimden kaçırsam bile bir başka şeyin kuyruğuna yapışır ve bunu bir daha elimden bırakmam! Çabuk kızan bir huyunuz var Rodion Romaniç! Kısmen öğrendiğimi ümit etmekle iftihar edebileceğim karakterinizin ve yüreğinizin öteki başlıca özelliklerinden başka çok çabuk kızan bir huyunuz var… Ama pek tabii olarak bir adamın kalkıp da bütün sırlarını size açmasının her zaman görülen bir hâdise

olmadığını o zaman ben de düşünebilirdim. Gerçi bazen bilhassa karşımızdaki adamın bütün tahammülünü taşırdığımız zaman böyle itiraflarda bulunduğu görülmüş şeylerdir. Ancak bunlar pek seyrek rastlanan hallerdir. Bunu ben de düşünebilirdim. Hayır, diyorum, elime küçücük bir delil geçse! Küçücük, minnacık da olsa! Bir tane delil geçirebilsem! Ama bu, öyle bir şey olsun ki, onu elimle tutabileyim. Psikolojik değil de maddî bir şey olsun!… Çünkü diyordum, şüphelendiğim adam gerçekten de suçlu ise muhakkak ondan, hiç olmazsa el ile tutulur bir ipucu vermesini bekleyebilirdim. Bu gibi hallerde hiç beklenmedik sonuçlarla da karşılaşmayı göze almak lâzımdır. Evet Rodion Romanoviç, o zaman ben sizin karakterinize güveniyor, her şeyden çok ondan yardım bekliyordum. O zaman bütün ümidimi size bağlamıştım.

Raskolnikov, sorduğu suali iyice tartmadan: nihayet:

— Peki ama … Niçin şimdi hep böyle konuşuyorsunuz? Diye sordu. Sonra bir türlü işin içinden çıkamayarak: “Bu adam nelerden bahsediyor? Gerçekten de beni suçsuz sanması mümkün mü? Diye aklından geçirdi.

— Niçin mi böyle konuşuyorum?. Çünkü size izahat vermeye geldim, yani şey, bunu kutsal bir vazife sayıyorum. Her şeyin nasıl olup bittiğini, o zamanki keder ve üzüntülerin bütün hikâyesini tamamıyla size anlatmak istiyorum. Rodion Romanoviç, size çok ıstırap çektirdim. Ben canavar değilim. Bütün bu hareketlerin, kara düşünceli, ama mağrur ve mütehakkim, sabırsız, evet bilhassa sabırsız bir insana ne kadar ağır geleceğini çok iyi anlıyorum. Bütün görüşlerinizi paylaşmamakla beraber her halde sizi iyi yürekli, hatta yüksek ruhlu bir insan olarak görüyorum. Her şeyden önce kimseyi aldatmayı istemediğim için bunu, düpedüz ve büyük bir açık yüreklikle önceden söylemeyi bir borç biliyorum. Daha tanıdığım ilk anlardan itibaren size kanım kaynamıştı. Belki de benim bu sözlerime gülüyorsunuzdur? Hakkınız var. Biliyorum, daha ilk tanıştığımız gün

benden hoşlanmamıştınız… Çünkü aslına bakarsanız, hoşlanmanız için ortada bir sebep de yoktu. Ama siz, nasıl kabul ederseniz ediniz, üzerinizde bıraktığım tesiri, bütün vasıtalara başvurarak düzeltmek istiyorum. Benim de bir vicdanım, bir kalbim olduğunu şimdi size ispat etmek arzusundayım. Ve bunu samimî olarak söylüyorum.

Porfiri Petroviç vakarlı bir eda ile sustu. Raskolnikov, içine yeni bir korku dalgasının saldırdığını hissetti. Porfiri'nin kendisini suçsuz saydığı düşüncesi, birdenbire onu korkutmaya başladı.

Porfiri Petroviç:

— O zaman bütün bunların birdenbire nasıl başladığını sırasıyla ve baştanbaşa anlatmaya bilmem lüzum var mıdır? Diye devam etti. Ben öyle zannediyorum ki, lâzım olmak şöyle dursun, fuzulidir. Sonra bunu benim becerebileceğim de şüphelidir. Çünkü bunu tafsilâtlı olarak nasıl anlatabilirsin? İlkin ortalıkta birtakım dedikodular dolaşmaya başladı. Bu dedikodular ne çeşit şeylerdi? Bunları kim ve ne zaman çıkarmıştı? İş ne münasebetle size gelip dayanmıştı? Bunların üstünde durmayı da fazla buluyorum. Bendeki şüpheler ise tamamıyla tesadüfî olarak başladı. Hem de gelişigüzel bir tesadüfün neticesi olarak… Bu tesadüf olabilirdi de olmayabilirdi de. Bu tesadüf nedir? Hem… Öyle zannediyorum ki bunu anlatmaya hacet yok. Bütün bu söylenti ve tesadüfler o zamanlar bende aynı düşüncenin doğmasına sebep oldu. Evet, her şeyi itiraf ettiğime göre, ne yalan söyleyeyim, size ilk olarak ben saldırmıştım. Meselâ, kocakarının kendisine bırakılan rehinlerin üzerine koyduğu işaretler… Bütün bu budalaca şeyler. Size bu çeşit buna benzer daha yüzlerce tesadüfü saymak mümkündür. Sonra, polis karakolunda geçen sahneyi de, yine tesadüfen o zaman bütün tafsilâtıyla öğrenmek fırsatını elde ettim. Hem de şöyle geçer ayak değil, dikkati çekici bir şekilde bu sahnede başrolü oynayan ve kendisi de farkında olmadan, şaşılacak şekilde, sahneyi mağlûp eden birinin

ağzından dinledim. Bu vesile ile şunu söyleyeyim ki, aziz Rodion Romanoviç, bu şartlar altında belli bir yöne yönelmemek mümkün mü idi? Gerçi bir İngiliz atasözü: “Yüz tavşandan hiçbir zaman bir at meydana gelemeyeceği gibi, yüz şüpheden de hiçbir zaman bir delil meydana getirilemez!…” der. Ama bu, mantığın, sağduyunun sesidir. Ama sen gel de insanın içindeki ihtiras iblisine lâf anlat! Çünkü, sorgu yargıcı da nihayet bir insandır. Bu sebeple bir dergide çıkan bir makalenizi de hatırladım. Hani, beni ilk ziyaret ettiğiniz gün üzerinde uzun uzun konuştuğumuz şu makaleniz! Ben o zaman düşüncelerinizle alay etmiştim. Maksadım sizi kızdırmaktı. Tekrar ediyorum. Rodion Romanoviç, siz sabırsız ve çok hastasınız!… Cüretli, kibirli, ciddî bir insan olduğunuzu ve… duygulu çok duygulu olduğunuzu çoktandır biliyordum. Ben bu çeşit duyuları çok iyi bilirim. Makalenizi okuyunca, onu hiç yabancı bulmadım. Bu makale, uykusuz gecelerde, içinizde, dizginsiz, yularsız bir heyecan fırtınası köpürüp taşarken, kalbiniz kabarıp çatlayacakmış gibi vururken, siz ise bu coşkunlukları frenlemeye çalışırken gönlünüze doğmuştu. Oysa ki, gençlik çağlarının bu frenlenmiş mağrur coşkunluğu ne tehlikedir!… Ben o zaman makalenizle alay etmiştim, ama şimdi, gençliğin bu ilk ateşli kalem tecrübesini umumiyetle, bir amatör olarak, çok sevdiğimi size söyleyebilirim. Sis, duman ve bu sis arasında inleyen bir tel!… Gerçi manasız ve fantastik bir makale ama içinde öyle bir samimiyet, satın alınamayan öyle bir gençlik gururu, öyle sonsuz bir cüret pırıldıyor ki… Karanlık bir yazı ama çok güzel… O zaman yazınızı okumuş ve bir kenara koymuştum. Kenara koyarken de: “Bu adam bu kadarla kalmayacak!’ diye düşündüm. Şimdi söyleyin bana bakayım, bu geçmişten sonra, onun arkasından gelenlerle nasıl olur da ilgilenmem? Ah, efendim, ben sanki bir şey söyledim mi? Ben şu anda herhangi bir şey iddia ediyor muyum? Ben sadece o zaman bir müşahedede bulunmuştum. Düşünüyorum, ne var sanki bunda?. Hiç değil mi?… Hiç, sadece düpedüz bir hiç!… Bir sorgu yargıcı

olarak benim bu işe gönül vermem, hiç de uygun olmasa gerek, işte elimde bütün delilleriyle bir Mikolka var; siz ne derseniz deyiniz ama ortada bir gerçek var. O da kendi psikolojisini getiriyor!… Onunla meşgul olmak lâzım! Çünkü mesele benim için bir ölüm kalım meselesidir. Bütün bunları şimdi size ne diye anlatıp duruyorum, biliyor musunuz? Meseleyi bilmeniz ve o günkü haince davranışımdan ötürü beni gerek aklınızla, gerek vicdanınızla ittiham etmemeniz için! Sahi söylüyorum, o günkü davranışımda hiçbir kötülük yoktu. Heh, heh!… Diyeceksiniz ki: O zaman gelip evinizi niçin aramadım? Geldim, geldim, heh, heh, geldim… Siz burada yatağınızda hasta yatarken geldim.. Tabii resmî olarak, kendi hüviyetimle gelmedim, ama gelip aradım… Daha ilk şüphelerin uyandığı gün eviniz en gizli köşe bucağına kadar dikkatle araştırıldı! Ama *umsonst* ! [Metinde Almanca yazılmıştır, (nafile, boşuna) manasına gelir.] O zaman kendi kendime: şimdi bu adam bana gelecek, kendi kendine gelecek, hem de kısa bir zamanda gelecektir, suçlu ise mutlaka gelecektir, bir başkası olsaydı gelmezdi, ama bu mutlaka gelir, diye düşündüm. O günlerde Bay Razumihin'in, ağzından nasıl bazı sözler kaçırmaya başladığını hatırlıyor musunuz? Sizi heyecanlandırmak için bunu biz tertiplemiştik; size ağzından kaçırması için ortaya mahsus bazı söylentiler atmıştık… Çünkü Razumihin öyle bir adamdır ki, hoşnutsuzluğunu hiçbir zaman içinde saklayamaz!… Bay Zamyotov'a gelince, her şeyden önce sizin o müthiş öfkeniz, o delice cesaretiniz dikkatini çekmişti: Bir meyhanede bir insanın kalkıp da, birdenbire "ben öldürdüm!" diye ağzından kaçırabilmesi için, aşırı derecede cesur, aşırı derecede küstah olması lâzımdır. Şayet bu adam gerçekten de suçlu ise, çok mücadeleci biri olması lâzım!… O zaman ben böyle düşünmüştüm. Beklemeye başladım. Dört gözle sizi bekliyordum. O gün şu zavallı Zamyotov'u da düpedüz yere sermiştiniz! ve… bütün mesele şu iki uçlu melun psikolojide idi… Neyse gelmenizi öyle bekliyordum ki… Baktım, geliyorsunuz!… Sizi Allah göndermişti. Geldiğinizi görünce

yüreğim öyle çarpmaya başladı ki, yüreğim öyle çarpıyordu ki… Eh!… Hem o zaman gelmenize ne lüzum vardı? Ya o gülüşünüz… Ya o gülüşünüz!… Eve girerken o gülüşünüzü hatırlıyor musunuz?… Adeta bir camın arkasından seyrediyormuşum gibi bütün bunların manasını anlamıştım. Şayet sizi böyle özel bir şekilde beklememiş olsaydım, gülüşünüzden hiçbir mana çıkarmayacaktım. İnsanın belli bir ruh hali içinde bulunması böyledir işte!… Ya Bay Razumihin'in o günkü hali!… Ya şu taş? Ya şu taş? Hatırlıyor musunuz, hani şu altında şeyleri sakladığınız taş… Bir bostanın içinde, evet bir bostanın içinde, onu âdeta görür gibi oluyorum. Sahi, siz Zamyotov'a ondan bahsetmiştiniz. Sonra, ikinci sefer bana geldiğiniz zaman da galiba yine bahsetmiştiniz değil mi? Ya o zaman makaleniz üzerinde nasıl durmuştuk? Siz onu nasıl açıklamıştınız!… Makalenizde yer alan her sözünüz iki manaya gelebilirdi. Âdeta her sözün altında ikinci bir söz yer almış gibi idi. İşte böyle azizim Rodion Romaniç, ben son işaret direğine bu yoldan yürüyerek geldim, ama alnımı direğe çarpınca, aklım başıma geldi. Kendi kendime: Ben böyle nereye gidiyorum? diye sordum. İnsan isterse, bütün bunları son haddine kadar, tamamıyla ters taraftan açıklayabilir… Hatta böylesi daha tabii görünür. Evet, bunun tabii olacağını ben de kabul ederim. Ne zahmetlere katlanıyorum! "Hayır, küçücük bir delil bulabilsem çok daha iyi olur." diye düşünüyordum. Fakat şu kapının çıngırağı hikâyesini haber alınca sevincimden yüreğim ağzıma geldi, bütün vücudumu bir ürperti sardı. İşte aradığım delil karşımda idi! Ta kendisi! O zaman bu delil üstünde durup düşünmedim. Düpedüz düşünmek istemedim. Şu esnaf kılıklı adam yüzünüze karşı (Katil!) diye bağırdıktan sonra, ona bir kelime bile sormaya cesaret edemeden onunla nasıl yan yana yüz adım yürüdüğünüzü kendi gözlerimle görmek için o dakikada seve seve cebimden bin ruble vermeye hazırdım. Ya sırtınızdaki şu ürpertiler? Sonra, hastalığınız sırasında, ateşler içinde, kendinizi bilmez bir halde kapının çıngırağını çalmanız!… Bütün bunlardan sonra, aziz Rodion Romaniç, o

zaman size karşı yapmış olduğum şakalara şaşmamanız lâzımdır! Hem tam o dakikada bana gelecek ne vardı sanki? Gerçekten de sanki birisi sizi oraya atıvermişti. Şayet şu Mikolka gelip de bizi ayırmasaydı… Mikolka'nın o zaman, nasıl geldiğini hatırlıyorsunuz, değil mi?… İyice hatırınızda mı? Bu gerçekten de bir yıldırımdı… Sanki ayaklarımın dibine bir yıldırım düştü… Ama ben bu yıldırımı nasıl karşıladım? Bu yıldırıma şu kadarcık olsun inanmadığımı siz de gördünüz! Ne gezer!… Siz gittikten sonra bazı noktalara öylesine düzgün, öylesine düzgün cevaplar verdi ki, şaşmaktan kendimi alamadım. Ama yine de söylediklerinin zerresine inanmadım. Bir insanın kafası bir düşünceye saplanmaya görsün! Hayır, hayır, diye düşündüm. Morgen Fri! [Aslında Almanca yazılmıştır.] Mikolka neyin nesi!

Raskolnikov:

— Halbuki az önce Razumihin bana, Mikolka'nın suçluluğuna hâlâ inandığınızı söylüyordu. Hatta Razumihin'i de kendiniz buna inandırmışsınız, dedi.

Ama burada nefesi tıkanarak sözünü tamamlayamadı. Porfiri'nin, kendisini çok iyi anlamış bir insan sıfatıyla, nasıl kendi kendini inkâr ettiğini, tarif edilmez bir heyecan içinde dinlemişti. Söylenilen şeylere inanmaktan korkuyordu ve inanmıyordu da… İki manaya gelen bu sözlerden büyük bir hırsla, daha açık, daha kesin bir şeyler arıyor ve yakalamaya çalışıyordu.

O zamana kadar hep susmuş olan Raskolnikov'un bu sorusuna âdeta sevinen Porfiri Petroviç:

— Bay Razumihin mi? diye bağırdı… He he-he! Evet, bay Razumihin'i kenara atmak lâzımdı. İki kişiye bir börek, sana ne gerek. Bay Razumihin bambaşka bir adam, hem bu işle hiçbir ilgisi de yok. Bana geldiği zaman yüzü sapsarı idi. Onu kendi haline bırakalım, ne diye işlerimize karıştıralım!… Mikolka'ya gelince, onun ne biçim bir adam olduğunu, daha

doğrusu, benim gözümle onu, tanımak ister misiniz? Bir defa, her şeyden önce bu Mikolka, henüz ergenlik çağına gelmemiş bir çocuktur, hani korkak değil, sanatkâr gibi bir şey… doğrusu, onu böyle anlatışıma gülmeyiniz! Saf ve çabuk tesir altında kalan bir çocuk, iyi yürekli ve hülyacıdır. Çalar, söyler, dans eder. Söylediklerine göre öyle güzel hikâyeler anlatırmış ki, başka yerlerden kalkıp onu dinlemeye gelirlermiş! Okula da gidiyormuş… Gülmekten katılması için parmağınızın ucunu göstermek yetermiş… Kedisini kaybedecek kadar içtiği olurmuş… Ama bunu bir sefahat olarak değil, çocukça bir davranışla, onu içirdikleri zaman, ara sıra yaparmış… O zaman hırsızlık etmiş… Hırsızlık ettiğinin farkında değil: “Yerde bulup kaldırdıysam bu da hırsızlık mı sayılır?” diyor. Bu adamın bir Raskolnik [On yedinci yüzyıl ortalarında Rusya’da, bir sıra tarikatın meydana gelmesini doğuran bir din hareketi.] olduğunu, hatta Raskolnik değil de, bir tarikata bağlı olduğunu bilmem biliyor musunuz? Onun ailesinde göçebeler bulunmaktadır. Kendisi son zamanlarda köyünde iki yıl kadar bir Staretz’e [Staretz: Bazı papazlara, veya doğudaki şeyhlere benzeyen bazı ruhani reislere verilen isim.] müritlik etmiş. Ben bütün bunları Mikolka’dan ve onun Zaraysk’lı hemşerilerinden öğrendim. Bu daha bir şey değil. Bir aralık çöllere kaçmak istemiş… Aşırı derecede sofu imiş… Gecelerini Tanrıya dua etmekle geçirir, “en gerçeklerinden” olmak üzere, kutsal kitaplar okuyarak âdeta kendinden geçermiş… Petersburg onun üzerinde büyük bir tesir yapmış… Burada kadına ve içkiye dadanmış… Çabuk tesir altında kalan bir huyu var. Staretz’i de, her şeyi de çabucak unutuvermiş… öğrendiğime göre, buradaki sanatçılarımızdan biri kendisiyle ilgilenmiş, ona ders vermeye başlamış, derken efendim, tam da bu sırada başına bu iş geldi! Bu hâdise onu fena halde ürküttü, kendini asmaya kalkıştı. Kaçmak istedi. Halkta, adalet sistemimiz hakkında yerleşen bu inanışa karşı ne yapılabilir? Yalnız “mahkeme” sözü bile onların akıllarını başlarından almaya yetiyor. Bunda kimin ne suçu var? Yeni mahkemelerden bahsediyorlar… İnşallah!

Her ne ise, hapishanede Mikolka'nın eski sofuluğu depreşti. Herhalde eski Staretz'ini hatırlamış olacak!.. Yeniden kutsal kitaplara sarıldı. Bilir misiniz Rodion Romanoviç, onlardan bazıları için "çile çekmek" ne demektir? Onlar, şunun için veya bunun için değil, düpedüz "Çile çekmek gerektiği için" çile çekerler… Hele bu çile devletten geliyorsa, değeri büsbütün artar!… Meslek hayatımda bir mahkûm tanıdım. Tam bir yıl uslu uslu zindanda yattı. Geceleri sobanın üstünde boyuna İncil okurdu. Okuya okuya öyle bir hale geldi ki, bir gün duvardan bir tuğla sökerek, ortada hiçbir sebep yokken, müdürün kafasına fırlattı. Hem de ne hesaplı bir atış: adama bir zarar gelmesin diye, tuğlayı mahsus tam bir metre üstünden aşırarak atmıştı! Amirine bir silâhla tecavüze yeltenen bir mahkûmun başına ne geleceğini bilirsiniz! O, bir defa "çile çekmeye" karar vermişti! İşte şimdi ben, Mikolka'nın da "Çile çekmek" isteğine veya buna benzer bir isteğe kapılmış olmasından şüphe ediyorum! Ben bunu kesin olarak, hatta gerçeklere dayanarak biliyorum! Ama benim bunu bildiğimden onun haberi yok! Yoksa, böyle bir halk arasından fantastik insanların çıkabileceğine ihtimal vermiyor musunuz?… Hem de sık sık çıkar. Staretz, Mikolka'nın üzerinde, hele kendini asmaya kalkıştıktan sonra, yeniden tesirini göstermeye başladı. Hoş, zaten bütün bunları bir gün kendisi gelip bana anlatacaktır ya. Sonuna kadar dayanabileceğini sanıyor musunuz? Göreceksiniz, sözünden dönecektir! Gelip, verdiği ifadelerden dönmesini her an bekliyorum. Şu Mikolka'ya kanım kaynadı, doğrusu, onu esaslı bir şekilde inceliyorum. Ne dersiniz! Heh - heh - heh! Birçok noktalarda bana düzgün ve rabıtalı cevaplar verdi. Gerekli bazı bilgiler edindiği, ustaca hazırlandığı besbelli! Buna karşılık diğer bazı noktalarda ise, aklını peynir ekmekle yemiş gibi hiçbir şeycikler bilmiyor. Hiçbir şeyin farkında değil, üstelik, bilmediğinin kendisi de farkında değil! Hayır, aziz Rodion Romaniç, bu işle Mikolka'nın hiçbir ilişiği yok!… Burada, zamanımızın, çağımızın, fantastik, karanlık bir olayı ile karşı karşıyayız! İnsanların

yüreğine şaşkınlığın yayıldığı; kanın “tazelik verdiği” düşüncesinin baş tacı edildiği: “bütün hayat konfordan ibarettir!” sözlerinin propaganda edildiği bir çağda yaşıyoruz. Burada kitapların, nazariyelerin kurbanı olmuş dimağlarla karşı karşıyayız!… Burada ilk adımı atmanın kararını görüyoruz. Ama bu, bambaşka, nevi şahsına mahsus bir karardır. Karar vermiş, ama cinayete, dağdan veya tar çan kulesinden düşercesine, âdeta başkasının ayaklarıyla sürüklendi. Arkasından kapıyı kilitlemeyi unuttu. Ama nazariyesine boyun eğmek için adam öldürdü. Hem de iki kişinin canına kıydı. Öldürdü ama paraları almasını beceremedi. Alabildiklerini de bir taşın altına götürüp sakladı. Kendisi kapının arkasında bulunduğu sırada kapı zorlanıp çıngırak da çalınırken, çektiği korku ve heyecan ona yetmemişti. Sonra, bir humma nöbetinin ateşleri arasında bu çıngırağı hatırladı. Sırtında duyduğu o ürpertiyi yeniden duymak isteğine kapıldı, kalkıp oraya gitti. Ama diyelim ki bütün bunlar hastalık sırasında olmuştu. Ama ortada bir başka şey var: Bu adam bir katil olduğu halde kendisini namuslu bir insan olarak saymakta, insanları küçümsemekte ve âdeta kendisini bir melek yerine koymaktadır. Hayır, aziz Rodion Romaniç, bu Mikolka’nın işi değil! Onun bu işle hiçbir ilgisi yok!

Bundan önce söylenenlerden sonra, Porfiri Petroviç‘in eski düşüncelerini inkâra benzeyen bu son sözleri, gerçekten de hiç beklenmedik bir şeydi. Raskolnikov, vücuduna bir şey saplıyorlarmış gibi, tepeden tırnağa kadar titredi, âdeta tıkanırcasına:

— Peki… o halde… Kim öldürdü? demekten kendini alamadı. Porfiri Petroviç, bu beklenmedik sorudan o kadar şaşırmıştı ki, kendini birdenbire oturmakta olduğu koltuğun arkalığına bırakıverdi. Âdeta kulaklarına inanmıyormuşçasına:

— Ne demek kim öldürdü? Kim öldürecek, siz öldürdünüz Rodion Romanoviç dedi ve âdeta bir fısıltı halinde, tamamıyla inanmış bir sesle

ilâve etti: Evet, siz öldürdünüz!

Raskolnikov oturmakta olduğu divandan fırladı. Birkaç saniye ayakta durduktan sonra, hiçbir şey söylemeden tekrar oturdu. Birdenbire yüzünün bütün çizgileri seğirmeye başladı.

Porfiri Petroviç, hatta biraz da ilgi ile:

— Dudaklarınız, yine geçen seferki gibi titriyor, dedi.

Biraz sustuktan sonra da ilâve etti:

— Rodion Romanoviç galiba siz beni yanlış anladınız, bunun için de bu kadar şaşırdınız! Ben buraya sırf her şeyi söylemek ve işi açığa vurmak için geldim.

Raskolnikov, âdeta suçüstü yakalanmış küçük, çocuklar gibi:

— Ben öldürmedim, diye kekeledi.

Porfiri Petroviç, sert ve inanmış bir tavırlar

— Hayır, Rodion Romanoviç, siz öldürdünüz. Siz! Sizden başkası olamaz!… diye fısıldadı.

İkisi de sustular. Bu susuş, şaşılacak kadar uzun bir zaman, tam on dakika sürdü. Raskolnikov, dirseklerini masaya dayamış, parmaklarıyla saçlarını karıştırıyordu. Porfiri Petroviç sakin sakin oturuyor, bekliyordu.

Raskolnikov birdenbire küçümser bir eda ile Porfiri’ye baktı:

— Yine eski numaralarınıza başladınız, Porfiri Petroviç, dedi. Hep aynı usuller. Nasıl da bunlardan bıkmıyorsunuz?

— Hadi canım!… Şimdi usulden bana ne? Burada şahitler bulunsaydı iş değişirdi. Ama şimdi baş başa konuşuyoruz. Siz de farkındasınız ya, sizi bir tavşan gibi kovalayıp yakalamak için evinize gelmiş değilim! Suçunuzu

itiraf etseniz de etmeseniz de şu anda hiç umurumda değil! Ben nasıl olsa siz olmadan da kendi kendime bir inanca varmış bulunuyorum.

Raskolnikov sinirli sinirli sordu:

— Öyle ise, ne diye buraya geldiniz?… Size yine eski soruyu soruyorum: Mademki beni suçlu sayıyorsunuz, o halde, ne diye yakalatıp hapse attırmıyorsunuz?

— Güzel bir soru!… Ben de madde madde cevap veriyorum: Birincisi, sizi böyle düpedüz yakalatmak işime gelmiyor!…

— Ne demek işinize gelmiyor! Gerçekten de buna inanmış bulunuyorsanız, mecbursunuz…

— Benim inanmış olmamın ne değeri var?… Zaten şimdilik bütün bunlar benim kuruntumdan, tahminlerimden öteye geçmiyor. Gönül rahatlığına kavuşmanız için mi sizi hapse attırayım? Hapse atılmanızı istediğinize göre, bunun böyle olduğunu siz kendiniz de biliyorsunuz! Meselâ, yalanınızı yüzünüze vurması için şu esnaf kılıklı adamı getirip sizinle yüzleştirsem, siz de ona: "Sen sarhoş musun, değil misin? Beni seninle kim gördü? Ben seni sarhoşun biri sanmıştım. Hem o gün sen zaten sarhoştun!" derseniz, bu sözlerinize karşı ben ne söyleyebilirim? Üstelik sizin sözleriniz onunkilere göre, gerçeğe daha uygun! Çünkü onun delilleri herifin suratına hiç de uygun olmayan sadece bir psikolojiye dayanıyor. Sizin sözleriniz ise en nazik bir noktaya vuruyor, çünkü hergele gece gündüz içiyor, bunu da herkes biliyor! Hem ben size şu psikolojik usulün iki taraflı olduğunu, ikinci tarafın akla daha yakın ve gerçeğe çok daha uygun düşeceğini birçok seferler samimî olarak itiraf etmiştim. Gerçi ben sizi, yine de, hapse attıracağım. Hatta (tamamıyla insanî bir şey değil) her şeyi önceden haber vermeye geldim. Ama bununla beraber (bu da insanî değil) bunun işime gelmediğini ve gelmeyeceğini de size açıkça söylüyorum… Neyse.. İkincisi, buraya şunun için geldim ki…

Raskolnikov hâlâ nefes nefese:

— Evet, ikincisi? diye sordu.

— Az önce de söylediğim gibi size açıklamada bulunmaya kendimi borçlu görüyorum. Beni bir canavar yerine koymanızı istemiyorum. Üstelik inansanız da, inanmasanız da, size karşı candan bir yakınlık duyuyorum. Üçüncüsü, bunun neticesi olarak size, suçunuzu itiraf etmenizi düpedüz ve açıkça, teklif etmeye geldim. Böyle davranmak sizin için çok faydalı bir şey olacaktır. Ben de bu yükten kurtulacağım için, bu, benim için de kârlı bir iş olacaktır. Nasıl, açık davrandım mı?

Raskolnikov, bir dakika kadar düşündükten sonra:

— Beni dinleyiniz, Porfiri Petroviç, dedi. Az önce, ortada psikolojiden başka bir şey bulunmadığını söyleyen sizdiniz, şimdi ise işi matematik kesinliğe vardırdınız. Ya şimdi de yanılıyorsanız?

— Hayır, Rodion Romanoviç, yanılmıyorum. Elimde küçücük bir ipucu var. Onu daha o zaman bulmuştum. Onu da bana Allah gönderdi!

— Nasıl bir ipucu?

— Onu söylemeyeceğim Rodion Romanoviç, hem şimdi, artık işi daha fazla geciktirmeye, hakkım da yok. Sizi tevkif ettireceğim… Artık karar sizindir. Şimdi bana göre hepsi bir. Ben sadece sizin iyiliğiniz için söylüyorum. Yemin ederim ki Rodion Romanoviç, itiraf etmeniz sizin için çok daha iyi olacaktır.

Raskolnikov öfkeli bir gülümseyişle:

— Bu iş artık gülünç olmaktan çıktı ve bir saygısızlık halini aldı. Ben gerçekten suçlu da olsaydım (ki bunu söyleyen ben değilim) ne diye gelip size itirafta bulunacakmışım! Hapishanede gönül rahatlığına kavuşacağımı söyleyen siz değil misiniz?…

— Ah, Rodion Romanoviç, kelimelere pek de inanmayınız! Belki orada hiç de gönül rahatlığına kavuşmuş olmayacaksınız. Bu sadece bir nazariyedir. Üstelik benim nazariyem. Ben sizin için nasıl bir otorite olabilirim? Şu anda sizden bazı şeyler gizlemediğimi nereden biliyorsunuz? Her şeyi oturup size söyleyecek değilim, elbette, heh, heh, heh!… İkinci mesele: gidip teslim olmakla nasıl bir fayda sağlayacaksınız? Böyle davrandığınız takdirde cezanızdan ne kadar indirileceğini biliyor musunuz?… Hangi şartlar altında, ne zaman teslim olacaksınız? Sadece bunu düşünmeniz yeter! Bir başkasının ortaya çıkıp suçu üzerine aldığı ve bütün işleri karmakarışık ettiği bir zamanda bu işi yapmış olacaksınız! Bana gelince, Allah'a yemin ederim ki "orada" işleri öyle evirip çevireceğim, öyle düzenleyeceğim ki, sizin itirafınız tamamıyla beklenmedik bir hâdise olacak. Bütün o, psikoloji faraziyelerini, tamamıyla ortadan kaldıracağız, üzerinizde toplanan bütün şüphe bulutlarını yok edeceğim. Böylece işlediğiniz cinayet bir şuur kararmasına verilecek; çünkü doğrusunu isterseniz, zaten bunu, şuurunuz sislendiği bir anda yapmıştınız. Ben namuslu bir insanım, Rodion Romanoviç, verdiğim sözü tutarım.

Yüzü gamlı bir hal alan Raskolnikov başını önüne eğdi. Uzun uzun düşündü. Nihayet, gene gülümsedi. Ama bu gülüşte tatlı ve mahzun bir mana vardı. Sanki Porfiri'nin karşısında duygularını artık hiç de gizlemiyormuşçasına:

— Hayır, istemem, dedi. Değmez! Yapacağınız indirmeye hiç ihtiyacım yok!…

Porfiri, hararetle ve âdeta elinde olmayarak bağırdı:

— İşte, ben de zaten bundan korkuyordum, dedi. Yapacağımız ceza indirmesini istemeyeceğinizden korkuyordum.

Raskolnikov ona gamlı ve manalı bir bakışla baktı.

Porfiri sözlerine devam etti:

— Bana bakın, hayatı küçümsemeyin! Önünüzde daha uzun bir ömür var. Ceza indirimine nasıl ihtiyacınız yokmuş, nasıl yokmuş!… Sabırsız bir adamsınız!

— Önümde daha ne varmış?

— Hayat var, hayat!… Yoksa peygamber misiniz ki, ilerde sizi neler beklediğini bilesiniz? Arayınız, bulursunuz! Belki de Tanrı sizi orada beklemektedir, ömrünüz boyunca hapishanede kalacak değilsiniz ya!…

Raskolnikov gülerek:

— Cezadan indirim de var, dedi.

— Utanıyor musunuz yahut korkuyor musunuz? Belki korkuyorsunuz da kendiniz bile bunun farkında değilsiniz, çünkü gençsiniz!… Ama ne olursa olsun, gidip teslim olmaktan korkmak veya utanç duymak size düşmez!

Raskolnikov, âdeta konuşmak bile istemiyormuş gibi, küçümseme ve tiksinti ile:

— Bana vız gelir! diye fısıldadı. Ve bir yerlere çıkıp gitmek istiyormuş gibi, hafifçe doğruldu. Ama ümitsizlik içinde tekrar yerine oturdu.

— Vız gelir, ha!… İnanmıyorsunuz, sizi kabaca kandıracağımı sanıyorsunuz, ama sizin yaşınız ne, başınız ne? Hayat hakkındaki bilginiz ne? Şuna bakın hele, tutmuş bir nazariye uydurmuş ama bunun kof çıktığını, hiçbir orijinal tarafı olmadığını görünce de utanıyor! Bu nazariyenin alçakça bir şey olduğu doğrudur, ama buna rağmen, yine de siz ümitsiz bir alçak değilsiniz! Hayır hiç de böyle bir alçak değilsiniz!… Hiç olmazsa uzun uzadıya kendini aldatmadın, bir çırpıda işin son kertesine vardın! Sizi kime benzetiyorum, bilir misiniz? Cellâtlarının elinde gülerek,

parça parça olmaya katlanan bazı kimselere!… Elverir ki onlar, imanlarını yahut Tanrılarını bulmuş olsunlar! Mademki böyledir, siz de bulun onları ve yaşayın! Bir defa, çoktan beridir hava değiştirmek ihtiyacındasınız! Sonra, çile çekmek de iyi bir şeydir. Siz de çilenizi çekin!… Mikolka çile çekmek istemekte belki de haklıdır. Hiçbir şeye inanmadığınızı biliyorum. Ama kılı kırk yarmaya da kalkışmayınız! Kendinizi kayıtsızca hayatın akışına bırakınız! Hiç meraklanmayınız. Bu akıntı sizi dosdoğru kıyıya götürecek ve kendinizi ayakta bulacaksınız!… Hangi kıyıya? Bunu ben nereden bileyim? Ben yalnız şuna inanıyorum ki siz daha uzun zaman yaşayacaksınız! Biliyorum, siz şimdi benim bu sözlerimi, bellenmiş bir vaaz olarak kabul ediyorsunuz! Ama belki sonraları bu sözlerimi hatırlar, bir gün gelir onlardan faydalanırsınız. Zaten bunun için bunları söylüyorum. Yine iyi ki, yalnız şu mendebur kocakarıyı öldürdünüz? Ya kafanızda başka bir nazariye doğmuş olsaydı, belki de bundan yüz milyon kere daha çirkin bir iş yapmış olurdunuz!… Belki de bunun için Allaha şükretmeniz lâzım! Allah'ın sizi bir başkası için korumadığını ne biliyorsunuz? Haydi, yüreğinizi pek tutun, biraz cesaretinizi toplayın! Yoksa başarılması gereken büyük vazifenin heyecanı mı sizi korkutuyor? Fakat hayır, bu işte korkmak ayıp olur! Mademki böyle bir adım attınız, artık dayanmanız lâzım! Ortada bir de adalet meselesi var. Öyle ise adaletin gerektirdiğini yapınız! İnanmadığınızı biliyorum, ama yemin ederim ki, hayat bunu tahammül ile karşılayacaktır. Sonraları kendin de bunu seveceksin!… Şimdi size yalnız hava lâzım, hava, hava!

Raskolnikov irkildi:

— Ama diye bağırdı, siz kim oluyorsunuz ki, kendinize peygamber süsü veriyorsunuz? Böyle yükseklerden hikmetler savuruyor, peygamberce öğütlerde bulunuyorsunuz?

— Ben mi kimim? Ben sadece işi bitmiş bir adamım, başka bir şey değil! Belki duygulu, merhametli, belki de biraz bir şeyler bilen, ama tamamıyla işi bitmiş bir adamım. Size gelince, siz başka yaratılışta bir insansınız!… Allah size bir hayat hazırladı. (Kim bilir, belki de bir gün gelecek, bütün bu olup bitenler varlığınızda bir iz bırakmadan bir sis gibi dağılıp gidecektir) hem yarın başka sınıftan insanlar arasına geçeceğinizden ne çıkar? Siz bu yüreğinizle rahatsızlıktan mı şikâyet edeceksiniz? Sonra uzun zaman sizi kimsenin görmeyeceğinden ne çıkar? İş zamanda değil, sizin kendinizdedir. Bir güneş olun, herkes sizi görür. Güneşin her şeyden önce güneş olması gerek. Yine niye gülümsüyorsunuz, benim bir Schiller oluşuma mı? Bahse girerim ki, hâlâ size yaltaklandığımı sanıyorsunuz!… Kim bilir, belki gerçekten de yaltaklanıyorum, heh, heh, heh!… Ne ise, Rodion Romanoviç, isterseniz yalnız söz üzerine bana inanmayın, hatta sözlerime tamamıyla hiçbir zaman inanmayın, benim karakterim böyle, kabul ediyorum. Yalnız şunu ilâve edeceğim: ne derece alçak, yahut ne derece namuslu bir insan olduğuma galiba, kendiniz hüküm verecek bir durumdasınız!…

— Beni ne zaman tevkif etmeyi düşünüyorsunuz?

— Sizi bir buçuk, bilemediniz daha iki gün serbest bırakabilirim. İyice düşününüz azizim, Allah’a dua ediniz! Sizin için daha kârlı olacak. Vallahi daha kârlı olacak!

Raskolnikov tuhaf bir gülümseyişle:

— Ya kaçarsam? diye sordu:

— Hayır, kaçmazsınız, bir mujik kaçabilir, yabancı bir ideolojinin uşağı olan günümüzün ihtilâlcisi kaçabilir. Çünkü bu gibilerin, istediğiniz bir şeye, ömürleri boyunca inanmaları için parmağınızın ucunu göstermek yeter. Size gelince, siz artık kendi nazariyenize inanmıyorsunuz. Şu halde neye dayanarak kaçacaksınız? Kaçak hayatınız ne hale gelir? Kaçak

yaşamak iğrençtir, zordur. Hâlbuki sizin her şeyden önce düzgün bir hayata, bu hayata uygun atmosfere ihtiyacınız var. Oradaki atmosfer bu şartlara uygun mu? Kaçarsanız yine kendiliğinizden buraya dönersiniz!… Siz, biz olmadan yapamazsınız! Hâlbuki sizi hapse sokacak olursam, bir, nihayet iki, bilemediniz üç ay sonra, birdenbire sözlerimi hatırlayacak, beklenmedik bir anda gelip itirafta bulunacaksınız! Hem de, böyle bir itirafta bulunacağınızı bir saat önce kendiniz bile bilmeyeceksiniz!… Hatta çile çekmeyi kabul edeceğinize bile eminim… Gerçi şimdi benim sözlerime inanmıyorsunuz, ama zarar yok, nasıl olsa dediğime gelirsiniz!… Ne denir aziz Rodion Romanoviç çile gerçekten de büyük bir şeydir. Siz benim şişmanlığıma bakmayın, lüzum hâsıl olmadı da… Ama biliyorum ki - siz bu sözlerime gülmeyiniz! - çile çekmenin de kendine göre bir felsefesi vardır. Mikolka haklı… Hayır Rodion Romanoviç, siz kaçmazsınız.

Raskolnikov yerinden kalkarak kasketini aldı. Porfiri Petroviç de kalktı:

— Galiba biraz dolaşmak niyetindesiniz? dedi, bir sağanak kopmazsa güzel bir akşam… Ama yağarsa da iyi olacak… Ortalık biraz serinler…

Porfiri de kasketini aldı:

Raskolnikov ısrarla ve sert sert:

— Porfiri Petroviç, bugün size itirafta bulunduğumu sakın aklınıza koymayın!… O kadar tuhaf bir adamsınız ki, sadece merakımı yenemeyerek sizi dinledim, ama size hiçbir itirafta bulunmadım. Bunu unutmayınız!

— Biliyorum, canım… biliyorum… Unutmayacağım… Şuna bakın hele, nasıl da titriyor!… Merak etmeyin azizim, dilediğiniz gibi hareket edeceğim… Şöyle çıkıp biraz dolaşınız! Ama sakın uzaklara gideyim demeyiniz!…

Sonra, sesini alçaltarak ilâve etti:

— Her ihtimale karşı benim sizden küçük bir ricam daha var… Biraz nazikçe, ama önemli bir rica: Şayet, her ihtimale karşı (Gerçi ben buna inanmıyor ve sizi bu hareketi yapmaya hiç de yatkın görmüyorum) bu kırk - elli saat içinde işi başka türlü, şöyle fantastik bir şekilde bitirmek, yani kısacası hayatınıza son vermek (çirkin bir ihtimal, ama beni mazur görünüz) aklınıza eserse, bana kısa fakat etraflıca bir tezkere bırakmayı unutmayınız!… İki satırla, sadece iki satırcıkla şu taşın yerini bildiriniz! Böylesi daha asilâne bir hareket olur. Eh, Allahaısmarladık, iyi düşünceler ve hayırlı başlangıçlar…

Porfiri, sanki sırtı kamburlaşmış ve Raskolnikov'a bakmaktan âdeta çekiniyormuş gibi çıkıp gitti. Raskolnikov, pencereye yaklaştı ve sinirli bir sabırsızlıkla, Porfiri'nin kapıdan çıkıp biraz uzaklaşması için geçmesi gerekli zamanı hesaplayarak bekledi. Sonra kendisi de acele ile odasından fırladı.

II

Svidrigaylov'a gitmeye acele ediyordu. Bu adamdan ne bekleyebilirdi, bunu o da bilmiyordu. Ama bu adamın kendisi üzerinde esrarlı bir tesiri vardı. Bunu bir defa anladıktan sonra, artık bir türlü sükûnet bulamıyordu. Şimdi üstelik bunun zamanı da gelmişti.

Yolda giderken bir mesele ona bilhassa ıstırap veriyordu: Acaba Svidrigaylov gidip Porfiri'yi görmüş mü idi? Kendi muhakemesine göre hayır, gidip görmemişti, buna yemin bile edebilirdi. Tekrar tekrar düşündü, Porfiri'nin ziyaretini bir bir aklından geçirdi, nihayet şu sonuca vardı: Hayır, Svidrigaylov Porfiri'yi görmemiştir. Elbette görmemiştir.

Ama henüz gidip görmemişse bile, bundan sonra gidip görecek mi, görmeyecek mi?

Raskolnikov şimdilik, Svidrigaylov'un Porfiri'yi gidip görmeyeceğini sanıyordu. Niçin? Delikanlı bunun sebebini de açıklayamazdı. Hatta açıklayabilse dahi, şu anda bu mesele üzerinde kafa patlatmaya koyulmazdı. Bütün bunlar ona ıstırap veriyor, aynı zamanda da sanki bunları umursamıyordu.

Garip, hatta belki de kimsenin inanmayacağı kadar garip olan bir şey varsa, o da Raskolnikov'un şimdiki kendi akıbetine pek zayıf, pek dağınık bir ilgi göstermesi idi. Onu üzen, ona ıstırap veren daha başka, çok daha önemli, başkasıyla değil, yine kendisiyle ilgili dehşetli, pek esaslı bir şeydi. Sonra, bu sabah kafası, son günlere nispetle çok daha iyi işlediği halde, sonsuz bir manevi yorgunluk hissediyordu.

Hem, bütün bu olup bitenlerden sonra karşısına çıkan şu yeni aşağılık zorlukları yenmeye çalışmak zahmete değer mi idi?… Meselâ Svidrigaylov'un Porfiri'ye gitmesine engel olmak için birtakım dalavereler peşinde koşmak; herhangi bir Svidrigaylov'u etüt etmek, öğrenmek için vakit kaybetmeye değer mi idi?

Of, bütün bunlardan ne kadar da bıkıp usanmıştı!

Bununla beraber Svidrigaylov'a gitmek için acele ediyordu. Yoksa ondan yeni bir şey, bir nasihat, derdine bir çare mi bekliyordu? İnsan çaresizlik içinde kalınca bir saman çöpüne bile sarılır. Yoksa mukadderat mı, herhangi bir içgüdü mü onları birbirine yaklaştırıyordu? Belki de bu sadece Raskolnikov'un duyduğu bir ruh yorgunluğunun, bir ümitsizliğin neticeleri idi. Belki de ona lâzım olan Svidrigaylov değildi de bir başkası idi. Svidrigaylov burada tesadüfen karşısına çıkıvermişti. Sonya? Ama şimdi Sonya'ya ne diye gidecekti? Yine ondan gözyaşı istemek için mi? Hem bu Sonya onu korkutuyordu. Sonya aman bilmez bir hükmün, temyizi olmayan bir kararın temsilcisi idi. Orada, ya kızın gösterdiği yolu seçmek, ya da kendi yolundan gitmek zorunda idi. Hele şu anda hiç de onu

görebilecek bir halde değildi. Hayır, Svidrigaylov'u denemek daha iyi değil mi idi? Gerçekten de çoktandır bu adama bir şeyler için ihtiyacı olduğunu içinden kabul etmemek elinden gelmiyordu.

Bununla beraber, aralarında ne gibi müşterek bir şey olabilirdi? Hatta cinayetleri bile bir olamazdı. Üstelik bu adamın hiç de hoşa gitmeyen bir hali vardı. Herhalde çok sefih, muhakkak ki kurnaz ve hileci idi. Belki de çok kötü yürekli idi. Hakkında çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Gerçi Katerina İvanovna'nın çocuklarıyla ilgileniyordu; ama kim bilir bunu da niçin, hangi maksatla yapıyordu? Bu adamın daima birtakım niyet ve maksatları vardı.

Bugünlerde bir başka düşünce daha Raskolnikov'un kafasından hiç çıkmıyor, onu fena halde üzüyordu. Bu düşünce ona o kadar ıstırap veriyordu ki onu kafasından uzaklaştırmaya bile çalışıyordu! Bazen kendi kendine şöyle düşünüyordu: Svidrigaylov boyuna etrafında dolaşıyordu, hâlâ da peşinde idi. Svidrigaylov onun sırrını öğrenmişti. Svidrigaylov'un Dunya'ya karşı bazı gizli niyetleri vardı. Ya hâlâ da aynı niyetleri besliyorsa? Buna hemen hemen kesin olarak evet demek mümkündü. Ya şimdi, sırrını öğrendikten, böylece delikanlı üzerinde bir hâkimiyet kurduktan sonra, bu hâkimiyetini Dunya'ya karşı bir silâh olarak kullanmak hevesine kapılırsa?…

Bu düşünce bazen rüyasında bile ona ıstırap veriyordu. Ama bu düşünce Svidrigaylov'u görmeye gittiği şu anda olduğu kadar hiçbir zaman bu kadar aydınlık ve duru bir halde aklına gelmemişti. Yalnız bu düşünce onu kapkara bir öfkeye boğmuştu. O takdirde, hatta kendi durumunda bile, her şey değişecekti: Sırrını hemen Doneçka'ya açması lâzım gelecekti. Doneçka'yı herhangi bir ihtiyatsız adım atmaktan alıkoymak için belki de teslim olması gerekecekti. Ya mektup?… Dunya bu sabah bir mektup almıştı. Petersburg'ta kimden mektup alabilirdi? (Lujin olmasın?) Gerçi

Razumihin onu korumakta idi. Ama Razumihin'in hiçbir şeyden haberi yoktu. Belki de Razumihin'e de açılması gerekiyordu? Bu soru Raskolnikov'un yüreğini nefretle doldurdu.

Herhalde, hemen hemen elden geldiği kadar çabuk, Svidrigaylov'u görmesi gerektiğine içinden kesin olarak karar verdi. Çok şükür bu işte teferruattan ziyade işin aslı üzerinde durmak gerekiyordu. Ama eğer buna kabiliyeti varsa… Eğer Svidrigaylov Dunya'ya karşı birtakım dolaplar çeviriyorsa o zaman…

Raskolnikov, bütün bu zaman ve bu son ay içinde öylesine yorulmuştu ki, şimdi bu çeşit meseleleri artık başka türlü çözecek durumda değildi. İnsanı ürperten soğuk bir ümitsizlik içinde: "O zaman onu öldürürüm!" diye düşündü. Istırap verici bir duygu yüreğini eziyordu. Caddenin ortasında durarak etrafına bakınmaya başladı: Hangi yoldan yürüyordu, nereye gelmişti? Az önce geçtiği Samanpazarından otuz, kırk adım ötede + + + caddesinde bulunduğunu anladı. Solundaki evin bütün ikinci katı bir meyhane idi. Bütün pencereler ardına kadar açıktı. Pencerelerden görülen baş kaynaşmasına bakılırsa, meyhane tıklım tıklım dolu idi. Salondan şarkı, klarnet, keman, davul sesleri geliyor, keskin kadın çığlıkları işitiliyordu. Raskolnikov, + + + caddesine niçin geldiğine şaşmıştı. Tam geri dönmek üzere iken meyhanenin dibindeki açık pencerelerden biri önünde, bir çay masası başında, ağzında piposuyla Svidrigaylov'u gördü. Bu onu, fena halde şaşırttı. Svidrigaylov sessizce onu gözetliyor, ona bakıyordu. Hemen o anda Raskolnikov'u şaşırtan bir de şu oldu: Svidrigaylov'da Raskolnikov kendisini görmeden sıvışıp gitmeye hazırlanan bir insan hali vardı. Bunun için de hafifçe doğrulur gibi olmuştu. Raskolnikov da hemen, onu görmemiş gibi bir tavır takındı. Dalgın dalgın başka tarafa bakıyor, ama göz ucu ile onu gözetlemekte devam ediyordu. Kaygılı bir çarpıntı yüreğini kaplamıştı. Tam düşündüğü gibi idi: Svidrigaylov her halde, kendisini görmelerini istemiyordu. Ağzından piposunu çıkardı, saklanmak istedi.

Ama yerinden doğrulup sandalyesini kenara çekince, herhalde, Raskolnikov'un kendisini gördüğünü ve gözetlediğini fark etti. Aralarında, Raskolnikov'un odasında geçen, delikanlının uyur gibi yaptığı, ilk görüşme sahnesine benzer bir şey geçti. Svidrigaylov'un yüzünde hileci bir gülümseme belirdi ve yavaş yavaş bütün yüzüne yayıldı. İkisi de birbirlerini gördüklerini ve gözetlediklerini biliyorlardı. Nihayet Svidrigaylov gürültülü bir kahkaha atarak pencereden seslendi:

— Hadi, hadi! İstiyorsanız, gelin! Ben buradayım!…

Raskolnikov meyhanenin merdivenlerinden çıktı.

Svidrigaylov'u, büyük salona bitişik, tek pencereli, çok küçük arka odalardan birinde buldu. Salonda, yirmiye yakın masanın etrafında, tüccar, memur, esnaf, hulâsa her tabakadan kalabalık bir topluluk, koro halinde şarkı söyleyen saz heyetinin dayanılmaz gürültüsü arasında çay içiyordu. Bir yerlerden, bilardo bilyelerinin takırtısı gelmekte idi. Svidrigaylov'un önündeki küçük masanın üzerinde, açılmış bir şişe şampanya ile yarısına kadar içilmiş bir kadeh vardı. Odada ayrıca, küçük bir el lâternası çalmakta olan lâternacı bir çocukla canlı, kanlı, kırmızı yanaklı, 18 yaşlarında şarkıcı bir kız vardı. Kız yukarı kaldırılmış, çizgili bir eteklik ile kordeleli bir Tirol şapkası giymişti. Bitişik salonda koro halinde şarkı söylenmesine rağmen, beriki, lâterna nağmelerine uyarak oldukça kısık ve kalın bir sesle, adi bir sokak türküsü okuyordu.

Raskolnikov içeri girince, Svidrigaylov kızı susturdu:

— Hadi, artık yeter, dedi.

Genç kız hemen türküsünü keserek saygılı bir tavırla bekledi. Az önce, yine yüzünde bu saygılı ve ağırbaşlı mana olduğu halde o adi sokak türküsünü söylemişti.

Svidrigaylov:

— Hey, Filip, bir kadeh! diye seslendi,

Raskolnikov:

— Ben şarap içmeyeceğim, dedi.

— Nasıl arzu ederseniz, zaten bu kadehi sizin için istememiştim. İç bakalım, Katya! Bu günlük bu kadar yeter, gidebilirsin!

Kadehi ağzına kadar doldurup genç kıza verdi. Sonra da sarımtırak bir banknot uzattı. Katya şampanya kadehini, kadınların yaptığı gibi, birden dikti. Yani, kadehi ağzından ayırmadan yirmi yudumda içti. Banknotu aldı. Svidrigaylov'un elini öptü. Beriki hiç istifini bozmadan, büyük bir ciddiyetle buna razı oldu. Sonra, kızcağız, peşinde lâternacı çocuk olduğu halde odadan çıkıp gitti. İkisi de sokaktan getirilmişlerdi. Svidrigaylov, Petersburg'a geleli bir hafta bile olmadığı halde, burada âdeta kendi evinde imiş gibi davranmakta idi. Meyhanenin garsonu Filip de artık "bildik" haline gelmişti. Bir köle sadakati ile etrafında pervane gibi dönüyordu. Odanın salona açılan kapısı kilitleniyordu. Svidrigaylov bu odada evindeki emniyete kavuşuyor, belki de bütün gününü burada geçirdiği oluyordu. Meyhane, pis, aşağılık bir yerdi. Hatta bu çeşit yerlerin ikinci sınıfına bile sokulamazdı.

Raskolnikov:

— Sizi görmek için evinize gidiyordum, diye başladı. Ama durup dururken birdenbire ne diye Samanpazarından + + + caddesine saptım? Ben hiçbir zaman buradan geçmem. Daima Samanpazarından sağa saparım. Sonra sizin evin yolu da buradan geçmez! Köşeyi döner dönmez, sizinle karşılaştım. Garip şey!

— Niçin buna düpedüz mucize! demiyorsunuz?

— Çünkü bu belki de sadece bir tesadüftür.

Svidrigaylov bir kahkaha atarak:

— Bütün bu insanların ne tuhaf huyları var! Samimî olarak mucizelere inandıkları halde bunu bir türlü açıkça söyleyemezler… Nitekim siz bile: “Belki de” sadece bir tesadüftür diyorsunuz! Bunların topunun kendi görüşlerine karşı ne kadar korkakça davrandıklarını kabil değil tahmin edemezsiniz, Rodion Romanoviç! Bu sözleri sizin için söylemiyorum. Çünkü sizin şahsî birtakım görüşleriniz var. Bunların sahibi olmaktan da korkmuyorsunuz! Zaten bu halinizle benim merakımı çektiniz ya!

— Yalnız bununla mı?

— İyi ama bu kadarı da yeter!

Svidrigaylov, galiba biraz heyecanlı idi, ama çok az; topu topu yarım kadeh şarap içmişti.

Raskolnikov:

— Öyle zannederim ki, bana geldiğiniz zaman şahsî görüş dediğiniz şeylere sahip olmaya kabiliyetim olduğunu henüz bilmiyordunuz! dedi.

— O zaman iş başka idi. Herkesin kendisine göre bir davranışı var… Mucize meselesine gelince, size şunu söyleyebilirim ki, şu son iki, üç gün içinde galiba uyudunuz! Sizin dosdoğru buraya gelişinizde mucizelik hiçbir şey yoktur. Çünkü bu meyhanenin adresini ben size vermiştim. Hatta yolu tarif etmiş, meyhanenin yerini, beni burada hangi saatlerde bulabileceğinizi bile söylemiştim… Hatırlıyor musunuz?

Raskolnikov şaşkın şaşkın:

— Unuttum, dedi.

— İnanırım. Size iki defa söylemiştim. Adres, mihanikî olarak hafızanızda yer etmiş olacak! Siz bu tarafa da mihaniki olarak saptınız, ama kendiniz de farkında olmadan, size verilen adrese sımsıkı bağlı kalarak bu

işi yaptınız! Zaten o gün bunu size söylerken beni anlamış olacağınızı hiç ummamıştım, kendinizi çok ayırt ediyorsunuz Rodion Romanoviç! Bir de şu var: Şu Petersburg'da çok kimsenin yolda yürürken, kendi kendine konuştuğuna inanmış bulunuyorum. Burası yarı deliler şehri azizim. Bizde bilim olsaydı, doktorlarımız, hukukçularımız, filozoflarımız, her biri kendi sahasında, Petersburg üzerinde çok değerli incelemelerde bulunabilirlerdi. Yeryüzünde insan ruhları üzerinde Petersburg kadar karanlık, keskin ve garip tesirler yapan bir başka şehre çok az rastlanır. Yalnız klimatik şartların ne büyük bir değeri var!… Üstelik burası bütün Rusya'nın idare merkezidir. Karakterinin bütün Rusya üzerinde tesiri olması gerekir. Ama şimdi mesele bu değil! Söylemek istediğim başka. Sizi birçok seferler göz ucuyla takip ettim: evinizden çıktığınız zaman, henüz başınız diktir.. Ama yirmi adım kadar yürüdükten sonra, başınızı eğiyor, kollarınızı arkaya kavuşturuyorsunuz! Şuraya buraya bakmıyor, ama ne önünüzü, ne de etrafınızı görüyorsunuz! Nihayet dudaklarınızı kıpırdatmaya ve kendi kendinize konuşmaya başlıyorsunuz! Bu arada, bazen kollarınızı indiriyor ve yüksek sesle konuşuyorsunuz. Nihayet yolun ortasında, hem de uzun uzun duruyorsunuz! Bütün bunlar hiç de iyi şeyler değil, dostum. Belki de sizi benden başka görenler de vardır. Bu da uygun bir şey değil! Aslına bakarsanız, bana göre hava hoş, sizi tedavi etmek bana düşmez! Tabii ne demek istediğimi anlıyorsunuz!

Raskolnikov, işkilli işkilli ona bakarak:

— Beni takip ettiklerini biliyor musunuz? diye sordu.

Svidrigaylov, âdeta şaşırmış gibi:

— Hayır, hiçbir şeyden haberim yok, diye cevap verdi.

Raskolnikov kaşlarını çatarak:

— Şu halde, artık benden bahsetmeyelim! dedi.

— Pekâlâ, bahsetmeyelim!

— İyisi mi bana şunu söyleyin: Mademki burası gelip içtiğiniz bir yerdir, iki defa da bana sizi bulabileceğim bir yer olarak burasını gösterdiniz, o halde niçin az önce, ben sokaktan pencereye bakarken saklandınız ve gitmeye kalkıştınız? Böyle yaptığınızı çok iyi gördüm.

— Hah, hah, hah! Peki, o gün ben kapınızın eşiğinde dururken, siz ne diye yatağınızda gözlerinizi kapayıp uyur gibi yaptınız? Halbuki siz o sırada hiç de uyumuyordunuz! Ben de bunu çok iyi görmüştüm.

— Belki de… bazı sebepler vardı… Bunu siz de pekâlâ biliyorsunuz!

— Öyle ise benim davranışımın da, sizin öğrenemeyeceğiniz bazı sebepleri vardı.

Raskolnikov, sağ dirseğini masaya, sağ elinin parmaklarını da çenesine dayadı ve gözlerini Svidrigaylov’a dikti. Bir dakika kadar onun yüzünü tetkik etti. Bu yüz, bundan önce de daima kendisini şaşırtmıştı. Bu, daha çok maskeye benzeyen tuhaf bir yüzdü. Adamın pembe, beyaz bir yüzü, kırmızı, al dudakları, açık kumral sakalı, hâlâ oldukça sık kumral saçları vardı. Gözleri çok mavi, bakışları ise çok ağır ve hareketsizdi. Güzel ve yaşına göre inanılmayacak kadar genç kalmış bu yüzde korkunç bir sevimsizlik vardı. İnce kumaştan yapılmış yazlık elbisesi pek şıktı. Hele gömleği pek zarifti. Parmağında, kıymetli bir taşla süslü kocaman bir yüzük vardı.

Raskolnikov, öfkeli bir sabırsızlıkla doğrudan doğruya maksada girerek, birdenbire:

— Yoksa, sizinle de mi ayrıca uğraşmam gerekecek, dedi. Gerçi fenalık etmek istediğiniz zaman belki de dünyanın en tehlikeli bir adamısınız, ama artık ben de kendimi daha fazla naza çekmek istemiyorum. Herhalde sizin sandığınız kadar kendime değer vermediğimi şimdi size göstereceğim.

Doğrudan doğruya size şunu söylemeye geldim: Şayet kız kardeşime karşı evvelce beslemiş olduğunuz niyetlerinizden vazgeçmediyseniz, bunun için de son zamanlarda öğrendiklerinizden faydalanmayı düşünüyorsanız, biliniz ki, beni hapse attırmaya vakit bulmadan sizi öldürürüm. Sözüm sözdür: Dediğini yapanlardan olduğumu bilirsiniz! İkincisi, şayet bana söyleyecek bir sözünüz varsa - çünkü bu son zamanlarda bana hep bir şeyler söylemek istediğinizi sezer gibiyim - çabuk olun! Çünkü vaktimiz pek kıymetlidir, belki de biraz sonra iş işten geçmiş olur.

Svidrigaylov merakla ona bakarak sordu:

— Ne aceleniz var?

— Herkesin kendine göre bir hesabı var.

Svidrigaylov gülümseyerek:

— Hem şimdi kendiniz beni açık konuşmaya davet ettiniz, hem de daha ilk soruma cevap vermekten kaçınıyorsunuz!… Hep birtakım maksatlar peşinde koştuğumu sanıyorsunuz, bunun için de kuşkulu gözlerle bana bakıyorsunuz. Ama sizin durumunuzdaki bir insan için bunu tabii görmek lâzım. Sizinle anlaşmayı ne kadar istersem isteyeyim, yine de sizi aksine inandırmak zahmetini üzerime almam… Hem doğrusunu isterseniz zahmete değmez. Sonra sizinle herhangi bir önemli şey üzerinde konuşmaya da niyetli değilim.

— O halde benim size bu kadar ne lüzumum var? Niye etrafımda dolaşıp duruyordunuz!

— Sadece incelemeye değer bir şahıs olduğunuz için… Hayalî durumunuzla hoşuma gittiniz… İşte bununla!… Bundan başka, siz beni çok ilgilendirmiş olan bir kadının kardeşisiniz! Nihayet, aynı kadından, bir zamanlar, size dair çok şeyler dinledim ve sizin onun üzerinde büyük bir tesiriniz olduğu sonucuna vardım. Bütün bunlar azımsanacak şeyler mi?

Hah, hah, hah!… Bununla beraber ne yalan söyleyeyim, sorunuz bana çapraşık göründü. Ona cevap vermek benim için biraz güç. Meselâ, siz şu anda buraya benimle iş üzerinde konuşmaktan ziyade, yeni bir şey öğrenmek için gelmediniz mi? - Svidrigaylov hileci bir gülümseyişle ısrar etti - öyle değil mi, öyle değil mi?… İnanır mısınız, ben de buraya gelirken, trende, sizin de bana yeni bir şey söyleyeceğinize güvenmiş, ve sizden bir şeyler alabileceğimi ummuştum. Görüyorsunuz ya, biz ne kadar da zengin insanlarız!

— Ne alabileceğinizi ummuştunuz?

— Bilmem ki size ne söyleyeyim? Ben biliyor muyum sanki? Görüyorsunuz, ne kadar kötü bir meyhanede vakit geçiriyorum. Bundan da zevk alıyorum. Yani, doğrusunu isterseniz, hani zevk almak değil de, bir yerde oturmak lâzım değil mi? Meselâ şu zavallı Katya… Onu gördünüz değil mi? Bari obur ve midesini seven bir adam olsaydım… İşte bütün yiyebildiğim bundan ibaret. (Svidrigaylov, parmağı ile küçücük masanın bir ucunda, çinko bir tabak içinde duran patatesle insana dehşet veren bir biftek artığını göstermişti.) Aklıma gelmişken sorayım, siz yemek yediniz mi? Ben şöyle bir şeyler çerezlendim, artık canım istemiyor. Meselâ şarap, hiç içmem. Şampanyadan başkasını içmem. Bütün bir gece için bir kadeh şampanya yetiyor. Bu bile başımı ağrıtıyor. Şunu da, sinirlerimi kuvvetlendirmek için getirttim. Çünkü birazdan bir yere gitmek zorundayım. Beni olağanüstü bir ruh hali içinde görmenizin sebebi budur. Az önce, sizden bir okul öğrencisi gibi saklanmamın sebebi de budur, bana engel olmanızdan korkmuştum. Ama öyle sanıyorum ki (saatini çıkardı) sizinle bir saat daha kalabilirim. Şimdi saat dört buçuk… İnanır mısınız, bazı anlarım oluyor ki, ne arazi sahibi, ne bir aile babası, ne bir süvari, ne fotoğrafçı, ne de gazeteci, hulâsa hiçbir şey, hiçbir meslek sahibi olamadığıma çok esef ediyorum. Bu bazen usanç verici bir hal alıyor. Doğrusu, bana yeni bir şey söyleyeceğinizi sanmıştım.

— Peki ama siz kimsiniz ve buraya niçin geldiniz?

— Ben mi kimim? Biliyorsunuz ya: Ben asillerdenim. İki yıl süvari alayında hizmet ettim. Sonra Petersburg'da sürttüm durdum. Daha sonra Marfa Petrovna ile evlenerek çiftlikte yaşadım. İşte benim hal tercümemem bundan ibaret!

— Galiba kumarbazsınız?

— Yok canım, ne gezer! Ben kumarbaz değil, hileciyim.

— Gerçekten de hilecilik ettiniz mi?

— Evet, ettim.

— Peki, dayak yediğiniz oldu mu?

— Oldu, bunda ne var?

— Demek ki, düelloya çağırabilirlerdi. Hem umumiyetle bu insanı canlandırır?

— Aksini iddia etmeyeceğim, sonra üstelik felsefi münakaşalarda hiç de usta değilim. Doğrusunu isterseniz ben buraya daha çok kadın için geldim.

— Hemen, Marfa Petrovna'yı gömdükten sonra mı?

Svidrigaylov insanı şaşırtan bir gülüşle:

— Evet, cevabını verdi. Hem ne olacakmış? Benim kadınlardan söz edişimi galiba çirkin buluyorsunuz?

— Yani, sefahat içinde yaşamayı çirkin bulup bulmadığımı mı soruyorsunuz?

— Sefahat içinde yaşamak? Bakın, sözü nereye getirdiniz! Ama sıraya uymuş olmak için ilkin genel olarak kadın konusuna cevap vereceğim:

bilirsiniz ki ben gevezelikten hoşlanan bir adamım. Söylesenize kuzum, kendimi niçin tutacakmışım? Mademki kadınlara düşkünüm, onlardan ne diye vazgeçeyim? Hiç değilse benim için bir iş güç olur.

— Demek ki siz burada bütün ümidinizi sefahate bağlamış bulunuyorsunuz?

— Eh, varsın öyle olsun. Evet, sefahate bağlamış bulunuyorum! Boyuna sefahat üstünde duruyorsunuz! Ama hoşuma da gitmiyor değil, hiç olmazsa samimî bir soru. Bu sefahatte, hiç değilse, hayalimizin kaprislerine boyun eğmeyen, kanımızın içinde saklı kıvılcımlarla devamlı olarak tutuşturulan ve ebedî olarak yanan, belki de daha uzun müddet, yılların ve yaşın söndüremeyeceği, tabiat üzerine kurulu devamlı bir şeyler var. Sefahatin kendine göre bir iş güç sayılacağını siz de kabul etmez misiniz?

— Bunda sevinilecek ne var? Bence bu hastalıktır, hem de tehlikeli bir hastalık.

— Ah, bakın, sözü nereye getiriyorsunuz! Ölçüyü aşan her şey gibi bunun da bir hastalık olduğunu kabul ediyorum. Ama bu işte insan mutlaka ölçüyü aşmak zorunda. Çünkü, birincisi: Birisi için ölçü dışında sayılan bir şey, bir başkası için tabii görülebilir. İkincisi: Şüphesiz, her şeyde ölçülü olursak, gerçi çirkin bir hesap ama o zaman bize ne yapmak kalır? Bu olmasa, insanın beynine bir kurşun sıkması işten bile dedi.

— Siz de beyninize bir kurşun sıkabilir misiniz?

Svidrigaylov, bu soruyu nefretle reddederek:

— Amma da yaptınız ha! dedi.

Sonra da, bundan önceki bütün sözlerinde göze çarpan o kabadayı, o palavracı edayı bir yana bırakarak acele acele ilâve etti:

— Bana bundan söz açmamak lutfunda bulununuz! Ne yalan söyleyeyim, benim bu affedilmez zaafımdır. Elden ne gelir? Ölümden korkarım ve yanımda bundan konuşulmasını hiç sevmem. Benim biraz mistik bir adam olduğumu bilmem, bilir misiniz?

Bunları söylerken Svidrigaylov'un yüzü bile değişmişti.

— Ah! Yine mi Marfa Petrovna'nın hayaleti? Yoksa sizi yine ziyaret etmekte devam ediyor mu?

Svidrigaylov, sinirli bir eda ile:

— Bırakın şunu, bana onu hatırlatmayın! Petersburg'ta henüz hiç görünmedi. Canı cehenneme! Hayır, iyisi mi şeyden bahsedelim… Bununla beraber… zamanım çok az. Sizinle uzun müddet kalamayacağım, ne yazık! Bari söyleyecek bir şeyiniz olsaydı.

— Yine mi kadın?

— Evet, kadın… ama… tamamıyla rastgele bir vaka… Hayır, o değil.

— Ya iğrençlik, bütün bu çevrenin iğrençliği üzerinizde hiç tesir yapmıyor mu? Yoksa artık kendinizi tutmak kuvvetini de mi kaybettiniz?

— Demek kuvvet iddiasında da bulunuyorsunuz? Hah, hah, ha! Bunun böyle olacağını önceden bilmekle beraber, yine de size şaşmaktan kendimi alamıyorum, Rodion Romanoviç! Bana estetikten, sefahatten bahseden sizsiniz ha! Siz bir Schiller, siz bir idealistsiniz ha! — Bütün bunların, pek tabii olarak, böyle olması lâzım. Zaten başka türlü olsaydı, şaşmam gerekirdi. Ama bununla beraber, gerçekten yine de tuhaf! Ah ne yazık ki, vaktim çok az. Çünkü siz, aşırı derece merak uyandıran bir insansınız! Hatırıma gelmişken sorayım: Siz Schiller'i sever misiniz? Ben ona bayılırım.

Raskolnikov göze çarpan bir tiksinti ile:

— Amma da palavracısınız, ha!

Svidrigaylov kahkaha ile gülerek cevap verdi:

— Hayır, vallahi değilim. Ama sizinle münakaşa etmeyeceğim. Palavracı olayım, ne çıkar? Madem ki kimseye bir zararı yok, ne diye palavra atmayayım? Ben yedi yıl Marfa Petrovna'nın yanında, köyde yaşadım. Şimdi de, sizin gibi zeki birine, zeki ve fevkalâde meraka değer birine rastlayınca onunla biraz lâf atmaktan büyük bir zevk duydum. Üstelik yarım kadeh de şampanya içmiş bulunuyorum. Bu da hafifçe başımı döndürüyor. Hepsinden önemlisi, ortada, beni fevkalâde heyecanlandıran bir durum var. Ama ondan bahsetmeyeceğim.

Sözün burasında Svidrigaylov, korku ile sordu:

— Nereye gidiyorsunuz?

Raskolnikov, kalkmaya davranmıştı. Ona sıkıntı basmış, üzerine bir ağırlık çökmüştü. Buraya geldiğine pişman olmuştu. Svidrigaylov'un, dünyanın en alçak, en adi canilerinden biri olduğunu inanmıştı.

Svidrigaylov:

— Ne olur gitmeyin, biraz daha kalın, diye yalvardı. Hiç olmazsa emredin de size bir çay getirsinler! Ne olur oturun, artık gevezelik etmeyeceğim, yani kendimden bahsetmeyeceğim. Size bir şeyler anlatacağım, ister misiniz, bir kadının beni nasıl - sizin sözlerinizle söyleyeyim - "kurtardığını" anlatayım? Hem bu, sizin ilk sorunuza da bir cevap olacak. Çünkü sözünü ettiğim kimse, sizin kız kardeşinizdir. Anlatabilir miyim? Hem vakit de geçirmiş oluruz.

— Anlatınız ama ümit ederim ki…

— Oh, hiç merak etmeyiniz! Çünkü Avdotya Romanovna, hatta benim gibi boş ve kötü insanlara bile, derin bir saygıdan başka bir şey

uyandıramaz!

III

Svidrigaylov hikâyesine başladı:

— Büyük bir borç yüzünden burada, borçlular hapishanesinde yattığımı (zaten bunu size anlatmıştım) belki de biliyorsunuz! Bu borcu ödeyecek en küçük maddi imkânlardan bile mahrumdum. Marfa Petrovna'nın borçlarımı ödeyerek o zaman beni nasıl kurtardığını uzun uzadıya anlatmaya lüzum görmüyorum. Seven bir kadının çılgınlıkta işi nereye vardıracağını bilmem, bilir misiniz? Marfa Petrovna namuslu idi. Okumamış olmasına rağmen, hiç de aptal değildi.

Tasavvur ediniz ki, bu kıskanç, bu namuslu katlın, birçok korkunç isteri buhranlarından, başa kakmalardan sonra benimle, evliliğimizin son gününe kadar süren, bir mukavele yapmak tenezzülünde bulundu. Bunu, kadının benden bir hayli yaşlı olmasına, bundan başka daima karanfil çiğnemek zorunda kalışına vermek lâzımdı. Kendisine tamamıyla sadık kalamayacağımı ona açıkça söyleyecek kadar ruhumda domuzluk ve kendine göre bir namusluluk vardı. Bu itiraf, onun küplere binmesine sebep oldu. Ama bu kaba samimiliğim bir dereceye kadar hoşuna gitti: “Önceden haber verdiğine göre, demek ki beni aldatmak istemiyor!” diye düşündü. Kıskanç bir kadın için de bu nokta başta gelirdi. Uzun gözyaşlarından sonra, aramızda, ağızdan, şöyle bir mukavele yaptık: Birincisi, Marfa Petrovna'yı hiçbir zaman bırakmayacak, daima onun kocası kalmakta devam edecektim. İkincisi, ondan izin almadan hiçbir yere gitmeyecektim. Üçüncüsü, hiçbir zaman devamlı metresler edinemeyecektim. Dördüncüsü, buna karşılık evdeki hizmetçi kızlarla ara sıra gönül eğlendirebilecektim. Ancak bunu önceden Marfa Petrovna'ya haber vermek zorundaydım. Beşincisi: Kendim gibi asil kadınlardan birine âşık olmaktan kesin olarak

kaçınacaktım. Altıncısı, şayet - Allah göstermesin - büyük ve gerçek bir aşka tutulursam bunu Marfa Petrovna'ya açacaktım. Bu sonuncu maddeden yana, Marfa Petrovna'nın yüreği rahattı. Çünkü o, akıllı bir kadındı, bunun için de ben, onun gözünde, ciddî olarak kimseyi sevemeyen, şıpsevdi, sefih bir adamdan başka bir şey değildim. Ama akıllı ve kıskanç bir kadın iki ayrı şeydir. İşte felâket de buradadır. Bununla beraber, bazı insanlar hakkında tarafsızca hüküm verebilmek için her şeyden önce, düşünmeden edinilmiş bazı peşin görüşlerden, bizi çevreleyen insanlara karşı olan günlük alışkanlıklarımızdan vazgeçmek lâzımdır. Herkesten çok sizin düşüncelerinize güvenmeye hakkım var. Belki de Marfa Petrovna hakkında birçok gülünç ve manasız şeyler işitmişsinizdir. Gerçekten de onun çok gülünç bazı alışkanlıkları vardı. Ama size açıkça söyleyeyim ki ona çektirdiğim sayısız acılardan ötürü şimdi candan üzülüyorum. Ne ise, çok ince bir kocanın çok ince karısı hakkında söylediği bu çok uygun ağıt yeter sanırım. Aramızda herhangi bir kavga çıktığı zaman ben çoğu zaman öfkemi yener, susardım. Bu centilmence davranışım, hemen her zaman maksadına ulaşır, karımın üzerinde iyi tesir bırakırdı, hatta onun hoşuna bile giderdi. Öyle zamanlar oldu ki, karım benimle öğündü. Ama bununla beraber, kız kardeşinizle geçen hâdiseyi bir türlü hazmedemedi. Hem, eşine az rastlanır böyle bir güzeli mürebbiye olarak eve sokmak cesaretini nasıl gösterdi? Ben bunu şöyle izah ediyorum: Marfa Petrovna ateşli, çabuk tesir altında kalan bir kadındı. Kız kardeşinize düpedüz âşık oldu, Avdotya Romanovna bu! Ben daha ilk görüşte işin sarpa saracağını anlamakta gecikmedim ve ne dersiniz? - Ona gözlerimi bile kaldırıp bakmamaya karar verdim. Siz, ister inanın, ister inanmayın, ilk adımı Avdotya Romanovna attı. Sonra, Marfa Petrovna'nın, kız kardeşinize karşı takındığım soğuk tavırlardan, ona dair kendisi ile hiç konuşmadığımdan, onun Avdotya Romanovna hakkındaki bitmez tükenmez övücü sözlerine ilgisizce davrandığımdan ötürü, ilk zamanlar bana kızacak bir raddeye geldiğine

bilmem inanır mısınız? Karımın maksadının ne olduğunu ben de anlamış değilim. Marfa Perovna, bana dair bütün bildiklerini Avdotya Romanovna'ya anlatmıştı. Karımın, bütün aile sırlarımızı herkese anlatmak, önüne gelene boyuna benden şikâyet etmek gibi kötü bir huyu vardı. Bu yeni ve çok iyi arkadaşını hiç ihmal edebilir miydi? Bütün konuşmalarının bana dair olduğunu, Avdotya Romanovna'nın, bana mal edilen bütün esrarlı ve gizli maceraları artık öğrenmiş bulunduğunu tahmin ediyordum. Bunlardan bazılarını sizin de duymuş olacağınıza bahse girerim.

Raskolnikov:

— Evet, duydum, dedi. Hatta Lujin, bir çocuğun ölümüne sebep olmakla sizi suçlandırıyordu. Bu doğru mudur?

Svidrigaylov hoşnutsuzlukla ve iğrenerek:

— Çok rica ederim, dedi, bütün bu bayağı şeyleri bir yana bırakalım. Bütün bu saçmaları mutlaka öğrenmek istiyorsanız, bir başka gün, size ayrıca anlatırım. Ama şimdi…

— Sonra çiftliğinizdeki bir uşağın da sözü geçti. Güya onun da bir şeyine sebep olmuşsunuz!

Svidrigaylov, açıkça tahammülsüzlüğünü gösteren bir eda ile delikanlının sözünü kesti:

— Rica ederim, yeter!

Gittikçe öfkesi kabaran Raskolnikov:

— Sakın bu, ölümünden sonra piponuzu doldurmaya gelen uşak olmasın? Bunu bana kendiniz anlatmıştınız!

Svidrigaylov dikkatle Raskolnikov'u süzdü. O, bu bakışlarda, bir an için şimşek gibi çakan hain bir gülümseme sezer gibi oldu. Ama Svidrigaylov kendini tuttu ve büyük bir nezaketle cevap verdi:

— Evet, ta kendisi. Bütün bunların sizi de pek ilgilendirdiğini görüyorum. Öyleyse, ilk fırsatta, bütün noktalarda merakınızı gidermek borcum olsun. Hay şeytan alsın! Bazılarına, gerçekten de bir romantik kişi gibi görünebileceğimi anlıyorum. Bu bakımdan, hakkımda kız kardeşinize anlattığı esrarlı ve meraklı hikâyeler için rahmetli Marfa Petrovna'ya ne derece teşekküre borçlu olduğuma artık siz karar verin! Bunların nasıl bir tesir bıraktığını kestiremem. Ama herhalde, netice benim için elverişli oldu. Avdotya Romanovna'nın bana karşı duyması pek tabii olan nefretine ve benim her zamanki gamlı ve sevimsiz görünüşüme rağmen, nihayet kardeşiniz, mahvolmuş insanlara karşı duyulan bir duygu ile bana acımaya başladı. Bir genç kızın yüreğinde böyle bir acıma duygusu uyandığı zaman ise onun için tehlike çanları çalmaya başlamış demektir. Çünkü bu vaziyetlerde mutlaka "kurtarmak", yola getirmek, diriltmek, daha asil birtakım prensiplere yöneltmek, yeni bir hayata ve çalışmaya başlatmak isteği doğar. Buna benzer daha neler isteneceği bilinen şeylerdir. Kuşun kendiliğinden kafese girdiğini hemen anladım ve kendime göre hazırlandım. Galiba kaşlarınızı çatıyorsunuz Rodion Romanoviç? Ama telâş etmeyiniz! Vaka, bildiğiniz gibi bir hiçle son buldu. (Hay Allah kahretsin, amma da şarap içiyorum ha!) Biliyor musunuz, kader, kız kardeşinize, tarihin ikinci veya üçüncü yüzyılında kudretli bir prensin yahut bir hükümdarın veya Küçük Asya beylerinden birinin kızı olarak dünyaya gelmesini nasip etmediği için ta baştan beri daima üzülmüşümdür. Çünkü kader, ona bunu nasip etseydi Avdotya Romanovna, hiç şüphesiz, göğsü, kor haline gelmiş kızgın kerpetenlerle dağlanırken bile gülümseyişini dudaklarından eksik etmeyen büyük çile çekenlerden biri olacaktı. O, bu işkenceye kendi ayağı ile giderdi. Tarihin dördüncü veya beşinci yüzyılında dünyaya gelseydi, kendisini Mısır çöllerine atacak ve orada kök yiyerek, heyecanlar ve hayaller içinde yaşayacaktı. Avdotya Romanovna, elden geldiği kadar çabuk kendisini birisi uğruna feda etmekten başka bir şey

istemeyen, buna susayan bir varlıktır. Bu, ondan esirgendiği takdirde belki de kendini pencereden aşağı atabilir. Razumihin adlı birinden bilmem ne münasebetle konuşulduğunu işittim. Akıllı bir çocuk olduğunu söylüyorlar. (Adı da [Razumihin adının kökü (Akıl) manasına gelen (Razum) dur.] bunu gösteriyor. Herhalde Papaz Okulu öğrencisi olacak). İşte varsın kız kardeşinizi o korusun! Sözün kısası, galiba kız kardeşinizi anlamış bulunuyorum. Bunu da kendim için bir şeref sayıyorum. Siz de pekâlâ bilirsiniz ki, birisiyle yeni tanıştığımız sırada, daima daha düşüncesiz, daha hoppa davranır, hata etmekten, pot kırmaktan kendimizi alamayız! Ama o da ne diye bu kadar güzel olarak dünyaya geldi? Bunda benim hiç suçum yok! Sözün kısası bu bende önüne geçilmez, zapt olunmaz, bir şehvet ihtirası ile başladı. Avdotya Romanovna, eşi görülmemiş, işitilmemiş derecede namuslu bir kız. (Bu sözüme dikkat ediniz, bunu bir gerçek olarak kız kardeşiniz hakkında söylüyorum. Kız kardeşiniz parlak zekâsına rağmen bu namus işini belki de bir hastalık haline getirmiştir. Bu kendisine zararlı olur.) O sırada evimizde bir hizmetçi kız vardı, adı Paraşa. Kara gözlü Paraşa! Hizmetçi olarak başka bir köyden yeni getirmişlerdi. Ben o zamana kadar kendisini hiç görmemiştim. Çok güzel bir kız ama inanılmayacak derecede salak: Ağlayarak feryada başlayınca, bütün çiftliği ayağa kaldırırdı. Tabii bir rezalettir koptu. Bir gün, öğle yemeğinden sonra, Avdotya Romanovna mahsus yalnız olduğum bir zamanı kollayarak, bahçenin ağaçlık yerinde yanıma geldi. Kıvılcım saçan gözleriyle benden, zavallı Paraşa’yı rahat bırakmamı istedi. Bu onunla, galiba, ilk baş başa konuşmamızdı. Ben, pek tabii olarak, onun isteğini yerine getirmeyi şeref saydım. Şaşırmış ve utanmış görünmeye çalıştım. Kısacası, rolümü hiç de fena oynamadım. Aramızda buluşmalar, gizli gizli konuşmalar başladı. Bana ahlâk dersi veriyor, ricalar ediyor, yalvarıyor, hatta gözyaşları - evet evet gözyaşları - bile döküyordu! Bazı kızlarda propaganda ihtirası bakınız nerelere kadar varıyor! Tabii ben bütün suçu talihime yüklüyor, kendimi

nura susamış bir insan gibi gösteriyordum. Nihayet kadın kalbini fetheden en kudretli ve emin bir çareye başvurdum. Bu, hiçbir zaman, hiç kimseyi aldatmayan, istisnasız herkesin üzerinde kesin tesiri olan bir çare idi. Bu çarenin övme olduğunu siz de bilirsiniz. Dünyada açık yüreklilikten daha zor hiçbir şey yoktur, ama övmeden de kolay bir şey yoktur. Açık yüreklilikte, yüzde bir de olsa, falsolu bir nota hemen ahenksizlik doğurur, ardından da rezalet kopar, övmede ise, son notaya kadar hepsi de falsolu olsa, yine de hoş görünür ve zevkle dinlenir; gerçi kaba bir zevkle ama ne de olsa yine zevkle dinlenir. Övme ne kadar kaba olursa olsun, söylenenlerin hiç değilse yarısı, dinleyene, mutlaka gerçek gibi gelir ve bu, cemiyetin her tabakasında böyledir. Hatta dünyanın en namuslu bir bakiresi bile övme ile baştan çıkarmak kabildir. Alelade insanlara gelince, onlardan söz etmeye bile değmez! Kocasına, çocuklarına, cemiyetin ahlak anlayışına şiddetle bağlı bir hanımefendiyi, bir seferinde, nasıl baştan çıkardığımı hatırladıkça gülmekten kendimi alamam. Bu ne kadar eğlenceli ve zahmetsizce olmuştu! Ama bu hanımefendi, gerçekten de kendine göre namuslu idi. Ona karşı tatbik ettiğim taktik, fazileti ve iffeti karşısında düpedüz şaşkına dönmüş, hayran kalmış görünmekten ibaretti. Onu büyük bir yüzsüzlükle övüyor, göklere çıkarıyordum. Meselâ onun, şöyle, elini sıkmak fırsatını bulanın, hatta bir bakışına nail olsam, istemediği halde bunu ondan zorla kopardığımı, şirretlik ve edepsizlik göstermeseydim kadının direnmesi karşısında bunu asla elde edemeyeceğimi, saflığından ötürü tuzağa düşürüldüğünü, istemeyerek buna razı olduğunu vs… söyleyerek kendi kendimi azarlıyordum. Sözün kısası ben muradıma ermiştim. Bizim hanımefendi ise, masum ve namuslu olduğuna, hissesine düşen bütün borç ve vazifeleri yaptığına tamamıyla inanmıştı. Hâlbuki hiç farkında olmadan mahvolmuştu. Eninde sonunda onun da benim gibi zevk peşinde koştuğunu samimî olarak söylediğim zaman ne kadar da öfkelenip küplere binmişti! Zavallı Marfa Petrovna da bu türlü övmelere karşı pek

duygulu idi. Şayet, isteseydim daha sağlığında bütün varını yoğunu kendi üzerime çevirtebilirdim. (Amma da şarap içiyor ve gevezelik ediyorum ha!). Aynı sonucun Avdotya Romanovna üzerinde de elde edilmeye başlandığını söylersem darılmazsınız sanırım. Ama kendi budalalığım ve sabırsızlığım yüzünden her şeyi berbat ettim. Avdotya Romanovna'nın bundan önce de birkaç sefer bakışlarımdan (hele bir seferinde ayrıca) hiç hoşlanmadığına bilmem inanır mısınız? Hulâsa gözlerimde, şiddet ve hayasızlığı gittikçe artan bir pırıltı tutuşuyor ve bu, Avdotya Romanovna'yı korkutuyordu. Bu pırıltı nihayet onu tiksindirmeye başladı. Bütün bunları tafsilâtıyla anlatmanın faydası yok. Nihayet bozuştuk. Ben yine budalalık etmeye başladım. Kızın bütün o propagandaları ile ricalarıyla en kaba bir şekilde alay etmeye koyuldum. Paraşa yine sahneye çıktı, hem de yalnız başına değil. Kısacası, bir rezalettir başladı. Rodion Romanoviç, hayatınızda bir sefer olsun kız kardeşinizin gözlerinin bazen nasıl tutuşabildiklerini görseydiniz! Koca bir bardak şarabı dikip şimdi sarhoş olduğuma bakmayınız! Size söylediklerimin hepsi doğrudur. Sizi temin ederim ki, bu bakışlar rüyalarıma bile giriyordu. Nihayet, artık onun etek hışırtısına bile dayanamaz olmuştum. Doğrusu sara illetine tutulacağımdan korkuyordum. Böyle bir ihtiras fırtınasına yakalanabileceğimi hiç mi hiç tasavvur etmemiştim. Kısacası, barışmak, anlaşmak lazımdı; ama bu artık imkânsızdı. Bunun üzerine ne yaptım, bilin bakayım? İhtiras azgınlığı insanı meğer ne sersemliklere kadar götürebilirmiş! Rodion Romanoviç, sakın kızgınlık anında herhangi bir şeye girişmeyiniz! Avdotya Romanovna'nın aslında yoksul bir kız olduğunu (ah, affedersiniz bunu demek istemedim… ama aynı düşünceyi ifade edecek olduktan sonra, sanki bunun ne farkı var?) Yani, elinin emeği ile geçindiğini, annesine ve size bakmak (hay, Allah, bakınız, yine yüzünüzü buruşturuyorsunuz!) zorunda olduğunu hesaba katarak, benimle beraber, hiç olmazsa buraya, Petersburg'a gelmesi için elimdeki bütün parayı (ben o zamanlar otuz bin

ruble bulabilirdim) ona teklif etmeye karar verdim. Tabii ona ebedî aşk ve saadet yemini edecek, kim bilir daha neler söyleyecektim. İnanır mısınız, o zaman ona öylesine tutkundum ki, şayet bana: Marfa Petrovna'yı boğazla veya zehirle sonra da benimle evlen, deseydi, hemen bu işi yapacaktım! Ama her şey, şu sizin de bildiğiniz felâketle sona erdi. Marfa Petrovna'nın şu aşağılık memur bozuntusu Lujin'i bulup nerede ise, Avdotya Romanovna ile evlendirmek üzere olduğunu öğrendiğim zaman, öfkeden deliye döndüğümü kolayca tahmin edebilirsiniz! Aslında böyle bir evlenmenin, benim teklif ettiğim şeylerden hiç de farkı olmayacaktı. Öyle değil mi? öyle değil mi? Ama gerçekten de öyle değil mi? Nedense beni büyük bir dikkatle dinlemeye başladığınızı görüyorum… Meraka değer delikanlı…

Soğukkanlılığını kaybeden Svidrigaylov, masaya bir yumruk indirdi. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Farkına varmadan yudum yudum içtiği bir, yahut bir buçuk kadeh şampanyanın, onun üzerinde kötü bir tesir yaptığını Raskolnikov açıkça görüyordu. Bu durumdan faydalanmaya karar verdi. Svidrigaylov ona çok şüpheli görünüyordu.

Raskolnikov, onu daha fazla sinirlendirmek için, hiç gizlemeye lüzum görmeden, doğrudan doğruya:

— Şu halde, dedi, bütün bunlardan sonra ben sizin buraya da, kız kardeşim için geldiğinize tamamıyla inanmış bulunuyorum.

Birdenbire kendini toparlar gibi olan Svidrigaylov:

— Eh, canım, diye homurdandı. Size söyledimdi ya… Üstelik kız kardeşiniz yüzümü bile görmek istemez!

— Yüzünüzü görmek istemediğine ben de eminim… Ama şimdi mesele bu değil…

— Yüzümü görmek istemediğine eminsiniz, öyle mi? (Svidrigaylov gözünü kırptı ve alaylı alaylı gülümsedi). Hakkınız var, o, beni sevmiyor…

ama karı, koca, yahut âşıkla sevgili arasında geçen şeylerden hiçbir zaman emin olmayınız! Bu işlerde daima öyle bir nokta var ki bütün dünyaya meçhul kaldığı halde bunu yalnız onlar ikisi bilir. Avdotya Romanovna'nın benden nefret ettiğine senet verebilir misiniz?

— Hikâyenizi anlatırken sarf ettiğiniz bazı sözlerden ve imalı kelimelerden anlıyorum ki, Dunya'ya karşı şimdi de bazı plânlarınız ve geciktirilmesi mümkün olmayan - tabii alçakça - bazı niyetleriniz var.

Svidrigaylov, niyet ve tasavvurlarına yakıştırılan sıfata hiç aldırış etmeden, birdenbire çok saf bir korku ile sordu:

— Nasıl? Ağzımdan böyle sözler ve imalar mı kaçırdım?

— Evet, bu çeşit sözler ve imalar şimdi de ağzınızdan çıkıyor! Meselâ niye böyle ürktünüz? Birdenbire şimdi niye korktunuz?

— Ben mi korkuyorum, ben mi ürküyorum? Sizden mi korkacağım? Asıl sizin benden korkmanız lâzım, *cher ami*. Ne saçma şey! Ama ben sarhoş oldum, bunu görüyorum. Az kaldı yine ağzımdan bir şeyler kaçıracaktım. Şeytanlar alsın bu şarabı! Hey, su getirin!

Şişeyi kaptığı gibi, etrafını hiç umursamadan, pencereden aşağı fırlattı. Filip su getirdi.

Svidrigaylov, bir peçeteyi ıslatarak başına koyarken:

— Bunların hepsi de saçma, dedi. İstersem, bir kelime ile haddinizi bildirir, bütün şüphelerinizi darmadağın edebilirim. Meselâ, evleneceğimden haberiniz var mı?

— Siz bunu, bundan önce de söylemiştiniz!

— Söyledim mi idi? Unutmuşum… Ama o zaman kesin olarak söyleyemezdim, çünkü gelini bile henüz görmemiştim. Sadece bir niyetten ibaretti. Ama şimdi artık bir nişanlım var. İşi yoluna koydum. Geri

bırakılması mümkün olmayan işlerim olmasa idi, mutlaka şimdi sizi alır, ona götürürdüm. Çünkü sizin fikrinizi almak isterdim. Hay kör şeytan! Topu topu on dakikam var. Nah işte, saate bakın! Ne ise, bunu size sonra anlatırım. Çünkü bu benim evlenme işim, kendine göre oldukça enteresandır. Nereye böyle? Yine mi gitmeye kalktınız?

— Hayır, şimdi artık gitmeyeceğim…

— Hiç mi gitmeyeceksiniz? Görürüz. Ben sizi oraya götüreceğim, nişanlımı göstereceğim… Orası öyle ama şimdi değil… Siz şimdi birazdan buradan gitmelisiniz!… Siz sağa, ben sola… Resslich'i tanır mısınız? Hani şu, şimdi evinde oturduğum Resslich'i?… Anladınız mı? Hayır, siz ne zannettiniz, ben şu Resslich'den bahsediyorum. Hani, bir kız çocuğu onun yüzünden kış kıyamette kendini suya atmış falan diye, dedikodusu edilen Resslich… Anladınız mı? Anladınız mı? İşte bu evlenme işini pişirip kotaran odur. Bana: yapyalnız canın sıkılır, biraz oyalanırsın, dedi. Ben gerçekten de asık suratlı, küskün ruhlu bir adamım. Siz beni neşeli mi sanıyorsunuz? Hayır, ben asık suratlı bir adamım. Kimseye fenalık etmem, bir köşeye büzülür otururum. Bazen üç gün ağzımı hiç açmadığım olur. Ama, şu Resslich hilecisinin kafasından neler geçtiğini ben size söyleyeyim: Karımı bırakarak savuşup gideceğimi sanıyor, tabii karım da ona kalacak, o da onu piyasaya sürecek!… Yani bizim tabaka mensuplarına ve daha yüksektekilere peşkeş çekecek! Resslich'in söylediğine göre kızın babası, üç yıldan beri bacakları tutmayan ve bir koltukta oturan hastalıklı eski bir memurmuş… Annesi ise akıllı bir kadınmış… Oğulları taşrada bir yerde çalışıyor, ama onlara hiç yardım etmiyormuş. Büyük kızları evli imiş, ama hiç uğradığı yokmuş… Kendilerininki yetişmiyormuş gibi, iki küçük yeğenlerini de yanlarına almışlar. En küçük kızlarını da tahsilini tamamlamadan liseden çekip almışlar. Kız, bir ay sonra on altısına basacak… Bu hesapça bir ay sonra onu evlendirmek mümkün olacak. Yani benimle evlendirmek… Kalkıp onlara gittik… Bu biraz gülünç oldu.

Kendimi: büyük çiftlik sahibi, tanınmış aileden, bağları olan zengin bir dul, diye tanıttım. Benim ellisinde bir adam, onun ise daha on altısına basmamış bir konca oluşundan ne çıkar? Buna kim aldırır? Hani, yağlı bir kuyruk değil mi? Gerçekten de yağlı bir kuyruk… Hah! hah!… Anası ile babası ile nasıl konuştuğumu bir görmeli idiniz! Hani, o sırada benim, para ile görülmeye değer bir halim vardı!… Bu sırada kız da içeri girdi. Dizlerini kırarak selâm verdi. Düşünün ki, daha kısa etekli entari giyiyor! Açılmamış konca gül! Gelincik gibi kızarıp bozarıyor (herhalde ona söylemiş olacaklar!). Bilmem, kadın yüzleri hakkında siz ne düşünüyorsunuz? Bence, bu on altı yaş, bu çocuksu gözler, bu ürkeklik, utanmaktan gelen bu gözyaşları, olgun güzellikten de üstündür. Hâlbuki bu kız üstelik bir resim kadar da güzeldi. Açık sarı, bukle bukle, hafif dalgalı saçları, minimini dolgun kırmızı dudakları, harikulade güzel ve minnacık ayakları var. Neyse tanıştık. Ben onlara, ailevî bazı işlerimden ötürü acele ettiğimi söyledim. Ertesi gün, yani evvelsi gün nişanlandık. O zamandan beri, onlara her gidişimde, onu dizlerimin üstüne oturtuyor ve hiç bırakmıyorum. Yavrucak gelincik gibi kızarıyor. Ben ise, durmadan onu öpüyorum. Annesi, pek tabii olarak, ona, kocası sayıldığımı, bunun böyle olması gerektiğini, anlatmaya çalışıyor. Dedim ya bir içim su azizim. Ne yalan söyleyeyim, bu şimdiki nişanlılık durumu, belki de evlilik durumundan da iyidir… Bunda, *la nature et la vârite!* [Aslında Fransızca yazılmıştır. (Tabiat ve gerçek) manasına gelir.] dedikleri şey var. Hah! hah! hah! Onunla iki sefer konuştum. Hiç aptal bir kız değil. Bazen bana kaçamak öyle bakışları var ki âdeta beni yakıyor. Biliyor musunuz onun, Raphael'in Madonna'sını andıran küçücük bir yüzü var. Gerçekten de, Sikstin manastırındaki Madonna'nın yüzü hayalîdir. Bu yüzde mahzun bir cezbe hali sezilir… Bu nokta gözünüze çarpmadı mı? İşte onda da buna benzer bir şeyler var… Nişanlandığımızın ertesi günü ona, bin beş yüz ruble değerinde pırlantalar, inciler, takım taklavatıyla gümüşten bir tuvalet kutusu götürdüm. Nah şöyle kocaman. O

kadar ki kızın, yani Madonna'nın küçücük yüzü sevinçle parladı. Dün onu kucağıma aldım. Herhalde bunu pek lâubali bir eda ile yapmış olacağım ki, yüzü kıpkırmızı kesildi. Gözlerinden yaş geldi. Belli etmek istemiyordu ama alev alev yandığı besbelli idi. Bir an için hepsi dışarı çıktı. Biz onunla baş başa kaldık. Ansızın boynuma atıldı. (Bu hareketi ilk defa yapıyordu) Küçücük kollarıyla beni sımsıkı kucakladı, öptü ve bana itaatli, sadık, iyi bir eş olacağını, beni mesut edeceğini, her anını, her dakikasını, her şeyini, ömrü boyunca bana feda etmekten çekinmeyeceğini, bütün bunlara karşılık da benden sadece ve yalnız saygı beklediğini, "bundan başka hiç ama hiçbir şey, hiçbir hediye istemeyeceğini" yeminler ederek vaat etti. İncecik tüller giymiş, genç kızlık utangaçlığı ile yüzü pembeleşmiş, heyecandan gözleri yaşarmış, saçları bukle bukle, on altı yaşındaki bir melekten, tenha bir odada, bu çeşit sözler işitmek, çok ayartıcı, çok baştan çıkartıcı bir şey… Bunu siz de kabul edersiniz! Çok baştan çıkartıcı değil mi? Herhalde, bu bir şeylere değer. Bana baksanıza, onu görmeye gidelim mi? Ama şimdi değil!

— Hulâsa, sizin ihtiras ve şehvetinizi kamçılayan da, aradaki bu korkunç yaş ve seviye farkı olsa gerek… Gerçekten de onunla evlenecek misiniz?

— Niye evlenmeyecekmişim? Muhakkak evleneceğim… Herkes kendisiyle ilgili olan şeylere kendisi karar verir. Kendini en iyi aldatmasını bilen herkesten daha neşeli yaşar. Hah, hah!… Bu su katılmamış fazilet de nereden çıktı? Merhamet ediniz dostum, ben günahkâr bir insanım.. Hah, hah, hah!…

— Gerçi siz, Katerina İvanovna'nın çocuklarını yerleştirdiniz! Ama bununla beraber, kendinize göre bunun bazı sebepleri vardı. Evet şimdi her şeyi anlıyorum!

Svidrigaylov bir kahkaha atarak:

— Ben umumiyetle çocukları severim, hem çok severim… Bu münasebetle size, hâlâ sürüp giden çok meraklı bir olayı anlatabilirim. Daha buraya geldiğim gün çeşitli sefahat yuvalarını dolaşmaya başladım. Yedi yıllık ayrılığın biriktirdiği hasretle dört bir yana saldırdım. Eski dostlarımla ve arkadaşlarımla buluşmak için hiç acele etmediğimin herhalde siz de farkındasınız! Hem aramak şöyle dursun, elden geldiği kadar vaktimi onlarsız geçirmeye çalışıyorum. Bilir misiniz, köyde, Marfa Petrovna'nın yanında bulunduğum sıralarda, bilenlerin çok şeyler bulabilecekleri bütün bu esrarlı yerlerin hatıraları, bana ölesiye ıstırap vermişti. Ah şeytan alsın! Halk içiyor, aydın gençlik hareketsizlikten, gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayal ve rüya âleminde yanıp tutuşuyor, birtakım nazariyelerle kendini berbat ediyor! Memleketi istilâ eden Yahudiler paraları silip süpürüyor, geri kalanların hepsi de çılgın bir sefahat âlemi yaşıyor… Bu şehre adım atar atmaz, burnum o bildik kokuyu aldı. Sözüm ona danslı suarelerden birine düştüm. Korkunç bir sefahat yuvası, (ben bu sefahat yuvalarını bilhassa kirlilikleriyle severim). Orada, eşine rastlanmayan, gençliğimde de görmediğim bir kankan [Garip ve çirkin vücut hareketleriyle oynanan bir dans.] oynanıyordu. Evet, bu noktada bir hayli ilerleme varmış doğrusu… Birdenbire, çok zarif giyinmiş, on üç yaşlarında kadar bir kızın, bir dans ustasıyla dans ettiğini gördüm. Beriki, kız ile tam yüz yüze idi. Duvarın dibinde de, bir iskemle üzerinde kızın annesi oturuyordu. Bunun ne biçim bir kankan olduğunu tasavvur edebilirsiniz! Küçük kız kızardı, bozardı, nihayet, kendisine hakaret edildiği düşüncesine kapılarak ağlamaya başladı. Dans ustası kızı yakaladığı gibi döndürmeye ve onun taklidini yapmaya başladı. Herkes katıla katıla gülüyordu. Ben böyle anlarında halkımızı, hatta kankan havası içinde, severim. Halk gülüyor ve: "Oh olsun… Böylesi lâzım. Buraya çocuk getirmeyin, efendim!" diye bağırıyordu. Eğlenmeleri mantığa uygunmuş veya değilmiş, ne umurumda!… Ben hemen yapacağım işi kestirdim. Gidip annesinin yanına oturdum. Benim de taşralı

olduğumdan, bütün buradakilerin pek kaba insanlar olduğundan, gerçek değerleri ayırt etmesini ve gerekli saygıyı göstermesini bilmediklerinden söz etmeye başladım, sonra, çok paralı bir insan olduğumu onlara sezdirmeye çalıştım. Onları arabama davet ederek evlerine kadar götürdüm. Kendileriyle tanıştım. (Kiracı olarak bir odada oturuyorlardı, Petersburg'a yeni gelmişlerdi). Benimle tanışmanın, gerek annesine, gerek kızlarına şeref verdiğini söylediler. Bu arada, ne malları, ne de paraları olmadığını, Petersburg'a, bilmem hangi dairede bilmem nasıl bir iş takibi için geldiklerini öğrendim. Onlara yardım veya para teklifinde bulundum. Yine söz arasında, onların orada sahiden dans dersleri verildiğini sanarak, o sefahat yuvasına yanlışlıkla düştüklerini anladım. Genç kızın Fransızca ve dans derslerini yoluna koyma işini üzerime almayı teklif ettim. Teklifimi heyecanla kabul ettiler ve bunu kendileri için bir şeref saydılar. İşte o günden beri kendileriyle tanışıyorum. İsterseniz onlara da gidelim… ama şimdi değil!

— Kesin, kesin artık şu aşağılık, bayağı hikâyelerinizi, sefih, alçak, şehvet düşkünü herif!

— Schiller, bizim Schiller, Schiller'in ta kendisi! *Ou va-t-elle la vertu se nicher*?[Aslında Fransızca yazılmıştır. Burada (Fazilet bunun neresinde?) manasına gelir.] Biliyor musunuz, sırf bağırmalarınızı işitmek için size mahsus böyle şeyler anlatacağım… Bu bana gerçekten zevk veriyor!

Raskolnikov öfke ile:

— Ona ne şüphe, diye homurdandı. Şu anda ben kendi gözümde de gülünç bir duruma düşmedim mi sanki?

Svidrigaylov katıla katıla güldü, sonra Filip'e seslenerek hesabı gördü ve gitmek üzere ayağa kalktı:

— Amma da sarhoşum ha! diye söylendi. *Assez cause* [Aslında Fransızcadır. (Bir hayli gevezelik ettik) manasına gelir.], sizinle konuşmak zevkli bir şey.

Raskolnikov da ayağa kalkarak:

— Sizin gibi bir adamın bunlardan zevk almaması mümkün mü? diye bağırdı. Hele kafasında, anlattıklarına benzer korkunç birtakım projeler bulunursa bu çeşit maceralar anlatmaktan nasıl olur da zevk almaz! Üstelik bu şartlar içinde ve benim gibi bir adama anlatılıyorsa… Keyfiniz büsbütün artar.

Svidrigaylov, Raskolnikov'u süzerek biraz da hayretle cevap verdi:

— Vallahi ne söyleyeyim, öyle ise siz de mükemmel bir hayasızsınız. Hiç olmazsa bu sahada büyük bir istidadınız var, demektir. Çok, pek çok şeyler öğrenmeye… Ne bileyim işte hatta çok şeyler de yapmaya kabiliyetiniz var… Neyse, hadi artık yeter… Sizinle bu kadar az konuşabildiğim için candan üzgünüm… Ama siz benden ayrılamazsınız! Yalnız biraz bekleyin!…

Svidrigaylov meyhaneden çıktı. Raskolnikov da onun arkasından yürüdü. Svidrigaylov pek de öyle sarhoş değildi. İçki bir an için başına vurmuştu. Ama şimdi yavaş yavaş kendine geliyordu. Kaşlarını çatmıştı. Kafası bir şeyle, hem de çok önemli bir şeyle meşguldü. Bir beklemenin verdiği heyecan ve üzüntü içinde olduğu belli idi. Raskolnikov'a karşı olan durumunu da son dakikalarda birdenbire değiştirmiş, gittikçe daha kaba, daha alaycı bir tavır takınmıştı. Raskolnikov bütün bunların farkında idi, bundan ötürü o da endişeli idi. Svidrigaylov ona çok şüpheli görünmeye başlamıştı. Bunun için de peşinden gitmeye karar verdi.

Yaya kaldırımından indiler. Svidrigaylov:

— Siz sağa gideceksiniz, ben de sola, dedi. Yahut galiba aksine, neyse, *adieu mon plaisir* [Aslında Fransızcadır Elveda eğlencem! manasındadır]… Sevinçli bir buluşma dileğiyle.

Svidrigaylov, sağa, Samanpazarına doğru yollandı.

V.

Raskolnikov, onun peşinden yürüdü.

Svidrigaylov arkasına dönerek:

— Bu da nesi? diye bağırdı. Ama galiba ben size demiştim ki…

— Bu, şu demektir ki, artık şimdi peşinizi bırakmayacağım!…

— Ne. e. e. ?

İkisi de durakladı. İkisi de, birbirlerini tartmak ister gibi bir dakika kadar bakıştılar.

Raskolnikov, sert bir eda ile onun sözünü kesti:

— Yarı sarhoş bir halde bana anlattığınız bütün o hikâyelerden kesin olarak şu sonuca vardım ki, kız kardeşim hakkında beslediğiniz alçakça niyetlerinizden vazgeçmek şöyle dursun, şu anda her zamandan çok onunla meşgulsünüz!… Kız kardeşimin bu sabah bir mektup aldığını da biliyorum. Meyhanede yerinizde oturamıyordunuz. Buraya gelirken kendinize bir başka kadın bulabildiğinizi farz etsek bile bunun bir değeri yok. Ben kendi gözümle görmek istiyorum.

Şu anda bilhassa ne istediğini, kendi gözü ile neyi görmek istediğini Raskolnikov'un kendisinin de belirtebileceği şüpheli idi.

Svidrigaylov:

— Demek böyle, ha! dedi. İster misiniz şimdi polisi çağırayım?

— Çağır!

Tekrar bir dakika kadar karşı karşıya durdular. Nihayet Svidrigaylov'un yüzü değişti. Raskolnikov'un tehditten korkmadığını anlayınca, birdenbire çok neşeli ve ahbapça bir tavır takındı:

— Ne tuhaf adamsınız!… Dedi. Meraktan çatlayacak bir hale gelmeme rağmen, mahsus işlerinize dair sizinle hiçbir şey konuşmadım. Hayalî bir mesele… Konuşmayı bir başka sefere bırakmıştım. Ama doğrusu, siz bir ölüyü bile sinirlendirecek yaradılıştasınız. Peki gidelim. Ama önceden söyleyeyim: Bir dakika kadar eve uğrayıp para alacağım, sonra kapımı kilitleyip bir arabaya atlayacağım ve bütün gece kalmak üzere adalara gideceğim… Peşimden gelecek ne var.

— Ben de şimdilik sizin apartmana gideceğim, ama size değil, Sofya Semyonovna'ya! Cenaze töreninde bulunmadığım için kendisinden özür dileyeceğim.

— Nasıl isterseniz öyle yapın ama Sofya Semyonovna şimdi evde değil. Bütün çocukları bilmem hangi öksüz yurdunun müdiresi olan benim sabık ve çok eski ahbaplarımdan asil ve ihtiyar bir kadına götürdü. Katerina İvanovna'nın üç yavrusu için verdiğim para ile bu kadını âdeta büyüledim. Bundan başka kadının başında bulunduğu müesseseye de bağışta bulundum. Nihayet ona Sofya Semyonovna'nın bütün macerasını, olduğu gibi, hiçbir noktasını saklamadan anlattım. Bu hikâye kadının üzerinde anlaşılamayacak kadar büyük bir tesir yaptı. Sofya Semyonovna'nın, ahbabım olan hanımefendinin, sayfiyeden dönüşünden beri kalmakta olduğu XXX oteline davet edilişinin sebebi budur.

— Zararı yok, ben yine de uğrayacağım.

— Canınız nasıl isterse… Ama ben, size arkadaşlık edemeyeceğim. Hem bana ne! Nah işte eve geldik… Bana baksanıza, şüpheli gözlerle bana

bakmanızın, birtakım sorularla sizi rahatsız etmeyecek kadar nezaket göstermemden ileri geldiğine eminim. Ne demek istediğimi tabii anladınız? Bu sıkı ağızlılığım size tuhaf görünüyor; bahse girerim ki bu böyledir. Bu durum karsısında artık biraz nazik olun!

— Sizin gibi kapıları dinleyenlere karşı mı?

Svidrigaylov bir kahkaha atarak:

— Şu meseleden mi bahsediyorsunuz? dedi. Bütün bunlardan sonra bunu bahis konusu etmeseydiniz şaşardım doğrusu!… Hah! hah!… Gerçi o zaman… orada… ettiğiniz şakalardan ve Sofya Semyonovna'ya söylediklerinizden bazı şeyler anladım… Ama bununla beraber, mesele nedir? Ben belki de geri kafalı bir adamım, artık hiçbir şey anlayamıyorum. Şu halde, Allah rızası için, meseleyi açıklayınız! Yeni anlayışlara dair beni aydınlatınız!

— Siz hiçbir şey işitmediniz, hep yalan söylüyorsunuz!

— Gerçi kulağıma bazı şeyler çalındı ama ben ondan bahsetmek istemiyorum. Hayır, hayır.. Benim kastettiğim, ardı arası kesilmeyen ahlamalarınız, ohlamalarınızdır. İçinizdeki Schiller, size hiç rahat vermiyor! Şimdi de bana kapıları dinleme diyorsunuz! Eğer böyle ise, o takdirde hemen karakola koşup, başınızdan şöyle bir olay geçtiğini; işin içinde küçük bir nazariye yanlışlığı bulunduğunu bildiriniz!… Şayet kapıları dinlemenin doğru olmadığına, ama rastgele elinize geçirdiğiniz bir şeyle keyfiniz için bir kocakarıyı haklamanın mümkün olduğuna inanıyorsanız, bugünden tezi yok, hemen Amerika'ya gidiniz!.. Hem acele ediniz, delikanlı!.. Belki de henüz bunu yapacak kadar vaktiniz vardır. Size bunu samimî olarak söylüyorum. Belki paranız yok?.. Size yol parası da veririm.

Raskolnikov tiksinti ile onun sözünü keserek:

— Hiç de böyle bir şey düşünmüyorum. dedi.

— Anlıyorum (siz bilirsiniz ama kendinize eziyet etmeyiniz: İsterseniz, fazla konuşmayınız!) Kafanızı kurcalayan meselelerin ne olduğunu anlıyorum! Bunlar, ahlâk meseleleri değil mi? İnsanla ve yurttaşlıkla ilgili bir takım meseleler?.. Siz bunları şöyle bir yana bırakınız! Bunlar şimdi sizin neyinize gerek?.. He, heh, he! Hâlâ, insan ve yurttaşlık işini mi düşünüyorsunuz! Mademki böyle yapacaktınız, o takdirde bu işe hiç burnunuzu sokmamalı idiniz! Yapamayacağınız bir işe karışmamanız lâzımdı. En kestirmesi beyninize bir kurşun sıkmaktır. Yoksa bunu yapmayı istemiyor musunuz?

— Şimdi peşinizi bırakayım diye, galiba, beni mahsus sinirlendirmek istiyorsunuz..

— Amma da tuhaf adam!.. İşte geldik.. Buyurunuz merdivenlere!.. İşte buradan Sofya Semyonova'ya gidilir!.. Bakınız, kimsecikler yok!.. İnanmıyor musunuz?., öyle ise Kapernaumav'lara sorunuz! Sonya evde olmadığı zamanlar anahtarı onlara bırakır. İşte Madame de-Kapernaumov. Ne? Nasıl? (Kadın biraz sağırdır da..) Sofya Semyonovna dışarı mı çıktı?.. Nereye gitti?.. Artık inandınız değil mi?.. Evde değil, akşama da, belki pek geç dönecek!.. Haydi, öyle ise şimdi bize gidelim.. Siz zaten bana gelmek istemiyor muydunuz?.. İşte bizim odaya geldik, Madam Resslich evde yok!.. Bu kadının, daima bir telâşı vardır. Ama sizi temin ederim ki, iyi ve hoş bir kadındır. Şayet, daha aklı başında bir insan olsaydınız, kadın belki sizin de işinize yarardı. Bakınız işte: çekmecemden şu yüzde beş faizli hisse senedini alıyorum. (Görüyor musunuz, bende bunlardan daha ne kadar var!) Bunu bugün sarrafta bozduracağım!… İyice gördünüz mü? Artık daha fazla vakit kaybetmem için bir sebep yok!.. Çekmecemi kilitliyorum. Odamı da kilitliyorum. İşte yine merdiven başına geldik… İster misiniz bir araba tutalım?.. Ben sahiden adalara gidiyorum. Araba ile şöyle bir tur yapmak istemez misiniz?.. Şu arabayı, beni Elagin'e kadar götürmek üzere tutuyorum. Ne, ret mi ediyorsunuz? Sabrınız mı tükendi?.. Haydi gelin canım,

bir tur yapıverelim! Galiba yağmur geliyor!.. Ama ne çıkar, arabanın körüğünü kapatırız…

Svidrigaylov, arabaya binmişti bile.. Raskolnikov, şüphelerinin, hiç olmazsa şu anda boşa çıktığını düşündü. Hiç cevap vermeden, arkasını dönüp gerisin geriye, Samanpazarına doğru yollandı. Yol boyunca, bir kerecik olsun arkasına dönüp baksaydı, Svidrigaylov'un, nasıl yüz adım kadar gittikten sonra, arabacının parasını vererek arabadan indiğini ve yaya kaldırımında yürüdüğünü görecekti. Ama o, artık bir şey göremezdi. Zaten köşeyi de dönmüştü. Derin bir tiksinti duygusu onu, Svidrigaylov'dan uzaklaştırıyordu. Elinde olmayarak: "Ben de bu rezil caniden, bu şehvet düşkünü sefih adamdan, bu aşağılık heriften bir an için olsun, bir şeyler bekleyebildim!" diye söylendi. Doğrusunu isterseniz Raskolnikov, hükmünü vermekte biraz acele etmiş, düşüncesizlik göstermişti. Çünkü Svidrigaylov'un umumi görünüşünde, ona esrarlı bir hava değilse bile orijinallik veren bir hâl vardı. Kız kardeşine gelince, Raskolnikov, Svidrigaylov'un kız kardeşini rahat bırakmayacağına kesin olarak inanmıştı. Ama bütün bu şeyler üzerinde düşünmek, kafa patlatmak, ona dayanılmayacak kadar ağır geliyordu!

Yalnız kalınca, âdeti olduğu üzere, yirmi adım yürür yürümez, kendini derin bir dalgınlığa kaptırdı. Köprüye varınca, korkuluklara dayanarak sulara bakmaya başladı. Hâlbuki bu sırada, Avdotya Romanovna başı ucunda durmuş ona bakıyordu.

Roskolnikov köprünün başında onunla karşılaşmış, ama onu fark etmeden yanından geçip gitmişti. Duneçka, onu şimdiye kadar hiçbir zaman sokakta böyle görmemişti. Fena halde şaşırmış ve korkmuştu. Durmuş ona bakıyor, seslenip seslenmemekte bir karara varamıyordu. Birdenbire, Samanpazarı tarafından köprüye doğru hızlı hızlı gelmekte olan Svidrigaylov'u gördü.

Beriki, görünüşe göre, esrarlı bir tavırla, sakına sakına yürüyor gibi idi. Köprüye varınca daha fazla ilerlemedi. Raskolnikov'un kendisini görmemesi için büyük bir dikkat harcayarak, yaya kaldırımı üzerinde, biraz açıkta durdu. Avdotya Romanovna'yı çoktan görmüş ona işaret etmeye başlamıştı. Duneçka'ya öyle geldi ki, Svidrigaylov bu işaretleriyle ondan, kardeşine seslenmemesini, onu rahat bırakmasını ve kendisine doğru gelmesini rica ediyordu.

Dunya da öyle yaptı. Sessizce kardeşinin yanından süzülerek Svidrigaylov'a yaklaştı.

Svidrigaylov:

— Haydi biraz çabuk olalım, diye fısıldadı. Rodion Romanoviç'in buluştuğumuzu bilmesini istemiyorum. Size şunu haber vereyim ki, kardeşinizle şuracıkta bir meyhanede oturuyorduk. Kendisi gelip beni orada buldu. Elinden kurtuluncaya kadar akla karayı seçtim. Size mektup yazdığımı da nasılsa öğrenmiş, şüphelenip duruyor! Herhalde bunu ona söyleyen siz değilsiniz, değil mi?.. Siz olmadığınıza göre kim söylemiş olabilir?

Dunya onun sözünü keserek:

— İşte köşeyi döndük, dedi. Artık kardeşimin bizi görmesine imkân yok. Bak haberiniz olsun, artık sizinle daha fazla gidemem. Ne söyleyeceksiniz, bana her şeyi burada söyleyiniz!. Her şeyi pek alâ sokakta da söyleyebilirsiniz!..

— Birincisi söyleyeceklerimi sokakta anlatmama imkân yok; ikincisi, Sofya Semyonovna'yı da dinlemeniz gerek; üçüncüsü, size gösterilecek bazı vesikalar da var… Uzun lâfın kısası, şayet evime gelmeye razı olmazsanız, ben de size anlatacaklarımdan vazgeçer, hemen çekip giderim. Yalnız bu arada, çok sevgili kardeşinize dair fevkalâde meraklı bir sırrı elimde tutmakta olduğumu da unutmamanızı rica ederim.

Dunya, kararsız bir halde durdu ve keskin bir bakışla Svidrigaylov'u süzdü.

Svidrigaylov, sakin bir eda ile:

— Korkacak ne var, diye söylendi. Şehir köy değildir. Hem köyde bile siz bana, benim size ettiğimden daha çok fenalık ettiniz!.. Burada ise..

— Sofya Semyonovna'nın haberi var mı?

— Hayır, ben ona bir kelime bile söylemedim. Hatta şu anda evde olup olmadığını da kesin olarak bilmiyorum! Ama herhalde evde olacak!.. Bugün üvey annesini gömdü, böyle bir günde misafirliğe gidilmez! Vakti gelmeden bunu kimseye açmak istemem. Hatta size açtığım için bile kısmen pişman olmuş bulunuyorum. Bu gibi hallerde küçücük bir ihtiyatsızlık, bir ihbar yerine geçer. Ben şuracıkta, işte bu evde oturuyorum. İşte yaklaşıyoruz. Bu da bizim evin kapıcısıdır. Beni çok iyi tanır. Bakın selâm veriyor!.. Bir kadınla beraber olduğumu da görüyor. Hiç şüphesiz yüzünüzü de gözden kaçırmamıştır. Hâlâ benden korkuyor ve şüpheleniyorsanız, bütün bunlar işinize yarar.. Bu kadar kaba konuştuğum için affınızı rica ederim. Ben burada kiracı olarak oturuyorum. Sofya Semyonovna da burada, benimkinden bir duvarla ayrılı bitişik odada, kiracı olarak oturuyor. Bütün kat baştanbaşa kiracı doludur. Böyle çocuk gibi korkacak ne var? Yoksa ben bu kadar korkunç bir adam mıyım?

Svidrigaylov'un yüzü, hoş görür bir gülümseyişle çarpıldı. Ama hiç de gülümseyecek halde değildi. Yüreği hızla çarpıyor, nefesi kesiliyordu. Gittikçe artan heyecanını gizlemek için, mahsus sesini yükseltiyordu. Ama Dunya, onun bu müthiş heyecanını fark etmeye imkân bulamadı. Svidrigaylov'un kendisi için korkunç bir adam olduğuna, ondan bir çocuk gibi korktuğuna dair, Svidrigaylov'un söylediği sözler, onu fena halde sinirlendirmişti.

Svidrigaylov’a:

— Gerçi sizin şerefsiz bir insan olduğunuzu biliyorum ama sizden hiç korkmuyorum. Haydi, önden yürüyünüz!

Dunya, bu sözleri sakin bir eda ile söylemişti, ama yüzü çok solgundu. Svidrigaylov, Sonya’nın kapısı önünde durdu.

— Müsaade ediniz de Sofya Semyonovna’nın evde olup olmadığına bir bakayım. Hayır, yok! Ne talihsizlik!.. Ama onun çok çabuk dönmesi ihtimali olduğunu biliyorum. Sokağa çıktıysa da, olsa olsa, Katerina İvanovna’nın öksüzleri hakkında bir bayanla görüşmek için çıkmıştır. Zavallıların anneleri öldü. Ben de bu işle ilgilendim, yerleştirilmeleri için uğraştım. Şayet Sofya Semyonovna on dakikaya kadar dönmezse, onu, hatta bugün, tabii isterseniz, size gönderirim. Benim daireye geldik.. İşte benim iki odam. Bir kapı ötede de ev sahibim Mme Resslich oturuyor. Şimdi şuraya bir göz atınız: Size başlıca delillerimi göstereceğim: Yatak odamdaki bu kapı kiraya verilmekte olan tamamıyla boş iki odaya açılır. İşte bu iki oda.. Bunları biraz dikkatlice gözden geçirmeniz lâzım.

Svidrigaylov, mobilyalı, oldukça geniş iki odada oturuyordu. Dunya kuşkulu gözlerle etrafını araştırdı. Gerçi, bazı şeyler, meselâ Svidrigaylov’un dairesinin, adeta hemen hemen boş denilebilecek iki daire arasında bulunduğunu görmek mümkündü. Ama o ne odaların mobilyasında, ne de durumunda dikkati çekecek bir şey fark etmedi. Svidrigaylov’un dairesine, doğrudan doğruya koridordan değil de, hemen hemen boş olan ev sahibinin iki odasından girilmekte idi. Svidrigaylov, yatak odasındaki kilitli bir kapıyı açarak, Duneçka’ya, yine boş, kiralık bir daire gösterdi. Duneçka, burasını niçin görmeye çağırıldığını anlamayarak eşikte durakladı. Ama Svidrigaylov, hemen açıklamaya koyuldu.

— Şuraya, şu ikinci boş odaya bakın!.. Bu kapıya dikkat edin. Kapı kilitlidir. Kapının önünde bir sandalye var. Bu iki odanın biricik sandalyesi.

Bunu ben daha rahat dinleyebilmek için kendi dairemden getirdim. Şimdi kapının tam öte tarafında; Sofya Semyonovna'nın masası bulunuyor. Kız bir masanın başında Rodion Romanoviç ile oturup konuşmuştu. Ben de şu sandalyeye oturarak, iki gece arka arkaya, hem de her seferinde ikişer saat olmak üzere, onları buradan dinledim. Tabii ben de bazı şeyler öğrenebildim herhalde, ne dersiniz?

— Kapıdan dinlediniz ha?

— Evet, kapıdan dinledim. Haydi şimdi benim daireme dönelim, burada oturacak bir şey bile yok!

Svidrigaylov, bunları söyleyerek, Avdotya Romanovna'yı gerisin geriye kendisine salon vazifesini gören birinci odaya götürüp, bir sandalye gösterdi. Kendisi de, masanın ta öbür ucunda, kızdan en aşağı bir metre mesafede bir yere oturdu. Ama gözlerinde bir zaman Duneçka'yı çok korkutmuş olan o alev, herhalde yine parlamakta idi. Genç kız titredi ve bir daha etrafına kuşkulu kuşkulu bakındı. Elinde olmayarak böyle davranmıştı: Herhalde bu kuşkusunu belli etmek islemiyordu. Ama Svidrigaylov'un oturduğu dairenin bu ıssız durumu, nihayet onun da dikkatini çekmişti. Hiç olmazsa ev sahibinin evde olup olmadığını sormak istedi. Ama gururu, bunu sormasına engel oldu. Bundan başka, yüreğinde, kendisi için duyduğu korku ile ölçülemeyecek derecede büyük bir üzüntü vardı. Kızcağız dayanılmaz bir ıstırap içinde idi.

Genç kız, Svidrigaylov'un mektubunu masanın üzerine koyarak:

— İşte mektubunuz, diye söze başladı. Yazdıklarınızın doğru olmasına imkân var mı? Güya ağabeyim tarafından işlenmiş bir cinayet hakkında imalarda bulunuyorsunuz!.. İmalarınız çok açık, onun için, şimdi artık sözlerinizden dönemezsiniz!.. Şunu da biliniz ki, ben sizin mektubunuzdan önce de bu budalaca masaldan bahsedildiğini duymuş, bir kelimesine bile inanmamıştım. Bu, iğrenç ve gülünç bir şüpheden öteye geçemez!.. Ben bu

masalın hikâyesini, niçin ve nasıl uydurulduğunu da biliyorum. Elinizde hiçbir delil olamaz!.. Mektubunuzda ispat etmeyi vaat etmiştiniz. Haydi öyle ise, anlatın bakalım! Ama şunu da önceden biliniz ki size inanmıyorum, inanmıyorum!..

Duneçka bu sözleri acele ve çabuk çabuk söyledi. Bir an için yüzünü bir kızıllık kapladı.

— Bana inanmasaydınız, yalnız başınıza bana gelmek tehlikesini göze almanız mümkün olabilir mi idi? Şu halde niçin geldiniz?.. Sadece bir merak yüzünden mi?

— Beni üzmeyiniz, söyleyiniz, söyleyiniz!..

— Cesur bir kız olduğunuzu söylemeye bile lüzum yok! Doğrusunu isterseniz, sizi buraya getirmesini bay Razumihin'den rica edeceğinizi sanmıştım. Ama onu, ne yanınızda ne de civarınızda gördüm. Her ihtimale karşı etrafı araştırdım. Doğrusu bu yiğitçe bir davranış. Demek ki, Rodion Romanoviç'i korumak istediniz. Zaten sizin her haliniz ilâhi. Kardeşinize gelince… onun hakkında size ne söyleyeyim? Az önce onu kendi gözlerinizle gördünüz. Kendisini nasıl buldunuz?

—İttihamlarınızı yalnız bu nokta üstünde toplamıyorsunuz herhalde?..

—Hayır.. Bunun üstünde değil, doğrudan doğruya kendi sözleri üzerine. İki gece üst üste buraya, Sofya Semyonovna'ya geldi. Nereye oturmuş olduklarını size gösterdim. Genç kıza her şeyi itiraf etti. Kardeşiniz bir katildir. Kendisinin de bazı şeylerini rehine koyduğu memur karısı tefeci kocakarıyı öldürmüş.. Ayrıca, cinayeti işlerken tesadüfen üzerine gelen, kocakarının kız kardeşi Lizaveta adlı satıcı bir kadını da öldürmüş. İkisini de, yanında getirdiği balta ile öldürmüş.. Bu cinayetleri de onları soymak için işlemiş. Nitekim soymuş da. Paralarını ve daha bazı şeylerini çalmış… Ama kızcağızın cinayetle, ne söz ne de hareketle, hiçbir ilişiği yok. Tam

tersine, bunu işittiği zaman, tıpkı şimdi sizin gibi fenalıklar geçirdi. Ama merak etmeyiniz, Soyfa Semyonovna kardeşinizi ele vermez!..

Duneçka, solgun, kireç gibi dudaklarıyla boğulur gibi, kekeliyordu:

— Böyle şey olamaz, olamaz!.. Böyle bir şey yapması için ortada hiç, ama hiç bir sebep, en küçük bir vesile bile yoktu. Bu yalandır, yalan!

— Soydu, işte bütün sebep bundan ibaret!.. Para ve eşya aldı. Gerçi kendi itirafına göre, ne paradan, ne de eşyadan faydalanmamış. Bütün bunları bir taşın altına saklamış. Bunlar hâlâ oradadır. Ama faydalanmaya cesaret edemediği için böyle davranmış.

Dunya sandalyesinden sıçrayarak bağırdı:

— Onun çalmasına, soygunculuk etmesine ihtimal var mı? Hatta bunu aklından geçirmesine bile ihtimal var mı? Siz onu tanırsınız, görmüştünüz değil mi?.. Hiç, hırsız olacak bir adam mıdır o?

Genç kız âdeta Svidrigaylov'a yalvarıyordu. Bütün korkularını unutmuştu.

— Avdotya Romanovna, bu işte binlerce, milyonlarca tertip ve çeşit var. Hırsız var, çalar, ama kendisinin adi bir mahlûk olduğunu bilir. Öte yandan, asil bir aile çocuğunun postayı soyduğunu da işitmişimdir. Kim bilir, belki de bunu yaparken gerçekten de iyi bir şey yapmış olduğunu sanmış olabilir. Bana bunu dışarıdan biri anlatsaydı, pek tabii olarak ben de, tıpkı sizin gibi, inanmayacaktım. Ama ne çare ki kendi kulaklarıma inanmak zorundayım.. O Sofya Semyonovna'ya sebeplerini de anlattı. Sofya Semyonovna önceleri kendi kulaklarına da inanmadı. Ama eninde sonunda, kendi gözlerine inanmak zorunda kaldı. Çünkü o, kendisi bunu Sofya Semyonovna'ya anlattı.

— Peki bu sebepler neymiş?

— Bu uzun bir hikâyedir, Avdotya Romanovna… Burada, bilmem ki bunu size nasıl anlatayım, kendine göre bir nazariye var. Meselâ ana hedef iyi ise münferit bir fenalığa göz yumulabilir. Bir fenalık yüz hayırlı işle ödenebilir. Yüksek istidatlı ve son derece mağrur bir genç, mesela topu topu üç bin rublesi olsa, mesleğinin, istikbalinin bambaşka bir şekil alacağını bilir de bu parayı bulamadığı için sefil olduğunu görürse hiç şüphe yok ki, büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Sonra buna, aç kalmanın, daracık bir odada oturmanın, paçavralar içinde sürünmenin, kendi parlak sosyal durumunu çok iyi anlamış olmanın, bununla beraber, annesi ile kız kardeşinin durumlarının doğurduğu sinir bozukluğunu da ekleyiniz. Hepsinin üstünde de şöhret düşkünlüğünün, gururun bununla beraber, kim bilir, belki de iyi duyuların da payı vardır. Ama ben onu suçlu bulmuyorum, sakın böyle bir şey hatırınıza gelmesin. Zaten bu beni ilgilendirmez!.. Sonra onun bir de nazariyeciliği - eh, şöyle böyle bir nazariyesi - o ki, bu nazariyeye göre insanlar, malzeme vadesi görenler, bir de olağanüstü insanlar; yani, yüksek durumlarından ötürü, hiçbir kanuna bağlı olmayan, aksine, öteki insanların, yani malzeme vazifesini gören süprüntü insanların bağlı oldukları kanunları yapan insanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eh fena değil, şöyle böyle bir nazariye ; *une theorie comme une antre* [Aslında Fransızca yazılmıştır: Birçok benzerleri gibi bir nazariye, manasına gelir.] Napoleon onu çok ilgilendirmişti. Daha doğrusu, birçok dâhilerin münferit fenalıkları umursamadıkları, hiç tereddüt etmeden bunların üzerinden atladıkları gerçeği onu ilgilendirmişti. Bana öyle geliyor ki, o, kendisinin de bir dâhi olduğunu tasavvur etmişti: Hiç değilse bir müddet için buna inanmıştı. Bir nazariye meydana getirmesini başardığı halde, tereddüt etmeden ilerisine gitmek kudretini gösteremediği, yani bir dâhi olmadığını anladığı için, çok ıstırap çekmişti; hâlâ da çekmektedir. Bu ise, yüksek gururlu bir delikanlı için, hele çağımızda, pek alçaltıcı bir şeydir.

— Ya vicdan azabı?.. Bu hesapça siz ondaki bütün manevî duyguları inkâr ediyorsunuz? Ama o böyle mi?

— Ah Avdotya Romanovna, bugün her şey bulanık bir hâl aldı. Hoş, zaten hiçbir zaman her şeyin tam bir düzen içinde olduğu da görülmemiştir ya!.. Genel olarak Rusların ruhları, tıpkı ülkeleri gibi engindir, Avdotya Romanovna… İçlerinde, düzensizliğe, fanteziye karşı sonsuz bir eğilim vardır. Fakat insanın kafasında biraz deha olmadan engin ruhlu olması bir felâkettir. Hatırlar mısınız, akşamları yemeklerden sonra, bahçede, terasta baş başa bu konuda, bu çeşit ne çok konuşmalarımız olmuştur. Üstelik siz bana, bilhassa bu ruh genişliğinden ötürü sitemler ederdiniz! Kim bilir, belki biz orada bunları konuşurken, o da tam o sırada burada, yapacağı şeyleri tasarlamakta idi.

Memleketimizin aydın çevrelerinde, hele saygıdeğer cinsinden gelenekler zaten yoktur, Avdotya Romanovna. Biz bazen o gelenekleri kitaplar vasıtasıyla edininiz yahut eski yıllıkları okuyarak bir şeyler kaparız. Ama bunu yapanlar bilgin takımıdır ve öyle hırpani kişilerdir ki bir sosyete adamı kendini onlara benzetmekten utanır. Zaten, genel olarak siz benim düşüncelerimi biliyorsunuz; ben kesin olarak kimseyi suçlamam, sırça köşkte oturduğum için bundan çekinirim. Hem bu konular üzerinde biz birçok seferler konuşmuşuzdur. Hatta görüşlerimle sizi ilgilendirmek şerefine bile nail olmuştum. Ama Avdotya Romanovna, niçin bu kadar solgunsunuz

— Ben onun bu nazariyesini biliyorum. Kendilerine her şeyin mubah olduğu adamlara dair bir dergide yazdığı makalesini okumuştum. Bana Razumihin getirmişti…

— Bay Razumihin mi? Kardeşinizin makalesini! Bir dergide?.. Demek böyle bir makale var? Ben bilmiyordum. Herhalde dikkate değer olması lâzım. Siz böyle nereye gidiyorsunuz Avdotya Romanovna?..

Duneçka zayıf bir sesle:

— Sofya Semyonovna'yı görmek istiyorum, dedi. Onun odasına nereden geçilir?.. Belki de artık gelmiştir. Onu mutlaka hemen şimdi görmek istiyorum. Varsın bana…

Avdotya Romanovna sözünü bitiremedi. Tamamıyla nefesi tıkandı.

— Sofya Semyonovna ancak geceleyin döner. Ben öyle tahmin ediyorum. Kısa zamanda dönmesi gerekiyordu, dönmediğine göre, çok gecikecek demektir..

— Ya,.. Böyle ise yalan söylüyorsun!.. Evet, görüyorum.. Yalan söyledin. Sen hep yalan söyledin!.. Sana inanmıyorum!.. Hayır inanmıyorum!.. İnanmıyorum!..

Duneçka, gerçek bir öfke ile tamamıyla kendinden geçmiş bir halde, avaz avaz bağırıyordu. Svidrigaylov'un koşup yetiştirdiği sandalyeye, hemen hemen baygın bir halde yığıldı.

— Avdotya Romanovna, ne oldu size, kendinize geliniz! İşte su!.. Bir yudumcuk içiniz…

Svidrigaylov, kızın yüzüne biraz su serpti Duneçka ürperdi ve kendine geldi.

Svidrigaylov, kaşlarını çatarak, kendi kendine:

— Amma da tesir etti, ha! diye söylendi. Avdotya Romanovna, sakin olunuz. Biliniz ki onun dostları var… Biz onu kurtarıp selâmete çıkarırız.. ister misiniz onu memleket dışına götüreyim?.. Benim param var. Üç gün içinde pasaport çıkartırım ben.. Adam öldürmüş olmasına gelince, bundan sonra yapacağı hayırlı işlerle, her şeyi düzeltir. Hadi artık üzülmeyiniz!.. Üstelik o, büyük bir adam da olabilir.. E, neyiniz var?.. Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

— Zalim adam! Üstelik bir de alay ediyor!.. Bırakın beni!..

— Nereye gidiyorsunuz?.. Nereye gidiyorsunuz canım?..

— Kardeşime gidiyorum. Nerede o? Nerede olduğunu biliyor musunuz?.. Bu kapı niye kapalı? Biz bu kapıdan buraya girmiştik, şimdi ise anahtarla kilitli.. Ne zaman fırsat bulup kilitlediniz onu?

— Burada konuştuğumuz şeyleri bütün evin duymasına lüzum yoktu. Ben hiç de alay etmiyorum. Bu dille konuşmaktan bıktım artık. Hem bu halde nereye gidiyorsunuz? Yoksa onu ele vermek mi istiyorsunuz? Onu çileden çıkaracak kendi kendini ele vermesine sebep olacaksınız. Şunu biliniz ki, kardeşinizin peşinde adam var, artık izine düşmüş bulunuyorlar.. Bu hareketinizle onu ele vermekten başka bir şey yapmış olmayacaksınız! Biraz bekleyiniz!.. Ben şimdi onunla beraberdim, kendisiyle konuştum. Onu henüz daha kurtarmak kabil.. Bekleyiniz, oturunuz, bunu birlikte düşünelim. Zaten, baş başa verip konuşalım, bu işi enine boyuna düşünelim diye sizi buraya çağırmıştım, otursanıza canım!

— Siz onu nasıl kurtarabilirsiniz?.. Onu kurtarmak kabil mi sanki?

Dunya oturdu, Svidrigaylov da onun yanına oturdu. Yanan gözlerle, âdeta fısıltı halinde söze başladı:

— Her şey size bağlı.. Yalnız ve yalnız size..

Heyecanından şaşırıyor, hatta söyleyeceği bazı sözleri bulamıyordu.

Dunya, korku ile ondan uzaklaştı. Svidrigaylov da zangır zangır titriyordu.

— Siz… Bir sözünüzle… Bir tek sözünüzle onu kurtarabilirsiniz!.. Ben… Onu ben kurtaracağım.. Benim param ve dostlarım var.. Onu hemen göndereceğim!.. Pasaportu ben çıkartacağım… İki pasaport.. Biri kendim için, biri de onun için.. Benim dostlarım var.. Tanıdığım iş adamları var.

İster misiniz? Size de bir pasaport çıkartayım, annenize de.. Razumihin'i ne yapacaksınız? Ben de sizi seviyorum.. Sonsuz bir aşkla seviyorum.. Bırakın da eteğinizin ucunu öpeyim., Bırakın, bırakın!.. Artık onun hışırtısına dayanamıyorum!.. Bana şunu yapınız deyin, hemen yapacağım!.. Her şeyi yapacağım!.. İmkânsız şeyleri de yapacağım! İnandığınız şeylere ben de inanacağım!.. Her şeyi her şeyi yapacağım!.. Bana öyle bakmayınız!.. Bakmayınız bana öyle!.. Beni öldürdüğünüzü biliyor musunuz?

Artık sayıklamaya bile başlamıştı.. Ona birden bire bir şeyler olmuş, âdeta çılgına dönmüştü. Dunya, yerinden fırlayarak kapıya atıldı. Bir yandan elleriyle kapıyı sarsıyor, öte yandan, birilerinden imdat ister gibi:

— Açınız, açınız! Diye bağırıyordu. Açınız, kimse yok mu orada?

Svidrigaylov kendine geldi ve ayağa kalktı. Az önceki heyecandan hâlâ titreyen dudakları, ağır ağır, hain ve alaycı bir gülümseme ile büzüldü Yavaş yavaş ve kesik kesik:

— Evde kimse yok, dedi. Ev sahibi kadın sokağa çıktı. Böyle bağırmakla boşuna nefes tüketiyor, boşuna kendinizi üzüyorsunuz?

— Anahtar nerede?.. Şimdi aç şu kapıyı, hemen şimdi, alçak herif!..

— Anahtarı kaybettim, bulamıyorum.

— Ya?.. Buna tecavüz derler.

Yüzü limon gibi sapsarı kesilen Dunya, kendini bir köşeye attı. Orada eline geçen küçücük bir masanın arkasına vücudunu siper etti. Bağırmıyordu. Ama gözlerini cellâdına dikmiş, onun her hareketini dikkatle kolluyordu. Svidrigaylov da yerinden kımıldamıyordu. Odanın öteki ucunda, kızın karşısında ayakta dikilip duruyordu. Hatta, hiç olmazsa görünüşte, kendine hakimdi. Ama yüzü, eskisi gibi solgundu. Dudaklarındaki alaycı gülümseme, yine olduğu gibi duruyordu.

— Şimdi “tecavüz” den söz ettiniz. Avdotya Romanovna, ortada bir tecavüz varsa, bütün tedbirlerimi aldığımı, kendiniz de düşünebilirsiniz! Sofya Semyonovna evde yok. Kapermaumov’ların dairesi buradan çok uzakta; aramızda kapıları kilitli tam beş oda var. Nihayet sizden en aşağı iki kat kuvvetliyim. Sonra, korkmam için ortada bir sebep de yok. Çünkü, sonradan kalkıp şikâyet de edemezsiniz! Kardeşinizi ele verecek değilsiniz ya?.. Üstelik size kimse de inanmaz: genç bir kızın, yalnız başına, bekâr bir adamın odasında işi ne? Böylece, kardeşinizi feda bile etseniz, yine hiçbir şey ispat edemezsiniz!.. Tecavüzü ispat etmek çok güç, Avdotya Romanovna!..

Dunya, tiksinerek:

— Alçak!.. Diye mırıldandı.

— Siz bilirsiniz ama şuna dikkat ediniz ki, şimdiye kadar ben sadece bir ihtimal olarak konuştum. Kendi inanışıma göre siz tamamıyla haklısınız!.. Tecavüz, alçaklıktır, iğrenç bir davranıştır. Bütün bunları ben, sadece, sonradan vicdanınıza karşı bir sorumluluk duymayasınız diye söyledim.. Hatta… Hatta size teklif ettiğim şekilde, kardeşinizi gönül hoşluğu ile kurtarmaya razı olsanız bile.. Siz demek ki sadece şartlara yahut bu kelimeyi kullanmadan olmuyorsa, zora boyun eğmiş oluyorsunuz! Bunları düşününüz; kardeşinizle, annenizin kaderi tamamıyla sizin elinizdedir. Ben ise, sizin köleniz olacağım.. Hem de ömrüm boyunca.. Ben işte burada bekleyeceğim…

Svidrigaylov, Dunya’dan sekiz adım ötedeki bir divanın üstüne oturdu. Genç kız için onun kararındaki kesinlikten en küçük bir şüphe bile beslemeye yer yoktu. Üstelik de onu tanıyordu.

Avdotya Ramonovna, birdenbire cebinden bir tabanca çıkardı. Horozunu kaldırdı ve tabancalı elini masaya dayadı. Svidrigaylov yerinden fırladı. Şaşkın, ama dudaklarında hain bir gülümseme ile:

— Vay!.. Demek böyle ha!., diye bağırdı. Bu durum işin rengini tamamıyla değiştiriyor! Bu davranışınızla, kendiniz işimi çok kolaylaştırıyorsunuz, Avdotya Romanovna! Bu tabancayı nereden buldunuz? Yoksa Bay Razumihin mi bunu size verdi?.. Bak hele!.. Yahu bu benim tabancam!.. Bizim eski ahbap! O zaman onu ne kadar da aramıştım!.. Size vermek şerefine nail olduğum çiftlikteki atış dersleri, demek ki boşuna gitmemiş.

— Bu tabanca senin değil, öldürdüğün Marfa Petrovna'nındır, cani herif!.. Zaten onun evinde sana ait hiçbir şey yoktu. Neler yapmaya yatkın olduğundan şüphe etmeye başladığım gün onu taşımaya başlamıştım. Bir adım atmak cesaretini gösterirsen, yemin ederim ki seni öldürürüm!

Dunya çılgın gibi idi. Tabancayı atışa hazır bir vaziyette tutuyordu. Svidrigaylov, hep aynı yerde durmakta devam ederek sordu:

— Peki, ya kardeşin? Bunu sırf merak ettiğim için soruyorum!..

— İstersen git ihbar et!.. Sakın yerinden kımıldama!.. Bir adım atayım deme!.. Ateş ederim!.. Karını zehirledin, ben biliyorum, sen kendin bir katilsin!..

— Marfa Petrovna'yı benim zehirlediğime iyice emin misiniz?

— Sen zehirledin!.. Bunu kendin çıtlatmıştın!.. Bana bir zehirden bahsetmiştin!.. Sonra bunu almak için şehre gitmiştin! Sende bu hazırdı. Onu sen zehirledin.. Muhakkak sen.. Alçak!

— Söylediklerin doğru bile olsa, bunu senin yüzünden yapmış olacağım! Yani, olsa olsa sebep sen olabilirsin!.

— Yalan söylüyorsun!.. Ben senden nefret ettim, her zaman…

— Amma da yaptınız ha, Avdotya Romanovna!.. Propagandanın heyecanı içinde nasıl yumuşadığınızı, bana yanaştığınızı herhalde unutmuş

olacaksınız! Ben bunu gözlerinizden okumuştum. Hatırlıyor musunuz, geceleyin, ay ışığı altında, hatta bülbüller bile şakıyordu?

Dunya, gözlerinde çılgın bir parıltı ile bağırdı:

— Yalan söylüyorsun, yalan, iftiracı adam!

— Yalan mı söylüyorum?.. Eh, diyelim ki öyle olsun! Peki yalan söyledim. Kadınlara bu çeşit şeyleri hatırlatmak gerekmez! (Svidrigaylov gülümsedi). Ateş edeceğini biliyorum, güzel canavar!.. Eh, ateş edersen et!..

Dunya tabancayı kaldırdı. Nişan aldı. Yüzünü ölüm sarılığı kaplamıştı. Bembeyaz olmuş alt dudağı titriyordu. Alev saçan iri siyah gözleriyle ona bakıyordu. Kararını vermişti. Ötekinin bir adım atmasını bekliyordu. Svidrigaylov, onu hiçbir zaman bu kadar güzel görmemişti. Tabancayı kaldırdığı dakikada gözlerinden saçılan alev, onu adeta yakmıştı. Yüreği sancı ile burkuldu. İleriye doğru bir adım attı, bir patlama duyuldu. Kurşun saçlarını yalayarak arkasındaki duvara saplandı. Svidrigaylov durdu ve sessizce güldü:

— Arı soktu!. Hem de dosdoğru kafama nişan alıyor. Bu da ne?. Kan!.

Sağ şakağından ince bir sicim halinde akan kanı silmek için cebinden mendilini çıkardı. Herhalde kurşun kafatasının derisini hafifçe sıyırmış olacaktı. Dunya tabancayı indirmişti. Svidrigaylov'a, korkudan çok garip bir şaşkınlıkla bakıyordu. Ne yaptığını bilmeyen, olup bitenleri anlamayan bir hali vardı.

Svidrigaylov yine gülümseyerek, ama üzüntülü bir halde, yavaşça:

— Ne yapalım, hedefi şaşırdınız, dedi. Bir defa daha ateş ediniz, ben bekliyorum. Yoksa, horozu kaldırmanıza vakit kalmadan sizi yakalarım!.

Duneçka titredi, hızla horozu kaldırdı, yine tabancayı doğrulttu, ümitsiz bir sesle:

— Bırakın beni! Dedi. Yoksa yemin ederim ki, yine ateş edip sizi öldüreceğim!.

— Ne yapalım.. Üç adımdan öldürmemek kabil değil, ama öldüremezseniz… O zaman…

Gözleri parladı ve iki adım daha attı.

Duneçka tetiği çekti, ama tabanca ateş almadı!

— İyi doldurmamışsınız! Ama zararı yok. Bir kapsülünüz daha olacak. Düzeltiniz, ben beklerim.

Svidrigaylov, genç kızın iki adım ötesinde durmuş bekliyor, ona, şehvetle tutuşmuş ağır bakışlarında vahşi bir karar okunan gözlerle bakıyordu

Dunya, bu adamın, kendisini bırakmaktansa ölmeye razı olacağını anladı. "Ve… ve hiç şüphe yok ki şimdi, kendisinden iki adım ötede bulunan bu adamı öldüreceği muhakkaktı!"

Genç kız birden bire tabancasını fırlatıp attı.

Svidrigaylov, derin bir nefes alarak, hayretle:

— Attı!… diye bağırdı.

Birdenbire, âdeta yüreğinden bir şey kalkmış gibi oldu. Belki de bu kalkan şey, yalnız ölüm korkusunun ağırlığı değildi.. Zaten onun şu anda bu korkuyu duymuş olması da şüpheli idi. Bu, kendisinin de bütün genişliğiyle kavrayamadığı, daha başka, daha acıklı, daha karanlık bir duygudan kurtuluştu.

Dunya'ya yaklaşarak yavaşça beline sarıldı. Genç kız hiç karşı koymadı. Ama bütün vücudu yaprak gibi titriyor, ona yalvaran gözlerle bakıyordu. Svidrigaylov ona bir şeyler söylemek istedi. Ama yalnız dudakları çarpıldı, ağzından hiçbir söz çıkmadı.

Dunya:

— Bırak beni! diye yalvardı.

Svidrigaylov titredi. Bu “sen”li sesleniş, az önceki seslenişe hiç de benzemiyordu. Yavaşça sordu:

— Demek beni sevmiyorsun?..

Dunya, hayır anlamında başını salladı.

Svidrigaylov ümitsizlikle fısıldadı:

— Beni.. Sevemez misin?.. Hiçbir zaman?

Dunya:

— Hiçbir zaman, diye fısıldadı.

Svidrigaylov’un ruhunda, bir an süren korkunç ve sessiz bir mücadele oldu. Anlatılması imkânsız bir bakışla genç kızı süzdü. Birden bire kolunu kızın belinden çekti. Dönüp hızlı adımlarla pencerenin yanına gitti ve orada durdu.

Aradan bir an daha geçti. Svidrigaylov:

— İşte anahtar! dedi (anahtarı paltosunun sol cebinden çıkardı. Başını çevirmeden, Dunya’ya bakmadan, arkasındaki masaya bıraktı.) alınız ve hemen çıkıp gidiniz!

Israrla pencereden bakıyordu.

Dunya, anahtarı almak üzere masaya yaklaştı.

Svidrigaylov, hâlâ yerinden kımıldamadan ve başını çevirmeden:

— Çabuk olun, çabuk olun! diye tekrarladı.

Ama bu “çabuk olun!” sözlerinde, açıkça sezilen korkunç bir ahenk vardı.

Dunya bu ahengi anlamıştı. Anahtarı kaptı, kapıya atıldı, çabucak açtı ve odadan dışarı kendini attı. Bir dakika sonra da kanala çıktı ve (X) köprüsüne doğru şuursuzca, bir çılgın gibi koşmaya başladı.

Svidrigaylov, daha üç dakika kadar pencere önünde durdu. Nihayet ağır ağır döndü, etrafına bakındı. Yavaşça elini alnında gezdirdi. Garip bir gülümseyişle yüzü çarpıldı. Bu, ümitsizlikten doğma, zavallı, kederli, zayıf bir gülümseyişti. Artık kurumuş olan kan, avucunun içini kirletti. Bu kana öfkeli öfkeli baktı. Sonra, havluyu ıslatıp şakağını temizledi. Gözüne, Dunya'nın fırlatıp attığı, kapıya kadar yuvarlanmış, tabanca ilişti. Bu üç mermili, eski model bir cep tabancası idi. İçinde, daha iki mermi ile bir kapsül kalmıştı. Bir sefer daha ateş edilebilirdi. Biraz düşündü, tabancayı cebine koydu. Şapkasını alarak dışarı çıktı.

VI.

O akşamını, saat ona kadar, birinden ötekine gitmek suretiyle, çeşitli meyhane ve batakhanelerde geçirdi. Bunlardan birinde Katya da ortaya çıktı. Kız yine, "alçak bir zalimin" nasıl

"Katya'yı öpmeye başladığını"

anlatan bir başka açık saçık şarkı tutturmuştu. Svidrigaylov Katya'ya da, laterna çalan çocuğa da, şarkıcılara da, garsonlara da, orada bulunan iki kâtibe de içki ikram ediyordu. Bu kâtiplerle ilgilenmesinin başlıca sebebi onların çarpık burunlu olmaları idi. Birinin burnu sağa, ötekinin ki de sola çarpılmıştı. Bu. Svidrigaylov'un tuhafına gitmişti. Nihayet bu adamlar onu, bir eğlence bahçesine sürüklediler. Tabii onların giriş paralarını Svidrigaylov ödedi. Bu bahçede, üç yaşında cılız bir çam ağacı ile üç çalıdan başka bir şey yoktu. Bundan başka burada, aslında bardan başka bir şey olmayan bir de "şano" yapılmıştı… Ama burada çay servisi de yapılmakta idi. Bundan başka, yeşile boyanmış birkaç masa ile sandalyeler de görülüyordu. Kötü şarkıcılardan kurulmuş bir koro ile palyaço rolünde,

fakat nedense çok üzgün, kırmızı burunlu, Münihli sarhoş bir Alman, halkı eğlendiriyordu. Svidrigaylov ile gelen kâtipler, başka birtakım kâtiplerle kavgaya tutuştular, nerede ise dövüşeceklerdi. Svidrigaylov'u davalarına hâkim seçtiler. Svidrigaylov bir çeyrek saatten beri onları dinlemekte olduğu halde, bunlar o kadar çok bağırıyorlardı ki, bir şey anlamak kabil olmuyordu. İşin aslı şu idi: Bunlardan biri bir şey çalmış, üstelik çaldığını da, hemen orada peyda oluveren bir Yahudi'ye satmak fırsatını bulmuştu. Fakat şimdi de parayı arkadaşlarıyla paylaşmaya yanaşmıyormuş. Nihayet çalınan şeyin, şano'ya ait bir çay kaşığı olduğu meydana çıktı. Şanoda kaşığın kaybolduğu fark edildiği için onu aramaya başlamışlardı. İş dal budak salıyordu. Svidrigaylov kaşığın parasını da ödedi ve bahçeden çıktı.

Saat on sularıydı. Bütün bu zaman içinde kendisi, ağzına bir damla içki koymamış, sadece, o da adet yerini bulsun diye, şanoda bir bardak çay ısmarlamıştı. Bu sırada hava boğucu, gökyüzü karanlıktı. Saat ona doğru ufkun her yanını korkunç bulutlar kapladı. Gök gürlemeye ve bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı. Sular, damlalar halinde değil de âdeta bir oluktan boşanırcasına, sicim gibi yerlere dökülüyordu. Durmadan şimşekler çakıyor, her çakışın aydınlığı, beşe sayacak kadar sürüyordu. Svidrigaylov, iliklerine kadar ıslanmış bir halde evine gelebildi. Odasına kilitlendi. Masasını açarak bütün parasını çıkardı. İki üç kâğıt yırttı. Sonra, bütün paralarını ceplerine yerleştirdi. Bir aralık elbiselerini değiştirmeyi düşündü, ama pencereden bakıp fırtına ve yağmurun devam ettiğini anlayınca, elini silkerek vazgeçti. Şapkasını aldı, kapısını kapamadan dışarı çıktı. Doğruca Sonya'nın odasına gitti.

Kızcağız evde idi. Ama yalnız değildi. Etrafına Kapernaumov'un dört küçük çocuğunu toplamış, onlara çay içiriyordu. Sonya, Svidrigaylov'u sessiz bir saygı ile karşıladı. Sırsıklam olmuş elbiselerine hayretle baktı. Ama bir şey söylemedi. Çocukların hepsi de, anlatılmaz bir korku içinde hemen kaçıştılar.

Svidrigaylov masanın yanına oturdu, Sonya'nın da yanı başına oturmasını rica etti. Sonya, ürkek ürkek, onu dinlemeye hazırlandı. Svidrigaylov:

— Sofya Semyonovna, dedi, ben belki Amerika'ya gideceğim. Kuvvetli bir ihtimalle sizinle son defa görüştüğümüze göre, size bazı talimat vermeye geldim. E, bugün o kadını gördünüz mü? Onun size ne söylediğini biliyorum. Anlatmanıza lüzum yok (Sonya bir davranışta bulunacak gibi oldu ve kızardı.) Bu çeşit insanların bilinen özellikleri vardır. Kız kardeşlerinizle erkek kardeşinize gelince, onlar gerçekten de yerleştirilmiş, tarafımdan ayrılan para da, tarafımdan her biri hesabına imza karşılığı gereken yere, emniyetli ellere verilmiştir. Her ihtimale karşı bu makbuzlar sizde kalsın! Buyurunuz! alınız!.. Neyse, bu iş böylece bitti. İşte, şu üç bin ruble tutarında, yüzde beş faizli üç tahvili de siz alınız!.. Doğrudan doğruya şahsınıza ait.. Yalnız, ne işitirseniz işitiniz, bu aramızda kalsın, kimse bilmesin!.. Bu paralar sonra size lâzım olacaktır, Sofya Semyonovna. Çünkü artık eskisi gibi yaşayamazsınız, zaten o yaşayışı sürmenize de lüzum kalmamıştır.

Sonya kekeleyerek:

— Bana, öksüzlere, rahmetli anneme ettiğiniz birçok iyiliklerden ötürü, şimdiye kadar size, gerektiği kadar teşekkür edemediysem…

— Yeter yeter, bırakın bunları!..

— Bu verdiğiniz paralara gelince, Arkadi Ivanoviç, size çok teşekkür ederim ama şimdi artık benim bu paraya ihtiyacım yok!.. Ben yalnız başıma nasıl olsa hayatımı kazanırım. Sakın bunu bir nankörlük saymayınız. Mademki bu kadar hayırseversiniz, bu paraları…

— Bu para size, Sofya Semyonovna, size! Hem, rica ederim artık bunun üzerinde konuşmayalım. Çünkü, benim vaktim de yok! Bu para size

lazım olur! Rodion Romanoviç iki şeyden birini yapmak zorundadır: Ya beynine bir kurşun sıkmak, ya da Sibirya'yı boylamak. (Sonya dehşetle ona baktı ve titredi.) Merak etmeyiniz, ben her şeyi biliyorum, kendisinden duydum. Ama ben geveze bir adam değilim, kimseye bir şey söylemem. Gidip kendini ele vermesi için o gün siz ona iyi telkinlerde bulundunuz!.. Böyle davranması onun için çok daha elverişli olur. Sibirya'ya gönderirlerse, tabii onunla beraber siz de gideceksiniz… değil mi?.. Öyle değil mi?.. Böyle olunca, paraya da ihtiyacınız olacak!.. Rodion Romanoviç için lâzım olacak, anlıyorsunuz ya! Bu paraları size vermekle ona vermiş oluyorum! Bundan başka, Amelya İvanovna'ya olan borcu da ödemeyi vaat ettiniz!.. Ben bunu duydum. Hiç düşünmeden böyle yükler altına ne diye giriyorsunuz, Sofya Semyonovna? Hâlbuki bu Alman karısına borçlu olan siz değilsiniz, Katerina İvonovna'dır. Alman karısına boş verin!.. Hayatta biraz hesaplı olmak lâzım!.. Her neyse, günün birinde, meselâ yarın veya öbür gün, biri gelip, sizden, bana dair veya benimle ilgili bazı şeyler soracak olursa (ki gelip soracaklardır), şimdi size uğradığımı söylemeyiniz! Parayı da katiyen göstermeyiniz! Size para verdiğimi de kimseye söylemeyiniz!… Hadi artık Allah'a ısmarladık! (Sandalyeden kalktı) Rodion Romanoviç'e selâmlar. Hatırıma gelmişken söyleyeyim: Bu paraları bir müddet için bay Razumihin'e emanet edebilirsiniz! Bay Razumihin'i tanıyor musunuz? Herhalde tanıyorsunuzdur! İyi bir çocuktur. Bu paraları yarın yahut sırası gelince ona götürünüz. O zamana kadar da iyice saklayınız!..

Sonya da oturduğu sandalyeden fırladı. Korkulu gözlerle ona bakıyordu. Halinden, Svidrigaylov'a bir şeyler söylemek, bir şeyler sormak isteğiyle yanıp tutuştuğu anlaşılıyordu. Ama ilk dakikalarda buna cesaret edememişti. Zaten nasıl başlayacağını da bilmiyordu.

— Bilmem ki… Siz şimdi bu yağmurda nasıl gideceksiniz?..

— Amerika'ya gitmeyi göze alan bir adamın yağmurdan korkusu mu olurmuş? Hah, hah!.. Allah'a ısmarladık sevgili Sofya Semyonovna! Yaşayınız, hem de çok yaşayınız! Siz başkalarına faydalı olacaksınız!.. Hazır aklıma gelmişken şunu da söyleyeyim bay Razumihin'e selâm söylediğimi kendisine iletiniz! Aynen şöyle söyleyiniz: Arkadi İvanoviç Svidrigaylov, deyiniz, size selâm söyledi. Ama mutlaka söyleyiniz!

Svidrigaylov, Sonya'yı, şaşkınlık, korku ve bir çeşit belirsiz, ağır bir şüphe içinde bırakarak çıkıp gitti.

Sonradan anlaşıldığına göre Svidrigaylov o gece, saat on biri geçe, çok acayip ve beklenmedik bir ziyarette daha bulunmuştu. Yağmur hâlâ devam ediyordu. Svidrigaylov, saat on biri yirmi geçe, sırsıklam, nişanlısının Vasilyevski Ostrov'un üçüncü bölümünde Malaya caddesinde oturduğu küçük apartmanına girdi. Uzun bir çalıştan sonra kapıyı açtırabildi. Gelişi, ilk anda büyük bir şaşkınlık yarattı. Ama Arkadi İvanoviç istediği zaman öyle sevimli, öyle cana yakın davranmasını bilirdi ki, makul ev sahiplerinin, buraya gelmeden önce bir yerlerde kendisini bilmeyecek kadar kafayı çektiği hakkındaki ilk tahminleri (pek zekice olmakla beraber), kendiliğinden hemen suya düştü. Nişanlısının şefkatli ve zeki annesi, kötürüm aile reisini iskemlesiyle Arkadi lvanoviç'in önüne sürdü ve âdeti olduğu üzere hemen, dolambaçlı birtakım sorulara başladı. (Bu kadın hiçbir zaman sorularını doğrudan doğruya sormazdı. İlkin gülümsemekle ve ellerini ovuşturmakla işe başlardı. Sonra, bir meseleyi, meselâ Arkadi lvanoviç'in düğünü ne zaman yapmayı düşündüğünü kesin ve doğru olarak öğrenmek istiyorsa, o zaman, Paris'e, Paris'in saray hayatına dair büyük bir merak ve hırsla sorular sormaya koyulurdu. Ancak ondan sonra, sırasıyla Vasilyevski Ostroa'nın üçüncü bölümüne gelirdi.) Arkadi İvanoviç, başka zaman bütün bunları, pek tabii, büyük bir saygı ile dinlerdi. Ama bu sefer nedense, pek tahammülsüz göründü. Daha baştan nişanlısının uykuya yattığını söylemiş olmalarına rağmen, onu görmekte şiddetle ısrar etti. Tabii

nişanlısı geldi. Arkadi İvanoviç dolambaçlı yollara sapmaya lüzum görmeden, nişanlısına, çok önemli bazı sebeplerden ötürü, bir müddet için Petersburg'dan ayrılmak zorunda olduğunu bildirdi. Bunun için de, zaten düğünden önce kendisine hediye etmeyi daha çok evvelinden tasarlamış olduğu, on beş bin gümüş ruble tutarındaki çeşitli tahvilleri getirdiğini söyledi, bunları değersiz bir hediye olarak kabul etmesini rica etti. Bu hediye ile Petersburg'tan bu acele gidiş arasında ne gibi mantıki bir bağ bulunduğu, hele, bu hediyeyi vermek için, yağmurda, gece yarısı gelmeyi gerektiren önüne geçilmez zaruretler, hiç şüphe yok ki bu açıklama ile hiç de aydınlanmamıştı. Ama mesele çok iyi geçiştirildi. Hatta en zaruri ahlar, vahlar, soruşturmalar, şaşkınlıklar, âdeta inanılmayacak bir itidal ve olgunluk havası içinde geçti. Buna karşılık minnet duyguları en ateşli sözlerle belirtildi. Hatta akıllı annenin gözyaşlarıyla perçinlendi. Arkadi İvanoviç kalktı, gülümsedi, nişanlısını öptü, hafifçe yanaklarını okşayarak yakında döneceğini söyledi. Sonra, genç kızın gözlerinde çocukça bir merakla birlikte, sessiz fakat çok ciddî bir soru fark ederek biraz düşündü ve onu bir kere daha öptü. Ve hemen, verdiği hediyenin, korunmak üzere, akıllı annenin sandığına kilitleneceğini düşünerek candan esef etti. Ev halkını büyük bir heyecan içinde bırakarak çıkıp gitti. O gider gitmez, şefkatli anne, hemencecik, fısıltılı bir sesle, çabuk çabuk, akıl erdirilemeyen bazı önemli noktaları açıkladı: Arkadi İvanoviç, yüksek vazifeleri, önemli işleri olan zengin, mevki sahibi, büyük bir adamdı. Allah bilir kafasında neler vardı. Aklına esmiş bu yolculuğa karar vermişti. Yine aklına esmiş bu paraları vermişti. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Gerçi sırsıklam ıslanışı tuhaftı, ama meselâ İngilizler daha da acayiptirler ve bütün yüksek sosyete insanları, kendileri hakkında neler söylendiğine aldırış etmezler ve teklifsiz olurlar. Hatta belki de o, kimseden çekinmediğini göstermek için mahsus böyle dolaşıyordu. Ama en önemlisi, bunun hakkında kimseye bir şey söylememek gerekti. Çünkü bunun altından neler çıkabileceğini kimse

kestiremezdi. Parayı hemen bir yere kilitleyeceklerdi. Bütün bu işler olup biterken Feodosya'nın mutfakta bulunması çok iyi olmuştu. Ne şu Resslich tilkisine, ne de kimseye, kimseye bir şey çıtlatmamak lâzımdı. Sabahın ikisine kadar oturup fısıldaştılar. Ama nişanlı kız, şaşkın, biraz da üzgün, çok daha erken gidip yatmıştı.

Bu arada Svidrigaylov, dakikası dakikasına tam gece yarısı, X…. köprüsünü geçerek Petersburg yakasına doğru gidiyordu. Yağmur dinmişti, ama gürültülü bir rüzgâr esiyordu. Titremeye başladı. Bir dakika kadar, garip bir merakla, hatta şüphe ile Küçük Neva'nın karanlık sularına baktı. Ama böyle suyun üzerinde dinlenip durmanın insanı çok üşüttüğünü fark etmekte gecikmedi. Dönerek X… caddesine doğru yürüdü. Şu bitmez tükenmez X… caddesi boyunca, karanlıkta, caddenin tahta parkelerinde birçok seferler tökezleyerek, hayli zamandır, belki yarım saatten beri yürüyüp duruyordu. Ama caddenin sağ tarafında bulunması gereken bir yeri merakla aramaktan geri kalmıyordu. Geçenlerde, tesadüfen yanından geçerken, buralarda bir yerde caddenin sonunda ahşap, ama genişçe bir otel görmüştü. Hatırladığına göre adı da, galiba Edirne gibi bir şey olacaktı. Tahminlerinde yanılmamıştı: Bu otel, bu ıssız yerde öyle göze çarpan bir nokta idi ki hatta karanlıkta bile, onu bulamamak imkânsızdı. Bu zamanla kararmış, uzun ahşap bir bina idi. Vaktin bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen, hâlâ lambaları yanıyor, içerde bir kaynaşma seziliyordu. İçeriye girdi. Koridorda rastladığı partal kılıklı bir adamdan bir oda istedi. Partal kılıklı adam Svidrigaylov'u şöyle bir süzdükten sonra, canlandı, hemen onu koridorun sonunda, köşede, merdiven altına düşen, basık, dar, havasız, uzak bir odaya götürdü. Başka boş oda yoktu, ötekilerin hepsi tutulmuştu. Partal kılıklı adam, Svidrigaylov'a, bakışlarında soru okunan gözlerle baktı. Svidrigaylov:

— Çay var mı? diye sordu.

— Onu yaparız.

— Başka daha ne var?

— Dana kızartması, votka, meze var.

— Dana kızartması ile çay getir!

Partal kılıklı adam, hatta biraz akıl erdiremeden sordu:

— Daha başka bir şey istemez misiniz?

— Hayır, hayır, istemem!..

Partal kılıklı adam, tam bir hayal kırıklığına uğrayarak uzaklaştı.

Svidrigaylov: "Herhalde güzel bir yer olacak, diye düşündü. Nasıl oldu da ben bunu bilemedim! Herhalde bende, kafeşantandan dönen, ama yolda başından macera geçmiş bir insan hali var. Doğrusu merak ettim, burada ne biçim insanlar geceliyor?"

Mumu yaktı ve odayı iyice gözden geçirdi. Burası, Svidrigaylov gibi bir adamın zorlukla ayakta durabileceği, küçük, dar bir kafesi andırıyordu. Ancak bir penceresi vardı. Çok kirli bir yatak, boyalı adi bir masa ve iskemle, bütün odayı kaplamaya yetmişti. Duvarları, yırtık pırtık duvar kâğıdıyla kaplı, tahtadan yapılmış gibi idi. Bu kâğıt, o kadar tozlu, o kadar delik deşikti ki, rengini (sarı) seçmek henüz kabildi ama üstündeki resimleri ayırt etmek asla mümkün değildi. Duvarla tavanın bir kısmı, umumiyetle tavan arası odalarındaki gibi eğri idi. Yalnız burada, direğin üzerinden merdiven inmekte idi. Svidrigaylov mumu yerine koydu, yatağa oturdu ve düşünceye daldı. Ama bazen haykırış haline kadar yükselen bitişik kafesteki ardı arası kesilmeyen acayip fısıltı, nihayet dikkatini çekti. Bu fısıltı, geldiğinden beri hiç dinmemişti. Kulak kabarttı: biri küfür ediyor, âdeta ağlamaklı bir sesle birini azarlıyordu. Ama yalnız bir ses duyuluyordu. Svidrigaylov kalktı, mumun ışığını eliyle kapadı. Duvarda hemen bir yarık

aydınlandı. Yarığa yaklaşıp bakmaya koyuldu. Kendisininkinden biraz büyücek bir odada iki kişi vardı. Bunlardan biri, ceketsiz olup saçları son derece kıvırcık, yüzü kırmızı idi. Alı al, moru mor bir hali vardı. Bir hatip edasıyla duruyordu. Muvazenesini kaybetmemek için, bacaklarını ayırmış, göğsünü yumruklayarak, karşısındakini dokunaklı bir sesle azarlıyordu: O bir dilenciden başka bir şey değildi. Bir rütbesi bile yoktu. Onu çamurdan çekip çıkaran o idi. Dilediği dakika onu yine kovabilirdi. Bütün bunları ancak Tanrı görüyordu. Azarlanan arkadaşı ise bir sandalyeye oturmuştu. Duruşunda aksırmak isteyen ama bir türlü aksıramayan bir insan hali vardı. Kendisine hakaret eden hatibe, ara sıra, bulanık, ahmakça bakışlarla bir göz atıyordu. Ama herhalde, neler söylediğinin zerre kadar farkında bile değildi. Hatta bunları işitmiş olması bile şüpheli idi. Masanın üstünde bitmek üzere olan bir mum yanıyordu. Hemen hemen boş bir votka sürahisi, kadehler, ekmek, bardaklar, hıyar turşusu ve çoktan içilmiş bir çay takımı duruyordu. Svidrigaylov bu manzarayı dikkatle seyrettikten sonra, duvardaki yarığın yanından ilgisizce uzaklaştı. Yine yatağın üstüne oturdu.

Bu sırada dana kızartması ve çayla gelen partal kılıklı adam, bir defa daha “başka bir şey isteyip istemediğini” sormaktan kendini alamadı. Yine menfi bir cevap alınca, bu sefer temelli çekilip gitti. Svidrigaylov, ısınmak için hemen çaya sarıldı ve bir bardak içti. Ama hiç iştahı olmadığı için, yemeğe el bile sürmedi, bütün belirtiler, onda bir nöbetin başladığını gösteriyordu. Paltosunu, ceketini çıkardı, yorgana sarınarak yatağa yattı. Canı sıkılmıştı. “Bu sefer sağlığımın yerinde olması hepsinden iyi olurdu” diye düşündü ve gülümsedi. Odanın havası boğucu idi. Mum zayıf bir ışıkla yanıyor, dışarıda rüzgâr uğulduyordu. Köşelerden birinde bir fare, bir şeyler kemiriyordu. Zaten bütün oda, sanki fare ve deri kokuyordu… Svidrigaylov, yatağında âdeta hayal içinde idi: Kafasındaki düşünceler, birbirini kovalıyordu. Ne olursa olsun, bir düşünceye saplanıp onun üzerinde durmayı çok istiyordu: “Herhalde bu pencerenin altında bir bahçe olacak,

ağaçlar uğulduyor, geceleyin, karanlıkta ve fırtınada ağaç uğultusunu hiç sevmem. Ne kötü bir duygudur, bu!” diye düşündü. Ve az önce Petrovski parkının yanından geçerken, nasıl tiksinti duyduğunu hatırladı. Bu vesile ile X… köprüsünü ve Küçük Neva’yı aklına getirdi, köprüden suya bakarken duyduğu soğuk ürpertiyi yeniden hissetti.

“Ben ömrümde suyu hiç sevmedim, hatta tablolarda bile” diye yeniden düşündü. Sonra, ansızın aklına gelen garip bir düşünceye gülümsemekten kendini alamadı: “Bakın işte, gerçekten de bütün şu konfor, estetik gibi şeylere, galiba şu anda sırt çevirmem gerekirdi. Hâlbuki ben, buna benzer hallerde kendisine mutlaka yer seçen yırtıcı bir hayvan gibi, ayrıca şu anda, titizlik gösteriyorum. Az önce asıl Petrovski’ye dönmeli imişim. Herhalde orasını karanlık ve soğuk bulmuş olacağım!.. Heh, heh, heh!… Biraz daha iyice intibalar isteniyor!… Peki ama şu mumu ne diye söndürmüyorum?” (Uzanıp mumu üfledi.) Az önceki duvar yarığında ışık görmeyince: “komşularım yattı” diye düşündü. “Bak işte, Marfa Petrovna, asıl şimdi gelmeli idiniz! Ortalık karanlık, yer uygun, durum da orijinal… Ama işte asıl şimdi gelmezsiniz!..”

Bu sırada, nedense birdenbire az önce, Duneçka’ya karşı beslediği düşünceleri yerine getirmeye kalkışmadan bir saat evvel, nasıl Raskolnikov’un kız kardeşini Razumihin’e emanet etmesini tavsiye ettiğini hatırladı. “Aslına bakarsanız, galiba ben bunu o zaman daha çok kendimi kızdırmak için söylemiştim. Nitekim Raskolnikov da bunun böyle olduğunu anladı. Şu Raskolnikov da ne hergele şey… Bu işe varını yoğunu koydu. Ama büyük bir hergele olmak için zamana ihtiyaç var. Kendini hergeleliğe kapıp koyuvermesi lâzım. Hâlbuki o hayata dört el ile sarılmış bulunuyor. Şu yaşamak meselesinde bu herifler amma da alçak oluyorlar. Adam sen de, canları cehenneme!… Bana ne!”

Gözlerine bir türlü uyku girmiyordu. Duneçka'nın az önceki hayali yavaş yavaş gözleri önünde canlanmaya başladı. Birdenbire bütün vücudunda bir titreme dolaştı. Kendine gelerek: "Hayır, şimdi artık ondan kurtulmam lâzım!" diye düşündü. "Başka şeyler düşünmeliyim! Tuhaf ve gülünç bir şey: Ben ömrümde hiç kimseye karşı şiddetli bir nefret duymadım. Hatta kimseden öç almak sevdasına da kapılmadım. Ama bunlar kötü belirtiler! Evet kötü belirtiler! Tartışmayı da sevmezdim, öfkelenmezdim de… Bu da kötü bir belirti! Az önce ona ne vaatlerde bulundum! Vay canına!… Kim bilir. Belki gerçekten de beni bambaşka bir insan haline getirebilirdi…" tekrar sustu ve dişlerini sıktı: Duneçka'nın hayali yeniden gözleri önünde belirdi. Hem de tıpkısı tıpkısına, ilk kurşunu sıktıktan sonra, fena halde korkup tabancasını indirdiği andaki haliyle belirdi, ölü gibi sararan kızcağız, o zaman ona öyle bir bakışla bakmıştı ki, Svidrigaylov, iki sefer onu yakalayabilir, o ise — Svidrigaylov ona hatırlatmasaydı — kendini korumak için elini bile kaldıramazdı. O anda kıza ne kadar acıdığını, yüreğinin nasıl sızladığını hatırladı. "Hay şeytan alsın! Yine o düşünceler, bunlardan kurtulmam lâzım, kurtulmam!" diye aklından geçirdi.

Artık uyukluyordu. Nöbet titremeleri yavaş yavaş diniyordu. Birdenbire yorganın altında, kollarının, bacaklarının üzerinden bir şeyin geçtiğini duyar gibi oldu. İrkildi: "Hay Allah belâsını versin. Herhalde fare olacak! Dana kızartmasını masanın üstünde bırakmıştım…" Diye düşündü. Açınıp kalkmayı, üşümeyi hiç de canı istemiyordu. Ama birdenbire yine bacağında hoşa gitmeyen bir sürtünme oldu. Üzerinden yorganı atarak mumu yaktı. Bir nöbet titremesi içinde, yatağa eğilip baktı: hiçbir şey yoktu. Yorganı kaldırıp silkti, birdenbire yatak çarşafı üzerine bir fare sıçradı. Fareyi yakalamak için atıldı. Ama fare yataktan kaçmadı. Dört bir yana zikzaklar çizerek, parmakları arasından kayıyor, avuçları içinden kaçıp kurtuluyordu. En sonunda yastığın altına gizlendi. Svidrigaylov yastığı kaldırıp attı, ama o

anda koynuna bir şeyin sıçradığını, gömleğinin altında, vücudunda, sırtında gezindiğini duydu. Sinirli sinirli titreyerek uyandı. Oda karanlıktı. Kendisi de az önce olduğu gibi, yorgana sarınmış bir halde yatağında yatıyordu. Pencerenin altında rüzgâr, uluyordu. Öfke ile: “Ne kötü şey!” diye söylendi.

Kalktı, arkası pencereye dönük olarak yatağın kenarına oturdu. “İyisi mi, hiç uyumamalı!” kararını verdi. Ama pencereden rutubetli bir soğuk geliyordu. Yerinden kalkmadan yorganı sırtına çekti ve sarındı. Mumu yakmadı. Hiçbir şey düşünmüyor, düşünmek de istemiyordu. Ama hülyalar birbirini kovalıyor, birbiriyle bağlantısı olmayan, başsız ve sonsuz düşünce kırıntıları parlayıp sönüyordu. Yarı uykulu bir hale düşer gibi oluyordu. Soğuk mu, karanlık mı, rutubet mi, yoksa pencerenin altında uluyan ve ağaçları sallayan rüzgâr mı? Düşüncelerinin gittikçe hayalî bir hal almasına ve içinde bir istek uyanmasına sebep oluyordu? Nedense gözlerinin önüne hep çiçekler geliyordu. Hayalinde muhteşem bir manzara canlanmıştı. Pırıl pırıl, güneşli, âdeta sıcak bir gün, bir Paskalya günü. Kokulu çiçek tarhları arasında dört yanı patika ile çevrili, İngiliz zevkine göre yapılmış, güzel, zengin bir villâ!.. Taş merdivenleri sarmaşıklarla kaplı. Merdiven tırabzanları sarmaşık güllerinden görünmez olmuştu. Nefis bir halı ile döşenmiş ışıklı, serin merdivenlerin kenarında, içleri nadir çiçeklerle dolu Çin saksıları sıralanmıştı. Pencere içlerinde, su dolu saksılarda, açık-yeşil, uzun ve dolgun sapları üzerine başlarını eğmiş, etrafa baş döndürücü kokular saçan beyaz nazlı nergis demetleri ayrıca dikkatini çekti. Canı, bunlardan ayrılmak bile istemiyordu. Ama merdivenden çıkarak yüksek tavanlı, geniş bir salona girdi. Burada da, her yerde, pencerelerde, terasa açılan kapının yanında, terasın kendisinde, her yerde ve her yanda çiçekler vardı. Döşeme, yeni biçilmiş, taze ve kokulu çimenlerle örtülü idi. Pencereler açıktı. Tatlı, serin bir rüzgâr hafif hafif esiyor, pencerelerin altında kuşlar cıvıldaşıyordu. Salonun ortasında, beyaz atlas örtülü bir masanın üzerinde bir tabut vardı. Bu tabut, Napoli dokuması ipek bir

kumaşla kaplı idi. Kumaşın kenarlarına beyaz, kırmalı bir sayvan dikilmişti. Tabutun her yanı, çelenklerle kuşanmıştı. Tabutun içinde, çiçekler arasında, beyaz tüller giymiş bir kız çocuğu, âdeta mermerden dökülmüş kolları göğsü üzerinde kavuşmuş bir halde, yatıyordu. Fakat dağınık açık kumral saçları ıslaktı. Güllerden örülmüş bir taç, başını süslüyordu. Yüzünün ciddî, âdeta sertleşmiş profili de mermerden yontulmuş gibi idi. Ama solgun dudaklarındaki gülümsemede, çocuk yaşına uymayan sonsuz bir acının ve büyük bir ıstırabın izleri vardı. Svidrigaylov bu kızı tanıyordu. Bu tabutun etrafında ne kutsal resimler, ne de yanmış mumlar vardı. Hiçbir dua da işitilmiyordu. Bu kız kendini suya atarak intihar etmişti. Henüz on dört yaşında idi. Ama yüreği ıstırabı tatmış ve genç çocuk şuurunu dehşete salan bir hakaretle parçalanmıştı. Bu temiz - melek ruh, lâyık olmadığı bir utançla dolmuş, ondan yükselen son ümitsiz feryat duyulmamış, karanlık, soğuk, rutubetli bir gecede, rüzgâr ulumaları arasında boğulup gitmişti.

Svidrigaylov uyandı, yatağından kalkarak, pencereye yaklaştı. El yordamıyla sürgüyü bularak pencereyi açtı. Rüzgâr, daracık odasına şiddetle saldırdı, âdeta kırağı iğnecikleri halinde, yüzüne, yalnız gömlekle örtülü göğsüne yapıştı. Pencerenin altında, gerçekten de, bahçeye, hem de galiba eğlence bahçesine benzer bir şeyler vardı. Herhalde gündüzleri burada da şarkılar söyleniyor, küçük masalarda çay içiliyordu. Şimdi ise, ağaçlardan ve çalılardan pencereye su damlacıkları sıçrıyordu. Ortalık bir mahzen kadar karanlıktı. O kadar ki, eşyalar ancak, karanlık lekeler halinde hayal meyal seçilebiliyordu. Svidrigaylov, beş dakikadan beri, dirsekleri pervaza dayalı, eğilerek, dışarısını seyrediyor, bu koyu karanlıktan kendisini alamıyordu. Gecenin ve karanlığın içinden bir top sesi gürledi, bunu bir ikincisi kovaladı.

“Hah işte, işaret veriliyor, diye düşündü. Sular yükseliyor. Sabahleyin caddelerin alçak olduğu semtlere sular hücum ederek, mahzenleri, bodrum katlarını istilâ edecek… Bodrum fareleri suyun yüzüne çıkacak.. Halkın bir

kısmı, yağmur ve rüzgâr altında sırsıklam bir halde, söve saya eşyalarını üst katlara taşıyacak… Acaba şimdi saat kaç?” bu düşünce aklından geçer geçmez, yakınlarda bir yerde, bir duvar saati, âdeta acele ediyormuşçasına, var kuvvetiyle üçü çaldı. “Vay canına, bir saat sonra ortalık ışıyacak! Bekleyecek ne var? Hemen şimdi çıkar, dosdoğru Petrovski’ye giderim. Orada, yağmurdan sırsıklam olmuş büyük bir çalıyı seçerim, öyle ki, omzumla şöyle biraz dokunur dokunmaz, başıma milyonlarca su damlası yağsın!” Pencereden çekildi, kanadını kapadı, mumu yaktı, yeleğini, paltosunu giydi. Şapkasını başına geçirdi. Mumu eline alarak koridora çıktı. Maksadı, odalardan birinde eski püsküler ve mum artıkları arasında uyumakta olan partal kılıklı adamı bulmak, odanın parasını vererek otelden çıkıp gitmekti. Kafasında: “En uygun zaman, bundan iyisi seçilemez!” düşüncesi dolaşıp duruyordu.

Hiç kimseye rastlamadan dar ve uzun koridorda bir hayli dolaştı. Tam yüksek sesle bağırmak üzere iken, karanlık bir köşede, eski bir dolapla kapı arasında, canlıya benzer garip bir şey gördü. Mumu yaklaştırarak eğilip baktı: tahta bezi gibi sırılsıklam olmuş entarisi içinde titreyerek ağlamakta olan beş yaşında kadar bir kız çocuğu göründü. Kız, Svidrigaylov’dan korkmamış göründü. Ama ona, iri siyah gözleriyle şaşkın şaşkın bakakaldı. Çok ağlamış, fakat artık susmuş, hatta, avunmaya yüz tutmuş, ama hemen yine ağlamaya hazır çocuklar gibi, ara sıra içini çeke çeke hıçkırıyordu. Yavrucuğun yüzü solgun ve bitkindi. Soğuktan donmuştu. Peki ama “bu çocuk buraya nasıl gelmişti?.. Demek ki buraya gizlenmiş ve bütün gece uyumamıştı”. Onu söyletmeye çalıştı. Kızcağız birdenbire canlandı. Kendi çocuk diliyle ona, çabuk çabuk bir şeyler anlatmaya başladı Kızcağız “anne” sinden “annesinin döveceğinden” “kıydığı” (kırdığı) bir fincandan söz ediyordu. Durmadan anlatıyor, anlatıyordu. Bütün bu söylediklerinden az çok şunları anlamak kabil olmuştu: Onu sevmiyorlardı. Annesi, gece gündüz içen ve kuvvetli bir ihtimalle, bu otelde, aşçılık eden bir kadındı.

Kendisini dövüyor, korkutuyordu. Kızcağız annesinin fincanını kırmış, bu yüzden fena halde korkup, akşam evden kaçmıştı. Herhalde uzun zaman avluda, yağmur altında bir yerlerde gizlenmiş, en sonunda bir kolayını bulup buraya girmişti. Dolabın arkasına büzülmüş, rutubetten, karanlıktan ve işlediği kabahatlerden ötürü, yiyeceği dayağın korkusundan titreyerek, ağlayarak bütün gecesini bu köşede geçirmişti. Svidrigaylov onu kollarına alarak odasına götürdü. Yatağının üstüne oturtarak soymaya başladı. Çıplak ayaklarına giydiği tabanları delik kunduracıkları, bütün gece bir su birikintisinde kalmış gibi ıslaktı. Kızı soyduktan sonra yatağa yatırdı. Yorganıyla örterek sımsıkı sarıp sarmaladı. Kızcağız hemen uyudu. Svidrigaylov, bütün bunları bitirince, yeniden karanlık düşüncelere daldı.

Birdenbire öfkeli ve hoşa gitmeyen bir duygu ile: “nereden aklıma esti burnumu sokmak!” diye söylendi. “Ne saçma şey!”. Can sıkıntısı ile mumu yakaladı. Her ne pahasına olursa olsun partal kılıklı adamı arayıp bulmak ve hemen buradan çıkıp gitmek istiyordu. Kapıyı açıp çıkacağı sırada bir küfür savurarak “eh, kızım!” diye söylendi. Sonra uyuyup uyumadığını ve nasıl uyuduğunu anlamak maksadıyla kıza bir defa daha bakmak için geri döndü. Yavaşça yorganı kaldırdı. Yavrucuk, derin ve bahtiyar bir uykuya dalmıştı. Yorganın altında vücudu ısınınca, solgun yanaklarını bir kızıllık kaplamıştı. Ama ne garip, kızın yanaklarındaki bu kızıllık bir çocuk yanağında görülen bayağı kızıllıktan sanki daha kuvvetli, daha parlaktı. Svidrigaylov: “Bu bir nöbet kızıllığı olacak!” diye düşündü. Bu âdeta şarap içmekten olma bir kızıllıktı. Sanki ona koca bir bardak şarap içirmişlerdi. Kızıl dudakları âdeta tutuşmuş gibi alev alev yanıyordu. Bu da ne demekti?.. Kızın uzun siyah kirpiklerinin titrediğini, kımıldadığını, göz kapaklarının hafifçe kalkarak altından, hiç de çocukça olmayan, kurnaz, çapkın bir bakışın kendisine doğru kaydığını görür gibi oldu. Kız sanki uyumuyor, uyur gibi yapıyordu. Gerçekten de işin doğrusu bu idi: Dudaklarında bir gülümseme uçuşuyor, uçları titriyor, gülmemek için kendini zorladığı anlaşılıyordu. Ama işte artık

kendini zorlamaktan vazgeçtiği görüldü: Şimdi artık açıkça, gülüyor, çocuklukla hiç de ilgisi olmayan bu yüzde, hayâsız, küstah bir ışık tutuşuyordu. Bu bir orospu yüzü idi. Bu, Kamelya'nın, Fransız orospularından satılık Kamelya'nın hayâsız yüzü idi. Artık saklayacak hiçbir şeyi kalmadığı için gözleri de açılmıştı. Bu gözler, yakıcı, hayâsız bir bakışla onu süzüyor, çağırıyor, gülüyordu. Bu gülüşte, bu gözlerde, çocuğun yüzündeki bütün bu iğrenç şeylerde, bitmez tükenmez bir hayâsızlık, bir hakaret vardı. Svidrigaylov büyük bir dehşetle ürpererek "Neee! diye mırıldandı. Daha beş yaşında iken… bu… bu nasıl olur yahu?" Ama işte kız, alev alev yanan yüzü ile ona doğru dönüyor, kollarını açıyordu… Svidrigaylov, büyük bir dehşet içinde "Ah, melun!" diye bağırdı ve ona doğru elini kaldırdı… Ama tam bu sırada uyandı.

Aynı yatakta, aynı şekilde yorganına sarınmış bir halde idi. Mum yakılmamıştı. Pencereler artık gün ışığı ile ağarmıştı. Svidrigaylov, bütün vücudunun kırıldığını hissederek, öfke ile yatağın içinde doğruldu. Kemikleri sızlıyordu. "Bütün gecemi kâbus içinde geçirdim!" diye söylendi. Koyu bir sis etrafı kaplamış, bir şey görünmüyordu.

Saat beş suları idi. Uyuya kalmıştı. Kalkıp, hâlâ ıslak olan ceketini ve paltosunu giydi. Eliyle cebindeki tabancasını yokladı. Çıkarıp kapsülünü düzeltti. Sonra oturup cebinden not defterini çıkardı. Baş sahifesine görünür bir yere iri harflerle birkaç satır karaladı. Yazdıklarını okuduktan sonra, dirseklerini masaya dayayarak derin düşüncelere daldı. Tabanca ile not defteri, hemen oracıkta, dirseğinin dibinde duruyordu. Uyanmış olan sinekler, masada duran el sürülmemiş dana kızartmasına konup duruyorlardı. Uzun uzun onlara baktı. Sonra, serbest olan sağ eliyle sineklerden birini avlamaya çalıştı. Bir hayli emek harcamasına rağmen bir türlü yakalayamadı. Nihayet, nasıl bir işle uğraştığını fark ederek kendine geldi. Titredi. Yerinden kalkarak kararlı adımlarla odadan çıktı. Bir dakika sonra sokakta idi.

Süt renginde koyu bir sis şehri kaplamıştı. Svidrigaylov, tahta parkeli, kaygan ve çamurlu caddeden Küçük Neva'ya doğru yürüdü. Hayalinde, Küçük Neva'nın bir gece içinde yükselen suları, Petrovski adası, ıslak patikalar, ıslak otlar, ıslak ağaçlar ve fundalıklar, nihayet o çalı canlandı. Başka şeyler düşünmek için, can sıkıntısıyla evlere bakmaya başladı. Yolda, ne bir insan, ne de bir araba vardı. Panjurları sımsıkı kapalı, açık sarı boyalı ahşap evler, kirli ve kasvetli görünüyordu. Soğuk ve rutubet bütün vücudunu sarıyor, titremeye başlıyordu. Pek seyrek olarak rastladığı bakkal ve manav dükkânlarının tabelâlarını dikkatle okuyordu. Tahta parkeli yol, bitmişti. Artık büyük bir taş binanın önüne gelmişti. Soğuktan titreyen, kuyruğu bacakları arasında pis bir köpek, yanından geçti. Körkütük sarhoş, kaputlu bir adam, yaya kaldırımın üzerinde yüzükoyun yatıyordu. Svidrigaylov, ona şöyle bir baktı ve yoluna devam etti. Solunda yüksek bir kule belirdi: Vay! diye düşündü, burası iyi işte… Ne diye Petrovski'ye kadar gideyim? Hiç olmazsa resmi bir şahit önünde olur…" Aklına gelen bu yeni düşünceye nerede ise gülümseyecekti… X caddesine saptı. Kuleli büyük bina burada bulunuyordu. Binanın kapalı büyük kapısında, sırtı kapıya dayalı, boz renkli asker kaputuna sarınmış, başında bakırdan Achille [İtfaiye erlerinin giydiği miğfer.] miğferi bulunan ufak tefek bir adam duruyordu. Uykulu gözlerinin soğuk bakışıyla, kendine doğru gelen Svidrigaylov'a baktı. Yüzünde, istisnasız olarak bütün Yahudi ırkının yüzünde acı bir iz bırakan, asırlardan kalma o hırçın melânkoli görülüyordu. İkisi de, Svidrigaylov ile Achilles, birkaç saniye, hiç konuşmadan, sessizce birbirlerini süzdüler. Nihayet sarhoş olmayan bir adamın kendisinden üç adım ötede, hiç konuşmadan, karşısında durup yüzüne bakması, Achilles'in tuhafına gitti. Kımıldamadan ve durumunu değiştirmeden:

— Bana bakiniz, burada ne ariyorsunuz? [Achilles, bozuk şive ile konuşur. H. Â. Ediz] diye sordu.

Svidrigaylov:

— Bir şey aradığım yok, kardeş, dedi, merhaba!

— Ama burasi yeri değil!

— Ben, kardeş, yabancı diyara gidiyorum!

— Yabanci diyara mi?

— Amerika'ya.

— Amerika'ya?

Svidrigaylov tabancasını çıkardı ve horozunu kaldırdı. Achille kaşlarını kaldırdı:

— Bu nasil saka (şaka) böyle? Burası yeri değil! [Achilles'in bozuk bir şive ile konuştuğunu tekrar hatırlatırız. H. Â. Ediz]

— Niçin burası yeri değilmiş?

— Çünkü yeri değil de ondan.

— Aldırma, kardeş, ne çıkar!.. Burası iyi bir yer! Sana sorarlarsa, Amerika'ya gitti, dersin!

Svidrigaylov bunu söyledikten sonra, tabancasını sağ şakağına dayadı.

Achilles, göz bebekleri gittikçe büyüyerek yerinden kımıldadı ve:

— Burada böyle sey olmaz, burası yeri değil, diye bağırdı.

Svidrigaylov tetiği çekti.

IV

Aynı gün, ama akşama doğru, saat altı ile yedi arasında Raskolnikov, annesiyle kız kardeşinin oturdukları eve yaklaşıyordu. Onlar, Razumihin'in kendilerini yerleştirdiği Bakaleyev apartmanının bir dairesinde oturmakta

idiler. Bu dairenin merdivenlerine sokaktan giriliyordu. Raskolnikov, eve yaklaştıkça, girip girmeme kararsızlığı içinde adımları ağırlaşıyordu. Ama her ne olursa, olsun artık geri dönemezdi, çünkü bir defa kararını vermişti.

İçinden:

“Hem zaten onların henüz bir şeyden haberleri yok, beni de tuhaf bir adam olarak saymaya alıştılar” diye düşündü.

Kılığı pek kötü idi; bütün geceyi yağmur altında geçirdiği için, üstü başı çamur içinde idi. Elbisesi buruşmuş ve kirlenmişti. Havanın kötülüğü, maddi yorgunluk, aşağı yukarı yirmi dört saatten beri nefsiyle yaptığı mücadelenin verdiği manevi yorgunluk, yüzünü âdeta tanınmaz bir hale getirmişti. Bütün gecesini yalnız başına, Allah bilir, nerelerde geçirmişti. Ama hiç olmazsa, sonunda bir karara varmıştı.

Kapıyı çaldı; annesi gelip açtı. Duneçka evde yoktu. Bu saatte hizmetçi kız bile evde bulunmuyordu. Pulheriya Aleksandrovna’nın ilkin, sevinçten ve şaşkınlıktan dili tutuldu. Sonra, onu elinden tutup odaya götürdü. Sevinçten kekeleyerek:

— Oh, işte nihayet gelebildin, diye söze başladı. Yaşlı gözlerle seni böyle budalaca karşıladığım için sakın bana kızma, Rodya’cığım! Ben gülüyorum, ağlamıyorum, sen ağladığımı mı sanıyorsun? Hayır, sevinçten. Yalnız benim kötü bir alışkanlığım var, hep gözlerim sulanır. Babanın ölümünden beri bu bende bir alışkanlık halini aldı, her şey için ağlarım. Otur yavrucuğum, görüyorum ki yorgunsun, ah, aman Yarabbi nerelerde bu kadar kirlendin böyle?

Raskolnikov:

— Anneciğim, dün yağmura yakalandım da… diye söze başladı.

Pulheriya Aleksandrovna onun sözünü keserek:

— Eskiden kalma bir kadın alışkanlığı ile seni şimdi sorguya çekeceğimi sanıyorsun; ama hayır; hayır. Hiç merak etme!.. Ben artık anlıyorum, her şeyi anlıyorum! Burasının göreneklerini artık ben de öğrendim. Ne yalan söyleyeyim, buradaki insanların daha akıllı olduklarını ben de görüyorum. İyice düşünüp taşındım ve kesin olarak şu karara vardım: Ben kim oluyorum ki, senin düşüncelerini anlayayım, senden hesap sorayım?.. Kafanın içinde Allah bilir, ne plânlar, ne işler var, yahut belki de ne düşünceler filiz veriyor, ben ise kalkıp seni kolundan dürtüyor, e, söyle bakalım, ne düşünüyorsun, diyorum?.. Hâlbuki ben… Aman Allah'ım!.. Oraya buraya koşup kafa patlatmanın ne manası var?.. Bak Rodya'cığım, bir dergiye yazdığın yazıyı üçüncü defa, okuyorum. Onu Dimitri Prokofyiç getirmişti. Bu yazını görür, görmez, şöyle bir ah, dedim. İçimden: Ah budala karı, diye düşündüm, bak oğlun ne ile uğraşıyormuş. İşte kafamızı kurcalayan bütün soruların anahtarı!.. Zaten bütün bilginler böyledir. Belki de o sırada kafasında yeni düşünceler var, onları hazırlamakla meşguldür; ben ise kalkmış onu rahatsız ediyor, ona ıstırap veriyorum. Yazını okuyorum, yavrucuğum, ama pek tabii, birçok yerlerini anlamıyorum. Zaten bunun böyle olması lâzım. Nerde bende o kafa?..

— Göstersenize bana o makaleyi, anneciğim!..

Raskolnikov dergiyi aldı, makalesine şöyle bir göz attı. Bu yazı, bugünkü haliyle, içinde bulunduğu durumla ne kadar zıt olursa olsun, o yine, ilk yazısını basılmış gören bir yazarın duyduğu o garip, o tatlı hazzı duydu. Bunda yirmi üç yaşın da tesiri vardı. Ama bu, birkaç saniye sürdü. Birkaç satır okuduktan sonra, suratını astı, korkunç bir tasa, yüreğini sıkmaya başladı. Son aylar içinde ruhuyla yaptığı mücadele, birdenbire aklına gelmişti. Tiksinti ve öfke ile makalesini masanın üstüne fırlattı.

— Rodya'cığım, ben ne kadar mankafa olursam olayım, yine de senin, çok kısa bir zamanda bilgi dünyamızın en ileri geleni değilse bile, en ileri

gelenlerinden biri olacağını kestirebilirim. Bir de kalkıp senin deli olduğunu düşünmek cesaretini gösterdiler. Hah, hah, hah!.. Sen bilmiyorsun, onlar gerçekten de bunu düşünmüşlerdi. Ah alçak solucanlar. Akıl ve zekânın ne olduğunu nereden bilecekler!.. Duneçka bile, evet, evet Duneçka bile az kaldı buna inanıyordu. Olacak şey mi bu? Vaktiyle rahmetli baban da bir dergiye iki defa yazı göndermişti. İlki manzumdu (bu defterleri hâlâ saklıyorum, bir gün sana gösteririm) sonra da koskocaman bir hikâye yazıp yolladı (kopya etmeme izin vermesi için ben rica etmiştim) bu yazıları kabul etmeleri için ikimiz de dua etmiştik, ama kabul etmemişlerdi. Rodya'cığım, elbiselerine, yaşayış tarzına, yediğin yemeklere, giyimine, kuşamına bakarak, altı yedi gün önce kendimi kahretmiştim. Ama şimdi anlıyorum ki böyle düşünmekle budalalık etmişim.. Çünkü, istesen, zekân ve üstünlüğün sayesinde, bunların hepsini şimdi elde edebilirsin!.. Demek ki, şimdilik istemiyorsun, bugünlerde çok daha önemli işlerle uğraşıyorsun!

— Dunya evde yok mu, anneciğim?

— Hayır, Rodya, o sık sık sokağa çıkıyor, beni de böyle yalnız bırakıyor! Eksik olmasın, Dimitri Prokofyiç, gelip beni görmek nezaketini gösteriyor, hep senin sözünü ediyor. Seni ne kadar da seviyor, sayıyor, yavrucuğum! Kız kardeşinin beni pek de öyle fazla ihmal ettiğini söylemek istemiyorum. Hayır, şikâyet falan etmiyorum. Onun huyu başka, benimki başka. Dunya'nın benden sakladığı bazı sırları var. Bana gelince, benim sizden gizli bir şeyim yok!.. Dunya'nın çok akıllı bir kız olduğuna, bundan başka, seni de, beni de sevdiğine kesin olarak inanıyorum.. Ama bütün bunların neye varacağını bilmiyorum. Bugün bana gelmekle beni çok sevindirdin, Rodya! Kız kardeşin, evde bulunmamakla bu sevinçten mahrum kaldı. Gelince ona diyeceğim ki: Sen evde yokken, kardeşin geldi, nerede idin bakayım? Rodyacığım, sen de beni pek şımartma: Vaktin olursa uğra; olmazsa ne yapalım, ben hep bekleyeceğim.. Beni sevdiğini bilmek de bana yeter! Eserlerini okuyacağım, herkesin senden söz ettiğini işiteceğim..

Eh, ara sıra da beni görmeye gelirsen, daha ne isterim? Bak işte şimdi anneciğini teselli etmek için geldin ya, ben farkındayım. Pulheriya Aleksandrovna bu sırada birdenbire ağlamaya başladı:

— Yine başladım! Sen, ben sersemin kusuruna bakma yavrucuğum! dedi. Sonra, yerinden fırlayarak bağırdı:

— Evde kahve var, hâlbuki ben kalkıp sana ikram bile etmiyorum. İhtiyarlık bencilliği, ne diyeceksin işte!.. Şimdi, şimdi hazırlarım!

— Anneciğim, vazgeçin kahveden, ben şimdi hemen gideceğim!.. Ben bunun için gelmedim. Lütfen söyleyeceklerimi dinleyin!…

Pulheriya Aleksandrovna, ürkek ürkek ona yaklaştı…

— Anneciğim, her ne olursa olsun, benim hakkımda ne işitirseniz işitiniz, bana dair size ne söylerlerse söylesinler, beni yine şimdiki gibi sevecek misiniz?..

Raskolnikov, düşünüp taşınmadan, sözlerini tartmadan, bunu, yüreğinin ta içinden kopan bir coşkunlukla sormuştu.

— Rodya, Rodya'cığım, nen var?.. Böyle bir şeyi bana nasıl sorabilirsin? Kim gelip de bana senin hakkında bir şey söyleyebilir? Zaten kim olursa olsun hiç kimseye inanmam, düpedüz kovarım onu!..

Raskolnikov aynı heyecanla sözlerine devam etti:

— Sizi her zaman sevdiğime inandırmak için geldim. Evde yalnız oluşumuza sevindim. Hatta Dunya'nın bulunmayışına ayrıca sevindim. Size düpedüz şunu söylemeye geldim: Gerçi siz bahtsız olacaksınız ama yine de oğlunuzun şimdi sizi kendisinden çok sevdiğini, onun sert ve merhametsiz olduğu, sizi sevmediği hakkındaki düşüncelerinizin de doğru olmadığını biliniz! Hiçbir zaman sizi sevmekten vazgeçmeyeceğim! Hadi artık yeter!.. Böyle davranmak ve bununla başlamak gerektiğini sanıyorum…

Pulheriya Aleksandrovna onu kucaklayıp bağrına bastı ve sessizce ağlamaya başladı. En sonunda da:

— Nen var, Rodya, bilmiyorum, dedi. Bütün bu zaman içinde, düpedüz seni bıktırdığımızı sanıyordum. Şimdi, bütün bu olup bitenlerden anlıyorum ki, seni büyük bir ıstırap bekliyor, sendeki derin kederin sebebi de bundan ileri geliyor!.. Çoktan beri bunun farkındayım, Rodya!.. Bundan söz açtığım için beni affet!.. Hep bunu düşünüyorum, geceleri gözüme uyku girmiyor. Dün gece kardeşin, uykusunda, sabaha kadar hep seni sayıkladı, durdu. Bazı şeyler kulağıma çalındı ama bir şey anlamadım. Bu sabah bütün gün idamını bekleyen bir mahkûm gibi dolaştım durdum. Bir şeyler bekliyor, bir şeyler seziyordum. İşte korktuğum başıma geldi. Rodya, Rodya'cığım, böyle nereye gidiyorsun? Bir yere mi gidiyorsun?

— Gidiyorum!

— Ben de öyle düşünmüştüm. Gerekirse, ben de seninle gelebilirim. Dunya da… Dunya da seni seviyor, hem çok seviyor.. Hatta gerekirse Sofya Semyonovna da bizimle gelsin.. Görüyorum ya, onu da seve seve kızım gibi benimsemeye hazırım. Dimitri Prokofyiç toplanmamıza yardım eder. Ama… Nereye gidiyorsun?..

— Allah'a ısmarladık anneciğim!..

Pulheriya Aleksandrovna, onu ebedî olarak kaybediyormuş gibi bağırdı:

— Nasıl!.. Hemen bugün mü gidiyorsun?

— Daha fazla kalamam, artık vakit. Hemen gitmek zorundayım.

— Ben de seninle gelemez miyim?..

— Hayır anneciğim, yalnız, diz çökerek benim için Allah'a dua ediniz. Belki duanız, ona kadar yükselir.

— Öyle ise dur da istavroz çıkarayım, seni takdis edeyim. İşte böyle, işte böyle.. Aman Yarabbi! Biz ne yapıyoruz böyle!..

Raskolnikov, evde kimsenin olmayışına, annesiyle yalnız başına bulunuşuna çok, ama çok sevinmişti. Bütün bu korkulu zaman içinde yüreği, birden yumuşayıvermişti. Annesinin önünde yere kapandı, ayaklarını öptü. Ana oğul kucaklaşarak ağlaştılar. Pulheriya Aleksandrovna bu sefer, ne bir şaşkınlık gösterdi, ne de ağzını açıp bir şey sordu. Kadıncağız, çoktandır, oğlunun başında korkunç bir felâket dolaştığını, şimdi ise artık bu korkunç anın çatıp geldiğini anlıyordu. Hıçkırarak:

— Rodya, sevgili yavrum, benim ilk göz ağrım, şimdi sen, tıpkı küçüklüğünde olduğun gibisin! O zaman da tıpkı böyle, yanıma gelir, tıpkı böyle beni kucaklar öperdin! Babanın sağlığında da, fukaralık çektiğimiz sıralarda, yalnız varlığınla bizi avuturdun! Babanı gömdükten sonra ise, mezarının başında, kaç sefer, tıpkı böyle, kucaklaşarak ağlamıştık!.. Şayet çoktandır ağlıyorsam, sebebi, anne yüreğimin, felâketi önceden sezmiş olmasındandır. Seni daha ilk gördüğüm zaman, hatırlıyor musun, hani buraya geldiğimiz günün akşamı, yalnız senin bakışlarından her şeyi anlamış, yüreğim fena halde sızlamıştı. Az önce kapıyı açıp da sana şöyle bir göz atınca, artık o uğursuz saatin çatıp geldiğini anladım. Rodya, Rodya’cığım, hemen şimdi gitmiyorsun ya?..

— Hayır.

— Yine geleceksin, değil mi?

— Evet… Geleceğim.

— Darılma Rodya’cığım, sormaya bile cesaret edemiyorum. Cesaret edemeyeceğimi de biliyorum, sen yalnız bana iki kelimecik söyle gideceğin yer uzak mı?..

— Çok uzak.

— Oraya bir memuriyetle yahut istikbalin için mi gidiyorsun?

— Allah ne kısmet ederse, yalnız duanızı eksik etmeyiniz…

Raskolnikov kapıya doğru yürüdü. Ama annesi, ona sarılarak, ümitsiz bakışlarla onun ta gözlerinin içine baktı. Yüzü, dehşetten alt üst olmuştu.

Geldiğine bin defa pişman olan Raskolnikov:

— Artık yeter anneciğim, diye söylendi.

— Büsbütün gitmiyorsun? Ebediyen gitmiyorsun, değil mi? Ama yine geleceksin, yarın geleceksin, değil mi?

— Geleceğim, geleceğim, hadi Allah'a ısmarladık.

Nihayet kurtulabildi.

Tatlı, ılık, bulutsuz bir akşamdı. Hava daha sabahtan açılmıştı. Raskolnikov evine gitmekte acele ediyordu. Güneş batıncaya kadar her şeyi bitirmek istiyordu. O zamana kadar hiç kimse ile karşılaşmak istemiyordu. Odasına çıkarken, semaverin başından ayrılan Nastasya'nın, dikkatle kendisine baktığını ve arkasından gözleriyle takip ettiğini fark etti. "Acaba odamda biri mi var?" diye düşündü. Gözlerinde nefretle Porfiri canlandı. Ama odasına gelip de kapıyı açınca, Dunaçka'yı gördü. Kızcağız, derin düşüncelere dalmış bir halde, yalnız başına, kukumav gibi oturuyordu. Herhalde onu, uzun zamandan beri bekliyor olacaktı. Raskolnikov, eşikte duraladı. Dunya, oturmakta olduğu divandan korku ile kalkarak onun önüne dikildi. Kardeşine saplanan hareketsiz bakışlarında dehşet ve sonsuz bir keder okunuyordu. Rodya, yalnız bu bakışlardan bile, kız kardeşinin artık her şeyi bildiğini hemen anladı. Şüphe ile sordu:

— Yanına yaklaşayım mı, yoksa gideyim mi?

— Ben bütün gün Sofya Semyonovna'da idim. İkimiz de seni bekledik. Mutlaka oraya uğrayacağını tahmin ediyorduk.

Raskolnikov odaya girerek, bitkin bir halde sandalyeye çöktü.

— Halsizliğim var, Dunya; çok yoruldum. Halbuki, hiç olmazsa şu anda kendime hakim olmak isterdim.

Şüpheli şüpheli kız kardeşinin gözleri içine baktı.

— Peki bütün gece nerede idin?..

Raskolnikov âdeta fısıltı halinde:

— İyice hatırlayamıyorum, dedi. Biliyor musun, kardeşim, ben kesin bir karara varmak istedim. Birçok defa Neva kıyısına gittim. Bak bunu hatırlıyorum. Orada her şeye son vermek istedim, ama bir türlü karar veremedim…

Bunları söylerken, yine şüpheli şüpheli kız kardeşinin yüzüne bakmıştı.

— Allah'a şükür!.. Biz de, ben ve Sofya Semyonovna, asıl bunu yapmandan korkmuştuk! Demek ki hâlâ hayata inanıyorsun!.. Allah'a şükür, Allah'a şükür!..

Raskolnikov acı acı gülümsedi:

— Hayır inanmıyordum, ama az önce annemle kucaklaşıp ağlaştık. Allah'a inanmadığım halde, ondan benim için dua etmesini rica ettim. Bunun nasıl olduğunu Allah bilir, Duneçka! Ben kendim de olup bitenlerin farkında değilim.

Dunya korku ile sordu:

— Sen anneme gittin mi?.. Yoksa ona söyledin mi?.. Nasıl oldu da ona söylemek cesaretini gösterdin?

— Hayır, ben ona… bir şey söylemedim, ama o çok şeyler anladı.. Geceleyin senin sayıklamalarını işitmiş.. Olup bitenlerin hiç değilse yarısını

bildiğine eminim. Ona uğramakla belki de fena bir iş yaptım, hatta niçin uğradığımı da pek bilmiyorum. Ben alçak bir adamım Dunya.

— Alçak adam, ama ıstırap çekmeye hazır! Gideceksin değil mi?

— Gidiyorum. Hemen şimdi. Bu utançtan kurtulmak için, kendimi suya atmayı düşünmüştüm, Dunya. Ama suya sarktığım sırada, mademki ben şu ana kadar kendimi kuvvetli görüyordum, şimdi utançtan da korkmamalıyım, diye düşündüm. Bu, gurur değil mi, Dunya?

— Evet Rodya, gurur.

Delikanlının sönük gözlerinde tekrar bir alev parlar gibi oldu. Hâlâ gururlu olduğunu öğrenmek âdeta hoşuna gitmişti. Kız kardeşinin gözleri içine bakarak, hayâsız bir gülümseme ile sordu:

— Düpedüz sudan korktuğuma hükmetmedin ya, kardeşim?

Dunya acı ile haykırdı:

— Oh, Rodya, amma da yaptın!

İkisi de, iki dakika kadar hiç konuşmadılar. Raskolnikov, başını yere eğmiş, döşemelere bakıyordu. Duneçka, masanın öbür ucunda ayakta durmuş ıstırapla ona bakıyordu. Delikanlı birdenbire yerinden kalktı:

— Geç oldu, artık vakit geldi. Şimdi gidip teslim olacağım!.. Ama niçin teslim olacağımı bilmiyorum.

Genç kızın yanaklarından iri yaş damlaları yuvarlanıyordu.

— Ağlıyorsun kardeşim, ama bana elini uzatabilir misin?

— Bundan şüphe mi ettin?

Dunya, ağabeysine sıkı sıkıya sarıldı. Kolları arasında onu sıkarak öperken:

— Istırap çekmeyi kabul etmekle, işlediğin cinayeti yarı yarıya temizlemiş olmuyor musun sanki?.. Dedi.

Raskolnikov, birdenbire öfke ile köpürerek bağırdı:

— Cinayet mi? Ne cinayeti?.. Fakir fukaranın kanını emen, katilinin, vaktiyle işlemiş olduğu

kırk günahı affedilen, kimseye lüzumu olmayan tefeci bir kocakarıyı, iğrenç, zararlı bir biti öldürmem cinayet mi sayılırmış?.. Ben bu cinayeti düşünmüyorum, onu temizlemeyi de aklımdan geçirmiyorum. Hem ne oluyoruz, önüne gelen herkes "cinayet! cinayet!" diye başıma kakıyor! Şimdi, bu lüzumsuz utancı çekmeye karar verdikten sonradır ki, korkaklığımın, yüreksizliğimin, bütün manasızlığını ancak şimdi açıkça görüyorum. Düpedüz alçaklığımdan, kabiliyetsizliğimden, belki de, şu… Profiri'nin teklif ettiği istifadeyi düşündüğümden teslim olmaya karar veriyorum.

Dunya ümitsizlik içinde bağırdı:

— Ağabey, ağabey, neler söylüyorsun! Ama sen kan döktün!

Raskolnikov, kız kardeşinin ağzından çıkan bu "kan" kelimesinin üzerinde durdu, âdeta kendinden geçerek devam etti:

— Herkesin döktüğü kanı, şu yeryüzünde bir çağlayan halinde dökülen ve her zaman dökülmüş olan kanı! Onu bir şampanya gibi akıtanlar, sonradan Capitole'de taç giyip insanlığın, velinimeti ilân edilmediler mi?.. Etrafına biraz daha dikkatli bak da hükmünü öyle ver!.. Ben de insanlara iyilik etmek istiyordum. Yaptığım bu biricik manasızlığı affettirmek için, insanlığa yüzlerce iyi iş yapacaktım. Hatta yaptığım işe manasızlık bile denemez de, düpedüz beceriksizlik denir. Çünkü bu düşünce, başarısızlığa uğradıktan sonra, şimdi göründüğü gibi hiç de budalaca değildi. (Zaten başarısızlığa uğrayan her şey budalaca görünür!) Ben bu budalaca hareketle sadece kendime bağımsızlık sağlamak, hayatta ilk adımımı atmak, gerekli

vasıtaları edinmek istemiştim. Bundan sonra her şey ölçülemeyecek derecede faydalı bir yürüyüş halini alacaktı. Ama ben daha ilk adımda tökezledim. Çünkü ben, aşağılık bir adamım, işte bütün mesele burada. Ama yine de sizin görüşünüzü paylaşamayacağım, başarabilseydim, benim de başıma taç giydireceklerdi, şimdi ise kapana gireceğim!

— Ama bu o değil, hiç de değil… Ağabey, neler söylüyorsun!

— Ya!.. Evet doğru, davranışım estetik şekillere uymuyor! Ama ben bunu hiç anlamıyorum: muhasara edilmiş bir şehir halkı üzerine bombalar atmak neden daha uygun bir davranış sayılıyor? Estetik korkusu, kudretsizliğin ilk belirtisidir!.. Şu anda olduğu kadar bunu hiçbir zaman bu kadar açık hissetmemiştim. Yine bugünkü kadar hiçbir zaman, yaptığım hareketin neden bir cinayet sayıldığına şaşmadım! Şimdi olduğu kadar hiçbir zaman kendimi bu kadar kuvvetli, bu kadar inanmış hissetmedim.

Raskolnikov'un, solgun ve bitkin yüzü birdenbire kızardı. Ama şu son cümlesini söylerken, tesadüfen kız kardeşiyle göz göze geldi. Dunya'nın bakışlarında öyle derin bir ıstırap vardı ki, elinde olmayarak, kendine geldi. Bu zavallı iki kadını çok bedbaht ettiğini anladı. Buna sebep yine de kendisi idi…

— Dunya, sevgili Dunya! Şayet ben suçlu isem beni bağışla! (Hoş gerçekten de suçlu isem, hiçbir affa lâyık değilim ya) Allah'a ısmarladık! Artık münakaşa etmeyelim! Vakit geldi, hem de çoktan geldi. Sana yalvarırım, arkamdan gelme! Daha uğrayacak yerim var… Sen şimdi hemen annemize koş, onun yanında bulun! Bunu senden rica ediyorum, bu benim sana son ve en büyük ricamdır. Ondan hiç ayrılma! Ben onu üzüntü içinde bırakmıştım, bu yürek acısına dayanabileceği şüphelidir. Ya ölür, ya da çıldırır. Git onun yanında bulun! Razumihin de sizinle beraber olacaktır, ben ona söylemiştim. Benim için ağlama: bir katil olmama rağmen, ömrüm boyunca cesur ve namuslu olmaya çalışacağım! Belki bir gün adımın

dillerde dolaştığını duyacaksın! Sizi utandırmayacağım, göreceksin!.. Ben ispat edeceğim ki…

Bu son sözleri ve vaatleri üzerine Dunya’nın gözlerinde yeniden garip bir ifade gördüğü için, kısa kesmek düşüncesiyle:

— Haydi artık, dedi, Allah’a ısmarladık! Ama böyle niçin ağlıyorsun?.. Ağlama ağlama! Birbirimizden büsbütün ayrılmıyoruz ki! Ah, bak! Dur unutuyordum.

Masaya yaklaştı, üzeri tozla örtülmüş kalın bir kitap alarak açtı. Yaprakları arasından, fildişi üzerine yapılmış suluboya küçücük bir portre çıkardı. Bu, sıtmadan ölen eski nişanlısının, ev sahibi kadının kızının, manastıra kapanmak isteyen tuhaf kızın, resmi idi. Bir dakika kadar bu manalı ve hastalıklı yüzü seyretti, dudaklarına götürüp öptü ve Duneçka’ya verdi. Sonra da, rüyada imiş gibi:

— Birçok defa onunla bu meseleye dair konuşmuştum, ama yalnız onunla… Sonraları böyle rezilâne bir hal alan projelerimi yalnız ona açmış, onun kalbini kendime sırdaş olarak seçmiştim. Ama merak etme, o da senin gibi, bu işin taraflısı olmamıştı. Yaşamadığına memnunum.

Sonra, yine kendi kederine dönerek birdenbire bağırdı:

— En önemlisi, en önemlisi, şimdi her şeyin değişeceği, ikiye bölüneceğidir. Ama her şey, her şey… Acaba ben buna hazır mıyım? Bunu ben istiyor muyum? Bunun, kendimi denemek için gerektiğini söylüyorlar.. Bütün bu manasız denemeler, imtihanlar niçin, neden? Bunlara ne lüzum var? Yirmi yıllık kürek mahkûmiyetinden sonra, ıstırap ve budalalıkla ezilmiş dermansız bir ihtiyar haline gelince, bunu şimdi anladığımdan daha mı iyi anlayacağım? Ne diye ben böyle yaşamaya razı oluyorum? Oh, bu sabah, şafak sökerken Neva’nın sularına eğilerek durduğum sırada ne aşağılık bir insan olduğumu anlamıştım.

Nihayet ikisi de çıktılar. Dunya, için bu çok ağır bir şeydi, fakat kardeşini seviyordu. Kardeşinden ayrıldı ama on adım kadar yürüdükten sonra, onu bir defa daha görmek için, arkasına dönüp baktı. Raskolnikov henüz gözden kaybolmamıştı. Köşe başına gelince, o da arkasına dönüp baktı. Son bir defa daha bakışları karşılaştı. Ama kız kardeşinin kendisine baktığını görünce yoluna devam etmesi için, sabırsızca, hatta öfke ile elini salladı. Kendisi de sert bir dönüşle köşeyi saptı.

Duneçka'ya yaptığı öfkeli el hareketinden utanarak kendi kendine: "Kötü huylu bir insanım, bunu kendim de görüyorum," diye düşündü. "Peki ama buna lâyık olmadığım halde, bunlar beni ne diye bu kadar seviyorlar? Ah, hayatta yalnız olsaydım, kimse beni sevmeseydi, ben de kimseyi, hiçbir zaman sevmeseydim. Bütün bunların hiçbiri olmazdı! Merak ettiğim bir nokta var: Acaba beni bekleyen bu on beş - yirmi yıllık zindan yaşayışından sonra, herkesin bana haydut muamelesi etmesine saygı ile katlanabilecek kadar ruh düşüklüğüne uğrayacak mıyım? Evet, evet, böyle olması lâzım! Beni şimdi sürgüne göndermelerinin sebebi de budur işte! Onlara bu lâzım! İşte hepsi de sokaklarda ileri geri mekik dokuyorlar… Ama bunların her biri, yaratılışı icabı, haydut ve aşağılık adam, hatta bundan da kötü: Hepsi de birer budala.. Ama beni sürgüne göndermekten vazgeçmeyi bir dene bakalım, hepsi de asil bir hoşnutsuzluk göstererek köpürüp taşacaklar. Ah, onların hepsinden ne kadar da nefret ediyorum!

Zihni şu düşüncelere takılıyordu: "Hangi hâdisenin tesiriyle, nasıl olacaktı da, eninde sonunda, bunların hepsine, hiç düşünmeden, hem de inanarak boyun eğecekti? Ama niçin olmasın? Elbette böyle olmak gerekir. Yirmi yıllık sürekli bir zulüm ve tazyikten sonra kesin olarak bunu elde edemezler mi idi? Su taşı aşındırır. Peki, böyle olunca da ne diye, ne diye yaşamalı?.. Bunun başka türlü değil de, kitapta olduğu gibi, bilhassa böyle olacağını kendim de bildikten sonra, şimdi ne diye kalkıp gidiyorum?"

Dün akşamdan beri, belki de yüzüncü defa bu soruyu kendi kendine sorduğu halde, yine de gidiyordu.

V

Raskolnikov, Sonya’nın odasına girdiği zaman, hava artık kararmaya başlamıştı. Sonya onu bütün gün, müthiş bir heyecan içinde beklemişti. Dunya da onunla beraber beklemişti. Kızcağız, Svidrigaylov’un, Sonya’nın da “o işi bildiği” hakkındaki dünkü sözlerini hatırlayarak daha sabahtan Sonya’ya gelmişti. Bu iki kızın konuşmalarını, gözyaşlarını, birbirlerine ne derece kaynaştıklarını burada uzun uzadıya anlatmaya kalkışmayacağız! Dunya bu görüşmeden, hiç değilse, ağabeysinin yalnız kalmayacağı tesellisini elde etmişti: Raskolnikov ilk defa Sonya’ya açılmış, içini dökecek bir adama ihtiyaç duyduğu zaman, bu iş için Sonya’yı seçmişti. Kader Raskolnikov’u nereye sürüklerse sürüklesin, Sonya da peşinden gidecekti. Gerçi Dunya ona bir şey sormamıştı, ama işin böyle olacağını biliyordu. Sonya’ya hemen hemen saygı ile bakıyordu. Bu saygılı duyguları ile de ilk zamanlar kızcağızı, âdeta utandırmıştı. Sonya nerde ise, ağlayacak bir hale gelmişti. Çünkü tam tersine, kendisini, Dunya’nın yüzüne bakmaya bile lâyık bulmuyordu. Raskolnikov’un odasındaki ilk karşılaşmalarında, kendisini büyük bir saygı ve dikkatle selamlayan Dunya’nın dilber hayali; o zamandan beri Sonya’nın ruhunda, hayatının en güzel ve erişilmez hayallerinden biri olarak ebediyen yaşamakta idi.

Nihayet Dunya daha fazla sabredemedi, Sonya’yı bırakarak, onu orada beklemek üzere ağabeysinin evine gitti. Onun, ilkin oraya uğrayacağını tahmin ediyordu. Sonya yalnız kalınca, hemen Raskolnikov’un gerçekten de intihar edebileceği düşüncesinin verdiği korku ile ıstırap çekmeye başladı. Dunya da bundan korkuyordu. Ama ikisi de, bütün gün, çeşitli sebepler ileri sürerek, buna imkân olmadığına, karşılıklı olarak birbirlerini inandırmaya

çalışmışlar ve bir arada bulundukları müddetçe yüreklerini daha ferah tutabilmişlerdi. Şimdi ise, birbirlerinden ayrılır ayrılmaz, o da, beriki de yalnız bunu düşünmeye koyuldular. Sonya, Svidrigaylov'un, dün kendisine Raskolnikov'un önünde iki yol bulunduğuna dair söylediği sözleri hatırladı: Ya Sibirya'yı boylamak yahut da… Üstelik Sonya, Raskolnikov'un, şöhret düşkünlüğünü, alınganlığını, kibirliliğini, dinsizliğini de biliyordu. Nihayet: "Yalnız korkaklık ve ölüm korkusu onu hayata bağlamış olabilir mi?" diye ümitsizce düşündü.

Bu sırada güneş de batmak üzere idi. Sonya üzüntülü bir halde pencerenin önünde durmuş, dikkatle dışarıya bakıyordu. Ama bu pencereden, bitişik büyük evin badanasız, sağır duvarından başka bir şey görünmüyordu. Nihayet, talihsiz delikanlının öldüğüne kesin olarak inandığı bir sırada Raskolnikov, onun odasına girdi.

Sonya'nın göğsünden derin bir sevinç çığlığı koptu. Ama delikanlının yüzüne dikkatle bakınca, birdenbire benzi sarardı.

Raskolnikov gülümseyerek:

— Ya, işte dedi, senin haçları almaya geldim, Sonya. Dörtyol ağzına gitmemi tavsiye eden sendin! Şimdi iş ciddiye binince korktun değil mi?

Sonya, ona hayretle baktı, delikanlının tavrı ve sesi ona tuhaf gelmişti. Soğuk bir ürperme bütün vücudunu dolaştı. Ama bir dakika sonra, gerek bu sesin, gerek bu sözlerin tamamıyla yapmacık olduğunu anlamakta gecikmedi. Raskolnikov onunla, sanki doğrudan doğruya yüzüne bakmaktan kaçınıyormuş gibi, âdeta köşeye bakarak konuşuyordu.

— Biliyor musun Sonya, ben düşündüm, taşındım, böyle daha uygun olacağına karar verdim. Hem burada bir nokta var. Ama şimdi anlatılması uzun sürecek, zaten değmez de… Yalnız burada beni sinirlendiren nedir biliyor musun?.. Şimdi bütün bu ahmak ve hayvan suratlı herifler etrafımı

alacaklar, gözlerini devirip yiyecekmiş gibi bakacaklar, cevap vermek zorunda kalacağım birtakım budalaca sorular soracaklar… Parmaklarıyla beni gösterecekler… Biliyor musun, Porfiriye gitmeyeceğim, bıktım, usandım ondan. İyisi mi dostum Barut'a [(Poroh) Soyadının Türkçesi.] giderim. Adamcağızı amma da şaşırtacağım, ortalığı da, kendine göre, amma da velveleye vereceğim!.. Yalnız daha soğukkanlı olmam gerek. Son zamanlarda çok sinirli oldum. Biliyor musun, az önce kız kardeşime, amirce dönüp bana baktı diye, az daha yumruğumu sallayacaktım. Ne hayvanca bir durum! Ah, ne hale geldim ben! Her ne ise şu haçlar nerede?

Adeta kendinde değil gibi idi. Bir dakika bile yerinde duramıyor, dikkatini bir şey üzerinde toplayamıyordu. Düşünürken daldan dala sıçrıyor, konuşurken sapıtıyordu. Elleri de hafifçe titriyordu.

Sonya, bir şey söylemeden bir kutudan iki haç çıkardı. Biri servi ağacından, ötekisi de bakırdandı, ilkin kendisi istavroz çıkardı, sonra da aynı şeyi Raskolnikov'un üzerinde tekrarladı ve servi ağacından yapılmış olanını delikanlının boynuna taktı.

Raskolnikov acı acı gülümseyerek:

— Bu, benim ıstırabı yüklenişimin sembolüdür, [Haç taşımak, ıstırap çekmek demektir. İsa'nın, gerileceği çarmıhı sırtında taşıması gibi…] dedi. He! He! Sanki şimdiye kadar, çektiğim çileler azmış gibi… Servi ağacından yapılmış olanını, halktan olanlar taşır; bakırdan olanı da Lizaveta'nın. Bunu kendine alıyorsun demek. Göster bakayım?.. Demek o sırada da boynunda bu vardı?.. Buna benzer, iki şey daha biliyorum: Biri gümüşten bir haç, öteki de kutsal bir tasvir.. Bunları o zaman kocasının göğsü üstüne fırlatmıştım. Doğrusunu istersen, şimdi benim asıl onları takmam gerekirdi. Amma da saçmalıyorum, işimi de unutuyorum! Bilmem neden, çok dalgınım?.. Biliyor musun, Sonya, ben buraya sana haber vermek için geldim, öğrenesin diye… Hepsi işte bu kadar. Zaten ben sadece bunun için

gelmiştim… (Hım!.. Hâlbuki ben daha fazla söyleyeceğimi sanmıştım.) Zaten benim gitmemi sen istemiştin, işte ben de zindanı boylayacağım, senin de isteğin yerine gelmiş olacak!.. Peki ama niçin ağlıyorsun? Demek sen de ha?.. Ağlama kes artık!.. Of, bütün bunlar bana ne kadar ağır geliyor!

Ama onda yine de bir duygu doğmuştu. Kıza baktıkça yüreği sızlıyordu. Kendi kendine: "Ona da ne oluyor? diye düşündü. Ben onun nesi oluyorum? O, niçin ağlıyor? Annem yahut Dunya gibi beni ne diye hazırlıyor? Yoksa benim dadım falan mı?"

Sonya, titreyen ürkek bir sesle yalvardı:

— İstavroz çıkar, hiç olmazsa bir defa dua et!..

— Peki, hay hay, istediğin kadar! Hem de cânı gönülden, Sonya! cânı gönülden…

Hâlbuki o, başka şey söylemek niyetinde idi.

Birçok defa istavroz çıkardı. Sonya şalını çıkarıp Raskolnikov'un başını örttü. Bu herhalde, o zamanlar Marmeladov'un "aile yadigârı" diye bahsettiği, yeşil drap de dames şaldı. Raskolnikov'un aklından bu düşünce geçti, ama bir şey sormadı. Gerçekten de fena halde dalgın, münasebetsiz denecek kadar telâşlı olduğunu artık kendisi de anlamaya başlamıştı. Bu onu korkuttu. Sonya'nın da kendisiyle birlikte gelmek isteyişini birdenbire şaşırttı.

Kararsız bir can sıkıntısı ile hatta hemen hemen sinirli bir halde kapıya doğru yürürken:

— Ne yapıyorsun?.. Nereye gidiyorsun? diye bağırdı. Otur oturduğun yerde!.. Ben yalnız gideceğim.

Kapıdan çıkarken de:

— Maiyetle gitmeye ne lüzum var? diye homurdandı.

Sonya, odanın ortasında kalakaldı. Delikanlı genç kıza bir Allah'a ısmarladık bile demedi, artık, onu unutmuştu. Ruhunda acı ve isyan edici bir şüphe kabardı. Merdivenlerden inerken: "Böyle mi, bütün bunlar böyle mi olacaktı? diye tekrar düşündü. Acaba durmak, her şeyi yeniden düzeltmek ve… gitmemek mümkün değil mi?"

Ama yine de gidiyordu. Kendi kendine soru sormanın manasız olduğunu birdenbire kesin olarak hissetti. Sokağa çıkınca, Sonya ile vedalaşmadığını, kızcağızın, kendi bağırmasından kımıldamaya cesaret edemeyerek, yeşil şalı ile odanın ortasında kala kaldığını hatırladı ve bir an için duraladı. Aynı anda başka bir düşünce, sanki ona tam o sırada vurmak için pusuya yatmış gibi doğuverdi.

"Peki, şimdi ben ona niçin, hangi maksatla gittim? Ben ona: iş için geldim, demiştim. Hangi iş için?.. Benim orada görülecek hiçbir işim yoktu. Ona, gidiyorum, demek için mi gitmiştim? Sanki ne lâzımdı!.. Yoksa onu seviyor muyum?.. Sevmiyorum ki? Şimdi onu bir köpek gibi kovdum ya. Yoksa gerçekten de onun haçları mı bana lâzım olmuştu? Oh, ne kadar da alçalmışım? Hayır, bana onun gözyaşları lâzımdı, onun duyduğu dehşeti görmek, yüreğinin nasıl sızladığını, nasıl parçalandığını seyretmek lâzımdı. Hiç olmazsa bir şeylere tutunmak, biraz vakit kazanmak, bir insan yüzüne bakmak lâzımdı. Bir de kendime güvenmeye, kendi üzerime hayaller kurmaya kalkıştım! Dilenci, sefil, aşağılık adam! Aşağılık adam!"

Kanal kıyısınca yürüyordu. Gideceği yer de artık pek uzak değildi ama köprüye gelince durdu. Sonra birdenbire köprüye, yana saptı ve Samanpazarına geçti.

Yiyecekmiş gibi sağına soluna bakıyor, her şeyi ilgi ile gözden geçiriyor, ama dikkatini hiçbir şeyin üzerinde toplayamıyordu. Her şey gözleri önünden kayıp gidiyordu. Bir aralık aklından bir düşünce geçti: "Bir hafta, belki de bir ay sonra, beni bir hapishane arabası içinde, şu köprüden

geçirerek bir yere götürecekler… O zaman kanala nasıl bakacağım? Bunu hatırlamayı isterdim. Meselâ şu tabelâ, o vakit bu harfleri nasıl okuyacağım? Bu tabelâda ortaklık yazılı. Buradaki a yı, a harfini hatırlamalı, bir ay sonra da bu a harfine bakmalı. O vakit bu a harfine nasıl bakacağım? O zaman ben neler duyup neler düşüneceğim?.. Aman yarabbi, benim şu şimdiki kaygılarım ne aşağılık şeyler olmalı!.. Şüphesiz bu halin de kendine göre meraka değer tarafları var. (Hah, hah, hah! neler düşünüyorum ben!) Çocuklaşıyorum, kendi kendime gösteriş yapıyorum!.. Kendimden utanacak ne var sanki?.. Öf, amma da itişip kakışıyorlar!.. İşte şu beni iten şişko (herhalde bir Alman olmalı) acaba kimi ittiğini biliyor mu? Çocuklu şu kadın benden sadaka istiyor, beni kendisinden mesut sayması, tuhaf doğrusu!.. Alay olsun diye ona bir sadaka vermeli!.. Vay, cebimde beş kapik varmış, kim bilir nereden gelmiş?.. Ha, ha… Al, analık, al!..” Dilenci kadın ağlamaklı bir sesle:

— Allah seni kazadan belâdan korusun! diye dua etti..

Raskolnikov, Samanpazarına girdi. Kalabalıkta itişip kakışmak, hiç, ama hiç de hoşuna gitmiyordu. Bununla beraber o, yine de pazarın en kalabalık yerine doğru yürüdü.. Yalnız kalmak için dünyada bütün varını yoğunu vermeye hazırdı. Ama bir dakika bile yalnız kalamayacağını hissetti. Kalabalığın içinde bir sarhoş gürültü ediyordu. Boyuna dans etmeye çalışıyor, ama boyuna yere yıkılıyordu. Halk etrafını almıştı. Raskolnikov, kalabalığı yararak kendine bir yol açtı, birkaç dakika sarhoşu seyretti ve birdenbire kısa kesik kahkahalarla gülmeye başladı. Bir dakika sonra artık sarhoşu unutmuştu. Ona bakmakta devam ettiği halde, onu artık görmüyordu bile!.. Nihayet, nerede bulunduğunu hatırlamadan oradan ayrıldı. Ama meydanın ortasına geldiği sırada, onda ansızın bir ruh değişikliği oldu, bir duygu birdenbire tepeden tırnağa kadar bütün vücudunu dolaştı, bu duygu, gövdesiyle, ruhu ile bütün benliğini sardı.

Raskolnikov, birdenbire Sonya'nın sözlerini hatırladı: "Dörtyol ağzına git, halkı selâmla, yeri öp, çünkü sen ona karşı da günah işledin ve bütün Dünya'ya, yüksek sesle: "Ben katilim!" diye bağır!" Bunu hatırlayınca, tepeden tırnağa kadar titredi. Bütün bu günlerin, hele son saatlerin bitmez tükenmez ıstırapları onu öyle tüketmişti ki, bu yepyeni izlemi, doyasıya tatmak istiyormuş gibi ona dört elle sarıldı. Bu duygu ona bir nöbet gibi, birdenbire geldi. Ruhunda bir kıvılcım halinde parladı ve bir alev gibi onu sardı. İçinde her şey, birdenbire yumuşadı ve gözlerinden yaşlar boşandı. Hemen oracıkta, durduğu yerde, toprağa kapandı.

Meydanın ortasında diz çöktü. Yerlere kadar eğilerek bu çamurlu toprağı saadetle, zevkle öptü. Sonra kalkıp ikinci defa yere kapandı. O sırada yanı başında bulunan bir delikanlı:

— Amma da kafayı çekmiş, ha! diye söylendi.

Etrafta gülüşmeler oldu. Çakır keyif bir şehirli:

— O, Kudüs'e gidiyor, kardeşler, diye ilâve etti. Çocuklarıyla, yurdu ile vedalaşıyor. Bütün dünyayı selâmlıyor! Başkent Sen Petersburg'un topraklarını öpüyor!

Bir üçüncüsü:

— Daha da pek genç bir delikanlı, düşüncesini ileri sürdü.

Bir başkası, tok bir sesle:

— Hem de iyi bir aileden, dedi.

— Bu zamanda, kimin iyi aileden olduğu, kimin olmadığı pek belli değil!

Bütün bu seslenişler ve konuşmalar, Raskolnikov'u durdurdu ve belki de dudakları arasından çıkmak üzere olan: "Ben öldürdüm" sözleri sönüp gitti. Bununla beraber bütün bu sözlere ve haykırışlara sessizce katlandı ve

etrafına bakınmaksızın, doğruca polis karakoluna giden sokağa saptı. Yolda, gözüne bir hayal ilişir gibi oldu; ama buna şaşmadı. Bunun böyle olacağı zaten içine doğmuştu. Samanpazarında, ikinci sefer yere kapandığı zaman, başını sola çevirince, kendisinden elli adım kadar ötede, Sonya'yı görmüştü. Kızcağız Raskolnikov'dan, meydandaki tahta barakalardan birinin arkasına saklanıyordu. Demek ki, Sonya, onun bütün ıstıraplı yürüyüşünde peşi sıra gelmişti. Raskolnikov o anda, kader kendisini nereye sürüklerse sürüklesin, şimdi Sonya'nın, dünyanın öbür ucuna kadar hiç ayrılmadan peşinden geleceğini kesin olarak hissetti ve anladı. Yüreği altüst oldu.. Ama artık işte o uğursuz yere gelmişti.

Oldukça dinç adımlarla avluya girdi. Üçüncü kata çıkmak gerekiyordu. "Şimdilik hele bir çıkalım da" diye düşündü. Umumiyetle, meşum anın daha çok uzaklarda olduğunu, daha bir hayli vakti bulunduğunu, daha birçok şeyler hakkında düşüncelerini değiştirebileceğini sanıyordu.

Yılankavi merdivenlerde yine aynı süprüntüler, aynı yumurta kabukları vardı, dairenin kapıları yine ardına kadar açıktı, mutfaklarından yine, o pis kokular, o marsık kokuları gelmekte idi. Raskolnikov, o zamandan beri buraya hiç gelmemişti. Ayakları uyuşuyor, kıvrılıyor, ama yine de yürüyordu. Nefes almak, kendini toparlamak, bir adam gibi içeri girmek için bir an durdu. Yaptığını muhakeme edince, birdenbire: "Ama niçin? Neden?" diye düşündü. "Bu kadehi içmek gerekiyorsa, hepsi bir değil mi? Ne kadar iğrenç olursa o kadar iyi!" Tam bu anda, gözleri önünde İlya Petroviç Poroh'un hayali canlandı: "Acaba gerçekten de ona mı teslim olacağım? Başkasına olamaz mıyım? Nikodim Fomiç'e gitsem olmaz mı?.. Hemen dönüp komiserin evine gitsem, hiç değilse böylesi daha samimî olur. Hayır, hayır! Poroh'a.. Poroh'a! [llya Petroviç'in soyadı (Poroh) tu. (Barut) manasına gelen bu adı, biraz da onun karakterine uyduğu için, Raskolnikov onu, ilâcın iğrenci olarak adlandırıyor.] İçeceksek kadehi birden içelim!" diye düşündü.

Vücudu buz gibi, hemen hemen kendinde olmayarak büronun kapısını açtı. Bu sefer orada pek az kimse vardı. Halktan bir adamla kapıcıdan başka kimsecikler yoktu. Bölmenin arkasındaki nöbetçi, gözlerini kaldırıp ona bakmadı bile… Raskolnikov, öteki odaya geçti. "Belki de hâlâ söylememek kabil" diye düşündü. Sivil ceketli kâtiplerden biri masa başında bir şeyler yazmaya hazırlanıyordu. Köşede bir başka kâtip oturmakta idi. Zamyotov orada yoktu. Nikodin Fomiç de, tabii, orada değildi.

Raskolnikov, masa başındaki kâtibe başvurarak:

— Kimse yok mu? diye sordu.

— Siz kimi istiyorsunuz?

Birden tanıdığı bir ses gürledi:

— Vay!… Hani bir Rus masalında olduğu gibi: gözümle görmedim, kulağımla işitmedim, ama Rus'u kokusundan bildim… Neydi o, unutmuşum. Saygılarım efendim…

Raskolnikov titredi. Barut önünde duruyordu. Birdenbire üçüncü odadan çıkıvermişti. Raskolnikov, içinden: "Kaderin ta kendisi" diye düşündü. "Burada ne işi var?".

İlya Petroviç'in çok keyifli, hatta biraz da heyecanlı bir hali vardı.

— Siz burada ha?.. Nasıl bir münasebetle? diye sordu. Eğer iş için geldiyseniz, erken teşrif etmişsiniz!.. Ben de tesadüfen burada bulunuyorum. Bununla beraber elimden geleni yaparım. Ne yalan söyleyeyim, size… Affedersiniz, şey ne idi, soyadınız?

— Raskolnikov.

— Evet, Raskolnikov! Benim unutabileceğimi hiç tahmin eder misiniz? Rica ederim, sakın beni o cinsten bir adam sanmayınız, Rodion Ro.. Ro.. Rodioniç'di galiba?..

— Rodion Romaniç.

— Evet, evet, Rodion Romaniç, Rodion Romaniç! Dilimin ucunda idi. Hatta birçok defa sizi sormuştum. Ne yalan söyleyeyim, o gün size karşı öyle davrandığım için, o zamandan beri, samimî olarak, büyük bir üzüntü içindeyim. Sizin genç bir edebiyatçı, hatta bir bilgin olduğunuzu sonradan öğrendim. Yani bu alanda ilk adımınızı atıyormuşsunuz! Oh, aman yarabbi!.. Ama dünyada hangi edebiyatçı ve bilgin var ki, hayatının ilk safhasında orijinal bir adım atmamış olsun!.. Karımla ben, ikimiz de edebiyata pek değer veririz. Hele karımda bu bir ihtiras halindedir. Edebiyat ve sanata tutkunuz!.. Bir insan asil olduktan sonra geri kalan her şeyi, istidadı ile, bilgisi ile, aklı ile, dehası ile elde edebilir.. Meselâ şapka, şapka ne demektir? Onu ben Zimmermann'dan satın alabilirim. Ama şapkanın altında bulunan, şapkanın örttüğü şeyi satın alamam. Doğrusunu isterseniz ben size kadar gelip izahat vermek bile istemiştim, ama sonra düşündüm ki, belki siz… Her ne ise, ziyaretinizin sebebini sormuyorum. Duyduğuma göre akrabalarınız gelmiş?..

— Evet, annemle kız kardeşim.

— Hatta hemşirenize rastlamak şeref ve saadetine bile erdim. Bilgili ve çok güzel bir kız!.. Ne yalan söyleyeyim, sizinle o zaman atıştığımıza çok üzüldüm. Can sıkacak bir hâdise!.. O günkü bayılmanız münasebetiyle size şüpheli bir gözle bakmama gelince, sonraları bu iş çok parlak bir şekilde aydınlandı. Taassup ve fanatizm!.. Öfkenizi anlıyorum. Belki de ailenizin gelişi münasebetiyle evinizi değiştiriyorsunuz?..

— Hayır, şöyle bir uğradım.. Sormaya gelmiştim.. Zamyotov'u burada bulacağımı sanmıştım…

— Bak. Sahi, onunla ahbap olduğunuzu duymuştum. Ama Zamyotov artık bizde değil, onu yakalayamadınız! Evet, Aleksandr Grigoryeviç'i kaybettik. Dünden itibaren kadromuzdan ayrıldı. Başka bir işe geçti.

Giderken de herkesle kavga etti. Hatta kaba bir şekilde.. Havaî bir çocuk olmaktan öteye geçmiyor. Hâlbuki bir aralık ümit bile vermişti. Sonra gelin de bizim parlak gençliğin varlığına inanın! Galiba birtakım imtihanlara girmek istiyor, ama sadece bundan bahsedilip böbürlenmek içindir. Bundan ilerisine geçemez! Ama tabii o size yahut arkadaşınız bay Razumihin'e benzemez!.. Siz ilmî bir meslek seçmişsiniz, hiçbir başarısızlık sizi yıldırmaz!.. Size göre, hayatın bütün güzellikleri bir Nihil esttir. [Bir hiçtir.] Siz bir keşiş, bir çilekeş, bir münzevi insan yaşayışı sürüyorsunuz! Elinizde kitap, kulağınızın arkasında kalem, bilim araştırmalarına dalmak sizi mesut etmeye yeter! Ben de biraz öyleyimdir… Livingston'un hatıralarını okudunuz mu?

— Hayır.

— Ben okudum. Bugünlerde nihilist'ler pek çoğaldı. Ama buna şaşmamak lâzım. Sorarım size, nasıl bir zamanda yaşıyoruz. Söz aramızda… Şüphesiz siz nihilist değilsiniz!.. Açıkça cevap verin, açıkça!..

— Hayır.

— Demek hayır. Biliyor musunuz, benimle tıpkı kendinizle konuşuyormuşsunuz gibi açıkça konuşmaktan hiç çekinmeyin! Vazife başka… Dostluk [Rusça, vazife manasına gelen slujba kelimesiyle, dostluk manasına gelen drujba kelimeleri kafiyelidir.] başka, diyeceğimi sandınız! Ama hayır, bilemediniz! Dostluk değil de. yurttaş ve insan duygusu, insanlık duygusu ve Allah sevgisi başka.. Ben resmî bir adam, bir memur olabilirim, ama kendimi daima bir insan, bir yurttaş olarak duymak zorundayım. Meselâ az önce Zamyotov'dan söz açmıştınız! Zamyotov, fena şöhretli bir yerde, bir kadeh şampanya veya bir bardak Don şarabı başında, Fransız usulü rezalet çıkarır. İşte sizin Zamyotov'unuz böyle bir adamdır. Ben ise, diyelim ki, belki de samimî, yüksek duygularla yanıp tutuşmaktayım, üstelik de bir rütbem, önemim ve bir memuriyetim var.

Evliyim, çocuklarım var. Bir yurttaşın, bir insanın yapmaya borçlu olduğu şeyleri yapıyorum. Peki, o kimdir, sorabilir miyim? Size, tahsilin asilleştirdiği bir insan gibi davranıyorum. Şu ebeler de alabildiğine çoğaldılar.

Raskolnikov, şaşkınlığını gösterir bir şekilde kaşlarını kaldırdı. Görünüşe göre az önce yemekten kalkmış olan İlya Petroviç'in sözlerinin çoğu kulağına boş ve manasız lâflar halinde çarpıyordu. Ama bu sözlerden bir kısmını, yine de şöyle böyle anlamıştı. Soran gözlerle karşısındakine bakıyor ve bütün bunların nasıl sona ereceğini bir türlü kestiremiyordu.

Konuşmaya meraklı İlya Petroviç sözlerine devam etti:

— Şu kesik saçlı kızlardan bahsediyorum. Onlara ebe adını ben taktım. Bunu da pek uygun buluyorum. He, he, he!.. Akademiye gidiyor, anatomi okuyorlar.. Meselâ hastalansam, siz söyleyin, bir kızı çağırıp kendimi baktırır mıyım? He, he, he!..

Kendi esprilerinden pek memnun olan İlya Petroviç, katıla katıla gülüyordu.

— Diyelim ki, bu hal, bilgiye olan ölçüsüz susayıştan ileri geliyor. Ama öğrendikten sonra da orada kalıyorlar, onu kötüye kullanmak niye? Şu Zamyotov keratasının yaptığı gibi, asil kişilere ne diye hakaret etmeli? Sorarım size, bana ne diye hakaret etti?.. Şu intihar vakaları da ne kadar çoğaldı, tasavvur edemezsiniz?.. Son meteliklerini yiyip bitirdikten sonra kendilerini öldürüyorlar.. Kızlar, delikanlılar, ihtiyarlar.. Daha bu sabah, Petersburg'a yeni gelmiş bir zatın intiharını bildirdiler. Nil Pavliç! Hey Nil Pavliç! Bu sabah Petersburgskaya'da beynine bir kurşun sıktığını az önce haber aldığımız centilmen'in adı ne idi kuzum?

Öteki odada bulunanlardan biri, kısık bir sesle, ilgisizce:

— Svidrigaylov, diye cevap verdi.

Raskolnikov titredi:

— Svidrigaylov! Svidrigaylov, kendini mi vurmuş? diye bağırdı.

— Nasıl! Svidrigaylov'u tanıyor musunuz yoksa?

— Evet… Tanıyorum… Geleli çok olmamıştı.

— Doğru.. Geleli çok olmamış, karısını kaybetmiş.. Sefahate düşkün bir adammış. Derken beynine bir kurşun sıkıvermiş… Hem de, akla hayale gelmeyecek şekilde bunu kepazece yapmış.. Üzerindeki not defterine yazdığı birkaç satırda, aklı başında olarak intihar ettiğini bildiriyor, ölümünden kimsenin sorumlu tutulmamasını rica ediyor. Söylediklerine göre zengin bir adammış da.. Siz onu nereden tanıyorsunuz?

— Ben… Kendisiyle tanışırdım. Kız kardeşim evlerinde mürebbiye olarak bulunmuştu…

— Vay, vay, vay!.. Şu halde siz ona dair bize bilgi verebileceksiniz demektir?.. Hiç şüphe etmiyor mu idiniz?

— Onu dün görmüştüm.. Şarap içiyordu, ben hiçbir şeyin farkında olmadım.

Raskolnikov, üzerine sanki bir şeyin düşerek kendisini ezdiğini hissetti.

— Bak yine sarardınız! Buranın çok boğucu bir havası var.

Raskolnikov:

— Evet, diye kekeledi. Gitmem gerek.. Affedersiniz… Sizi rahatsız ettim.

— Oh, rica ederim, istediğiniz kadar… Beni memnun ettiniz! Bunu size söylemekle bahtiyarım…

Ilya Petroviç, ona elini bile uzattı.

— Buraya sadece… Zamyotov'u görmeye gelmiştim.

— Anlıyorum.. Anlıyorum… ama yine de bizi memnun ettiniz!..

Raskolnikov gülümseyerek:

— Çok sevindim… Allah'a ısmarladık.. Dedi.

Dışarı çıktı, sallanıyordu. Başı dönüyordu.

Ayakta durup durmadığını hissetmiyordu. Sağ eliyle duvarlara tutunarak merdivenlerden inmeye başladı. Elinde defterle polis dairesine çıkmakta olan bir kapıcının kendisini ittiğini, aşağı katta bir köpeğin, durmadan acı acı havladığını; bir kadının ona oklava fırlatarak bağırdığını, hayal meyal fark etti. Aşağıya inip avluya çıktı. Avluda, kapıdan pek de uzak olmayan bir yerde, sararmış, dona kalmış bir halde Sonya duruyordu. Yabani gözlerle delikanlıya baktı. Raskolnikov kızın önünde durdu. Sonya'nın yüzünde, kötü, ıstıraplı ve ümitsiz bir ifade dolaştı. Elleri iki yanına sarktı. Raskolnikov'un dudaklarında, çirkin, şaşkın bir gülümseme belirdi. Bir müddet durdu. Gülümsedi, gerisin geriye dönüp tekrar yukarı, polis dairesine çıktı.

llya Petroviç masasına oturmuş birtakım kâğıtlar karıştırıyordu, önünde, az önce merdivenlerden çıkarken, Raskolnikov'a çarpan adam duruyordu.

— Hayrola!.. Yine siz!.. Yoksa bir şey mi unuttunuz?.. Ama neyiniz var?

Raskolnikov, kireç gibi dudaklarıyla, hareketsiz bakışlarıyla, ağır ağır ona doğru yürüdü. Masanın yanına geldi ve bir eliyle masaya dayandı. Bir şeyler söylemek istiyor, ama söyleyemiyordu. Sadece ağzından abuk sabuk birtakım sesler çıktığı işitiliyordu.

— Fenalaştınız galiba, bir sandalye verin!..

— Oturunuz!.. Oturunuz!.. Biraz su!..

Raskolnikov sandalyeye çöktü. Ama gözlerini tatsız bir şaşkınlığa uğramış olan llya Petrovıç‘in yüzünden ayırmıyordu. İkisi de bir dakika kadar birbirlerine bakıp beklediler. Su getirdiler.

Raskolnikov:

— Ben… diye kekeledi.

— Biraz su için!

Raskolnikov eliyle bardağı itti. Yavaşça, kesik kesik, ama kolay anlaşılan bir sesle:

— Memur karısı kocakarıyı ve kız kardeşi Lizavetta’yı o zaman bir balta ile ben öldürmüş ve soymuştum, dedi.

llya Petroviç‘in ağzı açık kaldı. Her taraftan koşuştular. Raskolnikov söylediklerini tekrarladı.

EPİLOG

I

Sibirya. Geniş ve ıssız bir ırmağın kıyısında. Rusya'nın idare merkezlerinden biri olan bir şehir yükseliyor; şehrin içinde bir kale, bu kalede de bir hapishane var. Bu hapishanede de, dokuz aydan beridir, ikinci derece kürek mahkûmu olarak Rodion Romanoviç yatmaktadır. Cinayeti işlediği günün üzerinden bir buçuk yıla yakın bir zaman geçmiş bulunuyor.

Davası görüldüğü zaman ciddî hiçbir zorluğa rastlanmadı. Katil, hâdiseleri karıştırmadan, onları kendi tarafına çevirmeye kalkışmadan, gerçekleri değiştirmeden, en küçük ayrıntıyı bile unutmadan, eski ifadesini büyük bir metanetle, noktası noktasına, açıkça tekrarladı. Cinayetin nasıl işlendiğini, en ince çizgilerine kadar, inceden inceye anlattı, öldürülmüş kocakarının elinde bulunan rehin'in (üzerinde madenî levha bulunan bir tahta parçası) esrarını açıkladı, öldürülenden anahtarları nasıl aldığını bir bir anlattı. Anahtarları tarif etti, çekmeceyi tarif etti, hatta içindeki şeylerden bazılarını saydı. Lizavetta'nın öldürülmesi muammasını açıkladı. Koh'un gelip kapıyı nasıl çaldığını, üniversiteli gencin gelişini. Koh ile üniversiteli genç arasındaki konuşmaları bir bir anlattı. Sonra katilin, yani kendisinin, merdivenlerden nasıl kaçtığını, Mikolka ile Mitka'nın bağrışmalarını nasıl işittiğini; boş dairede nasıl gizlendiğini, evine nasıl geldiğini uzun uzun anlattı.. En sonunda da Voznesenski caddesindeki avlunun kapısı dibindeki taşı da gösterdi. Gerçekten de, çaldığı şeyler ve para çantası orada bulundu. Bir kelime ile her şey iyice aydınlandı. Bu arada, sorgu heyetiyle yargıçlar, katilin, çaldığı şeylerle çantayı bir taşın altına saklayıp bunlardan faydalanmamasına, çaldıklarını teker teker hatırlamak şöyle dursun,

bunların sayısında bile yanılışına çok şaştılar. Hele katilin bir defa olsun çantayı açmayışı, hatta içindeki para sayısını bile bilmeyişi, onlara inanılmayacak bir şey gibi göründü. (Para çantasında, üç yüz on yedi gümüş ruble ile üç tane yirmi kapiklik para çıktı. Üstteki en büyük kaymelerden bazıları, uzun zaman taşın altında kalmaktan çok bozulmuşlardı). Suçlu, öteki bütün noktalarda, gönül rızasıyla, her şeyi doğru olarak itiraf ettiği halde, niçin bilhassa bu noktada yalan söylüyordu? Yargıçlar bunun sebebini anlamak için çok uğraştılar. Nihayet bazıları (ayrıca psikolog olanlar) suçlunun gerçekten de çantayı açıp içine bakmamış olabileceğinin de mümkün olduğunu, bundan ötürü de içinde ne olduğunu bilmediğini, böylece içinde ne olduğunu bilmeden taşın altına koymuş olabileceğini kabul ettiler. Ama bu duruma göre de, cinayetin ancak, geçici bir delilik nöbeti sırasında, yani, hiçbir soygun ve menfaat gayesi güdülmeden, sadece öldürmüş ve soymuş olmak için öldürmek ve soymak monomanisi nöbeti sırasında işlenmiş olduğu sonucuna vardılar. Burada, zamanımızda bazı suçlulara sık sık tatbikine çalışılan ve pek yürürlükte olan, yeni, geçici delilik nazariyesi de tam sırasında yardıma yetişti. Bundan başka, Raskolnikov'un, öteden beri karasevda çektiği, birçok tanıklar, bu arada doktor Zosim, katilin eski arkadaşları, ev sahibi kadın ve hizmetçi kız tarafından açıkça belirtildi. Bütün bunlar Raskolnikov'un hiç de rastgele bir katile, bir hayduda, bir hırsıza benzemediği, işin içinde başka şeyler bulunduğu sonucunu çıkarmaya kuvvetle yardım etti. Bu görüşü benimseyenler, katilin kendisini hemen hemen hiç müdafaaya çabalamadığını üzülerek gördüler. Kendisini cinayete sürükleyen ve soyguna götüren sebeplerin ne olduğu sorusuna, katil gayet açık olarak, kaba bir kesinlikle, bütün bunlara: Durumunun kötülüğü, çektiği sefalet, beceriksizliği, kocakarıda bulacağını umduğu üç bin ruble ile hayatta kendisini başarılara ulaştıracak ilk hazırlıkları yapma arzusu sebep olduğu cevabını verdi.. Cinayete de başarısızlık ve mahrumiyetlerle kamçılanan zayıf ve aşağılık karakteri yüzünden karar

vermişti. Kendisini gelip teslim olmaya zorlayan sebeplerin bilhassa ne olduğu sorusuna da, düpedüz, içten gelme bir pişmanlık olduğu cevabını verdi. Bütün bunlar âdeta kabaca verilmiş cevaplardı.

Bununla beraber mahkemenin kararı, işlenen cinayete göre, beklendiğinden çok daha hafif oldu. Bu belki de katilin, kendisini haklı göstermeye çalışacak yerde, büsbütün suçlu göstermek istemesinden ileri gelmiş olabilir. Cinayetin işleniş şartlarındaki bütün özellik ve tuhaflık gözden uzak tutulmamıştı. Katilin, cinayeti işlemeden önceki hastalıklı hali ve çektiği sefalet, en küçük bir şüpheye yer bırakmayacak kadar aşikârdı. Çaldığı şeylerden faydalanmaya kalkışmaması, bir yandan, kendisinde uyanan pişmanlık duygusuna, öte yandan da, cinayeti işlediği sıralarda, aklî muvazenesinin tamamıyla yerinde olmayışına verildi. Hatta Lizavetta'nın hesapta olmayan öldürülüşü, bu son durumu destekleyen bir delil olarak ileri sürüldü. Bir adam, hem iki kişiyi öldürüyor, hem de kapının açık olduğunu unutuyor! Nihayet sinirleri bozulan fanatik Nikolay'ın, cinayeti üstüne alması dolayısıyla işin tam manasıyla çıkmaza girdiği, bundan başka gerçek katile dair açık bir delil bulunmak şöyle dursun, kendisinden hemen hemen şüphe bile edilmediği (Porfiri Petroviç sözünü tamamıyla tutmuştu) bir sırada katilin gelip itirafta bulunması gibi olaylar, verilen cezanın hafifletilmesine yol açtı.

Ayrıca, sanığın lehinde çok elverişli bir hava yaratan, hiç beklenmedik daha başka hâdiseler de meydana çıktı. Eski üniversite öğrencilerinden Razumihin, Raskolnikov'un, üniversitede okuduğu sıralarda, avucundaki son meteliği de harcamak suretiyle fakir ve veremli bir arkadaşına yardım ettiğine, ona altı ay baktığına dair bir yerlerden bilgiler topladı ve delililer gösterdi. Bu veremli arkadaşı ölünce, Raskolnikov onun ihtiyar ve sakat babasıyla ilgilenmiş, (çünkü Raskolnikov'un bu arkadaşı hemen hemen on üç yaşından beri çalışarak babasına bakıyordu) onu hastaneye yatırmış, ölünce de kendi parasıyla gömmüştü. Bütün bu bilgilerin, Raskolnikov'un

kaderinin tayini üzerinde bir dereceye kadar elverişli tesiri oldu. Eski ev sahibi ve ölen nişanlısının annesi dul Zarnitsina da, daha Beş-köşe sokağında, başka bir evde oturdukları sırada, geceleyin çıkan bir yangında, Raskolnikov'un, alevler içindeki bir daireden iki küçük çocuğu kurtardığına ve bu yüzden yanarak yaralandığına dair şahadette bulundu.. Bu olay dikkatle incelendi ve birçok tanık dinlenerek doğru olduğu anlaşıldı. Bir kelime ile gelip kendiliğinden teslim olması ve daha başka hafifletici sebepler yüzünden suçlu, topu topu, ikinci dereceden sekiz yıl kürek cezasına mahkûm edildi.

Daha davanın başladığı gün Raskolnikov'un annesi hastalanmıştı. Dunya ile Razumihin, mahkeme devam ettiği müddetçe onu Petersburg'dan uzakta tutmak çaresini buldular. Razumihin hem davanın bütün safhalarını muntazaman takip etmek, hem de Avdotya Romanovna ile elden geldiği kadar sık görüşebilmek imkânını sağlamak için, demiryolu üzerinde, Petersburg'a yakın bir kasaba seçti. Pulheriya Aleksandrovna'nın hastalığı, tamamıyla değilse bile kısmi bir delilikle karışık, hayli garip bir sinir rahatsızlığı idi. Dunya, kardeşiyle yaptığı son görüşmeden eve döndüğü vakit annesini ateşler ve sayıklamalar içinde, tamamıyla hasta bir halde bulmuştu. Annesinin, kardeşine dair soracağı sorulara ne yolda cevap vereceklerini, hemen o gece Razumihin ile kararlaştırmış, Raskolnikov'un, Rusya'nın uzak hudut bölgelerinden birine, kendisine şöhret ve servet sağlayacak hususi bir vazife ile gönderildiği masalını, onunla birlikte uydurmuştu. Ama Pulheriya Aleksandrovna'nın ne o vakit, ne de ondan sonra buna dair hiçbir şey sormaması, ikisini de hayretler içinde bırakmıştı. Aksine, oğlunun bu apansız çıkıp gidişi hakkında kendisi kocaman bir hikâye uydurmuştu. Oğlunun gelip kendisiyle nasıl vedalaştığını ağlaya ağlaya anlatıyor, bu arada da bazı önemli ve esrarlı noktaları yalnız kendisinin bildiğini ima ediyor. Rodya'nın birçok kuvvetli düşmanları olduğunu, bunun için de gizlenmesi bile gerektiğini söylüyordu. Oğlunun istikbali

meselesine gelince, ortadaki bazı engeller kalkınca bunun parlak olacağından en küçük bir şüphesi bile yoktu. Oğlunun zamanla bir devlet adamı bile olacağını, yazdığı makalenin ve parlak edebî kabiliyetinin buna delil teşkil ettiğine Razumihin'i inandırmaya çalışıyordu. Bu makaleyi tekrar tekrar, hatta bazen yüksek sesle okuyor, denilebilir ki, âdeta onunla uyuyordu. Bununla beraber, kendisiyle bu konu üzerinde konuşmaktan kaçmalarına, yalnız bu durumun bile onu kouşkulandırmaya yetmesine rağmen, Rodya'nın şu anda nerede bulunduğunu hemen hiç sormuyordu. Nihayet Pulheriya Aleksandrovna'nın bazı noktalardaki garip susuşundan korkmaya başladılar. Meselâ eskiden, kendi kasabalarında otururlarken, kadıncağızın ömrü, sevgili Rodya'sından mektup beklemekle geçtiği halde, şimdi oğlunun mektup göndermeyişinden âdeta şikâyet bile etmiyordu. Bu son nokta anlaşılmaz bir şeydi, Dunya'yı da çok üzmekte idi: İlk hatırına gelen şey, annesinin, oğlunun kaderi ile ilgili bazı fena şeyler sezmiş olabileceği ve daha müthiş bir şey öğrenmek korkusuyla soruşturmaktan çekindiği düşüncesi oldu. Herhalde Dunya, Pulheriya Aleksandrovna'nın şuurunun yerinde olmadığını açıkça görüyordu.

Böyle olmakla beraber, Pulheriya Aleksandrovna iki sefer, konuşmayı öyle bir yola sürüklemişti ki, Rodya'nın şu anda bulunduğu yeri söylemeden ona cevap vermek kabil olamamıştı. Bundan ötürü de, verilen cevaplar ister istemez, tutuk ve şüpheli bir renk alınca, kadıncağız birdenbire derin bir kedere ve sessizliğe gömülmüştü, bu hal bir hayli uzun sürmüştü. Nihayet Dunya boyuna yalan söyleyip uydurmanın güçlüğünü görünce, belli noktalarda tamamıyla susmanın çok daha uygun olacağı sonucuna vardı. Ama zavallı annenin korkunç birtakım şeylerden şüphe ettiği, artık her geçen gün biraz daha fazla, âdeta gözle görülür, apaçık, bir hal almakta idi. Bu arada Dunya şu son uğursuz günün arifesinde, Svidrigaylov ile aralarında geçen sahneden sonra, geceleyin uykudaki sayıklamalarını annesinin dinlemiş olduğuna dair kardeşinin söylediği

sözleri hatırladı. Acaba annesi o zaman bir şeyler duymuş olamaz mı idi?.. Sık sık bazen günlerce, hatta haftalarca süren karanlık, tasalı bir susuştan, sessiz ağlamalardan sonra, hasta, coşkun bir canlılıkla, birdenbire yüksek sesle, durmadan oğlundan, beslediği ümitlerden, gelecekten konuşmaya başlardı. Hele bazen hayalleri çok garip olurdu. Onu avuturlar, sözlerini olduğu gibi tekrarlarlardı (belki o da, sözlerini olduğu gibi tekrarladıklarını ve sadece kendisini avuttuklarını açıkça görüyordu) ama yine de konuşmakta devam ederdi.

Katilin suçunu itiraf edişinden beş ay sonra hüküm verildi. Razumihin, buna imkân olur olmaz gidip onunla hapishanede görüştü. Sonya da öyle… Nihayet ayrılık saati gelip çattı. Dunya, kardeşine, bu ayrılığın ebedî olmayacağını yeminlerle temin etti. Razumihin de aynı şeyi yaptı. Razumihin'in genç ve ateşli muhayyilesinde, ilerideki üç dört yıl içinde, elden geldiği kadar, gelecekteki zenginliklerinin hiç olmazsa başlangıcını kurmak projesi kuvvetle yer etmişti. Biraz olsun para biriktirecekler, toprağı her bakımdan cömert, ama insanı, sermayesi, işçisi kıt Sibirya'ya göç edeceklerdi. Orada, Rodya'nın bulunduğu şehirde yerleşecekler ve… hep birlikte yeni bir yaşayışa başlayacaklardı. Vedalaşırken hepsi ağladılar. Raskolnikov son günlerde çok düşünceli idi. Boyuna annesini sormuş, hep onu merak etmişti. Bu merak Dunya'yı korkutacak kadar ileri gitmişti. Annesinin hastalığını etraflıca öğrenince, yüzü büsbütün karardı. Sonya'ya karşı nedense, hiç konuşkanlık göstermedi. Sonya, Svidrigaylov'un bıraktığı para sayesinde, içinde Raskolnikov'un da bulunduğu sürgün kafilesini takip etmek üzere, çoktandır toplanmış ve hazırlanmıştı. Raskolnikov ile kendisi arasında, buna dair, bir tek söz geçmemişti. Ama ikisi de bunun böyle olacağını biliyorlardı. Son vedalaşmalarında, kız kardeşiyle Razumihin'in kendisi hapishaneden çıktıktan sonra, onları bekleyen mutlu geleceğe dair verdikleri ateşli teminatı garip bir gülümseyişle dinledi. Bir

önsezi ona, annesinin hastalığının bir felâketle sona ereceğini fısıldıyordu. Nihayet Sonya ile o yola düzüldüler.

İki ay sonra Duneçka, Razumihin ile evlendi. Düğün, hazin bir hava içinde sessizce yapıldı. Davetliler arasında Porfiri Petroviç ile Zosimov da vardı. Bütün bu son zamanlarda Razumihin'in yüzünde, kesin kararlar vermiş bir insanın ifadesi vardı. Dunya onun kafasındaki bütün tasavvurlarını gerçekleştireceğine körü körüne inanıyordu. Zaten buna inanmamazlık edemezdi. Çünkü bu adamda demirden bir irade göze çarpıyordu. Bu arada Razumihin, tahsilini bitirmek üzere, tekrar üniversite derslerine devama başladı. İki yeni evli durmadan geleceğe dair plânlar kuruyorlardı. İkisi de, beş yıl sonra, mutlaka Sibirya'ya gidip yerleşeceklerini kesin olarak umuyorlardı. O zamana kadar da Sonya'ya güveniyorlardı.

Pulheriya Aleksandrovna, kızının Razumihin ile evlenişini sevinçle takdis etti. Ama düğünden sonra, âdeta daha kederli, daha dalgın bir hal aldı. Razumihin, onu oyalamak için, kendisine, üniversiteli gençle hasta babasına dair olan hâdiseyi; Rodya'nın, geçen yıl, alevler arasında kalan iki küçük çocuğu ölümden nasıl kurtardığını, bu arada, kendisinin yanarak nasıl hastaneye yattığını anlattı. Bu iki havadis, zaten muhakemesi bozuk olan Pulheriya Aleksandrovna'yı âdeta coşturdu.. Durmadan bundan söz açıyor, sokakta bunlar üzerine konuşuyordu. (Gerçi Dunya onu hiç yalnız bırakmıyordu) Umumi nakil vasıtalarında, dükkânlarda, kendini dinleyecek birini buldu mu, hemen sözü oğluna, oğlunun makalesine getiriyor, üniversite öğrencisine nasıl yardım ettiğini, yangından çocukları kurtarırken nasıl yaralandığını ilh… anlatmaya koyuluyordu. Duneçka, onu nasıl susturacağını bilemiyordu. Böyle coşkun, hastalıklı bir ruh halinin doğurduğu tehlikeden başka, ayrıca, birinin çıkıp, daha geçenlerde, görülen cinayet davasında adı geçen Raskolnikov soyadını hatırlaması ve bu cinayetten söz açması ihtimali de vardı. Pulheriya Aleksandrovna, yan-

gından kurtarılan iki küçük çocuğun annesinin adını bile öğrenmiş, onu gidip görmeyi aklına koymuştu. Nihayet üzüntü ve endişeleri son haddini buldu. Bazen durup dururken ağlamaya başlıyor, sık sık hastalanıyor, ateşler içinde sayıklıyordu. Bir sabah, yaptığı hesaplara göre, oğlunun yakında gelmesi gerektiğini açıkça bildirdi. Çünkü hatırladığına göre Rodya, kendisiyle vedalaşırken dokuz ay sonra döneceğini kendisine söylediğini iddia etti. Evi derleyip toplamaya, oğlunu karşılama hazırlıkları görmeye başladı. Ona ayırdığı odayı (kendi odasını) dayayıp döşüyor, eşyayı silip süpürüyor, yeni perdeler asıyordu. Dunya bu halden telâşlanmakla beraber, sesini çıkarmıyor, hatta kardeşine verilmesi kararlaştırılan odayı derleyip toplamakta ona yardım bile ediyordu. Böyle çılgın kuruntular, sevinçli hülyalar, gözyaşları içinde geçen o telâşlı günün gecesinde Pulheriya Aleksandrovna hastalandı. Ertesi sabah ateşi yükseldi, sayıklamalar başladı. Hummaya tutulduğu anlaşıldı. İki hafta sonra da öldü. Sayıklamaları sırasında, ağzından öyle sözler kaçırmıştı ki, oğlunun korkunç akıbeti hakkında, tahmin ettiklerinden çok daha fazla şüpheler beslediği neticesini çıkarmak mümkün oldu.

Daha Sibirya'ya yerleştiği günden itibaren Petersburg ile mektuplaşmaya başlamasına rağmen, Raskolnikov, annesinin ölümünü uzun zaman bilmedi. Mektuplaşma işi Sonya'nın eli ile kuruldu. Sonya her ay muntazam bir surette, Petersburg'a Razumihin adına bir mektup yolluyor, yine aynı intizam içinde her ay Petersburg'dan cevap alıyordu. Sonya'nın mektupları, ilk zamanlar Dunya ile Razumihin'e kuru ve yetersiz görünmüştü. Ama sonunda, ikisi de, bunların, bundan daha iyi yazılamayacağı sonucuna vardılar. Çünkü ne de olsa, bu mektuplardan bahtsız Rodya'nın akıbeti hakkında en doğru en etraflı bir bilgi edinebiliyorlardı. Sonya'nın mektupları pratik birtakım tafsilâtla, Raskolnikov'un, hapishanedeki yaşayış şartlarının en açık, en sade tasvirleriyle dolu idi. Sonya bu mektuplarında ne kendi ümitlerinden, ne

geleceğe dair kehanetlerden, ne de kişisel duygularından söz etmiyordu. Sonra, Rodya'nın ruh halini, onun iç dünyasını anlatmaya da çalışmıyordu. Bunun yerine gerçekleri konuşturuyor, yani Rodya'nın kendi sözlerini naklediyor, sağlık durumuna dair tafsilâtlı bilgiler veriyor, falan görüşmelerinde neler istediğini, kendisinden neler rica ettiğini, ne gibi siparişlerde bulunduğunu anlatıyordu. Bütün bu haberler, çok tafsilâtlı olarak veriliyordu. Nihayet, bahtsız kardeşinin hayali kendiliğinden ortaya çıkıyor, açıkça, tıpatıp, bütün çizgileriyle beliriyordu. Burada yanlışlık da olamazdı, çünkü bütün olaylar gerçekti.

Dunya ile kocası, bilhassa ilk zamanlarda, bu haberlerden çok az teselli verici şeyler çıkarabiliyorlardı. Sonya, Rodya'nın hep mahzun ve tasalı bir halde olduğunu, hiç konuşmadığını, aldığı mektuplardan öğrenip kendisine her seferinde verdiği haberlerle de hiç ilgilenmediğini; bazen annesini sorduğunu; onun gerçeği sezmiş olduğunu görünce, nihayet Pulheriya Aleksandrovna'nın ölmüş olduğunu kendisine bildirdiğini; ama annesinin ölüm haberinin bile Raskolnikov'a fazla dokunmadığını hayretle gördüğünü yahut hiç değilse dış görünüşüne göre, kendisine böyle geldiğini, onlara devamlı olarak yazmakta idi. Sonya bu arada, Raskolnikov'un görünüşte içine kapanarak herkesten ve her şeyden elini eteğini çekmiş olmasına rağmen, yeni yaşayışını dürüstçe ve kolaylıkla kabul ettiğini, durumunu çok iyi anladığını, yakında durumunda bir iyileşme beklemediğini, onun vaziyetinde bulunanların yaptığı gibi boş ümitlere kapılmadığını, eskisine hiç benzemeyen yeni çevresinde hiçbir şeye şaşmadığını da onlara bildiriyordu. Sonya, Raskolnikov'un sağlık durumunun da iyi olduğunu yazıyordu. Kaçınmadan, kaçamak yolları aramadan, gönderildiği işlere gidiyordu. Verilen yemeklere pek aldırış ettiği yoktu. Ancak bu yemekler, pazarları ve bayram günleri verilenler hariç, o kadar kötü idi ki, kendisine her gün çay kaynatabilmek için Sonya'nın teklif ettiği bir miktar parayı seve seve kabul etti. Geri kalan şeyler için ise gösterilen ilginin kendisini

sadece rahatsız ettiğini ileri sürerek, hiç üzülmemesini Sonya'dan rica etti. Yine Sonya'nın yazdığına göre, Raskolnikov hapishanede umumi koğuşta kalmakta idi. Sonya koğuşun içini görmemekle beraber, burasının, pis, dar ve sağlığa aykırı bir yer olduğu inancında idi. Ranzalara serilmiş bir keçe parçası üstünde yatıyor, kendisine başka bir şey düzenlemek de istemiyormuş. Onun böyle kaba ve fakirce bir yaşayış sürmesi, hiç de önceden alınmış bir karara veya bir prensibe dayanmıyordu. Bu sadece kayıtsızlığından ve maddi bakımdan kendi kaderine olan ilgisizliğinden ileri gelmekte idi. Sonya'nın yazdıklarına göre Raskolnikov, hele ilk zamanlarda, onun ziyaretleriyle ilgilenmek şöyle dursun, kendisiyle konuşmuyor ona kızıyor, hatta kabalık bile ediyormuş. Ama sonraları bu görüşmeler onun için bir alışkanlık, hatta nerede ise bir ihtiyaç halini almış. Nitekim Sonya birkaç gün hastalanarak onu ziyaret edemeyince Raskolnikov pek ıstırap çekmiş.. Sonya onunla bayram günlerinde, Raskolnikov'un birkaç dakika için çağrıldığı, hapishane kapısında veya hapishane karakolunda görüşüyormuş.. Diğer günlerde ise, Sonya'nın gidip onu bulduğu iş yerlerinde: ya atölyelerde, ya tuğla harmanında, ya da Irtış ırmağı kıyısındaki antrepolarda konuşabiliyorlarmış. Sonya, kendisine dair verdiği havadislerde, şehirde bazı ahbaplıklar kurduğunu, hatta koruyucular bile bulduğunu, terziliğe başladığını, şehirde hemen hemen başka bir kadın terzisi bulunmadığı için, birçok evlerce, aranılan bir insan haline geldiğini bildirmekte idi. Yalnız Sonya bu sayede Raskolnikov'un da hapishane idarecilerinden himaye gördüğünü, iş rejiminin hafifletildiğini onlara yazmamıştı. Nihayet kızdan Raskolnikov'un herkesten kaçtığına, hapishanedeki mahkûmların onu sevmediklerine, bazen günlerce hiç konuşmadığına, gittikçe sararıp solduğuna dair bir mektup geldi. (Zaten Dunya, kızın son mektuplarında özel bir telâş ve endişe sezmişti). Derken, Sonya son mektubunda, Raskolnikov'un ağırca hastalandığını ve devlet hastanesinin mahkûmlar koğuşunda yatmakta olduğunu bildirdi.

II

Raskolnikov epey zamandan beri hasta idi. Ama ne hapishane hayatının korkunçluğu, ne zorlu işler, ne kötü yemekler, ne başının ustura ile kazınması, ne de sırtındaki çullar onu yere vurmuştu. Oh! Çektiği bütün bu ıstırap ve sefaletler onun umurunda bile değildi. Tam tersine, zorlu işler onun hoşuna bile gidiyordu: Çalışmanın verdiği vücut yorgunluğu sayesinde, hiç olmazsa bir kaç saat rahat bir uykuya kavuşuyordu. Hem yemeğin, şu üstünde karafatmalar yüzen sade suya lahana çorbasının onun için ne önemi olabilirdi? Eski talebelik hayatında, sık sık, bunu bile bulamadığı günler olmuştu. Giydiği elbiseler onu sıcak tutuyor ve içinde bulunduğu yaşayış şartlarına pek uygun düşüyordu. Taşıdığı prangalara gelince, onların varlığını bile duymuyordu. Ustura ile kazınmış başından mı, sırtındaki, önü boydan boya ilikli iki renkli ceketinden mi utanacaktı? Hem kimden utanacaktı? Sonya'dan mı? Sonya ondan korkuyordu, kalkıp ondan mı utanacaktı?.

Ama işte ne denir?.. O, Sonya'dan bile utanıyor, bunun için de, hor ve kaba davranışlarıyla ona ıstırap veriyordu. Ama Raskolnikov'un bu utancı, ne ustura ile tıraş edilmiş kafasından, ne de taşıdığı prangalardan geliyordu. Gururu derin bir yara almıştı. Onu hasta eden de bu yaralı gururu idi. Ah, kendi kendisini suçlandırabilseydi ne kadar mesut olacaktı! O vakit her şeye, utanç ve yüz karasına bile katlanacaktı. Ama o kendisini merhametsizce muhakeme etti. Sert vicdanı, geçmişinde, herkesin başına gelebilen basit bir başarısızlıktan başka, korkunç bir suç bulamadı. Onu bilhassa küçülten şey, Raskolnikov çapında bir adamın, kör talihin rastgele bir kararı ile böyle budalaca, böyle ümitsizce, böyle körü körüne ve silik bir şekilde mahvolması ve biraz olsun huzura kavuşmak istiyorsa, böyle (saçma) bir karara boyun eğmesi, ona kendini teslim etmesi idi.

Şimdiki halde, maksatsız ve hedefsiz bir huzursuzluk, gelecekte ise, sadece, karşılığında hiçbir şey elde edilmeyen, bitmez tükenmez bir fedakârlık!.. İşte bu dünyada onun nasibi bu idi. Sekiz yıl sonra ancak otuz iki yaşında olacağını ve yeniden yaşamaya başlayabileceğini düşünmekle nasıl avunabilirdi? Hem ne diye yaşayacaktı?.. Gözlerini hangi hedefe dikecekti? Niçin didinecekti? Var olmak için mi yaşayacaktı? Ama o, eskiden de, bir fikir, bir ümit, hatta bir hayal uğruna varlığını bin defa fedaya hazır değil mi idi? Sadece var olmak ona her zaman az görünmüş, o daima bundan fazlasını istemişti. Belki de sadece arzularının bu kuvvetinden ötürüdür ki o zamanlar kendisinde, öteki insanlardan daha yüksek birtakım haklar bulunduğuna inanmıştı.

Bari kader, ona pişmanlığı olsun çok görmeseydi! İnsanın içini yakan, uykusunu kaçıran, yürekler acısı bir pişmanlık!.. Öyle bir pişmanlık ki korkunç azabı insana, kendini asmayı, ya da suda boğulmayı hayal ettirsin!.. Oh, böyle bir pişmanlığa ne kadar da sevinecekti! Istırap ve gözyaşı, bu da bir hayat değil midir? Ama o, işlediği cinayetten ötürü hiçbir pişmanlık duymuyordu. Hiç olmazsa, kendisini hapishaneye sürükleyen münasebetsiz ve aptalca davranışlarına evvelce kızdığı gibi, kendi budalalığına kızabilirdi. Ama şimdi hapishanede, şu müsait zamanda, eski davranışlarını yeniden bir bir gözden geçirdi, bunlardan hiçbirini, evvelce, şu uğursuz dakikada kendisine göründükleri gibi, hiç de münasebetsiz ve aptalca bulmadı.

“Neden, neden” diye düşünüyordu. “Benim düşüncelerim, dünya kurulalı beri yeryüzünde sürüp gelen ve birbirleriyle çarpışmakta olan öteki düşünce ve nazariyelerden daha budalaca oluyormuş? İşe tamamıyla serbest, günlük tesirlerden sıyrılmış geniş bir görüşle bakmak yeter! Hiç şüphe yok ki o zaman benim düşüncelerim de o kadar garip görünmeyecektir. Ey inkârcılar, ey beş kapiklik filozoflar, ne diye yarı yolda duruyorsunuz?” Sonra yine kendi kendine soruyordu:

“Benim davranışım onlara niçin bu kadar çirkin görünüyor? Bir cinayet olduğu için mi?.. Cinayet sözü de ne demek? Vicdanım rahat benim. Şüphesiz, ortada işlenmiş bir cinayet var! Yine şüphesiz, kanunun sınırları aşılmış ve kan dökülmüştür. Ne yapalım, kanunun sınırlarını aştığım için siz de benim kafamı kesin, olsun bitsin bu iş! Ama bu takdirde, insanlığa iyilik etmiş - veraset yolu ile iktidara gelmeyip de bunu zorla alan - birçok kimselerin bile, daha ilk adımlarında kafalarını kesmek gerekecekti. Ama bu adamlar sonuna kadar dayandılar. Bunun için de haklı çıktılar. Ben ise dayanamadım, bunun için de bu adımı atmak hakkını kazanamadım.”

İşte onun bu işte kendisine yüklediği biricik suç: Sonuna kadar dayanamayıp teslim oluşu idi.

Şimdi ona ıstırap veren bir düşünce de, o zaman kendisini niçin öldürmediği meselesi idi.

Niçin o zaman köprünün altından akan sulara bakmıştı da sonra gidip teslim olmayı tercih etmişti? Gerçekten de yaşama isteği bu kadar kuvvetli, yenilmesi de bu kadar güç mü idi? Ama ölümden korkan Svidrigaylov bunu yenmemiş mi idi?

Raskolnikov büyük bir ıstırapla bu soruyu kendisine soruyor, kendisinde ve inanışlarında derin bir hata olduğunu belki de daha o zaman, sulara eğilip baktığı sıralarda, sezmiş bulunduğunu bir türlü anlayamıyordu. Bu sezişin, yarınki hayatına ait değişikliğin, ölümden sonra dirilişinin, hayata yeni bir bakışın habercisi olabileceğini de anlamıyordu.

O daha çok bu işte bir türlü kendisini kurtaramadığı, (korkaklığı ve karakterinin zayıflığı yüzünden) bir türlü aşmak kudretini gösteremediği içgüdüsünün kör kuvvetinin rol oynadığına inanıyordu. Hapishane arkadaşlarına baktıkça şaşıyordu: Onlar da hayatı ne kadar seviyor, ona ne kadar değer veriyorlardı. Ona öyle geldi ki, hapishanede hayatı, dışarıda olduğundan çok daha fazla seviyor, üzerine daha çok titriyor, ona daha çok

değer veriyorlardı, içlerinden bazıları, meselâ serseriler, ne korkunç ıstıraplara ve işkencelere katlanıyorlardı. Bir güneş ışığının, uyuklayan bir orman parçasının, daha üç yıl önce işaretlenmiş, ağaçların en kuytu yerindeki serin bir kaynağın onlar için bu derece büyük bir değer taşıması mümkün mü idi? Serseri, bir kaynağa kavuşmayı, sevgilisine kavuşmayı hayal eder gibi hayal ediyor, bu kaynağı bunu çevreleyen otları, çalılıklar arasında ötmekte olan kuşu rüyasında görüyordu. Raskolnikov, etrafına dikkatle baktıkça, anlaşılması daha da zor olan başka örnekler görüyordu.

Hapishanede, içinde yaşadığı çevrede, hiç şüphe yok ki, farkında olmadığı, daha doğrusu hiç de fark etmek istemediği birçok şeyler vardı. Adeta gözleri yerde yaşıyordu. Etrafına bakmayı iğrenç ve dayanılmaz buluyordu. Ama eninde sonunda birçok şeylere şaşmaya başladı. Böylece, elinde olmayarak, evvelce şüphe bile etmediği birçok şeyler gözüne çarptı. Umumi olarak ve her şeyden fazla onu şaşırtan şey, kendisiyle bütün bu hapishane arkadaşları arasındaki korkunç ve aşılmaz uçurum oldu. Sanki o ve ötekiler, başka başka milletlerden kişilerdi. Birbirlerine, inanmazlıkla, hatta düşmanca bakıyorlardı. Ayrılıklarının umumi sebeplerini biliyor ve anlıyordu. Ama bu sebeplerin, gerçekten de bu kadar derin ve kuvvetli olabileceğine, eskiden asla ihtimal vermiyordu. Hapishanede, siyasi suçlardan mahkûm olmuş Polonyalılar da vardı. Bunlar bütün bu hapishane halkına düpedüz köle ve cahil kimseler gözüyle, yüksekten bakıyor, onları küçümsüyorlardı. Ama Raskolnikov Polonyalıların, bu görüşüne ortak olamıyordu. Çünkü bu cahillerin, birçok sahalarda şu Polonyalılardan kat kat akıllı olduklarını açıkça görüyordu. Burada, Polonyalıları fevkalâde küçümseyen Ruslar da vardı. Meselâ eski bir subayla iki papaz okulu talebesi bunlardandı. Raskolnikov onların da yanıldığını açıkça görüyordu.

Kendisine gelince, onu sevmiyor ve hepsi ondan kaçıyorlardı. Hatta gitgide ondan nefret eder bile olmuşlardı. Niçin? Bunun sebebini bilmiyor-

du. Kendisinden çok daha ağır cinayetler işlemiş olanlar, onu küçümsüyor, onunla, işlediği cinayetle alay ediyorlardı:

— Sen asil bir adamsın diyorlardı, balta ile adam öldürmek sana mı kaldı; bu, asil adamların yapacağı iş değildir.

Paskalyanın ikinci haftasında, ibadet sırası bulunduğu koğuşla birlikte ona da gelmişti. O da herkes gibi kiliseye gitmiş ve başkalarıyla beraber dua etmişti. Bir gün, sebebini kendisinin de bilmediği bir şey yüzünden, aralarında kavga çıkmıştı. Hepsi birden, kudurmuşçasına üzerine saldırdılar:

— Sen dinsizsin! Sen Allah'a inanmıyorsun! Seni gebertmeli, diye bağrışıyorlardı. Hâlbuki Raskolnikov hiçbir zaman onlarla Allah üzerinde, din üzerinde konuşmamıştı. Ama işte şimdi onu bir dinsiz gibi öldürmek istiyorlardı. Delikanlı susuyor, onlara itiraz etmiyordu. Bir mahkûm, korkunç bir öfke içinde onun üzerine atıldı. Raskolnikov, ağzını açıp bir şey söylemeden onu bekledi; kaşı bile kımıldamamış, yüzünün bir çizgisi bile oynamamıştı. Gardiyan tam vaktinde yetişerek onunla katil mahkûm arasına atıldı. Yoksa kan dökülmesi işten bile değildi.

Onun çözemediği meselelerden biri de herkesin Sonya'yı niçin bu kadar sevdiği idi? Kızcağız onların sevgisini kazanmak peşinde koşmuyordu. Mahkûmlar ona seyrek olarak, ancak bazen çalışma yerinde, Raskolnikov'u bir dakika için görmeye geldiği sırada rastlıyorlardı. Hâlbuki herkes onu tanıyor, Raskolnikov'un peşi sıra buralara kadar geldiğini de biliyorlardı. Onun nasıl yaşadığını, nerede oturduğunu da öğrenmişlerdi. Sonya onlara para vermiyor, herhangi bir hususi işlerini de görmüyordu. Yalnız bir sefer, Noel yortusunda, bütün mahkûmlara, hediye olarak, çörek ve pasta getirmişti. Ama yavaş yavaş mahkûmlarla Sonya arasında daha sıkı bağlar kuruldu. Sonya onların ailelerine mektuplar yazıyor ve postaya atıyordu. Mahkûmların şehre gelen kadın erkek akrabaları, mahkûmlara getirdikleri eşyaları, hatta paraları, yine onların tavsiyesiyle Sonya'ya

bırakıyorlardı. Mahkûmların karıları ve metresleri onu tanır, ziyaretine giderlerdi. Raskolnikov'u görmek için mahkûmların çalıştığı yere geldiği, yahut, angaryaya giden bir mahkûm kafilesiyle karşılaştığı zaman, mahkûmların hepsi şapkalarını çıkarır, hepsi onu saygı ile selâmlarlar ve ona: "Matuşka Sofya Semyonovna, sen bizim sevimli, nazik anamızsın!" derlerdi. Evet, bu kaba saba, bu damgalı kürek mahkûmları, bu küçük, bu çelimsiz varlığa böyle seslenirlerdi. Sonya gülümseyerek onları selâmlardı. Onun gülümseyişini hepsi de severlerdi. Onun yürüyüşünü de severler, yürüyüşünü görmek için dönüp dönüp arkasından bakarlar, onu överlerdi. Böyle ufak tefek oluşunu bile överler, artık nesini öveceklerini bile bilemezlerdi. Ona tedavi için bile giderlerdi.

Raskolnikov, büyük perhizin sonunu ve paskalyayı hapishanede geçirdi. Artık iyileşmeye başladığı sırada, daha hasta yatarken, nöbet ateşleri sayıklamalar arasında gördüğü rüyaları hatırladı. Hastalığı sırasında, rüyasında, güya bütün dünyanın, Asya'nın göbeğinden Avrupa'ya gelmekte olan, görülmemiş, işitilmemiş bir veba afeti ile mahva mahkûm olduğunu gördü. İmtiyazlı çok az kişi müstesna, herkes ölecekti. İnsan vücuduna yerleşen yeni birtakım trişinler, mikroskobik varlıklar, türemişti. Ama bu varlıklar, akıl ve iradesi olan birtakım ruhlardı. Bu mikropları kapanlar, hemen zırdeli bir hale geliyorlardı. Ama insanlar hiçbir zaman, kendilerini bu mikroba bulaşanların hissettikleri kadar, bu derece akıllı, doğrulukta bu derece sarsılmaz hissetmemişlerdi. Onlar, kararlarını, ilmî araştırmalarının sonuçlarını, ahlâkî ve dinî inanışlarını hiçbir zaman bu kadar sağlam ve sarsılmaz hissetmemişlerdi. Bütün köyler, bütün şehirler, bütün milletler bu hastalığa tutuluyor ve çıldırıyorlardı. Herkes endişe ve telâş içinde idi. Kimse kimseyi anlamıyordu. Herkes gerçeğin yalnız kendisinde olduğunu sanıyor, başkalarına bakarak ıstırap çekiyor, göğsünü yumrukluyor, ağlıyor, ellerini ovuşturuyordu. Kimi, nasıl muhakeme edeceklerini bilmiyorlardı. Neyin iyi, neyin kötü olduğunda anlaşamıyorlardı. Kimi mahkûm etmek,

kimi beraat ettirmek gerektiğini bilmiyorlardı. İnsanlar, manasız bir öfke içinde birbirlerini öldürüyorlardı. Birbirlerine karşı büyük ordular halinde toplanıyor, ama bu ordular daha yolda iken, birdenbire kendi kendilerini kırmaya başlıyor, safları dağılıyor, muharipler birbiri üzerine saldırıyor, birbirini boğazlıyor, doğruyor, ısırıyor, birbirini yiyordu. Şehirlerde bütün gün felâket çanları çalınıyordu. Herkes çağrılıyordu, ama kimin tarafından, niçin çağrıldığını kimse bilmiyordu. Herkes telâş ve heyecan içinde idi. Harcıâlem bütün zanaatlar bırakılmıştı, çünkü herkes, kendi düşüncesini, kendi düzelttiği şeyleri ileri sürüyor ve bir anlaşmaya varmak mümkün olamıyordu. Toprak işleri durmuştu. Şurada burada insanlar, kümeler halinde toplanıyor, herhangi bir şey hakkında beraberce karar veriyor, ayrılmayacaklarına dair and içiyorlardı. Ama arkasından hemen, az önce teklif ettiklerinden bambaşka bir şey yapmaya başlıyorlardı. Birbirlerini suçlamaya koyuluyor, dövüşüyor ve vuruşuyorlardı. Derken yangınlar ve açlık başlıyordu. Her şey ve herkes mahvoluyor, veba artıyor, durmadan ortalığa yayılıyordu. Bütün dünyada ancak birkaç kişi kurtulabilmişti. Bunlar, yeni bir insan nesli, yeni bir yaşayış kurmakla, yeryüzünü yenileştirmekle ve temizlikle görevlendirilmiş, temiz, seçkin kimselerdi. Ama hiç kimse, hiçbir yerde bu adamları görmemiş, hiç kimse onların sözlerini ve seslerini duymamıştı.

Bu saçma sayıklamanın hafızasında bu kadar hazin ve ıstıraplı bir şekilde yer etmesi, bu hummalı rüya izlemlerinin bu kadar uzun sürmesi, Raskolnikov'a ıstırap vermekte idi. Paskalyanın üzerinden iki hafta geçmişti. Havalar ısınmış, güneşli ilkbahar günleri gelip çatmıştı. Hastanedeki mahkûmlar koğuşunun (altlarında nöbetçinin dolaştığı demir parmaklıklı) pencereleri açılmıştı. Sonya. Raskolnikov'un bütün hastalığı devamınca, onu ancak koğuşunda iki sefer yoklayabilmişti. Her seferinde izin almak gerekiyordu, bu ise kolay bir iş değildi. Ama Sonya, ayrıca akşamüzerleri, bazen avluda bir dakikacık olsun durabilmek, hiç olmazsa

uzaktan koğuşun pencerelerine bakmak için, sık sık hastane avlusuna, pencerelerin altına geliyordu. Raskolnikov, hemen hemen tamamıyla iyileştiği bir akşamüzeri, uyumuştu. Uyanınca, tesadüfen pencereye yaklaştı. Birdenbire, uzakta, hastane kapısında Sonya'yı gördü. Sonya ayakta duruyor, sanki bir şey bekliyordu. O anda Raskolnikov'un yüreğine sanki bir şey saplanmış gibi oldu. Titreyerek pencereden uzaklaştı. Ertesi gün Sonya gelmedi, daha ertesi gün de ondan ses seda çıkmadı. Raskolnikov, Sonya'yı sabırsızlıkla beklediğini fark etti. Nihayet onu hastaneden taburcu ettiler. Hapishaneye gelince, mahkûmlardan, Sofya Semyonovna'nın hastalandığını, evinde yatmakta olduğunu, hiçbir yere çıkmadığını öğrendi. Raskolnikov çok meraklanmıştı. Ondan bir haber alabilmek için evine adam gönderdi. Kısa bir zaman sonra, hastalığının tehlikeli olmadığını öğrendi. Raskolnikov'un kendisiyle ilgilendiğini, merak ettiğini haber alan Sonya, ona kurşun kalemle yazılmış bir tezkere gönderdi ve şimdi çok daha iyi olduğunu, hastalığının basit bir soğuk algınlığından ibaret olduğunu, yakında, hem de çok yakında kendisini işyerinde görmeye geleceğini bildirdi. Bu tezkereyi okurken, Raskolnikov'un yüreği hızlı hızlı ve şiddetle çarptı.

Hava yine açık ve sıcaktı. Raskolnikov, sabah erken, saat altıya doğru işe çıktı. Irmağın kıyısındaki barakalarda alçı taşı pişirilen fırında çalışmaya ayrılmıştı. Oraya topu topu üç kişi yollanmıştı. Mahkûmlardan biri yanına gardiyan alarak bir alet getirmek üzere kaleye gitti, ötekisi, odunları taşıyıp fırına istif etmeye koyuldu. Raskolnikov, barakadan çıkarak kıyıya geldi. Barakanın dibine istif edilmiş kütüklerin üzerine oturdu. Geniş ve ıssız ırmağı seyre daldı. Bu yüksek kıyıdan, gözün alabildiğine geniş bir çevre görünüyordu. Irmağın öteki uzak kıyısından, belli belirsiz bir şarkı sesi gelmekte idi. Orada, güneşle yıkanan uçsuz bucaksız stepte güçlükle fark edilen küçük, siyah noktalar halinde, göçebe çadırları görünüyordu. Orada hürriyet vardı. Orada, buradakilere hiç benzemeyen bambaşka insanlar

yaşıyordu. Orada zaman sanki durmuştu. Orada sanki hâlâ, İbrahim ile sürüsünün çağı geçmemişti. Raskolnikov oturuyor, kımıldamadan, gözlerini ayırmadan bakıyordu. Düşünceleri hülya, istiğrak halini alıyordu. Hiçbir şey düşünmüyordu. Ama bir sıkıntı onu heyecanlandırıyor, ona ıstırap veriyordu.

Birdenbire yanı başında Sonya belirdi. Yavaşçacık yaklaşmış, yanına oturmuştu. Henüz daha çok erkendi. Sabah serinliği daha yumuşamamıştı. Sonya'nın sırtında eski, fakir mantosu, başında da yeşil örtüsü vardı. Çektiği hastalığın izlerini taşıyan yüzü zayıflamış, sararmış, süzülmüştü. Delikanlıya tatlı tatlı gülümsedi. Ama âdeti üzere, ürkek ürkek elini uzattı.

Sonya ona elini, her zaman böyle ürkek ürkek uzatırdı. Bazen de sanki reddedileceğinden korkuyormuş gibi hiç uzatmazdı. Delikanlı her zaman, âdeta tiksinerek kızın elini sıkar, canı sıkılmış bir halde onu karşılar, bütün ziyaret müddetince ağzını açıp onunla bir tek lâf etmezdi. Zaman olurdu ki, kızcağız onun karşısında titrer, derin bir acı ile yanından ayrılırdı.. Ama bu sefer elleri birbirinden ayrılmadı. Raskolnikov kıza acele bir göz attı. Hiçbir şey söylemedi ve gözlerini yere indirdi. Yalnızdılar. Onları kimsecikler görmüyordu. Gardiyan bu sırada başka tarafa dönmüştü.

Nasıl oldu, bunu kendisi de bilmiyordu. Ama sanki biri ansızın onu yakalamış ve genç kızın ayaklarına atmıştı. Sonya'nın dizlerine sarılarak ağlıyordu. Kız ilk anda fena halde korktu, yüzü sapsarı kesildi. Yerinden fırladı ve titreyerek ona baktı. Ama hemen o saniyede, o anda, her şeyi anladı. Gözlerinde sonsuz bir saadet parladı. Raskolnikov'un kendini sevdiğini, sınırsız bir aşkla sevdiğini, nihayet bu anın gelip çattığını, zerre kadar şüphesi kalmadan anlamıştı.

Konuşmak istediler ama konuşamadılar.

Gözleri yaşlı idi. İkisi de solgun, ikisi de bitkindi. Ama bu hastalıklı bu solgun yüzlerde, daha şimdiden, yenileşmiş bir geleceğin, yeni bir yaşayış

için dirilmenin şafağı parlamakta idi. Aşk onları diriltmiş, birinin kalbi ötekinin kalbine tükenmez bir hayat kaynağı olmuştu.

Beklemeye ve dayanmaya karar verdiler, önlerinde daha yedi yıl vardı. O zamana kadar ne dayanılmaz azaplar çekecekler ve ne sonsuz saadetler duyacaklardı! Ama Raskolnikov yeniden dirilmişti. O bunu biliyordu, yenileşen varlığıyla bunu iyice hissediyordu. Sonya'ya gelince, o zaten yalnız Raskolnikov'un varlığıyla yaşıyordu!

O günün akşamı, koğuşun kapısı üstüne kapandığı vakit Raskolnikov ranzaya uzanmış, Sonya'yı düşünüyordu. O gün, eski düşmanları olan bütün mahkûmların, artık kendisine başka bir gözle baktıklarını bile sandı. Hatta kendisi onlarla konuşmuş, mahkûmlar da ona tatlı tatlı cevaplar vermişlerdi. Şimdi bunları hatırladı. Zaten bunun böyle olması gerekiyordu. Şimdi artık her şeyin değişmesi lâzım değil mi idi?

Sonya'yı düşünüyordu. Zavallı kızı devamlı olarak nasıl üzdüğünü, yüreğini nasıl yaraladığını hatırladı. Onun solgun, zayıf, minnacık yüzünü hatırladı. Ama artık bu hatıralar, şimdi onu hemen hemen hiç üzmüyordu. Çünkü artık, kızın bütün çektiklerini sonsuz bir sevgi ile nasıl ödeyeceğini biliyordu.

Hem geçmişe gömülü bütün bu acılar da ne demekti? Şu ilk coşkunluk anında her şey, hatta işlediği cinayet de, uğradığı mahkûmiyet de, Sibirya'ya sürülüşü de ona uzak ve yabancı kalıyor, sanki onun başına gelmemiş bir olay gibi görünüyordu. Zaten bu akşam o, herhangi bir şey üzerinde uzun uzun düşünecek, zihnini herhangi bir nokta üzerinde toplayacak durumda değildi; şu anda, şuurlu olarak herhangi bir şeyi çözmesi de imkânsızdı. Şu anda sadece duygu ile yaşıyordu. Mantık yerine hayatın kendisi geçmişti. Şuurunda, bambaşka şeylerin hazırlanması lâzımdı.

Yastığının altında bir İncil vardı. Ani bir hareketle onu aldı. Bu kitap Sonya'nındı. Kız ona, "Lazar'ın Dirilişi" parçasını bu kitaptan okumuştu. Mahkûmiyetinin ilk günlerinde, Sonya'nın kendisini dinî bir baskı altına alacağını, boyuna İncil'den bahsedeceğini, onu bu kitabı okumaya zorlayacağını sanmıştı. Ama kızın, bir sefer olsun bundan söz açmadığını, bir sefer olsun ona İncil vermeyi teklif etmediğini büyük bir hayretle gördü. Bu İncili, hastalığından az önce, kendisi kızdan istemiş, o da, hiçbir şey söylemeden getirip vermişti. Bu ana kadar onu hiç açmamıştı.

Kitabı şimdi de açmadı. Ama bir düşünce şimşek gibi aklından geçti: "Artık onun inanışı, niçin benim inanışım olmasın? Hiç olmazsa onun duyguları, onun çabaları…."

Sonya da o gün bütün gün heyecan içinde idi. Hatta geceleyin tekrar hastalandı. Ama o kadar mesuttu ki, ansızın öylesine mesut olmuştu ki, duyduğu saadetten âdeta korkmuştu. Yedi yıl yalnız yedi yıl! Saadetlerinin ilk sarhoşluk anında, ikisine de, bu yedi yıl, yedi gün gibi geliyordu. Raskolnikov, bu yeni hayatın kendisine bedava verilmediğini, onu çok pahalıya, gelecekte yapacağı büyük fedakârlıklarla satın almak gerektiğini henüz bilmiyordu. Ama burada, yeni bir hikâye, bir adamın derece derece yenileşmesinin; yavaş yavaş yeniden hayat buluşunun, bir dünyadan bir başka dünyaya geçişinin, şu ana kadar hiç bilmediği yeni bir gerçekle tanışmasının hikâyesi başlıyor. Bu yeni bir eserin konusu olabilir. Ama bizim şimdiki hikâyemiz burada bitiyor.

SON